BIBLIOTECA
MITROPOLIEI IAȘI
Fond
COTA III-10329

CONGRESUL INTERNAȚIONAL

FAMILIA ȘI VIAȚA
LA ÎNCEPUTUL UNUI NOU MILENIU CREȘTIN

INTERNATIONAL CONGRES

FAMILY AND LIFE AT THE BEGINNING OF A NEW CHRISTIAN MILLENIUM

CONGRESUL INTERNAȚIONAL

FAMILIA ŞI VIAȚA

LA ÎNCEPUTUL UNUI NOU MILENIU CREŞTIN

pentru Biblioteca „Dumitru Stăniloae"

† Daniel

MMB

11 martie 2002

241
312 31.5
392.3(061.3)(498.1)"2001"
173.7
+5

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

BISERICA CATOLICĂ DIN ROMÂNIA

CONGRESUL INTERNAȚIONAL

FAMILIA ȘI VIAȚA
LA ÎNCEPUTUL UNUI NOU MILENIU CREȘTIN

INTERNATIONAL CONGRESS

FAMILY AND LIFE
AT THE BEGINNING OF A NEW CHRISTIAN MILLENNIUM

Romania – București – Palatul Patriarhiei

25 – 27 septembrie 2001

INV. 40345
MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI
BIBLIOTECA ECUMENICĂ
"DUMITRU STĂNILOAE"
COTA: III 10329

VOLUM APĂRUT CU BINECUVÂNTAREA

Prea Fericitului Părinte

† *TEOCTIST*

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Înalt Prea Sfinţitului

† *IOAN ROBU*

Preşedintele Conferinţei Episcopale
a Bisericii Catolice din România

Acest volum a fost imprimat la
Tipografia Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române
prin efortul comun al Patriarhiei Române
şi al Arhiepiscopiei Romano-Catolice din Bucureşti

COLECTIV EDITORIAL ALCĂTUIT DIN:

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ
Prea Sfinţitul Vincenţiu Ploieşteanul
Episcop-Vicar Patriarhal
Pr.Dr.Augustin Rusu
Consilier patriarhal

BISERICA CATOLICĂ DIN ROMÂNIA
Înalt Prea Sfinţitul Ioan Robu
Arhiepiscop şi Mitropolit de Bucureşti
Pr.Daniel Bulai
Responsabil diecezan cu pastoraţia tineretului

Mulţumim tuturor colaboratorilor de la *Centrul Patriarhal*
şi de la *Arhiepiscopia Romano-Catolică din Bucureşti*,
Sub-redacţiei *"Viaţa religioasă"* a Societăţii Române de Radiodifuziune,
Redacţiei periodicului *"Vestitorul Ortodoxiei Româneşti"*
şi tuturor celor ce au ostenit la realizarea acestui volum

ISBN 973-9332-74-9
© 2002

CUPRINS

INTRODUCERE

Mesaj la deschiderea lucrărilor
Patriarhul Teoctist al Bisericii Ortodoxe Române 11

Mesaj la deschiderea lucrărilor
Cardinalul Alfonso Lopez Trujillo,
Preşedintele Consiliului Pontifical pentru Familie 14

Mesaj la deschiderea lucrărilor
Domnul Ion Iliescu, Preşedintele României 19

Cuvânt de salut
Mons.Jean-Claude Perissét, Nunţiu Apostolic la Bucureşti 22

Mesaj
Baroneasa Emma Nicholson de Winterbourne 25

Cuvânt de salut
Academician Prof. Răzvan Theodorescu,
Ministrul Culturii şi Cultelor 27

COMUNICĂRI

Familia creştină – Speranţa României
Mitropolitul Daniel al Moldovei şi Bucovinei 33

Sănătatea femeii şi a copilului;
protecţia familiei în viziunea Ministerului Sănătăţii
şi Familiei din România
Prof.Univ.Dr.Daniela Bartoş, Ministrul Sănătăţii şi Familiei 38

Implicaţiile pastorale şi ecumenice ale căsătoriilor mixte
Pr.Prof.Univ.Dr.Nicolae Necula,
Decanul Facultăţii de Teologie "Patriarhul Justinian"
a Universităţii din Bucureşti 44

Sacramentul căsătoriei ca dar
Mons.Francisco Gil Hellin PCF,
Secretarul Consiliului Pontifical pentru Familie 52

- **Familia între individualism, colectivism şi comuniune**
  Arhiepiscopul Andrei al Alba Iuliei 58
- **Familia, cămin de sfinţenie – martirii Secolului XX**
  Mons.Virgil Bercea, Episcop de Oradea 67
- **Familia – Sanctuar şi leagăn al vieţii**
  Mons.Petru Gherghel, Episcop de Iaşi 71
- **Familia şi societatea într-o lume secularizată**
  Laurenţiu Tănase, Secretar de Stat pentru Culte 80
- **Situaţia demografică în Europa**
  Mons.Michel Schooyans,
  Consultant al Consiliului Pontifical pentru Familie 95
- **Familia în societatea de tranziţie**
  Prof.Univ.Dr.Maria Voinea,
  Facultatea de Sociologie a Universităţii din Bucureşti 101
- **Protecţia familiei în România**
  Marian Sârbu, Ministrul Muncii şi Solidarităţii Sociale 108
- **Angajamentul creştin în viaţa politică**
  Elizabeth Montfort, Deputat în Parlamentul European 112
- **Familia şi legislaţia europeană**
  Simona Marinescu, Senator în Parlamentul României 119
- **Familia – subiect de drept**
  Pr.Abelardo Lobato,
  Rectorul Facultăţii de Teologie din Lugano, Elveţia 129
- **Valori creştine ale familiei în România**
  şi practici contrare acestora
  Pr.Prof.Univ.Dr.Ilie Moldovan,
  Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universităţii
  "1 Decembrie 1918" din Alba Iulia 142
- **Familia în preocupările Bisericii Catolice din Ungaria**
  Mons.László Biró, Episcop auxiliar de Budapesta 157
- **Rolul familiei preotului în parohie**
  Pr.Prof.Univ.Dr.Constantin Galeriu,
  Facultatea de Teologie "Patriarhul Justinian"
  a Universităţii din Bucureşti 160

· **Politici familiale din Ungaria**
Peter Harrach, Ministrul Familiei din Ungaria 172
· **Familia în învățătura Noului Testament**
Mons. Vladimir Petercă, Rectorul Institutului Teologic Romano-Catolic "Sfânta Tereza" din București 177
· **Liniile unei etici a adopției**
Prof. Univ. Dr. Ilie Bădescu, Facultatea de Sociologie a Universității din București
Pr. Dr. Milea Mihail, Seminarul Teologic Liceal din Buzău 183
· **Situația familiei la nivel constituțional și social în Portugalia**
Maria Teresa da Costa Macedo, Președinte al prezidiului CIP-UIOF 190
· **Familia și planning-ul familial**
Pr. Conf. Univ. Dr. Gheorghe Remete, Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității "1 Decembrie 1918" din Alba Iulia 200
· **Respectul față de persoana umană și transplantul de organe**
Pr. Conf. Univ. Dr. Wilhelm Dancă, Institutul Teologic Romano-Catolic, Iași 216
· **Inițiative pastorale – Asociația apărarea vieții cu Sfânta Maria**
Mons. Maurizio Gagliardini, Dioceza de Novarra, Italia 222
· **Familia și cultura secularizantă**
Pr. Prof. Univ. Dr. Dumitru Popescu, Facultatea de Teologie "Patriarhul Justinian" a Universității din București 223
· **A trăi în sfințenie astăzi în familie: metode naturale**
Mons. Aurel Percă, Episcop auxiliar de Iași 232
· **Rolul familiei în educația copiilor**
Diac. Asist. Univ. Dr. Doru Costache, Facultatea de Teologie "Patriarhul Justinian" a Universității din București 240
· **Problema eutanasiei, a avortului și a Sidei în Europa de Est**
Mons. Jacques Seaudeau, membru al Consiliului Pontifical pentru Familie 256

· **Impactul mass-mediei asupra familiei**
Episcopul Casian al Dunării de Jos 344
· **Familia văzută în mass-media**
Cercetător Violeta Barbu, Institutul de Istorie "Nicolae Iorga" al Academiei Române 349
· **Familia şi Biserica**
Pr.Conf.Univ.Dr.Bel Valer, Prodecanul Facultăţii de Teologie Ortodoxă a Universităţii "Babeş Bolyai" din Cluj-Napoca 355
· **Iniţiative pastorale – Iniţiativa medicilor catolici din Spitalul Bambino Gesu din Roma, Spitalul Sfântului Părinte Ioan Paul II**
Dr.Guido Castelli Gattinara, Ospedale "Bambino Gesu", Roma, Italia 363

ÎNCHEIERE

· **Comunicatul final** 369
· **Communiqué final** 373
· **Cuvântul la închidere**
Patriarhul Teoctist al Bisericii Ortodoxe Române 377
· **Cuvântul la închidere**
Cardinal Alfonso Lopez Trujillo, Preşedintele Consiliului Pontifical pentru Familie 379
· **Cronica Congresului** 382

INTRODUCERE

MESAJ LA DESCHIDEREA CONGRESULUI INTERNAȚIONAL FAMILIA ȘI VIAȚA LA ÎNCEPUTUL UNUI NOU MILENIU CREȘTIN

Prea Fericitul Părinte Teoctist,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,

Domnule Președinte,
Domnilor Miniștri,
Eminența Voastră,
Înalt Prea Sfințiți și Prea Sfințiți Părinți,
Distinși participanți,

Familia a ocupat neîncetat un loc central în învățătura noastră creștină despre viață, fiind înțeleasă drept cea mai însemnată alcătuire socială, de care depind dezvoltarea, stabilitatea și, mai ales, existența întregii omeniri.

Potrivit credinței noastre, întemeiată pe cuvintele Mântuitorului Iisus Hristos, Dumnezeu este *"Cel ce i-a făcut pe oameni de la început...bărbat și femeie"* (Matei 19, 4), poruncindu-le: *"Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul și-l supuneți"* (Facerea 1, 28). Iar prin această "creștere" – ne tâlcuiesc Sfinții Părinți ai Bisericii – s-a arătat chemarea omului, bărbat și femeie, de a spori, prin această părtășie, în înțelegerea profund spirituală, a creației pentru ca – minunându-se de negrăita frumusețe și bogăție – să-L slăvească pe Dumnezeu Creatorul.

"Creșterea"omenirii în pătrunderea înțelesurilor ascunse și înălțătoare ale celor create s-a produs, primind însă deplina ei putere prin harul iluminator și izbăvitor adus nouă de Cel ce a voit, din iubire, a Se întrupa pentru noi – Fiul lui Dumnezeu, Mântuitorul nostru Iisus Hristos. El S-a întrupat pentru a ne descoperi tot Adevărul (Ioan 18, 37), care ne poate scăpa de întunericul neștiinței, al [illegible] și al păcatului.

Lumea noastră, în tot ce are ea mai bun și mai nobil, este rodul modelării vieții familiale după legea divină, împărtășită nouă de Mântuitorul Hristos. El nu a confirmat doar originea dumnezeiască a așezământului căsătoriei, al însoțirii părinților întregii umanități – Adam și Eva – ci Domnul nostru a și sfințit însoțirea dintre bărbat și femeie, întru împreună-petrecerea în credincioșie până la sfârșitul vieții lor pământești, prin însăși prezența Sa la nunta din Cana Galileii.

Aşadar, viaţa familială din care odrăslesc copiii – cei care vor transmite la rândul lor darul vieţii mai departe, până la a doua venire a Domnului nostru Iisus Hristos, când se va nimici cu totul răutatea păcatului şi va avea loc "înnoirea lumii" – este rânduită de Însuşi Creatorul universului şi al omului, ca mijloc de desăvârşire a firii omeneşti în comuniune, dar şi ca aşezământ sacru prin care omul este înălţat de Dumnezeu la demnitatea de împreună-părtaş al Său la împlinirea miracolului aducerii din nefiinţă a unor noi vieţi. Este bine cunoscut faptul că încălcarea, din nepăsare sau neştiinţă, a legii dumnezeieşti, care a rânduit ca unic mediu al naşterii şi creşterii sănătoase a copiilor - familia - aduce cu ea întotdeauna o amară suferinţă, nu numai pentru cei ce trăiesc nemijlocit o asemenea nefericire, ci şi pentru comunitatea umană în ansamblul ei. Căci, în familie se dobândesc bunele deprinderi, aici se ia cunoştinţă, pentru prima oară, de valorile esenţiale ale existenţei umane; mai ales, aici îşi începe omul creşterea sa spirituală, prin sădirea şi cultivarea credinţei în Dumnezeu – singura cale prin care el îşi poate păstra statutul de fiinţă zidită "după chipul" Creatorului său, singura pavăză împotriva primejdiei de a cădea – prin pornirea patimilor – într-o stare inferioară chiar celei a necuvântătoarelor. Cu alte cuvinte, doar o familie întărită spiritual prin credinţa vie în Dumnezeul cel adevărat poate contribui, prin vlăstarele ei, la perpetuarea vieţii, binelui şi frumosului în această lume. Cei care nesocotesc acest dumnezeiesc adevăr, nu pot răspândi în jurul lor decât un duh potrivnic vieţii şi demnităţii omului, pentru care Şi-a vărsat nepreţuitul Său sânge, Însuşi Fiul lui Dumnezeu întrupat - Iisus Hristos.

De aceea, orice preocupare sau manifestare care îşi propune să readucă în atenţia societăţii diversitatea problemelor şi aspectelor cu care se confruntă în prezent familia este mai mult decât binevenită. Căci, vremurile de faţă – aducătoare de nesperate izbânzi ale omenirii în toate domeniile cunoaşterii – au adus, din păcate şi schimbări periculoase în viziunea multora dintre contemporanii noştri, afectând statutul familiei, schimbări care pot conduce în timp chiar la destrămarea cadrului firesc, natural, în care se poate păstra şi perpetua existenţa umană. A nu acorda atenţie tendinţei de depreciere a familiei, de renunţare la valorile tradiţionale ale vieţii familiale este totuna cu a tolera incubarea în sânul societăţii de azi a unei molime devastatoare.

Fără restaurarea şi consolidarea familiei, pe temelia sigură a valorilor Evangheliei Mântuitorului nostru Iisus Hristos, fără adoptarea unei atitudini mature şi hotărâte faţă de toate devierile morale care slăbesc şi subminează această alcă-

tuire instituită de Creatorul nostru, nu putem spera într-un viitor mai bun pentru copiii noştri. Fără climatul de dragoste şi căldură sufletească pe care doar familia îl poate oferi copilului, acesta se va transforma într-o fiinţă străină de orice noţiune de bunătate, milă, credinţă, iubire, într-o fiinţă incapabilă să mai deosebească binele de rău, alegând – cu cea mai mare probabilitate – pe cele ce se opun binelui, adică voii celei sfinte a lui Dumnezeu.

Aşadar, a ne apleca, nu fără îndreptăţită îngrijorare, asupra stării familiei în zilele noastre înseamnă a reflecta asupra uneia dintre cele mai serioase probleme sociale actuale, de a cărei ameliorare depinde felul în care va arăta umanitatea de mâine: fie reaşezată pe bazele creştine care au susţinut-o în creşterea ei timp de două milenii, fie destrămată şi recăzută în bezna necunoaşterii de Dumnezeu şi în robia păcatului – ridicat la rang de lege – aşa cum se afla întreaga lume înainte de venirea în mijlocul nostru, prin întrupare, a Luminii şi Adevărului absolut, adică a Fiului lui Dumnezeu.

Să rugăm, deci, pe Prea Milostivul nostru Dumnezeu şi Mântuitor să ne inspire acele bune gânduri şi să ne dăruiască acea voinţă sinceră, spre a izbândi în încercarea de a afla mijloacele potrivite pentru ocrotirea şi restaurarea acestei instituţii fără de care viaţa umană – înnobilată şi sfinţită prin Jertfa Mântuitorului Hristos - este cu neputinţă: familia, în general, şi familia creştină, în special.

MESAJ LA DESCHIDEREA CONGRESULUI INTERNAȚIONAL FAMILIA ȘI VIAȚA LA ÎNCEPUTUL UNUI NOU MILENIU CREȘTIN

Cardinal Alfonso Lopez Trujillo,
Președintele Consiliului Pontifical pentru Familie

Prea Fericite Părinte Patriarh Teoctist,
Domnule Președinte Ion Iliescu,
Înalt Prea Sfinția Voastră, Nifon, Arhiepiscopul Târgoviștei,
Excelența Voastră, Domnule Nunțiu al Sanctității Sale, Jean Claude Perriset,
Înalt Prea Sfinția Voastră Ioan Robu,
Dragi frați Arhiepiscopi și Episcopi,
Dragi participanți,

Suntem foarte onorați și bucuroși să fim aici pentru a participa la acest congres internațional, desfășurat într-o țară așa de frumoasă, bogată de istorie, tradiție și cultură, o națiune așa generoasă și ospitalieră. Este într-adevăr un moment foarte important chiar și pentru cauza ecumenică.

Prin tema propusă, *Familia și Viața*, putem să spunem că Biserica Ortodoxă și Biserica Catolică converg spre aceeași dinamică a dezvoltării, a vestirii, a proclamării și apărării acestei cauze pentru toată omenirea, pentru viitorul familiei, viitorul fiecărei societăți, chiar și viitorul propovăduirii Evangheliei la toate popoarele.

Familia și viața constituie cei doi poli ai aceleiași profunde realități pe care Sfântul Părinte a numit-o, în enciclica istorică *Evangelium vitae,* Evanghelia familiei, o veste bună, care își are rădăcinile în însăși inima lui Dumnezeu, în proiectul fundamental și originar al creației Sale. Familia este un bine pentru toți oamenii, pentru toate popoarele din istorie și va fi un bine și în viitor, în acest nou mileniu. Familia este patrimoniul omenirii. Aceste bunuri ale familiei și ale vieții constituie într-adevăr un tezaur valoros, care vestește o mare speranță. Viitorul, spune Conciliul Vatican II, în Constituția pastorală *Gaudimus et spes*, va aparține acelora care vor avea forța de a propune viața și speranța.

Iată de ce, privind viitorul cu speranță, credincioșii poartă această ereditate spirituală cu mare responsabilitate, cu devotament și hotărâre, oferind în mod

conştient tuturor tot ceea ce este necesar pentru a trăi omeneşte în societăţile care vor să-şi asume un chip uman, respectând fiecare viaţă omenească, fiecare om, precum şi instituţiile fundamentale.

Familia se sprijină şi se bazează pe voia dumnezeiască, ca o mică biserică fundamentată pe aceeaşi voinţă a lui Dumnezeu, Cel Care a vrut să înalţe această instituţie naturală la demnitatea sublimă de taină. Aici lucrează harul şi energiile divine, pentru ca dragostea să fie sfântă, dăruirea exclusivă, credincioasă şi rodnică, iar copiii să se nască având ca leagăn însăşi familia.Copiii au dreptul de a fi primiţi, iubiţi şi crescuţi în spiritul valorilor fundamentale, în sensul unei adevărate educaţii care să le dezvolte personalitatea.

Jubileul de anul trecut a avut ca temă copiii, speranţa, primăvara Bisericii şi a omenirii. Ştim bine că viitorul trece în mod necesar prin instituţia familiei, familie care nu numai că nu va dispărea, nu va fi anihilată, ci are şi chemarea, sensul dinamic de a creşte, apărând aceste valori fundamentale fără de care nici măcar fericirea nu poate fi promisă, iar popoarele ar fi golite de acea bogăţie de duh şi de suflet care hrăneşte conştiinţa popoarelor.

Pentru noi este o mare onoare să fim prezenţi aici, să participăm la acest congres în Palatul Patriarhal într-un moment atât de important, la începutul unui nou mileniu. Mulţumim din inimă pentru primirea generoasă ce ni s-a făcut, după vizita istorică a Sfântului Părinte la acest neam, care i- a umplut inima de bucurie.

Aş vrea să spun numai două cuvinte despre aceste realităţi amintite de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist în cuvântul său. În domeniul familiei asistăm, poate pentru prima dată în istorie, la provocări care parcă vor să eradicheze valorile fundamentale ale familiei. De-a lungul istoriei a existat întotdeauna, la toate popoarele, certitudinea fundamentală că familia, bazată pe căsătorie, pe dragostea reciprocă, trebuie să devină locul de dezvoltare al dragostei pentru o nouă viaţă.

Pentru prima dată în istorie familia este supusă unor atacuri de tip politic şi cultural în care se pare că acea importanţă radicală nu mai este deloc actuală. Familia este un bine. Familia fundamentată pe căsătorie este un mare bine înainte de toate pentru soţi, pentru copii, dar şi pentru societate. Iar societatea a avut dintotdeauna preocuparea de a apăra cu fermitate această instituţie.

În toate culturile sexualitatea umană a avut o mare responsabilitate, o mare datorie care îşi avea expresia naturală în unirea permanentă a căsătoriei, ca instituţie naturală, iar pentru noi, credincioşii, ca taină.

Din păcate, în ultima vreme, în special în forurile mondiale, dar şi în parlamentele unor state, se promovează golirea de sens a instituţiei naturale, în numele modernităţii şi al libertăţii. Legiuitorii şi politicienii interpretează în alt mod ceea ce este bine pentru soţi şi în mod special pentru copii. Familia devine o povară care ar încărca prea mult aşa-zisa libertate a soţilor. Astfel au introdus treptat o interpretare greşită a instituţiei naturale. Aceasta poartă vina de a ne conduce mai săraciţi spre un nou mileniu, afectaţi de o profundă boală a duhului, care nu poate face popoarele fericite şi nici să confere siguranţă generaţiilor viitoare.

S-a ajuns la situaţii îngrijorătoare, pentru că s-au introdus forme alternative familiei. În loc să consolideze şi să revigoreze instituţia căsătoriei şi a familiei, se crede că, oferind orice tip de aşa-zisă libertate, orice tip de experienţă bazată pe o educaţie sexuală greşită, unde totul este permis şi unde nu creşte sensul dragostei responsabile, popoarele ar putea să se îndrepte cu o oarecare siguranţă spre viitor. Astfel se oferă false alternative la acea instituţie naturală. Nu numai că se discută în sensul unei apărări pe teren juridic a aşa-numitelor uniuni consensuale libere - şi până şi aceasta este grav! – ci s-a ajuns până la prezentarea aşa-numitele uniuni *de facto* ca alternative. Uniunile *de facto* nu vor să accepte o dragoste responsabilă, permanentă şi legală. De aceea se numesc *de facto*, pentru că oferă din păcate condescendenţe legale cu legi neadecvate, prin care aceste uniuni se bucură de aceleaşi efectele legale de care se bucură instituţia căsătoriei. Lucrurile au mers mai departe, până la răspândirea unirilor dintre homosexuali sau lesbiene şi prezentarea acestora ca valoare familială. S-a ajuns astfel chiar şi la a susţine cererile lor de adopta copii, deşi în Convenţia Drepturilor Copilului, s-a stabilit că aceştia trebuie adoptaţi în vederea intereselor lor superioare.

Copiii au interese superioare. Copiii nu sunt instrumente pentru a umple golul singurătăţii nici chiar în familie, copiii au demnitate, sunt persoane asupra cărora se revarsă dragostea lui Dumnezeu şi nu există un alt mod de a le respecta demnitatea. Se propune adopţia pentru aşa-zisele familii - căci familii nu sunt – fapt care reprezintă o mare sfidare pentru societate şi pentru istorie. Apărarea familiei înseamnă apărarea viitorului. Familia nu este ceva de interes secundar, privat, drept pentru care restrângerea la sfera privată nu ar putea fi niciodată înţeleasă. Familia este un bine pentru toţi, pentru societate.

Societatea este cea mai bună investiţie pentru politicieni şi pentru legiuitori. Ceea ce se face pentru familie este cea mai profundă şi mai bogată investiţie,

care umple într-adevăr societatea de speranţă. La nivelul familiei se verifică bunăstarea societăţii, dar şi chipul uman al societăţii, tinereţea sa, forţa sa, coerenţa sa.

O altă provocare fundamentală este aceea de a apăra Evanghelia vieţii. Viaţa este darul lui Dumnezeu, dar sacru prin excelenţă. Viaţa îşi are rădăcina în dragostea faţă de tot ceea ce este bun. Dumnezeu a creat omul şi a văzut că este bun. Şi Dumnezeu este Acela care umple de bunătate toate lucrurile, este sacralitatea vieţii.

Din păcate lumea de astăzi permite mari confuzii. Înainte de toate, acolo unde legea este prezentată ca o apărare a drepturilor individuale împotriva drepturilor fundamentale ale omului şi în special împotriva Articolului 3 din Declaraţia Universală a Drepturilor Omului a Organizaţiei Naţiunilor Unite. Dreptul fundamental la viaţă este un drept care ar trebui respectat şi recunoscut legal. Este prima mare contradicţie pe care Papa o aminteşte: astăzi în diverse situaţii şi în multe parlamente delictul devine un drept. Dreptul la viaţă este negat, este refuzat şi aceasta generează un adevărat masacru al inocenţilor. Poate mai mult de 50 de milioane de avorturi sunt provocate sub presiunea legilor nedrepte; 50 de milioane aproape în fiecare an, la fel cum ar dispărea aproape întreaga Italie. În fiecare an copiii, aceia care au dreptul la viaţă, care sunt concepuţi în pântecele mamelor, sunt supuşi la pedeapsa capitală.

Dacă astăzi, ideea pedepsei capitale este infiorătoare pentru civilizaţia modernă, chiar şi când se aplică pentru crime înspăimântătoare, cu atât mai mult ar trebui să ne dea de gândit când este vorba despre cei mai inocenţi. Aceştia sunt supuşi la pedeapsa capitală în numele unui drept inexistent al femeilor, ca şi cum copii ar fi un apendice sau o multitudine de celule dezorganizate, fără capacitatea de a fi subiectul sau titularii dreptului dăruit fiecărei persoane umane. Un drept care face ca pruncii nenăscuţi, embrionii, să nu aibă aceleaşi drepturi ca ale persoanelor umane. Se ştie că în anumite ţări, spre exemplu în Statele Unite, acest drept este refuzat, este călcat în picioare. Până în ultima zi de viaţă intrauterină, la opt sau nouă luni, un copil nu este recunoscut ca atare, ci numai după naştere. Înainte de naştere el este numai un obiect, deci un instrument asupra căruia, în numele acestei false ideologii - pentru că devine o adevărată ideologie - fătul poate fi supus oricărui tip de manipulare. Deci nu este o persoană în care iradiază chipul lui Dumnezeu, ci un instrument, un obiect pe care se pot face experienţe.

Persoana umană a embrionului devine o cauză de primă importanţă, mai ales când se dezvoltă întâlnirea cu ştiinţa, o ştiinţă care adeseori a pierdut sensul eticii şi al valorii, o ştiinţă care devine de sine stătătoare, suverană asupra tuturor lucrurilor. Iată de ce acest Congres este o cauză ecumenică minunată, care răspunde acestor mari cerinţe ale Bisericilor, ale credincioşilor uniţi în apărarea vieţii umane.

Suntem într-un moment istoric. Noi suntem siguri că victoria este de partea Evangheliei lui Dumnezeu, Evangheliei vieţii, şi că, nu peste multă vreme, popoarele vor recunoaşte greşelile, aşa cum astăzi se recunosc greşelile sclaviei, ale diverselor forme de discriminare, ale aparthaidului şi ale altora de acest fel. Acest congres ne impulsionează în credinţa şi în responsabilitatea noastră şi suntem atât de onoraţi de prezenţa Domnului Preşedinte Iliescu aici, precum şi a tuturor confraţilor noştri din Biserica Ortodoxă, începând cu Prea Fericirea Sa, Prea Fericitul Părinte Teoctist. Iată, de ce, suntem atât de bucuroşi să culegem în aceste zile mai multe motive de dragoste şi speranţă, mai multe motive de a vesti pe Domnul vieţii în demnitatea fiecărui om şi mai ales a copiilor. Facem aceasta după vizita istorică a Sfântului Părinte care este în lume vestitorul neostenit al acestei Evanghelii a familiei şi a vieţii.

MESAJ LA DESCHIDEREA LUCRĂRILOR CONGRESULUI FAMILIA ŞI VIAŢA LA ÎNCEPUTUL UNUI NOU MILENIU CREŞTIN

Ion Iliescu
Preşedintele României

Prea Fericite Părinte Patriarh
Eminenţa Voastră Cardinal Trujillo
Doamnelor şi domnilor miniştri
Distinsă audienţă,

Tema acestui Congres internaţional consacrat *Familiei şi vieţii la începutul unui nou mileniu creştin* a dobândit, în aceste zile, o gravitate şi o urgenţă ce au depăşit cu mult estimările iniţiatorilor şi gazdelor. Tragedia la care întreaga lume a fost martoră şi care a cutremurat şi năruit edificii simbolice, dar a zguduit şi întrega conştiinţă morală a lumii ne-a repus cu acuitate fără precedent problema: ce valoare va avea viaţa în acest secol care va începe.

Vom continua să adâncim decalajul dintre progresul fără precedent al cunoaşterii ştiinţifice şi tehnice, pe de o parte, şi catastrofala involuţie a valorilor spirituale şi morale cultivate de fiinţa umană, pe de altă parte? Vom mai lupta, subteran sau făţiş, împotriva valorilor creştine, puse în discuţie fără a se ţine seama de faptul că mesajul Evangheliei, alături de implicaţiile lui strict religioase, reprezintă cea mai înaltă înfăţişare a căutărilor regulilor convieţuirii ideale dintre oameni? Sau vom descoperi resursele necesare unei radicale schimbări de concepţie şi de practică ? Vom găsi curajul de a ne opune invaziei răului, sub atât de multiple înfăţişări, invazie ce a caracterizat secolul abia încheiat?

Un secol pe care, în zorii lui, poetul George Bacovia îl definea, într-un vers, "*secol de-a binelea bolnav*", iar un alt mare poet, la celălalt capăt al Europei, Charles Peguy, îl presimţea ameninţat de o luptă a iadului revenit la suprafaţa pământului, din adâncurile în care-l plasa concepţia creştină.

Profeţiile lor – căci latinii vedeau în poeţi un fel de profeţi – s-ar părea că s-a împlinit. Dar ceea ce ei n-au putut prevedea au fost imensele resurse de rezis-

tenţă la rău pe care le-a degajat fiinţa umană în acelaşi secol, aruncând în coşul de gunoi al istoriei atâtea regimuri totalitare ce se credeau veşnice şi se considerau libere de orice constrângere morală, atribuind atotputernicie numai mijloacelor de constrângere şi anulare a omului.

Păşim în noul secol şi cu această învăţătură, tonică, pe care ne-o dă istoria. Şi oricât de des se repetă de către filosofii dezamăgiţi că oamenii nu învaţă nimic din istorie, permiteţi-mi să mă declar împotriva acestei filosofii a justificării şi a acceptării răului.

Împărtăşim cu toţii, cei reuniţi aici, credinţa care a acordat vieţii cea mai înaltă preţuire, considerând-o fără de sfârşit şi punând pe om în situaţia de a-şi cuceri suprema demnitate prin permanenta sa raportare la sacrificiul în numele umanităţii. Omul a demonstrat capacitatea de a dezvolta în sine virtuţi menite a-I deschide sufletul spre bucuriile supreme, care sunt acelea ale înfăptuirii binelui, sub toate formele lui. Cea mai teribilă armă, singura armă invincibilă cu adevărat, cu care ne putem opune astăzi în mod eficient răului aproape generalizat care a inundat planeta, este restaurarea omului în demnitatea sa originară, proclamată de creştinism şi de rădăcinile sale iudaice şi ale antichităţii europene, printre ai cărei ctitori s-au numărat şi geto-dacii, cei care au cultivat o spiritualitate atât de apropiată de cea a mesajului creştin.

Viaţa în secolul 21 va fi cu adevărat VIAŢĂ şi nu antecamera apocalipsului universal, doar în măsura în care lumea creştină – şi acesta fără nici un fel de exclusivism, deschisă spre toate formele de credinţă şi spiritualitate şi conştientă de ceea ce-I aparţine în exclusivitate – deci, în măsura în care lumea creştină va reuşi să-şi regăsească puterea de acum aproape două milenii, şi anume – de a scoate omenirea de pe traiectoria autonimicirii şi a o plasa pe acea orbită mereu nouă, care a dat lumii cele două milenii de civilizaţie creştină. Aceasta este calea cea mai promiţătoare pentru o viaţă demnă în viitor.

Ţansa noastră este aceea că prin fiecare copil ce se naşte, lumea se crează din nou, omul fiind un microcosmos. Cu fiecare nouă generaţie ce vine pe lume, binele redobândeşte toate şansele de a birui, cu o condiţie esenţială: ca noul născut să găsească omenirea şi îndeosebi familia creştină unită şi înzestrată cu toate acele bunuri sufleteşti ce au apărat şi promovat un mod de viaţă structurat şi însufleţit de valorile creştine. Din fericire, aici, în poporul român şi pe pământul său, credinţa şi spiritualitatea creştină au încă şi vor avea încă rădăcini adânci şi indestructibile. Acest fapt îl determina pe Sanctitatea Sa Papa Ioan Paul al II-lea

să profeţească naţiunii noastre un rol major în deschiderea unei noi ere de curaj şi entuziasm în lume.

Cu satisfacţia de a putea fi prezent la această a doua reuniune sub semnul căutării temeliilor reale ale secolului 21, după aceea din luna februarie, când s-a organizat simpozionul în apărarea familiei de violenţă şi destrămare şi când am trimis un mesaj tipărit recent în cartea mea *Renaşterea speranţei*, vreau să închei prin a vă face o mărturisire de credinţă: omenirea secolului care ne stă în faţă trebuie să regăsească neapărat legătura între politică şi valorile spirituale şi morale creştine, fără de care orice încercare de a lupta cu răul de orice fel rămâne lipsită de acea "sabie a Duhului" de care vorbea Sfântul Pavel, şi care este mai puternică decât oricare alta. Tocmai de aceea, prezenţa mea aici nu are un caracter protocolar, ci vrea să însemne solidaritatea puterii politice cu efortul dumneavoastră de a găsi şi urma acelei căi pe care viaţa omenirii secolului 21 să-şi regăsească cursul normal, în concordanţă cu fiinţa umană şi legile firii. Trebuie să luptăm împreună împotriva acestei adevărate culturi a violenţei şi a morţii, care desconsideră omul şi familia şi îndeamnă la negarea vieţii. Este un efort a cărui reuşită stă în mod esenţial în modul în care familia creştină va redeveni pentru neamul nostru românesc şi pentru lume izvorul curat şi nesecat de frumuseţe, de credinţă şi de omenie.

În aceste zile, când planeta întreagă este constrânsă să constate că nesocotirea răului şi lipsa de împotrivire, dar mai ales de alternativă, devin sinucigaşe şi vinovate, sunt fericit să pot saluta în Dumneavoastră şi în acest Congres internaţional pe primii pionieri ai unei ofensive morale ce va marca, în mod sigur, secolul.

Vă mulţumesc.

CUVÂNT DE SALUT LA DESCHIDEREA LUCRĂRILOR CONGRESULUI FAMILIA ŞI VIAŢA LA ÎNCEPUTUL UNUI NOU MILENIU CREŞTIN

Mons. Jean-Claude Périsset
Nunţiu Apostolic la Bucureşti

Preafericirea Voastră,
Domnule Preşedinte al României,
Eminenţele şi Excelenţele Voastre,
Domnilor Miniştri,
Excelenţele Voastre Domnilor Ambasadori,
Doamnelor şi Domnilor,

1. În calitate de Reprezentant al Sfântului Părinte Ioan Paul II în România, sunt bucuros să pot adresa un salut frăţesc tuturor celor prezenţi, şi să exprim, în numele Său, un respectuos salut Preafericirii Sale şi Sinodului Bisericii Ortodoxe din România pentru că au primit propunerea din partea Bisericii Catolice din România de a organiza un congres referitor la Familie. Adresez un călduros salut, de asemenea Excelenţei Sale, Domnului Ion Iliescu, Preşedintele României, ştiind cât de importantă este pentru autorităile civile problema familiei. Ştiţi atenţia pe care o acordă Sfântul Părinte Ioan Paul II familiei pentru ca ea să fie evanghelizată şi să fie un mijloc de evanghelizare. Ştiţi cât a făcut El pentru a ajuta familia pentru a completa misiunea Bisericii în lumea, prin înfiinţarea Consiliului Pontifical al Familiei, care participă activ la acest congres prin Preşedintele Său, Eminenţa Sa Cardinal Alfonso Lopes Trujillo, Secretarul său Excelenţa Sa Mons, Francisco Gil Hellin precum şi doi colaboratori. Cunoaşteţi Scrisoarea Apostolică "Familiaris consortio", rodul Adunării Sinodale a Episcopilor din anul 1980, cu tema referitoare la Familie. Aceasta şi alte multe iniţiative ale Bisericii Catolice, ca de asemenea şi ale celorlalte Biserici, ca şi acest congres, arată că familia este un element important, chiar esenţial, al vieţii omeneşti, şi deci parte importantă a misiunii Bisericii, element care este promovat şi astăzi ca şi în secolele anterioare. În momentul în care societatea civilă, cea politică în special, ar voi să adauge pe lângă elementul principal al familiei

şi alte forme de convieţuire, este util şi necesar să ne rezervăm ceva timp pentru a reflecta asupra situaţiei actuale, pentru a scoate în evidenţă natura specifică de neînlocuit a familiei pentru ca societatea să fie într-adevăr umană, precum şi pentru a căuta mijloacele de a o reda mai activă în această misiune a ei. Se poate aplica în această privinţă ceea ce scrie Cardinalul Josef Ratzinger privitor la conceptul de "Europa" în cartea sa *Kirche, Oekumene und Politik*: "ceea ce este pur real, fără ideei direct morale, nu poate să atragă; în acelaşi mod, ceea ce este unic ideal, fără conţinut politic concret, rămâne fără efect şi gol" (cfr.trad. din franceză, Ed.Fayard 1987, p.292). De aceea, este important ca noi creştinii, să ne angajăm să redăm efectiv în societate ceea ce considerăm cu adevărat că este propriu familiei. Aceasta, şi pentru că ştim că familia este numită "biserica domestică", încă din timpul Sfinţilor Părinţi ai Bisericii, întrucât ea are un rol activ şi necesar în societatea umană, pentru a completa misiunea încredinţată de Cristos Apostolilor de "a călăuzi toate popoarele... învăţându-i să observe tot ceea ce ne-a poruncit nouă" (Mt.28, 19-20).

2. "Îndreptarul ecumenic" a Bisericii Catolice ne invită la acţiune comună pe toţi creştinii din societate, adică la o colaborare ecumenică, prin mijloacele de misiune încredinţate de Cristos discipolilor săi. Îndreptarul ecumenic dedică ultimile sale numere (211-218) la "Colaborarea ecumenică în viaţa socială şi culturală". Citez numărul 213: "Prin această colaborare, toţi cei care cred în Cristos pot învăţa cu uşurinţă să se cunoască mai bine unii pe alţii, să se respecte mai mult şi să pregătească drumul unităţii creştinilor". Să nu uităm a doua parte a Rugăciunii lui Isus către Tatăl Său: "ca toţi să fie una, pentru ca lumea să creadă că Tu M-ai trimis" (In.17, 21). Poate, îmi veţi spune, că acţiunile comune pe care le întreprindem pe plan social, astăzi în privinţa familiei, nu înseamnă că suntem o singură Biserică, întrucât aparţinem la Comunităţi creştine diferite. Totuşi, mărturia pe care o dăm lumii în cooperarea socială, în numele lui Cristos, ne apropie pe unii de ceilalţi, ca un efect retroactiv: Astfel, scopul pe care l-am fixat împreună precede unitatea pe care o dorim, şi devine modalitate a unităţii voite de Cristos, nu numai efectul unei unităţi la care aspirăm noi.

Desigur, "să facem împreună tot ceea ce putem" nu înlocuieşte scopul definitiv al ecumenismului, care este unitatea vizibilă într-o singură Biserică a lui Isus. Dar, acţiunea comună ne uneşte, ne face capabili să ne respectăm unii pe alţii, disponibili în "a împărtăşi darurile primite", în a învăşa unii de la alţii. şi în special, aceeaşi acţiune socială comună ne invită să ne rugăm împreună lui

Isus, în numele căruia săvârşim această acţiune. Atât în privinţa acţiunii, cât şi în privinţa rugăciunii, după cum spunea Isus discipolilor Săi: "unde doi sau trei se adună în numele meu, acolo sunt şi Eu în mijlocul lor" (Mt. 8, 20).

Izvorul unor astfel de acţiunii ecumenice în operele sociale se oglindeşte nu numai în rugăciunea lui Isus pentru unitate, nici în dorinţa Lui de a fi în mijlocul nostru, ci şi în Sfânta Treime. Da! dragi Fraţi şi Surori: Sfânta Treime, pentru că Dumnezeu cel revelat nouă de Isus Cristos, Dumnezeu care ne-a creat după chipul şi asemănarea Sa (cf. Gn 1, 27), este Treimea Persoanelor în unitatea aceleaşi divinităţi. Sfântul Apostol Ioan scrie că "Dumnezeu este Iubire" (1 In. 4, 8). De aceea, pentru a-L revela pe acest Dumnezeu lumii, discipolii lui Isus nu pot să facă altceva mai bine decât să acţioneze în unitatea iubirii dintre ei, pentru a purta apoi această iubire fraţilor şi surorilor, celor care încă nu o cunosc.

3. Acum, vorbind despre familie, un alt aspect cere de la Creştini o acţiune comună în societate. Familia este locul principal şi de neînlocuit de a transmite valorile umane, mai ales cele religioase. Pe drept cuvânt se spune – şi un poet român al vostru îl include într-una din operele sale! - se spune că "sugem credinţa odată cu laptele matern". Psihologi moderni care insistă mult pe formarea umană începând cu naşterea, în mediul familial, confirmă ceea ce a fost prezent în viaţa Bisericii noastre de a lungul secolelor, adică de a conduce copilul la botez şi de a-i transmite, încă de mic, valorile credinţei. Tradiţia Bisericii nu poate decât să parcurgă acest drum.

Din păcate, astăzi constatăm că familia pierde din semnificaţia ei educativă – credinţa şi alte valori umane – întrucât copiii şi tinerii suportă multe influenţe care vin din afara familiei, nu mai pot fi controlate de familie sau dispar din propria familie. De aceea, doresc ca acest Congres să ne permită să recâştigăm încrederea nu numai în valorile de neînlocuit ale familiei, care este mediul de formare şi de purificare a umanităţii în care fiecare fiinţă umană doreşte să ajungă la punctul maxim, dar să ne însuşim şi mijloacele care păstrează sau redau familiei rolul său de element necesar în Tradiţia credinţei creştine.

PARLAMENTUL EUROPEAN

Prea Fericitului Părinte Teoctist
al Bisericii Ortodoxe Române

Prea Fericirea Voastră,

Îmi pare nespus de rău că nu pot lua parte la Congresul cu tema "Familia şi viaţa la începutul unui nou mileniu", care se desfăşoară la Bucureşti.

După cum cunoaşteţi, în calitatea mea de Raportor al Parlamentului European, am dedicat o mare parte a muncii mele problemei copiilor abandonaţi sau instituţionalizaţi. Aş vrea să profit de această ocazie pentru a mulţumi încă o dată Bisericii Ortodoxe Române atât pentru ajutorul oferit, cât şi pentru poziţia pe care a adoptat-o în problema adopţiilor internaţionale, poziţie reflectată în raportul meu, adoptat recent, în unanimitate, de către Parlamentul European.

Copiii instituţionalizaţi din România nu sunt numai rezultatul sărăciei materiale, ci, în egală măsură, şi al sărăciei spirituale şi al abuzurilor statului, cărora familiile din România le-au fost obiect în timpul anilor grei ai regimului comunist. Rezultatele unei jumătăţi de secol de comunism nu puteau fi vindecate imediat, în deceniul greu al tranziţiei. Biserica însăşi avea nevoie să-şi restabilească relaţiile cu păstoriţii şi cu lumea din afară. Aş dori să felicit Biserica Ortodoxă Română pentru eforturile ei susţinute din ultima vreme pentru extinderea activităţilor în vederea ajutorării grupurilor vulnerabile ale societăţii, între care copiii abandonaţi constituie de bună seamă categoria cea mai defavorizată.

Nu se poate vorbi despre ajutorarea copiilor fără ajutorarea familiei, şi nu este vorba întotdeauna de ajutorul material, de care aceste familii au nevoie pentru a-şi recăpăta speranţa şi curajul de a depăşi greutăţile vieţii: ei pot fi ajutaţi în diferite moduri să treacă printr-o perioadă de criză.

Cel mai mult au nevoie copiii de familie, şi nici o formă de sărăcie nu ar trebui folosită pentru a motiva separarea unui copil de părinţii sau de rudele lui. După cum spunea odată Î.P.S. Mitropolit Teofan al Olteniei, România nu este atât de săracă încât să nu poată purta de grijă copiilor ei.

Biserica, considerată - după cum reiese din toate statisticile - cea mai credibilă instituţie a poporului român, trebuie să joace un rol vital, împreună cu autorităţile locale şi central-guvernamentale, în ajutorarea României la redobândirea demnităţii de naţiune europeană şi viitoare membră a Uniunii Europene.

De aceea, toate străduniile preoţilor, asistenţilor sociali şi ale comunităţilor vor trebui reunite pentru un singur scop, şi anume ca toţi copiii nevoiaşi să fie îngrijiţi în cadrul familiilor lor sau, acolo unde acest lucru nu este posibil, măcar într-o familie cu aceleaşi trăsături etnice, religioase şi lingvistice. Cu credinţă în Dumnezeu, membrii Bisericii şi ai societăţii pot avea, prin mai buna conştientizare a apartenenţei lor la comunitate, un rol hotărâtor nu numai în prevenirea abandonării copiilor, ci şi în combaterea abuzurilor împotriva copiilor şi a traficului cu copii.

Sunt onorată pentru ocazia de a adresa acest mesaj distinsului Dvs. Congres şi sper că rezultatele activităţii Dumneavoastră vor duce către o viaţă mai bună pentru toţi oamenii nevoiaşi din România, în duhul lui Hristos.

20 septembrie 2001

A Dumneavoastră sinceră,

Baroneasa Emma Nicholson de Winterbourne

CUVÂNT DE SALUT
LA DESCHIDEREA LUCRĂRILOR CONGRESULUI
FAMILIA ŞI VIAŢA
LA ÎNCEPUTUL UNUI NOU MILENIU CREŞTIN

Acad.Prof.Răzvan Teodorescu,
Ministrul Culturii şi Cultelor

Sunt extrem de onorat să mă adresez congresului dumneavoastră în calitatea mea de membru al unui guvern pentru care problemele familiei constituie o preocupare cotidiană, în numele unui guvern care a luat de la instalarea sa în atenţie, şi într-o atenţie recunoscută pe plan internaţional, problema copiilor, şi în acelaşi timp în calitatea mea de ministru al culturii şi al cultelor diriguind o instituţie care, prin Secretariatul de Stat pentru Culte, reprezentat aici de un apropiat colaborator al meu, Secretarul de Stat pentru Culte, Laurenţiu Tănase, se implică în chip major în problemele asistenţei sociale.

Statul, alături de Biserică, alături de Biserici, dovedeşte că pe acest meridian românesc această chestiune esenţială a carităţii, a carităţi creştine, a redevenit o problemă importantă prin care ne legăm de tradiţiile cele mari ale filantropiei, ale dragostei de om, aşa cum era recunoscută ea în timpurile vechi.

Daţi-mi voie, acum mai puţin ministrului şi mai mult profesorului să observe că Biserica Ortodoxă Română şi Biserica Catolică din România îşi dau mâna din nou şi organizează o asemenea întâlnire în capitala singurei ortodoxii latine şi a singurei latinităţi ortodoxe din lume, care este Bucureştiul, şi că acest lucru, această colaborare ecumenică a fost posibilă datorită deschiderilor largi ale ortodoxiei româneşti şi în acelaşi timp ale neuitatei vizite pe care Sanctitatea Sa Papa Ioan Paul al II-lea, o vizită istorică care a marcat imens mentalitatea din jurul anului 2000.

Daţi-i voie, de asemenea, profesorului, ca la deschiderea acestui congres, să observe că celula vieţii sociale, care este familia, este o celulă creştină prin excelenţă, că în faţa unui Vechi Testament care lucrează, care operează numai cu cla-

nuri şi cu triburi şi care nu are în ebraică un termen anume bine fixat pentru familie, stă Noul Testament, Legea lui Hristos. Un termen foarte clar în limba greacă *patria* "Iosif iese din patria lui David", o ştim foarte bine, pentru cei care ştim textul grecesc al Evangheliilor, ne amintim şi o face iarăşi profesorul de artă şi civilizaţie creştină – îngăduiţi-o – ne amintim că în secolele fundamentale ale naşterii vieţii creştine, în secolul apostolic şi în cel care i-a urmat există o cristalizare a ideii de familie raportată la Dumnezeu, există o paternitate universală a lui Dumnezeu, există ideea din Efeseni (de două ori revenită în Efeseni).

Ideea că orice familie se trage din Iisus Hristos şi că Biserica este familia lui Dumnezeu. Există acea idee care în Ierusalimul primilor creştini a dominat mentalitatea de început a Bisericii că orice ceremonie iniţiatică şi iniţială, cum ar fi frângerea pâinilor, are loc în familie *capt oicon*, spuneau grecii că familia se reuneşte pentru ceremoniile fundamentale şi nu uitaţi catacombele creştine ale Romei din Sec. II şi III, chiar şi după Edictul de la Milan la începutul veacului al IV-lea. Catacombele erau gândite în funcţie de anumite familii. Că familia este cea care stă în atenţia autorilor apocrifelor, pentru că de plidă, în Protoevangelia lui Iacob, oamenii asta vor să vadă în aceste texte care s-au născut în afara Bisericii şi apoi au fost încorporate de Biserică. Oamenii care aderau, mergeau spre creştinism voiau să ştie în ce familie a vieţuit Iisus. Atunci s-a născut acea idee a lui Iacob cel Mic, fratele lui Iisus, în ce familie a vieţuit Feciora şi s-a născut toată povestea apocrifă a copilăriei Fecioarei.

De fiecare dată, în momentele de criză sau în momentele de linişte, creştinismul şi-a găsit în familie o recunoaştere excepţională. Gândiţi-vă că Sfânta Familie din iconografiile celor două Biserici reprezintă acea *imago familiae* care trebuia să fie exemplară şi o proiecţie celestă pe pământ. Gândiţi-vă ce importat a fost că, după criza reformei, Biserica Catolică, prin Conciliul de la Trento, a recunoscut eminenţa figurii lui Iosif, acel dulgher care în iconografia Evului Mediu nu deţinuse un rol foarte important, dar care odată cu conciliul tridentin devine o figură esenţială, pentru că, în acest fel, el venea să întregească imaginea unei familii.

Gândiţi-vă, pe de altă parte, cât de mult ereticii dintotdeauna, de la ereticii dualişti ai Antichităţii şi ai Evului Mediu, până la ereticii timpurilor noastre, au

atacat familia. Ce este familia pentru catari, pentru albigenzi, pentru bogomili, pentru patareni, pentru pavlicieni? Familia este, în termenii săi latini, *matrimonium es lupanar*, deci ideea centrală, matrimoniul, care constituia o celulă de bază pe care Biserica o exalta, era cea care era atacată de eretici şi nu trebuie să vă spun cât de mult acest lucru s-a prelungit până astăzi.

De altminteri în lumea românească, care îşi are rădăcini profunde de latinitate şi de creştinism, *familia*, numele românesc, este vechiul nume latin. Casa populară este gândită de la început în funcţie de această celulă familială. Capelele familiale, picturile din biserici (Înalt Prea Sfinţite Arhiepiscop Robu, vă răspund la exemplu pe care l-aţi dat), în picturile din bisericile populare ale Olteniei, de pildă, pe familii sunt grupaţi sătenii, indicaţi numai cu prenumele lor şi cu preoţii în faţă. Şi mai ales, familiile preoţeşti.

Să ne gândim, doamnelor şi domnilor, rareori s-a vorbit despre acest lucru, că în civilizaţia românească a fost specifică această descendenţă din deceniu în deceniu, uneori, de-a lungul a două veacuri – cunosc asemenea cazuri de familii preoţeşti, de preoţi care îşi cresc copiii care sunt şi ei preoţi şi familiile acestea care cresc în biserică şi în acelaşi timp cresc în viaţa cea organică şi activă din afara bisericii, dau unitatea extraordinară a acestui creştinism popular.

Gândiţi-vă, vă rog, la un singur lucru: că numele cel mai răspândit în onomastica românească, numele răspândit de familie este numele care indică familia preotului, pentru că ce altceva este *Popescu*, decât această tradiţie care s-a născut în ultimele secole ale modernităţii noastre.

Da, doamnelor şi domnilor, este firesc ca Bucureştiul să găzduiască astăzi o asemenea întâlnire. Este firesc ca un Guvern cum este Guvernul social-democrat al României de astăzi, să-şi îndrepte atenţia asupra familiei, asupra copiilor.

Vă voi spune în încheiere că acum o săptămână, venind de peste ocean şi făcând o escală la Londra, am avut bucuria ca ultima parte a călătoriei să o fac în compania distinsei parlamentare europene care ne-a adresat astăzi un mesaj şi timp de două ore şi jumătate, cât a durat zborul de la Londra la Bucureşti, doamna baroană Ema Nicholson mi-a mărturisit, cu lux de amănunte cunoscând această situaţie, spre cinstea domniei sale, cât de mult apreciază, cât de mult ştie ceea ce face Biserica Ortodoxă, Biserica Catolică, voi adăuga Biserica Luterană,

care în unele împrejurări a colaborat foarte bine, precum la Galaţi cu ortodocşii creând orfelinate pentru cei care nu mai au familie, dar care găsesc în Biserică o nouă familie.

Bucureştiul este, cred, locul în care un asemenea congres precum cel al dumneavoastră, îşi are un binemeritat ecou naţional şi european.

Mulţumesc în numele ministerului pe care efemer îl conduc, mulţumesc celor două Biserici istorice care au avut această iniţiativă şi promit din partea noastră în fiecare clipă tot sprijinul pe care o cauză atât de nobilă îl merită.

COMUNICĂRI

FAMILIA CREŞTINĂ – SPERANŢA ROMÂNIEI

Daniel Ciobotea
Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei
Iaşi - România

1. CRIZA FAMILIEI ÎN EUROPA

Totdeauna au existat crize în familie. Astăzi însă familia naturală, tradiţională se află în criză, în mutaţie spre un viitor confuz şi incert, în toată Europa, astfel încât criza familiei este percepută ca simptom al crizei civilizaţiei occidentale, o criză a societăţii contemporane însăşi.[1] "Criza familiei devine mai devreme sau mai târziu şi o criză a Statului" – remarca în 1998 preşedinta Senatului Poloniei.[2]

Statisticile demografice arată că în Europa scade numărul căsătoriilor (în Uniunea Europeană: 5 căsătorii la 1000 persoane) şi creşte numărul divorţurilor, mai ales în Europa occidentală. Copii mai puţini, iar bătrâni mai mulţi: un continent care îmbătrâneşte şi care nu prezintă semne majore de dinamism demografic – aceasta este imaginea actuală a Europei.[3]

Cauzele sunt multiple şi complexe: mutaţii de ordin cultural, tehnic, ideologico-pragmatice accelerează fenomenul de secularizare ca pierdere a dimensiunii sacre a vieţii şi intensifică în mod alarmant mentalitatea individualistă exacerbată, mercantilă, narcisistă şi nihilistă.[4] Absenţa idealului pe termen lung şi a valorilor creează adesea în om sentimentul vidului, al singurătăţii şi al aban-

---

1 Cf. Mgr. Giovanni Battista Re, "La crise de la famille, c'est aussi la crise de la société", în lucrarea colectivă *Droits de l'homme, famille et politique*, Conseil Pontifical pour la Famille, IIe Rencontre d'hommes poliques et de législateurs d'Europe, 22-24 octobre 1998, Rome, éditeur Pierre Téqui, Paris, pp 167-171

2 Alicja Grzeskowiak, Président du Sénat de la Republique Polonaise, "Défense de la famille dans l'est de l'Europe", în *Droits de l'homme, famille et politique*, p.106

3 Professeur Jean-Didier Lecaillon, " Aspects de la démographie en Europe ", în *Droits de l'homme, famille et politique*, pp. 225-232

4 Cf. Mgr. Angelo Scola, "La politique et la dimension éthique", în *Droits de l'homme, famille et politique*, pp. 173-206, mai ales pp. 186-200

donului, determinând mulţi oameni să se refugieze în practica drogului, violenţei, în sectarism şi suicid.[5]

La criza aceasta de ordin spiritual din Europa occidentală se mai adaugă în Europa centrală şi orientală, în fostele ţări cu regim comunist, şi alţi factori negativi care lovesc în familie: sărăcia, şomajul, sectele prozelitiste, violenţa, nesiguranţa zilei de mâine, emigraţia spre ţări mai bogate.

În România, criza familiei se manifestă şi în abandonul copiilor şi în abandonul părinţilor, în numărul mare de avorturi şi chiar o creştere a numărului divorţurilor, creşterea violenţei în familie şi creşterea delicvenţei juvenile.

Cauzele economice şi mutaţiile specifice perioadei de tranziţie spre capitalism explică doar în parte acest fenomen. Nu trebuie uitat că în parte criza spirituală a familiei în România se datorează şi secularizării impuse de regimul comunist prin faptul că educaţia copiilor şi tinerilor, adulţii de azi, a fost un monopol al Statului, iar părinţii n-au avut posibilitatea să educe suficient copiii şi tinerii în credinţa creştină, ateismul fiind ideologia oficială în toate instituţiile de învăţământ, iar dimensiunea creştină a familiei s-a menţinut mai mult în virtutea tradiţiei liturgice şi sacramentale decât în virtutea educaţiei sistematice creştine sau a unei pastorale elaborate.

2. SPERANŢE PENTRU DEPĂŞIREA CRIZEI

a. Binecuvântarea lui Dumnezeu asupra familiei.

Criza familiei de azi nu poate totuşi fi mai puternică decât binecuvântarea lui Dumnezeu-Creatorul Care a zis: "Creşteţi şi vă înmulţiţi şi stăpâniţi pământul!" (Facere 1, 28). În ciuda multor păcate şi primejdii abătute asupra neamului omenesc, totuşi familia a fost instituţia cea mai stabilă în istorie. În acest sens, "deja în antichitate, cum arată Aristotel, ea (familia) era recunoscută ca fiind instituţia socială primară şi fundamentală, anterioară şi superioară Statului, (Etica Nic. VII, 12, 18), contribuind în mod eficace la bunătatea societăţii însăşi".[6]

În plus binecuvântarea familiei de către Domnul nostru Iisus Hristos la nunta de la Cana, când a transformat apa în vin, la solicitarea Maicii Domnului

5 Mgr. Battista Re, art. cit., pp. 169-170

6 Discours du Saint-Père (Jean Paul II) aux participants à la IIe Rencontre d'hommes poliques et de législateurs d'Europe, în *Droits de l'homme, famille et politique*, p. 14

– icoana Bisericii rugătoare – de a ajuta o familie nouă în nevoie, constituie pentru noi o puternică bază a speranței creștine. Hristos care a schimbat apa în vin poate schimba criza într-o speranță nouă, poate aduce bucurie acolo unde amenință lipsurile și tristețea. Noi însă trebuie să-L rugăm, să-I spunem Lui ce lipsește cu adevărat familiei astăzi și să spunem familiei creștine în criză că de fapt criza ei cea mai profundă este insuficienta ei deschidere spre ajutorul lui Hristos și al Maicii Domnului în organizarea însăși a vieții conjugale. Cu alte cuvinte, este vorba despre insuficienta cultivare a sfințeniei sau sacramentalității familiei. Minunea din Cana Galileii ne descoperă fericirea ca *dar al lui Dumnezeu* care produce comuniune și bucurie în societate, *nu ca drept* ce trebuie cucerit în spirit individualist - egoist.

b. Efortul Bisericilor de a apăra familia

Altă sursă de speranță este efortul Bisericilor de a apăra familia naturală, tradițională, universală, și de a rezista în fața unor "modele" noi de familie, în care relația normală bărbat-femeie este considerată ca ceva depășit.

În acest sens, criza familiei în Occident a suscitat în diferite Biserici, mai ales în Biserica Romano-Catolică o intensă **reflecție teologică** și o **activitate pastorală intensă** privind familia. Cu toate acestea, se recunoaște că mai sunt multe de făcut.[7]

O cooperare ecumenică în fața problemelor cu care se confruntă familia creștină în România s-a manifestat și în Conferințele Bisericilor din România organizate cu sprijinul organizației World Vision la București în octombrie 1998 și iunie 2000 și la Iași, în noiembrie 2000. Nu trebuie uitate nici eforturile naționale și internaționale făcute în România în favoarea copiilor și a familiei din 1990 încoace.

Congresul internațional ecumenic dedicat familiei, organizat acum la București de către Biserica Ortodoxă Română și Biserica Romano-Catolică din România, sub patronajul Președintelui României și cu sprijinul Consiliului Pon-

7 Mgr. Battista Re, *art.cit.*, p. 169. O reflecție interdisciplinară (drept, psihosociologie, etică, psihanaliză) intersantă se găsește în lucrarea colectivă scrisă de Françoise Dekeuwer-Défossez, Albert Donval, Philippe Jeammet, Norbert Rouland, *Inventons la famille*, Editions Bayard, Paris, 2001, mai ales paginile scrise de Albert Donval despre legătura filiației, legătura conjugală, legătura fraternității și legătura socială, ca legături ale vieții (pp. 214-224).

tifical pentru Familie, întăreşte şi mai mult convingerea că o cooperare ecumenică intensă în acest domeniu poate fi benefică şi devine sursă de speranţă. Este nevoie aici de mai multe programe şi proiecte de cooperare ecumenică pe termen lung.

De asemenea, este din ce în ce mai necesar un răspuns creştin comun la probleme noi ca: *eutanasia, transplantul de organe, ingineria genetică* (implantul de celule embrionare, fecundarea *in vitro,* procrearea prin disociere parentală, maternitatea *de împrumut,* clonarea), avortul, *unirile libere* ca alternativă la familia tradiţională, căsătoriile între persoane de acelaşi gen, etc. Reflecţia teologică, ştiinţifică şi etică a unor Biserici poate ajuta şi alte Biserici în formarea unei atitudini comune în societatea secularizată de azi.

c. Cooperarea Stat-Biserică (Biserici) este o altă sursă majoră de speranţă

Deja reintroducerea religiei în şcoală, integrarea învăţământului teologic, liceal şi universitar în reţeaua de stat, specializarea în teologie-asistenţă socială, prezenţa preoţilor de caritate în diferite instituţii ale Statului, armată, spitale, penitenciare – reprezintă un potenţial important pentru o cooperare fructuoasă în rezolvarea multor probleme de ordin spiritual, moral, pastoral şi social cu care se confruntă familia azi.

Desigur este necesară consultarea şi cooperarea dintre Stat şi Biserică în domeniul legislaţiei privind familia, în domeniul educaţiei copiilor şi tinerilor, în domeniul asistenţei sociale privind copiii şi părinţii cu copii mulţi sau cu probleme majore de ordin social. Este nevoie de programe şi proiecte de cooperare a Bisericii cu diferite instituţii de resort ale Statului atât pe plan local, regional, cât şi naţional.

În interiorul Bisericii noastre, pentru ca speranţa să devină un dar cultivat şi roditor, sunt necesare, la nivel de parohie şi eparhie, programe de catehezã şi asistenţă pastorală a copiilor şi familiilor în criză, cicluri de cateheze pentru pregătirea tinerilor pentru căsătorie, cateheze pastorale pentru tinerii căsătoriţi şi pentru părinţii lor, astfel încât pregătirea pentru căsătorie să nu se reducă doar la frumosul ceremonial al cununiei. Este necesar un program de catehezã pastorală pentru naşi pentru a-i implica în susţinerea continuă a familiilor pe care le cunună. Prin toate aceste programe trebuie *afirmată şi cultivată sfinţenia căsătoriei, organizată solidaritatea în familie şi între familii, afirmată demnitatea*

maternității, a paternității, a filiației și a fraternității, ca daruri ale iubirii lui Dumnezeu ce trebuie cultivate.

Trebuie înțeleasă și mai profund și cultivată și mai mult legătura sfântă care există între taina familiei și taina Bisericii, între taina copilului și taina persoanei, de vreme ce, pentru a fi Om adevărat, Dumnezeu-Fiul S-a născut din femeie și a intrat în istorie ca și copil. Toți termenii de bază în Biserică sunt împrumutați din familie: părinte spiritual, mamă sau maică spirituală, frate și soră spirituală, fiu și fiică spirituală, chiar și în domeniul vieții monahale. De aceea, fără taina familiei nu poate fi înțeleasă nici taina Bisericii, și fără taina Bisericii nu poate fi înțeleasă nici taina familiei. Cununia este binecuvântată de Biserică în calitatea ei de icoană a iubirii dintre Hristos și Biserică, dintre Dumnezeu și umanitate. De aceea, taina Familiei poartă în ea taina mântuirii și a vieții veșnice ("*Extra familiam nulla humanitas*"). Niciodată familia nu poate fi redusă la aspectul ei biologic, juridic, psihologic, sociologic sau cultural, ea este mai mult decât toate acestea laolaltă și le transcende, pentru că are vocația de a fi în lume icoana iubirii divine veșnice.

SĂNĂTATEA FEMEII ŞI COPILULUI ŞI PROTECŢIA FAMILIEI ÎN VIZIUNEA MINISTERULUI SĂNĂTĂŢII ŞI FAMILIEI DIN ROMÂNIA

Prof.Univ.Dr.Daniela Bartoş
Ministrul Sănătăţii şi Familiei

În toate societăţile şi culturile, sănătatea femeii şi copilului cât şi protecţia familiei reprezintă o componentă fundamentală pentru dezvoltarea umană în general. Un comportament sexual şi reproductiv sănătos are un impact semnificativ asupra sănătăţii generaţiilor următoare.

În noua sa structură organizatorică, Ministerul Sănătăţii şi Familiei şi-a extins sfera de activitate de la protecţia şi promovarea sănătăţii populaţiei şi crearea de strategii sanitare, la implicarea nemijlocită în domeniul protecţiei familiei. În definirea şi implementarea acestor atribuţii, Ministerul Sănătăţii şi Familiei urmăreşte îndeplinirea obiectivelor Programului de Guvernare pe perioada 2001 – 2004 şi respectarea obligaţiilor asumate de România prin diferite convenţii internaţionale.

Programul de Guvernare prevede îmbunătăţirea stării de sănătate a populaţiei, punându-se accent pe protecţia medico-socială a femeii şi copilului, îndeosebi provenind din categorii defavorizate. Programul guvernamental în domeniul sănătăţii porneşte de la faptul că îngrijirea sănătăţii trebuie să fie un bun social colectiv şi accesibil tuturor cetăţenilor României, indiferent de capacitatea lor de a plăti, pe fondul asigurării unui acces liber şi echilibrat la serviciile de sănătate.

În acest context se desfăşoară numeroase programe naţionale care abordează problematica sănătăţii copilului, dintre care cele mai importante sunt:

- Programul naţional de planificare familială şi protecţie a stării de sănătate a mamei şi copilului
- Programul naţional de imunizări
- Programul naţional de supraveghere a stării de sănătate în colectivităţi de copii şi adolescenţi
- Programul naţional de supraveghere şi control al infecţiei HIV/SIDA

Nu se poate vorbi de sănătatea populației, de natalitate și mortalitate în mod abstract, tratând problema doar din punctul de vedere statistic. De aceea, efortul Ministerului Sănătății și Familiei este orientat cu precădere asupra problemelor individului, asupra inserției sale familiale si sociale. Stabilirea unui cadru unic de organizare a sistemului de asistență familială si socio-medicală, a modalităților de finanțare, a tipurilor de prestații, reprezintă, pe termen mediu, obiective majore ale Ministerului Sănătății și Familiei în domeniul asistenței sociale.

România a semnat în 1994, alături de alte 178 de țări și numeroase organizații ale societății civile, Programul de Acțiune definit în cadrul Conferinței Internaționale pentru Populație și Dezvoltare care a avut loc la Cairo. Această conferință a statuat interdependența dintre populație și dezvoltare și a arătat că obiectivele demografice pot fi cel mai bine atinse prin respectarea drepturilor și acoperirea nevoilor indivizilor pentru planificare familială și alte servicii de sănătate a reproducerii și sexualității, și nu prin coerciție sau control.

În acest sens, în cadrul procesului de definire a strategiei Ministerului Sănătății și Familiei în domeniul sănătății reproducerii și sexualității au fost identificate următoarele domenii principale de de intervenție:

- planificarea familială – contracepție, consiliere pentru viața de familie;
- serviciile pentru întreruperea sarcinii în condiții de siguranță;
- maternitate fără risc – îngrijirea prenatală, la naștere și a nou născutului, postnatală și alăptare;
- profilaxia și managementul infecțiilor cu transmitere sexuală și HIV/ SIDA;
- managementul altor probleme de sănătatea reproducerii, cum sunt cancerul aparatului reproductiv sau afecțiunile genitale;
- sănătatea sexuală și reproductivă a adolescentului;
- managementul problemelor de menopauză;
- managementul infertilității;
- prevenirea și managementul tuturor tipurilor de violență împotriva femeii și copilului, în special a abuzului sexual.

Utilizarea serviciilor de calitate de sănătate a reproducerii, ca parte a asistenței medicale preventive, contribuie la reducerea numărului de sarcini nedorite și a numărului copiilor abandonați, a numărului de avorturi și a patologiei cauzate de acestea, precum și la reducerea incidenței cancerului genito-mamar și a infecțiilor cu transmitere sexuală. Sarcinile neintenționale și nedorite conduc

frecvent la apariţia unor copii nedoriţi şi, datorită acestui fapt, numărul de copii abandonaţi şi instituţionalizaţi rămâne foarte ridicat.

În domeniul planificării familiale, Ministerul Sănătăţii şi Familiei acţionează ca toate cuplurile să aibă posibilitatea de a avea un copil dacă şi atunci când doresc acest lucru. Acest deziderat se îndeplineşte prin Programul Naţional de Planificare Familială, în cadrul căruia sunt oferite contraceptive de către furnizori de servicii instruiţi şi sunt desfăşurate campanii de informare, educare şi comunicare. În contextul demografic al ţării, caracterizat prin rata de fertilitate scăzută si spor demografic negativ, programul de planificare familială trebuie considerat ca parte a serviciilor medicale preventive şi ca un instrument pentru exercitarea drepturilor de bază ale omului privind reproducerea. Obiectivele programului naţional de planificare familială sunt:

- reducerea numărului ridicat de avorturi si a patologiei cauzate de avort,
- reducerea mortalităţii şi morbidităţii materne,
- respectarea drepturilor de bază ale femeii şi cuplului şi îmbunătăţirea rolului femeii în societate.

În cadrul acestui program există o reţea naţională formată, cabinete locale de planificare familială, şi, actualmente, activitatea de contracepţie este treptat extinsă către nivelul asistenţei primare. De asemenea, se derulează activităţi de instruire specifică a personalului medical, şi au fost procurate si distribuite contraceptive de bună calitate gratuit sau la preţuri accesibile.

Femeile care apelează la avort reprezintă un grup ţintă important pentru consiliere şi servicii de planificare familială. Datorită legislaţiei liberale introduse după 1989/90, precum şi datorită acceptabilităţii crescute a avortului, această metodă este folosită încă larg ca un înlocuitor al contracepţiei, morbiditatea cauzată de complicaţiile avorturilor fiind semnificativă. Totuşi, dacă la începutul anilor '90, România avea o rată a avorturilor deosebit de ridicată, statisticile oficiale indică o scădere treptată în paralel cu creşterea utilizării contracepţiei moderne.

Rezultatele Programului Naţional de Planificare Familială sunt elocvente: folosirea metodelor moderne de contracepţie s-a dublat de la 14% în 1993 la 30% în 1999 în paralel cu scăderea ratei avorturilor de la 104 la 45 avorturi per 1.000 de femei de vârstă reproductivă. Este clar deci că programul conduce la prevenirea sarcinilor nedorite şi la scăderea numărului de avorturi şi a complicaţiilor ce rezultă din acestea, precum şi a morbidităţii şi mortalităţii materne.

Din acest motiv, este necesar să fie continuate şi extinse programele de informare-educare a populaţiei şi de organizare de servicii de sănătatea reproducerii/planificare familială, pentru a acoperi nevoile tuturor categoriilor de populaţie, inclusiv ale grupurilor vulnerabile şi dezavantajate.

În domeniul protecţiei sănătăţii gravidei, mamei şi copilului, Ministerul Sănătăţii şi Familiei urmăreşte îmbunătăţirea sistemului de depistare precoce şi urmărirea a gravidei, prin stimularea medicilor de familie şi reînfiinţarea serviciilor de asistenţă comunitară care vor efectua atât identificarea persoanelor–cazuri sociale cât şi acordarea de asistenţă medico-socială. Contractul-cadru privind condiţiile acordării asistenţei medicale în cadrul Sistemului Asigurărilor Sociale de Sănătate pentru anul 2001, precum şi Normele Metodologice de aplicare ale acestuia stimulează prin punctaj suplimentar medicul de familie care ia în evidenţă gravidele si copiii aflaţi în dificultate. De asemenea, este în curs de desfăşurare un program de eficientizare a consultaţiei prenatale prin norme tehnice şi instruire continue a personalului medical.

Asistenţă medicală este gratuită pentru copii 0–18 ani în România. Este în curs de efectuare stabilirea de protocoale de urmărire a bunei dezvoltări a copilului şi implementarea lor la nivel naţional în reţeaua de asistenţă medicală, în vederea depistării precoce a deficienţelor şi a intervenţiei medicale timpurii.

Recentul program de acordare gratuită de lapte praf, copiilor în vârstă de 0–1 an, care nu pot fi alimentaţi natural cu preponderenţă celor cu probleme sociale, asociată cu imunizarea completă a copiilor va avea ca rezultat reducerea morbidităţii şi mortalităţii juvenile, constituindu-se ca un fundament al medicinii preventive.

În domeniul protecţiei sănătăţii gravidei, mamei şi copilului, Ministerul Sănătăţii şi Familiei urmăreşte şi dezvoltarea de programe de asistenţă medicală specifice pentru rromi. Prin semnarea unui parteneriat de colaborare şi cointeresare a etnicilor rromi au fost puse bazele creşterii nivelului asistenţei medicale a acestora, vizând în special, luarea în evidenţă şi vaccinarea copiilor rromi.

Implementarea şi dezvoltarea programelor de **asistenţă medicală eficientă pentru copii defavorizaţi, cu dizabilităţi, abuzaţi şi neglijaţi** reprezintă o altă latură a activităţii Ministerului Sănătăţii şi Familiei. Aceasta se realizează prin parteneriate interministeriale precum şi cu implicarea organizaţiilor internaţionale. Printre acţiunile efectuate se numără:

• asigurarea împreună cu Casa Naţională de Asigurări de Sănătate şi Autoritatea Naţională pentru Protecţia Copilului şi Adopţie a unei asistenţe medicale de calitate a copiilor aflaţi în dificultate.

• intensificarea măsurilor de prevenire a apariţiei handicapului, relizate prin prin măsuri ca:

- profilaxia primară (educaţie şi planificare familială, sfat genetic, diagnostic prenatal, creşterea calităţii asistenţei medicale prenatale, etc.).
- profilaxie secundară (prevenirea apariţiei handicapului prin intervenţie precoce pentru copiii 0-3 ani, evaluarea, recuperarea şi reabilitarea realizată de echipe pluridisciplinare de specialişti în colaborare cu părinţii);
- profilaxia terţiară (prevenirea excluderii sociale).

• crearea de norme în domeniul serviciilor sanitare pentru prevenţia consumului de droguri, combaterea şi tratamentul toxicomaniei la copil şi adolescent;

• prevenirea instituţionalizării si dezinstituţionalizare

O altă problemă importantă de sănătate a femeii aflată în atenţia Ministerului Sănătăţii şi Familiei este reprezentată de **infecţiile cu transmitere sexuală**. După 1989, societatea românească a devenit mai deschisă, cu respingerea normelor şi standardelor sociale anterioare. Relaţiile sexuale ocazionale au devenit frecvente, mai ales în rândul tinerilor, înainte ca ei să aibă informaţii sau educaţie despre bolile cu transmitere sexuală. În consecinţă, România urmează tendinţa ţărilor din regiune privind creşterea rapidă a incidenţei bolilor cu transmitere sexuală. Datorită numărului mare de cazuri existente şi a creşterii continue a incidenţei infecţiilor cu transmitere sexuală, inclusiv a infecţiei cu HIV, sunt necesare eforturi susţinute pentru implementarea unor măsuri de prevenire a acestor boli, precum şi pentru creşterea accesului populaţiei la servicii adecvate de consiliere şi tratament.

Între 1993 şi 1996 utilizarea metodelor moderne de contracepţie de către tineri a crescut cu 50%. Această creştere s-a datorat aproape în întregime folosirii prezervativelor, dovedite clar a fi eficiente în reducerea transmiterii acestor infecţii. Cu toate acestea, mulţi tineri nu sunt conştienţi de riscul unui contact sexual neprotejat şi nu au suficiente informaţii corecte despre contracepţie. De aceea, ei trebuie să beneficieze de programe de educaţie pentru viaţă şi educaţie sexuală corespunzătoare vârstei, atât în cadrul educaţiei formale scolare, cât şi prin programe de educaţie extraşcolară. Ministerul Sănătăţii şi Familiei va continua să sprijine eforturile naţionale de îmbunătăţire a cunoştinţelor tinerilor şi

adolescenților privind stilul de viață sănătos și comportamentul sexual responsabil. În școli se vor derula programe de educație pentru viața de familie, se vor distribui materiale IEC și se vor organiza campanii de promovare ce se adresează tinerilor și adolescenților.

Răspândirea în rândul populatiei a unor cunoștințe adecvate privind sănătatea reproducerii, inclusiv planificare familială, infecțiile cu transmitere sexuală și HIV/SIDA, precum și promovarea serviciilor de sănătate a reproducerii reprezintă intervenții cu eficiență dovedită în toate țările. În ultimii ani, Ministerul Sănătății și Familiei a produse materiale informative noi și sugestive care prezintă un nou mod de comunicare a informațiilor către populație și le-a diseminat pe scară largă.

Având în vedere incidența crescută a **cancerului genito-mamar**, o prioritate actuală a Ministerului Sănătății și Familiei este reprezentată de extinderea programului de depistare precoce a acestor cancere într-un stadiu care să permită un tratament eficient.

Nu în ultimul rând, Ministerul Sănătății și Familiei se va implica treptat și în câteva aspecte noi, care necesită o abordare atentă, cum sunt **comportamentul sexual responsabil, drepturile femeii privind reproducerea, precum și problema violenței domestice**. S-a inițiat deja crearea și dezvoltarea de programe de asistență și consiliere a familiilor cu risc, în vederea prevenirii abandonului precum și a violenței în familie.

De asemenea, prin programul său, Ministerul Sănătății și Familiei va aplica măsuri pentru crearea unui sistem real și eficient de protecție a familiei într-o abordare complexă interdisciplinară, coerentă și integrată. **Politica familială a Ministerului Sănătății și Familiei** se axează pe trei direcții fundamentale: familiile cu copii mici; căsătoriile și relațiile intrafamiliale; echilibrul între muncă și familie.

Printre măsurile avute în vedere sunt:

- furnizarea de servicii de consultanță și consiliere a familiilor în dificultate.
- crearea și dezvoltarea programelor de identificare, asistență și consiliere a familiilor cu risc și acordarea asistenței necesare cât mai precoce, în vederea prevenirii abandonului, precum și a violenței în familie;
- crearea și dezvoltarea de servicii de sprijin a familiilor ce au în îngrijire copii cu handicap prin consiliere familială, asistență sanitară specializată în prevenire, terapie și recuperare.

IMPLICAȚIILE PASTORALE ȘI ECUMENICE ALE CĂSĂTORIILOR MIXTE

Pr.Prof.Univ.Dr. Nicolae D. Necula
Decanul Facultății de Teologie Ortodoxă "Patriarhul Justinian"
a Universității din București

Problema căsătoriilor mixte nu este o noutate pentru Biserică. Ea s-a pus încă de la începuturile vieții creștine și este mereu actuală, deoarece privește unul din aspectele cele mai importante ale vieții și anume familia care se întemeiază pe dragoste.

Căsătoriile mixte (μικτοι γαμοι – matrimonia mixta)[1] au fost o realitate cu care Biserica s-a confruntat chiar din epoca apostolică, căci unii dintre membrii ei, recrutați dintre iudei și păgâni încheiau căsătorii legale din punct de vedere al legislației civile, cu necreștini. În același timp exista și situația în care unul dintre soții păgâni se convertea la creștinism, ceea ce aducea după sine întrebarea firească dacă ei trebuie să mai rămână în legătura conjugală deja creată sau existentă.

Care a fost atitudinea Bisericii față de aceste două situații? La această întrebare răspunde foarte precis Sfântul Apostol Pavel care, scriind corintenilor, arată că, privitor la căsătoriile dintre creștini și păgâni, acestea sunt interzise de-a dreptul. În această privință, el spune categoric: "Nu vă înjugați la jug străin cu cei necredincioși, căci ce însoțire are dreptatea cu fărădelegea? Sau ce împărtășire are lumina cu întunericul? Și ce învoire este între Hristos și Veliar sau ce parte are un credincios cu un necredincios?" (II Corinteni 6, 14). Referitor la cel

---

1 Pr. Prof. Liviu STAN, *Căsătoriile mixte și ultimile măsuri luate de Vatican în privința lor*, în „Studii Teologice", XX (1968), nr. 7-8, p. 487-498; Prof. Iorgu D. IVAN, *Căsătoria – Sfântă Taină a Bisericii și instituție juridică a Statului*, în „B.O.R.", CI (1983), nr. 9-10, p. 753-794; Pr. Prof. Dr. Nicolae D. NECULA, *Tradiție și înnoire în slujirea liturgică*, vol. II, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2001, p. 319-324; Pr. Prof. Dr. Nicolae V. DURĂ, *Căsătoriile mixte în lumina învățăturii și practicii canonice ortodoxe*, în „Ortodoxia", XXXIX (1988), nr. 1, p. 92-113; Drd. Marcel CIUCUR, *Problema căsătoriilor mixte în lumina documentelor oficiale și a propunerilor comisiilor interconfesionale în ultimul deceniu*, în „M.M.S.", LI (1975), nr. 1-2, p. 61-74; *Căsătoriile mixte din nou la ordinea zilei*, în „Mitropolia Banatului", XX (1970), nr. 7-9, p. 593-598.

de-al doilea aspect, Sfântul Apostol Pavel arată că, în cazul căsătoriilor mixte, care se creează prin convertirea unuia dintre soţii necreştini la religia creştină, acestea sunt admise.

În această situaţie el recomandă ca partea convertită, deci credincioasă (soţ şi soţie) să locuiască cu cea neconvertită, în speranţa că şi aceasta se va converti sau se va sfinţi prin împreună-vieţuirea lor. Iată ce spunea el în această privinţă: "Dacă un frate are o femeie necredincioasă şi ea voieşte să vieţuiască cu el, să nu o lase. Şi femeia, dacă are bărbat necredincios şi el voieşte să locuiască cu ea, să nu-şi lase bărbatul. Căci bărbatul necredincios se sfinţeşte prin femeia credincioasă şi femeia necredincioasă se sfinţeşte prin bărbatul credincios" (I Corinteni 7, 12-14).

Aşadar, pentru motive misionare majore, acest fel de căsătorii au fost admise la începutul creştinismului. Când însă, în viaţa Bisericii şi-au făcut apariţia învăţăturile greşite, ereziile şi schismele şi orice fel de abatere sau rătăcire de la rânduiala şi vieţuirea creştină adevărată, Biserica a devenit mai prudentă, din respect faţă de credinţă, şi a interzis comuniunea în cadrul familiei cu cei care nu vieţuiau după buna rânduială. Aşa se face că atât legea bisericească nescrisă, cunoscută sub denumirea de obicei sau cutumă, ca şi legea scrisă, adică sfintele canoane, au interzis căsătoriile creştinilor ortodocşi cu necreştinii şi cu ereticii de tot felul, ca şi cu schismaticii. Mai mult, ea a obligat atât pe necreştini, cât şi pe eretici şi schismatici ca, înainte de a încheia căsătoria cu creştinii ortodocşi, să treacă la dreapta-credinţă, primii prin Botez şi Mirungere, ceilalţi numai prin Mirungere, în urma mărturisirii dreptei credinţe, când au avut Botezul săvârşit valid, adică în numele Sfintei Treimi. Astfel, Biserica a impus şi obligativitatea botezării şi educării copiilor rezultaţi din asemenea căsătorii în dreapta credinţă[2]. În această privinţă canoanele sunt categorice. Vom cita pentru edificare canonul 72 al Sinodului Trulan, de la Constantinopol din 692: "Să nu se îngăduie ca bărbatul ortodox să se lege (prin căsătorie), cu femeia eretică, nici femeia ortodoxă să se unească (prin căsătorie) cu un bărbat eretic, ci de s-ar vădi că s-a făcut un lucru ca acesta de către vreunul dintre soţi, căsătoria (însoţirea nelegitimă) să se dezlege; căci nu se cade a amesteca cele ce n-au amestecare, nici ca oaia să se împerecheze cu lupul şi nici părtaşii lui Hristos soarta (ceata) păcătoşilor, iar dacă cineva ar călca cele orânduite de noi, să se afurisească. Iar

2 Pr. Prof. Liviu STAN, *op. cit.*, p. 492.

dacă oarecare, găsindu-se încă în necredinţă şi nefiind încă număraţi în turma ortodocşilor s-au legat întreolaltă, prin căsătorie legiuită şi apoi unul dintre ei, alegând bine, a alergat la lumina adevărului, iar celălalt a fost ţinut de legătura sărăciei, nealegând (nedorind) să vadă razele dumnezeieşti, dacă soţia cea necredincioasă socoteşte că este bine (consimte) să vieţuiască cu soţul credincios sau credincioasă, să nu fie despărţiţi, după dumnezeiescul apostol: *"Căci bărbatul necredincios se sfinţeşte prin femeie şi femeia necredincioasă se sfinţeşte prin bărbat"* (I Corinteni 8, 14)[3].

Din canon se vede limpede că orice căsătorie cu necreştini sau eretici era interzisă. Numai cele rezultate din unirea păgânilor sau necreştinilor, dintre care unul se convertea la creştinism erau îngăduite în virtutea principiului şi îndemnului paulin, cunoscut în drept cu denumirea *privilegiu paulin*, că soţul şi soţia rămaşi necreştini se sfinţesc prin soţul şi soţia deveniţi creştini. În acelaşi spirit, canonul 21 al Sinodului local din Cartagina interzice copiilor clericilor să se căsătorească cu păgâni sau eretici, ca şi canonul 31 al aceluiaşi sinod care face precizarea că aceste căsătorii sunt interzise în principiu, dar îngăduite numai cu condiţia ca partea neortodoxă să treacă la Ortodoxie[4].

Pe baza hotărârilor fixate de canoane, Bisericile Ortodoxe şi deci şi Biserica Ortodoxă Română nu au admis şi nu admit oficial şi legal, nici în prezent căsătoriile mixte, decât în condiţiile fixate în normele disciplinare menţionate şi obligatorii în toată Ortodoxia. Ele au fost aplicate cu acrivie sau rigurozitate mai ales în cazurile în care, prin căsătoriile mixte s-a urmărit şi realizat şi o acţiune de prozelitism. Spiritul şi obligativitatea prevederilor canonice, sprijinite şi întărite şi de autoritatea de Stat a Imperiului bizantin[5], s-au reflectat şi în legislaţia fiecărei Biserici ortodoxe şi în atitudinile unitare faţă de căsătoriile mixte. Cât priveşte Biserica Ortodoxă Română, acestea sunt clar exprimate în legiuirile sale. Astfel, în Regulamentul de procedură al instanţelor disciplinare şi de judecată ale Bisericii Ortodoxe Române, art.47, se precizează următoarele: "Clericii sunt obligaţi să nu oficieze Taina Cununiei decât între ortodocşi, asistaţi de nuni ortodocşi. Cei de alt cult sunt obligaţi, înaintea căsătoriei, să îndeplinească for-

3 Arhid. Prof. Dr. Ioan N. FLOCA, *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note şi comentarii*, Bucureşti, 1991, p.138-139.

4 *Ibidem*, p. 235, 205 şi 210.

5 *Legea lui Justinian din 532*, în *Codex*, 1,5,12,18; *Nomocanonul lui Fotie din 883*, după Pr. Prof. Liviu STAN, *op. cit.*, p. 488.

malitățile de trecere la Ortodoxie. Preoții care se vor abate de la ceste norme, se vor pedepsi cu canonisirea la sfânta mănăstire, până la transferare, afară de cazul când au avut dezlegarea chiriarhului"[6].

Aceasta este deci poziția oficială a Bisericii noastre, pe care preoții trebuie să o respecte. Singura observație, care se poate face în legătură cu dispozițiile canonice și poziția Bisericii Ortodoxe față de căsătoriile mixte este aceea că, din punct de vedere doctrinar sau haric, preotul ar putea săvârși cununia unui creștin cu o creștină care aparține oricărei confesiuni creștine în cadrul căreia se săvârșește valid Taina Sfântului Botez, care creează starea harică necesară primirii celorlalte Sfinte taine. De asemenea, între creștini neortodocși cu creștine ortodoxe. Ba, mai mult, preotul ortodox poate administra Taina Cununiei chiar creștinilor de orice confesiune care sunt botezați valid, chiar neortodocși, dacă i s-ar cere. Cum însă legislația canonică și cea proprie Bisericii noastre cer ca preotul să nu săvârșească Taina Nunții celor de altă confesiune sau dintre ortodocși și neortodocși, decât cu condiția ca aceștia din urmă să îndeplinească formalitățile și ritualul trecerii la Ortodoxie, această legislație trebuie respectată. Astfel, preotul este pasibil de pedeapsă. Dacă, însă, în această privință există o dezlegare sau dispensă dată de chiriarhul locului, aceasta primează[7].

Poziția Bisericii Ortodoxe față de căsătoriile mixte constituie și temă de discutat la Sfântul și Marele Sinod Ortodox care urmează să se țină. În vederea unei hotărâri sinodale, Conferința a II-a Presinodală de la Chambésy din 3 în 12 septembrie 1982 a ajuns la următoarele puncte de vedere care urmează a fi propuse aprobării sinodului: a. Căsătoria între ortodocși și eterodocși este interzisă conform acriviei canonice. Cu toate acestea, ea poate fi oficiată cu pogorământ și din dragoste față de om, cu condiția expresă ca pruncii rezultați din această căsătorie să fie botezați și educați în Biserica Ortodoxă. Bisericile ortodoxe locale pot să decidă în privința aplicării iconomiei, în funcție de cazurile determinate și ținând seama și de nevoile pastorale deosebite; b. Căsătoria dintre ortodocși și necreștini sau necredincioși este categoric respinsă conform acriviei canonice. Bisericile ortodoxe locale pot totuși lua hotărâri cu privire la aceste căsătorii de a aplica iconomia pastorală față de soțul ortodox, ținând cont de necesitățile lor pastorale specifice"[8].

6 *Legiuirile B.O.R.*, București, 1953, p. 63.

7 Pr. Prof. Dr. Nicolae D. NECULA, *op. cit.*, p. 324.

8 Vezi Pr. Prof. Nicolae DURĂ, *op. cit.*, p. 110.

După rânduiala canonică şi practica Bisericii Ortodoxe, ca şi conform celor stabilite de a II-a conferinţă presinodală panortodoxă, problema căsătoriilor mixte se poate rezolva fie pe cale acriviei canonice, fie pe cea a iconomiei[9]. Este de la sine înţeles că Biserica Ortodoxă va aplica acrivia numai în cazul în care există primejdia unui prozelitism confesional care se poate exercita şi prin căsătoriile mixte. Ea este însă deschisă iconomiei, căci nu poate închide nimănui uşa mântuirii, suplinind prin aplicarea ei "lipsa de har a celor care au primit Sfintele Taine în mod valabil"[10]. În acest caz, Biserica Ortodoxă poate valida atât Botezul cât şi cununia eterodocşilor care solicită ajutorul ei.

Poziţia Bisericii Romano-Catolice faţă de căsătoriile mixte a fost reglementată abia la Sinodul de la Trident, în anul 1563, când s-a luat o hotărâre formală şi general valabilă care interzicea încheierea căsătoriei catolicilor cu necatolicii în alt chip decât după rânduielile Bisericii Romane, care impunea obligatoriu oficierea căsătoriei de către preotul catolic, precum şi botezarea şi educarea copiilor în credinţa catolică[11]. Această hotărâre s-a schimbat şi a evoluat între timp. Aşa de pildă, după 1648, Biserica Romano Catolică a interzis căsătoriile între catolici şi protestanţi, dar la 1696, aceasta permitea căsătoria protestanţilor cu catolici, având în vedere la încheierea acesteia doar paritatea botezului, nu a credinţei[12]. Această atitudine faţă de protestanţi, ca şi cea faţă de "greci", adică faţă de ortodocşi, care era la început mai îngăduitoare, s-au schimbat în secolul al XVIII-lea, când Biserica Romano-Catolică a impus două condiţii pentru încheierea căsătoriei necatolicilor cu catolicii şi anume: 1. Că soţul necatolic nu-l va stânjeni pe soţul catolic în credinţa sa; 2. Că el consimte să fie botezaţi şi crescuţi în credinţa catolică toţi copiii care ar rezulta din căsătoria cu un catolic[13]. În 1748, Papa Benedict al XIV-lea a interzis căsătoriile mixte, socotindu-le un sacrilegiu prin care s-ar practica *communio in sacris* cu necatolicii, ceea ce este cu desăvârşire interzis, iar în anul 1781 împăratul Austriei, Josef al II-lea, a modificat hotărârea mai veche, stabilind că numai când tatăl este catolic copiii trebuie să fie educaţi toţi în religia catolică, iar dacă tatăl este necatolic,

9 Pr. Prof. Liviu STAN, *op. cit.*, p. 494

10 *Ibidem*, p. 494.

11 *Ibidem*, p. 489.

12 Carl MIRBT, *Quellen Zur Gheschichte des Papstums*, Ed. IV, Tübingen, 1924, p. 392, după Pr. Prof. Liviu STAN, *op. cit.*, p. 489.

13 Pr. Prof. Liviu STAN, *op. cit.*, p. 490.

copiii să urmeze după sex religia părinților, adică băieții religia tatălui, iar fetele pe cea a mamelor[14]. De al începutul secolului al XIX-lea, atitudinea Bisericii Romano-Catolice a oscilat între rigorism și îngăduință. Abia în 1916 *Codex Juris Canonici* a impus obligația ambilor soților de a-și boteza și educa copiii născuți din căsătoriile mixte în credința romano-catolică, cât și obligația soțului de a stărui pentru convertirea la catolicism a soțului necatolic, ca și aceea a soțului necatolic de a nu-l stânjeni pe soțul catolic în practica liberă a credinței sale (canoanele 1060-1065). Ultimele hotărâri privitoare la căsătoriile mixte au fost luate de Conciliul al II-lea de la Vatican, care au fost cuprinse și în Noul Cod canonic romano-catolic, intrat în vigoare din ianuarie 1983 (canonul 1125). Hotărârea Conciliului II Vatican a fost că aceste căsătorii se pot încheia fără dispense între catolicii orientali și necatolicii orientali, cu condiția respectării a două condiții esențiale: 1. obligația soțului catolic să facă tot ceea ce-i stă în putință spre a-l converti pe soțul necatolic la credința catolică; 2. obligația în scris a ambilor soți sau măcar verbal dar solemn la botezarea și educarea religioasă catolică a viitorilor copii. Singurul element nou este acela că se admite intercomuniunea cu ortodocșii în problema căsătoriilor mixte, în sensul că se permite ca, în cazul unei asemenea căsătorii, "serviciul cununiei să fie oficiat în biserica ortodoxă de către un preot ortodox", însă numai dacă acest lucru îl va găsi potrivit episcopul catolic competent[15].

Prin aceste măsuri Biserica Romano-Catolică nu a schimbat aproape nimic din atitudinea sau poziția mai veche. Și aceasta pentru faptul că "întrucât căsătoria după actuala doctrină catolică nu se săvârșește de către preotul slujitor, ci de către înseși persoanele care se căsătoresc, prin pronunțarea consimțământului lor în fața martorilor, este evident că acești martori, dacă pot fi niște simpli laici, pot fi cu atât mai vârtos și slujitori ai Bisericii Ortodoxe, căci, prin îngăduirea oficierii de către aceștia a căsătoriei unui catolic și a unui necatolic, nu se recunoaște că ei le-ar administra respectivilor Taina Cununiei, ci doar că fac simplul oficiu de martori calificați, prin profesiunea și prin garanția lor morală și religioasă"[16].

---

14 *Ibidem.*

15 *Ibidem*, p. 488.

16 *Ibidem*, p. 495.

In ceea ce priveşte Bisericile protestante, inclusiv Biserica Anglicană ca şi cea Veche catolică, acestea nu au adoptat niciuna atitudini obstructive sau intolerante în problema căsătoriilor mixte, ci au acceptat şi acceptă ca valide căsătoriile oficiate după rânduielile catolice şi, de asemenea, au oficiat şi oficiază fără nici o dificultate orice căsătorie mixtă între creştinii socotiţi botezaţi valid[17].

*

În urma prezentării acestei situaţii a căsătoriilor mixte, conform legislaţiilor bisericeşti, proprii fiecărei confesiuni, ne dăm seama că, pe de o parte avem de-a face cu un cadru legal juridic, care încearcă să reglementeze cât se poate de strâns această problemă, mergând până a face aproape imposibile căsătoriile mixte, iar pe de altă parte, ne izbim de realitatea concretă a existenţei căsătoriilor mixte. Datorită liberei circulaţii, condiţiilor noi de viaţă, emancipării sub toate aspectele, la acest început de secol şi de mileniu, căsătoriile mixte devin tot mai frecvente. Ele se efectuează sau se încheie atât între creştini de diferite confesiuni, cât şi între creştini şi necreştini: mahomedani, evrei, budişti, hinduişti, brahmani şi alţii. Aceste căsătorii sunt uşurate în încheierea lor şi de legislaţiile multor state care nu consideră impediment la căsătorie deosebirea de religie sau confesiune şi prin urmare nu le interzice. În condiţiile în care trăim la acest început de mileniu, ele nu mai pot fi evitate "nefiind oprite de legislaţia civilă, iar pe de altă parte luând în considerare îngăduinţa Sfântului Apostol Pavel ca un soţ care s-a încreştinat să rămână în căsătorie cu soţul cu care se căsătorise înainte de a se încreştina, dacă acesta consimte cu această situaţie"[18].

De asemenea, trebuie avut în vedere şi faptul că, bazându-se pe dragoste reciprocă şi respect, ele trebuie îngăduite şi respectate. Odată încheiate, ele aduc după sine implicaţii şi urmări ecumenice şi pastorale.

Sub raport ecumenic, căsătoriile acestea pot servi ca liant între membrii diferitelor confesiuni, evidenţiind posibilitatea convieţuirii creştinilor de credinţe diferite, în pace, respect şi armonie. Ele pot servi ca model pentru ceea ce ar însemna lucrarea ecumenică de respect, apreciere şi dragoste între diferitele confesiuni creştine sau între creştini şi necreştini.

---

17 *Ibidem*, p. 492.

18 Prof. Iorgu D. IVAN, *op. cit.*, p. 753.

Aplicând mai mult principiul iconomiei putem să îndulcim dispoziţiile legale privitoare la căsătoriile mixte, lăsând loc dragostei creştine care ne cere să iubim pe oamenii de toate stările sau toate credinţele. Când ele nu urmăresc un scop prozelitist, pot fi îngăduite, aşa cum şi în lucrarea ecumenistă nu se admite prozelitismul. Privită în această perspectivă, problema căsătoriei mixte apare ca una din cele mai delicate situaţii care se pun şi cer să fie rezolvate în relaţiile interconfesionale sau interbisericeşti şi care pot fi soluţionate după caz, prin acrivie sau iconomie. Având în vedere că prin lucrarea desfăşurată astăzi în spirit ecumenic în întreaga lume creştină, de cunoaştere, apropiere şi unire între creştini s-au creat condiţii noi care îmbunătăţesc relaţiile interconfesionale şi interbisericeşti, se impune ca în acest spirit ecumenist, care este o lucrare a Duhului Sfânt, să lăsăm loc mai mult iconomiei. Respectând credinţa fiecăruia, căsătoriile mixte ne pot servi ca model.

Sub aspect pastoral, ele creează o grijă deosebită pentru păstorii de suflete care trebuie să-i cerceteze pe cei care aparţin de Bisericile lor, veghind la păstrarea rânduielilor bisericeşti, a practicilor de cult şi tradiţiilor proprii fiecărei confesiuni. În acest sens trebuie cultivată grija pentru respectul faţă de credinţa celuilalt, toleranţa, care este o condiţie necesară convieţuirii, şi dragostea ca bază a întemeierii oricărei familii. Libertatea fiecăruia din soţi de a merge la locaşul de cult al confesiunii sau credinţei lui, de a-şi respecta sărbătorile şi de a-şi îndeplini datoriile faţă de suflet sunt obiective de urmărit în viaţa partenerilor căsătoriilor mixte. Fiecare păstor de suflete se va feri să creeze sau să cultive sentimente de dispreţ, ură sau respingere în sufletele soţilor din căsătoriile mixte, atât faţă de religia celuilalt, cât şi faţă de persoana sa. De aceea, şi sub aspectul pastoral aceste familii creează probleme delicate care însă pot fi rezolvate numai în spiritul toleranţei şi iubirii creştine.

Atâta timp cât prin aceste căsătorii şi familii nu se urmăresc alte scopuri decât materializarea dragostei dintre doi parteneri, ele pot fi admise şi ocrotite sau păstorite cu grijă deosebită, lăsând loc fiecăruia de a-şi manifesta dragostea, libertatea şi credinţa.

IL SACRAMENTO DEL MATRIMONIO COME DONO

Mons. Francisco Gil Hellín
Secretaire du Conseille Pontifical pour la Famille

Molto spesso, prima del Concilio Vaticano II, l'immagine adoperata per esporre la natura e le esigenze che comporta il matrimonio era la nozione di contratto. Certamente si indicava sempre che si trattava di un contratto tutto speciale; ma comunque ciò non riusciva a far uscire l'istituzione del matrimonio dai limiti che l'immagine di contratto, come accordo giuridico tra persone su cose che si intercambiano, comportava. La rescindibilità a causa della concorde volontà di ambedue i coniugi è una delle conseguenze negative che possono seguire a una tale impostazione.

Inoltre, l'oggetto di quell'accordo contrattuale girava intorno alla capacità di trasmettere la vita e, quindi, alla facoltà fisica che la rende possibile. In questo modo l'impegno nuziale sembrava, più che donazione di persone, accordo giuridico sulla padronanza dell'altro e sull'uso di quanto comportava la paternità e maternità come frutto.

Una visione personalista: patto o alleanza

Una visione più personalista dell'istituzione ha riacquistato l'immagine della *alleanza*; infatti questa è più adeguata per mostrare la vera natura della donazione matrimoniale e le esigenze che da essa derivano. Non solo sono le persone dei coniugi i soggetti che decidono con la loro volontà di essere unite con l'istituzione del matrimonio, ma sono proprio loro, nelle loro persone come maschio e femmina, il termine del vicendevole impegno coniugale. Coloro che si uniscono nell'alleanza d'amore coniugale, sono proprio l'uomo e la donna che, per la loro reciproca donazione ed accettazione, non si posseggono più già singolarmente, ma ognuno appartiene all'altro.

E' questo l'insegnamento proposto dal Concilio Vaticano II: «L'intima comunità di vita e amore coniugale, fondata dal Creatore e strutturata con leggi proprie, è stabilita col *patto coniugale*» (GS, 48). Ecco il patto o alleanza coniugale che diventa centrale per l'esistenza del matrimonio. La donazione coniugale di ognuno dei nubendi è essenziale nel matrimonio; da essa sorge e prende

il via la stessa istituzione naturale. Infatti, «dall'atto umano col quale i coniugi mutuamente si danno e si ricevono, nasce, anche davanti alla società», l'istituto del matrimonio (GS, 48).

La realtà della donazione, cioè *la persona come dono* tra uomo e donna, è al centro non solo del sacramento del matrimonio, ma costituisce la essenza stessa dell'istituzione naturale. Questa verità sgorga da due presupposti: il primo è che la persona non si realizza nella sua vita senza far dono di sé; e la seconda è che la prima espressione della socialità umana è la comunione coniugale.

Il dono della persona: la donazione coniugale

Riguardo alla prima di queste premesse, la Costituzione Pastorale *Gaudium et Spes* dice che l'uomo non può ritrovarsi pienamente se non attraverso il dono sincero di sé (cf. n. 24). E come un commento e sviluppo di questo principio dottrinale, la *Familiaris Consortio* aggiunge: «Dio ha creato l'uomo a sua immagine e somiglianza (cf. Gen. 1, 26 s): chiamandolo all'esistenza *per amore*, l'ha chiamato nello stesso tempo *all'amore*». Ed esplicita a continuazione: «Dio iscrive nell'umanità dell'uomo e della donna la vocazione, e quindi la capacità e la responsabilità dell'amore e della comunione (cf. GS, 12). L'amore è, pertanto, la fondamentale e nativa vocazione di ogni essere umano» (n. 11).

Giovanni Paolo II nella Lettera alle Famiglie *Gratissimam* Sane afferma: «L'amore fa sì che l'uomo si realizzi attraverso il dono sincero di sé: amare significa dare e ricevere quanto non si può né comprare né vendere, ma liberamente e reciprocamente elargire» (n. 11). Donarsi, amare è essenziale per lo sviluppo umano della persona, per il *ritrovamento di sé*. Ma da ciò non si può concludere che il matrimonio è l'unico modo possibile della donazione e dell'amore della persona. Non certamente l'*unico*; è però il modo *naturale* e *primordiale*, cioè la *prima forma di comunione di persone*. E' proprio questo quanto afferma la *Gaudium et Spes* descrivendo la natura dell'uomo e la sua intima esigenza, come *essere sociale*, di svilupparsi nei rapporti con gli altri: «Dio ... da principio *uomo e donna li creò* (Gen. 1, 27) e *la loro unione costituisce la prima forma di comunione di persone*» (GS, 12).

Quindi l'esistenza o no di un vero matrimonio sta in primo luogo in stretta dipendenza dalla capacità reale di donazione umana e dal fatto concreto della totale e personale donazione coniugale: l'alleanza coniugale nasce dall'atto umano col quale i coniugi *si danno e si ricevono*. Inoltre la donazione e l'unione

coniugale è il camino comune e la forma primaria di realizzarsi nell'amore e nel rapporto sociale con gli altri.

E' come frutto di quella vera e concreta donazione tra uomo e donna che si stabilisce quella unione coniugale o, come biblicamente è designata, *una caro*, *una sola carne*, più forte di qualunque altro legame e che può essere sciolto solo dalla *morte*. Questa forte connessione intima, paragonata all'unità nella carne, fa definire ai Santi Padri il divorzio come uno strappo, uno smembramento di un corpo vivo. «In forza del patto d'amore coniugale, l'uomo e la donna *non sono più due, ma una sola carne* (Mt 19, 6; Gen. 2, 24)» (FC, 19). Con la donazione coniugale uomo e donna diventano una unità umana superiore, capace di perpetuarsi. «Il dono della persona esige per sua natura di essere duratura ed irrevocabile. L'indissolubilità del matrimonio scaturisce primariamente dalla essenza di tal dono: dono della persona alla persona» (Grat. Sane, 11). Tirando le conseguenze di quell'unione: diventati una sola carne, i coniugi «sono chiamati a crescere continuamente nella loro comunione attraverso la fedeltà quotidiana alla promessa matrimoniale del reciproco dono totale» (FC, 19).

La *donazione* coniugale sta alla base di ogni matrimonio, non solo del cristiano. In *forza del patto*, non dice in forza del sacramento, ma in forza del patto naturale di donazione coniugale. Certamente il sacramento rafforza, eleva e rinvigorisce l'unione coniugale, facendola assolutamente indissolubile. Ma questa forza dell'unione indissolubile sta già nel patto naturale di donazione coniugale.

I bene dei figli: la finalità del matrimonio

Questo dono vicendevole delle persone dei coniugi costituisce il bene centrale e la natura del matrimonio. Il dono mutuo dell'uomo e della donna, come coniugi, è la risposta alla domanda sulla natura del matrimonio. Cosa è il matrimonio? La vicendevole donazione coniugale di un uomo e una donna. Ma implicito in quella natura di donazione e in quella risposta a cosa sia il matrimonio c'è pure un altro aspetto che è essenziale, ed è la finalità intrinseca. Verso che cosa si orienta quella donazione coniugale? Cosa intende per la sua stessa natura? Tende da sé a generare figli. La comunione dei coniugi è capace di trasmettere la vita. Marito e moglie, per la donazione coniugale, costituiscono una unità capace di generare, e tendente da se stessa alla trasmissione della vita umana.

Quando si cerca la vera finalità del matrimonio, non si sta chiedendo cosa vogliono i soggetti che accedono al matrimonio, cosa c'è nelle loro intenzioni. Infatti essi possono intendere tante finalità possibili, ma si chiede sulla finalità primordiale verso la quale si orienta detta istituzione coniugale per se stessa. In realtà quella finalità, insita già nell'istituzione del matrimonio, è assunta dai coniugi nello stesso atto di volere la loro donazione *coniugale*.

Questo indica l'aggettivo *coniugale*. Uomo e donna uguali nella dignità personale, sono diversi e complementari nella capacità procreativa. Ognuno per conto suo è necessario, ma ciascuno da solo insufficiente; invece tutti e due sono principio sufficiente ed efficace. Questa capacità e naturale orientamento dell'unione coniugale a trasmettere la vita è quella finalità propria del matrimonio; essa è essenziale per la stessa costituzione. Logicamente la trasmissione della vita come finalità non è solo la procreazione fisica, ma comporta pure la cura e l'educazione dei figli.

Donazione coniugale e orientamento alla procreazione dei figli nel senso globale sono i due beni centrali della struttura naturale del matrimonio o, se si vuole, i due aspetti essenziali del bene che è il matrimonio. Non ci può essere vero matrimonio mancando l'uno o l'altro. Realizzatasi la prima, cioè la donazione mutua, è compresa pure la seconda, il naturale orientamento alla procreazione dei figli. Solo una esplicita volontà contraria può denaturare quell'orientamento e quindi resterebbe compromessa la stessa verità della donazione tra i nubendi. Il rito delle nozze allora sarebbe una mera apparenza.

Realtà umana e sacramento cristiano

«Quando l'uomo e la donna nel matrimonio si donano e si ricevono reciprocamente nell'unità di "una sola carne", la logica del dono sincero entra nella loro vita. Senza di essa, il matrimonio sarebbe vuoto, mentre la comunione delle persone, edificata su tale logica, diventa comunione dei genitori. Quando trasmettono la vita al figlio, un nuovo "tu" umano si inserisce nell'orbita del "noi" dei coniugi, una persona che essi chiameranno con un nome nuovo» (Grat. Sane, 11). La realtà naturale perfetta nell'ordine del creato acquista nell'ordine della grazia e della redenzione una dimensione di salvezza: vero sacramento di Cristo nella sua Chiesa, strumento di grazia e santificazione. E' proprio nel sacrificio della donazione di Cristo per la Chiesa che appare e «si rivela la verità originaria del matrimonio, la verità del "principio" (cf. Gen. 2, 24; Mt. 19, 5)» e, inoltre,

libera «l'uomo dalla durezza del cuore, [e] lo rende capace di realizzarla interamente» (FC, 13).

Così, il dono vicendevole della persona dei coniugi, che è alla base del matrimonio, acquista nella luce del mistero di Cristo una capacità trascendente. E' proprio il mistero redentore che fa scoprire la pienezza di significato che già ha l'istituzione voluta da Dio con la creazione. Pure al matrimonio, anche se indirettamente, si possono applicare le parole di San Paolo sul mistero di Cristo nascosto per i secoli ed ora manifestato (cf. Ef. 3, 9-10).

Infatti, svelandosi in pienezza il mistero di Cristo, si scopre il senso ultimo del legame nuziale tra Adamo ed Eva. «Questa rivelazione — della verità originaria — raggiunge la sua pienezza definitiva nel dono d'amore che il Verbo di Dio fa all'umanità assumendo la natura umana, e nel sacrificio che Gesù Cristo fa di se stesso sulla Croce per la Sua Sposa, la Chiesa. In questo sacrificio si svela interamente quel disegno che Dio ha impresso nell'umanità dell'uomo e della donna, fin dalla loro creazione (cf. Ef. 5, 32 s); il matrimonio dei battezzati diviene così il simbolo reale della nuova ed eterna Alleanza, sancita nel sangue di Cristo» (FC, 13).

Nuova mente e nuovo cuore

Quindi, in primo luogo, illumina la mente con la verità scoprendo il mistero profondo di ciò che il matrimonio umano significa, cioè il legame nuziale del Verbo eterno con l'umanità e l'amore nuziale di Cristo con la Chiesa sancito nel sangue della Croce. Il matrimonio degli uomini è segno del grande mistero: l'unione di Dio con l'umanità nell'Incarnazione di suo Figlio e il sacrificio di Cristo nel Calvario.

Ma oltre ad illuminare, dà la forza per superare la durezza del cuore dei coniugi e così li rende capaci di vivere in coerenza con il mistero significato. E' questo che viene affermato come secondo effetto nella *Familiaris Consortio*: «Lo Spirito, che il Signore effonde, dona il cuore nuovo e rende l'uomo e la donna capaci di amarsi, come Cristo ci ha amati. L'amore coniugale raggiunge quella pienezza a cui è interiormente ordinato, la carità coniugale, che è il modo proprio e specifico con cui gli sposi partecipano e sono chiamati a vivere la carità stessa di Cristo che si dona sulla Croce» (n. 13).

Con le sole forze umane, ferite dal peccato, gli uomini non sono capaci di vivere in coerenza con le esigenze che comporta questo segno del grande mis-

tero, nemmeno nelle sue richieste naturali e fondamentali; tanto meno saranno capaci di eseguire l'invito ad amarsi come Cristo ci ha amati. Solo accogliendo la grazia che arriva ai coniugi tramite il sacramento del matrimonio possono, tra loro e con i figli, essere dono e vivere tutte le esigenze derivanti dal fatto che il loro amore è espressione e manifestazione dell'amore di Cristo tra gli uomini.

Conclusione

Il matrimonio è sacramento del dono; si capisce logicamente, e, in primo luogo, significa il dono che vicendevolmente si fanno i coniugi; la loro persona è il dono e il termine del dono; dono coniugale che costituisce l'essenza di quell'istituzione naturale orientata per se stessa al dono dei figli. Il dono dei coniugi tra loro diventa dono dei genitori per i figli. Ma, inoltre, il sacramento del dono acquista un secondo senso più forte: nel dono di Cristo per la sua Chiesa il matrimonio riceve la pienezza di significato, facendo del dono coniugale e parentale partecipazione del dono di Cristo per la Chiesa. Marito e moglie, oltre ad essere dono l'uno per l'altro, e insieme per i figli, il loro dono è veicolo e canale del dono di Dio in Cristo per loro e per tutta l'umanità.

Perciò il matrimonio dei coniugi cristiani fa presente nella storia degli uomini il mistero d'amore di Cristo presente nella sua Chiesa. Così lo esprime la Costituzione Pastorale *Gaudium et Spes*: «La famiglia cristiana che nasce dal matrimonio, come immagine e partecipazione dell'alleanza d'amore del Cristo e della Chiesa, renderà manifesta a tutti la viva presenza del Salvatore nel mondo e la genuina natura della Chiesa, sia con l'amore, la fecondità generosa, l'unità e la fedeltà degli sposi, che con l'amorevole cooperazione di tutti i suoi membri» (n. 48).

FAMILIA ÎNTRE INDIVIDUALISM, COLECTIVISM ŞI COMUNIUNE

Andrei
Arhiepiscopul Alba Iuliei

1. Preliminarii

În lumea noastră post-modernă lucrurile curg şi se transformă într-un ritm ameţitor. Percepte, instituţii şi aşezăminte foarte bine statornicite în matca lor de sute de ani, sunt date peste cap. Sunt puse sub semnul întrebării valori care până mai ieri erau socotite veşnice. În iureşul acesta ameţitor ai la un moment dat impresia că nimeni nu mai ştie precis ce trebuie să facă.

Pe lângă alte realităţi cărora nu li se mai acordă valoarea şi atenţia ce o merită este şi familia. Auzi tot mai rar vorbindu-se de familie şi tot mai des pomenindu-se de "cuplu". "Cupluri" dintre persoane de sexe diferite, sau din persoane de acelaşi sex, care în virtutea "drepturilor omului" se socotesc legitime.

Familia, ca instituţie sfântă întemeiată de Dumnezeu în Eden, este socotită anacronică. Faptul că Mântuitorul Hristos, prin participarea la nunta din Cana Galileii, a ridicat nunta la demnitatea de Taină nu-i mai mişcă sufleteşte pe mulţi creştini. Monogamia ca singură cale a comuniunii dintre bărbat şi femeie este socotită depăşită. Căsătoriile de probă sunt tot mai multe. Tinerii sunt sfătuiţi, din nefericire şi de către instituţii care s-ar crede că sunt serioase, să-şi înceapă viaţa sexuală înainte de căsătorie.

În societatea de consum totul se vinde şi se cumpără: "*Marfă de aur şi de argint, pietre preţioase şi mărgăritare, vison şi porfiră, mătase şi stofă stacojie, tot felul de lemn bine mirositor şi tot feluri de lucruri de fildeş, de lemn de mare preţ şi marfă de aramă şi de fier şi de marmură şi scorţişoară şi balsam şi mirodenii şi mir şi tămâie şi vin şi untdelemn şi făină de grâu curat şi grâu şi vite şi oi şi cai şi căruţe şi trupuri şi suflete de oameni*" (Apocalipsa 18,12-13).

Nu-i de mirare că într-această atmosferă, pe care a anticipat-o Sfântul Ioan Evanghelistul, poţi observa lucruri care te uimesc. De exemplu pe un canal de televiziune din Europa Occidentală o emisiune, intitulată "Big brother", seri la rând transmitea viaţa unui clan de tineri, băieţi şi fete, trăind într-un colectivism

trupesc ce-l depăşea pe al necuvântătoarelor. Sau postul PRO TV din România, toată vacanţa anului 2001 a transmis o emisiune – "Vara ispitelor" – în care pentru o săptămână tinerii îşi schimbau prietenele între ei, să vadă dacă rezistă la "ispită".

În faţa acestei realităţi Biserica nu poate veni cu o altă soluţie decât cu cea lăsată de Mântuitorul, pentru că "*Iisus Hristos, ieri şi azi şi în veci, este acelaşi*" (Evrei 13, 8). Iar soluţia este familia creştină monogamă, care nu-i nici individualism şi nici colectivism, ci comuniune întru iubire.

Este adevărat că aceste lucruri sunt propovăduite de Biserică prin mijloacele restrânse ce le are la îndemână, pe când milioane de oameni sunt atraşi de emisiunile de la TV care sunt palpitante şi cultivă plăcerea trupească, violenţa şi lăcomia după bani.

Familia, prezentată de aceste emisiuni, adeseori este o caricatură a ceea ce ar trebui să fie. "Modelele" propuse pot fi ispititoare, antrenante, îndrăgite chiar, dar oare şi ducătoare la fericire? Oare mesajul pe care-l transmit ne ajută cu adevărat pentru a ne "descurca" în viaţă?

Pentru a transmite generaţiilor viitoare valorile creştine autentice este neapărată nevoie să ne ocupăm de cadrul moral în care se formează şi trăieşte omul. Acest cadru este familia. În concret, familia creştină, întemeiată în duhul Evangheliei lui Hristos. Aici se formează omul. Or, "*un popor, ca şi orice om în parte, atâta preţuieşte cât a înţeles din Evanghelie şi cât poate să urmeze învăţăturii lui Iisus*".[1]

2. Familia în Sfânta Scriptură

Căsătoria ca legătură naturală pe viaţă între un bărbat şi o femeie a fost rostuită de Dumnezeu în rai: "*Şi a zis Domnul Dumnezeu: nu este bine să fie omul singur; să-i facem ajutor potrivit pentru el*" (Facere 2, 18). Astfel a făcut-o Dumnezeu pe Eva din Adam şi i-a binecuvântat zicând: "*Creşteţi şi vă înmulţiţi şi umpleţi pământul şi-l supuneţi; şi stăpâniţi peste peştii mării, peste păsările cerului, peste toate animalele, peste toate vietăţile ce se mişcă pe pământ şi peste tot pământul*" (Facere 1, 28).

---

1 Simion Mehedinţi, *Creştinismul românesc*, Fundaţia Anastasia, 1995, p. 23

Nu era bine ca omul să fie singur. El a fost zidit după chipul lui Dumnezeu. Or, Dumnezeu, e treime de persoane, e comuniune. Omul a fost făcut pentru comuniune.

"*Scoaterea Evei din Adam*, spune Părintele Stăniloae, *înseamnă că Eva a fost cuprinsă virtual în Adam şi înainte de aducerea ei distinctă la existenţă*".[2] Şi bărbatul şi femeia sunt oameni, dar integritatea umană şi-o trăiesc numai împreună. Această unitate umană diferenţiată şi complementară este o unitate conjugală. Perechea uma-nă din rai era o pereche conjugală.

În ce priveşte momentul instituirii familiei Sfinţii Părinţi n-au o părere unanimă. Sfântul Ioan Gură de Aur, de exemplu, spune că la început Adam şi Eva au trăit în feciorie. Petrecând viaţă îngerească, nefiind supuşi poftei, n-aveau nevoie de legă-tura trupească. "*După călcarea poruncii a trăit bărbatul cu femeia; până atunci trăiau în rai ca îngerii; nu erau aprinşi de poftă, nu erau asaltaţi de alte patimi, nu erau supuşi nevoilor firii, ci au fost făcuţi cu totul nestricăcioşi şi nemuritori, că nici nu aveau nevoie de îmbrăcăminte*".[3] Pe aceeaşi linie merge Sfântul Grigorie de Nyssa.

Fericitul Augustin, după ce a ezitat un timp, va afirma ceea ce spune în general tradiţia creştină: Adam şi Eva în rai, deşi nemuritori, erau supuşi nevoilor fizice şi practicau unirea trupească. Numai că actul sexual nu era însoţit de pofta care-l provoacă şi-l însoţeşte după cădere. După cădere nu s-a adăugat organul, funcţia sau actul, ci pofta păcătoasă.[4] Însuşi Sfântul Ioan Gură de Aur spune că nu în unirea trupurilor stă necurăţia, ci în cugetele cele rele şi în intenţia omului.

Prin viaţa conjugală Dumnezeu le-a oferit oamenilor leac împotriva celor două rele provocate de păcatul strămoşesc: neînfrânarea poftei trupeşti şi dispariţia neamului omenesc prin moarte. Mai presus însă străluceşte comuniunea întru iubire pentru care Dumnezeu a lăsat căsătoria.

De-a lungul Vechiului Testament străbate, ca un fir roşu, convingerea că pruncii sunt un dar al lui Dumnezeu. Că soţii sunt datori să-şi fie absolut credincioşi unul altuia. De aceea porunca a şaptea din decalog este categorică: "*Să*

---

2 Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. III, Bucureşti, 1978, p. 180

3 Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, P.S.B. 21, Bucureşti, 1987, p. 172

4 Pr. Marin Branişte, *Concepţia Sfântului Ioan Gură de Aur despre familie*, în Studii Teologice, nr.1-2/ 1957, p.129

nu fii desfrânat!" (Ieşire 20, 14). Chiar dacă din cauza îndepărtării de Dumnezeu omul va ajunge, în Vechiul Testament, la poligamie, aceste exigenţe rămân valabile.

În Noul Testament familia capătă un înţeles mult mai înalt. Hristos întăreşte din nou legătura căsătoriei dintre bărbat şi femeie, compromisă de-a lungul veacurilor, şi o înalţă din ordinea naturii în ordinea harului. Participând la nunta din Cana Galileii afirmă trebuinţa revenirii căsătoriei la unitatea şi indisolubilitatea ei de la început.[5] Întrebat fiind de farisei, de ce Moise îngăduie ca bărbatul să-şi părăsească soţia, Mântuitorul răspunde: "*Pentru învârtoşarea inimii voastre, v-a dat voie Moise să lăsaţi pe femeile voastre, dar din început n-a fost aşa. Iar Eu zic vouă că oricine va lăsa pe femeia sa, în afară de pricină de desfrânare, şi se va însura cu alta, săvârşeşte adulter; şi cine s-a însurat cu cea lăsată săvârşeşte adulter*" (Matei 19, 8-9).

În Sfânta Scriptură, este adevărat, nu găsim cuvântul familie.[6] În loc de familie este folosit cuvântul **casă**. Însuşi Mântuitorul se exprimă în modul acesta. Vorbind despre familia lui Zaheu Vameşul, spune: "*Astăzi s-a făcut mântuire casei acesteia*" (Luca 19, 9). Sau Sfântul Luca, în Faptele Apostolilor, zice: "*Corneliu era cucernic şi temător de Dumnezeu cu toată casa lui*" (Fapte 10, 2).

Familia, casa, se întemeiază prin căsătorie, adică prin legătura de bună voie şi pentru toată viaţa dintre un bărbat şi o femeie. În spiritul învăţăturii creştine însuşirile fiinţiale ale căsătoriei sunt: unitatea, trăinicia, sfinţenia şi egalitatea dintre soţi.[7] Scopul căsătoriei creştine este înmulţirea neamului omenesc, ajutorul reciproc, evitarea desfrânării şi mai ales comuniunea întru iubire a celor doi care-şi transmit reciproc darurile specifice fiecăruia.

Familia este cel dintâi cadru social de care are nevoie fiecare om ca să trăiască. Familia este prima alcătuire de viaţă obştească din care cresc toate celelalte forme de viaţă socială. Aici se naşte copilul plăpând şi neputincios pecetluind dragostea celor doi părinţi.

Unirea dintre soţ şi soţie este icoana unirii dintre Hristos şi Biserică. Sfântul Pavel le porunceşte soţilor: "*Bărbaţilor, iubiţi pe femeile voastre, după cum şi Hristos a iubit Biserica Sa, şi S-a dat pe Sine pentru ea*" (Efeseni 5, 25). Ambilor părinţi le spune: "*Părinţilor, nu întărâtaţi la mânie pe copiii voştri, ci creş-*

5 Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *op.cit*, p. 183

6 Pr. Gheorghe Paschia, *Familia şi raporturile dintre membrii ei*, în B.O.R., nr. 1-2/1985, p. 100

7 *Teologia Morală Ortodoxă*, vol. II, Bucureşti, 1980, p. 289

teţi-i întru învăţătura şi certarea Domnului" (Idem 6, 4). Iar copiilor le cere: "*Copii, ascultaţi pe părinţii voştri în Domnul că aceasta este cu dreptate*" (Idem 6, 1).

Familia creştină îi formează pe membrii ei prin căldura dragostei pe al cărei altar se aduce ca jertfă, prin excelenţă, dăruirea de sine. Nicăieri nu găsim resursele de răbdare, de iubire şi de jertfelnicie ca la părinţi.

Un credincios nu poate fi nepăsător faţă de cei apropiaţi lui: "*Dacă însă cineva nu poartă grijă de ai săi şi mai ales de casnicii săi, s-a lepădat de credinţă şi este mai rău decât un necredincios*" (1 Tim. 5, 8) – spune Sfântul Pavel.

Sfântul Chiril al Ierusalimului stăruie asupra unui lucru, pe cât de important tot pe atât de neglijat, legat de viaţa familiei creştine: "*Prima virtute a creştinilor este de a cinsti pe părinţi, a răsplăti ostenelile celor cari ne-au dat viaţa şi a le procura din toată puterea cele trebuincioase tihnei lor. Chiar dacă i-am răsplăti cu mai mult decât acestea, totuşi niciodată nu vom putea să-i naştem. Dacă se vor bucura de tihna pro-curată de noi, ne vor întări cu binecuvântările, pe care, în chip înţelept, le-a răpit Iacov*".[8]

Şi sfârşind aceste sumare gânduri legate de prezenţa familiei în Scriptură, vom spune că modelul absolut de armonie sfântă ni-l dă casa din Nazaretul Galileii în care bătrânul Iosif lucra, Maica Domnului păstra în inima ei cuvintele Fiului, iar Pruncul Mântuitor "*le era supus*" (Luca 2, 51).

3. Familia în tradiţia românească

Concepţia românilor despre familie este impregnată de duhul Evangheliei. Este cunoscută celebra frescă exterioară de la Voroneţ unde bărbatul ară, femeia toarce lâna oilor şi leagănă pruncul înfăşat în scutece, aşezat într-o covecioară.

"*Acesta este locul unde se întemeiază rânduiala unei Patrii şi statornicii, în spiritul legilor morale, al jertfei de sine, al răbdării, încrederii şi dragostei, este acest cuib arhaic şi sacru unde doi oameni, mai întâi un tânăr bărbat şi o tânără fată. Se hotărăsc să-şi unească viaţa în cuget şi simţire, prin legământul de aur al inelului nunţii care desăvârşeşte cerul pe pământ în vederea lucrării şi privegherii, a naşterii de prunci şi împlinirii spirituale în lumina moştenirilor părinţilor*".[9]

8 *Cateheza VII*, Izvoarele Ortodoxiei 6, Bucureşti, 1943, p. 1999

9 Ioan Alexandru, *Iubirea de Patrie*, Bucureşti, 1985, p. 94

Creştinul pământului românesc a avut de-a lungul veacurilor casa plină de prunci şi, cu toate greutăţile, faţa îi era luminată de lacrima bucuriei şi inima plină de suferinţă şi de răbdare.

Oraşul românesc de astăzi, ba chiar şi satul, are nevoie vitală de ordinea morală a părinţilor noştri, de aşezarea lor spirituală, de blândeţea lor, de bunăstarea inimii lor, de dragostea lor, de castitatea familiei lor. În satul românesc de odinioară divorţul, destrămarea familiei, era o raritate.

În casa săracă, dar plină de tihnă, te simţeai în siguranţă. Părintele Teofil Părăianu ne face o mărturisire de o gingăşie unică: "*A fost odată la noi la mănăstire o împrejurare mai grea şi mama a zis: apoi, dacă nu mai poţi sta aici, să vii acasă, că doar tu ai unde veni. E ceva atât de înduioşător...vedeţi ce înseamnă inima de mamă? Nu te lasă niciodată*".[10]

Toate marile personalităţi ale neamului îşi aduc aminte cu nostalgie de atmosfera deosebită ce domnea în casa părintească. Cu toată nuanţa hazlie, dar profundă şi morală, pe care o au amintirile lui Ion Creangă, atunci când se referă la părinţii săi capătă o notă gravă şi solemnă. "*Nu ştiu alţii cum sunt*, spune povestitorul, *dar eu când mă gândesc la locul naşterii mele, la casa părintească din Humuleşti, la stâlpul hornului unde lega mama o sfară cu motocei la capăt de crăpau mâţele jucându-se cu ei...parcă-mi saltă şi acum inima de bucurie!*".[11]

Dar nu numai în casele modeste ale ţăranului român domnea o atmosferă de comuniune sfântă, ci şi în casele căpeteniilor şi ale boierilor. În monografia alcătuită omagial pentru Andrei Şaguna, biograful are o admiraţie aparte pentru casa părintească în care s-a născut Mitropolitul, pentru mama sa Anastasia. "*Amintirea recunoscătoare va trebui deci să pună icoana Anastasiei alături ori chiar mai presus de a vestitei Doamne Despina, soţia lui Neagoe Basarab, căci dacă aceasta a fost creştină bună şi mamă duioasă, tot asemenea era şi Anastasia*".[12] Istoria sfântă a neamului păstrează multe asemenea icoane sfinte, dacă ar fi să pomenim mama Voievodului Ştefan cel Mare şi Sfânt şi a lui Mihai Viteazul.

Din păcate aceste vremuri au apus. Realitatea pe care o întâlnim e alta. Familia, ca şi multe alte aşezăminte sociale, a intrat în criză. Comuniunea sfân-

10 Părintele Teofil Părăianu, *Veniţi d eluaţi bucurie*, Cluj-Napoca, 2001, p. 82

11 *Poveşti, Amintiri, Povestiri*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1980, p. 170

12 *Andrei Baron de Şaguna*, Sibiu, 1909, p. 23

tă de odinioară a alunecat fie în individualism, fie în colectivism. Sigur că nu putem generaliza. Cei ce au rămas aproape de Biserică păstrează şi modul de a înţelege relaţia din familia pe care ni-l oferă învăţătura creştină.

4. Decadenţa familiei

Sfântul Pavel îi scrie lui Timotei că va veni un timp când oamenii vor fi "*iubitori de sine, iubitori de arginţi, lăudăroşi, trufaşi, hulitori...lipsiţi de dragoste...iubitori de desfătări mai mult decât iubitori de Dumnezeu*" (2 Timotei 3, 2-3). Cu alte cuvinte vor ajunge foarte egoişti. Din păcate umbra monstruoasă a acestui egoism s-a aşezat nu numai în viaţa socială, ci şi-n cea de familie.

Acest egoism exacerbat îi duce pe oameni în situaţia ca şi-n familie să poarte o luptă pentru supremaţie, o luptă pentru putere. Nici vorbă de comuniune, ci individualismul care-i stăpâneşte îi face să vadă în partener un mijloc de a-şi rezolva problemele materiale şi de a dobândi plăceri trupeşti.

Binecuvântarea cerului, concretizată în naşterea de prunci, este refuzată cate-goric în aceste cazuri. Astfel de indivizi, egoişti până la limită, nici nu merită de fapt să aibă copii. A avea copii, înseamnă a primi binecuvântarea lui Dumnezeu în casa ta. A avea copii înseamnă a avea o mare răspundere. Ori astfel de oameni fug de orice răspundere.

Dacă totuşi, cu toate mijloacele păcătoase de plening-familial folosite, rezultă o sarcină, recurg la cea mai monstruoasă crimă: avortul. Aşa se face că în societatea post-modernă populaţia îmbătrâneşte şi fibra umanităţii slăbeşte. Această realitate teribilă este prezentă şi în România. Motivaţiile la noi sunt de natură socială, dar în Europa Occidentală ce motivaţii mai pot fi aduse?

Nu-i de mirare că, din ce în ce mai mult, numărul divorţurilor creşte. De unde până mai ieri erau o raritate, astăzi sunt tratate ca o normalitate. Se uită cu desăvârşire că porunca lui Hristos este: "*Ce a împreunat Dumnezeu omul să nu despartă*" (Matei 19, 6). Se uită că monogamia este cerută creştinilor de învăţătura Mântuitorului.

În procesele de divorţ poţi lua act de cele mai josnice lucruri pe care şi le spun soţii unul altuia, cu patimă, cu răutate şi uneori cu ură. Concluzia firească pe care o tragi este aceea că a lipsit ceva esenţial de la temeluirea familiei lor: a lipsit iubirea adevărată, şi iubirea este Dumnezeu.

Spuneam la început că, pe lângă individualism, se face prezent un alt mod de viaţă pe care n-a reuşit să-l imprime nici comunismul: este vorba de colec-

tivism. Cupluri care se fac şi se desfac, schimbări de parteneri, căsătorii de probă, sex în grup, sunt tot mai des întâlnite în lumea noastră.

Emisiuni televizate, mese rotunde la radio, articole de revistă, dezbat adesea aceste subiecte, fără să pună problema din punct de vedere religios. Se uită că trupul este templu al Duhului Sfânt (1 Corinteni 19, 6), că monogamia este poruncită de Dumnezeu (Matei 19, 6), că pruncii sunt o binecuvântare a cerului.

5. Întoarcerea la normalitate

Normală este o familie în care soţii se iubesc, în care soţii nasc copii şi-i cresc, în care soţii se ajută şi trăiesc în comuniune sfântă. Normală este o familie care-şi trage seva spirituală din Sfintele Taine, inclusiv din Taina Nunţii. Din nefericire, sunt multe cupluri care îşi încep viaţa fără cununie şi poate că rămân aşa toată viaţa.

Normală este familia care cuprinde un grup de persoane unite prin legături de căsătorie şi paternitate. Acestea sunt cele două raporturi de bază care determină apariţia şi existenţa familiei: căsătoria şi naşterea de prunci.[13]

Din punct de vedere ortodox normală este căsătoria întemeiată pe iubire şi presupunând procreaţia. Normală este căsătoria făcută *"în Hristos şi în Biserică"* (Efeseni 5, 32). Sensul adevărat al căsătoriei îl constituie legătura nemijlocită a soţilor cu Hristos.[14]

Familia este biserica cea mică, este *"casa lui Dumnezeu"*, pentru că *"unde este Hristos este şi Biserica Lui"*, spune Sfântul Ignatie al Antiohiei. Se vede limpede natura eclesială a comunităţii conjugale în Epistola către Efeseni a Sfântului Apostol Pavel.

Sfântul Ioan Gură de Aur în mod deosebit vorbeşte despre *"mica Biserică"*.[15] Această afirmaţie este mai mult decât o simplă analogie. Este o corespondenţă intimă între două planuri reprezentând o realitate unică. Iisus participând la nunta din Cana preface apa în vin. Apa şi vinul sunt un preludiu al Patimilor prin care se va naşte Biserica. Din coasta străpunsă a Mântuitorului a curs apa Botezului şi Sângele Euharistiei.

---

13 Pr. Prof. Ilie Moldovan, *Adevărul şi frumuseţea căsătoriei II*, Alba Iulia, 1996, p. 183

14 *Ibidem*, p. 248

15 cf. Paul Evdokimov, *Taina iubirii*, Bucureşti, 1994, p. 159

Comuniunea dintre soţi este icoana comuniunii dintre Hristos şi Biserică. La Cana, Hristos şi-a arătat slava Sa într-o "ecclesia domestica".

Vorbind despre normala comuniune sfântă din familie nu înseamnă că am şi realizat-o. Observăm cum în jurul nostru comuniunea familială se deteriorează pe zi ce trece. În pofida mulţimilor de cărţi scrise, a seminariilor şi întrunirilor de specialitate, soţii continuă să se înstrăineze unul de celălalt, părinţii se îndepărtează de copii şi copii de părinţi. Şi de fapt mulţi nu-şi dau seama că nu numai familia "modernă" este o problemă, ci modul de viaţă "modern".[16]

Se cheltuiesc bani mulţi pentru programe şi întruniri, dar problema reală nu este atinsă. Problema reală este aceea că în familii nu se mai trăieşte o viaţă creştină.

Viaţa creştină presupune ca familia să aibă un părinte spiritual. Un dascăl care s-o povăţuiască pe calea mântuirii. Un duhovnic în faţa căruia soţii şi copiii să-şi dezlege baierele sufletului.

Viaţa creştină presupune ca membrii familiei să facă patru lucruri împreună: să se roage împreună acasă, să stea la masă împreună, să participe duminica împreună la Sfânta Liturghie şi să iasă tot împreună la o destindere agreabilă.

Dacă majoritatea activităţilor membrilor familiei se desfăşoară în afară de casă, în compania străinilor, măcar aceste patru lucruri importante ar trebui să-i unească într-o comuniune sfântă.

S-ar putea părea banale aceste patru sfaturi, dar ele sunt esenţiale. Sunt o soluţie pentru criza în care se află familia la începutul mileniului trei.

16 *Ibidem*

FAMILIA – CĂMIN DE SFINȚENIE – MARTIRIUL SECOLULUI XX

Mons. Virgil Bercea
Episcop de Oradea

A vorbi despre o realitate ce fundamentează gândirea creştină – aceea a familiei – este o întreprindere dificilă, mai ales acum în pragul mileniului când se impune o revalidare a noastră într-un context istoric şi uman ce se schimbă dramatic, supunând fiinţa umană unui ritm maşinal aflat atât de departe de profunzimea şi armonia gândului şi a sufletului pătruns de credinţă.

Este limpede că avem şi în acest mod o perfidă încercare şi o nouă ispită demonică, conivenţa care a lovit şi loveşte mai ales acolo unde căminul sacru al familiei este fisurat şi nu reuşeşte să-şi apere pacea înrădăcinată în lumina divină, clătinând-o şi agresând-o în chiar fibra sa. Iar fisurile în lumea contemporană sunt multe: familia nu mai comunică; timpul convieţuirii aproape că nu mai există; sexul se substituie iubirii şi uniunii tainice; copilul este lăsat întâmplării şi străzii, astfel că, frustrat şi cu sufletul zdrenţuit, devine pradă sau delicvent; tinerii se feresc să întemeieze un cămin dezasuzaţi fiind în faţa spectacolului pe care îl oferă desele despărţiri şi greşeli ale propriilor părinţi; nunta a devenit mai degrabă un spectacol al opulenţei decât o reculeasă bucurie a tainei sfinte ce se împlineşte; copilul învaţă de mic cumplitul limbaj al computerului, accesând haotic situri ce-l agresează, îl înspăimântă şi-l deformează, îndepărtându-l de inocenţa în care poate asculta în fiinţa sa glasul plinătăţii dumnezeieşti (profesiunea unui părinte: a dat totul copilului care s-a născut în maşină şi a avut de la sânul mamei computerul, iar acum nu-i înţelege rătăcirea).

Aceste argumente ne obligă să ne întoarcem la resursele arhetipale ale spiritualităţii. Dumnezeu îl creează pe Adam şi-l aşează în mijlocul Paradisului ca să se bucure de toate darurile şi minunile creaţiei. Adam, ca fiinţă de pământ, îndură greu plinătatea divină în care se adună principiile complementare, misterul, insondabilul pe care l-a primit prin suflul ceresc.

Crearea Evei este o despărţire a principiilor care trebuie să se afle însă într-o comuniune întregitoare. Eva, coasta din trupul lui Adam, este cuprinsă în uni-

tatea adamică iar această separare permite umanului să se contemple în celălalt şi să nu-şi perceapă propria singurătate.

Păcatul originar, care este un exces prin care omul repetă lucifericul, tentat şi împins să se împărtăşească din "taina supremă" pe care tot el, omul, n-o poate îndura, îl alungă într-o existenţă dramatică în care va trăi mereu experienţa limitei sale.

Vedem deci că unitatea adamică a cuplului familial este întemeiată în biologic: Eva este coastă, este trup, simbol al pământului prin care irumpe iraţionalul tentaţiei şi care distruge armonia paradisiacă; supusă menirii de a naşte prunci şi trudei ea va gusta urmarea păcatului, ispăşindu-l mereu într-un orizont al naşteri de prunci.

Revoluţia absolută care produce o mutaţie în gândirea unităţii pe care o reprezintă familia o reprezintă "învierea christică". Familia ca unitate a cărei forţă de coerciţie se aşeza pe statutul biologic, elementar, "de sânge", sau social istoric, de neam, "cartea neamurilor lui "Isus", devine o realitate prin care se revelează cerul, devine o formă de participare la misterul dumnezeiesc al creaţiei, şi astfel existenţa se sacralizează. Căsătoria ca taină devine reiterarea unităţii primordiale iar iubirea devine principiul coercitiv am spune, şi mai presus de toate har pentru că unitatea familiei este dată de sacramentalitatea sa.

"Principiul interior, forţa permanentă şi scopul final al familiei este iubirea" (*Familiaris consortio, 18*).

Căsătoria însăşi simbolizează acum originea divină a vieţii, pentru că însoţirea bărbatului şi a femeii reface în divin unitatea spiritului şi a sufletului: cei doi devin colaboratori ai Domnului în opera creaţiei.

Modelul arhetipal pentru orice familie care porneşte pe drumul vieţii este "căminul sfânt" din Nazaret: Isus apare într-o familie, ca "fiu ceresc" ce sacralizează şi binecuvântă cea mai umilă existenţă, pe cea a Mariei; Iosif îşi înfrânge orgoliul de o clipă şi se supune darului venit de la Tatăl ceresc, rămâne şi se poartă ca tată pentru fiul sfânt deşi nu este tată biologic; paternitatea este întemeiată în spirit şi asumată reflexiv.

Familia este o noţiune ce emerge din sfinţenie şi se înrădăcinează în dumnezeire şi dă posibilitatea tatălui să fie "pater", pentru a participa la perpetua creaţie prin fiul, iar mama devine, având pe Fecioara Maria ca paradigmă, "pământul fertil orientat însper cer", pământul transfigurat de lumina cerească, de-

vine suflul în care Tatăl se priveşte pe sine. În acest mod fiecare familie contribuie la edificarea şi mărirea, la creşterea "Corpului mistic al lui Cristos".

Când Isus îi învaţă pe ucenici rugăciunea "Tatăl nostru", El le revelează prin aceasta rădăcinile, genealogia sacră a fiinţei umane, statutul care mântuie şi dă demnitate omului în măsura în care ştie să poarte, să audă şi să accepte paternitatea divină. În acest context noţiunea de "familie creştină" capătă un înţeles semantic mult mai larg, astfel încât apelativul frate, mamă, soră şi, mai ales, "părinte" spiritual, fac dovada unei mari comunităţi creştine unite în Tatăl prin puterea harului Spiritului. Credinţa, rugăciunea, iubirea ca participare empatică în familie, aşa cum a instituit-o "noul Adam", impune un nou comportament din această perspectivă. Astfel are loc o înălţare de la sinele limitat individual la comuniunea dintre soţi, părinţi, copii, fraţi şi unitatea comunitară care conferă stabilitate şi mântuire deoarece Isus propune o asumare în imediat, în cotidian a spiritualului, apartenenţei la familie, aşa cum El a trăit-o.

Martiriul familiei secolului XX

Familia sfântă din Nazaret a avut un drum al crucii, un drum al martiriului. Secolul XX oferă lumii un martirologiu extraordinar de bogat, un martirologiu nu al câtorva persoane disparate, ci a unor mase imense care şi-au dat viaţa pentru Cristos şi Biserica s-a: cu toţii aveau o familie, toţi aceşti martiri veneau dintr-o familie. Omeneşte vorbind, toate aceste persoane au trăit un eşec, o învingere, moartea lor a fost un fiasco, dar tocmai în istoria înfrângerii regăsim forţa şi vitalitatea creştinismului.

Acum, doresc să prezint martiriul unei familii: Suntem în luna noiembrie 1948, se apropia iarna, episcopii erau cu toţii în puşcării, deja un număr mare de preoţi au fost arestaţi. O familie a unui preot, cu 9 copii, într-o seară stătea de vorbă, soţul cu soţia, pe marginea a ce se întâmpla.

El spune: *iată ce vremuri trăim, cu fiecare zi unul în plus este arestat; cu noi nu ştim ce se va întâmpla.*

Soţia răspunde: *am impresia că vrei să renunţi la credinţă pentru a-ţi salva familia; dacă într-adevăr ai de gând să renunţi la credinţă, poţi s-o faci, dar trebuie să ştii că din acel moment eu nu-ţi voi mai fi soţie, iar pruncii aceştia nu-ţi vor mai fi copii tăi.*

El reia: *am dorit doar să-ţi ştiu starea de spirit, la credinţă nu pot renunţa.*

Epilog: după două săptămâni preotul, soţul, tatăl este arestat şi după alţi doi ani moare în închisoare la Aiud. Singura lui vină a fost că a crezut în Dumnezeu.

MOARTE MARTIRICĂ: un soţ care moare pentru credinţă şi pentru familie. El de fapt niciodată nu şi-a abandonat familia, ci doar a încredinţat-o în mâinile lui Dumnezeu.

VIAŢĂ MARTIRICĂ: o soţie hăituită care-şi creşte pruncii în credinţa tatălui lor; nişte prunci excluşi de prin toate şcolile pentru că dosarul nu le era bun, dar care răzbesc în viaţă, mult mai bine decât alţii.

Câte istorii de acest gen s-au scris în secolul care recent şi-a închis porţile nu vom şti niciodată. Morţi prin puşcării sau gulaguri, martiri ai tuturor "ismelor" care au bântuit secolul, ei de dincolo de zări ne mai trimit o rază de speranţă – familia este cea care dă sens şi unitate, conduce către har şi binecuvântare, către iubire şi comuniune.

Martiriul este mai puternic decât moartea şi o învinge, el rămâne veşnic viu, el este un patrimoniu comun al Bisericii, el depăşeşte orice barieră confesională, el este un dar sfânt.

FAMILIA - SANCTUARUL ŞI LEAGĂNUL VIEŢII

Mons. Petru Gherghel
Episcop de Iaşi

Anunţând subiect acestei expuneri Vă invit mai întâi să dăm ascultare cuvintelor Sfintei Scripturi:

"La început a făcut Dumnezeu cerul şi pământul. Şi a zis Dumnezeu: să facem pe om după chipul şi asemănarea noastră ca să stăpânească peştii mării, păsările cerului, animalele domestice, toate vietăţile ce trăiesc pe pământ şi tot pământul..."

"Şi a făcut Dumnezeu pe om după chipul Său; după chipul lui Dumnezeu l-a făcut bărbat şi femeie...şi Dumnezeu i-a binecuvântat, zicând: creşteţi şi vă înmulţiţi şi umpleţi pământul (ziua a şasea" (Geneză 1, 2-6).

"Isus le-a răspuns: nu aţi citit cum Creatorul i-a creat la început bărbat şi femeie şi a zis: Pentru aceea va părăsi tatăl şi mama şi se va alipi de femeia sa, iar amândoi vor fi un singur trup, aşa că nu mai sunt doi, ci un singur trup. Prin urmare ceea ce Dumnezeu a unit omul să nu despartă" (Matei 19, 4-6).

"Pe acela pe care voi îl cinstiţi fără să-l cunoaşteţi, pe acela vi-l vestesc eu. Dumnezeu cel care a făcut lumea şi toate câte sunt în ea. El dă tuturor viaţă, suflare şi toate celelalte" (Fapte 17, 25).

Din textele proclamate atenăia noastră se îndreaptă spre doi termeni: **viaţă şi familie**.

Viaţa este darul lui Dumnezeu prin care omul se împărtăşeşte cu calităţi divine, se bucură de inteligenţă şi voinţă liberă şi este învrednicit cu nota libertăţii.

Viaţa nu i-a fost dăruită omului numai pentru sine, ci i-a fost încredinţată să o transmită altora printr-un plan dumnezeiesc până la sfârşitul veacurilor, până ce toate se vor desăvârşi în Cristos, spre lauda veşnicului Dumnezeu, Tatăl tuturor.

Dumnezeu le încredinţează oamenilor acest mare dar, dar nu oricum, ci prin bărbat şi femeie, pe care i-a creat după chipul Său: *prin familie*.

Familia este comuniunea de persoane înzestrate cu facultăţi şi calităţi complementare şi diferenţiate din punct de vedere al sexelor, pentru a putea realiza celula de bază şi fundamentul întregii vieţi şi a o transmite astfel generaţiilor viitoare.

Darul sexualităţii umane, prin care bărbatul şi femeia se dăruiesc unul altuia cu toate actele proprii şi exclusive ale soţilor, nu e un factor pur biologic, ci este nucleul însuşi al persoanei umane ca atare. Ea se realizează «humano modo», numai atunci când face parte din iubirea cu care bărbatul se dăruieşte femeii cu toată fiinţa sa şi invers, până la moarte.

«Locul» unic care face posibilă o astfel de dăruire este căsătoria sau contractul de dragoste conjugală, în care bărbatul şi femeia se unesc într-o comunitate intimă de viaţă şi de dragoste voită de însuşi Dumnezeu şi care numai în această lumină îşi află adevărata semnificaţie (**FC** 11).

Planul lui Dumnezeu cu privire la familie

Vorbind despre crearea celor dintâi oameni, Sfântul Părinte Papa Ioan Paul al II-lea în scrisoarea către familii din 2 februarie 1994 explică scopul acestei hotărâri şi al acestui plan.

"Totul se înscrie în marele mister al paternităţii sale, chiar şi cosmosul imens cu atâtea realităţi şi fiinţe vii. Dumnezeu crează prin cuvântul său - **să fie** (Geneză 1, 3) -, dar atunci când este vorba de crearea omului, această hotrâre este însoţită de aceste cuvinte: să-l facem pe om după chipul şi asemănarea noastră (Geneză 1, 26)".

Spre deosebire de alte momente ale creaţiei, la crearea omului, creatorul a toate, pare că intră în sine însuşi, pentru a căuta un adevărat model în misterul fiinţei sale, care se manifestă în dumnezeiescul «**NOI**». din acest mister se naşte, prin actul creaţiei, fiinţa umană: «După chipul lui Dumnezeu i-a creat bărbat şi femeie» (Geneză 1, 27).

Când Dumnezeu s-a îndreptat spre celelalte fiinţe vii – peşti, păsări, animale – şi le-a binecuvântat cerându-le să umple pământul supunându-l (cf.Geneză 1,28), El n-a mai făcut alte referinţe. În schimb, când l-a creat pe om el a ţinut să-l onoreze cu însuşi chipul şi asemănarea sa. Chiar dacă biologic între toate fiinţele vii sunt realităţi comune, când este vorba de om, paternitatea şi maternitatea umană se bazează pe asemănarea cu Dumnezeu şi ca atare familia este înţeleasă ca şi comunitate de persoane unite în dragoste.

Modelul originar al familie trebuie căutat în însuşi Dumnezeu, în misterul trinitar al vieţii sale. Dumnezeiescul «**NOI**» constituie modelul veşnic al omenescului "**noi**", care e format din bărbat şi femeie, creaţi după chipul lui Dumnezeu, după asemănarea lui. Când privim astfel familia, n-o putem confunda cu

o simplă asociere de persoane, cu o instituție umană apărută din întâmplare sau din conjunctură sau ca un rezultat al evoluției speciei umane (din regnul animal), ci ca un proiect dumnezeiesc, un proiect veșnic și destinat să devină o oglindă vie a realității divine, care se bazează pe dragoste și este dătătoare de viață.

Familia este, așadar, o comunitate de persoane, pentru care adevăratul mod de a exista și de a trăi împreună este *comuniunea* («communio personarum»). Numai persoanele sunt capabile să existe «în comuniune», după cum persoanele Sfintei Treimi - prin iubirea lor realizează o unitate - un singur Dumnezeu. Familia prin urmare se naște din comuniunea conjugală, pe care învățătura Bisericii o numește și o califică drept *legământ*, în care bărbatul și femeia se dăruiesc și se primesc unul pe altul (cf. **GS** 48). În acest legământ al căsătoriei și numai în el maternitatea presupune în mod necesar paternitatea și, invers, paternitatea presupune în mod necesar maternitatea ca rod al dualității acordate de creator ființei umane de la început când «l-a creat pe om bărbat și femeie».

Familia - sanctuar al iubirii

O astfel de comuniune de iubire și un astfel de legământ devine, cum bine notează apostolul neamurilor, imaginea iubirii sponsale a lui Cristos, pentru Biserica sa, pentru că numai iubirea adevărată dintre soți poate să capete dimensiunile de Taina cea mare (cf.Efeseni 5,3 2), care să reprezinte adevărata legătură dintre Dumnezeu și poporul său, dintre Cristos și mireasa sa, care este Biserica.

Căsătoria, subliniază sfântul Părinte Papa Ioan Paul al II-lea, ca sacrament al legământului dintre soți, este un *mare mister* căci în el se exprimă iubirea sponsală a lui Cristos pentru Biserica sa. Apostolul neamurilor, Sfântul Paul referindu-se la acest adevăr, scrie: "Bărbaților iubiți pe femeile voastre, după cum Cristos și-a iubit Biserica Sa și S-a dat pe Sine pentru ea" (Efeseni 5, 25-26).

Nici nu se poate găsi o imagine mai grăitoare pentru misterul Bisericii ca acest legământ sacru - căsătoria, și nici nu poate fi o prezentare mai clară a Bisericii ca sacrament dătător de viață și de iubire decât făcând relație cu marea taină a căsătoriei, a iubirii dătătoare de viață dintre soți.

Într-o pagină renumită Tertulian a exprimat măreția și frumusețea vițeii conjugale în Cristos cu aceste cuvinte: «Cum voi fi în stare să arăt fericirea căsătoriei pe care o unește Biserica, pe care jertfa euharistică o întărește, binecuvântarea o sigilează, îngerii o anunță și Tatăl o ratifică? Acel jug la care sunt

uniţi doi credincioşi într-o unică speranţă, într-o unică ascultare, într-o unică slujire! Amândoi sunt fraţi şi amândoi slujesc împreună, nu există între ei nici o diviziune a spiritului şi a trupului... Sunt deci doi într-un singur trup şi când trupul e unic, este unic şi spiritul» (Tert. Ad uxorem II, VIII, 6-8 CCL I 393). Acest text a fost folosit de Sfântul Părinte pentru a ilustra încă o dată măreţia tainei căsătoriei creştine.

După cum Cristos şi Biserica formează un singur trup animat de aceeaşi iubire, tot aşa şi cei doi soţi, bărbatul şi femeia, prin legământul lor de iubire, realizează un singur trup capabil să genereze şi să producă viaţa, să o transmită altora.

Viaţa a fost încredinţată familiei

Potrivit cu planul lui Dumnezeu instituţia căsătoriei şi iubirea conjugală sunt orânduite pentru transmiterea vieţii, pentru procrearea copiilor, care sunt cununa căsătoriei (**GS** 50).

Bărbatul şi femeia, creaţi după chipul şi asemănarea cu Dumnezeu, se bucură de cunoaştere şi iubire reciprocă, care sunt nu numai daruri proprii şi persoanele oferite lor de către Creator, dar ei le primesc pentru a fi apţi de a deveni cooperatorii lui în vederea transmiterii darului vieţii unei noi persoane umane. Soţii, aşadar, în timp ce se dăruiesc unul altuia se dispun că dăruiască viaţa fiilor lor şi împlinesc în lume o misiune nobilă şi sacră. ei, prin paternitatea şi maternitatea de care dau dovadă când primesc un copil şi îl oferă lumii, dovedesc că orice viaţă vine de la acela, de la care primeşte nume orice paternitate în cer şi pe pământ, cum bine declară apostolul neamurilor în scrisoarea către Efeseni 3, 15 (**FC** 14).

Când soţii transmit viaţa copilului lor un nou «**tu**» uman se înscrie pe orbita acelui «**noi**», o persoană pe care o vor chema cu un nume nou – fiul nostru, fiica noastră – şi ei pot spune astfel cu Eva în Geneză 4, 1: "Am dobândit un om cu ajutorul lui Dumnezeu" (SCR. I. II, 11).

Viaţa este, prin urmare, un dar făcut de Dumnezeu primilor oameni creaţi de el după chipul şi asemănarea sa. Prin ei acest dar continuă în lume, iar orice viaţă care apare în cuplul uman al familiei reprezintă la rândul său un dar făcut lumii, mai întâi familiei însăşi şi apoi societăţii. Ca atare copilul, chemat la viaţă în sânul unei familii reprezintă semnul cel mai vădit al iubirii lui Dumnezeu faţă de om şi argumentul confirmării alegerii făcute bărbatului şi femeii.

Copilul nu este un agresor, nu este doar un număr nou sau o dată statistică în registrul familiei sau al societății, cum ar încerca unii să afirme, el este un **dar ceresc**, este confirmarea iubirii, este o binecuvântare pentru cei ce i-au dat viață și pentru societate, este în final o laudă adusă Creatorului.

Familia - leagănul vieții

Atunci când se vorbește despre locul cel mai potrivit pentru dezvoltarea și creșterea unei noi vieți se subliniază că nu există un altul mai adecvat și mai natural decât uterul matern, sânul mamei. Încercările de a reproduce viața în eprubetă, chiar dacă au trezit un mare interes și au făcut multă vâlvă, n-au demonstrat decât un singur lucru, că locul de dezvoltare normală al unui embrion rămâne, totuși, trupul mamei, uterul ei conceput de Creator drept lăcașul natural al vieții.

Bărbatul și femeia, care sunt chemați să colaboreze cu Dumnezeu la transmiterea vieții și care, prin pactul de iubire, întemeiază o familie, își îndeplinesc cu adevărat vocația atunci când se străduiesc să pecetluiască această iubire cu rodul firesc al unirii lor: copilul, viața, și totodată se dispun să-și ofere această iubire ca leagăn al vieții.

Această viață se dezvoltă normal numai în atmosfera de iubire și slujire care se instaurează în sânul familiei, devenind astfel climatul normal și adecvat creșterii și dezvoltării ei.

Folosindu-ne de o imagine naturală, populară și familială, locul unde un copil se simte bine, crește și se dezvoltă armonios este numit **leagăn**. În acest sens ne permitem să definim familia drept **leagănul vieții**, știind că nu există nici un climat mai adecvat și mai potrivit pentru primirea, îngrijirea și educarea lui, decât familia. În familie, unde iubirea este legea fundamentală a tuturor relațiilor, în care bărbatul și femeia se îndreaptă spre același scop, acolo este posibilă o adevărată iubire față de viață și față de copil, și numai acolo se poate arăta o stimă și o grijă profundă pentru demnitatea sa.

Copilul, fiind rodul iubirii reciproce, el cimentează și desăvârșește relațiile interpersonale și astfel se crează cadrul unei împărtășiri reciproce, după modelul persoanelor Sfintei Treimi. Fără iubirea, care se concretizează în persoana Spiritului Sfânt, relația între Tatăl și Fiul rămâne fără rod.

Pentru o mamă și o familie conștientă de vocația pe care a primit-o de la Creator, copilul reprezintă o comoară, un dar, o bucurie care nu poate fi egalat

cu nimic. S-a născut pe pământ o nouă persoană, o nouă ființă după chipul şi asemănarea cu Dumnezeu.

Poate e bine să repetăm aici ceea ce Papa Ioan Paul al II-lea a afirmat la Adunarea Generală ONU din 2 octombrie 1979, când a vorbit despre copii şi familie: «Voiesc să-mi exprim bucuria că, pentru fiecare dintre noi, copiii sunt primăvara vieții, anticiparea istoriei viitoare, a fiecărei dintre țările pământului. Nici o țară din lume, nici un sistem politic nu se poate gândi la viitorul națiunilor fără imaginea acestor noi generații care vor primi de la părinții lor patrimoniul complex al valorilor şi aspirațiilor națiunii din care fac parte şi pe acela al întregii umanități. Grija pentru copii, chiar înainte ca ei să vadă lumina zilei, din prima clipă a conceperii şi urmând în anii copilăriei şi ai adolescenței, este valorificarea cea dintâi şi fundamentală a relației de la om la om. De aceea, ce se poate dori mai bine unei națiuni şi chiar omenirii întregi, tuturor copiilor din lume, decât un viitor mai bun în care respectul pentru drepturile omului să devină realitate deplină în dimensiunile anului 2000 care se apropie» (**FC** 26).

Mi-aş permite să adaug – ce să le dorim mai bine popoarelor şi copiilor, în special – decât ca să aibă căsătorii bazate pe legământul de iubire, adică familii adevărate după cum le-a voit şi instituit Dumnezeu?

În astfel de familii primirea, iubirea, stima, angajarea materială şi spirituală afectivă şi educativă, pentru orice copil care vine în lume, va constitui un climat care poate fi definit cu un termen simplu, dar profund: **leagănul vieții** sau, şi mai sugestiv, **sanctuarul vieții**.

Într-un astfel de climat, ca într-un loc privilegiat şi binecuvântat, copiii vor putea creşte în înțelepciune, în vârstă şi în har înaintea lui Dumnezeu şi înaintea oamenilor (cf.Luca 2, 52).

Consecințe logice: un program angajant pentru familie, sanctuar şi leagăn, şi copiii, dar şi binecuvântare

Având un fundament biblic, familia în general, şi căsătoria creştină în special, trebuie să se bucure de un respect deosebit şi o ocrotire firească. Familia, fiind celula de bază a societății, sanctuarul şi leagănul vieții, nu poate şi nu trebuie să fie considerată doar ca o simplă instituție umană, supusă tuturor schimbărilor şi intereselor vremelnice, ci trebuie să fie cunoscută, prețuită şi ocrotită, ca o instituție naturală, de care depinde viitorul neamului omenesc.

Ne bucurăm să constatăm că Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice ale omului în continuarea Declarației universale a Drepturilor omului la nr.23, afirmă:

1. Familia este elementul natural și fundamental al societății și are dreptul la ocrotire din partea societății ăi a statului.

2. Dreptul de a se căsători și de a întemeia o familie este recunoscut bărbatului și femeii, începând de la vârsta nubilă.

3. Nici o căsătorie nu va putea fi încheiată fără consimțământul liber și deplin al viitorilor soți.

De asemeni, la articolul 24, se spune: "Orice copil, fără nici o discriminare întemeiată pe rasă, culoare, sex, limbă, religie, origine națională sau socială, avere sau naștere, are dreptul din partea familiei sale, a societății și a statului la măsurile de ocrotire pe care le cere condiția de minor» (IRDO. V.I. p.37).

Ne bucurăm, de asemeni, că referitor la copii s-a stabilit o Convenăie privind drepturile copilului din 20 noiembrie 1989, intrată în vigoare la 2 septembrie 1990, pe care România a ratificat-o la 27 septembrie 1990 prin Legea nr.18, Convenția care are un preambul cu o precizare specială, pe care o preluăm aici.

«Convinși că **familia**, *unitatea fundamentală* a societății și mediul natural pentru creșterea și bunăstarea tuturor membrilor săi, și în mod deosebit **copiii**, trebuie să beneficieze de protecția și de asistența de care are nevoie pentru a putea să joace pe deplin rolul său în societate. Recunoscând că pentru deplina și armonioasa dezvoltare a personalității sale copilul trebuie să crească într-un *mediu familial*, într-o atmosferă de fericire, dragoste și înțelegere, statele părți au convenit asupra celor ce urmează: (54 de articole)» (IRDO. V.I. p.249).

Este frumos și bine că sunt astfel de declarații și convenții și că toate țările și toate persoanele prețuiesc **familia** și **copiii** și se îndreaptă spre aceste realități ale societății cu interes deosebit, dar nicăieri nu se pune în evidență, măcar în câteva cuvinte că demnitatea omului, a femeii, a copiilor sau a familiei, se bazează pe intervenția divină, pe legea naturală, ca și cum aceste valori – omul, femeia, copilul, familia, religia – ar fi creații ale societății, ale unor instituții umane, ale organismelor internaționale ONU sau ale Consiliului Europei etc.

Ca și creștini trebuie să prezentăm fără încetare și să proclamăm că toate drepturile omului își au originea în demnitatea pe care o are de *a fi fiu al lui*

Dumnezeu, creat după chipul şi asemănarea cu Dumnezeu, iar viaţa – acest mister nedezlegat pe care-l constatăm la tot pasul – este de fapt un dar divin, iar familia, formată din bărbat şi femeie, este instituţie sacră, naturală, voită şi instituită de Dumnezeu, şi înălţată la rang de taină. Ne revine nouă tuturor să militäm fără încetare pentru a face cunoscută civilizaţia iubirii, sacralitatea vieţii şi marea comoară a societăţii – copiii, viitorul de aur al lumii.

Nu vom fi cu adevărat creştini, dacă nu vom avea drept crez planul lui Dumnezeu pentru această lume, dacă nu vom demonstra că iubirea e legea fundamentală a omenirii şi a societăţii, că bărbatul şi femeia au o menire sacră, că familia este celula fundamentală a societăţii şi că numai pactul de iubire dintre soţi poate garanta transmiterea vieţii, primirea şi creşterea copiilor.

Concluzie

"Viitorul omenirii depinde de familie".

Este absolut necesar şi urgent ca fiecare om de bunăvoinţă să se străduiască pentru a salva şi promova valorile şi cerinţele familiei, dar mai ales este o obligaţie a celor care, prin credinţa lor, cunosc planul minunat al lui Dumnezeu cu familia, să se îndrepte cu mult interes spre ea şi să o iubească.

A iubi familia înseamnă a şti să-i stimulezi valorile şi posibilităţile, promovându-le mereu.

A iubi familia înseamnă să descoperi primejdiile şi relele care o ameninţă, spre a le putea învinge.

A iubi familia înseamnă a te strădui să-i pregăteşti un mediu înconjurător care s-o ajute la dezvoltare.

Forma excelentă de iubire a familiei este aceea de a reda familiei creştine de azi motive de a se încrede în ea însăşi, în propriile bogăţii ale naturii umane şi ale harului, încredere în misiunea pe care i-a încredinţat-o Dumnezeu, tocmai azi când familia este încercată de lipsa confortului şi îngrijorată de greutăţile sporite ale vieţii.

Familiile noastre trebuie să-şi afle elanul de la început. Trebuie să-l urmeze pe Cristos. Creştinii au obligaţia de a anunţa cu bucurie şi convingere **vestea cea bună** a familiei, care are nevoie să asculte din nou şi să înţeleagă cuvintele au-

tentice capabile să-i descopere identitatea, resursele interioare şi importanţa misiunii ei în cetatea oamenilor şi în cetatea lui Dumnezeu» (SCR. I.P.II, 86).

Cu aceste cuvinte ale Păstorului Bisericii noastre, mă îndrept spre fiecare în parte, spre cei ce sunt aici, şi căutăm adevărurile de credinţă date de Dumnezeu în cuvântul său ca o cale de însănătoşire a societăţii de astăzi şi, desigur, o perspectivă şi pentru poporul nostru.

Dacă vom avea familii bune, vom avea un viitor fericit!

Dacă vom avea familii care să iubească viaţa şi copiii, vom avea un viitor sigur!

Dumnezeu să binecuvânteze lumea şi Biserica cu familii minunate şi copii buni şi sfinţi.

FAMILIA ŞI SOCIETATEA ÎNTR-O LUME SECULARIZATĂ

Lect. univ. Laurenţiu D.Tănase
Secretar de Stat pentru Culte în Ministerul Culturii şi Cultelor

Dominat de evoluţiile brutale ale societăţilor contemporane, individul zilelor noastre se găseşte într-o bună măsură, deconectat de la referinţele trecutului. Orizontul sensurilor şi credinţelor pe care el trebuie să-l inventeze singur sau în interiorul unor mici grupări este constituit din "fragmente ivite din vechi sisteme de sensuri şi credinţe, precum şi crâmpeie de sensuri pe care le combină între ele, urmând, în acest scop, modalităţi de întrebuinţare eliberate de societatea globală mondialistă"[1].

Familia şi toate structurile sociale sunt afectate de secularizarea lumii contemporane. Diminuarea rolului bisericii în viaţa cotidiană şi scăderea încrederii în Dumnezeu au ca urmare degradarea relaţiilor dintre oameni, nerespectarea principiilor morale, sporirea infracţionalităţii, un libertinaj excesiv, înmulţirea actelor de corupţie, ş.a. Asemenea manifestări antisociale nu sunt cauzate prioritar de secularizare, dar sunt, în mare parte *efecte colaterale secularizării.*

Înainte însă de a prezenta care este dimensiunea familiei în contextul societăţii secularizate, se cuvine analizată cu atenţie sintagma de *secularizare. Ne aflăm sau nu într-o logică a lumii secularizate? Care sunt implicaţiile acesteia? Este o realitate implacabilă cu efecte negative sau constituie cadrul embrionar cerut de evoluţia societăţii moderne a mileniului al III-lea?*

---

1 Această tehnică superficializantă, răspândită în mod special în rândul tinerei generaţii numită uneori *posttradiţională* este o tehnică a bricolajului şi *patchwork-ului; (patchwork=engl. lucru de mântuiala)*. Yves BIZEUL, *Cultures jeunes et religion? problèmes théotiques,* communiqu'e dans le cadre du Colloque international? *Europe latine – Amèrique latine? la modernité religieuse en perspective comparée*, CSRES, Strasbourg, 4-6 octobre, 1999, p. 1.

SECULARIZAREA: DA SAU NU? CONCEPTE ŞI DEZBATERI ŞTIINŢIFICE

Conceptul de secularizare, erijat în paradigmă[2] către anii 1970 este în *strânsă legătură cu evoluţia rolului sentimentului religios* în societatea modernă. Câmpul de analiză situat sub influenţa paradigmei secularizării este un câmp ştiinţific constituit prin raportul dintre modernizare şi religie.

A vorbi astăzi despre secularizarea sentimentului religios sau despre societate secularizată, face să se înţeleagă că religia nu mai are, în societatea modernă, cel puţin aparent, influenţa pe care o avea în trecut. Secolul Luminilor, Revoluţia franceză, dezvoltarea ştiinţei, afirmarea individului şi încă multe alte lucruri vin să tulbure ordinea religioasă tradiţională şi să impună o desfăşurare, fără precedent, a simbolicului şi a indiferentismului religios înţeles de cele mai multe ori ca expresie a desacralizării societăţii contemporane.

Pentru sociologi secularizarea apare, la începutul secolului al XX-lea, ca un proces inevitabil, religia găsindu-se în mod ineluctabil descalificată în raporturile sale cu modernitatea şi cu procesul raţionalizării. Fie că este vorba despre K. Marx, E. Durkheim sau M. Weber, toţi aceştia au anunţat pierderea influenţei şi importanţei religiei în societăţile moderne. Pentru Karl Marx care considera religia ca *opiu pentru popor* aceasta trebuia să dispară odată cu venirea societăţii fără clase şi cu sfârşitul alienării. Pentru Emile Durkheim religia trebuia să fie înlocuită printr-un fel de *religie civilă* conţinând o morală care să permită întărirea *coeziunii sociale*. În fine, pentru Max Weber progresul omenirii va conduce, printre altele şi la marginalizarea religiei.[3]

Mult timp analizele au privilegiat interpretările în termenii de *pierdere, privatizare şi marginalizare* a sentimentului religios şi, în consecinţă (pe termen mediu şi lung) dispariţia credinţei,[4] pustiirea lăcaşurilor de cult şi abandonarea

---

2 Spre deosebire de teorie, care poate fi produsă de orice gânditor solitar, o paradigmă poate exista doar dacă este împărtăşită de o comunitate ştiinţifică existentă.

3 Jean Pierre BASTIAN, *La foi en situation? Considerations sociologiques sur les croyances et les pratiques religieuses contemporaines,* în Bernard KAEMPF (coord.), *Introduction à la théologie pratiques,* Strasbourg, Presse Universitaire de Strasbourg, 1997, p. 64.

4 *"Lumea şi-a dobândit independenţa în domeniul gândirii.[...] Nu este vorba doar de o laicizare a instituţiilor ecleziastice, nici de o simplă eliberare de sub tutela clericală, ci de un fenomen mult mai profund în planurile cultural şi sociologic.[...]Lumea îşi dobândeşte, în sfârşit, autonomia în raport cu un sacru care îl face pe om să depindă de forţe necunoscute, în*

practicilor religioase comunitare. *Semănătorii de zvonuri* anunţau în jurul anilor '80, chiar *moartea lui Dumnezeu*[5]. Această *desacralizare* a lumii prin transformarea domeniului sacru într-un domeniu secular ne trimite iarăşi la "conceptul durkheimian de diferenţiere funcţională care presupune că societatea asumă progresiv toate funcţiile seculare anterior îndeplinite de către religie"[6].

Un alt element caracteristic, legat de noţiunea de secularizare – este pluralizarea ofertei în materie religioasă şi intrarea religiei într-o situaţie de liberă concurenţă pe o piaţă lipsită de reguli. Este o situaţie în care uniformitatea culturală nu mai este impusă de autoritatea politică, *baldachinul sacru*[7] omogen fragmentându-se într-o *multitudine de viziuni ale lumii concurente*.

În pofida aparenţelor, *secularizarea* nu înseamnă sfârşitul sau declinul religiei, nici dispariţia imaginarului şi iraţionalului, ci trimite mai degrabă la un proces al *transformării*? cel al *situaţiei socio-culturale a religiei*[8]. Această mutaţie *socio-culturală globală* se traduce printr-o diminuare a rolului instituţional şi cultural al religiei? aceasta a pierdut din puterea sa socială pentru a deveni un sector printre celelalte sectoare ale vieţii sociale. *Religia secularizată* nu mai e cadrul globalizator al societăţii, nici sensul ultim al ordinii sale. Ea anunţă un inevitabil declin al religiei, declin echivalent, pentru J. F. Collange, cu o decreştinare care *nu încetează* să lovească Bisericile[9].

---

raport cu o religie care nu este decât cultura sentimentelor ce modulează teama şi dorinţa.[...]Facem parte dintr-o lume în care întrebările nu se mai pun în raport cu Dumnezeu, nici chiar pentru a-l nega". cf. Louis BOISSET, La société moderne, epreuve de la foi, Paris, Centurion, 1972, pp. 86-88? "Dar dacă secularizarea constituie o mişcare eliberatoare, nu acelaşi lucru se întâmplă cu secularismul, conceput ca un system ideologic închis în el însuşi, ca o nouă concepţie asupra lumii, fără deschidere şi care funcţionează întocmai ca o nouă religie" cf. Harvez COX, *Laïcité séculière,* Casterman, 1968, p. 50

5 "propunerea unei versiuni seculare a creştinismului poate părea seducătoare, reducând divinul la un simplu mod de a vorbi despre om. S-ar predica , deci, după cum o fac unii teologi americani, un ateism creştin sentiment dezvoltat la creştini şi necreştini, scrie Hamilton, cum că Dumnezeu s-a retras, că este absent, şi că este, ca să zicem aşa, mort". cf. HAMILTON citat de G. TAVARD, *La religion à l'épreuve des idées modernes,* ed. Centurion, 1970, p. 58.

6 Jean Pierre BASTIAN, *La foi en situation..., p. 64.*

7 Peter BERGER insistă asupra acestei teorii a "the sacred canopy", în scrierile sale de tinereţe?

8 Georges BALANDIER, *Le dédale. Pour en finir avec le XX-eme siècle,* Paris, Fayard, 1994, pp. 173-175.

9 J. F. COLLAGE, *Identite, democratie et ethos europèen? Eglisses et religions dans la construction de l'Europe et la Nation,* Genve, Labor et Fides, 1999, p. 220-221

Totuşi această secularizare care reaşează statutul socio-cultural global al religiei, nu evoluează într-o logică a continuităţii ireversibile. Ea este *incompletă şi incompletabilă*[10]. Secularizarea este incompletă deoarece religia păstrează întotdeauna câteva influenţe asupra societăţii şi indivizilor şi incompletabilă pentru că "chiar într-o societate unde practicile profesionale sunt foarte raţionalizate şi sistemul social este foarte secularizat, este posibil ca religia să păstreze un minimum de autoritate pentru a ajuta gândirea simbolică asupra condiţiei umane şi pentru a gira moartea în mod ritualic"[11].

Acest lucru antrenează un proces de individualizare a faptului de a crede sau nu, după cum subliniază Grace Davies[12], *se poate crede fără apartenenţă ("believing without belonging").* Această *credinţă fără apartenenţă* constituie un *pluralism exploziv* care este semnul recompunerii sentimentului religios secularizat în modernitatea târzie care se realizează prin individualizarea credincioşilor.

Relativizarea faptului de a crede în paralel cu căutarea faptului *de a crede în mod util*, întăreşte creşterea unei oferte religioase centrate mai mult pe căutarea de sensuri şi de bunăstare decât pe directivele normative ale religiilor tradiţionale.

Paradoxul religios al societăţilor seculare face posibilă coabitarea "unui proces istoric al secularizării societăţilor moderne cu dezvoltarea unei religiozităţi individuale *mobile şi modulabile*, care face loc unor forme inedite de sociabilitate religioasă"[13].

Sectele şi noile mişcări religioase care se înmulţesc în lume cu o neaşteptată efervescenţă religioasă răspund aşteptărilor colective şi individuale într-o societate destabilizată în care valorile, la fel ca modernitatea şi progresul sunt repuse în discuţie[14].

---

10 Georges BALANDIER, *Le dédale. Pour en finir..., pp. 173-175.*

11 Jean Paul WILLAIME, *La sécularization contemporaine du croire,* în Led'la BABES (ed.), *Les nouvelles maniéres de croire? judadsme, christianisme, islam, nouvelles religiosités,* Paris, Les Editions de l'Atelier, 1996, p. 53.

12 Grace DAVIES, *Religions in Britain since 1945? beliving without belonging,* Oxford, Blackwell, 1994.

13 Danièle HERVIEU-LÉGER, *La religion en mouvement? le pélerin et le converti,* Flammarin, 1999, p. 36.

14 J. P. BASTIAN, *Les religions dans l'espace européen,* în J. P. BASTIAN, J. F. COLLANGE (ed.). *L'Europe àla recherche de son âme – les Eglises entre Europe et la Nation,* Geneva, Labor et Fides, p. 25 .

Reapariţia fenomenului religios în modernitatea târzie pare a fi sfârşitul secularizării şi al laicizării. Aceasta ne face să ne întrebăm? *secularizarea nu este repusă astăzi în discuţie în mod profund şi durabil prin revitalizarea şi remanierea câmpului religios contemporan?*

În acest sens, Peter Berger unul dintre apărătorii, în anii '60, ai tezei secularizării consideră, în manieră foarte entuziastă, că lumea în care trăim *nu este câtuşi de puţin secularizată*. După opinia lui, teoriile secularizării – inclusiv cele care îi aparţine – sunt false, după cum o arată *revenirea sentimentului religios* în lumea contemporană. El consideră că lumea de astăzi cu mici excepţii, nu s-a schimbat, şi că ea rămâne religioasă ca întotdeauna, în unele locuri mai religioasă decât a fost acum treizeci de ani.

Peter Berger şi-a reiterat poziţiile într-o lucrare recent apărută purtând un titlu semnificativ? *"The desecularization of the world"*[15].

Toate aceste discuţii asupra subiectului secularizării care aruncă o rază de incertitudine asupra eventualei raţiuni a paradigmei secularizării pentru timpurile modernităţii târzii, sunt în acelaşi timp juste dar şi inexacte, pentru simplul motiv că trăsăturile societăţilor în care a apărut teoria secularizării, sunt în mare parte modificate. Este adevărat că, pentru modernitatea târzie, în afara principiilor generale precum raţionalizarea şi laicizarea mai avem o serie de aspecte noi ca? mondializarea, globalizarea, glocalizarea, emergenţa comunităţilor emoţionale, etc.

Aceste noi caracteristici ale societăţilor noastre moderne ne determină să regândim şi să reanalizăm dimensiunea secularizării din alt unghi sau pe alte coordonate.

Putem totuşi considera că asistăm în prezent la un fel de recompunere a societăţii sau la *mutaţii* ale *societăţii*, într-o dinamică puternic caracteristică procesului de secularizare. Este o realitate care redefineşte, în egală măsură toate

---

15 "My point is that the assumption that we live in a secular world is false. The world today, with some exception [...] is as furiously religious as it ever was, and in some place more than ever. This means that a whole body of literature by historians and scientist loosely labeled *secularization theory is essentially mistaken"*. "The religion [today] has not only survived; it is flourishing. From Peru to Guatemala, from China to the Sudan, and from barrios in Los Angeles to temples in new York City, we see evidence or this resurgence" (Robert WUTHNOW of Princeton University). Cf. Peter BERGER, *The Desecularization of the World: a Global overwiev*, în Peter BERGER (ed.), *The desecularisation of the World? Resurgent religion and World Politics*, Washington D. C., Ethics and Public Policy Center, 1999, p. 2.

cutumele societății în ansamblu şi ale celei româneşti tradiționale în particular, inclusiv cele referitoare la familie.

CONTEXTUL MODIALIZĂRII ŞI AL GLOBALIZĂRII

Contextul modializării şi al globalizării[16] ce caracterizează totalitatea raporturilor socio-culturale şi politico-economice contemporane este cel care oferă societăților contemporane cadrul pentru recompunere sau mutație. În acest proces de recompunere, *globalizarea* joacă un rol foarte important. Ea corodează identitățile religioase dar, în paralel, stimulează neaşteptate recompuneri.

Globalizarea semnifică aflarea în acelaşi moment într-o multitudine de părți diferite, în consecință, implicând o *translocație*. Globalizarea religiosului nu se exprimă printr-o omogenitate de credințe, ci printr-u *hibrid multiplu* şi o *relativizare a identităților* care permit o împăcare a universalismului cu particularismul. O asemenea perspectivă presupune o *deteritorializare* a identificării religioase în favoarea unei concepții lărgite într-un fel de *sofware universal* care corespunde unei imagini translocale[17].

În acelaşi timp, a vorbi despre *mondializare* înseamnă a face referire la procesul rezultat din revoluția tehnicilor de comunicare care conduce la o creştere considerabilă a fluxurilor de capital *dincolo* de frontierele naționale şi la emergența unei culturi de masă mai mult sau mai puțin omogenă *dincolo* de frontierele naționale. Recompunerea profundă a peisajului economic care însoțeşte mondializarea face ca marile întreprinderi să devină *actorii* care joacă la scara marilor regiuni dacă nu mondiale, cel puțin a marilor regiuni economice, cum este Uniunea Europeană. Aceasta produce o *concurență sporită* a *restructurărilor pe scară largă* şi o *importantă flexibilizare* a muncii.

Mondializarea produce o *anumită conformitate a comportamentului* în toată lumea. De ea profită prioritar, o elită deschisă spre lume şi declanşează, ca reacție, mişcări de protest ale celor *rămaşi-să-țină-socotelile* procesului transformării şi mutației. Asistăm, mai ales, la o *renaştere a naționalismelor etnice* şi

16 Globalizare=a reuni într-un tot elemente disparate?

Mondializare=a face ceva să devină mondial, a răspândi în lumea întreagă (cf. Petit Larousse illustre - dicționar, Paris, Larousse, 1987, pp. 649?459).

17 Chantal SAINT-BLANCT, *Globalization, rseau et diaspora dans le champ religieux*, Colloque interational *L'internationalization du religieux? mutation, enjeux, limites, Paris, ASFR, 7-8 février, 2000, p. 5.*

a *mişcărilor identitare*, precum şi la revigorarea *decomunitarizării de tip sectar, integrist sau fundamentalist*[18].

Privind mai de aproape viaţa religioasă din Europa[19], cu ajutorul statisticilor, se observă o scădere semnificativă a practicii religioase. În Franţa, în religia catolică 85% dintre francezi sunt botezaţi dar numai 8% asistau în mod regulat la liturghii în 1994 faţă de 1946 când asistau 33%. Biserica Catolică din Franţa are tot mai multe dificultăţi în asigurarea asistenţei clericale din cauza unei scăderi continue a hirotonirilor? de la 1335 în 1938 la 133 în 1993.

În afară de Franţa, cărei a i se adaugă Belgia (17.9% practicanţi catolici din totalul populaţiei ţării) şi Luxemburgul, ţară cu o practică slabă, se pot distinge de asemenea, ţările catolice în care practica religioasă este încă ridicată? Spania, 33%? Portugalia? Polonia? Italia? Irlanda.

În opoziţie cu această Europă catolică se află la Nord, Europa Protestantă. În această zonă dominată mai ales de lutheranism (Suedia, Norvegia, Danemarca, Finlanda, Islanda), în ciuda unei puternice apartenenţe oficiale a populaţiei la o biserică naţională, practica religioasă este în mod vizibil slabă. Luând cazul Suediei găsim că 95% din populaţie aparţine Bisericii Suediei, dar numai 3% frecventează oficierile duminicale.

A treia dimensiune religioasă a Europei creştine este oferită de ortodoxie. După prăbuşirea comunismului în 1989, Ortodoxia creştină manifestă o vitalitate necunoscută mai înainte, însoţind, nu o dată, o renaştere religioasă identitară. Prin "structurile lor ecleziastice autocefale, bisericile ortodoxe sunt chemate să răspundă reînnoirilor identitare ale naţiunilor la a căror modelare aceste biserici au contribuit de-a lungul istoriei"[20].

După 1990, transformările politice din Europa, altădată comunistă, şi trecerea la o cale democratică şi la o economie privatizată au permis întoarcerea la o viaţă religioasă normală (*adică la o liberă manifestare*) în majoritatea ţărilor din Est. Această situaţie socio-politică şi economică este nouă şi, în consecinţă, deschiderea noilor state către mondializare şi globalizare dă naştere la mutaţii şi

---

18 Yves BIYEUL, *Les stratégies ścuméniques et les relations interreligieuses dans un contexte de recomposition ds grandes religions?* Colloque international, *L'interntionalisation du religieux? mutation, enjeux, limites, Paris, ASFR, 7-8 février, 2000, p. 1*

19 Jean Pierre BASTIAN, *La foi en situation ... , p. 60-63.*

20 Ibidem.

recompuneri şi la nivelul sentimentului religios şi creează, în consecinţă premizele accelerării procesului de *secularizare a societăţii.*

În România, secularizarea nu a căpătat proporţiile din alte ţări. Cu toate împrejurările nefericite prin care ţara noastră a trecut până în 1989, populaţia a rămas credincioasă. Cercetările ştiinţifice întreprinse remarcă biserica printre primii factori de încredere şi stabilitate, în această perioadă de tranziţie. Un sondaj al Biroului de Cercetări Sociale, realizat în noiembrie 2000, evidenţia că 62% dintre subiecţii chestionaţi se roagă zilnic şi doar 4% nu se roagă niciodată.

După statisticile oficiale, 98,5% din populaţie se declară aparţinătoarea unui cult religios. Este adevărat că, prin specificul ortodoxiei, frecventarea lăcaşelor de cult şi manifestarea publică a credinţei sunt mai scăzute. Peste 60% frecventează bisericile ocazional, mai ales la marile sărbători religioase. Dar 20-25% sunt prezenţi sistematic în lăcaşurile de cult.

Pentru a descrie legăturile dintre religie şi societatea secularizată în ţările Europei Centrale şi Orientale trebuie să ţinem seama de efectele politicii sociale practicate de comunişti înainte de 1989, efecte care au accelerat în mod cât se poate de original procesul secularizării. Acesta îşi află originile în modernizarea şi industrializarea socialistă cu toate consecinţele sale? migrarea (deseori forţată) a oamenilor de la sat spre marile oraşe? învăţământul obligatoriu pentru toţi copii în şcolile de stat? angajarea femeilor în uzine şi propaganda ateistă planificată. Migraţia populaţiei rurale, cu un profund tradiţionalism religios, spre oraşe, o îndepărtează de biserică. Nu întâmplător, în ţara noastră, orăşenii, foşti ţărani, când trăiesc evenimente deosebite se întorc şi le sărbătoresc religios în satul natal. În oraşe parohiile sunt eterogene, nu mai reprezintă comunităţile stabil integrate, credincioşii aglomerează biserici cu renume, deşi Dumnezeu se află şi în cel mai modest lăcaş de cult.

În analiza acestor aspecte, Miklós Tomka foloseşte termenul *de-creştinare,* considerând că toate modificările apărute în societăţile comuniste îşi au *originea nu într-un proces tipic de secularizare, ci sunt rezultatul decompoziţiei sociale*[21].

21 Miklos TOMKA, *Hungarian post-world warII. Religious development and the present challenge of new religious movements,* în Irena BOROWIk, Grzegorz BABIŃSKI (ed.) *New Religious Phenomenona in Central and Eastern Europe.* Kraków (Polonia), Zakland Wydawniczy "NOMOS', 1997, p. 21.

SOCIETATEA SECULARIZATĂ ŞI DIMENSIUNEA PERTURBATĂ A FAMILIEI CUTUMIARE

În condiţiile industriei moderne, cu programe de lucru de 8-10 ore, uneori şi duminica, (în întreprinderile particulare) respectarea recomandărilor religioase (zile de sărbătoare, post, ore de rugăciune) este dificilă.

Familia resimte procesul de secularizare prin toate funcţiile pe care le îndeplineşte în viaţa socială. În primul rând, ca este "dătătoare de viaţă", copii reprezintă continuitatea existenţei noastre, viitoarea situaţie demografică a ţării şi împlinirea voinţei lui Dumnezeu: ca oamenii să se înmulţească şi să populeze pământul. Un alt rol important al familiei este cel economic. În sânul familiei se adună veniturile, se face distribuţia acestora după trebuinţele fiecăruia, părinţii îşi cresc urmaşii după posibilităţi. La acestea se adaugă rolul important al familiei în educarea şi formarea viitoarei personalităţi. Înţelepciunea populară vorbeşte de "cei şapte ani de acasă" care îşi lasă amprenta asupra fiecăruia, pentru întreaga viaţă.

Din punct de vedere religios, familia, reprezintă laboratorul de formare sau mai bine spus, de descoperire, pentru copil, a universului divino-uman.

Este de la sine înţeles că educaţia religioasă primită la şcoală nu poate fi eficientă decât dacă *ambianţa* familială, mediul în care trăieşte copilul, intră în confruntare cu cele auzite la şcoală. Deoarece dacă, la orele de religie, de exemplu, copiii învaţă că este o greşeală, un păcat, în faţa lui Dumnezeu, adulterul, să fure sau să mintă, iar la părinţi ei văd contrariul, atunci confuzia lor va fi fără ieşire.

În egală măsură exerciţiul rugăciunii, sau a comportamentului creştin conform preceptelor scripturistice, sau aplicarea învăţăturilor date de Mântuitorul prin pildele Sale; etc., toate acestea nu vor fi niciodată eficiente pentru educaţia si viata unui copil dacă ele n-au fost puse în scenă, repetate si trăite zilnic la nivelul mini-laboratorului existenţial care este familia. Iar aceasta nu se poate realiza fără stricta supraveghere a părinţilor.

Deseori aceştia nu au timp suficient la dispoziţie si atunci rolul lor trebuie preluat de către ceilalţi membri ai familiei; bunici sau fraţi mai mari. Alteori însă, cu toate că timpul necesar există, totuşi părinţii scapă din vedere aceste aspecte, nesocotind importanta lor, fiind necesară chiar si *«educare»* a acestora pentru a putea şi ei, la rândul lor să continue acasă, în familie, eforturile depuse la scoală de profesori si învăţători.

Dar pentru aceasta nu este important cât costă darul de Moş Nicolae ori de Moş Crăciun pe care î-l oferim copilului, sau de câte ori îl sărutăm si-i spunem că-l iubim, ci cel mai important este cât de mult timp le oferim copiilor; este cel mai frumos cadou pe care îl pot primi.

Şi-n plus, condiţia sine-qua-non, contează decisiv unitatea si iubirea dintre soţi, căci nu vom putea da niciodată o educaţie sănătoasă copiilor dacă ea nu va fi transpusă în fapte de cei mari, ci va rămâne doar la stadiul de teorie. Greu se va putea realiza o educaţie constructivă într-o familie dezunită !....

Tentaţiile modernizării cu orice chip a metodelor tradiţionale educaţionale secularizate poate avea urmări dezastruoase.

Astfel a hrăni educaţia unui copil cu gustul armelor de foc, de la o vârstă fragedă, poate avea consecinţe dintre cele mai grave. « *Copilul ucigaş din Arkansas ; În America, doi copii de 11 si 13 ani au ucis pe 24 martie 1998, cu armă de foc, patru fetite si profesorul lor jucându-se de-a Rambo în curtea scolii. Cel mai tânăr era si cel mai dur ! La vederea colegilor lor care cădeau ca nişte ţinte mobile, elevii aplaudau, convinşi fiind că asistă la o repetiţie de teatru (.....) În fiecare zi, în America, această manie a armelor de foc, « gunmania », cauzează moartea a zece minori.(...) În albumul familiei, Andrew Golden, unul dintre copiii-ucigaşi, era fotografiat la vârsta de cinci ani îmbrăcat în haine de cawboy si având în mână o puşcă adevărată, fiind mândria părinţilor săi !* după *Roman Clergeat, Copilul ucigaş din Arkansas, Paris Match, n°M2533-2550/9aprilie 1998, pg.98-101.*

Situaţia socială şi secularizarea se resimt în toate aspectele vieţii de familie.

Sărăcia şi instabilitatea profesională se regăsesc în scăderea natalităţii şi creşterea mortalităţii Chiar familiile cu venituri medii se limitează la un singur copil, ceea ce reprezintă o simţitoare descreştere demografică. Bisericile îi îndeamnă pe credincioşi la o convieţuire naturală în cadrul familiei, să aibă atâţia copii "câţi îţi dă Dumnezeu". Totuşi, sondajul Biroului de Cercetări menţionat înregistra (în luna mai 1999) că 78% din populaţie se declară pentru libertatea avorturilor şi numai 19% pentru interzicerea lor.

Parazitarea funcţiei biologice normale a indivizilor este realizată prin folosirea anticoncepţionalelor şi a altor metode. Indiferent dacă este sau nu recunoscută legal, homosexualitatea, ca manifestare nefirească, diminuează procentajul natalităţii.

Un fenomen constatat în sociologia familiei este scăderea natalităţii chiar în cazul familiilor prospere şi cu posibilităţi educative corespunzătoare. În acelaşi timp, creşte, uneori excesiv, natalitatea în familiile periferice, sărace, instabile. Din aceste familii provin cei mai mulţi copii abandonaţi, fără educaţie, dezintegraţi social, potenţiali infractori.

În cercetările sociologice apare un procentaj destul de mare de "familii consensuale", mai ales tineri care conviețuiesc fără a fi căsătoriţi legal şi nici religios. În multe cazuri aceste familii au şi copii "consensuali", care sunt crescuţi de rude, primesc o îngrijire şi o educaţie precare, devin, încă minori, independenţi de mediul familial.

Mulţi tineri trăiesc singuri, au relaţii întâmplătoare, nu se căsătoresc. Cea mai frecventă motivaţie a acestei situaţii este cea materială. Din veniturile lor nu au posibilitatea să întreţină o familie şi să crească un copil. Sunt invocate uneori chiar motive puerile, dar reale. Au calculat că, în eventualitatea unei neînţelegeri sau a unui divorţ – care nu este imposibil în lumea secularizată de astăzi – costul procesului şi al avocaţilor le depăşeşte posibilităţile materiale, rămânând căsătoriţi de drept, dar independenţi de fapt.

Cea mai afectată funcţie a familiei, în condiţiile modernizării şi secularizării, este cea *educativă*. Referindu-ne numai la aspectul religios, se observă că părinţii actualilor copii au trăit şi s-au format educativ în perioada când în şcoli nu se mai preda religia. Oficial se realiza o educaţie ateistă şi efortul de a-i îndepărta pe oameni de religie. Este adevărat că mulţi au rămas credincioşi, dar cei 50 de ani de comunism au lăsat consecinţe care apar ca o dimensiune a secularizării, specifică ţărilor din Est. Părinţii au informaţii religioase puţine şi neautentice, amestecate cu variate forme de religiozitate populară (obiceiuri, tradiţii laice, mică magie, etc.). Acestea sunt transmise copiilor în această formă neautentică.

Un factor de *secularizare socială şi a familiei* este prezenţa în România după 1989 a numeroase variante de creştinism. Prin scrieri şi întruniri publice răspândesc idei fiecare pretinzând că exprimă adevărul, iar acestea dezorientează populaţia. Unii oameni, de bună credinţă, nu mai ştiu în cine şi în ce să creadă, chiar aderă la aceste mici formaţiuni ivite la noi în ultimii ani.

Cercetările psihosociologice au evidenţiat câteva direcţii în care familia contribuie la formarea în sens religios a descendenţilor.

1. Atmosfera din familie este esențială pentru copii. In spațiul locuit de familie, credincioșii adună valori religioase (cărți, tablouri, medalioane, cruciulițe, busuioc de la diferite sărbători religioase, calendare, ş. a.), cu care copilul se obișnuiește din primii ani ai vieții. În familie există un anumit comportament, o ambianță care contribuie la formarea spiritului religios.

2. Practicile religioase din familie îl antrenează şi pe copil. El observă că părinții respectă sărbătorile, spun rugăciuni, fac cruce, merg la biserică, etc. El se obișnuiește cu aceste practici şi, treptat, le imită chiar fără a le conştientiza sau explica.

3. altă direcție în care acționează familia ca factor social de formare a religiozității este educația realizată încă din primii ani. Există unele biserici, mai ales cele neoprotestante, care îi educă sistematic în sens religios pe copii, încă din perioada grădiniței. În şcolile duminicale sau de sabat se face o educație religioasă sistematică prin personal calificat, uneori chiar în prezența părinților. Bisericile mari, tradiționale, cu mii de credincioşi şi sute de copii nu pot organiza această educație sistematic, decât după începerea şcolarității. Educația religioasă este făcută ocazional, de bunici, nemetodic, fără personal calificat. Lipsa părinților de acasă – care sunt plecați la servici - lasă educația copiilor în grija vârstnicilor, vecinilor sau chiar nesupravegheați. Această preocupare modestă în legătură cu educația religioasă în primii ani ai copilăriei reprezintă un factor de secularizare şi de comportament nereligios în perioada maturității.

4. Cercetările au evidențiat şi un alt factor care influențează starea de religiozitate: evenimentele deosebite din cadrul familiei. Copii sunt mai puternic influențați decât adulții de anumite evenimente care au şi un conținut religios (decesul sau boala îndelungată a părinților sau bunicilor, anumite succese care aduc bucurie şi prosperitate). Aceste evenimente, fără consiliere din partea personalului de cult, pot genera stări de depresie psihică, îndepărtarea de biserică, ideea că Dumnezeu ne-a părăsit.

Rolul personalului de cult este important în îndrumarea atât a părinților, cât şi a copiilor. "Un computer i-ar putea preda unui copil întreg catehismul – scria Meredith B. McGuire – dar aceste cunoştințe, în sine, ar avea probabil o semnificație foarte mică în viața şi comportamentul colectiv al copilului"[22].

22 Meredith B. Mc Guire: *The social context,* Third Edition, Wodsworth Publishing Company, Belmont, California, 1992,

Dacă existenţa unei familii organizate contribuie la sporirea religiozităţii şi formarea unor buni cetăţeni, lipsa acesteia are frecvent efecte negative. Declinul autorităţii părinţilor, neînţelegerile din familie, îi fac pe copii să-şi piardă încrederea în părinţi, în buna funcţionare a organizării instituţiilor sociale. Copiii se îndepărtează de tradiţii, de religie, devin sceptici, caută soluţii de viaţă în altă parte. Orfanii sau cei abandonaţi sunt mai puţin credincioşi, refractari, dezorientaţi. Chiar instituţionalizarea lor în cămine, orfelinate, nu le oferă căldura şi ambianţa spirituală din familie. Modelul familial bazat pe afecţiune şi emotivitate este înlocuit în instituţiile de stat cu modelul organizat, raţionalizat, obligatoriu. Motivaţia trăirii religioase se schimbă din dragoste în explicaţii, memorări, constrângere.

Familia, în condiţiile secularizării şi a situaţiei social-economice din ţara noastră, are încă multe probleme, din cauza cărora neglijează uneori educarea şi formarea copiilor în spirit religios. Copilul care *poartă "cheia la gât"* pentru a putea intra în casă, care pleacă singur la şcoală şi când se întoarce nu găseşte pe nimeni, este influenţat eterogen, atras spre comportamente antisociale.

Societatea românească, *încă nesecularizată,* se sprijină mult pe valorile tradiţionale ale mediului rural. La sate educaţia din familie se completează cu mediul tradiţional religios al comunităţii, al vecinilor. Copiii observă comportamentul sătenilor, aud clopotele bisericii, află despre evenimentele religioase, sunt învăţaţi să nu lucreze în zilele de sărbătoare. Se obişnuiesc cu acest mod de viaţă, capătă deprinderi pe care le păstrează până la bătrâneţe. Dar, aspecte ale secularizării pătrund şi dezorganizează şi lumea satelor. Părinţii sunt navetişti, copii rămân cu bunicii, vin în vacanţă "la ţară" cu spiritul orăşenesc, se integrează religios neconvingător şi până se termină vacanţa.

O problemă pe care bisericile şi-o pun şi fac efortul să o înţeleagă şi să o practice, care atrage multe dificultăţi în familie şi produce secularizare este cea a *familiilor inter-etnice şi inter-confesionale.* Bisericile sfătuiesc pe credincioşi să se căsătorească în cadrul aceleiaşi confesiuni. Dar relaţiile moderne dintre tineri nu mai respectă sever aceste propuneri. Dragostea şi buna înţelegere între parteneri îi fac să încalce criteriul confesional. Sunt familii inter-confesionale nu numai în cadrul creştinismului, ci şi între musulmani şi creştini, mai recent între creştini şi budişti sau adepţi ai Bisericii Reunificării (Moon). Bisericile tradiţionale creştine, inclusiv cele protestante, impun anumite restricţii în legătură cu săvârşirea căsătoriei. Multe cer trecerea şi botezarea partenerului la bi-

serica respectivă, alții impun ca urmașii (copiii) să fie botezați în ritul respectiv. Frecventarea bisericilor de către părinți este diferită și copii sunt dezorientați. În asemenea situații, familiile sunt "cu probleme", uneori se despart, copii sunt derutați și își pierd credința.

Există explicații realiste ale acestui proces de "puritate" confesională. Doi soți din confesiuni diferite se roagă și respectă diferit lăcașele de cult, dacă există prescripții alimentare în aceeași familie, zilnic trebuiesc pregătite două "meniuri" diferite. Copii pendulează spiritual și comportamental între două confesiuni. Nimeni nu vrea să renunțe la religia și credința lui.

Spiritul modern, integrarea europeană și globalizarea vor atenua asperitățile din familiile inter-confesionale și inter-etnice, dar și biserica va trebui să caute soluții pentru ca asemenea situații să nu genereze un proces accelerat de secularizare.

Secularizarea nu reprezintă acum o caracteristică esențială a societății românești. Ea va evolua probabil și va imprima anumite aspecte specifice fenomenului religios din țara noastră. Biserica are datoria de a diminua consecințele negative ale secularizării. Sporind credința, biserica asigură stabilitatea socială, sentimentul de siguranță și speranță a populației îi mobilizează pe oameni în efortul de a depăși anumite dificultăți social-economice. Bisericile din România fac eforturi pentru ajutarea copiilor fără familie, a bătrânior ajunși pe drumuri, ajută comunitățile cu probleme materiale și spirituale. "Biserica noastră are astăzi – se exprima *Prea Fericitul Teoctist – o mare răspundere pentru renașterea morală și spirituală a societății românești. Suntem conștienți că aportul fundamental al bisericii la însănătoșirea vieții sociale românești este acela de a modela oameni cu frica lui Dumnezeu, oameni credincioși care să aibă <<Duhul lui Dumnezeu>> (1 Cor. 7, 40), eliberați de robia patimilor și pătrunși de duhul jertfelniciei și al iubirii de semeni*[23]".

Educația religioasă în familie, și apoi în școală, are la bază convingerea că "Religia oferă principii fundamentale și de valoare pentru structurarea personalității în jurul unui punct de sprijin unificator. O educație religioasă corectă orientează elaborarea unei viziuni interioare, de maturizare echilibrată a adolescentului"[24].

---

23 *Discursul Prea Fericirii Sale Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, în Rotonda Palatului Patriarhiei, 8 mai 1999,* în *Cultele religioase și integrarea României în Uniunea Europeană. Documentele Întrunirii de la Snagov, 16 mai 2000,* p. 44.

24 Zelindo Trenti, *Insegnamente religioso ed educazione morale,* în *Orientamenti pedagogici,* nr. 3, 1983, p. 456.

Cotidian, secularizarea este înțeleasă ca o diminuare a preocupărilor religioase în condițiile pluralizării activităților, a diversificării solicitărilor zilnice. Un paroh din Toscana observa că tinerii vorbesc acum despre sport, despre viitoarea soție, despre bani, dar ignoră problemele în legătură cu moartea şi viața de apoi.

Constatând existența unor asemenea procese, familia şi biserica au un rol important în menținerea credinței. Valurile vieții sunt multe, unii se lasă purtați de acestea, alții le înfruntă. Biserica a reprezentat de-a lungul timpului "o stâncă a ordinii" în această lume schimbătoare şi trecătoare. Credincioşii din țara noastră au încredere în rolul ei salvator şi în acei preoți care au fost şi sunt adevărații „apostoli" ai neamului.

Familia are o importanță majoră, hotărâtoare în societatea modernă secularizată si, din ce în ce mai mult, văzând că raționalismul educațional a eşuat sau, mai trist, are efecte nocive asupra societății (delicvența juvenilă este într-o continuă creştere), părinții îşi îndreaptă din ce în ce mai mult atenția asupra posibilității realizării educației si cu sprijinul principiilor catehetice ale Bisericii Creştine.

Iată de ce efectele secularizării asupra structurilor cutumiare ale societății româneşti contemporane trebuie privite cu toată responsabilitatea, astfel încât viața familiei creatoare de echilibru social să nu fie perturbată ci să ofere pe mai departe sprijinul necesar omului modern, înțeles ca persoană aflată în permanentă legătură cu Creatorul său.

LA SITUATION DEMOGRAPHIQUE EN EUROPE ET SPÉCIALEMENT EN ROUMANIE

Mons. Michel Schooyans
Professeur émérite à l'Université de Louvain
Consulteur du Conseil Pontifical pour la Famille

1. Un panorama préoccupant

Victime de la "culture de la mort", la population de l'Europe est un motif de graves préoccupations pour les raisons suivantes:

La *fécondité* est partout en baisse. Par fécondité, on entend le nombre moyen d'enfants par femme en âge de transmettre la vie (15-44 ans). Pour qu'une population se maintienne, il faut que *l'indice synthétique de fécondité* soit de 2,1 enfant par femme, dans les pays jouissant des meilleures conditions sanitaires. Dans les autres cas, cet indice doit donc être plus élevé.

La *fécondité de l'Europe* est estimée aujourd'hui à hauteur de 1,4; celle de l'Allemagne: 1, 3; l'Espagne: 1, 13; la France: 1, 7; l'Italie: 1,3; la **Roumanie**: **1,4**; la Russie: 1,2. Notons que le phénomène de la baisse de la fécondité est mondial, puisque sur les 180 pays que compte l'ONU, 68 ont une fécondité égale ou inférieure à 2, 1.

Le *vieillissement* de la population s'accentue. Actuellement, 7 % de la population mondiale a plus de 65 ans. Mais en Europe ce pourcentage s'élève à 15 % de la population européenne. On prévoit qu'en 2050 44 % de la population espagnole aura plus de 60 ans.

Le vieillissment est dû surtout au manque d'enfants, mais il résulte aussi de l'augmentation de l'espérance de vie à la naissance. En Europe, cette espérance de vie est de 74 ans; en **Roumanie**, elle est **de 71 ans**.

Pour faire saisir le phénomène du vieillissement, on peut aussi se reporter à *l'âge médian*, qu'il ne faut pas confondre avec l'âge moyen. L'âge médian est celui qui divise une population en deux parties égales: ceux qui ont plus et ceux qui ont moins qu'un nombre déterminé d'années. L'âge médian des pays européens peut actuellement être situé à 38 ans. En **Roumanie**, il est de l'ordre de **34 ans**. A l'horizon de 2050, l'âge médian en Europe pourra se situer à hauteur de 47 ans. En Italie et en Espagne, il pourrait être de l'ordre de 55 ans. D'où

des questions: combien y aura-t-il de femmes en âge de fécondité et quel sera leur niveau de fécondité?

Pour illuster cette situation, on recourt à des graphiques appelés *pyramides* des âges. Ces graphiques représentent la structure d'une population, c'est-à-dire sa distribution par âge et par sexe à un moment donné. Ces pyramides nous apprennent avec certitude des perspectives d'avenir. En effet, en l'absence de toute migration, l'effectif de chaque tranche d'âge (représentées par des rectangles) ne peut en aucun cas augmenter; il ne peut au contraire que diminuer, puisque la population de chaque tranche d'âge est affectée par un certain taux de mortalité. On trouvera en *Annexe* des exemples de pyramides, dont celle de la **Roumanie**.

Notons que la chute de la fécondité et le vieillissement sont des phénomènes observés pratiquement *partout dans le monde*. Mais ils affectent *surtout l'Europe* où la situation est la plus préoccupante. La gravité de cette situation répercute sur l'évolution du pourcentage de la population européenne par rapport à la population mondiale. En 1950, ce pourcentage était de 22%; en 2000, de 12% et on prévoit qu'en 2050 il sera de 7%.

2. Quelques causes de cette situation

1. Le *mariage* est de plus en plus *tardif*. Donc, l'âge de la première maternité augmente.
2. Les gens se marient moins qu'avant: c'est la *chute de la nuptialité*.
3. Beaucoup de *femmes travaillent* hors du foyer.
4. Le *nomadisme professionnel*: les cadres de grandes entreprises sont souvent envoyés loin de leur foyer et parfois ils s'intéressent plus à leur firme qu'à leur famille.
5. Le style de vie change lorsqu'on passe de la *vie rurale à la vie urbaine*.
6. Pressions politiques et/ou médicales recourir à l'avortement: eugénisme, choix du sexe.
7. Absence ou déficience des *législations favorables à la famille*.
8. Rôle désastreux de la *TV* qui détruit l'image de la famille.
9. Les *politiques de crédit*: les couples s'endettent pour consommer et l'enfant est perçu comme un obstacle à la consommation à laquelle on accède par l'endettement.

10. Critique de la famille selon Marx et Engels: Le prototype de la lutte des classes, ce n'est pas l'exploitation du prolétaire par le capitaliste; c'est l'exploitation de la femme par l'homme dans le cadre de la famille fondée sur le mariage et de la maternité. Il faut donc détruire la famille; libérer la femme du fardeau de la maternité. Ainsi "libérée", la femme pourra prendre sa place dans la société de production.

11. Le matraquage médiatique divulgant *l'idéologie malthusienne* et néo-malthusienne. A cet égard, doit être souligné le rôle désastreux de certaines agences de l'ONU (FNUAP) ou de certaines organisations non gouvernementales (IPPF).

12. Divulgation, à partir de l'ONU, de *l'idéologie du genre* qui prétend que la différenciation des rôles de l'homme et de la femme dans la société est purement culturelle et non naturelle. D'où des mots comme maternité, famille, mariage etc. sont dépourvus de sens.

13. Avec l'appui d'agences de l'ONU, de l'IPPF et de multiples organisations non gouvernementales, divulgation massive des *techniques antinatalistes*. Celles-ci sont provisoires: contraception, avortement (en ce sens que la femme qui a avorté peut encore devenir mère); ou définitives: stérilisations. Concernant l'Europe, on estime que 75 % des femmes mariées utilisent une méthode de contraception. Pour la **Roumanie**, cette proportion est de **64 %.** En Russie, on estime qu'il y a actuellement 2 millions d'avortements par an, pour 1, 7 million de naissances.

14. Rejet pratique, dans beaucoup de pays de tradition catholique, de l'enseignement de l'encyclique *Humanae Vitae* (1968). Ce rejet apparaît dans les pourcentages élevés d'utilisatrices de méthodes contraceptives, dans des pays comme l'Espagne: 72 %; la France: 80 % ; l'Italie: 91 %!

3. Quelques conséquences

Il y a un enchaînement redoutable entre la chute de la fécondité, le vieillissement et la *dépopulation* ou *décroissance démographique*. Dans 15 pays d'Europe, dont la Russie, l'Allemagne et **la Roumanie**, la population décline; plusieurs autres pays européens sont sur le point de rejoindre ce groupe. En l'an 2000, la population de l'Europe était estimée 729 millions; on estime qu'elle pourrait être de 628 millions en 2050.

Le *poids des personnes âgées augmente*. Actuellement, il y a en Europe 3,7 travailleurs pour 1 pensionné; en 2050, on prévoit 1,5 travailleur pour un pen-

sionné. Pour 2050 encore, on prévoit 2 vieillards pour un enfant. D'où des tensions entre générations. En outre, si l'espérance de vie s'allonge, les personnes âgées demandent de plus en plus de soins et des soins de plus en plus coûteux. D'où le spectre de *l'euthanasie*. Plus de 20 % des décès recensés en Hollande sont provoqués par euthanasie.

Collapsus prévisible du système actuel de *sécurité sociale*: pensions, mutuelles, chômage, etc.

Crise du *système éducatif*, car, à la différence des personnes âgées, les enfants n'ont aucun poids électoral.

Chômage: dans une société sans enfant, la vie économique s'installe dans la récession. Les usines sont surdimensionnées. On "restructure": euphémisme pour dire qu'on ferme, faute de demande. D'où un chômage encore accentué par l'augmentation de la productivité.

Pressions migratoires prévisibles et massives.

1. Tensions *politiques* prévisibles au plan national et à celui des relations internationales. Exemples: pression démographique exercée sur l'Europe par la Turquie ou l'Algérie.
2. Affrontement de *cultures* très différentes.
3. Défis *religieux* nouveaux. Certaines personnes hostiles à l'Église vont jusqu'à suggérer que l'immigration est recommandée pour que l'Europe cesse d'être un "club chrétien".
4. Nécessité, en vue d'accueillir des immigrants, de prévoir pour eux des *infrastructures* sociales (logements, écoles, soins médicaux, etc.) et des infrastructures économiques (usines, formation professionnelle, systèmes de transport et de communication, etc.). A cela vient s'ajouter un accroissement des problèmes administratifs, eux-mêmes de plus en plus complexes.

Le nombre d'habitants d'un pays ne suffit certes pas à affirmer la *souveraineté* de ce pays, mais il est une composante nécessaire et ostensible de la souveraineté de tout pays. Que l'on songe au contraste entre le Chili et la Chine. On estime qu'en 2000 la population de la **Roumanie** était de **22,4 millions**; en 2050, elle serait de l'ordre de **18,3 millions**, soit 18 % de moins qu'au début du siècle.

4. De la culture de la mort à la culture de la vie

L'Europe, comme communauté, et chacune de ses nations membres, ont un besoin urgent d'une culture de la vie. *Celle-ci passe incontournablement par la revalorisation de la* famille.

La *revalorisation de la famille* est entreprise par les études d'économistes et démographes prestigieux, comme Gary Becker (Chicago, Prix Nobel 1992), Gérard-François Dumont (Paris-Sorbonne), Jean-Didier Lecaillon (Paris-Dauphine), etc. Leurs études convergent vers une conclusion d'importance fondamentale: *Ce qui risque de manquer le plus, c'est le capital humain,* c'est-à-dire une population instruite, qualifiée, physiquement saine, éduquée moralement. Ce capital humain représente 80% de la richesse d'une nation moderne; le capital physique (ressources naturelles, installations, etc.) ne représente que 20% de cette richesse. *Or on ne peut avoir de capital humain qui ne soit fondé sur la famille et forméd'abord au sein de celle-ci.* Bien plus: la croissance des *inégalités* vient de la crise de la famille.

Il en résulte qu'il faut réaffirmer les *rôles bénéfiques* joués par:

1. L'*enfant*: élément actif dans la société; il stimule la vie de la société.
2. L'activité des *parents*, dont l'apport est très supérieur à son coût;
3. L'apport décisif de la *mère* à la formation du capital humain. Les mesures économétriques précises ont conduit G. Becker à constater que l'activité de la mère représente au moins 30% du Produit Interne Brut (PIB) d'une nation.
4. Donc: *l'enfant est certes un bien pour les parents; mais il est aussi un bien pour la société.* D'où la nécessité d'une politique familiale.

Cette *politique familiale* doit s'assigner plusieurs objectifs:

1. Faciliter l'accès à des *allocations* familiales substantielles. Encourager les jeunes couples à se marier et à avoir des enfants. Lutter contre les discriminations fiscales.
2. Donner un statut à la *mère* au foyer. Le travail de la mère au foyer a au moins autant de valeur économique que le travail rémunéré des puéricultrices dans les crèches.
3. Révoquer les *lois* anti-vie et anti-famille.
4. *Ne pas confondre* politique familiale et politique sociale (par exemple la lutte contre le chômage): les objectifs sont différents.

Un bonne politique familiale contribue efficacement *à résoudre ou à prévenir* des problèmes sociaux:

1. La famille forme des citoyens responsables capables de résister aux totalitarismes.
2. La famille prévient l'insécurité, la délinquance, la criminalité.
3. La famille favorise la réussite scolaire.
4. La famille prévient l'exclusion et la marginalisation. Lorsque le lien familial est précaire, les êtres les plus fragiles sont exposés à la marginalisation.

5. Proclamer ensemble l'Évangile de la Vie

Un magnifique *programme œcuménique* en faveur de la vie s'offre à nous.

S'unir pour *moraliser la politique*: soutenir les hommes politiques et les cadidats qui ont un programme pro-vie et pro-famille.

Annoncer le Dieu *trinitaire* de la Vie: en Dieu l'Unique lui-même, il y a place pour l'Autre. Au cœur de la Sainte Trinité, le Père, le Fils, l'Esprit *se font place*; les trois Personnes divines *se reconnaissent*. C'est pourquoi il y a, dans la Trinité, *relation* entre les Personnes divines. Le *péché des hommes* consiste en un refus de leurs limites, celle de la mort en particulier, et en conséquence, de leur relation au Créateur. Beaucoup d'hommes d'aujourd'hui veulent donc être "comme des dieux"; ils ne veulent pas faire place aux autres. Ils ne veulent pas reconnaître qu'ils ont besoin du Tout Autre et des autres. La logique de Dieu, c'est de faire place à l'autre, y compris les créatures. *Telle est la divine logique de la vie*: une logique *de la Vie en abondance*. La logique de l'homme pécheur, c'est de se prendre pour dieu, un dieu qui n'a nul besoin d'un autre que lui-même, et qui confond relation et domination. Le drame qui apparaît dans la chute sans précédent de la fécondité et dans le vieillissement, c'est le drame des hommes qui prennent le risque de *faire le désert autour d'eux*, de chasser l'amour et la vie de l'existence humaine. Le rejet de la vie a sa racine dans le refus de rendre grâce au Créateur pour le don des choses visibles, des créatures, dans lesquelles l'homme est invité à reconnaître la marque du Dieu Invisible (cf. *Épître aux Romains*, 2—3). Le regard obscurci par l'orgueil et le mensonge, les hommes se tournent vers leurs idoles. Tel est le noyau dur de la "culture de la mort".

Dans un avenir qui n'est point lointain, la grande division qu'il y aura dans le monde sera celle qu'on observera entre les pays qui ont des enfants et les pays qui n'en ont pas. Les défis démographiques actuels sont uniques dans l'histoire du monde, mais aussi dans l'histoire de l'Église. Jamais les chrétiens n'ont eu autant de raisons de s'unir dans la commune louange de la Famille Trinitaire et dans la proclamation joyeuse de l'Évangile de la Vie.

Bibliographie sommaire

- *World Population Data Sheet 2001*, Washington DC, Population Reference Bureau, 2001.
- *World Population Prospects. The 2000 Revision. Highlights*, Document coté Draft. ESA/P/WP.165, 28 February 2001, New York, United Nations, Population Division, Department of Economic and Social Affairs.
- SCHOOYANS, Michel, *Le crash démographique. De la fatalité à l'espérance*, Paris, Éd. Le Sarment/Fayard, 1999. Traduction américaine publiée au Central Bureau, St Louis MO,

FAMILIA ÎN SOCIETATEA DE TRANZIȚIE

Prof.Univ.Dr.Maria Voinea
Facultatea de Sociologie a Universității București

În cei aproape 12 ani de tranziție, România a suferit transformări sociale majore care au cuprins de la schimbări radicale ale unor procese demografice (cum ar fi migrația sau natalitatea) la modificări în structura ocupațională a populației, sau altele ca dezvoltarea fenomenelor de criminalitate, extinderea violenței.

„Costurile sociale ale tranziției" pe care le analizează sociologii se referă la ***sărăcie***, creşterea insecurității individuale şi comunitare, la deteriorarea vieții cotidiene, reducerea accesului la educație şi sănătate, scăderea drastică a nivelului de trai, polarizarea societății în bogați şi săraci – fără constituirea unei clase de mijloc.

Se poate afirma că în România, pe fondul reorganizării sociale se constituie şi evoluează o serie de procese sociale care remodelează societatea şi care, în ciuda unor oscilații conjuncturale, definesc tranziția socială.

Sărăcia

Populația a sărăcit treptat, s-a accentuat degradarea vieții iar după 1996 apare şi ***fenomenul de sărăcire a comunităților*** (ca o acumulare a fenomenelor economice negative).

Veniturile populației provenite din salarii şi pensii se diminuează în zece ani cu o mărime evaluată oficial la o treime.

Polarizarea socială

Sărăcia nu a afectat uniform toate categoriile de populație. În paralel cu sărăcia şi pe fondul acesteia a avut loc (şi este în desfăşurare) un vast proces de polarizare socială, produs al proceselor de redistribuire.

Redistribuirea veniturilor societății în favoarea populației mai înstărite şi în defavoarea celei mai sărace nu se face numai prin mecanismele privatizării, retrocedărilor etc, ci caracterizează inclusiv politicile sociale ale statului.

Polarizarea după venituri a populației este însoțită de polarizarea educațională, culturală și a modurilor de trai. În vreme ce la un capăt al scalei veniturilor crește analfabetismul, se reduce învățământul obligatoriu și scade populația de elevi ai liceelor – la capătul celălalt crește exploziv populația cu studii universitare.

Scade consumul de educație în societate; abandonul școlar crește în unele zone ale țării și pentru categorii mai sărace.

Ca răspuns la schimbările sociale se înregistrează o serie de modificări în modelele familiale. Familia a fost și rămâne nu doar „leagănul naturii umane" ci și „barometrul tuturor schimbărilor sociale".

Schimbările petrecute în modelele familiale și în comportamentul familial nu privesc doar pe cei implicați în relațiile familiale, ci ele prezintă interes pentru societate în întregul ei.

Pe măsura dezvoltării economice, sociale, relațiile dintre familie și societate nu și-au diminuat importanța; dimpotrivă, rețeaua acestor relații a devenit mai densă și mai complexă.

Integrată tot mai puternic în societatea globală, familia este tot mai mult condiționată de schimbările economice și sociale și, la rândul ei, influențează tot mai mult dinamismul social global.

Schimbările petrecute la nivelul instituției familiale românești privesc:

- modalitățile de constituire a familiei;
- comportamentul sexual;
- structura și dimensiunile familiei;
- diviziunea rolurilor în codul familiei;
- autoritatea în familie;
- stabilitatea vieții de familie.

Înainte familia românească se caracteriza prin:

- întemeierea legală;
- constituirea uniunii conjugale la o vârstă acceptabilă din punct de vedere social (de regulă, când bărbatul este independent din punct de vedere economic);
- celibatul definitiv era foarte restrâns;
- conviețuirea în afara căsătoriei era stigmatizată social;
- frecvența coabitării fără căsătorie era scăzută.

Începând cu anii '90 au apărut o serie de schimbări ale căror efecte asupra familiei ca instituție și asupra fenomenelor demografice se vor vedea abia peste 3 – 4 ani.

Să analizăm pe rând principalele aspecte legate de familie care suportă schimbări în perioada de tranziție.

Vârsta la căsătorie

Analiza evoluției vârstei medii la căsătorie în România în perioada de după 1990 pune în evidență o apropiere a comportamentelor nupțiale pe medii de rezidență și pe regiuni și o creștere a similarității comportamentelor familiale din România cu cele practicate în Europa de Vest și de Nord. Diferența de vârstă dintre parteneri a scăzut. Vârstele medii la căsătorie în diverse regiuni ale țării tind spre valori apropiate (26-28 de ani pentru bărbați și 23-24 ani pentru femei).

Sub aspectul vârstei la căsătorie, putem afirma existența unor tendințe de omogenizare a comportamentului nupțial la nivel național și chiar european.

În unele țări europene, evoluția vârstei medii la căsătorie este în consens cu opiniile privind vârsta ideală la căsătorie. Astfel, în perioadele și în societățile în care s-a înregistrat o scădere a vârstei medii la căsătorie, există o atitudine favorabilă acestei scăderi. În țările în care vârsta medie la căsătorie a crescut atât pentru bărbați, cât și pentru femei – există o atitudine favorabilă creșterii. O evoluție similară a fost surprinsă și de cercetările făcute în România, care au constatat că există o remarcabilă concordanță între opiniile privind vârsta ideală la căsătorie și vârsta medie efectivă la căsătorie.

Comportamentele sexuale

Societatea a devenit tolerantă (prea tolerantă) atât în ce privește debutul relațiilor sexuale cât și practicarea lor în afara căsătoriei.

Studiile românești asupra acestei probleme arată următoarele schimbări și stări de fapt:

- creșterea permisivității, a gradului de recepție a relațiilor sexuale permanente;
- creșterea libertăților sexuale ale membrilor cuplului familial;
- creșterea ponderii persoanelor care practică relații sexuale permanente.

Schimbările în comportamentul nupțial și sexual, asociate cu factorii economici, sociali și culturali cu condus în România, ca și în alte societăți europene,

la apariţia unor tipuri noi de familie sau la extinderea unor tipuri care anterior erau marginale.

După 1990 în România încep să se contureze o multitudine de forme, sau modele familiale care, în fond, se abat mult de la conceptul clasic de familie. Aceste forme pot fi sintetizate astfel:

- menaje de o singură persoană (un bărbat sau o femeie care au optat pentru celibatul definitiv);
- menaje de o singură persoană formate din persoane divorţate care nu s-au recăsătorit;
- menaje formate dintr-un bărbat şi o femeie care coabitează, dar nu sunt uniţi prin căsătorie legală şi nu au copii;
- menaje de coabitare care au copii;
- menaje nefamiliale, formate din persoane între care nu se stabilesc legături sexuale;
- menajele ***monoparentale*** (un părinte cu unul sau mai mulţi copii);
- familii nucleare propriu-zise (formate din soţi şi copiii acestora);
- familii lărgite (cu 3-4 generaţii)

O altă clasificare – mai simplă – ne arată următoarele tipuri:

- menaje nefamiliale;
- menaje familiale;
- neparentale;
- monoparentale;
- grandparentale.

Comparativ cu alte ţări europene, familiile din România se conformează într-o măsură destul de mare unor modele tradiţionale.

Intensitatea schimbărilor intervenite la nivelul familiilor româneşti este puternic diferenţiată în raport cu mediul de rezidenţă şi nivelul de instrucţie. Cele mai puternice schimbări au fost constatate în Bucureşti la populaţia tânără (20-40 ani) şi la cuplurile cu nivel mai ridicat de instrucţie.

În cazul tinerilor, majoritatea categoriilor socio-profesionale urbane manifestă o permisivitate relativ mare (comparabilă în unele privinţe cu cea manifestată de tinerii din alte ţări europene) faţă de noile modele familiale.

Se poate constata că ponderea familiilor nucleare a scăzut în toate ţările din Europa de Vest, în timp ce a crescut ponderea familiilor de coabitare (sau consensuale) ca şi ponderea familiilor monoparentale.

Se ştie că societatea tradiţională, prin mecanismele ei dezaproba monoparentalitatea şi încurajează stigmatizarea celor ce alegeau voit sau nu, acest stil de viaţă.

În societatea modernă, datorită apariţiei şi generalizării familiei nucleare, ruptura de comunitate a permis schimbarea viziunii şi percepţiei faţă de acest tip de menaj. Se pare că pentru un copil este mai indicată o familie monoparentală, decât una cu certuri, probleme şi tensiuni.

Familiile monoparentale antrenează repercursiuni atât asupra adulţilor, cât şi asupra copiilor. Astfel, bărbaţii din familiile monoparentale reprezintă o rată mai mare a comportamentelor deviate. La nivelul familiei monoparentale, funcţiile nu mai pot fi realizate în mod optim, apărând o serie de dificultăţi şi deficienţe la nivelul funcţiei sexuale, reproductive şi a celei socializatoare. Elementul cel mai vizibil care influenţează viaţa familiilor monoparentale este costul ridicat al vieţii care necesită eforturi deosebite din partea părintelui rămas cu copiii în îngrijire.

Familia modernă – nucleară sau monoparentală – se confruntă cu noi tipuri de probleme. Noile valori care influenţează astăzi viaţa conjugală se concentrează pe cariera profesională a fiecăruia, pe încredere, comunicare, empatie, adaptabilitate şi orientare spre exterior.

Coabitarea – ca formă premergătoare căsătoriei sau chiar ca substitut al căsătoriei întruneşte adeziunea unui număr crescut de persoane din unele ţări dezvoltate.

Fenomenul coabitării a fost puţin cercetat în România şi în alte ţări din Europa de Est. Studiile din România, Polonia, Bulgaria şi Iugoslavia arată că fenomenul coabitării se întâlneşte şi la populaţia tânără din aceste ţări.

În România – coabitarea este o formă tranzitorie în evoluţia comportamentului nupţial al tinerilor – este o formă premergătoare căsătoriei.

Pentru a înţelege conţinutul şi amploarea schimbărilor în modelele familiale vom face referiri la acele fenomene demografice tangente cu instituţia familială.

Natalitatea – A scăzut numărul născuţilor (cu excepţia anilor 97/98 când a avut loc un uşor reviriment al natalităţii).

Nupţialitatea – s-a menţinut la valori ridicate în primii ani după '89 (8 căsătorii la 1000 de locuitori), iar vârsta medie la căsătorie a fost de 22 de ani la femei şi 26 de ani la bărbaţi.

Deteriorarea contextului socio-economic, şomajul, criza locuinţelor din mediul urban au influenţat negativ nupţialitatea (care ajunge la 6 la 100 de locuitori).

Divorţialitatea – Surprinzător, divorţialitatea are valori stabile: 1,5 divorţuri la mie. Stabilitatea familialăpoate fi soluţia rezistenţei la cauza economico-socială la provocările violenţei.

Familia nu mai este astăzi o „cetate închisă", indiferentă la ceea ce se întâmplă în societate. Deschiderea spre universul social a făcut-o femeia, interesată să obţină independenţa materială şi să se implice, deopotrivă, în viaţa publică.

Emanciparea femeii, accelerarea spre cariera profesională tot mai mult valorizată de societate restructurează rolurile casnice, diviziunea muncii în gospodăria familială, exercitarea autorităţii.

Modificarea rolurilor, reorganizarea structurii familiei, redimensionarea contribuţiei fiecăruia la bunul mers al familiei au creat o nouă imagine asupra a ceea ce trebuie să fie astăzi instituţia familială.

Mileniul III va diversifica tabloul varietăţii formelor de convieţuire umană. Schimbările privind structura, funcţiile, atribuţiile familiei se vor accentua şi vor profila noi modele şi forme de asociere umană comportamentele sexuale precare şi premaritale, uniunile consensuale, monoparentalitatea, celibatul, uniunile hetero şi homosexuale legiferate care nu vor concura familia. Clasică, stabilă şi morală.

Acest proces va avea loc în paralel cu deteriorarea relaţiilor intrafamiliale, a celor conjugale şi parentale, prin lipsa asumării responsabilităţii privind obligaţiile ce decurg din căsătorie.

Instabilitatea familiei poate fi determinată de o multitudine de cauze interne şi macrosociale care pot degenera în violenţă, abuz, abandon,divorţ.

Deşi familia trebuie asociată cu ***stabilitatea, echilibrul, moralitatea*** şi ***durabilitatea***, în multe situaţii ea devine opusul acesteia.

Familia se leagă de o serie de elemente indispensabile omului şi societăţii: copiii, casa şi gospodăria, protecţia, siguranţa, afecţiunea, intimitatea, valorile morale.

Apariţia modelelor nonmaritale nu trebuie să pună sub semnul întrebării legitimitatea instituţiei clasice a familiei.

Dinamica societății, diversitatea şi ritmul schimbărilor, proliferarea formelor alternative nu trebuie şi nu pot conduce la dispariția familiei.

Familia trebuie să rămână ceea ce a fost din totdeauna, o instituție sacră „leagăn al națiunii umane", unitatea structurală de bază a oricărei societăți, cea care asigură primatul ordinii morale.

BIBLIOGRAFIE

- **Michel Andrée,** *La sociologie de la famille, Paris, 1970*
- **Mihăilescu Ioan:** *Familia în societățile europene, 2000*
- **Roussel Louis**, *La famille incertaine, Paris, 1989*
- **Voinea Mria**, *Psihosociologia familiei, 1996*
- *Un deceniu de tranziție - situația copilului şi a familiei în România,* coordonator **I.Mihăilescu**, 2000

PROTECȚIA FAMILIEI ÎN ROMÂNIA

Marian Sârbu
Ministrul Muncii și Solidarității Sociale

Familia este fundamentul indispensabil al dezvoltării reale și armonioase a individului, al echilibrului existenței ființei umane. Calitatea vieții cetățenilor este rezultanta acțiunii unui număr mare de factori însă, dintre aceștia, familia și apartenența la un nucleu familial, sunt printre cei mai importanți. Semnificația familiei ca entitate afectivă este, de asemene, de necontestat; sentimentul apartenenței la comunitatea care este familia, în cadrul căreia fiecare este acceptat ca entitate, pentru ceea ce este el cu adevărat, evidențiază o trăsătură esențială (a familiei) benefică atât pentru copil cât și pentru adult.

Constituția României consacră acest drept fundamental al ființei umane de a-și întemeia o familie prin art.44.

Familia capătă forme diverse în sânul aceleiași societăți, ca și parcursul vieții aceluiași individ, apărând, astfel, faze diferite ale ciclului de viață familială; de aceea, politicile familiale trebuie să țină cont de pluralitatea structurilor familiale și, în egală măsură, de nevoile lor specifice. În practica tuturor țărilor spațiului european, diferitele forme de politici familiale se axează în mod tradițional pe legislație, transferuri de venituri și servicii sociale.

În România, Ministerul Muncii și Solidarității Sociale, ca instituție responsabilă în domeniul protecției sociale, asigură elaborarea și aplicarea strategiei guvernamentale în domeniul politicilor familiale; conținutul acestora, exprimat prin acțiuni concrete, realizate atât în sistemul contributiv al asigurărilor sociale, cât și cel non-contributiv al asistenței sociale, se prezintă ca un pachet de măsuri de intervenție, legal fundamentate.

Prioritățile Ministerului Muncii și Solidarității Sociale în domeniul protecției familiei se axează pe câteva direcții de acțiune mai importante, respectiv:

- accesul la angajare în muncă și condiții de muncă adecvate pentru integrarea în piața muncii a grupurilor excluse social;
- accesul la protecție socială eliminând obstacolele existente și identificând aceste bariere, astfel încât cele mai vulnerabile grupuri să participe activ în societate;
- accesul la sistemul de asigurări sociale de sănătate, incluzând educația sanitară și măsurile de prevenție pentru familiile fără venituri sau cu venituri

mici (Legea nr.67/1995 privind ajutorul social şi Legea nr.145/1997 privind asigurările sociale de sănătate);

• accesul la educaţie, fiind considerat un factor deosebit de important pentru evitarea excluderii sociale.

Dezvoltarea unui sistem al asigurărilor pentru şomaj şi stimularea ocupării forţei de muncă a făcut obiectul unui proiect de lege încă de la începutul acestui an, cu scopul asigurării unui nivel mai ridicat al ocupării şi adaptării la cerinţele pieţei muncii.

Un rol important în implementarea programelor privind piaţa muncii îl are Agenţia Naţională pentru Ocuparea Forţei de Muncă.

Evoluţia numărului de şomeri în ultimii ani, precum şi situaţia şomerilor pe termen lung au demonstrat o lipsă de interes pentru reangajarea în muncă, pentru urmarea unui curs de calificare sau recalificare. Această tendinţă produce un impact negativ asupra membrilor familiilor de şomeri şi în mod special asupra copiilor. De aceea, proiectul de lege propune asigurarea tuturor cetăţenilor României împotriva acestui risc, dar creează şi o egalizare a veniturilor din şomaj pentru a stimula scurtarea perioadei de pasivitate.

Pentru creşterea potenţialului de încadrare a persoanelor în căutarea unui loc de muncă au fost create o serie de servicii cum sunt:

• informare şi consiliere profesională;

• mediere a muncii;

• formare profesională;

• consultanţă şi asistenţă pentru cei ce doresc să înceapă o activitate independentă;

• subvenţii pentru costuri legate de forţa de muncă.

Ministerul Muncii şi Solidarităţii Sociale angajându-se într-o politică a ocupării a elaborat un proiect de lege cu scopul integrării şi reintegrării în muncă a tinerilor, aceştia beneficiind de un acompaniament specializat şi o serie de alte facilităţi. Proiectul privind prevenirea şi combaterea marginalizării sociale se află în prezent în procedură parlamentară.

Dinamica dezvoltării sistemelor de protecţie socială în România, s-a axat pe protecţia familiei în mod special şi pe respectarea drepturilor sociale ca o parte componentă importantă a drepturilor fundamentale ale omului.

Protecţia familiei se realizează în mod special prin acordarea de alocaţii familiale, prin asistenţă socială şi în mod complementar prin sistem de asigurări sociale de stat. Alocaţiile familiale, sunt drepturi de securitate socială care are la

bază principiul universalităţii. De la implementarea acestor legi până în prezent cuantumul a fost indexat în raport cu posibilităţile financiare ale ţării.

În prezent familiile pot beneficia de:

- alocaţia de stat pentru copii;
- alocaţia suplimentară pentru familiile cu copii;
- alocaţia de naştere;
- alocaţia de plasament.

Pentru anul 2002, s-a propus majorarea alocaţiei de stat în două etape, respectiv în prima etapă cuantumul propus este de 150.000 lei, iar în a doua etapă de 180.000 lei. Cuantumul alocaţiei de stat pentru copii urmează să atingă o valoare egală cu 10% din salariul mediu la finele anului 2004. Prin Legea nr.416/2001 privind venitul minim garantat, începând cu 1 ianuarie 2002 alocaţia de naştere pentru fiecare din primii 4 copii născuţi va fi de 1.400.000 lei.

În prezent se analizează posibilitatea majorării alocaţiei de plasament pentru a permite dezvoltarea formelor alternative instituţionalizării. Implementarea strategiei naţionale privind protecţia copilului în dificultate, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr.539/2001 este un obiectiv prioritar şi pentru Ministerul Muncii şi Solidarităţii Sociale atât în ceea ce priveşte susţinerea reintegrării copiilor în propriile familii prin acordarea unor transferuri de resurse familiilor în dificultate, cât şi în crearea unor servicii sociale comunitare care să răspundă nevoilor urgente de asistenţă socială.

Sistemul de asistenţă socială se axează pe condiţii de eligibilitate cum sunt: nevoia socială a familiei şi testarea veniturilor acesteia.

Măsurile de asistenţă socială se concretizează într-o serie de ajutoare cum sunt:

- ajutorul social acordat familiilor fără venituri sau cu venituri mici (Legea nr.67/1995 privind ajutorul social care la 1 ianuarie 2002 va fi abrogată prin Legea nt.416/2001 privind venitul minim garantat);
- ajutorul de urgenţă (Legea nr.67/1995 privind ajutorul social);
- alocaţia de solidaritate (Ordonanţa de urgenţă a Guvernului nr.118/1999 privind înfiinţarea şi utilizarea Fondului naţional de solidaritate, cu modificările şi completările ulterioare, aprobată prin Legea nr. 366/2001);
- ajutorul pentru refugiaţi (Ordonanţa Guvernului nr.102/2000 privind statutul şi regimul refugiaţilor în România);
- ajutorul pentru soţiile celor care satisfac serviciul militar obligatoriu.

Menţionăm, totodată, importanţa sistemelor de asigurări sociale de stat în protecţia drepturilor familiei. Eliminarea muncii la negru precum şi angajarea în

baza unui contract de muncă reprezintă un obiectiv pe termen scurt al Ministerului Muncii şi Solidarităţii Sociale. Eforturile noastre sunt îndreptate spre conştientizarea importanţei şi siguranţei conferite de sistemele de asigurări sociale de stat.

Astfel, în conformitate cu legislaţia în vigoare statul asigură dreptul lucrătoarelor la protecţia maternităţii printr-un concediu plătit atât înainte cât şi după naştere.

Totodată, pot beneficia şi de concediu plătit pentru îngrijirea copilului în vârstă de până la 2 ani (Legea nr.120/1997).

Pentru situaţii medicale justificate se poate acorda un concediu plătit pentru îngrijirea copilului bolnav în vârstă de până la 3 ani (Legea nr.19/2000). alte facilităţi şi forme de protecţie a familiei sunt analizate în prezent şi vor fi propuse în noul Cod al Muncii (program de lucru flexibil, reglementarea muncii de noapte, ilegalitatea concedierii în perioada de sarcină şi după, precum şi alte măsuri speciale).

În ceea ce priveşte programele cu finanţare externă, Ministerul Muncii şi Solidarităţii Sociale, a pregătit o serie de proiecte pentru anul 2002, în prezent fiind supuse aprobării Comisiei Europene. Aceste proiecte se referă la:

1. investiţii servicii sociale pentru promovarea strategiei de coeziune socială la nivel local. Finanţarea propusă este de 12 milioane EURO.

2. reabilitarea instituţiilor pentru persoane vârstnice şi dezvoltarea capacităţii personalului de asistenţă socială de a răspunde sarcinilor ce decurg din reforma sistemului de asistenţă socială

Programele pe care le derulăm în prezent sunt:

1. Proiectul „Forţa de Muncă şi Protecţie Socială" colaborare Banca Mondială".

2. Pregătirea proiectului „Dezvoltarea Sectorului Social" – Banca Mondială;

3. Proiect de Twinning în parteneriat cu Ministerul Muncii şi Solidarităţii Franţa – 1.000.000 EURO

4. Proiect de „Formare profesională" – Colaborare cu Departamentul de Dezvoltare Internaţională Marea Britanie, 200.000 lire sterline.

Vă rog să-mi permiteţi să închei această prezentare subliniind faptul că Ministerul Muncii şi Solidarităţii Sociale în calitate de autoritate responsabilă în domeniul protecţiei sociale coordonează acest domeniu, dar principiul care stă la baza activităţii noastre este solidaritatea şi parteneriatul. Ca urmare, apreciez participarea tot mai amplă a instituţiilor de cult în susţinerea programelor de asistenţă socială şi îmi ofer întreaga disponibilitate într-o viitoare colaborare.

L'ANGAGEMENT CHRÉTIEN DANS LA VIE POLITIQUE

Elizabeth Montfort
Député au Parlement Européen
Membre de la Commission Parlementaire de Bioéthique
Vice-présidente du Conseil Régional d'Auvergne

Je suis très honorée d'être avec vous ce matin, pour ce Congrès sur "la Famille et la Vie" et je vous suis très reconnaissante pour votre accueil, votre bienveillance et votre hospitalité.

Notre siècle passé, qui a connu deux tragédies mondiales et deux idéologies meurtrières a terminé sa marche à bout de souffle.

Le monde de la corruption et de l'individualisme, où tout devient bien de consommation, y compris l'être humain dès son commencement, est en train de s'écrouler car une nouvelle génération se lève...depuis qu'elle a entendu la parole prophétique de Jean Paul II: "N'ayez pas peur", reprenant la parole du Christ au matin de la Résurrection.

Le XXIéme siècle qui commence sera le siècle de la vérité et de la vie. En somme, le siècle de l'homme, restauré dans sa dignité.

L'instabilité géopolitique d'aujourd'hui, l'inquiétude de ce qui peut arriver demain pourraient nous désespérer.

Non, car le Christ lui-même nous a dit " Je suis avec vous tous les jours jusqu'à la fin des temps".

C'est aujourd'hui que l'engagement du chrétien dans la vie politique prend tout son sens.

A l'heure où chacun est conscient que notre monde peut basculer dans la violence, se pose la question des fondements de notre civilisation chrétienne.

Je voudrais y apporter ma contribution et orienter mon propos dans deux directions :

1. La légitimité du chrétien à participer à la vie politique de son pays ou de l'Europe, d'une part.

2. Les priorités d'action pour les chrétiens, d'autre part.

A. Légitimité de l'engagement du chrétien

Il y a généralement une grande méfiance vis-à-vis de l'action politique et nombreux sont les chrétiens qui préfèrent s'engager dans l'action caritative ou l'enseignement du contenu de la foi.

Et pourtant, l'Ecriture, les exhortations de nos Papes et depuis 20 ans, celles de Jean-Paul II, me confortent dans cette conviction :

L'engagement du chrétien dans la vie politique n'est pas une option mais une mission.

Dès la Genèse, Dieu nous confie la création. Puis tout au long de son Evangile, le Christ nous encourage dans cette mission: "De tous les peuples, faites des disciples."

Il nous donne aussi la manière de l'exercer: "C'est à ce signe qu'on vous reconnaîtra pour mes disciples: à l'amour que vous avez les uns pour les autres" et aussi "aimez-vous comme je vous ai aimé" ou encore "tout ce que vous faites aux plus petits d'entre les miens, c'est à moi que vous le faites".

Notre mission de gérer la cité trouve son fondement dans le baptême qui fait de chacun de nous un peuple de prêtres, de prophètes, et de rois. On peut dire d'une certaine manière que le geste fondateur de l'action politique : c'est le lavement des pieds, la veille du Saint- Sacrifice du Christ.

En effet, le pouvoir, exercé comme une domination, corrompt, alors que le pouvoir, exercé comme un service, libère.

L'engagement politique n'a pas d'autre sens que d'être au service du plus faible parmi les faibles.

Les moyens pour exercer notre mission sont contenus dans la doctrine sociale de l'Eglise.

Pas une question concernant notre vie quotidienne n'est laissée de côté: l'économie, la culture, la famille, l'éducation, les relations internationales, la bioéthique, les arts…

C'est pourquoi, on peut dire que l'engagement politique est le plus grand exercice de la charité, non par rapport à celui qui l'exerce, mais par rapport à celui à qui il s'adresse.

Enfin, la finalité de notre mission, c'est la recherche du Bien Commun.

Mais qu'est ce que le Bien Commun ?

C'est plus que l'intérêt général qui serait en quelque sorte l'expression de la volonté d'une majorité, et que nous connaissons bien dans nos démocraties. Ce n'est pas non plus l'addition ou la juxtaposition d'intérêts particuliers.

Le Bien Commun, c'est à la fois le bien de chacun et le bien de tous.

Pour nous, élus, c'est de créer les conditions, de prendre des décisions et de voter des lois qui permettent à chacun d'être vraiment "disciples du Christ" pour qu'à la suite de Saint Paul nous puissions affirmer: " ce n'est pas moi qui vis, c'est le Christ qui vit en moi".

D'où la nécessité, au-delà de nos frontières et de nos cultures, de nous rassembler pour étudier, avec les conseils de nos églises, pour nous former et ainsi préparer cette nouvelle génération si chère au cœur de Jean-Paul II.

C'est un souhait que je vous adresse: que nous commencions ce travail dans une communion d'esprit et de cœur!

B. Culture de vie

Si le chrétien, disciple du Christ, Fils bien aimé du Père, exerce son mandat d'élu comme une mission, il doit être artisan de la culture de vie : car Jésus est la Vie.

La culture de vie ne peut pas se réduire au respect de l'enfant à naître, car elle englobe tous les aspects de notre vie quotidienne : la famille, l'entreprise, l'école, la culture, les médias, la santé, le travail...

Cependant, la priorité doit être donnée aux domaines où la vie est la plus menacée, la plus abîmée et la plus défigurée.

Car nous sommes élus pour les plus petits et les plus démunis de notre société.

Je veux parler: *de la famille, parce qu'elle accueille la vie, de la femme, parce qu'elle porte la vie et de la génétique humaine et de la bioéthique, parce qu'elles manipulent la vie.*

1. La Famille

La famille est le premier lieu d'accueil de la vie. De fait, la famille est le lieu de la première évangélisation, car le premier acte d'évangélisation c'est d'accueillir Dieu comme source de vie.

La famille est aussi le lieu où l'on fait les premiers apprentissages de la vie en société : accueil de personnes différentes, lien entre générations.

La famille est enfin le lieu où se transmettent les valeurs : valeurs culturelles et matérielles, valeurs spirituelles.

C'est pourquoi, il est fondamental que nos sociétés développent une Politique Familiale digne de ce nom. La Politique Familiale anticipe la Politique sociale dont le rôle est de traiter les difficultés qui n'ont pas été résolues dans le cercle familial.

La Politique Familiale ne se réduit pas à des prestations financières, indispensables. Elle exige que nos gouvernants prennent en compte les intérêts de la famille dans toutes leurs décisions, afin de permettre aux parents d'élever leurs enfants dans la dignité et de les préparer à leur vie d'adulte.

C'est la raison pour laquelle nos gouvernants doivent privilégier la famille fondée sur le mariage parce qu'elle assure ainsi une stabilité nécessaire à l'équilibre des enfants et à la survie de nos sociétés.

2. La Femme

Dans notre siècle qui commence, les femmes ont un rôle capital à condition de dépasser cette image qui au nom d'une libération féminine en a fait une esclave ou un objet. La femme n'est ni un outil de production, ni un objet de consommation.

Un nouveau féminisme est en œuvre dans nos sociétés, dans l'esprit de l'Evangile.

En effet nous sommes: ***femme, épouse et mère***.

Et nous voulons concillier ces trois fonctions complémentaires.

Nous refusons de les opposer dans une dialectique marxiste dépassée.

Nous refusons la notion de "gender", si chère aux institutions européennes.

Tout d'abord, ***en tant que femme***:

C'est vrai, de plus en plus de femmes travaillent. Il convient d'aménager ce temps pour que la fonction éducative n'en pâtisse pas.

L'homme ne pourra jamais être la référence unique pour nos enfants: car la femme n'est pas le clone de l'homme.

Ensuite, ***en tant qu'épouse***:

Le respect des droits de la femme est indissociable de la reconnaissance de sa spécificité. La spécificité féminine entraîne nécessairement la complémenta-

rité homme/femme, qui, pour s'exercer exige une coopération de l'homme et de la femme: *dans le travail, dans la vie sociale, culturelle et dans la famille.*

Je voudrais m'arrêter un instant sur la contraception, puisque nous en avons parlé hier.

Au-delà des considérations morales, la grande différence entre une méthode naturelle et une méthode chimique est la suivante: la maîtrise naturelle de la fécondité exige confiance et coopération entre époux, alors que l'utilisation de contraceptifs artificiels isole les époux et surtout la femme qui devient seule maître de sa fécondité et se trouve ainsi dans une grande solitude dans un domaine qui précisément appelle la coopération et la communion.

Enfin, ***en tant que mère***:

Les femmes, parce qu'elles portent en leur sein l'avenir de l'humanité sont tout naturellement portées à accueillir la vie en toutes circonstances: celle des sans voix, bien sûr, mais aussi celle des plus fragiles et des plus démunis.

La parentalité est une notion fausse: d'une part, parce qu'elle conduit à l'homoparentalité voire à l'homosexualité, d'autre part, parce qu'elle suppose une équivalence homme/femme.

Or, ainsi que Dieu est Trinité, la société est binité.

Dès la création, Dieu crée l'homme, "homme et femme, il le créa", nous dit la Genèse.

Dès ses débuts, la société est binité.

Les conséquences sont claires pour l'homme comme pour la femme: en effet, la maternité n'est pas accidentelle, mais inhérente à la nature de la femme.

Si on observe aujourd'hui une crise de la paternité, c'est parce qu'on refuse de reconnaître la maternité de la femme, comme étant sa nature même, sa spécificité.

3. La Génétique humaine et la Bioéthique.

En tant que responsables politiques, nous devons concilier l'exigence éthique d'une décision et ses conséquences sociales et psychologiques.

Au Parlement Européen, nous préparons une résolution sur la génétique humaine et je voudrais m'arrêter sur les points les plus importants:

- le constat d'une impossibilité d'adopter une position commune sur les questions de bioéthique, car aucune majorité claire ne se dégage sur la protection de l'embryon.

· le DPI ou Diagnostique Pré Implantatoire ; la recherche scientifique permet de diagnostiquer aujourd'hui des maladies graves. Il s'agit donc dans le cadre de la fécondation in vitro de sélectionner des embryons sains et de rejeter les autres.

Le diagnostique pré-implantatoire a eu pour conséquence de passer de la maîtrise quantitative à la maîtrise qualitative de la procréation.

En effet, la Fécondation in vitro à l'origine était utilisée pour traiter les cas de stérilité. Avec le DPI, on a pu sélectionner les embryons sains et détruire les autres : on a pu "qualifier" l'embryon.

Cette technique porte en germe l'eugénisme puisqu'elle consiste à sélectionner, à trier : à retenir les meilleurs et à détruire les autres.

· La recherche et donc l'utilisation des cellules souches embryonnaires, non différenciées, permettent de fabriquer des tissus pour soigner des maladies incurables.

Or cette technique conduit nécessairement au clonage thérapeutique pour éviter les cas d'imuno-incompatibilité entre cellules greffées et receveur.

Par conséquent, interdire le clonage thérapeutique - comme le demande le Parlement Européen, puisque nous avons voté en septembre 2000, une résolution dans ce sens - et autoriser l'utilisation de cellules souches embryonnaires est contraire à la réalité. J'ajoute que cette technique entraîne la destruction d'embryons alors que d'autres procédés très prometteurs, comme l'utilisation sur les cellules souches adultes, existent.

Enfin, l'utilisation des embryons surnuméraires, telle qu'elle est souhaitée par une majorité de députés européens qui se déclarent opposés, par ailleurs, à la production d'embryons pour la recherche, conduit à une discrimination entre les embryons : ceux que l'on pourrait utiliser, ceux que l'on respecte.

Toutes ces pratiques conduisent à la destruction d'embryons ou à leur utilisation comme matériau.

Pour nous, Chrétiens, le principe du respect de la dignité humaine est total et absolu.

C'est le premier droit de l'homme tel qu'il est contenu dans nos constitutions, la Charte européenne des droits de l'homme, la Convention européenne des droits de l'homme.

"Le premier droit de l'homme est le droit à la vie"

Personne ne peut porter atteinte à ce droit fondamental. Rien ne pourra jamais justifier une exception, ni la liberté du scientifique, ni le traitement des maladies incurables.

Et pour reprendre les paroles du Saint Père: "La qualité d'une société ou d'une civilisation se mesure au respect qu'elle manifeste aux plus faibles de ses membres".

Or le rôle du responsable politique c'est précisément de parler au nom des plus faibles et de prendre en charge en priorité ces plus faibles. Le plus faible, aujourd'hui, c'est l'embryon.

Aujourd'hui, alors que nous sommes peut-être à la veille d'une guerre, il est urgent de se reposer la question des fondements de notre civilisation.

Pour nous la réponse est claire: l'être humain, quel que soit le stade de son développement est "l'icône" de Dieu.

Je voudrais vous dire, chers frères et sœurs roumains, dans le Christ vivant: je souhaite votre entrée rapide dans l'Union Européenne.

Cela signifierait que le point de vue économique n'est pas premier.

Vous avez payé de vos larmes, de votre sang, de vos martyrs le prix de votre liberté, pendant que nous, en Europe occidentale, nous abîmions la nôtre en la caricaturant.

Ce n'est que justice vous rendre que de vous ouvrir tout grand les portes de l'Union et en même temps celles de notre cœur.

Et ce serait une garantie pour refonder notre Europe sur des valeurs chrétiennes de liberté et vérité: c'est le prix de la vie !

Nos aînés nous ont montré la voie: Saint Benoît. Saint Cyrille et Saint Méthode, patrons de l'Europe.

Au jubilé des parlementaires, le 5 septembre 2000, le Pape Jean-Paul II nous donnait comme Saint Patron: Saint Thomas More, ce grand martyr qui a consacré sa vie à la primauté de la vérité et au service des plus petits.

A nous, maintenant de prendre la relève et de mettre en œuvre cette nouvelle génération d'hommes et de femmes politiques dont notre monde a tant besoin !

Dieu bénisse la Roumanie et la France ! Dieu bénisse l'Europe !

FAMILIA ÎN LEGISLAȚIA EUROPEANĂ

Senator Simona Marinescu
Preşedinta Comisiei de muncă şi protecţie socială
a Senatului României

"Social-democraţia este o modalitate de a regla societatea şi a a pune economia de piaţă în lucru în serviciul oamenilor. ..... înseamnă de a afirma că există un primat al politicii asupra economiei"

Lionel Jospin septembrie 1999

Marea familie a ţărilor Uniunii Europene este caracterizată de o nouă tranziţie silenţioasă, o adevărată revoluţie culturală către valorile post-moderne ale liberalismului cultural şi ale universalismului, cuprinzând şi o reevaluare a rolului credinţelor religioase. **Asistăm la un echilibru căutat al logicilor de interes individual sau de grup cu cele ale logicilor de solidaritate umană.**

Dorim să ne integrăm în această civilizaţie europeană pentru că valorile şi credinţele pe care se bazează sistemul de reglare, de mediere a conflictualităţii sociale, atât de caracteristică societăţilor moderne, le-a garantat progresul social şi economic.

Recenta tragedie din Statele Unite ale Americii demonstrează cât de importantă rămâne în societatea deschisă, informaţională, sau mai ales în aceasta, solidaritatea celor care respectă libertatea şi dreptul oamenilor la fericire.

Peste tot în lume, deci şi în România oamenii dau expresie tot mai concretă fericirii lor private. Evoluţia democraţiei în modernitate înseamnă răspunsuri corecte şi concrete la cererile societăţii civile. Evoluţia relaţiei putere-societate, a naturii legitimităţii guvernanţilor nu avea cum să nu schimbe natura aşteptărilor fiinţei-politice care este omul. Are loc o evoluţie lentă "de la politica dirijată de elite către o politică ce dirijează elitele" *(R. Inglehart, 1993).* Cu alte cuvinte oamenii au dobândit "voinţa de a nu merge acolo unde nu vor să ajungă" *(Les Notes de la Fondation Jean-Jaurčs, Le socialisme modern, nr.15 martie 2000).*

Dezvoltarea libertăţilor publice, inclusiv ale celor religioase, evoluţia organizării expresiilor populare, atât în forma lor de politizare cât şi prin formele de participare civică, încet, au schimbat relaţia dintre putere şi societate. **Mintea**

deschisă a guvernanţilor la aşteptările societăţii civile a devenit expresia fundamentală caracteristică a democraţiei aşa cum se manifestă ea astăzi, astfel încât renunţarea la acest tip de relaţie ar însemna schimbarea însăşi a naturii sistemului politic.

Aşa se face că aparenta contradicţie dintre valorile post-moderne ale individualismului şi valorile tradiţionale ale familiei, contradicţia aparentă între eficienţa economică şi dreptatea socială şi-au păstrat echilibrul în soluţiile politice ale democraţiei moderne.

Legislaţia euopeană privind familia s-a născut şi dezvoltat pe baza credinţei că solidaritatea familială sau filantropia nu sunt suficiente pentru tratarea sărăciei, care a devenit o problemă în responsabilitatea întregii societăţi şi mai ales pe noua dimensiune ce s-a acordat drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului, în general, şi ale copiilor în special.

Prin intervenţia statului, sistemele de securitate socială au evoluat de la simple asigurări contra riscurilor sociale către o garantare a securităţii existenţei pentru fiecare. **Viaţa şi ocrotirea sa, calitatea sa, au devenit scopul principal al societăţilor.**

Securitatea socială bazată pe solidaritate a putut fi implementată în societăţile occidentale deoarece ele recunosc că numai răspunsurile instituţionalizate la riscurile de securitate sociale asigură sistemul naţional de securitate şi deci climatul necesar realizării fiecăruia în parte. Numai într-o societate educată pentru solidaritate, acceptată ca valoare care nu are mare lucru în comun cu mila, ci cu datoria şi responsabilitatea, reglarea distribuţiei resurselor şi a veniturilor depăşeşte penibila formulă: "a lua de la bogaţi şi a da la săraci". **Într-o astfel de societate drepturile omului nu sunt considerate lux ci răspuns lucid la nevoile modernităţii. Coeziunea socială, obţinută prin cointeresarea fiecăruia şi revalorizarea fiinţei umane este răspunsul lucid la extremismele de tot felul.**

În fond, sistemele de securitate socială occidentale sunt cea mai concretă formă de contract între cetăţeni şi statul lor. Sunt o expresie a solidarităţii sociale instituţionalizată prin deciziile statului cetăţenilor. Este solidaritatea naţională modernă, care se bazează pe istoria comună dar şi pe starea de bine, de fericire şi realizare a fiecărui cetăţean.

Într-o interpretare generoasă, putem spune că societăţile moderne europene au intrat în secolul al XXI-lea sub imperiul unui paradox. Dar este unul aparent.

Laicizarea statală a acestor societăți, asigurarea unui nivel material care i-a eliberat pe oameni de grija zilei de mâine le-a asigurat accesul către alte valori, spirituale și culturale. În consecință, **valorile creștinismului, ale iubirii de aproape sunt mai prezente în oameni, în societate, decât în secolul ce tocmai l-am părăsit.**

Răspunsul la întrebarea: de ce acolo unde drepturile individuale sunt atât de importante, familia este principalul beneficiar al legislației în materie de protecție și securitate, devine simplu și firesc: **- în acest context, al solidarității ca valoare importantă, viața și mediul principal în care ea apare, calitatea lor, au devenit principalele preocupări ale acestori societăți.**

Oază de siguranță, de sinceritate liberă de ipocrizie, de acceptare reciprocă a slăbiciunilor, dar și recunoaștere a calităților reale într-o concurență sănătoasă, de acceptare comună a responsabilităților pentru reproducerea biologică, familia rămâne în societatea modernă și post-modernă, la fel de importantă ca în cea tradițională. **Loc de retragere, dar și de stimulare, familia își păstrează dacă nu cumva își accentuează locul privilegiat pentru echilibrul ființei umane. Echilibrul dintre logica interesului privat și cea a solidarității își găsește expresia sa perfectă în cadrul familiei. Prim exercițiu de solidaritate, bazat pe sentimente și rațiune, familia își arată efectele de reușită socială, de progres real numai dacă încurajează interesul fiecărui membru, inclusiv sau mai ales starea de bine.**

Eliberarea energiilor sociale obținută prin asigurarea bunăstării materiale cvasi-totalității membrilor societății, ale căror căutări s-au deplasat către alte domenii decât stricta supraviețuire biologică, stă la baza dinamicii sociale și a eficienței din societățile occidentale.

Sistemele de protecție a familiilor, parte integrantă a sistemelor de securitate socială, sunt tot mai asemănătoare în țările europene. Integrarea europeană și-a spus cuvântul și în acest domeniu, nu doar în cel economic. Instanțele care sunt implicate în sistemele de protecție a familiei sunt diferite, dar este comună implicarea statului prin resurse și control, chiar dacă în grade diferite de la țară la țară.

Sistemul de finanțare al securității familiei se bazează atât pe solidaritatea între diferitele categorii sociale, prin taxe, așa numitele sisteme contributive de protecție socială, dar și pe solidaritatea la nivel local și național, prin impozite, așa numitul sistem de ajutor social. Dacă sistemele contributive sunt asigurate

de instanţe para-statale, dar controlate de stat, în sistemul de ajutor social sunt implicate şi organele statului, adică administraţia locală şi centrală.

Mai plastic expus, sistemele contributive sunt forme de solidaritate organizate de diferitele categorii ale societatăţii civile, în care statul are rol tehnic şi de control, iar sistemul de ajutor social este plasa de siguranţă pe care societatea în ansamblu o asigură, prin stat, cetăţenilor săi.

Volumul de informaţii din ţările occidentale privind familia este uriaş. Practic, întreaga comunitatea occidentală, atât la nivel politic cât şi la nivelul societăţii civile, este parte a diverse forme de dezbatere intelectuală privind rolul şi protecţia familiei în modernitate. Toate problemele care privesc oamenii, fie că este vorba despre tineri, despre familiile monoparentale, despre relaţiile din familie, despre relaţiile familiei cu munca, ale acesteia cu Biserica, etc. fac obiectul unor proiecte prin care se concretizează discuţiile din plan intelectual. Modificările de legislaţie se operează după îndelungi dezbateri publice şi întotdeauna cu perioade mari de adaptare, de regulă mai mulţi ani. **Modul în care se tratează familia, în general oamenii, respiră respectul pentru aceştia, pentru proiectele lor de viaţă.**

În absolut toate statele Uniunii Europene, statele sprijină părinţii pentru creşterea copiilor, fie prin beneficii financiare directe, fie prin scăderea taxelor sau acordarea de servicii. Împreună poartă numele de « pachet în beneficiul copiilor». **Tot mai mult aceste societăţi consideră că o corectă evalure a nevoilor reale ale copiilor arată necesitatea implicării, în egală măsură, a ambilor părinţi şi, de aici, importanţa ce se acordă familiei.** Factorul cheie este unul psihologic, dar, în cazul taţilor cu venituri mici, asociat cu eventuale dependenţe de alcool sau droguri, pentru implicarea acestora în viaţa de familie şi în cea a copiilor lor este nevoie şi de suport material. Numărul foarte mare de divorţuri, de copii rămaşi la un singur părinte, sau care trebuie să se adapteze la familii cu contururi imprecise şi fluctuante, reclamă implicarea formelor organizate ale societăţii civile, în mod cu totul special a Bisericii. Copiii au nevoie de repere stabile, de valori morale fundamentale. **Absenţa taţilor din viaţa copiilor, fără sprijinul Bisericii sau a altor organisme laice dar care respectă valorile creştine, le poate provoca acestora serioase efecte negative sociale, economice şi emoţionale.**

Dincolo de problema etică şi emoţională, problemele familiei (monoparentale, fie că este vorba de mamă sau tată, ale celei dezorganizate, ale celei

sărace, în general ale celor în pericol de excluziune socială) sunt considerate în occident ca o «**bombă cu ceas**», de unde şi înmulţirea măsurilor concrete pentru sprijinirea acestora. **Abandonul şcolar este considerat inamicul numărul unu în creşterea extremismului. Pe scurt, problemele care privesc familia sunt considerate ale întregii societăţii şi nu unele particulare. Adică, decidenţii occidentali încearcă să pună, în una şi aceeaşi ecuaţie, politica macroeconomică şi cea a stabilităţii familiilor. Numărul de locuri de muncă stabile este în legătură directă cu familiile care prosperă şi nu ajung la divorţ.** Din acest motiv, în ultimul timp, societăţile occidentale nu mai sunt adeptele muncii de orice fel ci ale celei calificate, de unde accentul pe educaţie şi instrucţie, prin aşa numitul sistem de educaţie continuă. Acesta nu se referă numai la cei cu pregătire superioară ci la întreaga societate. **Cercul vicios al dezavantajelor care duc la excluziune socială (educaţie slabă, slujbă precară, copii neîngrijiţi, familie săracă şi dezorganizată, etc) este în acest fel spart.**

Societăţile occidentale, cel puţin la nivelul discuţiilor intelectuale, au început să pună chiar şi problema famiilor înstărite care trăiesc din muncă. Importanţa tot mai mare, numărul de ore sporite, pe care părinţii, în special taţii, o acordă serviciului nu a rămas fără influenţă asupra situaţiei familiale. Aparent paradoxal, divorţurile din acest motiv sunt tot mai multe. Dincolo de posibilele măsuri legislative, în cazul acestora, implicarea Bisericii, a şcolii, pentru a le reaminti valorile morale şi modelele familiale este considerată ca esenţială.

Iată principiile considerate esenţiale în politicile privind familia :

- Recunoaşterea familiei ca instituţie cheie de mediere între individ şi societate;
- Recunoaşterea faptului că buna şi sănătoasa funcţionare a familiilor este piatra de temelie a unei societăţi coezive şi încrezătoare;
- Acceptarea faptului că familiile au nevoie de suport şi nu de blamare;
- Realizarea faptului că dinamica schimbărilor familiale este complexă şi necesită analize şi nu prejudecăţi;
- Recunoaşterea rolului cheie a politicii în gestionarea economică, astfel încât familiile să fie economic independente în cea mai mare a timpului;
- Asigurarea unui sistem de servicii care să ajute famiile în momentele cruciale ale vieţii lor ca familie;
- Alocarea mai substanţială de resurse publice pentru prevenirea eşecului,

- Sprijinirea informării societăţii despre schimbările din familie, pentru a obţine înţelegerea opiniei publice,
- Acceptarea faptului că o bună politică pentru familie necesită noi structuri politice şi voinţă politică.

Putem învăţa din diferitele domenii ale legislaţiei privind familia, de la Irlanda cum se poate dezvolta un consens în domeniul politicii privind familia, de la Olanda despre regimul general al bunăstării sociale, sau despre prevenirea şi ocrotirea sarcinii la adolescente şi integrarea tinerilor, de la Franţa şi Austria despre căile de implementare a politicilor de susţinere a copilului, de la Suedia şi Danemarca despre implicarea mai echilibrată a taţilor în muncă şi familie, pentru a menţiona doar câteva exemple.

Nieuwe Perspectieven este un proiect olandez implementat din 1990 în Amsterdam, ca răspuns la creşterea criminalităţii tinerilor, în special a tinerilor aparţinând minorităţilor etnice. Având succes el a fost extins la multe alte oraşe. În esenţă este vorba de reintegrarea acestor tineri în familie şi societate cu ajutorul lucrătorilor sociali afiliaţi proiectului, prin personalizarea ajutorului. Tinerii sunt cunoscuţi zi şi noapte de căre lucrătorii sociali în chiar mediul lor, care este de regulă strada, cumulându-se informaţii despre capcităţile lor, situaţia finaciară, persoane apropiate (cartier, familie.etc) care le pot oferi suport financiar şi emoţional. La capătul analizei se alcătuieşte un plan de acţiune cuprinzând cele mai importante domenii ale vieţii: cămin, şcoală sau muncă, timpul liber. Membrii familiei sunt implicaţi în planul de acţiune de câte ori este posibil. Majoritatea acestori tineri au probleme cu familia lor, în special cu tatăl. Dacă tinerii nu sunt acceptaţi la şcoală, lucrătorul social caută să le asigure fie un curs de calificare, fie un serviciu.

Este un bun exemplu nu doar pentru că este o cale posibilă de soluţionare a unei probleme a familiilor, de regulă, defavorizate social, ci şi pentru că putem învăţa strategia prin care se atacă problemele. În toate domeniile, dar mai ales în cele delicate care privesc direct viaţa oamenilor, un program, un proiect mai mereu întîi se experimentează în comunităţi restrînse şi abia apoi, dacă are succes, se extinde la mai multe regiuni sau întreaga ţară, cu modificările de legislaţie aferente. Extrem de rar se uzitează reforme sociale de la centru către periferie, de sus în jos. Dimpotrivă, se operează o modificare legislativă majoră numai atunci cînd nevoia socială din teritoriu o reclamă.

In **Belgia**, legislația din sistemul de securitate socială privind familia este în principal un sistem contributiv pe bază de taxe. Astfel, pentru prestațiile familiale patronii plătesc o cotizație de 7% din salariile anuale brute. Prestațiile familiale cuprind, primele de naștere, prima de adopție și alocațiile de bază, așa numitele alocații normale. Acestea din urmă cresc cu vârsta copiilor și numărul acestora.

Dar familia este ocrotită prin toate componentele sistemului de securitate socială, șomaj, pensii, pensii de urmaș, accidente de muncă, boli profesioanle, sănătate, pentru că indemnizațiile, alocațiile, în general prestațiile oferite sunt puternic dependente de situația familială (vârsta, starea civilă, tipul de familie, numărul și vârsta copiilor, etc.). Protecția este asigurată inclusiv prin scutirile de taxe și reducerile fiscale care privesc familia și nevoile sale.

Familia este ocrotită și prin sistemul de ajutor social, prin așa numitele prestații familiale garantate de stat, care se adresează în exclusivitate copiilor care nu sunt cuprinși în sistemul contributiv. **Considerându-se că alocațiile familiale constituie un drept al fiecărui copil, s-a rupt pur și simplu legătura dintre munca părintelui și dreptul copilului la sprijin.** Singura deosebire față de alocațiile familiale contributive este aceea că prestațiile garantate de stat se acordă numai sub un anumit plafon al veniturilor familiale.

Prestațiile contributive sunt plătite de către instanțe para-statale, pentru care statul intervine în caz de deficit, iar prestațiile garantate din sistemul de ajutor social sunt plătite de administrațiile locale din surse bugetare locale, **dar cel puțin " din resursele financiare provin din bugetul de stat.**

În **Franța**, funcționează un sistem de securitate socială care este un amestec al sistemului contributiv pentru salariați, prin taxe, și unul de solidaritate, prin impozite, al întregii societăți. Spre deosebire de Belgia prestațiile pentru securitatea familială, indiferent din care sistem se relevă, sunt asigurate de așa numitele Case de alocații familiale (respectiv Casele de mutualități sociale agricole), dar în același timp sunt implicate foarte multe alte instanțe ale administrației locale, existând o permanentă coordonare și un control reciproc între ele. În principiu funcționează regula terțului plătitor.

Rolul asistentei sociale și a compartimentelor din administrația locală privind familia este foarte mare. **De asemenea este important de specificat că sistemul încearcă să acopere prin sistemul de securitate contributiv absolut pe**

toată lumea care prestează o muncă, fie ea şi necalificată sau la domiciliu, preîntâmpinând problemele de viitor.

Legislaţia franceză privind familia este mai complicată decât cea belgiană. Logica ei poate fi înţeleasă cel mai uşor dacă se urmăresc prestaţiile legate de situaţia copiilor.

Legislaţia în această materie se împarte în legislaţia privind:

A. Copilul (naşterea, concediile parentale, modificarea impozitelor pe venit, supravegerea şi îngrijirea copiilor, etc.) : alocaţiile pentru copii mici, alocaţiile parentale pentru educaţie, alocaţiile pentru adopţie, concediile parentale, concediile de prezenţă parentală, etc.)

B. Maternitatea (asigurările de maternitate, prestaţiile pentru persoanele nesalariate, concediile de maternitate, protecţia femeilor însărcinate în caz de licenţiere, protecţia femeilor însărcinate în caz de demisie, ajutorul la domiciliu, etc.)

C. Prestaţiile familiale şi venitul minim : alocaţia de îngrijire a copilului la domiciliu, alocaţiile familiale, alocaţia pentru părintele singur, alocaţia de orfan, alocaţia de educaţie specială, alocaţiile de prezenţă parentală, ajutor pentru familie pentru angajarea unei asistente maternale agreate, ajutoarele pentru locuinţă, ajutoarele pentru schimbarea domiciliului sau a profesiunii, etc.)

D. Pensia alimentară (obligaţiile alimentare, impozitul diferenţiat, cazurile de divorţ, etc)

Toate aceste prestaţii sunt diferenţiate în funcţie de situaţia familială.

În acest sistem generos, sistemul de minim social cuprinde 8 alocaţii lunare (pentru adulţii handicapaţi, suplimentară de invaliditate, pentru părintele singur, de solidaritate specifică în caz de şomaj, de inserţie şi venitul minim de inserţie) **care se adresează persoanelor aflate în situaţie de precaritate materială, ca armă generală împotriva excluziunilor de orice fel.** Acordarea acestor alocaţii este limitată la un anumit nivel al veniturilor.

În afara prestaţiilor care sprijină direct sau indirect (educaţie, sănătate, etc.) starea materială a familiilor, **legislaţia europeană cuprinde şi reglementări care privesc starea morală a familiei şi siguranţa acesteia. Astfel sunt acte normative care privesc violenţa în familie, drepturile şi obligaţiile în cazul cuplurilor necăsătorite, etc.** Însăşi noţiunea de familie a primit o nouă filozofie. Ea este lărgită privind nu doar la persoanele care au descendenţă comună ci şi persoanele care trăiesc sub acelaşi acoperiş. Solidaritatea familială, drep-

turile şi obligaţiile comune nu mai sunt legate doar de ereditate ci şi de convieţuirea socială.

O astfel de filozofie a iubirii de aproape este numai în aparenţă, la o judecată superficială, în contradicţie cu principiile creştine. În fond, dincolo de regulile sociale instituite de om, prin căsătorie, acum regulile morale care privesc fiecare persoană, indiferent de statulul său social, devin mai importante.

Societăţile au evoluat, s-au schimbat valorile sociale (exemple, modelul familiei cu doi salariaţii este constant crescător, natalitatea în scădere, creşterea speranţei de viaţă, etc.) şi deci şi riscurile sociale. Astăzi societăţile occidentale îşi reconsideră sistemele de securitate socială, pentru că vechile norme nu mai corespund noilor nevoi. Reconsiderarea nu înseamnă în nici un caz renunţarea la drepturi ci căutarea de soluţii în primul rând pentru mai mica impozitare a muncii şi tot mai mare atenţie acordată drepturilor copiilor, bunăstării şi echilibrului familiilor.

Dacă în cenuşia epocă a dictaturii, Biserica a fost înainte de toate un loc de refugiu spiritual, astăzi implicarea sa în toate transformările din România, inclusiv în noua filozofie faţă de viaţă şi familie poate fi esenţială. Ca peste tot în lume, şi în România, marile schimbări sociale şi politice au antrenat o slăbire a valorilor morale fundamentale. Viteza schimbărilor a fragilizat puterea de adaptare a unora, a marcat lăcomiile materiale ale altora. **Diferenţierile care au apărut, după penibilul egalitarism social trăit timp de decenii, încurajează extremismele de tot felul.** Biserica le poate oferi oamenilor reperele pierdute sau slăbite pentru a nu abdica de la condiţia umană. Şi tot Biserica, analizând fără prejudecăţi schimbările din lume modernă, poate ocroti şi sprijini familia, în general, şi copii în special.

Faţă de situaţia generală a familiilor din ţările Uniunii Europene, **familia românească medie** se află într-o situaţie paradoxală. La nivel cultural o mare majoritate a familiilor a avut contact cu valorile moderne şi post-moderne, ba chiar şi le-a însuşit, dar din punct de vedere material de află în situaţie pre-modernă. Este vorba de accesul la şcoală, la asigurarea sănătăţii şi a pensiilor şi nu în ultimul rând la dreptul de locuire în modernitate. Toate sondajele arată limpede dorinţa oamenilor de a intra în Uniunea Europeană. Şi totuşi există foartă multă împotrivire la schimbări. Acest lucru nu trebuie să ne mire. Tocmai pentru că oamenii cunosc principiile şi valorile occidentale ei nu acceptă transfor-

marea unor soluţii, chiar obligatorii, în ţeluri, refuzând amânarea beneficiilor reformei doar pentru generaţiile viitoare. Ei ştiu că o astfel de abordare este utopică şi acceptă sacrificii numai într-o echitabilă repartizare a acestora. Oamenii din România nu au ca ţel întrarea în Uniunea Europeană, întotdeauna ei s-au considerat europeni, ci pe acela de a trăi în modernitate.

Răspunsul lucid la globalizare cuprinde şi recunoaşterea faptului că o reformă, indiferent în ce domeniu, şi deci cu atât mai mult în cel social, are şanse de reuşită doar dacă este înţeleasă şi acceptată de cea mai mare parte a populaţiei (între 70-80% spun ultimele studii)*.

"Ascultarea" atentă a voinţei sociale este soluţia pentru "combustibilul social", fără de care nici economia, nici construcţia instituţională nu sunt viabile.

Numai ocrotind familia şi respectând viaţa prin alegerea cu grijă a soluţiilor juridice din întreaga legislaţie, nu doar din cea specific socială, vom putea asigura prosperitatea şi modernitatea cetăţenilor din România.

Prin urmare, nu întâmplător şi nu doar pentru că sunt om politic am ales motto-ul acestui material. El subliniază importanţa obiectivă covârşitoare a alegerii priorităţilor politice ca şi a modului lor de soluţionare. Fără oameni puternici, sănătoşi şi liberi nici România nu poate puternică, şi modernă. Ori numai ocrotind familiile, valorile sale, putem obţine acest rezultat.

*Allan Drazen, profesor de economie la Univesităţile Maryland şi Tel Aviv, publicaţiile FMI.

LA FAMIGLIA, SOGGETTO DI DIRITTO

Padre ABELARDO LOBATO, OP

Introduzione

La famiglia, istituzione naturale e sacramento cristiano.

L'uomo, essere familiare.

Il III millennio è chiamato a sviluppare questa dimensione, oggi trascurata. Va sviluppata la via dei diritti dell'uomo. Due passi: - uscire della concezione individualista dell'uomo per una visione dell'individuo in famiglia, persona in famiglia; - sviluppare i diritti dell'uomo nella famiglia. Questo il programma del Papa per i prossimi 50 anni dell'ONU: - progetto di futuro, l'uomo oggetto, soggetto, progetto per il III millennio. Tre riflessioni: 1. Situazione, 2. I passi già compiuti. 3. De iure condendo, removens prohibens, "nuovi diritti. Sviluppo dei diritti nei tre campi: matrimonio, trasmissione della vita, promozione.

I. La situazione è ambigua e insostenibile. Da un lato il positivo: DH segno dei tempi, risultato della nuova mentalità, ecco l'uomo. Persona un art. Sulla famiglia, 16. Percorso... Il negativo: fondamento povero, l'uomo della modernità, singolo o massa, non é l'uomo cristiano. Infatti, dovuto alla lettura dei diritti, i delitti: contro l'unità della coppia, contro la trasmissione della vita, contro i compiti della famiglia che sono educare e promuovere. Verso una società senza padri. La famiglia dimenticata nei parlamenti; povertà, discriminazioni; esaltazione dei diritti contro natura.

II. I primi passi - La Chiesa cattolica di fronte ai DH, accoglienza, difesa a Helsinki. La Charta del 1983. Affermazioni. L'intervento del 1995: i popoli e le famiglie, programma per i prossimi 50 anni. La visione dell'uomo cristiano: Facciamo l'uomo, ecco l'uomo. I cinque punti essenziali: la famiglia. Ricupero della dottrina della legge naturale di Tommaso d'Aquino..

III. De iure condendo. Nella prosecuzione dei passi in ordine al riconoscimento dei diritti della famiglia. Occorrono tre passi: fondazione, nella persona e naturali inclinazioni. I giusta natura della legge positiva. Un secondo removens prohibens, legislazioni contro: le ambiguità dei nuovi diritti, e riconoscimento

della famiglia come soggetto dei diritti: I cinque punti nodali da riconoscere, proteggere e tutelare. I tre campi: unione uniduale, trasmissione della vita, promozione dei figli.

Conclusione

Ecco l'uomo oggetto, soggetto, progetto familiare, dono di Dio e pietra angolare della via umana.

*

L'ingresso nel terzo millennio cristiano ci presenta un orizzonte propizio alla speranza, questa virtù cristiana, vita della vita presente, che porta al di là e al di sopra dei disagi e delle seduzioni, dei dolori e dei piaceri, verso la piena umanità promessa e ancora così lontana. Ogni uomo, in maniera cosciente o istintiva, si sente proteso verso la pienezza, cerca ciò che ancora manca al suo essere. L'uomo è in definitiva un progetto di Dio, e mentre segue il suo itinerario come *homo viator* è attirato verso il bene, la felicità, la pienezza in Dio. Il progetto di Dio sull'uomo è un progetto di comunione, di amore interpersonale, di famiglia, dove l'uomo trova se stesso di fronte all'altro, faccia a faccia. Tale progetto si attua gradualmente, in fasi successive, nelle tappe di sviluppo percorse nella storia verso la piena realizzazione.

L'uomo inizia il suo cammino nella famiglia, come figlio e fratello dell'uomo, lo prosegue come fratello di Cristo, e lo consuma nella comunione familiare con Dio. La *communio personarum* é il suo luogo connaturale. Se tale è la condizione dell'uomo, essere familiare per natura e per vocazione, all'inizio del terzo millennio deve essere in grado di svelare, accettare e percorrere questa via. In realtà l'uomo si trova oggi in una situazione di lontananza dalla famiglia, come il figlio prodigo della parabola, *in regione dissimilitudinis*, lontano dal padre e dai fratelli. La cultura moderna è piena di lacune, di dimenticanze, di oblii, tra cui il più grave è quello denunziato da Heidegger come oblio dell'essere, *Seinsvergessenheit*, che è in realtà oblio di Dio, e così offuscamento di tante altre verità, anche su se stesso.

Ci troviamo, come Socrate, davanti al tempio di Apollo che recava la dicitura "conosci te stesso". E questo è il paradosso del nostro tempo: da un lato, mai come oggi l'uomo ha saputo tante cose su di sé, dall'altro, mai come oggi l'uomo ha dimenticato le cose più connaturali su di sé. Tra tali dimenticanze si situa questa, di essere una persona in famiglia, un essere famigliare. E questa

dimenticanza è un fatto grave, perché carico di conseguenze. Tocca a noi, prima di iniziare il tempo nuovo e propizio del terzo millennio, ritornare alla conoscenza dell'essere integrale dell'uomo e quindi della sua dimensione famigliare. L'uomo è un essere famigliare. Viene al mondo in famiglia, è chiamato per natura a formare la propria famiglia, desidera finire i suoi giorni nell'amore della famiglia. Il terzo millennio o ricupera la famiglia o perde l'umanità dell'uomo.

Il ricupero é un dovere nostro e un diritto di tutti. Questa riflessione parte dalla situazione attuale, situazione di smarrimento, suggerisce i primi passi nella via del ricupero della famiglia come soggetto dei diritti e propone vie da percorrere per la conquista dei diritti della famiglia, in modo tale che diventi possibile il passaggio dall'oblio attuale alla conquista dei diritti che le spettano. La famiglia cristiana deve ritornare al posto che Dio le ha affidato nel suo progetto sull'uomo.

SITUAZIONE

La famiglia è istituzione naturale voluta da Dio e sacramento cristiano. Dio ha voluto che l'uomo, fatto a sua immagine, sia uniduale, maschio e femmina, (Gen, 1, 16-28) e, a differenza delle altre creature, sia cooperatore in tutte le sue opere, creazione, provvidenza, governo, salvezza. Tale alto destino è condensato nella parola "*Facciamo l'uomo*" (ibid). Maschio e femmina sono immagine di Dio, hanno la stessa dignità, e sono messi faccia a faccia - *eszer kenegdo* -, perché diversi nella corporeità e quindi complementari e reciproci. Uno é fatto per l'altro, e tutti e due sono fatti per la trasmissione della vita in collaborazione con Dio che crea le anime e le infonde nei corpi e, nel modo più alto, a tutti e due è affidata la promozione dell'umanità di ciascuno dei figli.

La famiglia va di pari passo con l'uomo voluto da Dio, messo nel mondo, ordinato a lui. Il principio antropico del mondo implica l'uomo come essere più alto tra i viventi corporei, complemento del cosmo. L'uomo non è soltanto il più nobile tra i viventi, ma anche il più perfetto, in lui in certo modo tutto il mondo si concentra, *collective e intensive (ST, I, 93,2)*. Da Dio dunque viene l'ordinamento dell'uomo alla famiglia: uomo-donna; genitori e figli - educatori-educandi in umanità. Nella storia l'uomo, in quanto *animal rationale*, non solo ha vissuto questa dimensione connaturale seguendo gli istinti e le inclinazioni in ciò che Ulpiano descrive come comune a tutti, *quod omnia animalia natura docuit,*

ma è stato inserito in contesti culturali molto diversi, con la poligamia, la monogamia.

Nel concetto cristiano la famiglia viene descritta in questo modo: "*la famiglia é fondata sul matrimonio, quella intima e complementare unione tra uomo e donna, stabilita tramite il vincolo indissolubile del matrimonio, liberamente accolto e pubblicamente manifestato, sempre aperto alla trasmissione della vita. Il matrimonio è l'istituzione naturale alla quale viene affidata la trasmissione della vita". La famiglia è dono di Dio e primavera della vita.* In una felice espressione di Giovanni Paolo II al Congresso della Famiglia di Rio di Janeiro, la famiglia è come la città di Rio, ad un tempo "architettura di Dio, che é amore e dunque una meraviglia; ma anche architettura dell'uomo, dell'uomo e della donna che hanno edificato la propria mansione sulla roccia dell'amore; tuttavia sempre più bella nella parte che appartiene a Dio, rispetto a quella affidata all'uomo".

Tre compiti sono affidati alla famiglia: la più profonda *communio personarum*, la generazione dei figli e la loro promozione mediante l'educazione nell'umanità. La famiglia è il luogo dell'amore, della vita nuova, dello sviluppo primario nell'umanità. Prima di essere un cittadino e di appartenere ad una patria, l'uomo é un essere familiare, membro di una comunità umana, la cui base è l'amore. Lo dice Aristotele: "L'amore tra marito e moglie è naturale, poiché di fatto, per sua stessa natura, l'uomo é più incline a vivere in coppia piuttosto che in un'associazione politica; la famiglia è qualcosa di anteriore e di più necessaria dello Stato... I genitori amano i loro figli, perché li considerano parte di se stessi, e i figli amano i genitori, perché da essi procedono".

La famiglia è frutto della cooperazione tra Dio e l'uomo, tra natura e libertà, tra istinto e cultura concreta. La famiglia é il luogo dell'incontro tra persone uguali nella dignità, differenti nella sessualità e perciò reciproche e complementari, unite in vincolo indissolubile.

La situazione in cui si trova oggi la famiglia può essere descritta come tragica, perché é minacciata su tre fronti avversari. Questi sono una specie di anti-famiglia, sono i principi nei quali si pretende fondare, le legislazioni positive degli stati, le condizioni esistenziali di economia, cultura, dignità umana. Nei principi oggi accettati quasi universalmente è vigente l'ideologia anti-famiglia. Basta aprire gli occhi sulla cultura dei mass media. Gli esemplari di vita proposti sono quelli dove l'amore è separato dal sesso, il vincolo o non esiste o c'è per

essere infranto, la cultura chiamata della morte è più normale di quella della difesa della vita. L'uomo perde la sua dignità di essere ragionevole e diventa preda degli istinti. Questa perdita dei principi regolatori viene accolta nelle leggi sempre più permissive e contrarie a ciò che l'uomo normale si aspetta dai legislatori. La cultura anti-famiglia si fa sempre più strada nei parlamenti. La legge positiva non è più concepita come fondata nel diritto, nel giusto, come *ordinatio rationis*, ma si diffonde la mentalità roussoniana, basata sull'espressione della volontà degli individui e dunque approvazione legale conferita dai voti della maggioranza.

Così abbiamo di fatto un lavoro costante di demolizione legale della famiglia. Basti pensare alle leggi sul divorzio, la più grave minaccia contro il vincolo indissolubile del matrimonio, a quelle che favoriscono e riconoscono le unioni di fatto che non assumono le cariche sociali della famiglia, ma ne rivendicano i diritti e, anche più gravi, le leggi sul riconoscimento delle coppie degli omosessuali, dove non esiste possibilità di trasmissione della vita iuxta naturam. La situazione esistenziale delle coppie riflette la perdita dei principi e il clima prodotto dalla legislazione.

Cifre e statistiche sono eloquenti. Il numero dei divorziati risulta sempre più alto. In alcuni paesi è prossimo alla metà degli sposati. A questa tragedia umana si aggiunge la realtà vissuta dai divorziati e sopportata dai figli, con conseguenze per tutta la vita. La situazione è ancora più grave per quanto attiene al compito della famiglia di trasmettere la vita alle future generazioni. Qui è dove si è offuscata in modo più grave la coscienza e dove le leggi arrivano a trasformare delitto in diritto.

La cultura moderna esalta la sessualità in modo sfrenato e tende alla totale separazione tra sesso e procreazione. La mitificazione del sesso si è trasformata in fattore contro la vita. Si vuole un sesso sano e sicuro, cioè senza l'implicazione della trasmissione della vita. Da queste spinte procedono due direzioni anche nel campo della legge: la produzione e l'uso di contraccettivi, da quelli esterni tramite protezione preservativa a quelli interni, chimici, tra cui uno degli ultimi che viene chiamato pillola del giorno dopo. Si diffonde anche il vezzo di provocare l'aborto, descritto con gli eufemismi di interruzione della gravidanza. In questo campo si é arrivati ad una mentalità hitleriana. La voce della coscienza, che ha gridato sempre "non uccidere", oggi sembra spenta, soffocata. Infatti non grida più. La vita adesso non viene più affidata alla famiglia, ma alla tec-

nica dei biologi, che sono in grado di clonare, di offrire un nuovo essere umano conforme al desiderio dei postulanti.

Così la sessualità, disgiunta dalla famiglia, pretende di sostituire la natura con la tecnica e di migliorare la stessa natura. Ciò che già si fa con i vegetali e con gli animali lo si vuole fare anche con l'uomo. L'arte non imita più la natura, la soppianta e vuole superarla. La meraviglia delle scoperte in biologia si trasforma in minaccia contro l'uomo e la famiglia. Anche il terzo orizzonte dei compiti familiari, quello dello sviluppo dell'uomo mediante l'educazione e la promozione in famiglia, viene minacciato in tanti modi. La casa e la scuola, che erano l'ambito chiamato da Tommaso "utero spirituale", lasciano il posto ai mass media, che insegnano a parlare, offrono scale di valori con informazioni sugli eventi e con l'influsso subliminale dei messaggi. La situazione della famiglia è oggi veramente deplorevole. La situazione economica è un muro che si erge contro la volontà di avere figli; il bisogno delle donne di lavorare fuori casa risulta un'ulteriore difficoltà per l'esercizio della maternità. La famiglia sembra non interessare i politici, perché esige molto e non incrementa i voti.

La situazione di disagio della famiglia, contro la quale si ergono tanti ostacoli, ha anche una radice culturale e antropologica. La modernità non solo ha limitato il suo orizzonte all'uomo, ma soprattutto ha messo in circolazione un determinato concetto sull'uomo, un concetto parziale e quindi errato. L'uomo cartesiano, kantiano o marxista non corrisponde all'uomo vero. Non importa che sia concepito come essere solitario, individuo astratto, o che sia considerato come numero della collettività produttiva, un tale uomo non corrisponde all'uomo vero, che é sempre l'essere personale integrato in una comunità.

E' necessario restare con i piedi per terra. La verità del giudizio consiste nel suo adeguamento alla realtà. L'uomo é solo e sempre un essere familiare, un singolo personale, degno e bisognoso, frutto dell'amore di Dio e dell'uomo. Questa esperienza e questa convinzione sono reali e bastano per riportare la famiglia in primo piano nella nostra riflessione. L'essere familiare deve occupare il posto di tutte le teorie insufficienti della modernità. La situazione di desolazione attuale deve lasciar spazio al nuovo uomo proposto dalla realtà, dalla ragione e dalla fede. La famiglia è chiamata a superare la situazione attuale e a prendere il posto di rilievo e di dignità che le spetta. Si tratta di un suo diritto, non di un regalo. La famiglia ha diritto alla sua esistenza nel futuro dell'uomo. Infatti questo

futuro appartiene alla famiglia. Quindi possiamo proclamare con San Leone Magno: *agnosce oh familia, dignitatem tuam!!.*

I PRIMI PASSI

Bisogna invertire la marcia. Il sentiero che ci allontana dalla famiglia ci allontana dall'uomo. Non è il cammino giusto. Un piccolo errore al principio diventa grande alla fine, come ci ricorda Tommaso; anche una verità al principio può fungere da stella mentre brancoliamo nel buio. Ci domandiamo come percorrere la giusta strada che ci condurrà alla scoperta dell'uomo come essere famigliare. Non ci sono dubbi, nella nostra cultura una delle vie da percorrere è quella dei diritti dell'uomo. In passato questa era una via impervia. L'uomo era abituato alla via dei doveri, quella dei comandamenti, delle "dieci parole", del riconoscimento della padronanza di Dio sull'uomo. Anche nell'invito del dio Apollo alla scoperta di se stessi, "conosci te stesso", la "lettura" giusta era un monito del dio agli uomini, a non lasciarsi trasportare dall'arroganza, ma a riconoscere la loro condizione di esseri mortali, che necessitano di pane e non d'ambrosia. Nella cultura dell'uomo moderno, con l'esaltazione della libertà e la lontananza di Dio, l'uomo tenta di affermare se stesso con la conquista di tutto quanto gli è dovuto.

La rivoluzione francese afferma e imbocca con la violenza questa via; ancora ci troviamo su questa strada. Non sono mancati sforzi e tentativi, anche da parte della Chiesa, di bilanciare questo processo di conquista dei diritti, con quello del riconoscimento dei doveri dell'uomo, ma la risposta ancora si fa attendere. La via dei diritti prevale. Siccome ha il suo versante positivo non deve essere né impugnata né trascurata. La famiglia può iniziare nel terzo millennio il ricupero della sua posizione, percorrendo questa via e acquisendo i diritti che le competono, come soggetto dei diritti.

Infatti i diritti dell'uomo sono uno dei segni dei tempi e sono da tenere presenti. I primi passi su questo sentiero sono già fatti; bisogna fissarli nella memoria per procedere oltre. Prendendo come punto di partenza il documento che fa epoca e divide la storia della conquista dei diritti, cioè la celebre *Dichiarazione Universale dei diritti dell'Uomo,* emessa dall'ONU a Parigi il 10 dicembre 1948, possiamo evocarne alcuni passi, quelli della stessa ONU, quelli della Chiesa e quelli della legislazione. Sono passi vacillanti, un po' incerti e ancora

esplorativi. Ma il principio del processo è sempre germinale e promessa di futuro migliore.

Nel documento dell'ONU possiamo trovare il fondamento vero di questo processo di nuova coscienza sull'uomo come essere famigliare, soggetto dei diritti, sia nel preambolo, sia nell'art. 16 par.3. Nel preambolo si parla del fondamento dei diritti, che è la persona, soggetto dei diritti. Infatti vi si afferma: "Considerando la *dignità e il valore della persona umana*... Considerando che il riconoscimento della dignità inerente a tutti i membri della famiglia umana, dei suoi diritti uguali e inalienabili, è il fondamento della libertà e la pace nel mondo...". L'affermazione è valida. Ogni uomo possiede questa dignità e valore dell'essere personale ed è perciò soggetto dei diritti. Tra di questi è elencato, nell'art.16, quello della famiglia: "*La famiglia è l'elemento naturale e fondamentale della società e ha diritto alla protezione della società e dello stato*". Queste parole del documento, anche se brevi e insufficienti alla portata umana e sociale della famiglia, hanno il loro peso e valore. Infatti la dignità della persona umana è l'unico fondamento assoluto dei diritti e la famiglia è connaturale all'uomo, precede e fonda la società.

La dottrina sociale della Chiesa è andata oltre. Se é vero che Papa Pio XII non ha voluto sottoscrivere il documento dell'ONU sui diritti, per la grave lacuna del silenzio su Dio, come principio e fine assoluto dell'uomo, e se è vero che anche nel secolo XVIII la Chiesa ha demonizzato il movimento verso la conquista dei diritti, proclamato nel 1791 a Parigi, definendolo *opus diaboli*, con l'andare del tempo ha però assunto in pieno la causa dell'uomo e anche la promozione dei diritti umani, chiedendo il riconoscimento dei diritti della famiglia. Questa nuova via inizia con la Enc. *Pacem in terris* di Giovanni XXIII; invece di esprimere condanna sul Documento dell'ONU, parla di esso come di un grande passo per la promozione dell'uomo. Il fondamento lo trova nella tradizione della dottrina cristiana sull'uomo, nella sua dignità di persona e nel suo ruolo naturale nella società. Questa verità ha avuto la sua migliore espressione in Tommaso d'Aquino e nei discepoli di Salamanca, nel secolo XVI con la scoperta dell'America, in modo speciale con Francesco di Vitoria che auspicava un organismo globale in rappresentanza della *communitas orbis*. Nella PT il Papa buono ha proposto un nuovo elenco dei DH, la loro fondazione in Dio, unitamente ai doveri dell'uomo di fronte a Dio e all'uomo.

La famiglia ha un posto nella dottrina della Chiesa. In breve tempo la Chiesa è passata dall'anatema alla prudente accoglienza. Il Vaticano II accetta questo nuovo indirizzo. E' significativo che nel 1975, quando a Helsinki si produce frattura tra i due poli di sviluppo dei diritti, nello scontro politico tra occidente e comunismo sovietico, tra primato dei diritti e libertà della persona e diritti sociali dello stato, la Chiesa con Paolo VI accolga questo movimento e affermi che la causa dei diritti dell'uomo appartiene all'essenza del vangelo.

Sarà Giovanni Paolo II colui che porterà avanti questa causa fin dalla sua prima Enciclica, RH, in cui parla della lettera e dello spirito dei diritti umani. In quanto *Defensor hominis* egli assume questa causa e lotta contro corrente per la difesa dei diritti fondamentali dell'uomo, della vita, della libertà religiosa, della pace tra i popoli. Afferma che la Dichiarazione dei diritti dell'uomo è una pietra miliare nel cammino dell'umanità. In riferimento alla famiglia ha dato inizio ad una vera rivoluzione. Ad intra ha creato il Pontificio Istituto per la Famiglia, ha sottoposto questo tema alla riflessione della Chiesa nel Sinodo dei Vescovi, dal quale poi ha tratto l'Esortazione apostolica *Familiaris comsortio,* nel 1981.

Il documento più significativo è però la *Charta dei diritti della famiglia* del 22 ottobre del 1983. E' un documento che supera tutti i testi legali dedicati alla promozione della famiglia. In esso definisce con precisione l'istituzione familiare, proclama i diritti che le competono e sollecita la dovuta protezione e tutela da parte della società e dello stato. Nella famiglia bisogna tenere conto dell'istituzione, della dignità delle persone e della difesa delle due missioni che le vengono affidate: quella della trasmissione della vita e quella culturale dell'educazione e promozione dei figli per prepararli all'ingresso nella società.

Ma c'è anche di più. Quando nel 1995 si commemoravano i primi 50 anni dell'ONU e a questa istituzione si rivolgevano soprattutto lodi e congratulazioni, per avere la sua opera cambiato la faccia della società umana in molti campi, egli indirizzava il suo discorso ai lavori di questo organismo per i prossimi 50 anni, affidandogli il compito di centrare i suoi sforzi nello sviluppo dei diritti dei popoli in modo tale che sia preservata la ricchezza delle culture e si possa formare in essa la vera *famiglia dei popoli.*

Inoltre non vanno trascurati gli sforzi per la costante difesa della famiglia, con interventi ben chiari contro le leggi degli organismi internazionali che minacciano la famiglia, come l'equiparazione degli omosessuali alla famiglia, le leggi sul divorzio, sull'aborto, l'eutanasia e tante altre. Tutte queste leggi, in

quanto contrarie alla legge naturale, sono piuttosto corruzioni della legge e non possono obbligare in coscienza. La famiglia, dono di Dio e speranza dell'umanità, viene difesa nei suoi diritti, essendo essa soggetto dei diritti in quanto composta da persone che hanno la loro dignità, non solo isolate, ma anche insieme, come istituzione naturale e cellula primordiale della società e della chiesa. In questa ottica cristiana i primi passi verso il riconoscimento dei diritti della famiglia sono fatti. Bisogna però ammettere che i risultati sono ancora pochi.

DE IURE CONDENDO

Se l'attuale situazione della famiglia risulta, oltre che ingiusta, insostenibile per le stesse famiglie e rovinosa per la società e lo stato, sembra doveroso proseguire con coraggio il cammino, abbozzato già nella Dichiarazione dell'ONU e portato avanti nel suo raggio di azione dalla Santa Sede. E' fuori dubbio: lasciare la famiglia andare alla deriva, all'inizio del terzo millennio, risulta doppiamente nocivo oltre che ingiusto, sia per la società stessa che per la chiesa. I diritti non sono grazie, o doni, che lo stato o la società concedono a chi piace loro. Ben al contrario, sono prerogative delle persone, le quali vengono prima sia della società, sia dello stato e a questi ultimi tocca non soltanto riconoscere tali diritti, ma anche tutelarli, proteggerli e difenderli. Si tratta di un atto di giustizia, non di grazia.

Nel corso della storia si verifica un fatto: i diritti appartengono alle persone e attraverso di esse alle istituzioni, ma il riconoscimento dei diritti cammina di pari passo con la scoperta dell'umanità dell'uomo, e sono quasi sempre conquiste difficili. Tutto ciò può essere osservato nel processo storico e nella lunga marcia verso la conquista dei diritti alla libertà religiosa, alla liberazione della schiavitù, al riconoscimento dei diritti dei lavoratori, dei diritti delle donne e, adesso, nella lotta per i diritti dei popoli.

Nel riconoscimento e nella protezione della famiglia come soggetto dei diritti, bisogna portare avanti la causa della famiglia sui tre fronti implicati nella stessa causa. Da un lato si trova il fondamento dei diritti umani, ancora debole e vacillante, dall'altro bisogna vedere con oggettività tutto quanto é ancora ingiusto nelle leggi riguardanti la famiglia, sia per gli ostacoli che sono ora una realtà legale, sia per la promozione dei beni che sono costitutivi della stessa

famiglia. Non basta il dovere negativo, *de removens prohibens*, ma occorre l'aiuto e la tutela per la giusta promozione.

La causa della famiglia è sacra, forse per questo risulta più difficile di quella ricercata dal mitico fondatore della città di Roma, perché come dice il poeta romano, *tantae molis erat romanam condere gentem.* Non si tratta solo di ciò che già esiste, si tratta di andare avanti almeno allo stesso ritmo della vita stessa, con legislazione adeguata, cioè *de iure condendo.*

La famiglia è soggetto di diritto, come la stessa persona, in quanto la famiglia é istituzione naturale e riguarda la *communio personarum*. La persona umana è il soggetto dei diritti in virtù della sua dignità assoluta. Quando si cerca la consistenza del fondamento giuridico dei diritti umani, si percorrono di solito due vie: quella delle facoltà o libertà che appartengono ai soggetti umani nella società, così ha fatto la dichiarazione dei diritti dell'uomo e del cittadino, riconoscendo i diritti degli uomini e negandoli alle donne; l'altra è quella di voler cercare il fondamento nelle leggi emanate dallo stato e dai suoi organi. In entrambi i casi siamo nel campo del positivismo. Il fondamento di queste due posizioni, nonostante l'ampio consenso, è debole e relativo.

Bisogna andare oltre. Il diritto è ciò che appartiene alla realtà in modo intrinseco. Tommaso d'Aquino non parla dei diritti umani, ma sottolinea il fondamento dei diritti nella legge naturale, in quanto legge dell'uomo, manifestata nelle profonde inclinazioni della natura, all'essere, al bene, alla procreazione in famiglia, alla verità, alla pienezza di vita in Dio. Questi inclinazioni sono nella natura umana (ST, II,II, 94.2). Lo sviluppo di questo *ius quod est ex natura hominis* è stato riconosciuto nella storia come *ius gentium*, è presente nei trattati scolastici sul diritto, e adesso come *diritti dell'uomo o diritto umano.* La persona è il vero fondamento, in quanto Dio l'ha voluta sussistente, di natura ragionevole, e in comunione naturale con altre persone nella famiglia. La famiglia fonda il suo diritto in quanto soggetto nelle realtà personali che la compongono. Essa precede lo stato e rende possibile la società.

I diritti della famiglia possono quindi dirsi espressione attuale della legge naturale, con un fondamento assoluto nella persona umana. Da questo fondamento possiamo considerare la famiglia quale soggetto dei diritti.

Un altro campo di sviluppo necessario è quello della rimozione degli ostacoli che hanno fatto irruzione nell'ambito dei diritti della famiglia, con lo sviluppo delle leggi positive, contrarie alla legge naturale. In realtà è necessario ritornare

alla giusta concezione della legge positiva, come una certa espressione del diritto, e non come concepita dopo Rousseau, espressione della volontà o consenso della maggioranza, ciò non è fondamento adeguato. Perciò le leggi positive, che sono di fatto contro la legge dell'uomo, non si possono dire leggi, o non si possono imporre alla coscienza. Secondo Tommaso sono soltanto una perversione o corruzione della legge. Occorre perciò una denuncia coraggiosa delle leggi emanate in gran numero dai parlamenti, contro i diritti delle famiglie e dei suoi componenti. La lista è lunga e ben nota a tutti: leggi che inducono al divorzio, fonte di tanti disagi in modo speciale per i figli e per la società; più gravi ancora le leggi che equiparano l'unione omosessuale al matrimonio concedendo gli stessi diritti. Per non parlare poi delle leggi in favore dell'aborto e contro il diritto alla vita di ogni individuo.

La famiglia deve essere protetta contro gli attentati dei chiamati *nuovi diritti*, che sono in realtà pretesi diritti contro la natura umana. Si tratta di un campo difficile. Quando il cancro si é diffuso nel corpo la cura é più arda e più lunga. Ma la difficoltà non deve costituire motivo per non lottare contro il male.

La società deve essere fondata sulla verità. Tutto quanto é contro la verità dell'uomo, è contro la sua natura, non serve come fondamento. Dio perdona sempre, l'uomo qualche volta, la natura mai. Un impegno, paragonabile a quello della *glasnost*, deve dare avvio alla revisione dei falsi diritti e delle leggi contro la famiglia.

Ma lo *ius condendum* richiede uno sviluppo positivo nella protezione dei tre compiti affidati alla famiglia: la *communio personarum*, la generazione dei figli e l'educazione e promozione delle nuove generazioni. La famiglia trova difficoltà nei tre campi e necessita di aiuto e tutela. Si richiede sempre la sufficienza di beni materiali per l'esistenza della stessa famiglia: la casa, il lavoro giustamente retribuito, un livello di qualità di vita degno dell'uomo, una cultura di promozione e incoraggiamento per superare le difficoltà dell'esistenza quotidiana. Un nuovo figlio non viene al mondo con il pane e il sostentamento sotto il braccio, arriva con tutte le esigenze di cura, protezione, affetto. Contro la mentalità egoista, che rifiuta gli impegni inerenti a un nuovo membro della famiglia, la società deve propiziare una nuova mentalità di amore e di donazione di se stesso. La diminuzione delle nascite, così allarmante nel nostro tempo, deve cambiare direzione e riconquistare un equilibrio con l'aumento del numero dei figli in famiglia. Il paradosso del nostro tempo è davanti agli occhi: da un lato

aumentano le coppie senza figli e dall'altro cresce la domanda, a qualunque prezzo, di figli del laboratorio e della tecnica.

Il compito ancora più urgente della famiglia, oltre a quello di crescere e moltiplicarsi, con la paternità e maternità peculiare dell'utero fisico, é quello di aprire uno spazio al cosiddetto "utero spirituale" (ST, II,.II, 12,10), per esercitare l'educazione e la promozione umana dei figli. La società ha un urgente bisogno di genitori e di maestri in umanità. I genitori sono principio della vita, crescita, educazione e promozione dell'uomo nella virtù. (ST.II.II. 102, 1-e In VIII Ethic, lect. 11.n.4). Tutte queste vie di promozione devono essere percorse. Sono vie del diritto.

Se siamo in grado di riconoscere la famiglia come oggetto di ricerca, come soggetto dei diritti, saremo anche in grado di capire la famiglia come progetto di Dio e dell'uomo e di ricostituirla lungo il corso di questo terzo millennio cristiano.

Bogotá, agosto, 2001

VALORI CREŞTINE ALE FAMILIEI ÎN ROMÂNIA ŞI PRACTICI CONTRARE ACESTORA

Pr.Prof.Univ.Ilie Moldovan

SEMNIFICAŢIA FAMILIEI ÎN GENERAL ŞI A CELEI CREŞTINE ÎN SPECIAL, ÎN LUMINA GÂNDIRII ORTODOXE, LEGEA NOASTRĂ STRĂMOŞEASCĂ

Valoarea familiei este exact aceea a vieţii însăşi. Fie că privim familia din perspectiva existenţei umane naturale, fie a celei umane spirituale, familia este izvor şi albie a vieţii. Ea este prima societate naturală care se sprijină pe legătura indisolubilă dintre bărbat şi femeie şi care se completează cu o lume nouă în care apar copiii. Prima condiţie şi prima formă a societăţii umane, familia, conferă omului ajutor şi siguranţă celui dintâi pas pe care îl face în viaţă şi fără de care nu poate face altul. Constituind un grup compus din persoane unite prin legături de căsătorie şi relaţii paterne, familia reprezintă aceste două raporturi de bază care determină apariţia şi dăinuirea existenţei umane însăşi. Astfel, putem spune că valoarea familiei este exact aceea a vieţii însăşi, întrucât ea este adevăratul om întreg. "Nu este bine să fie omul singur", aflăm scris în referatul biblic al creaţiei şi, desigur, nici femeia nu e bine să fie singură, dar şi mai greu ar fi acest lucru pentru copii. Căci nici bărbatul singur, nici femeia singură, cu atât mai puţin copiii, nu formează încă omul. Prin unirea bărbatului cu femeia, privită ca un act spiritual şi fiziologic, are loc crearea unui al treilea, copilul, iar aceasta aduce cu sine intimitatea unei vieţi mai înalte şi o unitate de convieţuire mai completă. Chiar acei oameni care renunţă pentru o raţiune să-i zicem superioară la traiul în familie, caută să-i regăsească binefacerile într-un fel sau altul. Dar cel ce trăieşte în ea se află în legea ei comună şi realizează condiţiile morale necesare pentru ca facultăţile sale să se dezvolte, ca trebuinţele multiple ale firii sale să se satisfacă şi ca datoriile sale să se împlinească. Familia mai este şi cea dintâi instituţie umană, aşezământ prin care viaţa socială se desfăşoară în mod organizat şi eficient. În această calitate de instituţie, mamă a tuturor celorlalte, unitate primordială a întregii societăţi, familia care se află la confluenţa vieţii individuale şi a celei colective, poartă în sine toată viaţa, precum celula organică poartă energiile materiei brute şi aceea a ţesăturii vii pe care ea trebuie să o

furnizeze. Orice acțiune ce urmărește dezorganizarea familiei – de la corupția exercitată de falsa "educație sexuală" până la instalarea stării avorționiste – poate aduce cu sine destrămarea vieții umane însăși.

Familia, punct gravitațional de existență omenească. Un alt adevăr de observație curentă îl constituie faptul că familia se caracterizează printr-o trainică sudură internă. Astfel, forțele interioare care unesc familia sunt sentimentele cele mai puternice: atașamentul emoțional al soților, precum și al părinților și al copiilor, respectul reciproc, solidaritatea și alte atitudini care rezultă din satisfacerea nevoilor emoțional-spirituale, năzuința spre intimitate, spre simțământul de încredere și siguranță. Prin urmare, familia este punctul gravitațional de existență comunitară, primul și cel mai important în acest sens, fiind în același timp comun persoanelor care îl alcătuiesc, deosebit de al altor persoane, în mod absolut unic, după cum și fiecare persoană este unică sau fiecare ființă conjugală este unică. Din sânul vieții familiale toate vârstele au de câștigat: tinerețea aici se dezvoltă, vârsta coaptă aici își asigură fecunditatea, bătrâneții familia îi acordă un supliment de fericire, un sprijin, o prelungire a mulțumirii pentru biruințele câștigate în tumultul existenței pământești. Dacă privim importanța familiei în genere, atât pentru individ cât și pentru societate și constatăm că familia e omul, iar buna ei funcționare înseamnă viața, urmează să ne dăm seama că adevărurile ce stau la baza familiei trebuie să fie considerate ca având o valoare absolută pe care nu o putem dezavua fără să ne dezavuăm pe noi înșine, umanitatea noastră și natura. Familia naturală concentrează, așadar, totalitatea valorilor prin care se afirmă și se susține viața, ea modelează aptitudinile originare, sufletești și trupești ale omului, după cum face și ca bunurile existenței lui să sporească și să se transmită din generație în generație ca forme ale culturii și civilizației. Cu toate acestea, ea nu-și este suficientă sieși.

Familia, mijloc de promovare a valorilor vieții veșnice. În calitatea sa de izvor și albie a vieții, familia nu este numai purtătoarea unor puteri reproductive: este și vatra unor puteri ale începutului, puteri veșnice și productive. Neamul omenesc biologic se consumă și îmbătrânește pe zi ce trece. El ar fi sortit să dispară dacă ar fi lipsit de un proces de regenerare spirituală. Din cele mai îndepărtate origini ale umanității, familia își asumă nobila și anevoioasa sarcina de a îngriji de recrutarea elementului nou care prin transmiterea vieții combate și depășește opera morții. Însă, o adevărată biruință asupra morții nu a fost câștigată decât de către Iisus Hristos-Domnul, care a înviat din morți. Hristos, prin

Înviere, a schimbat condiţiile ontologice ale existenţei. Familia însăşi devine un mijloc de a promova nu doar valorile lumii acesteia, ci mai ales valorile vieţii veşnice, scopul ei devenind şi acela de a lărgi hotarele Împărăţiei lui Dumnezeu. Desigur, ne referim la familia creştină, iar în această calitate, ea nu mai este o simplă "celulă a societăţii", căci a ajuns o "biserică domestică" (cf. Romani 16, 5). Familia creştină este matricea generatoare a unei vieţi noi, este laboratorul sacru în care se pregăteşte, se formează şi se întreţine în fiecare ceas firea restaurată în starea originară predestinată nemuririi. În sensul acesta ne sfătuieşte Sf.Ioan Gură de Aur: "Folosiţi-vă cu înţelepciune de viaţa familială şi veţi fi primii în Împărăţia cerurilor şi vă veţi bucura de toate bunurile" (Omilia 7 la Evrei).

Raportul dintre caracterul natural şi cel supranatural al vieţii familiale. După cum ama mai văzut, continuitatea vieţii în albia familiei este asigurată de o anumită ordine care o susţine lăuntric şi care îi garantează transmiterea modelelor ei de existenţă peste veacuri. Prin natura ei, familia este aşezământul moral care sădeşte şi îngrijeşte plămada făpturii umane într-un fel care nu poate fi înlocuit cu nici un altul. Vorbind la modul universal, istoricii convin că epocile de prosperitate şi de putere a popoarelor coincid întotdeauna cu cele de puritate şi solidaritate a vieţii familiale. Dar şi invers, corupţia şi degradarea vieţii sociale sunt contemporane cu degradarea morală a familiei. E bine să observăm şi cum apare acest fenomen. E o lege generală aceea că natura lăsată doar la puterile sale este neputincioasă a se conserva, că fără ordinea supranaturală, virtuţile şi sensurile lor spirituale nu pot subzista intacte. Istoriceşte vorbind, familia a avut ca fundament şi ca suport religia. Şi tot atât de adevărat şi justificat istoric este şi faptul că doar religia creştină i-a permis să-şi dezvolte deplin valenţele. Credinţa creştină pătrunde şi susţine familia în sensul formării unei structuri puternice, ridicând-o în sferele cele mai înalte, şi face din ea o cetate inexpugnabilă, o *ecclesia domestica*. Numai că o cădere din harul familiei creştine, prin păcatele care pătrund până în vistieriile vieţii, este şi ea posibilă, iar această cădere face ca prăbuşirea să nu se oprească la o stare naturală a acestui aşezământ, ci să coboare sub nivelul rânduielii firești, în zona degradării şi a viciului.

VALORI CREŞTINE ALE FAMILIEI ÎN SPIRITUALITATEA ROMÂNEASCĂ

Mai presus de orice, în familie la români e preţuită iubirea. În contextul datelor care definesc familia creştină, spiritualitatea românească se înscrie cu

valorile ei proprii. Sunt acele valori care îi asigură căsătoriei cel mai important dintre scopurile sale: desăvârşirea în iubire, care o face cu adevărat rodnică, după cum îi deschide şi perspectivele atingerii acestui scop: devotamentul inspirat, susţinut de credinţă. Aceste valori se află şi la originea funcţiilor pe care le are familia în existenţa neamului nostru: de la funcţia unificatoare, adică socializatoare, la cea sfinţitoare sau purificatoare; de la cea regeneratoare de vieţi omeneşti în societate la cea edificatoare în ordinea morală; de la cea creatoare de valori economice şi culturale la cea creatoare de destin etnic. Reproducerii naturale îi corespunde, astfel, în sânul familiei, un proces de reproducere spirituală, sufletească, pe care se bazează continuitatea valorilor morale. Întrebarea e, în ce constă specificul forţei datorită căreia aşa-zisele instincte naturale îşi schimbă sensul, prefăcându-se în sentimente înălţătoare, în ce rezidă explicaţia faptului că un ataşament cvasi-inconştient devine iubire luminată şi respectuoasă faţă de persoana cu care eşti înrudit prin har sau după sânge? Din răspuns nu poate lipsi factorul divin, iar acest dar îi este conferit familiei ancestrale la români din etnogeneză, desigur, reînnoit continuu prin săvârşirea Tainei sfinte a Căsătoriei. Până aproape de zilele noastre, mai precis, spre sfârşitul secolului al XVIII-lea, familia se bucura, în toate straturile sociale, de o indiscutabilă sacralitate. Mai presus de orice, era consfinţită însă iubirea, având totodată şi o dimensiune cosmică.

Un exemplu de valorificare a iubirii ca nuntă cosmică la români, încă din etnogeneză. Referindu-ne la iubire ca valoare nupţială supremă a spiritualităţii noastre, cu titlu de exemplu, ne putem raporta la sensul tainic al baladei "Mioriţa", care constă în voinţa ciobanului de a interveni în cursul soartei sale, prefăcând nenorocirea care-l paşte, aceea de a fi omorât de semenii săi, într-un eveniment al unei liturghii cosmice. Iubirea desemnată de actul nunţii, ca esenţă a vieţii, se dovedeşte aşadar a fi mai tare decât moartea. De altfel, nu avem în această baladă relatarea unui caz izolat, câtă vreme în tradiţia poporului nostru, mai ales în satele de la munte, cununiile tinerilor erau precedate de întâlniri cu scop religios, sponsal, la nedeile din poienile munţilor sau ale colinelor. Nu de puţine ori, în bisericile de lemn de la munte, în codru, se oficiau căsătoriile chiar şi ale mirilor ce aparţineau unuia şi aceluiaşi sat. Cu această semnificaţie, aflăm în colindele străvechi că cerbul din păduri, din proprie iniţiativă, se oferă hrană la ospăţul mirilor, dar numai la masa cea mare, cu care de fapt se încheie slujba cununiei. Sunt doar câteva exemple care ne permit să identificăm originea sa-

cralităţii cosmice a căsătoriei şi a familiei la români încă din etnogeneză. Vigoarea, sângele şi direcţia nobilă ce i-au fost imprimate prin caracterul sacru al familiei acestui popor de către creştinismul carpato-dunărean sunt consecinţele unei convertiri totale, însemnând instaurarea, în existenţa din această parte de lume, a unei ordini morale noi, adică a supremaţiei spiritului asupra părţii senzuale din om. Opera aceasta aparţine iubirii care se opune erosului, în sensul transfigurării acestuia.

Un alt exemplu de valorificare a iubirii curate ni-l oferă cântecul de dragoste la români. Iubirea din cântecul popular românesc nu-şi are obârşia în viaţa colonilor romani din Dacia cucerită de Traian, cum adesea se afirmă. Cultul romanilor precreştini pentru instinctul erotic e semnul învederat al unui senzualism cvasi-morbid care se curmă pe pământul străbun prin adoptarea unei noi credinţe, iar iubirea ce se afirmă prin biruinţa Crucii lui Hristos realizează o nouă simbioză între om şi natură, între artă şi viaţă, între neam şi pământ. Mai mult decât oricare dovadă a acestui fenomen propriu etnogenezei este cântecul popular românesc. Într-adevăr, cine se apleacă cu sârg spre literatura populară de dragoste dobândeşte convingerea că trăieşte "o cântare a cântărilor românească", după spusele poetului Vasile Voiculescu, "mult mai puţin senzuală decât idila senzuală a lui Solomon şi mult mai demnă, căci aici dorul curat îşi arată toate feţele, dragostea, toate tainele şi suferinţa toate colţurile". Desigur, pentru noi "Cântarea cântărilor" din Scriptură are o valoare simbolică, profetică. Luată însă ca reper de gen literar în poezia populară românească, ea ne dezvăluie marea frumuseţe a inimii curate din gândirea şi viaţa neamului aninat de crestele Carpaţilor. Este de remarcat şi aceea că în pregătirea pentru nuntă la români, fecioria deţinea o valoare supremă, dovedită ca atare de numeroase tradiţii şi obiceiuri, cum ar fi, bunăoară, sărbătoarea Sântiliei din Munţii Răsăriteni.

Iubirea curată în unitate deplină cu sfinţenia. În spiritualitatea românească, sfinţenia este legea tuturor lucrurilor văzute şi nevăzute. Hristos-Domnul umple de slavă întreg universul. Soarele e sfânt, albina şi oaia sunt sfinte, casa, de asemenea este sfântă. Tot ce e la locul lui şi la timpul lui, în ordine, cu rost, este sfânt. În ce priveşte viaţa omenească, "sfinţenia" ei aparţine şi ea fiinţelor şi lucrurilor din viaţa aceasta, în măsura în care ţin de Împărăţia lui Dumnezeu. Fiecare existenţă luată în parte îşi are un fel de relaţie directă a ei cu Însuşi Creatorul şi Proniatorul lumii. În sensul acesta, viaţa ce curge prin albia familiei nu aparţine doar harului cu care este înzestrată creaţia în întregul ei.

Aflându-ne aici pe pământ, sfinţenia Împărăţiei trăieşte în făpturile noastre, se întruchipează în sfinţi, petrece cu aleşii Domnului, se descoperă în zilele de post, ca şi în cele de sărbătoare, se revarsă în cântare, inundă ca o ploaie binefăcătoare de mai locaşurile de închinare. În rândul acestora se înscrie şi sfinţenia ca valoare specifică vieţii familiale româneşti. Astfel, datoria conjugală a soţilor în căsnicie îşi are "legea" ei pe care cei în cauză nu o pot omite fără să încalce o rânduială consfinţită de tradiţie. Despre această ordine morală ne vorbesc protocoalele pruncilor botezaţi din satele noastre de altă dată, care consemnează o anume periodicitate a naşterilor, ca şi a botezurilor pruncilor, în funcţie de itinerarul spiritual calendaristic pe care îl observă şi îl trăiesc părinţii. Până şi modul în care se "moşesc" copiii ţine de un ritual specific ce atârnă de sfinţenia actului respectiv, descoperind credinţa intervenţiei divine în existenţa familiei. Alte numeroase valori, pe lângă cele amintite, fie că sunt economice sau culturale, întrucât sunt creaţii ale familiei creştine, se bucură de o vădită sacralitate. Ar fi destul să ne referim la pâinea şi vinul ca elemente euharistice ce se pregătesc pentru Sfântul Altar în gospodăria ţărănească, aducând totodată cu ele, în etnogeneză, o agricultură şi viticultură dezvoltate. Consemnarea acestui fapt o avem în obiceiurile de Crăciun, ca şi a altor sărbători de peste an, în cuprinsul cărora putem identifica un drum al pâinii, respectiv al Sfintei Liturghii cosmice, în intimă legătură cu funcţiile vieţii familiale.

Familia ca albie de transmitere a iubirii şi a sfinţeniei la români. De la o generaţie la alta, sfinţenia dobândită în etnogeneză, la care se adaugă şi alte virtuţi nemuritoare ale strămoşilor, moşilor şi părinţilor, curge pe albia familiei. Această curgere e cunoscută cu denumirea de ereditate. Spre a o deosebi de o ereditate rea, aceea a arborelui genealogic, am putea să-i zicem, suflet etnic sau suflet românesc, în cazul nostru. Căci fiinţa unui neam, vorbind de un neam creştin, nu este numai natură, adică produs al pământului, instinct întunecat şi năzuinţă oarbă, ci este mai întâi spirit, dar dumnezeiesc, vedere duhovnicească şi modelare conştientă. Ea aparţine Împărăţiei lui Dumnezeu, alcătuind o unitate de părinţi şi de fii, de morţi şi de vii, la temelia căreia se află Taina Nunţii. Izvor de energie spirituală, zestrea acestei fiinţe etnice se transmite urmaşilor drept virtute a învierii din partea celor adormiţi în dreapta credinţă în vederea continuării pe pământ a unui destin propriu, după un plan rânduit de Creator. Iată motivul pentru care se cuvine să privim pe Martirii şi pe Sfinţii noştri la obârşia neamului. Mai întâi pe Martiri, precum cei din Dobrogea, căci ei sunt în mod

precis cei care L-au preferat pe Hristos tuturor lucrurilor lumii, chiar şi vieţii lor pământeşti, şi care s-au regăsit în suprema jertfă pentru Hristos, încât sa spună ca Ignaţiu al Antiohiei, murind: "Acum încep să trăiesc!" Martirii sunt garanţia adevărului că un neam ce îşi întemeiază existenţa pe această prezenţă divină se învredniceşte în istorie de darurile ce i le transmit ei ereditar prin albia familiei. Nu e consemnat acest adevăr în troparul cântat mirilor la Cununie: "Sfinţilor mucenici, care bine v-aţi nevoit şi v-aţi încununat..."? Nu mai puţin Sfinţii, ei sunt singurii adevăraţi nemuritori, înainte de adormire, pentru că în viaţă încă fiind trăiesc cu toată fiinţa lor în Cel înviat şi astfel moartea nu mai are stăpânire asupra lor. În păcat se găseşte moartea, iar în sfinţenie se găseşte nemurirea. Un flux al sfinţeniei ereditare aparţine şi părinţilor (moşilor) adormiţi. Şi ei se află la originea unei spiţe de neam, la rădăcina împreunării iubirii curate cu viaţa.

Sensul familiei ca purtătoare a unui suflet românesc. Când Dumnezeu vrea să întemeieze un neam, în care să-şi întrupeze un gând, ca pe un nou Fiu al Său, şi să-l înzestreze cu o misiune, alege mai întâi pe părinţi. Astfel, părinţii alcătuiesc un cămin, adică o familie "nucleară", un laborator divin, care nu este altceva decât un mod al imitării actului divin creator datorită căruia soţii au menirea să colaboreze cu Dumnezeu, în aşa fel ca nici iubirea şi nici sfinţenia să nu piară, ci să se împărtăşească altor şi altor persoane create. La sfârşitul acestor consideraţii privitoare la transmiterea sfinţeniei pe calea eredităţii în familie, ar fi oportun să ne întrebăm: va dispare în mileniul trei familia creştină, cu structura ei specifică, aşa cum am văzut-o mai înainte, prin desacralizarea tuturor lucrurilor, potrivit unui nou spirit al vremii? E cu neputinţă! Atât timp cât familia se va afla în slujba sufletului etnic, nemuritor prin sfinţenia dăruită lui de către Hristos-Domnul, ea va rămâne nu o celulă a societăţii, ci un laborator viu al Învierii, după cum mai spuneam. Etnicul, care se află la temelia unei unităţi umane de sus, fiind inalterabil, îşi poate restrânge hotarele, poate fi chiar aruncat la marginea istoriei, dar el nu va dispare din existenţă, rămânând mărturie pentru fiii pământului la a doua venire a Mântuitorului. Iată una din speranţele cu care intrăm în mileniul trei. Căci de fapt speranţa la care ne referim, de data aceasta, nu este o simplă speranţă, ci este şi ea o valoare întemeiată pe iubire şi sfinţenie, este o prezenţă vie să-lăşluind în inima familiei, este încrederea ce ne-o inspiră credinţa că destinul istoriei se află în mâna lui Dumnezeu.

Virtutea fidelităţii în familia românească şi însemnătatea ei socială. Din iubire, sfinţenie şi speranţă aşa cum acestea se întâlnesc în viaţa familială la

poporul român, odrăslesc acele valori religios-morale care creează temeiul indisolubilității şi al trăiniciei unei căsătorii, ca şi al unui cămin părintesc: fidelitatea şi devotamentul. Căsătoria indisolubilă este ceva din infinit introdus în fragila viață umană. Dragostea, conjugată cu sfințenia, dă soților sentimentul că ei se angajează pentru un lucru etern. Înainte de obligația fecundității şi loialității convieţuirii soților laolaltă, căsătoria comportă o constrângere pe calea conştiinței la o fidelitate deplină, cu ecou până dincolo de veac. Indisolubilitatea aparține ființial căsătoriei, dar virtuțile ei se răsfrâng asupra întregii vieți familiale. În primul rând soții au asigurată trăinicia legăturii lor, cerută de "contopirea" inimilor lor, ca şi de natura dragostei care "niciodată nu piere". Dar această trăinicie, care impune garanția fidelității împotriva îndemnurilor necurăției, asigură totodată o certitudine liniştită, pentru vremea bătrâneții, după cum asigură bună creşterea şi educarea copiilor. Fermitatea legăturii conjugale, pe care o întâlnim constant în toate straturile sociale ale poporului român, până spre sfârşitul secolului al XVIII-lea, iar în continuare în pătura țărănească, constituie un izvor pentru o viață familială onestă, de care depinde integritatea moravurilor şi prosperitatea socială, cea mai fecundă sursă a binelui obştesc. Dacă uniunea soților este punctul de stabilitate familială, iar aceasta punctul stabilității sociale, cum ar putea ca o societate, cum ar fi aceea a mileniului trei, să nu aibă interesul cel mai mare să ferească de fragilitate acest pivot pe care toate se sprijină? "Perechea indisolubilă" şi cultul fidelității familiale, aceasta-i piatra neclintită, aceasta-i rubinul pe care l-a pus "Ceasornicarul" proniator în complicația mobilă a roților istoriei, prin care s-a fortificat sufletul românesc în familia tradițională. Cu cât acest punct de sprijin va fi şi pe viitor mai durabil, cu atât mişcările ce le permite vor f mai uşoare, simple, regulate, mai eficace. Aşadar, o familie bine aşezată pe principiul fidelității conjugale este o valoare socială inestimabilă. Legăturile de rudenie ce le întreține prin însăşi coeziunea sa, îi poate duce influența până departe: ele creează un fel de rețea care fixează în siguranță o întreagă porțiune a familiei naționale.

Două aspecte ale vieții conjugale prin care se descoperă fidelitatea, devotamentul şi castitatea. Devotamentul. Pentru ordinea iubirii, inaugurată de Taina Cununiei, devotamentul conjugal apare ca un fenomen spiritual, care angajează pe soți în mod existențial. Mai presus de orice, devotamentul se afirmă, în căsnicie, prin jertfelnicia generoasă a unui soț în raport cu celălalt soț. Cine nu ajunge la devotament, acela nu iubeşte. Adevăratul nume al devota-

mentului este dăruirea. El este nelipsit de sentimentul fidelităţii şi chiar îl exprimă. Dragostea este un sentiment care nu-şi ajunge sieşi. Pentru a se conserva şi a creşte, ea are nevoie de o hrană specială şi aceasta este făcută din miile de mici servicii mutuale care sunt ca ochiurile unui uriaş năvod, ca firele colorate ale unui covor, a căror împletire nu se va sfârşi decât odată cu viaţa.

Castitatea. Atât pe linie trupească, cât şi sufletească, prin exigenţele sale ferme, castitatea constituie un criteriu de evaluare a fidelităţii. Noţiunea de castitate arată înainte de toate o calitate spirituală, "înţelepciunea" totală, puterea care susţine integritatea fiinţei, mai bine zis a persoanei care se bucură de nevinovăţia şi curăţia inimii. În familie, femeia "*se va mântui prin naştere de prunci...prin mijlocirea castităţii*", ne spune Sf. Ap. Pavel (1Timotei 2, 15). Castitatea nu este doar rodul unei osteneli personale, care aduce totodată şi stăpânirea de sine, de care se foloseşte nemijlocit şi fidelitatea, ci şi o revărsare din misterul de necuprins al vieţii divine. Ea este ca un cristal: dacă îl ţii în lumina soarelui, el însuţi devine un adevărat focar de lumină. Ea poartă cu sine binecuvântarea fericirii a şasea din Predica de pe Munte: "*fericiţi cei curaţi cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu*" (Matei 5, 8). În gândirea poporului român, numai cei curaţi sunt şi fideli, pentru că numai aceştia respectând castitatea se află în opoziţie ireductibilă cu fărădelegea ca trădare a iubirii prin desfrâu şi adulter.

Naşterea de prunci, sinteza valorilor cristalizate în familia românească. Naşterea de prunci, în gândirea ortodoxă a poporului român, nu este un fapt de ordin biologic, cât unul de ordin spiritual. Iubirea este energie creatoare, ea cheamă la viaţă şi îmbogăţeşte viaţa. Consfinţită în taina Căsătoriei, iubirea, ca şi sfinţenia, care îşi găseşte expresia în reciproca dăruire a celor două fiinţe chemate la desăvârşire spirituală, urmează o lege universală ieşită din plinătatea divină: procrearea. Iubirea despre care vorbim pătrunde până la rădăcinile făpturii umane, întrucât ea îşi trage seva din solul sfinţeniei, din acel adânc al mormântului Învierii lui Hristos, vistieria vieţii veşnice. Iubirea soţilor în sânul familiei nu este o simplă contemplaţie fericitoare, ci e mers înainte, este efort spre biruinţa vieţii, e participare la puterea creatoare a lui Dumnezeu. În iubirea conjugală răsună glasul Sfântului Duh din ultima zi a creaţiei : "*Să facem pe om după chipul şi asemănarea noastră!*" Dacă în iubirea ce leagă pe soţi laolaltă se răsfrânge o rază din lumina Paradisului, în rodul acestei iubiri, în fiinţa copilului, aceeaşi lumină găteşte cu anticipare venirea Împărăţiei lui Dumnezeu pe

pământ. Iată de ce suntem în drept să afirmăm că naşterea de prunci este o sinteză a valorilor spirituale prin care se constituie familia creştină inaugurată şi ea prin taina Nunţii. Izvorând nemijlocit din puterea divină, procreaţia nu mai aparţine speciei, adică biologiei, în sensul naturii decăzute, ci restaurării tuturor lucrurilor în Hristos, înscriindu-se şi ea în taina Împărăţiei. Subminarea acestei taine, prin agresiunea civilizaţiei afrodisiace încă din veacul trecut, se continuă în mileniul al treilea prin introducerea în el a "tainei fărădelegii" despre care ne vorbeşte Sf.Ap.Pavel şi la care se cuvine să luăm aminte.

PRACTICI ACTUALE CONTRARE PROMOVĂRII VALORILOR CREŞTINE ALE FAMILIEI ÎN ROMÂNIA

O privire asupra desfăşurării fazelor dezorganizării familiei în cultura contemporană de origine creştină. Referindu-ne la cultură dintr-o perspectivă a preocupărilor de ordin demografic, ea este definită drept "modul de viaţă al societăţii" şi vizează, în primul rând, valorile spirituale de care atârnă destinul familiei. Este de notat şi aceea că în concret modelele aşa-zise culturale, configuraţii ale diverselor valori, variază pe grupuri sociale, tributare fie unor rânduieli tradiţionale, fie unor emancipări din datinile străbune şi făuririi unor noi uzanţe comportamentale. Aceasta este de fapt situaţia în care ne găsim noi. E vorba de o situaţie care decurge dintr-un trecut cu obârşia în etnogeneză şi care înregistrează, mai ales în cele trei secole din urmă, mutaţii substanţiale, tinzând spre ultimul model demografic naţional, cel al familei preponderent nucleară. Se pare că modelul nostru cultural este cel european – deşi nu în totalitatea configuraţiei lui – pe care îl putem mai uşor descifra, având fazele dezvoltării lui mai bine conturate, de la destrămarea masivului etnic european, provocată de iluminism, până în stadiul lui actual post-modernist. Deşi nu ne aparţine direct, desacralizarea vieţii familiale provocată de Revoluţia franceză sau de cea bolşevică ne priveşte şi pe noi. Campaniile antireligioase au ucis sentimentul de respect, de datorie, spiritul de devotament şi sacrificiu, iubirea şi fidelitatea, toate valori indispensabile pentru existenţa familiei tradiţionale, în care se adăposteşte sufletul românesc. Asistăm în ţara noastră la renaşterea unui păgânism domestic, ce înaintează progresiv şi insistent, făcând să triumfe suprasolicitarea egoismului carnal, cunoscut sub numele de sexualism, etalat printr-un cult al goliciunii.

Cauzele dezorganizării familiei moderne şi ale desacralizării ei. Se cuvine să enumerăm, în trecere, mulţimea de factori care au contribuit la slăbirea

vieţii familiale moderne şi contemporane: libertinajul unui tineret, băieţi şi fete, care şi-a pierdut steaua polară; extinderea prostituţiei, a practicilor neomalthusianiste şi a avorturilor; căsătoria privită din punct de vedere strict individualist, hedonist, puternic aşezată pe principiul sterilităţii sistematice şi găsind, pentru a se menţine şi desface, colaborarea avortului, adulterului şi divorţului. Toate aceste practici, toate aceste instituţii, nu sunt decât părţi conexe ale unui sistem complet coerent care ruinează familia românească din zilele noastre, din interior şi din exterior. Din interior, prin trădarea iubirii şi a sfinţeniei, iar din exterior, prin însuşirea unor modele străine. În unul şi acelaşi complex intră, mai aproape de noi, pornofilia, homosexualitatea şi pilula. De asemenea, toate acestea se constituie în nişte concepţii noi de viaţă. Astfel, ele ne apar drept coordonatele unei "noi" civilizaţii, civilizaţia afrodisiacă a modelului demografic de astăzi, în contrast vădit cu modelul tradiţional ţărănesc care mai pâlpâie, îndârjindu-se să nu dispară. Avem de-a face cu principii şi concepţii, moduri de-a fi şi de a se manifesta, susţinute de ateismul vremii, de ideologie, de literatură, de mass-media, în special de televiziune, care contrazic în mod flagrant concepţia creştină fidelă naturii imperativelor vieţii voite de Dumnezeu.

Subminarea valorilor creştine ale familiei româneşti prin discreditarea castităţii. De la scenele pornografice televizate la proiectele "educative" confecţionate de instructorii sex, de la dansurile libidinoase din discoteci la lecţiile ce se predau în cabinetele de "planificarea familiei", în toate e pus la cale atentatul împotriva castităţii, una din cele mai de seamă virtuţi pe care se întemeiază viaţa în sânul familiei şi prin care ordinea divină se afirmă în existenţa neamului ca lege românească. Tentativele reclamelor porno, ca şi ale programelor oculte, de a pătrunde în sanctuarele vieţii intime ale fiilor acestui neam, mai cu seamă ale celor tineri, cu scopul de a le devasta, descoperă tarele unei omeniri "moderne" care şi-a pierdut credinţa în Dumnezeu şi totodată principiile de înfrânare, care a uitat ruşinea dintre oameni şi a încetat să se mai jeneze de ceva. Ceea ce altădată se petrecea în rarele, ascunsele cuibare de desfrâu, astăzi se vrea să se facă deschis, înaintea ochilor tuturor. Referindu-ne la încercările programatice ale unor mentori ai tineretului studios de astăzi, ne întrebăm: ce ar putea să însemne altceva transformarea dascălilor din şcoli în "educatori sex", iar a elevilor în "educatori peer" ("în pereche")? Poate fi transformată educaţia tinerei generaţii de elevi şi studenţi, cu prezumţia că se depăşesc "miturile şi prejudecăţile" tradiţionale, într-o şcoală a desfrâului? Căci desfrâul este o boală

groaznică, o adevărată lepră morală, care calcă în picioare iubirea şi fidelitatea, frumuseţea şi noblețea existenței, valori prin care se afirmă sufletul neamului, se cultivă dragostea pentru idealurile înalte ale tinereții şi se declară luptă deschisă împotriva noroiului şi a imoralității. În fine, nu putem omite adevărul că desfrâul, mai ales când este întreținut programatic, cum e în cazul aşa-zisei educații sexuale pe punctul de-a fi introdusă oficial în programa şcolară, aduce cu sine un rău îngrozitor întregii vieți sociale, de la sporirea cazurilor de avort la adolescente până la patima drogării şi la sindromul sinuciderilor. Datele statistice din țările care au făcut această experiență sunt pe deplin concludente.

Pornofilia ca "taină a fărădelegii" în antiteză cu valorile creştine ale familiei româneşti. În perspectiva unui război nevăzut inițiat în Europa secolului al XVIII-lea şi continuat cu succes până în vremea noastră, confruntarea dintre modelul cultural modern şi cel tradițional românesc ne poate da de gândit: care este soarta acestuia din urmă, care sunt şansele sale de supraviețuire? Pentru a răspunde la această întrebare se cuvine să apelăm la spusele Sf.Ap.Pavel: "*Trupul (carnea) pofteşte împotriva duhului, iar duhul împotriva trupului, căci acestea se împotrivesc unul altuia, ca să nu faceți cele ce ați voi*" (Galateni 5, 17). Sf Pavel vorbeşte despre faptele cărnii, indicând mai înainte de toate adulterul, desfrânarea, necurăția, destrăbălarea (Galateni 5, 19), spre deosebire de roadele Duhului (Galateni 5, 22-23). *Fapta* este lucrarea pe care o săvârşeşte omul pentru sine însuşi, pe când *roada* este ceva produs de o putere pe care el nu o posedă. Dacă omul poate să-şi facă uşor sie însuşi rău, alunecând în stricăciune (cf. 2 Petru 2, 12), binele nu-i poate veni decât dintr-o putere care nu este numai a lui. Trăirea în curăție apare astfel dependentă de o forță tainică, în măsură să surpe "desfrânarea" (cf. Efeseni 4, 19) din viața interioară şi să alunge "depravarea" (cf. Romani 13, 13) prin care păcatul ia îndrăzneala "faptelor de ruşine" din mijlocul societății. Aşadar, degradarea erotică este considerată de către Sf.Ap.Pavel de o gravitate deosebită. Ea se arată ca o mare putere de distrugere, de aceea Apostolul ne vorbeşte despre o "*taină a fărădelegii*" (2 Tesaloniceni 2, 7), pe ca trebuie s-o urmărim în toată extinderea şi consecințele ei, pentru a-i descoperi legăturile oculte cu aşa-zisul "amor liber", implicat în subminarea valorilor familiei de astăzi.

"Starea avorțioistă" actuală, mod al unei situații nefaste prilejuite de către "taina fărădelegii". Încercând să definim "starea avorționistă" contemporană, mai întâi constatăm că ea reprezintă plaga vremii noastre, precum lepra în

antichitate şi ciuma în evul mediu. Potrivit moralei ortodoxe, avortul este cel mai mare păcat pe care îl poate săvârşi cineva în lume. La începutul creştinismului trei păcate erau considerate a fi cele mai grave: apostazia, uciderea şi desfrânarea. Avortul pare a fi sinteza acestor păcate laolaltă şi încă ceva mai mult. Sfinţii Părinţi ai Bisericii Răsăritene spun că prin lepădarea voită a copilului păcatul pătrunde în vistieria vieţii. Oare nu înseamnă acest lucru că atinge sufletul neamului, privind acea putere de distrugere la care se referă Sf. Ap. Pavel? Nu anihilează sfinţenia prin care se restaurează în Hristos şi se afirmă în istorie sufletul etnic? Orice crimă este un ultraj adus persoanei şi trupului omenesc; nici una nu se aseamănă însă cu pruncuciderea, care secătuieşte tezaurul vieţii distrugând familia şi ruinând neamul. În cazul nostru nu avem de definit doar un mare păcat în toată gravitatea lui, ci o stare avorţionoisă care depăşeşte simpla transgresiune a ordinii morale, devenind un atentat împotriva Mântuitorului veşnic viu în istorie, cu consecinţe dintre cele mai grave. Imposibil de a descifra în întregime taina acestei fărădelegi, este totuşi semnificativ faptul că urmarea acestui act are o nebănuită întindere, marcată de un şir neîntrerupt de crize de conştiinţă şi noi crime. Cauza unică a pruncuciderii rămâne lipsa de iubire, suprimată de erotismul pornofil. A omorî un copil nenăscut înseamnă pentru o femeie a omorî ceva din ea însăşi, înseamnă a-şi omorî iubirea şi sfinţenia ancestrală. E vorba de un act de violenţă asupra propriei persoane care se transformă, patologic, într-un instinct criminal şi inaugurează astfel trei cicluri ale violenţei despre care vom vorbi. Avortul îşi are istoria sa ereditar- familială, constatându-se că bunicile şi mamele care au făcut avorturi, pe parcursul a trei sau patru generaţii, lasă urmaşilor tendinţa repetării aceleiaşi fărădelegi, ca o zestre nefastă a arborelui genealogic.

Ciclurile violenţei stării avorţioniste şi instituţiile de care sunt deservite în vederea supri-mării valorilor familiei tradiţionale. 1) Cel dintâi dintre aceste cicluri este cel al violenţei antecedente, în care instinctul criminal se instalează în mintea şi inima viitorilor părinţi prin fraudă conjugală. Datorită onanismului lor, opera lui Dumnezeu este stăvilită. Să iei drept scop ceea ce legea firii acceptă a fi un simplu mijloc, înseamnă sa-ţi faci un idol din aşa-zisa sexualitate şi să desparţi criminal ceea ce Dumnezeu a împreunat: plăcerea actului creator de viaţa omenească rânduită să fie concepută. Practica contraceptivă atinge în vremea noastră o culme, odată cu apariţia pilulei anovulatorii, armă absolută care permite disocierea sexualităţii de procreaţie, dar, după cum se şie, nu este numai

contraceptivă ci şi contragestivă. În slujba acestei practici se află cabinetele de planificare a familiei, oficine ale prunc-uciderii preventive. Dreptul la plăcerea făcută artificial sterilă se descoperă însă cu inevitabile consecinţe, nu numai de ordin fiziologic şi medical, ci şi moral, dintre care consolidarea instinctului criminal se află pe primul plan. 2). Într-un alt ciclu al violenţei, mama poartă în sânul ei copilul nedorit. Nici un motiv nu justifică actul criminal al uciderii fătului; cauza unică a fărădelegii nu este alta decât lipsa de iubire maternă şi paternă şi ura inspirată de o lucrare de surpare a duhurilor rele, considerată de gândirea tradiţională românească pe drept cuvânt "îndrăcire". Din lipsa dragostei părinţilor săi, copilul din pântecele mamei poate ajunge până la sinucidere, cum dovedesc statisticile privind avorturile spontane. "Taina fărădelegii" îşi dezvăluie astfel întreaga ei agresiune. Nu mai e cazul să amintim de instituţiile care deservesc pruncuciderea în condiţia unei cruzimi feroce. Cabinetelor de "planificare", ce se află în slujba avortului hormonal, li se adaugă cele din serviciul avortului chirurgical. 3) Ciclul violenţei posterioare avortului descoperă tragedia pruncuciderii pe care mama vinovată o trăieşte, în cele din urmă, la cea mai zguduitoare cotă. Până şi susţinătorii avortului recunosc pericolele la care este supus sufletul şi trupul femeii după întreruperea sarcinii. Un sindrom postavort a fost recunoscut din anul 1985 de către specialişti şi de către Organizaţia Mondială a Sănătăţii drept un destabilizator important al vieţii organice a omului. După avort, pe lângă faptul că începe să moară încet în sufletul său, această făptură umană nenorocită se simte agresată de o putere din afara fiinţei sale. Instinctul criminal, despre care am amintit, se îndreaptă de acum asupra ei. Aşa se face că un alt rezultat binecunoscut al avortului este tendinţa femeii de a-l repeta. Acest instinct a reuşit astfel să suprime din viaţa familiei prezenţa sufletului etnic. În acelaşi timp, se schimbă şi relaţia între soţi, nu mai puţin dintre mamă şi eventualii copii. Cert est că instituţia divorţului va pune capăt atât căsătoriei, cât şi familiei.

În concluzie, nu voi face altceva decât să revin la ideile din expunerea temei. Familia romă-nească, marcată de modelul tradiţional ţărănesc, intră în mileniul al treilea cu zestrea ei spirituală dobândită de sufletul ei etnic încă din etnogeneză. Acest suflet, însă, trebuie apărat. Vorbindu-ne despre "taina fărădelegii", Sf.Ap.Pavel ne atrage atenţia că răul din lume nu este opera lui Dumnezeu şi, prin urmare, ne revine datoria de a-l demasca, de a-i descoperi legăturile oculte cu aşa-zisul "amor liber", implicat mai ales în viaţa intimă a tinere-

tului, dar nu mai puţin şi a părinţilor, care sunt direct răspunzători de promovarea valorilor religios-morale în familie. La o răscruce importantă a istoriei, destinul familiei româneşti, respectiv al modelului ei cultural tradiţional, atârnă de spusele Sf.Ap.Pavel: "*Cel ce seamănă în propria sa carne, va secera stricăciunea; iar cel ce seamănă în Duhul, din Duh va secera viaţa veşnică*" (Galateni 6, 8). Într-adevăr, dacă părinţii vor semăna într-un ogor al vieţii familiale pângărit de tendinţele corupţioniste ale civilizaţiei afrodisiace moderne, vor recolta de pe el o recoltă a putrezirii; iar dacă vor continua să semene pe ogorul Duhului, în una şi aceeaşi tradiţie strămoşească, a iubirii şi sfinţeniei, Duhul le va dărui o recoltă a vieţii veşnice.

FAMILIA ÎN PREOCUPĂRILE BISERICII CATOLICE DIN UNGARIA

Mons. Laszló Biró
Episcop auxiliar de Budapesta

Niciodată nu am vorbit până acum despre familie în doar cinci minute. Este greu să cuprind activitatea mea în cinci minute. În primul rând doresc să împart cu dumneavoastră trei bucurii ale mele: mă bucur că în cadrul Conferinței Episcopale din Ungaria una dintre sarcinile mele este sprijinirea pastorației familiei. Când servesc familia, slujesc un mister al divinității, slujesc o taină a sacralității. Când slujesc familia, îmi servesc cel mai eficient Biserica, cred cu tărie că noua evanghelizare poate deveni palpabilă și perenă numai prin viața de familie. Mă bucur că pot sluji viitorul aflându-mă în slujba familiei.

Un cugetător contemporan a spus: "Dacă vrei să cunoști care va fi soarta unei națiuni, o poți cunoaște cercetând nu parlamentele și instituțiile financiare, ci viața familiilor. Doar astfel vei cunoaște care va fi soarta națiunii". Mă bucur că pot sluji familia într-o țară unde guvernul este prieten al vieții de familie. Domnul ministru Harrach a menționat că, până să devină Domnia Sa ministru, a muncit împreună cu Biserica noastră pentru familie. Deci pentru Domnia Sa grija față de viața de familie nu este doar o preocupare, ci este și o menire; mă bucur și vă mulțumesc pentru că am posibilitatea să particip la această conferință.

Ceea ce ne înalță deasupra diferențelor, fie de confesiune sau de naționalitate, este *iubirea față de familie*. Consider că este o bucurie comună faptul că noi lucrăm pentru familie, construind astfel unitatea. Cineva, cândva, m-a întrebat "Ce faceți pentru familie?", o întrebare care mi-a devenit ulterior un motto, deoarece acasă la mine, în Ungaria, familiile suferinde au parte de multe instituții care le acordă ajutor sub diferite forme, fie ajutor psihologic, fie ajutor social, însă abia dacă există vreo instituție care să se ocupe și de familiile sănătoase.

Consider că ceea ce putem realiza în comun fie aici, în România, fie în Ungaria, este prevenirea suferinței familiei. Prevenirea nu costă bani. O familie aflată într-o situație critică poate fi ajutată în criza sa, însă dacă putem preveni

să nu ajungă în criză, atunci ajutorul este considerabil mult mai mult. Şi fiecare Biserică are această posibilitate. Consider că sunt deosebit de importante două aspecte: primul, ca în comunităţile parohiale să existe comunităţi familiale, comunităţi de cupluri căsătorite. De obicei, cei care sunt angajaţi în câmpul muncii se integrează mai greu în comunitatea bisericească, dar se integrează mult mai uşor într-un grup de familii. Al doilea aspect este ajutorul acordat pregătirii pentru viaţa de familie, educarea pentru viaţa de familie.

Iată cum putem ajuta întemeierea grupurilor de familii: în fiecare diocezã, superiorul locului a desemnat o pereche căsătorită sau chiar două perechi, drept referenţi pentru familie şi a căutat pentru ei câte un preot în fiecare diocezã. În fiecare an ne întâlnim de patru ori cu aceste cupluri de referenţi pentru familie. Primăvara şi toamna organizăm într-una din parohii o întâlnire cu ei în cerc restrâns, în cadrul căreia proiectăm ce avem de făcut în anul care vine, sau analizăm cele realizate în acel an. Apoi, din doi în doi ani, vara, organizăm o tabără de familie, tot pentru aceşti referenţi. Apoi, toamna, organizăm o conferinţă la care participă toţi, atât referenţii pentru familie de la toate diocezele, cât şi colaboratorii apropiaţi ai acestora, iar în cadrul acestei conferinţe discutăm programul pentru anul următor.

Noi cerem de la referenţii pentru familie ca acasă la ei, în diocezele lor, să devină animatori ai grupurilor de familii deja existente şi să ajute la formarea de noi şi noi grupuri de familii. Apoi, o a doua sarcină a referenţilor pentru familie este să organizeze, fiecare în dioceza sa, mici excursii sau mese câmpeneşti unde familiile pot veni cu copiii lor şi unde se pot distra şi deconecta cu toţii. Asemenea manifestaţii încep de regulă cu o scurtă slujbă religioasă, continuă apoi eventual cu un scurt program artistic, dar accentul cade pe programul de divertisment în aer liber, jocuri, foarte multe jocuri. Apoi, în fiecare toamnă, fiecare diocezã în parte organizează pentru grupurile de familii o zi spirituală comună, consacrată consolidării vieţii spirituale. Astfel ne organizăm noi activitatea pentru a forma grupuri de familii în fiecare parohie.

Al doilea aspect de care v-am amintit este educarea pentru viaţa de familie. În 1999, Conferinţa Episcopală Catolică din Ungaria a emis pentru duminica în care s-a sărbătorit Sfânta Familie o scrisoare pastorală cu titlul "Pentru fericirea cât mai multor familii". Pentru ca această scrisoare să nu rămână doar un text frumos, am încercat să o şi concretizăm, şi anume, prin actul educativ pentru viaţa fericită de familie.

Anul acesta, în luna mai am organizat o conferință națională la care a participat și Eminența Sa Cardinalul Trujillo, conferință la care am încercat să formulăm, la modul scolastic, ce anume înseamnă cu exactitate "educare pentru viața de familie", având ca punct de pornire educarea tineretului și viața parohială. La ora actuală dorim să înființăm un institut de pedagogie familială. Deja am început să formăm animatori. Aceștia sunt persoane care pot ajuta în educarea pentru viața de familie.

Pe de altă parte, dorim să înființăm cursuri post-graduale pentru pedagogi, nu numai pentru pedagogi care activează în școli creștine, ci și pentru pedagogii care activează în domeniul educațional consacrat vieții de familie.

Timpul acordat pentru alocuțiune mi-a expirat, dar doresc să mai menționez două lucruri: primul lucru pe care doresc să-l precizez este că în pastorația familiilor avem parte de mare ajutor din partea asociațiilor spirituale, aș fi dorit să le enumăr, însă timpul este foarte scurt.

Al doilea lucru pe care am dorit să-l precizez: dorim să realizăm ceva concret și pentru protecția vieții, însă doresc să subliniez că protecția familiei este întotdeauna și protecția vieții, deoarece, o căsătorie viabilă este totodată și un izvor al vieții, iar apariția vieții este mereu condiționată de calitatea relației.

Tot pentru protecția vieții activează și Asociația Femeilor Catolice, al cărei scop nu este ca femeia să se transforme în bărbat, ca femeia să devină masculină, ci scopul este tocmai ca femeia să rămână și pe mai departe feminină.

Închei, mulțumindu-Vă pentru răbdarea pe care a-ți avut-o de a mă asculta.

ROLUL FAMILIA PREOTULUI ÎN PAROHIE

Pr.Prof.Univ.Dr.Constantin Galeriu

Familia are temei divin, este chipul originar, autentic al constituției și vocației umane. "Cea dintâi familie s-a întemeiat în rai, având ca preot și martor pe Însuși Dumnezeu"[1]. Textul biblic revelează: "*Și a făcut Dumnezeu pe om după chipul Său; după chipul lui Dumnezeu l-a făcut; a făcut bărbat și femeie. Și Dumnezeu i-a binecuvântat, zicând:* ***Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul***" (Facere 1, 27-28). Cuvintele binecuvântării divine apar ca un ritual liturgic. Familia este "taină a creației". Inspirat, în Duhul Sfânt, Psalmistul pune în lumină acest caracter sacru: "*Ce este omul că-Ți amintești de el? Sau fiul omului, că-l cercetezi pe el? Micșoratu-l-ai pe dânsul cu puțin față de îngeri, cu mărire și cu cinste l-ai încununat pe el*" (Psalm 8, 4-5). Adânc semnificativ, în ritualul ortodox al Tainei Cununiei, îndată după așezarea cununilor pe capetele mirelui și miresei, arhiereul sau preotul binecuvintează rostind (de trei ori) aceste cuvinte ale Psalmistului: "*Doamne, Dumnezeul nostru,* ***cu mărire și cu cinste*** *încununează-i pe dânșii*".

În același timp, de observat, această binecuvântare este dată după ce, într-una din rugăciunile de mai nainte, citim: "*Însuți, Stăpâne, Cel Ce din început ai zidit pe om și l-ai pus pe dânsul ca pe un stăpân al făpturii și ai zis: "****Nu este bine să fie omul singur pe pământ; să-i facem lui ajutor dintr-însul****; și luând una din coastele lui, i-ai zidit femeie, pe care văzând-o Adam a zis: iată acum os din oasele mele și trup din trupul meu; aceasta se va numi femeie, căci din bărbatul său s-a luat ea*" (A doua rugăciune).

Astfel, familia este binecuvântată dintru început în Adam, "*stăpân al făpturii*", "*împărat peste toată făptura*". Familia este împărătească. Adam, cum observă Sf. Vasile cel Mare, are "*capul îndreptat în sus pentru a privi înălțimile cu care se înrudește... ale cerului*"[2]. Pentru care și Patriarhul Calist îl vede

---

1 *Învățătura de credință creștină ortodoxă*, București, Editura Inst. Biblic și de Misiune al B.O.R., 1992, p. 400.

2 Basile de Césarée, *Homelie II*, în *Sur l'origine de l'homme*, Sources chrètiennes, Cerf, 197o, p. 269.

dăruit "*cu putere străvăzătoare şi proorocească*", adăugând: "*şi era împreună creator cu Dumnezeu, sau un al doilea dumnezeu după har*"[3]. Familia, întemeiată în Adam, împărat, profet şi părinte după trup al neamului omenesc: "*Dumnezeu a plăsmuit pe Adam privind la cei mulţi*"[4], este aşezământ fundamental care perpetuează aceste atribute ale instituirii ei în lume.

De aceea, rugăciunea citată din ritualul Tainei, binecuvintează, succesiv, pe Avraam şi Sara..., Iacov şi toţi Patriarhii, sau Moise şi Semfora... culminând pilduitor cu familia preotului Zaharia şi a Elisavetei, părinţii Sf. Ioan Botezătorul, despre care Mântuitorul a rostit: "***Adevărat zic vouă: Nu s-a ridicat dintre cei născuţi din femeie unul mai mare decât Ioan Botezătorul***" (Matei 11, 11). Astfel, de-a lungul Vechiului Testament, cu asemenea modele, paradigme, citate, fie dintr-o anume ordine consacrată prin chemare, fie din Tribul preoţesc, cel al lui Levi, exceptând cazuri negative (Levitic 10, 1-2; I Regi 2, 12-17), exemplară ne apare familia preotului.

Iisus Hristos cinstind, cu totul aparte pe Profet şi familia lui, revelează mai departe: "***totuşi cel mai mic în Împărăţia cerurilor este mai mare decât el***", şi consacră desăvârşit cununia, familia ca Taină a harului. El participă împreună cu ucenicii la nunta de la Cana Galileii, o binecuvintează şi săvârşeşte aici primul semn minunat căruia Andrei Criteanul îi dă tâlcul: "*Nunta cinstită este şi patul neîntinat, că Hristos amândouă le-a binecuvântat mai înainte, ospătându-Se trupeşte, şi în Cana Galileii la nuntă apa în vin a prefăcut, arătând întâia minune, ca tu să te prefaci, o, suflete*" [5]. Aşa cum a prefăcut apa în vin iar vinul, euharistic se preface în sânge divin, iubirea în familie se spiritualizează, se îndumnezeieşte îndumnezeindu-ne, şi conferă nunţii caracterul ei indisolubil şi transfigurator în har. De aceea, la ispita fariseilor: "*Se cuvine oare omul să-şi lase femeia sa pentru orice pricină?*", Iisus a răspuns: "***N-aţi citit că Cel Ce i-a făcut de la început i-a făcut bărbat şi femeie? Şi a zis: Pentru aceea va lăsa omul pe tatăl său şi pe mama sa şi se va lipi de femeia sa şi vor fi amândoi un trup. Aşa încât nu mai sunt doi, ci un trup. Deci, ce a împreunat Dumnezeu omul să nu despartă***" (Matei 19, 4-6). Întemeiată şi trăită divin, se sting motivele de despărţire.

---

3 Calist Patriarhul, în *Filocalia*, vol. 8, trad. Pr. Prof. dr. Dumitru Stăniloae, Bucureşti, Editura Inst. Biblic şi de Misiune al B.O.R., 1979, p. 241.

4 *Ibidem*, p. 271.

5 Triod, *Joi, A cincea săptămână a Postului Mare, Cântarea a noua*

În Biserică, nunta, precum Iisus Hristos a consacrat-o, se instituie ca Taină. De la început, orice mirean, implicit cei din cinul bisericesc, puteau fi şi căsătoriţi, capi de familie, având în vedere "*caracterul deplin creştin al căsătoriei*"[6]. Sf. Apostol Pavel, în epistolele către ucenicii săi Tit şi Timotei, deveniţi episcopi, oferă chipul creştin-autentic al familiei preoţeşti. Redăm textul după Epistola către Timotei: "*Vrednic de crezare este cuvântul: de poftește cineva episcopie, bun lucru dorește. Se cuvine, dar, ca episcopul să fie fără de prihană, bărbat al unei singure femei, veghetor, înțelept, cuviincios, iubitor de străini, destoinic să învețe pe alții. Nebețiv, nedeprins să bată, neagonisitor de câștig urât, ci blând, pașnic, neiubitor de argint. Bine chivernisind casa lui, având copii ascultători, cu toată bună-cuviința. Căci dacă nu știe cineva să-și rânduiască propria lui casă, cum va purta grijă de Biserica lui Dumnezeu?*" (I Timotei 3, 1- 5).

Precum se observă, Apostolul îl are în vedere îndeosebi, aici, pe episcop, care în perioada apostolică şi post-apostolică, putea fi şi căsătorit. Se cunoaşte că împăratul Iustinian "*printr-o novelă din anul 531, impune episcopilor celibatul*"[7]. Această rânduială a celibatului pentru episcop s-a definitivat în timp mai ales prin canoanele 12, 13 ale Sinodului V-VI Ecumenic, de la Constantinopol, când unor Întâi-Stătători, ridicaţi la episcopat după căsătorie, le era îngăduit să vieţuiască în continuare împreună cu propriile lor soţii. Pentru a feri, în Biserică, de "*poticnire şi smintealã*", spre folosul turmei duhovniceşti, s-a decis încetarea unei asemenea convieţuiri..

În schimb, pentru clerul inferior (prezbiteri, diaconi şi ipodiaconi) s-a perpetuat în Tradiţia Răsăriteană rânduiala căsătoriei. Mai mult, s-a pus accentul cuvenit pe unele decizii ale Bisericii care cinstesc Taina nunţii. Astfel,"la primul Sinod Ecumenic, când curentul ascetic extremist a vrut să preconizeze celibatul preoţilor sub pretextul că sfinţenia Liturghiei şi oficierea Euharistiei sunt incompatibile cu viaţa conjugală, cel care a influenţat hotărârea Sinodului, făcând să se prescrie starea conjugală a preoţilor a fost Episcopul Pafnutie, călugăr şi unul dintre asceţii cei mai aspri"[8]. În acest spirit, canonul 51 apostolic hotărâse: "*dacă vreun episcop sau prezbiter sau diacon, sau oricine din cinul preoţesc, se*

6 P. Jean Meyendorf, "*Le mariage dans la perpective orthodoxe*", Paris, YMCA-PRESS, 1986, p. 97.

7 Cf. Arhidiacon Prof. Dr. Ioan N. Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, Sibiu, 1991, p. 107.

8 Cf. Paul Evdokimov, *Femeia şi mântuirea lumii*, Bucureşti, Christiana, 1995, pp. 224-225.

ține deoparte de nuntă și de cărnuri și de vin, nu pentru înfrânare, ci din scârbă, trecând cu vederea că toate sunt foarte bune și că bărbat și femeie l-a făcut Dumnezeu pe om, ci hulind a cleveti făptura, or să se îndrepte, or să se caterisească, să se îndepărteze din Biserică"[9]. La fel decidea și Sinodul de la Gangra în canoanele 9 și 10: "*dacă cineva se dedică fecioriei și înfrânării, nu pentru bunătatea și sfințenia fecioriei, ci pentru că scârbindu-se se îndepărtează de căsătorie, să fie anatema*". Și iarăși: "*dacă cineva dintre cei ce trăiesc în feciorie pentru Domnul, și-ar bate joc de căsătoriți, să fie anatema*"[10].

Aceste canoane cinstesc nunta și apără conștiința de orice formă de dispreț a creației. Dar, totodată, și învățătura Sf. Apostol Pavel își păstrează, diferențiat, aplicarea. Cuvântul paulin privește integral pe episcop, preot, diacon, ipodiacon.

Principial, familia oricărui slujitor din clerul de mir se compune din: capul familiei – preot sau diacon - , soție și copii.

Trecând la analiza textului sacru al Apostolului, să urmărim care este starea de spirit a celui ce urmează a deveni diacon, preot; și, înainte de toate, în fața primului cuvânt: "*de poftește cineva episcopie, bun lucru dorește*". Adânc, este vorba aici de **vocația**, de chemarea unui adevărat slujitor al Bisericii. De sesizat: Apostolul pune aici vocația sub titlul de "*poftă, dorință*". Sfântul Maxim Mărturisitorul arată că: " *Dumnezeu, care a zidit firea omenească, nu a creat împreună cu ea nici plăcerea, nici durerea din simțuri, ci a dat minții ei o anumită capacitate de plăcere, prin care să se poată bucura în chip tainic de El. Această capacitate e dorința naturală a minții după Dumnezeu*"[11].

Pentru a cunoaște, a surprinde vocația trebuie plecat deci de la acest dat originar al "*dorinței naturale* (firești) *a minții după Dumnezeu*"; dorință înrădăcinată în actul creator, anume: "*omul a fost creat după Chipul lui Dumnezeu*" (Facere 1, 27), la care nu trebuie omis: "*și după asemănare*" (Facere 1, 26), înțelegând prin aceasta că am fost creați "*după Chip*" și în perspectiva unei infinite asemănări cu Dumnezeu. Și, Biserica învață că omul a fost creat: "*după Chipul unicului Fiu al lui Dumnezeu întrupat la plinirea vremii în Domnul nostru Iisus Hristos*". În adâncul din noi este răsădit, "*după Chip*", "*sufletul dat de la Dumnezeu*" (Ecclesiastul 12, 7), prin "*insuflarea cea dumnezeiască și făcă-*

9 Idem, *Canoanele*..., p. 33

10 Idem, *Canoanele*..., p. 189.

11 Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, 61, în *Filocalia*, vol. 3, Sibiu, Tipografia Arhidiecezană, 1948, p. 333.

Ce changement d'attitude vis à vis de l'être humain "à naître" est effectivement culturel. Rien, dans les connaissances scientifiques toujours plus approfondies que nous avons de l'embryon humain, ne le justifie. Le Magistère de l'Eglise s'y est toujours vigoureusement opposé, et trouve dans la science un support objectif indiscutable pour justifier rationnellement cette opposition. Les partisans de la dépénalisation de l'avortement se sont appuyés essentiellement, pour faire passer leurs thèses dans les parlements, sur les cas des avortements clandestins, réalisés dans des conditions douteuses, et parfois dangereuses pour la santé de la mère. Ils se sont aussi appuyés sur les indications dites "médicales" de l'avortement, en cas de conflit entre la vie de la mère et celle du fetus. Mais la réalité actuelle est celle d'une banalisation du geste, effectué légalement pour les raisons les plus légères, très souvent à la suite d'un échec de la contraception, ou même comme moyen de limiter les naissances lorsque la contraception n'est pas utilisées. Ce sont ces différents aspects actuels de l'avortement volontaire que nous verrons successivement, en commençant par la réalité biologique et anthropologique de l'embryon.

II. La nature individuelle et personnelle de l'embryon humain

A – Rappel sur les données biologiques[11]

Devant le caractère continu, programmé de l'intérieur et intrinsèquement autonome du processus du développement de l'embryon, depuis la première cel-

---

11 A.Sutton, *Ten Years after the Warnock Report: Is the Human Neo-Conceptus a Person?*, Linacre Quaterly, May 1995, pp.63-74.

Rev.Dr.Antonio Puca, *Ten Years on from the Warnock Report: Is the Human Embryo a Person?*, Linacre Quaterly, May 1995, pp.75-87.

W.E.May, *The Sacredness of Life: An Overview of the Beginning*, Linacre Quaterly, February 1996, pp.87-96.

A.K.Fernandes, *Longitudinal Form and the Human conceptus*, Linacre Quaterly, february 1996, pp.14-25.

V.Possenti, *La bioetica alla ricerca dei principi: la persona*, Medicina e Morale, vol.42, nov.-dic.1992. n°6, pp.1075-1096.

Identita e statuto dell'embrione umano, suppl.al n°4 del 1989, Medicina e Morale

R.E.Joyce, *When does s Person begin?*, in "New Perspectives on human Abortion", Ed.Th.W.Hilgers, D.J.Horan, D.Mall, Aletheia Books, University Publications of America, 1981, pp.345-356..

toare de viaţă" (din Rânduiala Înmormântării), cu această dorinţă, sete după Dumnezeu, după Model, după Ziditorul, după Însuşi Fiul Părintelui ceresc, Dumnezeu-Cuvântul; de aceea omul şi are cuvânt de la zidirea lui, de la început. În acest fel, după cum învaţă tot Sfântul Maxim Mărturisitorul, sufletul ni se dezvăluie drept "*ecoul îndepărtat al vocii Cuvântului*". Şi arată explicit: "*În raport cu existenţa organică a trupului, el* (sufletul) *este esenţial altceva: e simplu şi indivizibil în cel dispersat* (trupul)*; e nelimitat în cel adunat, mişcându-se către un scop spre care el este mişcat*" [12]– de Creator.

Aceste caractere inspirat sesizate şi expuse de Sf. Maxim se însumează în "unicitatea" fiecărui suflet uman; unic, fiecare dintre noi fiind mişcat de raza unică a iubirii Cuvântului unic al lui Dumnezeu.

De observat în Duhul Adevărului, ceea ce astăzi începe să devină un fapt curent, ultimele cercetări în ştiinţă vin în întâmpinarea acestei învăţături sacre a Sfintei Scripturi şi Tradiţii. John Eccles (laureat al Premiului Nobel pentru medicină – 1963) consideră între "*adevărurile primare... certitudinea că fiecare dintre noi există ca o autoconştiinţă unică*" şi constată precizând: "*problemele legate de unicitatea resimţită de fiecare* ***eu*** *au fost neglijate de filosofia contemporană. Se poate presupune că aceasta se datorează materiarismului ambiant care nu vrea să vadă problemele fundamentale pe care le pune experienţa spirituală. Eu mă voi concentra* – continuă el – *asupra evenimentului cel mai extraordinar din câmpul experienţei noastre, adică apariţiei fiecăruia dintre noi ca autoconştiinţă unică. E un miracol* – zice Eccles – *pentru totdeauna* (à tout jamais)*, dincolo de posibilităţile de explicare ale ştiinţei*". Pentru a conclude apoi: "*întrucât soluţiile materialiste sunt incapabile să explice experienţa unicităţii noastre, eu mă simt contrâns să atribui unicitatea eu-lui (sau a sufletului), unei creaţii spirituale de ordin supranatural. Pentru a mă exprima în termeni teologici: fiecare suflet este o creaţie divină nouă implantată în foetus la un moment cuprins între concepţie şi naştere. Este certitudinea existenţei unui nucleu lăuntric de unică individualitate care face necesară ideea acestei creaţii divine*"[13].

---

12 Cf. Maxim Mărturisitorul, *Lettres*, Les Editions du Cerf, Paris, 1998, pp. 102-103.

13 John Eccles, *L'évolution du cerveau et création de la conscience. A la recherche de la vraie nature de l'homme*, traduit de l'anglais par Jean-Mathieu Luccioni, Flammarion, 1994, pp. 315-317.

In consens ştiinţific, mai nou, Ian Tattersall – directorul Departamentului de antropologie la Muzeul american de istorie naturală din New York – afirmă: "*unicitatea omului începe cu conştiinţa*". Şi arată explicit: "*dacă fiinţele umane n-au încetat să dezbată cu privire la natura conştiinţei lor, fără să ajungă vreodată la concluzii ferme şi universal acceptabile, raţiunea constă în accea că ea, conştiinţa se dezvăluie din experienţa interioară şi nu ne este dată de lumea exterioară, deşi ea intervine evident în maniera noastră de a o percepe pe aceasta din urmă: ea este filtrul prin care noi privim şi interpretăm mediul nostru înconjurător, fără ca ea* (conştiinţa – n.n.) *să facă parte din el... Certitudinea de a avea o conştiinţă este... o cheie pentru înţelegerea unicităţii noastre*"[14].

Nu se cuvine să omitem că la noi, în ştiinţa românească, Nicolae Paulescu, marele fiziolog, încă la începutul secolului XX, explica: "*zămislirea umană se face în momentul întâlnirii celor două celule sexuale, a cărora unire formează oul fecundat. În acel moment, Dumnezeu trimite Sufletul, adică artistul incomparabil care, - supunându-se poruncii divine, - se pune imediat pe lucru, ca să-şi construiască trupul în care va vieţui*"[15].

Aceste date fundamentale, între Revelaţie şi cunoaştere ştiinţifică, astăzi într-un proces de armonizare, sunt capitale pentru constituţia, fiinţa noastră; şi sunt esenţiale pentru tânărul care simte chemare la preoţie. Şi, revenind la ideea fundamentală a unicităţii, relevată de religie în consens cu ştiinţa de azi, înţelegem că tocmai în unicitatea fiecăruia dintre noi se află şi taina vocaţiei.

Harul naşterii din nou prin Botez şi darul fiecăruia, harisma, şi ea unică în felul ei, ne sunt date originar ca un răsad divin, precum arată de asemenea Sfântul Pavel: "*Dumnezeu în Biserică i-a pus pe unii: întâi apostoli, al doilea prooroci, al treilea învăţători...*" (I Corinteni 12, 28).

Fiecare dintre noi are o chemare şi un dar. Iar a-ţi cunoaşte darul înseamnă a-ţi cunoaşte sensul vieţii; a şti pentru ce trăieşti şi pentru ce te jertfeşti.

Adolescentul sau tânărul care vine la examen pentru seminar sau facultate, şi care va deveni el însuşi, fie ca diacon, fie ca preot, cap de familie, trebuie să fie conştient şi să dea mărturie sinceră acestei chemări lăuntrice, care va fi o

---

14 Ian Tatterasall, *L'émergence de l' homme – Essai sur l' évolution et l' unicité humaine*, traduit de l'anglais par Marcel Blanc, Gallimard, 1998, pp. 216-217.

15 Dr. N.C. Paulescu, profesor la Facultatea de medicină din Bucureşti, *Fiziologie filosofică. Noţiunile de Suflet şi Dumnezeu în fiziologie*, Ediţie îngrijită de Dr. V. Trifu, Fundaţia regală pentru literatură şi artă, Bucureşti, 1944, p. 34.

prezenţă constantă şi profund responsabilă de-a lungul întregii lui vieţi de slujire în faţa judecăţii lui Dumnezeu şi a oamenilor.

Iar vocaţia se probează vădit prin virtuţile pe care le înviază Botezul şi celelalte Taine: Mirul, Euharistia, Spovedania şi altele; **virtuţi esenţiale: credinţa, nădejdea, dragostea,** virtuţi teologice care-l formează ca teolog, ca preot, ca slujitor credincios neabătut lui Dumnezeu şi devotat călăuzirii celor pe care îi va păstori. – Esenţial, Sf. Grigorie Sinaitul ne dă acest temei: *"definiţia dreptei credinţe este a vedea şi a cunoaşte întru curăţie cele două dogme ale credinţei, adică Treimea şi doimea: Treimea a o privi şi a o cunoaşte în chip neamestecat şi netăiat, în unitate, iar doimea firilor lui Hristos, într-un ipostas, adică a mărturisi şi a şti pe un singur Fiu şi înainte de întrupare şi după întrupare, dar după întrupare slăvit în chip neamestecat în două firi şi în două voinţe, dumnezeiască şi omenească"*[16].

Dar, profund, Sf.Grigorie Sinaitul, de altfel ca toţi Părinţii, vede în simfonie *cunoştinţa întru curăţie*. Castitatea celui chemat la preoţie este, nu mai puţin, esenţială, ca şi cunoştinţa teologică a adevărului. Această simbioză între cunoştinţă şi vieţuire în adevăr e o lege; aceeaşi care fiinţează, propriu-zis, în orice domeniu al activităţii umane. Nimeni nu va realiza lucru, operă autentică în ştiinţă, în artă, în cârmuirea semenilor şi cu atât mai mult în slujirea sfântă a preotului, în mântuirea sufletelor, fără conlucrarea virtuţilor morale. Acestea, asumate de conştiinţa umană, dintotdeauna, cu numele lor: înţelepciunea, dreptatea, bărbăţia sau curajul, cumpătarea, au constituit fondul, temeiul ordinii vieţii. Înţelepciunea, setea de înţelepciune *"mişcată de Duhul"* este începutul, cum spune acelaşi Grigorie Sinaitul, *"prin ea fiinţează celelalte*, cum le numeşte el: *chibzuinţa, bărbăţia, neprihănirea şi dreptatea"*. Şi toate, împreună cu smerenia, răbdarea..., culminând în dragoste, toate, în ansamblul lor, formează şi constituie ceea ce se cere prin canoanele Bisericii pentru hirotonie: castitatea tânărului. E de la sine înţeles, virtuţile se înrădăcinează prin har şi se dobândesc în viul vieţii, prin voinţă, spre a deveni deprinderi. Dar, castitatea vădită de adolescentul şi tânărul candidat trebuie să se arate ca o auroră, ca o dimineaţă şi ca o făgăduinţă a vieţii lui, pe care să o păzească, să o cultive apoi în familie.

---

16 *Scrieri de Nichifor din singurătate, Teolipt al Filadelfiei, Sf. Grigorie Sinaitul, Sf. Grigorie Palama*, în *Filocalia*, vol. VII, trad. de Pr. Prof. D. Stăniloae, Editura Inst. Biblic şi de Misiune al B.O.R., Bucureşti, 1977, p. 100.

Totodată, în contextul actual, când unele fenomene morbide: erotismul şi violenţa, comercial mediatizate, tind să-l cucerească agresiv pe tânăr, formarea şi informarea lui prin învăţătura Bisericii şi în acelaşi timp a ştiinţei, în autenticitatea ei profundă, este de o însemnătate vitală. Sunt îndeobşte cunoscute şi controversate de-a lungul întregii istorii a omului aceste două pătimiri umane, exacerbate astăzi, am numit erotismul şi violenţa, expresii ale afectelor sufletului de după Cădere, în povârnirea lui către păcat: pofta şi iuţimea, care sunt o primejdie pentru familie şi cu atât mai grave pentru familia preotului. Sfânta Scriptură şi Sfinţii Părinţi le-au denunţat neîncetat şi au oferit raţiunii umane şi armele pentru a le birui. Şi precum subtil s-a observat, nu e vorba de anularea, nimicirea lor şi, o dată cu ele, a sufletului. Evidenţiam mai sus cum Sf. Maxim a văzut adânc: există în om, în suflet, plăcerea, dorinţa naturală de Dumnezeu, de bine, de adevăr, de frumuseţe. Această dorinţă haric㠄, firească a fost pervertită în păcat, prin coruperea simţurilor, în senzualitate, în patimi. Or, ca răspuns, ca metodă de lucru, în experienţă vie, Biserica, Părinţii au arătat că vindecarea se înfăptuieşte nu prin vreun fel de negare şi distrugere a firii, ci prin restaurarea ei în ordinea originară şi, mai mult, prin transfigurarea ei în Iisus Hristos. În acest sens, cu atâta profunzime şi artă experiază şi dă mărturie Grigorie Palama. El arată: *"Nepătimaş este cel ce a pierdut deprinderile rele şi s-a îmbogăţit în cele bune, cel ce s-a întipărit de virtuţi asemenea celor împătimiţi de plăcerile rele, cel ce şi-a supus iuţimea şi pofta... puterii cunoscătoare, judecătoare şi raţionale a sufletului, aşa cum cei împătimiţi şi-au supus puterea raţională laturii pasionale"*. Şi adaugă încă şi mai concret: *"Prin poftă dobândeşte în inimă iubirea, iar prin iuţime agoniseşte răbdarea. Nu omorând această latură, căci în acest caz ar fi nemişcat şi nelucrător chiar în slujirea lui Dumnezeu, ci prin ascultarea de mintea purificată el tinde, prin pomenirea neîncetată a lui Dumnezeu, la Dumnezeu, şi prin aceasta să ajungă la deprinderea dispoziţiei dumnezeieşti şi s-o ridice pe aceasta la cea mai desăvârşită treaptă. Iar aceasta este iubirea de Dumnezeu... şi din aceasta învaţă, lucrează şi dobândeşte iubirea curată şi desăvârşită faţă de aproapele, cu care este cu neputinţă să nu se afle împreună şi nepătimirea"*[17]. Aceasta este, esenţial, calea, neîncetat veche şi nouă, de tămăduire, pe care au mers Sfinţii şi credincioşii dintotdeauna.

17 Sf. Grigorie Palama, *Despre rugăciune*, în *Filocalia*, vol. 7, p. 250.

În ultimul timp, lupta cu patimile a devenit mai acută, mai agresivă şi mai subtilă. Secularizarea le-a alimentat nociv. Totodată, problema a trecut din domeniul moral în cel medical. Aici, îndeosebi în primele abordări, sfârşit de secol XIX şi în cea mai mare parte a secolului XX, cercetările în interiorul sufletului omenesc au condus la apariţia celor două şcoli de psihanaliză iniţiate de Sigmund Freud (1856-1939) şi Alfred Adler (1870-1937). În ambele şcoli explorarea n-a pătruns la ultima profunzime. N-au perceput sensul propriu-zis creator şi de viaţă făcător al existenţei, ci au rămas la nivelul afectelor, al celor două obsedante – plăcerea şi voinţa de putere - făcând din ele principii psihologice de bază. Şi de la acest nivel de a concepe viaţa, cele două şcoli şi curente au înclinat balanţa către soluţii medicale prin satisfacerea libertină a dorinţelor senzuale lipsite de sensul creator, motivând în schimb că nesatisfacerea lor provoacă suferinţe - nevroze, psihoze, psihopatii. Asemenea concepţii, cu titlu ştiinţific, însoţite şi de alte fenomene sociale, spre exemplu: pauperizarea, au dus la ruinarea sănătăţii şi drama destrămării familiei.

Cum se cunoaşte, aceste şcoli au evoluat. Karl Gustav Jung, spre exemplu, (1875-1961), la început ucenic al lui Freud, cu o înţelegere mai adâncă, religioasă, pătrunde în sufletul omenesc până la aşezământul originar al creării *după Chipul lui Dumnezeu* şi elaborează cunoscuta teză a Arhetipului, conceput în viaţă ca un tipar comportamental. Nu intră în iconomia comunicării noastre o analiză extinsă a viziunii acestui mare savant.

În acelaşi timp, încă mai clar şi constructiv, se impune însă Prof. Viktor E. Frankl (1905-1997) – iniţiatorul celei de a treia şcoli vieneze de psihanaliză: **Logoterapia**, altfel spus, terapia prin puterea vindecătoare a Sensului, a Logosului ca Sens.

Esenţial, în raport cu Freud şi Adler, Frankl constată prin îndelungata lui experienţă medicală cum omul, în vocaţia sa autentică, luptă pentru a găsi un sens în existenţă şi viaţă, care este forţa motrice, motivaţională, a persoanei umane. El precizează: "Iată de ce vorbesc despre dorinţa (scopul) unui sens, în comparaţie cu *principiul plăcerii* (sau, un alt termen scopul plăcerii) pe care pune accentul psihanaliza freudiană şi în contrast cu *scopul puterii* pus în evidenţă de filosofia adleriană"[18].

---

18 Viktor E. Frankl, *Conceptele de bază ale Logoterapiei*, în: *Man's Search for Meaning. An Introduction to Logotherapy*, New York, 1984, pp. 97-98.

Drept urmare, nu "frustrările sexuale", după Freud, nici "complexele de inferioritate", după Adler, nu acestea sunt la originea propiru-zisă a nevrozelor, psihozelor şi psihopatiilor, ci, limpede, "vidul spiritual", lipsa de sens a existenţei. Şi, concludent, îl citează pe dr. Stanley Crippner care a dovedit că "tinerii dependenţi de droguri, într-un procent nu mai puţin de sută la sută sufereau de faptul că lor le apărea totul fără sens"[19].

Şi, în acest orizont divin-însorit, Frankl vede caracteristica "fundamental ontologică a existenţei umane" în ceea ce defineşte el prin expresia:"*Selbst Transzendenz*", corect traducând: "depăşire, transcenderea din şi în sinea ei a existenţei"; transcendere posibilă numai prin comuniunea, dialogul cu o Realitate radical alta.

Pentru el, sensul ultim este Dumnezeu.

Ne-am îngăduit acest excurs pentru că priveşte fundamental tema noastră. Am subliniat experienţa Prof. Viktor E. Frankl, onest ştiinţifică, privind adevărul omului. Mărturia lui, esenţial în acord cu dreapta-credinţă a Bisericii, o armonie între "duhul cunoştinţei şi al bunei credinţe" (Isaia 11, 2), constituie un temei în stare să apere conştiinţa de azi de flagelul patimilor evocate care provoacă răni adânci în trupul social şi în cel eclezial, precum: violenţă, abandon, divorţ.

Toate condiţiile pentru hirotonie şi preoţie puse în lumină de Sfântul Apostol Pavel către Timotei: *"să fie fără de prihană, bărbat al unei singure femei, veghetor, înţelept, cuviincios... destoinic să înveţe pe alţii, nebeţiv, nedeprins să bată, blând, paşnic, neiubitor de argint, bine chivernisind casa lui, având copii ascultători cu toată bună-cuviinţa"*(I Timotei 3, 2-4), în întregul lor, sunt cuprinse în aceste cerinţe esenţiale: vocaţia, cunoştinţa teologică a adevărului şi castitatea. Nu trebuie uitată, însă, nici aceea de a fi *"neagonisitor de câştig urât"*, atât de gravă, pentru care Apostolul spune: *"iubirea de argint este rădăcina tuturor relelor şi cei ce au poftit-o cu înfocare au rătăcit de la credinţă"* (I Timotei, 6,10). Iar drept temei al virtuţilor Sfântul Pavel vede preotul *"ca un un iconom al lui Dumnezeu , **neîngâmfat**"* (Tit 1, 7), deci smerit. – Tot Apostolul vădeşte mândria, *"trufia - cauză şi osândă a diavolului"* (I Timotei 3, 6). Acest ansamblu de daruri şi virtuţi îl construiesc pe Preot ca părinte duhovnicesc al unei Parohii şi ca părinte, cap al familiei sale.

19 Idem, *Omul în căutarea unui sens ultim*, p. 4.

În această calitate el are o soţie numită adesea de popor: *"maica preoteasă"*. Cea mai mare parte din însuşirile Preotului, evocate mai sus, constituie şi vrednicia Preotesei, despre care un Ierarh al Bisericii găseşte de cuviinţă să spună: *"...preotesele sunt jumătatea misionară a preotului în parohie"*[20]. Însă privind ceea ce constituie fiinţa cununiei, mărturia Sfântului Apostol Pavel este fundamentală: *"Taina aceasta mare este; iar eu zic în Hristos şi în Biserică"* (Efeseni 5,32). Paradigma ei, deci, este în unirea lui Iisus Hristos cu Biserica avându-şi modelul în Veşnicul Arhiereu Care-Şi sfinţeşte Biserica prin Jertfa Lui. Nunta îşi dezvăluie fundamental un caracter sacerdotal şi aceasta pune o deosebită pecete pe familia Preotului. Aşa precum *"Hristos este Cap Bisericii, bărbatul este cap femeii"*. Când Adam contemplă în femeia luată din coasta lui: *"...os din oasele mele, trup din trupul meu..."* (Facere 3, 23) prefigureaza Taina lui Hristos, Căruia Biserica, noi, Îi suntem *"Mădulare ale Trupului Lui din carnea Lui şi din oasele Lui"* (Efeseni 5,30).

Iar copiii, dupa cuvântul Apostolului: *"ascultători cu toată buna-cuviinţă"* (I Timotei 3,4), reprezintă o plinire a existntei, a familiei. Omul se înplineşte prin această întreită cale: prin dreapta credinţă în Dumnezeu care il sfinţeşte, printr-o chemare, vocaţie în care îşi află un rost al vieţii şi prin urmaşi: fii sau ucenici. Urmaşii, îndeosebi copiii, sunt un semn adânc al iubirii, al unităţii. Mântuitorul spune, privind bărbatul şi femeia: *"... nu mai sunt doi, ci un trup (Mat.19, 6)*. Copilul revelează această unitate.. Din pruncul odrăslit şi născut, cei doi părinţi nu se mai pot retrage niciodată, prezenţa lor în copil este irevocabilă, pe totdeauna, aici se desvăluie profund misterul asemănării. Este cea mai profundă icoană, *"a asemănării"* (Facere 1, 26), a veşnicei prezenţe a Părintelui Ceresc în Fiul Cel veşnic şi în Duhul Sfânt. – Atunci ni se desvăluie, înţelegem cât de grav este avortul, ca o fărădelege - ucidere a vieţii, a unităţii. De asemenea nonsensul divorţului, al homosexualităţii.

Se înţelege că numai o atmosferă sacră susţine familia în unitatea ei. Înainte de toate este darul rugăciunii. În cartea lui Tobit aflăm modelul unei asemenea rugăciuni familiale. Fiind Tobie cu Sara, cea dăruită lui de soţie, *"Tobie s-a ridicat şi a zis: Scoală, soro, să ne rugăm ca să ne miluiască Domnul. Si a început Tobie a zice: Binecuvântat esti Tu, Dumnezeul părinţilor noştri, şi binecuvântat este numele Tău Cel sfânt şi slăvit întru toţi vecii. Să Te binecuvinteze pe Tine cerurile şi toate făpturile Tale! – Tu ai făcut pe Adam şi Tu ai făcut pe Eva,*

20 Antonie Plămădeală, *"Preotul în Biserică, în lume, acasă"*, Sibiu, 1996, p. 128.

femeia lui, pentru a-I fi ajutor şi sprijin, şi din ei s-a născut neamul omenesc. Tu ai zis: nu este bine să fie omul singur, să-ţi facem un ajutor asemenea lui. Si acum, Doamne, nu plăcerea o caut, luând pe sora mea, ci o fac cu inimă curată. Binevoieşte deci a avea milă de ea şi de mine şi a ne duce împreună până la bătrâneţe. Şi a zis şi ea cu el: Amin!" (Tobit 8, 4-8). O asemenea atmosferă se cuvine, îndeosebi, să o arate casa şi familia preotului. Părintele Patriarh Teoctist, cu sacră înţelegere, vede în familie, "*o imagine miniaturală a Bisericii*". Aşa se explică faptul că de câteva ori, în Sfânta Scriptură a Noului Testament, descoperim ca sinonim pentru familia creştină, cuvântul "*Biserică*" (Romani 16, 5; I Corinteni 16, 19)[21]. Şi, într-adevăr, în acest sens, Sfântul Ioan Gură de Aur, după Apostol, afirmă: "*familia, căminul, casa, este o mică Biserică*"[22]. Iar pentru preot, familia lui este Biserică într-o comuniune sfântă cu familia mai largă, eclezială, a parohiei. Aşa el vede în toţi credincioşii, fii ai parohiei lui, fii lui duhovniceşti. Aşa vede transfigurată, spiritualizată, legătura cu toţi credincioşii.

Adânc, semnificativ, este aici următorul moment din Evanghelie când Mântuitorul, vorbind mulţimilor, "*I-au zis unii: Iată mama Ta şi fraţii Tăi şi surorile Tale...Te caută. Şi, răspunzând lor le-a zis: Cine este mama mea şi fraţii mei? Şi privind pe cei ce şedeau în jurul Lui a zis: Iată mama Mea şi fraţii Mei!. Că oricine va face voia lui Dumnezeu, acesta este fratele Meu şi sora Mea şi mama Mea*" (Marcu 3, 32-35). Se înţelege, că cea dântâi care a făcut voia lui Dumnezeu a fost însăşi Mama Lui, care a răspuns chemării divine la glasul Arhanghelului: "*Iată roaba Domnului. Fie mie după cuvântul Tău!*" (Luca 1, 38). În ea, în Maica Domnului nostru Iisus Hristos, este revelată paradigma naşterii duhovniceşti, a fiilor duhovniceşti. Şi, pentru a stărui o dată mai mult, aceasta este legătura sacră între familia preotului văzută ca "*o mică Biserică*" şi familia duhovnicească a parohiei, a Casei Domnului. Şi, iarăşi după cuvântul Apostolului:"*precum are, şi se cuvine să aibă, grijă să-şi rânduiască propria lui casă*" (I Timotei 3, 5), aşa să poarte grijă de Biserica lui Dumnezeu. Să fie o purtare de grijă reală, in viul vieţii: de bătrâni, ca de părinţii lui; de tineri, ca de fiii lui, şi, mai ales de copii, unii din ei lepădaţi, părăsiţi, ca de propriii lui copii. Întreaga parohie să o slujească , să o vadă, să o simtă ca pe marea şi sfânta lui familie, în Hristos Iisus.

---

21 Cf. *Cuvânt pastoral cu ocazia "Zilei familiei"*, în *Familia creştină azi*, Iaşi Ed. Trinitas, 1995, p. 7.

22 Sf. Ioan Gură de Aur, *Homelies sur l epitre aux Ephesiens, XX*, Paris, *Traductions par L'Abbé J. Bareille*, 1872, pp. 390-391

POLITICI FAMILIALE ÎN UNGARIA

Péter Harrach
Ministrul Familiei din Ungaria

Doamnă preşedinte, excelenţele voastre, doamnelor şi domnilor, voi încerca să vorbesc rar şi cu cuvinte simple, ca să fie mai usor de tradus.

Ce caută aici un ministru al problemelor sociale şi ale familiei? Mulţumesc organizatorilor şi cardinalului Truhillio, care a considerat important ca la această imagine multicoloră creionată aici să i se alăture şi coloristica proprie a politicii guvernanţilor din Ungaria faţă de famile. Doresc să încep cu ideea exprimată de Excelenta Sa, Patriarhul Teoctist şi pe care am considerat-o amândoi ca fiind importantă: considerăm că pentru aceste două ţări, România şi Ungaria, dacă ele aderă mai devreme sau mai târziu la Uniunea Europeană, atunci ele vor avea ce să ofere Uniunii Europene şi sperăm că politica noastră faţă de familie este o valoare însemnată pe care putem să o oferim Europei. Noi, cei de aici prezenţi în sală, suntem în mod cert cu toţii de acord într-un lucru, şi anume, că principiul familiei creştine este cel mai prielnic atât pentru individ, cât şi pentru societate. Însă, îmi pun întrebarea, ca un creştin, şi consider că toţi îşi pun această întrebare, şi anume, cum anume s-ar putea insufla astăzi această ordine de valori atât asupra întregii societăţii în ansamblul ei, cât şi în mentalitatea fiecărui om în parte. Cum s-ar putea realiza acest lucru într-o ţară – deşi ambele ţări se află în situaţie similară - unde timp de decenii dictatura comunistă a distrus familiile şi societatea, şi cum s-ar putea realiza această insuflare în aceste ţări în care se resimte foarte puternic efectul ultraliberalismului, cel puţin la noi în ţară aşa este.

Valorile căsătoriei şi ale familiei sunt puse sub semnul întrebării, suntem martorii unor fenomene ca, de exemplu, excluderea legării căsătoriei şi asumarea creşterii copiilor. Şi nu este folositor vieţii de familie nici acea mentalitate proprie Occidentului, care tratează omul ca individ. Vă rog să treceţi în revistă legile occidentale, ele nu vorbesc despre omul care trăieşte în familie, ci despre omul ca individ. Omul din Răsărit îşi trăieşte viaţa în trib, omul din Sud îşi trăieşte viaţa în familie, chiar dacă această familie este una mai mare şi mai deschisă. Indiferent de aceasta, sarcina noastră este ca să insuflăm societăţii şi în mentalitatea oamenilor principiul familiei, ca valoare. Îmi pun şi întrebarea, ce poate face în acest scop un politician creştin? La aceasta vă pot răspunde

prezentându-vă numai ce am facut pâna acum, nu pentru că aceasta ar fi singura cale viabilă, ci pentru că această cale este cea pe care am experimentat-o noi până în prezent.

Doresc să vă spun câteva cuvinte în legătură cu viziunea despre societate şi politica faţă de familie a guvernului civic din Ungaria. Cu trei ani în urmă noi am înfiinţat Ministerul pentru probleme sociale şi ale familiei. Am conştientizat atât în noi înşine, cât şi în plan social că o societate sănătoasă poate fi construită numai din familii sănătoase. Am semnalat deja acest lucru în cadrul campaniei electorale, apoi în programul guvernamental, apoi şi prin faptele noastre că acest guvern este un guvern al familiilor. Aceasta a fost ideea noastră de bază. Am reuşit de atunci şi până acum să dezvoltăm această idee, iar politica noastră faţă de familie se bazează pe doi piloni: primul pilon este sprijinirea financiară a familiilor, am dori ca viaţa de familie să poată să fie previzibilă, să acordăm siguranţă creşterii copiilor; al doilea pilon, care este mult mai important şi pe care cei prezenţi în sală îl vor înţelege exact, străduinţele noastre extrem de dificile, de a schimba mentalitatea societăţii, de a forma conştiinţa socială.

Primul pilon, de a da bani, este mult mai uşor de realizat. Permiteţi-mi să vă spun câteva cuvinte şi despre aceasta. Este adevărat că sprijinul financiar nu este suficient de stimulativ pentru dorinţa de a creşte copii, dar poate crea condiţiile necesare pentru creşterea copiilor. Am introdus o facilitate radicală de impozite, ceea ce înseamnă că familiile care au trei, patru, cinci sau mai multi copii, beneficiază lunar de o reducere de impozit a câte 10 mii forinţi de copil. Asigurăm mamelor condiţia ca ele să poată să stea acasă timp de trei ani pentru creşterea copilului, adică până când copilul împlineşte trei ani, iar în acest timp ele beneficiază lunar de o sumă echivalentă cu o pensie minimă, adică la ora actuală aceasta la noi este de 18 mii forinţi. Există şi un al tip de sprijin financiar, aşanumitul GYED, ceea ce înseamnă 75% din venitul pe care îl avea mama înainte să nască, dar aceasta este acordată la ora actuală numai pe durata a doi ani, adică până când copilul împlineşte doi ani. Apoi, mai există si o altă categorie de sprijin financiar acordat mamelor profesionale, adică celor care exercită calitatea de mamă ca pe o profesie, dar aceasta este ceva mai complicat de explicat şi nu am timp să detaliez acum.

Acordăm şi alocaţie pentru copii. Acordăm pentru fiecare copil în parte în funcţie de tipul de familie, de tipul de copil. Acordăm alocaţie suplimentară pentru copii săracilor, în sumă lunară de 4 mii forinţi. Deci, aceste tipuri de sprijin

financiar aduc unei familii, de exemplu, cu patru-cinci copii, suma de 70-80 mii forinţi lunar, echivalent cu un salariu puternic. Am procedat astfel ca să putem asigura condiţiile necesare ca Ungaria să nu devină o ţară cu populaţia în scădere. La toate aceste tipuri de sprijin financiar se mai adaugă cantinele şcolare, care pentru familiile mai sărace sau cu mai multi copii este practic gratuită, acordăm şi sprijin pentru manuale, iar studiile pentru obţinerea primei diplome de licenţă este scutită de taxe pentru învăţământ. Şi lista ar mai putea să continue. Am prevăzut ca de aceste facilităţi să beneficieze nu numai părinţii, ci şi bunicii sau persoanele care îngrijesc copii. Însă, doresc să subliniez încă ceva. Dumneavoastră cunoaşteti problema, deoarece există copii pe străzi. Considerăm foarte important ca acei copiii care sunt crescuţi în instituţii de stat, ori ai căror parinţi au decedat, ori nu au competenţa necesară creşterii copiilor, ori din alte diferite motive pentru care statul a fost nevoit să le retragă calitatea de părinte - am spus deja că nu este voie ca statul să ia copiii de la părinţi pe motiv de situaţie financiară precară - deci, referitor la copiii institutionalizaţi, dorim ca aceştia să nu mai trăiască în instituţii mari, cum se întâmplă în prezent, ci aceştiă să trăiască în cămine familiale, adică în instituţii mult mai mici, de câte 8-10 membri, respectiv în familii adoptive. Legea referitoare la acestă problemă este acum în curs de modificare, iar prin aceasta am demarat o activitate de mare anvergură.

În egală măsură, este foarte important să creăm locuri de muncă, deoarece aceasta constituie baza existenţială reală a familiei. Ungaria a început să se confrunte cu lipsa forţei de muncă.

Dar cel mai important lucru - alături de sprijinul financiar, care este important, dar nu de o importanţă exclusivă - este mentalitatea oamenilor. Un guvern nu poate să depună o activitate de formare a societăţii în aşa fel încât să pătrundă până în straturile adânci ale societăţii, însă guvernul poate crea condiţiile necesare pentru o asemenea activitate. Este cert că familia este cea care educă copilul pentru viaţă de familie, îl pregăteşte pentru ca şi acesta să îşi întemeieze apoi la rândul său o familie. Dar la fel de adevărat este şi faptul că nu toate familiile pot asigura o astfel de educaţie. Iar în acest caz educaţia în acest spirit îi revine grădiniţei şi şcolii. Am început să punem un accent deosebit pentru educarea copiilor în spiritul vieţii de familie.

Mai există şi mass-media. Şi noi avem mari probleme cu mass-media, deoarece nu mediatizează ordinea corectă de valori, ci mediatizează doar ceea

ce dictează senzaționalul. Din păcate, posturile comerciale prezintă multă violență și sexualitate ca scop absolut, deci nu prezintă valorile vieții de familie. Din această cauză, achiziționăm pe bani grei emisiuni care mediatizează corecta scara de valori. Mass-media trebuie să fie folosită, iar mass-media trebuie să fie reformulată. Dacă nu este posibil acest lucru - pentru că nu este posibil să fie reformulată cu adevarat în întregimea ei - atunci trebuie să infiltrăm idei, trebuie să plasăm mesaje adresate societății ca să nu se mediatizeze doar acele lucruri care destramă familia, ci și pe acelea care o construiesc.

Dar cel mai important rol în formarea conștiinței sociale îl au organismele clericale și organismele civile. Tocmai adineaori, în cadrul discuției purtată cu Patriarhul Teoctist al Bisericii Ortodoxe Române, a venit vorba și despre faptul că atât la noi, dar nădăjduiesc că și în multe alte țări în Europa, sloganul nu este acela "despărțiți statul și biserica". Aceasta este o idee liberală care s-a și realizat în fond. Dar astăzi nu asta este ideea. Astăzi sloganul este "faceți să funcționeze împreună statul și biserica". Ideea este să lucrăm împreună, să facem ceva împreună pentru familii. Este prezent aici și episcopul László Biró, referent pentru Pastorația familiei din cadul Conferinței Episcopilor Catolici din Ungaria, care, peste câteva minute, vă va prezenta abordarea bisericească a vieții de familie în Ungaria. Noi lucrăm împreună pentru același scop, eu ca ministru, iar domnia sa ca episcop. Am publicat concursuri serioase pentru organizații bisericești și valoros civile pentru ca acestea să lucreze împreună cu familii pentru: pregătirea pentru căsătorie, ceea ce este foarte important; organizarea grupurilor de familii, comunităților de familii; îngrijirea familiilor care nu au ajuns încă în stadiu critic, adică familii non-probleme.

Deci, Guvernul crează condițiile pentru ca organizatiile clericale și valoros civile - de aceea tot spun "valoros", pentru că există și multe alte organizatii civile, dar fără valoare. Cred că trebuie să vă previn ca îmi apare aici, pe masă o notă prin care sunt anunțat că timpul de vorbire a expirat, motiv pentru care voi încerca să închei, mai exact să pun punct, deoarece acest subiect niciodată nu poate fi încheiat. Întărirea căsătoriei și vieții de familie este o datorie a fiecărui creștin a societății. Fiecare la locul său poate să facă ceva pentru consolidarea familiei și respectul căsătoriei, chiar dacă nu putem să schimbăm lumea de pe o zi pe alta. Trebuie să înaintăm pas cu pas, trebuie doar să pornim pe acest drum și nu trebuie să ne speriem de greutăți. Bate un vânt puternic din

direcţia opusă, dar viaţa este frumoasă numai dacă avem pentru ce lupta, tocmai în asta constă frumuseţea vieţii.

În final, permiteţi-mi o observaţie subiectivă: această jumătate de zi petrecută aici a constituit pentru mine un mare eveniment, din păcate trebuie să mă întorc acasă, iar avionul decolează deja după-amiază şi mulţumesc domnului episcop Biró că a inversat cu mine ordinea în care vom rosti alocuţiunile ca să prind avionul. Observaţia subiectivă este aceea că, eu, ale cărui rădăcini se află în Transilvania – unul dintre bunici era de origine română, tatăl meu a trăit multă vreme în Cluj, deci cunosc situaţia din România – am venit la această sesiune, locul de întâlnire a celor doua popoare, ca reprezentant a două naţiuni. Trebuie să muncim împreună, pentru că, aşa cum am mai spus, trebuie să oferim Europei valorile noastre comune. Trebuie să muncim împreună şi pentru faptul ca aceste valori comune să fie viabile convieţuirii noastre paşnice şi relaţiilor noastre de bună vecinatate.

FAMILIA CREŞTINĂ ÎN ÎNVĂŢĂTURA NOULUI TESTAMENT

Mons. Vladimir Petercă
Rectorul Institutului Teologic "Sfânta Tereza" Bucuresti

Ce este familia? Care este menirea ei? Care sunt pericolele ce o amenință? Iată câteva întrebări din multele care se pun şi la care acest congres, cu nume profetic, *Familia şi Viaţa la începutul unui nou Mileniu creştin*, încearcă să dea un răspuns pe care toți îl aşteptăm. Când pronunțăm cuvântul *familie*, indirect îl asociem şi la alți termeni, la fel de semnificativi, şi la care orice tratat sau dicționar de specialitate oferă un răspuns pe măsură. Aceşti termeni sunt: *căsătorie, casă, copii, soție sau soț, a educa, generație, a învăța pe alții, mamă, tată, părinți, națiune etc.* În felul acesta de termenul *familie* se leagă, vrând nevrând, o multitudine de alte concepte înrudite. Avem în fața noastră un limbaj multiplu şi bogat căruia îi corespunde pe plan biblic, fie vetero- fie neotestamentar, un limbaj paralel, la fel de diversificat şi plin de semnificații profunde. Cuvântul care ne surprinde în limbajul Noului Testament este fără îndoială termenul *casă* cu sens de *familie*, şi care a fost ridicată de Mântuitorul la *demnitatea de mister* sau *taină*. Aşadar ce este familia din punct de vedere biblic?

Familia în Vechiul Testament

Familia, în sens restrâns, înseamnă o comunitate de persoane compusă din *tată, mamă şi copii*. Văzută în sens mai larg, deci mai general, familia înseamnă o comunitate de persoane în care pulsează acelaşi sânge şi care trăiesc sub acelaşi acoperiş. În Vechiul Testament, individul nu contează prea mult, în schimb familia înseamnă totul iar *tribul* nu este altceva decât extindere a sa, adică o familie mărită.

Prima familie a fost creată de însuşi Dumnezeu, acest fapt este consemnat chiar în primele pagini ale Scripturii: *„nu este bine să fie omul singur. Îi voi face lui un ajutor pe potriva lui"* (*Gn* 2,18). După izgonirea lui Adam şi Eva din paradisul pământesc, întreaga răspundere a acestei uniuni dintre bărbat şi femeie a continuat sub autoritatea bărbatului (*Gn* 3,16 şi *Ef* 5,23). În familia patriarhală, tatăl poartă aşadar răspunderea pentru familia sa; el o binecuvântează (*Gn*

27,27-37) şi tot el avea dreptul la viaţă şi la moarte asupra membrilor familiei (*Gn* 38,24); trebuie spus că primul născut avea drepturi cu totul speciale în cadrul familiei (*Gn* 27,1-45).

Mai târziu, sub legea introdusă de Moise, schimbările de natură religioasă, politică şi socială au impus anumite modificări în statutul familial. Cu ajutorul celei de a patra porunci, autoritatea părinţilor este fundamentată cu motivaţia: *„ca să-ţi fie ţie bine şi să trăieşti zile multe pe pământul pe care ţi-l va da Domnul Dumnezeul tău"* (*Ex* 20,12). Tatăl nu mai are dreptul de viaţă şi de moarte asupra copiilor, el trebuia să apeleze la forurile judecătoreşti (*Dt* 21,18-21). Legea originală a căsătoriei este menţinută cu concesiile sale în materie de poligamie, dar sunt impuse interziceri noi în privinţa căsătoriilor cu străini cu scopul evident de conservare a familiei ebraice în integritatea ei originală. De asemenea şi legea *leviratului* a fost menţinută cu scopul de a asigura oricum o descendenţă bărbatului căsătorit şi mort pe neaşteptate (*Dt* 25,5-19; *Rut* 4,1-3). În sfârşit, sterilitatea femeii era considerată ca fiind răul cel mai mare (*Gn* 11,30; 16,4; *Os* 9,11.15; *Is* 4,1), în timp ce fecunditatea era privită ca o binecuvântare din partea lui Dumnezeu (*Ps* 113,9; 127,3-6).

Familia în Noul Testament

Este firesc ca *„legea cea nouă"* (*Ier* 31,31-33), scrisă de Dumnezeu direct *în inimile oamenilor* şi nu pe *piatră* ca în vremurile de demult, să ne intereseze în de-aproape. O lege nouă presupune o societate nouă la care membrii trebuiesc să se supună numai decât, presupune un spirit nou, un mod nou de gândire şi de acţiune. Familia, conform învăţăturii Noului Testament, a rămas aceiaşi. S-a schimbat modul creştin de a o considera, pentru că Isus Cristos a sfinţit-o, ridicând-o la treapta unică de sacrament sau taină. *Dreptul Canonic* defineşte căsătoria şi implicit familia rezultată prin sacramentul căsătoriei în aceşti termeni: *„legământul căsătoriei, prin care un bărbat şi o femeie formează împreună o comunitate de viaţă, rânduit prin însăşi natura sa spre binele soţilor precum şi spre naşterea şi educarea copiilor, a fost ridicată de Cristos Domnul, printre cei botezaţi, la demnitatea de sacrament"*[1].

Deşi este o definiţie enunţată de *Dreptul Canonic*, ea rezumă în sine toată învăţătura lui Isus Cristos din Noul Testament referitoare la căsătorie. Este ştiut,

1 *Codex Iuris Canonici*, can. 1055, §1.

Isus nu a venit *„să distrugă legea şi profeţii, ci să împlinească"*(*Mt* 5,17), adică s-o ducă la maximul de dezvoltare. Prin urmare, tot ce s-a afirmat în legea veche în legătură cu familia, Cristos a venit *„s-o împlinească"*. Limba greacă foloseşte aici un verb plin de semnificaţie: πλήρομαι. El se traduce în mod curent cu *a împlini*, însă din punct de vedere etimologic înseamnă mult mai mult, *a se maturiza* sau *a se coace asemenea unui fruct care a ajuns deja la maturitate.* Aşadar, Isus Cristos nu a desfiinţat nimic din legea de altă dată, ci *a perfecţionat-o*, deci *a împlinit-o.*

Să ne întoarcem din nou la tema află în discuţie, definiţia luată din *Dreptul canonic* cuprinde aşadar trei puncte, în care se regăseşte întru totul definiţia noastră. Căsătoria este *un legământ între două persoane: bărbat şi femeie.* Cristos a sfinţit acest legământ ridicându-l la demnitatea de sacrament sau taină şi ferindu-l de posibile primejdii cum ar fi adulterul, necurăţia, gândurile ascunse etc. În legătură cu problema căsătoriei este cunoscută părerea principială a lui Isus la provocarea vădită din partea Fariseilor: *"din cauza împietririi inimii voastre a scris pentru voi Moise această poruncă. Dar la începutul creaţiei Dumnezeu i-a făcut bărbat şi femeie. Petru aceea va lăsa omul pe tatăl său şi pe mama sa şi se va alipi de femeia sa şi vor fi amândoi un singur trup. Aşa că nu mai sunt doi, ci un singur trup. Prin urmare, ceea ce Dumnezeu a unit, omul să nu despartă"*(*Mc* 10,5-9).

Iese în relief o expresie ce necesită o explicaţie suplimentară: *„ei nu mai sunt doi, ci un singur trup"*. Isus foloseşte aici un cuvânt plin de înţeles, exegeţii îl numesc *ebraism*. Este vorba de cuvântul τάρξ, tradus în mod curent prin *trup* sau *carne*, dar care în cazul de faţă se referă la uniunea intimă şi tainică ce se realizează în urma căsătoriei.

Textul biblic continuă: *„ceea ce Dumnezeu a unit, omul să nu despartă"*. Cu alte cuvinte Mântuitorul scoate în evidenţă unitatea, indisolubilitatea, fidelitatea, comuniunea şi sfinţenia căsătoriei, aşa cum subliniază şi Conciliul Vatican II: „soţii sunt chemaţi să înainteze fără încetare în comuniunea lor prin intermediul fidelităţii de zi cu zi faţă de făgăduinţa de dăruire reciprocă şi totală pe care o comportă căsătoria."[2] La fel, Mântuitorul nu numai că interzice adulterul, aceasta o făcea şi legea veche, El însă merge mult mai departe făcând o menţiune deosebit de semnificativă: *„oricine se va uita la o femeie spre a o pofti, a şi înfăptuit adulterul cu ea în inima sa"*(*Mt* 5,28).

2 Perfectae caritatis, 19

Aceste cuvinte se interpretează de la sine, acel *„un singur trup"* îi obligă pe ambii soţi să păzească cu grijă şi sfinţenie această comoară, care se numeşte *familia*: „în zilele noastre, într-o lume de multe ori străină şi chiar ostilă credinţei, familiile credincioase sunt de primă importanţă, fiind de o credinţă vie şi strălucitoare. De aceea, Conciliul Vatican II numeşte familia, după o veche expresie, *ecclesia domestica*."[3] Într-adevăr, familia este cel mai de preţ giuvaer în care Domnul a investit atât de mult. Prin Fiul Său ne-a dat un exemplu viu, căci Cristos însuşi S-a născut dintr-o familie, a crescut în sânul familiei, a fost ascultător în toate, a învăţat de la Maria şi Iosif şi prin tot ce a făcut, ne-a lăsat nouă pildă de urmat. De aceea este mai mult decât semnificativ ceea ce *Catehismul Bisericii Catolice* scrie în această privinţă: „Sfânta Scriptură se deschide cu episodul creării bărbatului şi femeii după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu şi se încheie cu viziunea *«nunţii Mielului»* (*Ap* 19,7.9). De la un capăt la altul, Scriptura vorbeşte despre căsătorie şi despre «misterul» ei, despre întemeierea ei şi despre sensul pe care Dumnezeu i l-a dat, despre originea şi scopul ei, despre diferitele ei realizări pe tot parcursul istoriei mântuirii, despre greutăţile ei izvorâte din păcat şi despre reînnoirea ei *«în Domnul»* (*1Cor* 7,39), în noul legământ dintre Cristos şi Biserică".[4]

Perspective

Căsătoria este un lucru minunat, *„o comoară pe care o purtăm în vase de lut"* (*2Cor* 4,7) şi pe care trebuie s-o cultivăm, să o respectăm şi să ne îngrijim. Multe pericole, mai ales în timpurile noastre moderne, se abat cu violenţă asupra familiei cu convingerea, că dacă reuşesc să distrugă familia, lovesc şi distrug totul. Cine loveşte în familie, loveşte în conştiinţele oamenilor şi prin acesta lovesc în cea mai nobilă şi mai sfântă dintre instituţiile create de Dumnezeu, *familia*. O familie sănătoasă nu este numai în beneficiul lui Dumnezeu şi al Bisericii; o familie sănătoasă prevesteşte înainte de toate despre o naţiune solidă şi sănătoasă. Duşmanii familiei sunt numeroşi şi cruzi, ei încercă prin toate mijloacele, de la cele mai puţin vinovate până la cele mai pline de venin, s-o slăbească, s-o anihileze sau să-i reducă din avântul ei iniţial. Putem vorbi astăzi, cu certitudinea de a nu greşi, despre o familie bolnavă, infectată de tot felul de idei greşite, tot felul de nedreptăţi, care încet, încet îşi fac loc în mentalităţile

3 *Catehismul Bisericii Catolice*, Bucuresti, 1993, nr. 1656.

4 *Catehismul Biserici Catolice*, nr. 1602.

oamenilor, astfel încât ceea ce Biserica a condamnat întotdeauna, devine lege. Să meditãm la parabola *Fiului Risipitor.* Dumnezeu, care este bun şi milostiv, când încă noi suntem departe de El, El ne aşteaptă cu răbdare, ne priveşte cu milă când noi suntem încă departe de casa sa, se înduioşează de noi şi în cele din urmă ne iartă, invitându-ne pe toţi la *bucurie* (*Lc* 15,11-32).

Ca să prevenim asemea derapaje în viaţa de familie, se impune mai întâi o vigilenţă, sau cum o numea Mons. Joachim WANKE, episcop de Erfurt din Germania, *perseverenţa fidelităţi.* Perseverenţa este un semn de credinţă vie. Ea este în aceleaşi timp un deziderat al inimii omeneşti. Atunci când iubeşti, doreşti ca această iubire să rămână întotdeauna. Divorţul nu este decât un naufragiu al încrederii pierdute, cu urmării grave pe plan spiritual şi social. Cuvântul lui Isus despre indisolubilitatea căsătoriei este o încurajare pentru toţi. Cel care are frică sau este egoist, a pierdut totul, dar cel ce dă totul, primeşte totul înapoi.

Noul Testament conţine diverse expresii, care toate la un loc exprimă acelaşi mesaj, adică aceeaşi dorinţă şi acelaşi proiect din partea lui Dumnezeu. În *Mt* 5,48 Isus spune: *"fiţi desăvârşiţi precum este desăvârşit Tatăl vostru Cel ceresc"*. Perfecţiunea la care se referă aici Isus, înseamnă *sfinţenie*. Sfinţenia coincide cu conduita creştină, fiind posibil să primim cuvintele pe care ni le adresează Apostolul Petru cu condiţia să avem convingerea şi conştiinţa conform că botezul creează ceva nou şi tainic în lăuntrul nostru capabil să genereze energii noi. Într-adevăr a fi fii lui Dumnezeu înseamnă a fi introduşi în circuitul iubirii dumnezeeşti, a Sfinte Treimi, făcându-ne asemenea lui Isus Cristos prin Duhul Sfânt. Botezul înseamnă o *noutate de viaţă*, scria odinioară Apostolul Paul. Din acest fapt decurge următoarele, conduita creştinului este o ruptură totală cu trecutul, pentru că o noutate de viaţă înseamnă o noutate de conduită umană: *„După ce v-aţi pregătit cugetul vostru la acţiune, fiţi vigilenţi şi puneţi-vă toată speranţa în harul ce vi se va da atunci când Isus Cristos Se va revela. Ca nişte copii ascultători, nu vă luaţi după poftele de odinioară, când eraţi neştiutori, ci, precum sfânt este Acela care vă cheamă, fiţi sfinţi şi voi prin întreaga voastră purtare, căci scris este:«Fiţi sfinţi, pentru că eu sunt sfânt».*

Iar dacă îl invocaţi ca Tată pe Acela care fără părtinire judecă după fapta fiecăruia, purtaţi-vă cu frică în timpul înstrăinării voastre. Ştiţi bine că nu cu lucruri pieritoare, cu argint sau aur, aţi fost răscumpăraţi de purtarea voastră deşartă, ci cu sângele de preţ al lui Cristos, miel cel nevinovat şi nepătat"(*1Pet* 1,13-19).

Aşa cum sfinţenia fiecărui creştin se realizează prin botez, tot astfel sfinţenia fiecărei familii se realizează prin taina căsătoriei. Cardinalul LUSTIGER a

scris în unul din studiile sale: *copiii voştri sunt nişte profeţi . . . profeţi ai dragostei.* Fără îndoială cel mai des cuvânt care apare în paginile Noului Testament este cuvântul *dragoste.* Acest cuvânt stă la baza misterului căsătoriei, el este motorul care dăruieşte trăinicie şi soliditate familiei. Acesta este şi îndemnul pe care Apostolul Paul îl adresează în toate împrejurările. Sfatul său era valabil pe vremea Apostolului la Corint sau la Tesalonic, la Efes sau în Galaţia, la Atena sau la Roma. Acest sfat este valabil şi astăzi şi va fi valabil întotdeauna: *"Dragostea toate le scuză, toate le crede; toate le nădăjduieşte, toate le îndură. Dragostea nu încetează niciodată"(1Cor.* 13,7-8).

În alt loc din scrierile sale, Apostolul aduce şi motivaţia teologică, care stă la baza argumentaţiei sale: *"dragostea nu face nici rău aproapelui, pentru-că dragostea este împlinire legii"(Rom* 13,10).

În loc de Epilog

Este bine ca din când în când să ne reîmprospătăm gândurile noastre cu învăţătura lui Isus Cristos despre familie mai ales acum când atacurile acestei instituţii au devenit mai evidente ca ori când. Este drept că viaţa modernă pune în faţa familiei noi datorii care se impun cu iureşul vieţii ca atare. Biserica la rândul ei trebuie să gândească noi căi de urmat, noi strategii de aplicat. Biserica poate da un răspuns adecvat din bogăţia experienţei sale bimilenare la toate problemele pe care viaţa în continuă mişcare le solicită. Acesta este şi scopul prezentului congres. Reîntoarcerea la origine, adică la *Cuvântul de viaţă* al Scripturii, poate şi trebuie să ne inspire pe fiecare să iniţiem noi căi precum şi o reconsiderare a celei mai vechi instituţii şi pe care Mântuitorul a sfinţit-o şi a ridicat-o la treapta şi demnitatea de *sacrament* sau *taină.* Aş dori să închei consideraţiile mele despre *familie* cu cuvintele mişcătoare ale Alfred DELP dintr-o scrisoare adresată unui prieten şi datată din ianuarie 1945 scrisă din lagărul morţii de la Dachau cu puţin înainte de a muri : *aş vrea să-ţi scriu şi să-ţi amintesc un lucru care a constituit scopul vieţii mele . . . să-i ajut pe oamenii acolo unde sunt şi trăiesc pentru ca în toate să fie conduşi numai de ordinea lăsată de Dumnezeu, ca să trăiască în libertate şi pentru a fi cu adevărat oameni. Eu vreau să-i ajut să găsească o ieşire din marea criză în care noi am ajuns în ziua de azi pierzându-ne dreptul de a fi oameni. Căci numai omul care se roagă şi iubeşte cu adevărat, omul care trăieşte conform ordinii lăsate de Dumnezeu, este om pe deplin, este liber şi demn de viaţă".*

ETICA ADOPȚIEI

Prof.Univ.Dr.Ilie Bădescu
Facultatea de Sociologie a Universității din București
Preot Prof.Dr.Mihail Milea
Seminarul Teologic Liceal din Buzău

GENERALITĂȚI

Adopția este o *instituție* pe care o întâlnim sub diverse denumiri, din cele mai vechi timpuri, la majoritatea popoarelor, având ca principal scop ocrotirea copiilor rămași fără părinți sau a celor care, deși au părinți, nu au asigurată din partea acestora o creștere și o educare corespunzătoare.

În dreptul roman, termenul "adoptio" semnifică adopția unei persoane dependente ("alieni iuris", adică a unui fiu de familie). El derivă și din termenul "adrogatio" respectiv adrogațiunea, care presupune adopția de către o persoană independentă ("sui iuris") care astfel devenea "alieni iuris", deci *fiu de familie*. Spre exemplu, cetățeanul roman necăsătorit, dar fără copii își alegea o persoană care să-i poarte numele, să-l moștenească, să-i continue cultul domestic, religios, familial etc. Adopția sau înfierea înseamnă admiterea unei persoane în poziția și privilegiile unui copil legitim (în greceşte *hyiothesia* - a plasa ca fiu, a considera pe cineva ca atare, a-i atribui această calitate de fiu sau fiică). În antichitate, de regulă, numai un băiat sau un bărbat putea fi adoptat (ca necesar moștenitor legal), Estera fiind o excepție în această privință.

Adopția, deci, include în sine această dublă semnificație: o carență și un tip de *răspuns la aceasta*. Este vorba despre carența *părintelui natural* la care se răspunde prin instituția *părintelui social*, adică *recunoscut* ca atare de către societate. Dacă legitimitatea *părintelui natural* este o consecință a actului unirii tainice a cuplului și a relației naturale (deci firești) dintre părinte și copil, în schimb la *părintele social legitimitatea calității* (dreptului) de părinte este *consecința* unui *exercițiu* de liber arbitru prin care *societatea* dispune cu de la sine putere de dreptul de a *numi* sau a *recunoaşte* un *părinte* autonumit.

De aici începe și discuția noastră, fiindcă în lumea europeană acest *exercițiu* este modelat de culturi, adică este supus interpretării lor și a modelelor etice și juridice.

În legislaţia romană, problemei înfierii sau adopţiei i se rezervă un spaţiu foarte întins. Copilul adoătat dobândea toate drepturile unui fiu legitim şi primea numele tatălui său adoptiv. Legătura juridică astfel constituită se opunea cu aceeaşi rigoare ca şi legăturile de sânge, căsătoriei cu o persoană din noua rudenie. Persoana înfiată devenea, în optica legii, o "nouă creatură", cel în cauză era "născut din nou", într-o nouă familie.

Uneori adopţia a căpătat şi un scop politic asigurând transmiterea demnităţii imperiale. Astfel, împăratul August, care nu a putut să aibă copii, l-a adoptat pe Tiberiu. La rândul lor, aflaţi în situaţii similare, împăraţii Nerva şi respectiv Claudiu, i-au adoptat pe Traian şi pe Nero – cel de numele căruia este legată incendierea Romei.

Această situaţie a adopţiei reprezintă o tradiţie şi pentru poporul român, având în decursul timpurilor diferite denumiri: luare de suflet, adopţie sau înfiere.

Adopţiunea (adopţia) o regăsim definită în Pravila lui Matei Basarab şi în legiuirea lui Ion Gheorghe Caragea, precum şi în Codul lui Scarlat Calimachi.

Hrisovul pentru iothesie din anul 1800 al lui Alexandru C.Moruzi, a constituit un adevărat cod al înfierii. De altfel din partea introductivă a hrisovului rezultă că înfierea ("iothesia"), reprezintă o veche tradiţie existentă în această parte a lumii de "a lua de suflet" un copil pentru creştere şi educare.

Adoptatul era numit "copil de suflet" pentru a-l diferenţia de "copilul trupesc". Acesta intra în familia adoptatorului numit "părinte sufletesc", care îl deosebea de "părintele firesc". Între aceştia se stabileau relaţii similare cu cele din familia biologică, legăturile de rudenie ale adoptatorului cu familia firească păstrându-se.

În Cartea Sfântă a creştinilor, chestiunea este lămurită în dogme şi învăţăturile revelate privitoare la tema fiului şi a copilului, în frunte cu învăţătura înfierii spirituale a copiilor, aşa cum înţelegem din cuvântul Domnului când le spune Apostolilor: "Lăsaţi copiii să vină la mine!"

ADOPŢIA DIN PUNCT DE VEDERE BIBLIC

Adopţia unei persoane este o practică veche consemnată ca atare în paginile Bibliei. În Vechiul Testament, patriarhul Avraam l-a aoptat pe Eliezer din Damasc (Facere 15, 2-3). Iacob i-a înfiat pe cei doi fii ai lui Iosif: Efraim şi Manase (Facere 48, 6). Tot din Biblie aflăm că atunci când un om nu avea în familia sa

cel puțin un băiat, își mărita fiica cu un sclav pus în libertate pe care îl adopta: alteori omul respectiv îi înfia și pe copiii acelui rob eliberat (1 Cronici 2, 34). Sara l-a adoptat pe ismael, fiul Agarei (Facere 16, 1-2). Rahela și Leea au făcut la fel cu copiii roabelor lor (Geneza 30, 1-7; 9-13).

În astfel de cazuri, copiii adoptați se bucurau exact de aceleași drepturi ca aceia ai soției legitime. Evreii se considerau copii adoptați de Dumnezeu (Osea 11, 1; Isaia 1, 2; Ieremia 3, 19; Romani 9, 4; 2 Corinteni 6, 18 etc.)

În scrierile Sfântului Apostol Pavel imaginea persoanei înfiate este folosită pentru a se vorbi despre reașezarea omului decăzut și păcătos în poziția și drepturile de membru al familiei lui Dumnezeu, în privilegiile de moștenitor al cerului.

În Iisus Hristos, creștinii sunt înfiați, devenind astfel copii ai lui Dumnezeu (Romani 8, 14-16; Galateni 3, 26; 4, 4-6; Efeseni, 1,5).

În Sfânta Scriptură se pune mare accent și pe înfierea spirituală, duhovnicească. Adopția sufletească are ca temei nașterea din nou "din apă și din duh" (Ioan 3, 5). Înfierea spirituală se referă mai degrabă la poziția noastră în Hristos decât la relațiile noastre cu El. Ea ne îndreaptă privirile spre viitor, când va avea loc actul final al adopțiunii, adică răscumpărarea trupului nostru (Romani 8, 23). Prin Taina Botezului noi devenim prin har copiii lui Dumnezeu.

FAMILIA CREȘTINĂ ȘI ADOPȚIA DIN PUNCT DE VEDERE BISERICESC

Sursa legitimității calității de părinte este, iată, dublă: naturală și supranaturală, căci decurge direct din legătura tainică a cununiei. Căsătoria, cu roada ei firească, familia, este o mare taină (Efeseni 5, 25-32). Ea are ceva unic, căci este vorba de o relație umană specifică nouă care o face să se deosebească de orice formă de grupare omenească (Matei 19, 10-10). Căsătoria este o *harismă* (2 Corinteni 7, 7) sau ca dar, darul trăirii în reciprocitate, de aceea din punct de vedere teologic și eclezial, rolul familiei nu poate fi înlocuit cu nimic. Scopul principal al căsătoriei creștine este împlinirea personală prin iubire, având ca rod nașterea de prunci.

Din această succintă incursiume în învățăturile creștine, decurge că un copil adoptat beneficiază de supravegherea și protecția bisericii lui care va înceta numai după ce copilul va deveni *membru deplin* (prin botez) al bisericii părinților săi adoptivi.

A doua învăţătură asupra copilului, în creştinism, se poate deduce din cel mai tulburător document mărturisitor care este păstrat în toate casele creştine sub formă iconografică în icoana Maicii Domnului cu pruncul în braţe din care deducem că tocmai *comunitatea maternă* eete a doua *autoritate de supraveghere şi control* asupra a ceea ce se întâmplă cu copilul până la momentul în care el se detaşează de eul mamei sale spre a intra *în lumea* extramaternală, în grădiniţă sau în şcoală. Prin urmare, aşadar, rolul de protector şi supraveghetor asupra copilului până la vârsta şcolii trece asupra comunităţii materne. De la vârsta grădiniţei răspunderea comunităţii materne pentru copil e socotită îndeplinită şi încheiată.

A treia temă narativă a copilului în creştinism este cea a *copilului Iisus*, care predică în templu şi îşi alege "fraţii", ceea ce ne arată că ultimul exerciţiu de *confirmare* a liberului arbitru este acela în care *copilul* singur hotărăşte care-i vor fi *fraţii spirituali*, adică hotărăşte şi care va fi cultura lui de adopţie şi deci biserica lui. Prin urmare acestea sunt cele trei întemeieri liturgice ale eticii adopţiei: liturghia tatălui, cultul mamei şi liturghia fraţilor. Fără de aceste trei elemente cu greu putem vorbi despre o *etică* a adopţiilor şi deci despre o *legitimitate* a părinţilor sociali sau adoptivi pentru că ei pot fi "părinţi" dar fără legitimitate, aşa cum în Roma veche existau *dictatori*, dar nefiind recunoscuţi de Senat, nu puteau să se considere împăraţi (*potestas sive imperium*).

Ce se întâmplă atunci când cele trei temeiuri liturgice sunt afectate? Copilul este pur şi simplu *oprit* de la *funcţia* spirituală deplină până la o anumită vârstă, astfel încât în tot acest interval, care poate fi de un ceas, dar şi de lungimea unui ciclu de vârstă, *societatea* nu mai ştie ce se întâmplă cu copilul. Adopţiunea este ca o cortină de fier care cade peste viaţa acelui copil şi sub pretextul secretului adopţiei pot avea loc experienţe desfiinţatoare cu copilul, ca în acel caz dezvăluit de către o organizaţie care lupta pentru dreptul la viaţă din oraşul Danton (Texas), *Life Dinamics*, în septembrie 1999. Acea organizaţie a descoperit şi a dat publicităţii documente potrivit cărora organe de copii erau vândeute...

În 1999, pe 11 septembrie, prima pagină a tuturor ziarelor americane apărea o ştire îngrozitoare (Ex.: "The Daily American", a avut următorul titlul: *Luptători pentru dreptul la viaţă: organe de copii avortaţi se vând pe piaţă*).

Articolul releva că, urmare a doi ani de investigaţii sub acoperire, s-a dat publicităţii informaţia referitoare la o companie numită "Opening Line's" (Orizonturi deschise) care procura şi vindea celor interesaţi şi mai ales celor care

făceau cercetări ilegale în domeniu, părți ale corpului unor fetuși avortați, nou născuți sau dați afară de către mame și cumpărați în prealabil de ei.

Raportul investigațiilor a relevat lista prețurilor practicate de această companie. În lista de prețuri nenumărate părți ale corpului puteau fi achiziționate. Încă, se putea cumpăra chiar și un specimen întreg, intact (prunc avortat) la prețul de 70 USD.

Iată prețurile în dolari: ficați – 125-150; rinichi – 50-75; pancreas – 75-100; mâini – 75-100; picioare – 100-125; plămâni – 150; creier – 150-999; oase – 150; inimă – 325. (*Articol preluat de pe Internet: .*

Modul în care se desfășoară adopțiile astăzi arată triumful conglomeratului pozitivist în dreptul adopției, chestiune dovedită de interpretarea copilului ca "obiect" al tranzacției între "adulți", ca și cum acesta n-ar fi parte a bisericii lor, a societății sale materne și a frățietății din care este smuls spre a fi livrat unui exercițiu abstract, strict comercial, ca orice obiect de schimb.

În vremea noastră este mare nevoie de o revenire la valorile spirituale ale familiei creștine care aducea pe lume mulți copii și pe care-i creștea în duhul credinței, al iubirii de Dumnezeu și de cei din jur.

Familia creștină este singurul mediu cel mai prielnic pentru dezvoltarea spirituală a copiilor. Degradarea sau părăsirea mediului familial (tot mai mulți copii se refugiază pe străzi ca să-și câștige minimul existenței) duce la pierderea ființei copilului. Noi situații dramatice duc la criza familiei: divorțul părinților, părinți depresivi, alcoolici seropozitivi, prostituția etc.

În ultima vreme a început să dispară caracterul sacru al familiei, partenerii de familie: soț-soție nu mai trăiesc împreună sub semnul aderării la modelul cultural creștin. Modelul familiei creștine este adeseori părăsit iar spectrul de conduite maritale fiind completat cu noi modele: monopaternitatea, coabitarea liberă fără cununie religioasă, celibatul, cupluri fără copii, homosexualitatea și alte forme atipice (coabitări nestructurate de tipul: bunici-nepoți; unchi-nepoți; frați singuri etc.)

Pe de altă parte, familia suferă în prezent și de alt gen de atac, pe care l-am putea numi ideologic. O întreagă propagandă în presă, televiziune, cinematograf, încearcă să inoculeze ideea că familia este o instituție depășită. Se insinuează imaginea "cuplului liber", fie el și homosexual, ca substitut al familiei tradiționale. Emanciparea cuplului este însă o modă cu consecințe nefaste, prima fiind numărul alarmant de copii născuți în afara căsătoriei.

Aceşti copii nedoriţi ajung prin casele de copii abandonaţi sau pe străzi. Îndepărtaţi de mediul natural al familiei biologice, copiii rămân cu o traumă psihică care-i marchează toată viaţa. Copilul primeşte încă de la fecundare din partea părinţilor naturali o zestre spirituală care capătă valoare şi desăvârşire numai în cadrul familiei. Copilul nu trebuie înstrăinat de familia naturală, cu excepţia situaţiilor în care o cauză naturală (deces) sau psihosocială (părăsire) conduce la carenţa funcţiei parentale.

Biserica este de acord cu adopţia copilului numai în caz de criză: dispariţia ambilor părinţi naturali. E aşa de profundă legătura dintre copil şi părinte, încât copilul apare ca un purtător al unui suflet ancestral şi nici o adopţie din lume nu poate înlocui la modul autentic relaţia dintre mamă (părinte) şi copil.

În caz de dispariţia părinţilor, adopţia poate fi făcută, cum s-a precizat, doar prin înlocuirea maternităţii naturale cu maternitatea spirituală. Acolo unde nu există această maternitate duhovnicească apare o filiaţie artificială care devine o antiteză a maternităţii.

Un părinte indiferent de situaţia prin care trece, nu are dreptul să-şi înstrăineze copilul (Psalmul 68, 9). Dreptul părintelui asupra copilului nu este discreţionar, căci dreptul copilului este un drept divin de a avea părinţi naturali şi de a-şi proteguí existenţa în condiţiile creşterii lui în familie.

În strategia de protecţie a copilului, trebuie avut în vedere în primul rând că părinţii nu au dreptul să înstrăineze copiii în vederea adopţiei de către altcineva.

Sfântul Ioan Gură de Aur, un mare ierarh al Bisericii din secolul IV, spunea că: "lipsa de educaţie produce copii răi, pe care părinţii uneori îi dezrădăcinează din rudenia lor şi înfiază alţii. Ce este mai uimitor decât să vezi părinţi repudiindu-şi copiii pe care i-au născut, dar pe care nu i-au educat şi adoptând copii pe care nu i-au născut?" (Migne, P.G., tom. 54, col. 636).

Adopţia nu întăreşte familia, ci dimpotrivă o diminuează. Psalmistul David zice: "fericit omul care-şi va umple casa de copii; nu se va ruşina când va grăi cu vrăjmaşii săi în poartă" (Psalmul 126, 5).

Biserica este de acord cu adopţia numai în caz de criză a familiei. Nu putem generaliza adopţia; dacă ea a apărut ca o necesitate, în stare de criză, ea rămâne în sine tot ecoul unei crize.

O adopţie trebuie făcută întotdeauna numai în interesul copilului. Trebuie avută mare prudenţă la adopţiile internaţionale. În timpul războaielor medievale

turcii luau copii din diferite țări pe care-i făceau ieniceri (un fel de terorişti) care apoi erau puşi să lupte chiar împotriva poporului şi a familiei din care proveneau.

Pentru a se diminua avalanşa de adopții internaționale sau naționale trebuie de urgență întărită familia, care este celula de bază a societății.

Acest sprijin trebuie să fie rapid şi eficient. Statul devine puternic numai prin întărirea familiei. Sacralitatea familiei este singura şansă de supraviețuire a popoarelor.

Reevaluarea familiei din toate punctele de vedere este o problemă prioritară pentru omenire acum la începutul mileniului trei, care va fi religios sau nu va fi deloc (André Malraux).

Biserica este singura instituție care poate să sensibilizeze şi să determine omenirea de a reveni la valorile spiritual-creştine pe care le moştenim de la Mântuitorul Iisus Hristos.

Dacă pentru lumea de mâine mai avem nevoie de moralitate şi de ordine socială, atunci trebuie să recuperăm cât mai repede instituția familiei şi mai ales să ajutăm familiile tinere prin adoptarea unor programe naționale speciale. O soluție în plus este încurajarea unor proiecte de pastorație familială prin intermediul Bisericii (deja la Palatul Patriarhal au avut loc întâlniri în acest sens, între Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, Ministrul Justiției, d-na Rodica Stănoi, reprezentanți ai ministerului de interne şi ai preşedinției; sperăm că asemenea demersuri nu vor rămâne la nivelul întâlnirilor amabile şi politicoase, ci se vor concretiza în măsuri eficiente). Poate că ar fi bine venită organizarea la nivelul întregii Biserici a unei campanii catehetice în sprijinul familiei, prin mesaje pastorale, editarea unor broşuri, organizarea unei manifestări cultural misionare etc.

Adopția copilului cu familie sau fără de familie rămâne o temă prioritară pentru agenda mileniului trei.

LA SITUATION DE LA FAMILLE AU PORTUGAL AU NIVEAU CONSTITUTIONNEL ET SOCIAL

Maria Teresa Paulo Sampaio da Costa Macedo
President de l'Union Internationale des Organisations pour la Famille

En remerciant très profondément l'invitation qui m'a été adressée par Son Excellence Monseigneur Ioan Robu, Archevêque de Bucarest, j'ai l'honneur de lui présenter, au nom des familles portugaises et en mon nom personnel, les salutations de la plus haute considération, et de notre solidarité active et fraternelle.

Je tiens, aussi, à saluer tous les militants familiaux ici présents, en souhaitant à tous les participants à ce Congrès que la réflexion commune soit efficace, productrice de nouveaux partages de notre savoir et de notre expérience, à fin que nous puissions mettre en place une stratégie solidaire et complémentaire, capable d'être un instrument incontournable dans le cadre de la défense et promotion des valeurs, droits et responsabilités de la Famille au niveau national, régional et international.

Et nous, les militants familiaux catholiques, nous avons des responsabilités accrues, si bien exprimées dans l'Exhortation Apostolique, dont l'appel du Saint Père est la référence suprême du chemin de notre intervention et de l'idéal de notre vie.

En commémorant les vingt ans de "Familiaris Consortio», il faut rappeler le premier discours du Pape au siège des Nations Unies à New York le 2 octobre 1979, qui est, aussi, Son premier appel à la conscience mondiale en faveur de la Famille: *"Aucun pays au monde, aucun système politique ne peut songer à son propre avenir autrement qu'à travers l'image de ces nouvelles générations qui, à la suite de leurs parents, assumeront le patrimoine multiforme des valeurs, des devoirs, des aspirations de la nation à laquelle elles appartiennent, en même temps que le patrimoine de toute la famille humaine».*

LA SITUATION DE LA FAMILLE DANS LES ANNEES POST-REVOLUTIONAIRES ET L'EVEIL DU MOUVEMENT FAMILIAL

Il y a vingt cinq ans au Portugal, en 1976, émergeait au sein des familles une nouvelle prise de leur rôle irremplaçable dans la société et dans sa nation, au

moment où elles ont commencé à vivre les agressions du système politique issu de la révolution d'avril 1974, qui proclamait comme priorité, la libération du peuple de la tutelle de la famille et de la religion.

Cette révolution, si elle nous a apporté la démocratie, a été, à son début, une révolution de carathéristiques totalitaires qui prétendait annuler la famille en tant que source de valeurs sociales, éthiques et morales.

La famille devient, alors, la première victime des déséquilibres sociaux et politiques. Dans les années suivantes elle va redevenir "le point de mire d'une coalition de forces de destruction qui se servent de tous les moyens à leur disposition»: À l'école, dans toutes les institutions, les pouvoirs publics, répandent des mots d'ordre contre la famille avec une telle agressivité, qui font éveiller, pour la première fois au Portugal, un sentiment presque unanime de défense, particulièrement au sein des familles chrétiennes. Elles commencent à s'organiser pour défendre leurs valeurs et leurs droits, et un combat long et difficile est entamé.

Le mouvement familial naît en 1976 et prend sa configuration légale définitive en 1979. En tant que Confédération des organisations à vocation familiale, il revendique le statut de partenaire social, qui lui est attribué en 1995, seize ans après.

A vrai dire la famille au Portugal a subi les conséquences des errements moraux et politiques, mais elle a continué à être la réserve d'affectivité et de sécurité pour la majorité des jeunes qui la quittent seulement au moment du mariage ou dès le début de leur propre activité professionnelle.

La situation sociale et politique au début des années quatre vingt reflète les troubles et les disfonctionnements survenues dans un cadre politique de la plus haute instabilité, laquelle, en influençant le tissu social, provoque le déséquilibre de l'exercice des fonctions des familles, dont un ensemble significatif abandonne le service de l'intérêt indissociable de ses membres et de la société. Ce faisant, les familles perdrent leurs capacités en tant qu'actrices et partenaires éducatives, économiques, sociales et culturelles. Cette situation est seulement réparée dans la décennie suivante, par la mise en place d'une politique familiale globale et intégrée, ce qui a impliqué une réforme de la structure organique au niveau gouvernemental.

En effet, les ruptures et les désagrégations familiales alors constatées, sont à la base des changements vérifiés. Ceux qui sont plus déterminants concernent

le reversement de la tendance démographique, dont la baisse de la natalité et la diminution sensible du nombre des familles comptant plus de trois enfants, sont quasi générales en toutes les régions du pays.

Nous pouvons affirmer que les évolutions subies par la société portugaise accompagnent celles de l'Union européenne, et se maintiennent jusqu'au début de ce siècle.

C'est ainsi que, pendant les deux dernières décennies, la diminution de la fécondité se renforce par les modifications affectant la nuptialité: les mariages sont devenus moins nombreux, plus tardifs et plus fragiles. Au Portugal, aujourd'hui, suivant le modèle des pays dites plus développés, le mariage est souvent précédé d'une phase de cohabitation plus au moins longue.

En évoquant le droit à la non-discrimination, le Parlement reconnaît, il y a un an, les unions de fait y inclus celles vécues par les homosexuels.

La montée corrélative de la fréquence de la cohabitation non consacrée par la loi parmi les jeunes couples s'est accompagnée, avec un retard plus au moins grand, d'un accroissement des naissances hors mariages; cet accroissement est cependant loin de correspondre à l'amplitude du recul de la nuptialité, d'une part en raison du décalage invoqué, d'autre part en raison d'un écart de fécondité entre les deux types d'union: la fécondité des couples non mariés semble appelée à être inférieure des couples mariés.

Depuis les années soixante dix, les divorces connaissent une augmentation très rapide due aux lois révolutionnaires qui ont légalisé le divorce, après avoir dénoncé la Concordat avec le Saint Siège.

La rupture d'union par divorce devient plus fréquente mais aussi plus précoce dans le mariage. L'accroissement de l'intensité du phénomène et le raccourcissement de la durée des unions ainsi rompues se conjuguent pour produire une véritable explosion des indicateurs conjoncturels de la divortialité. Dans les années suivantes il y a eu une stabilisation qui perdure jusqu'à maintenant.

En effet, l'érosion du modèle de mariage traditionnel est donc claire: on entre plus tardivement et moins souvent dans le mariage; on en sort plus précocement et plus souvent par divorce. La cohabitation se développe et les familles monoparentales augmentent en nombre. Ces situations nouvelles ne sont pas sans effet sur l'accroissement de l'insécurité physique (notamment pour les personnes seules), psychologique et morale (là où la durée ne constitue pas une garantie).

Aussi, les attentats à la vie et la volonté de faire adopter la loi de l'avortement par les partis politiques plus à gauche, déclenchent des combats très difficiles qui ont exigé aux chrétiens une participation accrue et une action persévérante en faveur des droits de la maternité et de l'enfance qui, avant comme après la naissance, ont droit au respect et à des aides et protections appropriées. Droits souvent ignorés et oubliés!

Donc, il y a un ensemble de facteurs de situation qui configurent les conditions de vie des familles portugaises qui, malgré toutes les difficultés de parcours, demeurent un espace de résistance et de transmission de valeurs.

Tenant en compte ces facteurs, dont l'incidence sur la vie familiale est plus remarquable, il y a un qui, à ce temps-là, peut être distingué par son caractère singulier: le nombre croissant des ménages dans lesquels chacun des conjoints a son activité professionnelle.

Cette situation qui apparaît déjà majoritaire dans les années quatre vingt, due aux conditionnements économiques, continue à se renforcer de telle façon qui va obliger les gouvernements à répondre à la pression politique assumée par les associations familiales qui revendiquent des législations, règlements et usages relatifs à l'organisation du travail et du temps, aux moyens de garde des enfants, qui tiennent compte de la nécessité, pour les parents, d'harmoniser, dans des conditions humainement supportables et efficaces, l'exercice de leurs activités notamment professionnelles, avec leurs responsabilités et charges familiales.

Un autre et aussi très significatif facteur de situation des familles, respecte l'allongement de la durée moyenne de vie et le nombre croissant de familles comptant quatre générations, les plus âgés étant éventuellement à charge de l'entraide familiale, sinon financièrement du moins en termes de services requis par leur âge et leur état de santé.

Étant donné l'existence au Portugal de régions plus défavorisées où les familles vivaient, des situations de précarité, les pouvoirs publics ont du créer des mesures sociales spéciales en vue de réduire les inégalités. On a institué, par exemple, la garantie du revenu familial. Ce qui a demandé de nouvelles structures au niveau de la sécurité sociale et a provoqué le renforcement de la tutelle de l'Etat sur la famille, notamment sur celles qui ont moins de moyens pour se faire entendre et moins de capacité pour s'organiser et pour intervenir en défense de leur liberté et autonomie.

C'est cette conjoncture où l'Etat était en train de tout nationaliser et d'assumer des tutelles multiples, qui stimule le mouvement familial à agir et à renforcer son intervention sociale et politique, en établissant un réseau national d'associations familiales, légalement représentatives des droits et des intérêts moraux et matériels de toutes les familles et de leurs besoins spécifiques.

L'associativisme familial se constitue ainsi comme une nouvelle perspective dans le cadre démocratique, et se présente avec un nouveau langage. Car il démontre le droit irrécusable des familles de s'associer et le devoir constitutionnel des États de veiller à leur représentation permanente, et la garantir. Ainsi en est-il de l'intérêt conjoint des familles et des États.

Le mouvement familial introduit, alors, une autre façon de penser et d'agir qui n'est pas du tout pacifique, parce qu'elle ébranle souvent les vieilles structures socio-bureaucratiques, parce qu'elle exige d'autres moyens d'action que les fonctionnaires ou les experts ne sont pas toujours prêts à employer, mais surtout parce qu'elle déchaîne un nouveau processus de développement des communautés, que les gouvernements, tout en le souhaitant, ne peuvent s'empêcher de craindre, à cause des nouvelles forces qu'elle engendre et met en mouvement.

LES ASSOCIATIONS FAMILIALES ET LA RECONNAISSANCE DES DROITS SOCIAUX, ÉCONOMIQUES, CULTURELS ET POLITIQUES

En 1979, les militants familiaux catholiques, ont fait "sortir la politique familiale des catacombes»!. Ils sont les premiers dirigeants élus de la Confédération Nationale des Associations Familiales – CNAF constituée: d'associations, organismes et mouvements réunissant les familles, d'institutions et organisations directement intéressés à la vie familiale et des municipalités, elle réussit à mener auprès des pouvoirs publics une action assez poussée, traduite notamment par la création pour la première fois au Portugal du Secrétariat d'Etat à la Famille.

Par la richesse et la fécondité du dialogue et de la coopération qu'elle établie entre tous les partenaires sociaux et les institutions de la société civile dans le but d'assurer une vraie promotion de la famille, la CNAF est appelé à participer en toutes les structures de décision gouvernementale, (Commission Nationale de la Famille, Conseil National de la Jeunesse, Conseil National de la Politique

pour les Personnes Agées, Conseil National pour la Consommation, Conseil National de la Drogue et de la Toxicomanie, Conseil portugais pour les Réfugiés, Conseil National pour la Réhabilitation et Intégration des Handicapés, Conseil National de la Télévision et de la Radio) et acquière le statut de partenaire social devenant membre effectif du Conseil Économique et Social et du Comité Économique et Social de l'Union Européenne

C'est la Confédération qui arrive à négocier avec le VI gouvernement constitutionnel et aussi, pour la première fois, la mise en place de la Politique Familiale, en présentant son modèle axé sur trois principes d'ordre général qui se maintiennent à l'ordre du jour:

Sa nature globale, c'est à dire, toute mesure, de tout secteur, doit être préparée, analysée et intégrée dans un cadre d'ensemble tenant compte des multiples aspects de la réalité familiale, sociale et économique, voire historique, du pays, de la région. La politique familiale est nécessairement globale parce qu'elle est justifiée:

- par le fait que les familles s'inscrivent dans le temps,
- par le respect de l'unité de la famille autour d'un idéal et d'un objectif commun,
- et par la diversité de ses fonctions.

Son but de promotion du groupe familial et de ses membres, qui dépasse l'ancienne perspective de défense et de protection et qui va plus loin dans le sens du développement, but qui cherche à élargir et perfectionner le cadre juridique pour l'institution familiale.

La politique familiale, à raison de la nature et spécificité de la famille et de la vie familiale, est décisivement une politique autonome. Elle ne saurait être un élément secondaire dérivé de la politique sociale.

Au Portugal les premières lois qui ont assuré les droits des familles et ont garantit leur statut social et politique, ont été Le Statut Social des Parents et la Loi Cadre de la Famille.

Finalement, *son caractère participatif*, essayant de vaincre la passivité traditionnelle des familles, car il faut croire vraiment à leur force comme agents éducatifs, actifs et responsables, aussi bien, de dynamiser leur promotion et la promotion de leurs communautés.

Ce cadre de participation a stimulé la création de "groupes de promotion familiale» au niveau local qui ressemblant les associations de famille, les insti-

tutions diverses, publiques et privées, les responsables de la communauté, offraient la structure sociale représentative, capable de mettre en oeuvre une politique familiale en accord avec les besoins et les aspirations de chaque famille en chaque communauté, essayant en même temps de regrouper toutes les ressources – humaines, techniques et financières – qu'il est possible de trouver à ce niveau.

Il faut dire cependant – et nous le savons bien d'ailleurs – qu'il n'est pas toujours facile de mettre en place des projets en faveur de la famille. Qu'avoir la responsabilité de la décision n'est pas toujours détenir le pouvoir, ce qui fait qu'on reste, malgré soi, souvent loin des buts tracés. C'est une limitation des pouvoirs publics qui, toutefois, ne fait qu'agrandir et renforcer le rôle des mouvements familiaux. Ceux-ci gardent, en effet, le vrai pouvoir, car ils représentent la famille dans sa pérennité, au-dessus de toute politique, nécessairement mutable, dans un délai plus au moins court.

Voila pourquoi l'action des mouvements familiaux peut sonner comme un défi.

Un défi pour l'avenir. Et un double défi au présent.

Ayant lancé les piliers d'une action familiale qui a profondément influencé la politique nationale, de telle façon que la Confédération Nationale des Associations Familiales a eu une participation décisive dans le cadre de la première révision constitutionnelle, car elle a négocié avec tous les groupes parlementaires l'introduction dans la Loi Fondamentale de la République, d'un article spécialement dédié à la Famille, qui en reconnaissant son rôle irremplaçable, définit et assure les compétentes obligations et devoirs de l'État. Cet article intègre, ainsi, un nouvel impératif constitutionnel, celui qui oblige l'Etat à définir et à exécuter une politique familiale globale et intégrée, après l'audition des associations familiales. La Constitution portugaise reconnaît encore la valeur sociale imminente de la maternité et de la paternité et de leur mission éducative.

Au niveau de l'Union Européenne le Portugal est le seul pays dont la Constitution inscrit dans son article 67 cet impératif qui assure la reconnaissance de la représentativité familiale, et détermine l'obligation de l'État d'intégrer le fait familial, les intérêts familiaux, les fonctions familiales et parentales, les charges et responsabilités qui en découlent et l'attente des familles au débat politique, économique, social et culturel, en considérant les problèmes, besoins et charges des familles réellement identifiés, en tous les domaines liés à la nature et au caractère spécifique de la vie familiale.

Cependant, la reforme de la législation au niveau social et économique, qui découle de la nouvelle Constitution, particulièrement les altérations du Code Civil, apportent des modifications au Droit de la famille qui vont dévaloriser le fondement du mariage et conduire à la perte de l'identité familiale. L'affaiblissement du lien conjugal et parental, comporte la dépréciation du caractère institutionnel, organique et autonome de la famille. Réparer cette situation va dependre de la capacité d'intervention des militants familiaux qui, jusqu'aujourd'hui, ne sont pas arrivé à corriger les situations injustes et discriminatoires.

Et le grand défi qui se pose aux mouvements familiaux en chaque pays, n'est pas seulement de se faire entendre et de revendiquer le statut de partenaires sociaux pour acceder aux décisions politiques, mais ils ont, aussi, la responsabilité d'appeler les familles à une participation de plus en plus vive et active dans le processus de développement de leur pays, dans lequel aucune autre force sociale ne pourra les remplacer.

Mais, dans un monde de plus en plus globalisé, comment peuvent-ils surpasser les obstacles d'ordre politique, économique et même technologique et ceux qui découlent des codes culturels si diversifiés qui, en chaque pays prennent une dimension différente, mais toujours déterminante?

C'est sans doute un défi à l'initiative, mais aussi, à leur capacité de dialogue.

C'est sans doute un défi à la lutte, mais c'est aussi un défi à la compétence de leur négociation.

C'est enfin un défi à la créativité, mais c'est aussi et surtout un défi à la résistance, à la permanence. Car les représentants des familles doivent être les premiers dans le combat contre l'injustice et pour la liberté, les premiers à exiger l'intégration des besoins spécifiques de la famille dans les différentes politiques sectorielles, sociales et économiques. Et aussi les premiers dans la lutte pour la qualité de vie de la famille qui passe par l'amélioration du niveau d'éducation familiale des couples, en vue d'un exercice pleinement assumé de leurs fonctions parentales.

Les représentants des familles ont, aussi, le droit et le devoir d'être les premiers à exiger une protection sociale plus juste qui puisse devenir un instrument décisif pour atteindre la vrai et réelle égalité de chances et la nécessaire et urgente conciliation de la vie familiale et de la vie professionnelle.

Au Portugal l'intervention de la CNAF qui a présenté un ensemble de propositions concernant la protection sociale, la protection des consommateurs,

la lutte contre l'exclusion, l'éducation et la formation et la santé publique, a produit un changement remarquable en ce qui concerne l'attitude de l'État à l'égard de la famille. Les ambiguïtés au niveau de la décision gouvernementale et les craintes des dirigeants politiques ou des parlementaires d'être appelés rétrogrades ou conservateurs, ont commencé à disparaître. Les catholiques peuvent, enfin, s'affirmer de façon plus engagée et participer à la vie politique avec un esprit de mission, nouvelle référence éthique et morale dans le cadre du changement politique actuel.

Défendre et promouvoir la famille est, encore, un double défi. Un défi qui ne se pose pas seulement aux mouvements familiaux. Il se pose forcément aux gouvernements qui envisagent de définir une politique familiale et qui essaient de la mettre en œuvre.

Car il est un défi de cohérence dans la définition de la politique familiale. Un défi de compétence pour faire exécuter cette politique. Un défi de courage pour la soutenir. Car les États sont de plus en plus convaincus que l'avenir passe par la famille.

La famille qui, au-delà de toutes les évolutions, demeure l'élément fondamental de la Société. Elle est une communauté de personnes, de fonctions, de droits et de devoirs, et une réalité affective, éducative culturelle, civique, économique et sociale qui doit être respectée, recevoir protection, soutien et accéder aux droits et services nécessaires. Les gouvernements savent que la famille est le cadre naturel du développement et du bien-être de tous ses membres, elle est un lieu privilégié d'échanges, de transmissions et de solidarité entre générations.

A ce double défi, j'en suis sure, on ne pourra répondre que par le dialogue ouvert, permanent, constructif, entre la famille comme premier partenaire social, représentée par ses associations, et l'Etat, à travers ses institutions, notamment le département chargé des affaires familiales.

"Certes l'Etat n'a pas le pouvoir de nouer les liens de l'amour et depuis toujours, la plupart des couples se sont d'abord formés en dehors de lui. Mais, à moins de se détruire lui-même, l'Etat doit maintenir dans la société des conditions favorables à la formation, aussi harmonieuse que possible, de la personnalité de chaque être humain. C'est pourquoi il lui revient de veiller à la protection des enfants et de donner à leurs parents, l'attention, le soutien et le pouvoir, nécessaires à l'accomplissement de leur difficile et vitale mission».

Cette doctrine, ainsi exprimée dans la Loi Cadre de la Famille adoptée en décembre 82, est la référence primordiale de l'intervention des associations familiales qui, au Portugal, ont assumé la lutte pour la famille et pour la vie, avec l'espérance que "la famille reste vraiment le siège de la justice et de l'amour» (Allocution du Saint Père aux pèlerins de Silésie 5 juin 1979).

CONCLUSION

Nous les familles portugaises au début de ce nouveau millénaire, nous sommes conscientes des nouvelles difficultés qui nous attendent: Les agressions à la vie, à la vie des enfants à naître, à celle des personnes âgées ou à la vie des différents, parce que handicapés. Les atteintes à nos droits en promouvant un hédonisme et un nouveau matérialisme qui conduit au laxisme et à l'annulation de soi-même et de l'autre, sera pour nous un nouveau temps de militantisme qui nous appellera à une autre intervention, toujours persévérante et attentive.

Aujourd'hui nous sommes de plus en plus sures que seulement l'union, la fraternité et la foi peuvent nous sauver en tant que personnes et familles, faire vivre et survivre la famille, foyer de nouveaux mondes, point de départ du monde que nous voulons pour nos enfants.

En effet la nature et la dimension universelles de la famille trouvent leur concrétisation dans une solidarité élargie à sa dimension universelle: les âges, les ethnies, les cultures et les Nations. Cette solidarité engage chaque génération. Elle engage: les États, les Institutions, les Organisations Internationales. Elle engage chaque personne et chaque famille.

FAMILIA ŞI PLANNINGUL FAMILIAL

Pr.Conf.Univ.Dr.Gheorghe Remete
Facultatea de Teologie Ortodoxă
a Universităţii "1 Decembrie 1918" din Alba Iulia

De la început, ţinem să subliniem că orice dezbatere asupra acestei teme pleacă, obligatoriu, fie de la o concepţie spirituală asupra omului, fie de la una strict biologică. În funcţie de această viziune de start se va desfăşura apoi orice discuţie asupra omului şi familiei.

Dacă omul este o fiinţă eminamente spirituală, atunci religia şi Biserica sunt nu numai competente şi îndreptăţite ci sunt chiar cel mai competent, mai sigur, mai autorizat şi mai obligat for care are datoria de a se pronunţa asupra omului şi familiei. În acest sens, religia şi Biserica sunt o veritabilă direcţie de conştiinţă, pentru că impun omului şI societăţii nu adevăruri autoritative externe ci adevărurile interioare, esenţiale ale omului însuşi, care determină total existenţa, esenţa, identitatea, unitatea şi unicitatea omului.

Cel mai important lucru care se impune, ab initio, cerecetătorului este acela că reperele fundamentale, datele esenţiale ale persoanei umane dovedesc esenţa spirituală a omului. Raţiunea, raţionalitatea şI spiritualitatea omului dovedesc că fundamentul şI esenţa existenţei în general nu poate fi decât spirituală şi personală. Prin urmare, firea şi Natura, ca bază, temei şi esenţă unificatoare a existenţei sunt spirit, sunt persoană. Experienţa şi cercetarea ştiinţifică dovedesc conformitatea deplină a persoanei umane, a raţionalităţii şi sensului ei cu raţionalităţile firii, ale Naturii, ale universului, cu ansamblul lor. Această conformitate a omului ca persoană cu legile generale ale Firii şi spiritului impun de la sine concluzii precise, spirituale şi un comportament anume. Persoana umană normală se naşte şi există în deplină concordanţă cu natura, cu firea. Prin urmare, omul nu are de ce "corecta" natura sau firea, pentru că ar atenta la conformitatea şi concordanţa fundamentală cu ea. A "corecta" esenţa firii şi a existenţei înseamnă a deforma natura, a deranja sensul ei fundamental, spiritual, pozitiv. Nu e vorba de invenţiile tehnice care privesc organizarea materială şi materia, ci e vorba de raţiunile fundamentale, bio-etice ale naturii. Naşterea, dăinuirea, creşterea, împlinirea, procrearea sunt sensurile fundamentale ale existenţei. A le

nega, a le refula, a le modifica înseamnă a modifica sau nega temeliile universului, ale existenței. Exact în acest sens sunt socotite aceste intervenții drept păcat, de către concepția creștină.

Dacă cercetătorul neagă esența spirituală a omului și-l consideră numai sub aspectul strict biologic, fără îndoială că îl face o existență manevrabilă și orice devine posibil. Pentru cercetătorul care recunoaște esența spirituală a omului reperele spirituale sunt totale, definitive și resping manevrarea lui.

Principiul planning-ului

Planningul înseamnă în esență planificarea familiei, prin intervenția umană, fizică, tehnică sau spirituală ("naturală") asupra procreării. El constă în alegerea procreării, într-o acțiune fie pentru a fixa momentul procreării, fie pentru a micșora, suspenda sau distruge fecunditatea persoanei. Adepții planningului enumeră, ca date principale ale planningului, următoarele:

- "a crede în posibilitatea și utilitatea unei reglări a nașterilor, complet inofensivă, sănătoasă;
- a redescoperi posibilitatea unei ecologii a fecundității când lumea tehnologică își vădește limitele și erorile;
- a trăi într-un climat de susținere reciprocă și de încredere pentru înfruntarea dificultăților ce se întâlnesc desigur și în acest domeniu;
- a exploata metoda pentru o mai bună cunoaștere de sine și a propriei fiziologii, dincolo de faptul procreativ;
- a valoriza dragostea și sexualitatea în termeni de absolut sau relativ, de fizic sau afectiv, de spontan sau spontaneist, de rațional sau cerebral;
- a inventa sexualitatea (și manifestările fizice corelative) nu repetitivă ci variată și stimulantă."[1]

Față de aceste principii ale planningului, religia creștină și Biserica observă următoarele:

- Nimeni n-a dovedit că planningul, prin orice metodă a lui, poate fi parțial sau în general "inofensiv" și "sănătos". Dimpotrivă: adepții lui cei mai onești și riguroși nu ezită să recunoască riscurile și efectele negative imense.
- Lumea tehnologică își vădește, este adevărat, limitele și erorile iar omul are dreptul de a interveni pentru perfecționarea tehnică. Dar nu trebuie uitat că

1 Francesco Masellis, *Iubirea se construiește*, Editura Pauline, București, 1999, p.159

orice perfecţionare e pozitivă şi acceptabilă numai dacă dezvoltă datele esenţiale spirituale ale omului, nemodificându-le sau atingându-le, căci altfel tehnica s-ar întoarce asupra omului, iar aşa-zisul "progres" se va dovedi regres. Nu trebuie uitat că orice tehnică are două tăişuri, este manevrabilă şi interpretabilă.

- Climatul de susţinere reciprocă şi de încredere între parteneri, între soţi, se asigură prin valorificarea şi stimularea forţelor spirituale, a iubirii şi nu printr-o inervenţie tehnică sau mecanică asupra iubirii. Tehnica şi mecanica nu au ce căuta în actul iubirii.

- Cunoaşterea de sine şi a propriei fiziologii este autentică şi valoroasă tot numai prin spirit, prin interpelarea, solicitarea şi valorificarea spiritului partenerului. Numai aşa fizicul şi fiziologia sunt valoare, altfel devin strict obiecte.

- Valorizarea sexualităţii este autentică numai în cadrul iubirii ca spiritualitate, iar valoarea sexualităţii nu trebuie inventată pentru că ea există. Sexualitatea este variată şi stimulată numai în măsura în care are în vedere valorificarea şi potenţa infinită a persoanei ca spirit, pentru că numai în spirit e posibil noul şi stimulativul, aşa cum spunea scriitorul austriac Hugo von Hoffmannstahl: "Alles ist eitel ausser der Begegnung zwischen Geist und Geist!" (Totul este deşertăciune în afara întâlnirii spiritului cu spiritul!).

- Este adevărat că adepţii planningului au de grijă să adauge că prefixul "contra" (contraceperii) nu trebuie să facă din copil un duşman sau un pericol", ci se intenţionează numai "folosirea responsabilă", "exploatarea a tot ceea ce există pozitiv", controlarea "furiei impetuoase a unui torent", folosirea ei în mod "profitabil şi responsabil"[2]. De asemenea, ei recunosc că noutăţile de ordin tehnic din domeniul con-tracepţiei sau planningului înseamnă de fapt noutăţi de gândire care pun întrebări existenţiale şi impun o nouă ramură eticii, bioetica. Nu putem să nu observăm însă, că însăşi inevitabilitatea termenilor mecanici de "exploatare", "folosire", "control" şi "profit" dovedesc caracterul mecanic şi de obiect al planningului.

Mijloacele contraceptive

Planningul familial este o concepţie şi o practică bazată pe principiul şi mentalitatea utilitarismului. Despre acesta vom vorbi mai jos. în fapt, planningul constă în punerea în practică a principiului sterilităţii voluntare sau contra-

2 Idem, p.154

cepției. Contracepția a fost definită ca fiind orice comportament care face ca în raportul sexual să se împiedice unirea elementelor germinale și apariția concepției. Întrucât contracepția se poate obține și se săvârșește efectiv pe două căi, prin două metode - una tehnică și cealaltă "naturală" - și planningul este considerat de două feluri:

1. planningul tehnic, mecanic;
2. planningul "natural".

Planningul tehnic constă din orice intervenție mecanică sau medicamentoasă prin care se împiedică concepția, iar planningul "natural" înseamnă evitarea concepției prin evitarea perioadei lunare de fecundație a femeii, respectiv prin metoda Ogino-Knaus.

Mijloacele concrete prin care este obține planningul tehnic sunt, în ordinea durității și gravității: avortul, sterilizarea chirurgicală, pilula anovulatorie, contracepțiile injectabile, dispozitivul intrauterin (steriletul) și prezervativul.

În ce privește avortul, care este desigur cea mai barbară și criminală metodă de contracepție, este suficient să reamintim că savanții americani dr. B. Nathanson, dr. R. Selzer și dr. Noonan au dovedit științific că foetusul uman simte durerea încă de la 10 săptămâni de la concepere. A devenit celebru filmul video intitulat "Urletul mut" al dr. Nathanson, fost susținător al avortului, film care arată cum foetusul de 12 săptămâni încearcă să evite instrumentul chirurgical în timp ce bătăile inimii sale se dublează, iar atunci când corpul începe să fie dezmembrat gura copilului se deschide "urlând". Dr.R.Selzer de la Universitatea din Yale a relatat, de asemenea, experiența unui avort în care "vârful acului aflat în abdomenul femeii s-a mișcat brusc. Mai întâi într-o parte, pe urmă înspre partea opusă. S-a mai mișcat odată, după care a împins acul ca un pește care s-a prins în cârlig. Era foetusul care s-a luptat pentru viața lui". În sfârșit, dr. Noonan a arătat că "din momentul în care mecanismele durerii sunt prezente în foetus - posibil încă din ziua a 45-a - metodele utilizate pot cauza durere. Durerea este cu atât mai substanțială cu cât avortul are loc mai târziu".[3] Știința a dovedit deci astăzi ceea ce religia a susținut totdeauna, că avortul este totdeauna omucidere, crimă premeditată, cea mai primitivă și gravă formă de contracepție.

Sterilizarea chirurgicală, masculină sau feminină, constă în întreruperea canalelor de scurgere a lichidului seminal (la bărbat), respectiv a trompelor

3 Conform dr. Noonan, *Experiența durerii*, Aletheia Books, 1981; Valman and Pearson, Ce simte foetusul, "Jurnalul Medical Britanic", 26 ianuarie 1980

uterine la femeie. Întrucât s-a recunoscut chiar de adepţii planningului că această metodă este practic ireversibilă, şi ea se dovedeşte barbară şi extrem de gravă datorită deciziei totale a respectivei persoane de a lupta contra conceperii.

Mijloacele contraceptive cele mai răspândite sunt: dispozitivul intrauterin (steriletul) care previne sarcina împiedicând nidaţia ovulului fecundat în uter, prezervativul care constituie o barieră între lichidul seminal şi corpul femeii şi mai ales pilula (RU 486).

Cea mai importantă, pentru că este cea mai răspândită şi cu efectele cele mai mari, este pilula contraceptivă. Ea este de două feluri (combinată sau monohormonală) dar amândouă se prezintă sub formă de medicament (pastilă) şi au acelaşi efect: împiedică eliberarea ovulaţiei lunare şi fecundarea. Pilula nu previne doar conceperea, ci şi implantarea embrionului după ce a avut loc conceperea. Ea este mult mai subtilă şi de fapt mult mai periculoasă decât celelalte mijloace contraceptive tocmai datorită aparenţei ei de totală inofensivitate. Întrucât are aspectul unui medicament şi se ia ca orice medicament, fiind "ceva care se ia şi apoi nu te mai gândeşti"[4] ea este cel mai uşor manevrant al conştiinţelor. Ea adoarme conştiinţa prin faptul că femeia respectivă nu va şti niciodată dacă a fost sau nu însărcinată. Este de observat însă că sensul pilulei constă tocmai în această iresponsabilizare. Or, însăşi acceptarea adormirii conştiinţei, renunţarea la responsabilitate înseamnă o imensă vină de care se va răspunde. De aceea, pe drept cuvânt s-a spus că "ceea ce au făcut Pincus şi Rock, inventatori şi descoperitori ai pilulei, nu au făcut Napoleon sau Lenin, Mendel sau Einstein"[5] Se poate spune deci că pilula a ajuns astăzi arma contraceptivă principală, cea mai subtilă şi mai perfidă, pentru că în cazul tuturor celorlalte mijloace contraceptive persoana respectivă conştientizează, într-o măsură mai mare sau mai mică, gravitatea şi responsabilitatea greşelii. În cazul pilulei, omul este asigurat de totală iresponsabilitate prin ignoranţă, chiar dacă adepţii înşişi recunosc că natura ei medicamentoasă nu o face total nedăunătoare.

Concluzionând asupra planningului tehnic, trebuie să observăm că şi adepţii lui recunosc că fiecare metodă a acestui planning îşi are limitele, riscurile, contraindicaţiile şi inconvenienţele ei. Este de remarcat în chip deosebit şi modul primitiv în care este popularizat acest planning prin afirmaţii nesusţinute, înşelă-

4 Francesco Masellis, I p.159

5 Ilie Moldovan, *Teologia iubirii*, vol.II, Editura Episcopiei Ortodoxe, Alba Iulia, 1996, p.240

toare, de genul "dacă te hotărâşti să foloseşti mijloace contraceptive, te vei simţi mai bine, îţi va fi mai bine, îţi va fi mai uşor, pentru că nu va mai trebui să te mai ascunzi" sau "veţi fi mai relaxaţi şi mai fericiţi în relaţiile sexuale". Putem observa că nu se poate dovedi fericirea iresponsabilităţii obţinută prin contraceptive, iar relaxarea şi fericirea reală din actele sexuale provine în mod esenţial şi decisiv din calitatea şi intensitatea spirituală a iubirii. Aceste afirmaţii făcute cu nonşalanţă sunt extrem de periculoase mai ales datorită faptului că sunt servite grosolan, fără acoperire ştiinţifică conştiinţelor fragede şi sensibile ale adolescenţilor.

În ce priveşte planningul "natural", metodele acestuia sunt metode de evitare a concepţiei prin efectuarea actului sexual în perioada lunară nefertilă a femeii şi evitarea lui în perioada fertilă a ciclului menstrual, adică în zilele când femeia poate rămâne gravidă. Această metodă numită şi "metoda calendarului" se bazează pe experienţa faptului că doar cu un timp (circa 12-16 zile) înaintea menstruaţiei femeia este fertilă. Ea se mai numeşte "metoda Ogino - Knaus" după numele savantului japonez, respectiv austriac, care au descoperit-o. Deci se afirmă că reprezintă "o etapă importantă în cadrul reglării naturale a naşterilor"[6], totuşi se recunoaşte că "este imprecisă, mai ales când ciclul nu este foarte regulat, pentru că se bazează pe data presupusă a următoarelor menstruaţii"[7], un calcul al probabilităţilor nu întru totul previzibil. Oricum, întrucât se exercită strict "natural", această metodă este considerată nu numai cea mai inofensivă, ci şi cea mai argumentată moral. Trebuie reliefat însă că de fapt esenţa acestei metode este aceeaşi cu a planningului tehnic, adică refuzul procreării şi combaterea ei. Ideea, intenţia, scopul şi sensul celor două feluri de planning sunt aceleaşi. Or, aceasta este esenţa problemei.

Teologia scoate însă în evidenţă mai ales faptul că însăşi ideea de contracepţie este condamnabilă, pntru că separă ceea ce este inseparabil, adică actul iubirii de funcţia ei intrinsecă. Ideea de intervenţie în acest scop este condamnabilă în ea însăşi pentru că, aşa după cum posibilitatea schimbării duce la schimbare, tot astfel simpla posibilitate de contracepţie duce la contracepţie.

Contracepţia nu poate fi justificată nici prin ideea că s-ar aplica numai în cazuri excepţionale; pentru că de fapt cei interesaţi vor fi totdeauna convinşi că

6 Francesco Masellis, *op.cit.*, p.155

7 Jean-Yves Brachet, *Taina Cea Mare*, Casa de Editură "Viaţa creştină", Cluj Napoca, 1999, p.36

se află într-un asemenea caz excepţional. Contracepţia ca mijloc de planning este o logică perfidă şi o adormire a conştiinţei, o iresponsabilizare, pentru că refuzul conceperii pe motivul asigurării unor condiţii mai bune pentru copil se dovedeşte un egoism feroce: oricâte condiţii s-ar asigura copilului, totdeauna pot veni altele mai bune şi amânarea se poate justifica la nesfârşit. Şi, de fapt, este uşor de dovedit că singura condiţie esenţială pentru copil este angajamentul iubitor total, sacrificial al părinţilor, restul fiind neesenţial.

Planningul este o inconsecvenţă, o dedublare, o înşelare şi o auto-înşelare a conştiinţei, pentru că programează ceea ce este neprogramabil, iubirea, act pri excelenţă spontan şi unic. Prin această programare se schimbă, se degradează preţuirea absolută a partenerului, care devine de fapt un obiect de plăcere, aceasta fiind scopul şi sensul esenţial al planningului, mărturisit sau nu. Esenţa iubirii este dăruirea totală şi deschiderea până la împlinirea deplină a finalităţii, care este procrearea. Se poate înţelege că în măsura în care se exclude elementul şi sensul ei esenţial, iubirea nu numai că nu se finalizează ci chiar se denaturează şi se perverteşte.

Esenţa planningului se dovedeşte a fi calculul egoist, în care copilul "devine un produs, nu mai este un dar, nu mai este rodul iubirii, nu mai este expresia gratuităţii dăruirii"[8]. Acest lucru e dovedit de faptul că aproape în toate menajele numărul copiilor este numărul care a fost consimţit. Dacă cineva nu are mai mult de trei copii, aceasta este pentru că nu a voită să aibă patru. Planningul se dovedeşte o contrazicere şi o opoziţie faţă de sensul pozitiv al existenţei; realitatea fundamentală şi supremă a existenţei fiind Absolutul ca Persoană, această opoziţie este de fapt duşmănie faţă de Dumnezeu.

Principiul eugenismului

Eugenismul este un principiu şi o practică prin care se urmăreşte îmbunătăţirea însuşirilor biologice ale speciei umane prin cultivarea exemplarelor ei celor mai reuşite şi eliminarea celor deficitare. Acceptând sau nu şi metodele coercitive, eugenismul constă în esenţă în justificarea intervenţiei umane exprese pentru a schimba calităţile speciei umane, în sensul de a le ameliora permanent.

Practicile prin care se urmăreşte eugenismul sunt în principal manipulările genetice, între acestea mai importante fiind inseminarea artificială, fecundarea

8 Ibidem, p.34

in vitro şi clonarea. S-a observat că aceste manipulări genetice urmăresc formarea unor exemplare umane speciale "după criterii politice sau economice...tributare gusturilor sau capriciilor"[9]. în ce priveşte inseminarea artificială şi fecundarea în vitro mai important este însă faptul că fac o separare, în actul sacru al iubirii, între actul conjugal şi fecundare, că distrug aspectul misterios şi intim al procreării, precum şi respectul pentru copil, care nu mai este conceput într-o dăruire imediată, totală ci este fabricat. Clonarea este manipularea genetică cea mai radicală, întrucât femeia este redusă la funcţiile biologice ale producerii ovulelor şi împrumutul uterului. Prin aceasta, calităţile de filiaţie, maternitate şi naştere, care constituie în mod esenţial integrarea individului în specia umană, identitatea şi demnitatea lui, sunt pulverizate. Clonarea încalcă datele fundamentale ale persoanei umane, adică specificitatea, unicitatea, identitatea şi prin aceasta demnitatea umană.

Manipulările genetice sunt inacceptabile şi condamnabile pentru că degradează omul la un simplu material biologic, simplu experiment. Întrucât valoarea persoanei umane constă tocmai în unicitatea şi specificitatea ei, ea nu poate deveni niciodată drept mijloc pentru un scop, oricât de valoros şi legitim ar fi scopul. "Trebuie mai degrabă acceptat ca ştiinţa să se dezvolte mai încet decât să se ajungă prin orice mijloc la o cunoaştere desăvârşită"[10]. Manipulările genetice sunt anti-umane pentru că anulează independenţa persoanei, identitatea şi unicitatea ei. Caracterul de persoană al omului "cere ca el să fie primit în realitatea lui misterioasă şi imprevizibilă, să fie respectat şi iubit în diferenţa lui, radicala lui alteritate şi absoluta lui singularitate"[11].

Este uşor de observat că planningul nu este altceva decât aplicarea eugenismului la rădăcina vieţii umane. Specialiştii bio-eticieni au identificat însă fără efort şi au pus diagnosticul exact acestei culturi moderne a planningului: "o cultură veritabil anti-creştină care...(vrea) să conducă la iluzia faustică după care, orice handicap, chiar şi moartea pot fi evitate"[12]. Ei au identificat şi precizat şi ideea care stă la baza eugenismului: mentalitatea că din umanitatea modernă,

9 Jean-Claude Larchet, *Pour une ethique de la procreation*, Cerf, Paris, 1998, p.159

10 Jean-Yves Brachet, op.cit., p.67

11 Jean-Claude Larchet, op.cit., p.159-160

12 Thomas Efthymiou, Pere Denis Malvy, *Rapport du deuxieme groupe de travail. L"assistance medicale a la procreation*, în "Bioethique Orthodoxe", II, Association Orthodoxe bioethique, Saint Serge, Paris, 1998, p.105

ameliorată, trebuie să dispară indivizii deficitari, că dispariţia acestora ar însemna în chip necesar şi automat o umanitate mai bună. Falsitatea acestei idei şi mentalităţi întregi este demascată, între alţii, de jurnalistul american George Will, el însuşi tatăl unui copil handicapat, care întreabă retoric: "Vrem într-adevăr o lume fără copii mongoloizi? Vrem o lume în care suflul, prezenţa, gentileţea, dragostea, frumuseţea unei Marie Z...(handicapată,n.n.!) să nu mai existe?"[13].

Ideea falsă că prezenţa handicapaţilor denaturează şi degradează umanitatea şi că lipsa lor ar face-o mai bună şi mai frumoasă este demontată cu o pătrundere şi convingere excepţională de unii bioeticieni: "Există taine descoperite de către copiii aşa-zişi "handicapaţi", care sunt de o plenitudine de viaţă care nouă ne scapă. Ne-am întrebat ce înseamnă un copil "normal". Ceea ce normal este faptul că micuţii noştri vorbesc cu îngerii. Faptul că noi nu mai facem aceasta este anormalitate. Şi atunci, problema se pune astfel: cum să educăm creştinii, societatea în general, în ceea ce priveşte pericolele eugenismului? Cum să redescoperim adevărata valoare în faţa, în inima unei persoane handicapate, fără a o marginaliza ci a o încorpora în societate, făcând-o să pătrundă în comunitatea noastră, în viaţa, în familia şi în inima noastră"[14].

Această înţelegere largă, generoasă, cuprinzătoare, autentic umană şi umanizatoare există dintru început în învăţătura creştină, fiind încorporată şi dezvoltată de către Sfinţii Părinţi ai Bisericii într-o viziune grandioasă cosmică, viziune în care natura umană a fost definită de către Dumnezeu, în chip creaţional, în constituţia, structura, forma şi mai ales în specificitatea, unicitatea şi identitatea, adică valoarea sa. Astfel, pentru Sf. Maxim Mărturisitorul, unul din marii Părinţi ai Bisericii creştine, definirea esenţială a naturii umane, sensul sau logosul ei, care conţine realitatea ei spirituală, psihică şi corporală, a fost stabilită din eternitate în Dumnezeu – Logosul în care există ca idee – voinţă. Sf. Maxim zice: "...Raţiunea, cea una...stă împărţită în chip neîmpărţit în varietatea făpturilor, precum arată însuşirea lor de a se referi una la alta şi totuşi de a rămâne fiecare ea însăşi în chip neamestecat...este una şi aceeaşi Raţiune care prin infinitatea şi transcendenţa ei este în sine şi pentru sine negrăită şi necuprinsă... arătându-se şi multiplicându-se din bunătate în toate câte sunt din ea, pe măsura fiecăruia şi recapitulând toate în sine"[15].

13 Jean Breck, *Synthese*, în "Bioethique Orthodoxe" II, p.112

14 Ibidem

15 Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, 7d, trad. de D.Stăniloae, Editura Institutului Biblic al Bisericii Ortodoxe Române, colecţia "P.S.B.", nr.80, Bucureşti, 1983, p.80

Concepția creștină subliniază deci legătura fundamentală și intimă care unește natura și persoana umană cu Firea și Sensul suprem și unitar al existenței, legătură care ancorează total și definitiv pe orice om în Infinitul personal, singura care poate asigura în chip real și propriu demnitatea umană.

Deosebiri inter-creștine privind planningul

După cum am văzut până acum, atât religia și Biserica Ortodoxă cât și cea Catolică resping și condamnă atât contracepția cât și principiul planningului în general. Există însă teologi, curente teologice și chiar poziții oficiale ale Bisericii, Catolice sau Protestante care iau atitudini pro-planning derutând pe cei neinformați, care ar putea crede că aceste afirmații pro-planning aparțin întregii Biserici creștine.

Astfel, unii teologi catolici afirmă nu numai că "soții au dreptul inalienabil...de a decide intervalul între nașteri și numărul copiilor"[16] ci și că noi creștinii "trebuie să primim cu curaj restricțiile de fecunditate pe care ni le impune viața socială"[17]. în acest sens, chiar enciclica Humanae Vitae a papei Paul VI, deși se opune mijloacelor anticoncepționale de natură artificială, acceptă ideea de planificare naturală a familiei și formula de "planificare responsabilă".

Teologii catolici acceptă planningul prin metodele naturale afirmând chiar că "ar fi bine ca fetele să învețe aceste metode din momentul pubertății. Cunoscându-și mai bine trupul lor, ele vor putea folosi mai bine metodele naturale după căsătorie"[18].

Enciclica Casti Connubii a papei Pius XI din decembrie 1939 acceptă metoda naturală Ogino-Knaus.

Teologia protestantă acceptă atât metoda Ogino-Knaus cât și folosirea prezervativelor. Prin prevenirea fecundării ea înțelege mai mult un control al nașterilor decât o limitare a lor[19]. Protestanții consideră permisă prevenirea fecundării și planningul întrucât copilul trebuie să fie dorit: "Noi trebuie să facem tot ce depinde de noi pentru a-l primi într-o manieră favorabilă...pentru a-i pregăti un cadru social în care să aibă șansele lui..."[20]. Față de aceasta, concepția ortodoxă

16 Jean-Yves Brachet, *op.cit.*, p.33
17 cf. I.Moldovan, *op.cit.*, p.228
18 Jean-Yves Brachet, *op.cit.*, p.35
19 cf.Roger Mehl, *Societe et amour*, Labor et Fides, Geneve, 1961, p.213
20 Ibidem, p.211

observă, aşa cum am arătat şi mai sus, că de fapt cadrul pe care trebuie să-l asigure părinţii copilului este numai acela de a se putea împlini ca persoană morală; celelalte "cadre ale şanselor" se schimbă oricum permanent şi oricând apare un "cadru" mai atrăgător care le face pe cele anterioare depăşite; or, aceasta ar justifica la nesfârşit controlul naşterilor. Dreptul de a controla naşterile apare comparabil cu justificarea eutanasiei. Dacă controlul naşterilor ar exprima libertatea ca "act uman, deliberat şi precugetat" atiunci desigur că şi eutanasia şi sinuciderea ar exprima pozitiv libertatea persoanei, ceea ce probabil că nici protestanţii nu agreează.

Concepţia ortodoxă refuză să facă distincţie netă între "ferirea de copii"şi mijloacele contraceptive de orice fel. Ea pledează pentru maturitatea şi autocontrolul spiritual.

Teologii catolici şi protestanţi fac deosebire între fecundare şi concepere (adică nidaţie), pe baza acesteia socotind că în acest interval nu există persoană umană în înţelesul deplin al cuvântului şi autorizând astfel avortul. Ortodocşii observă însă că această deosebire este "cu totul artificială şi constituie nu numai o denaturare a antropologiei creştine ci în egală măsură şi a datelor medicinei. Fecundarea este începutul vieţii personale a fiinţei...fiinţa umană este o persoană umană..."[21].

În ce priveşte deosebirea pe care teologii catolici şi protestanţi o fac între mijloacele artificiale şi cele "naturale" ale planningului, observăm că avem de-a face cu o logică inconsecventă care subordonează teologia presiunilor sociale şi evită esenţialul problemei. Căci se înţelege că atât în planningul artificial, cât şi în cel "natural" intenţia este aceeaşi: împiedicarea procreării. Or, tocmai asta este: problema nu este a mijloacelor ci a scopului, a sensului. Practic, prin acceptarea planningului natural, teologii catolici şi cei protestanţi "evită fraudele contra naturii dar comit frauda împotriva dreptei conştiinţe"[22].

Planningul, denaturare şi distrugere a familiei

Esenţa planningului constă în ideea că omul are dreptul să separe între actul iubirii şi consecinţele lui sau, mai precis, să caute şi să obţină plăcerea ca scop în sine. Planningul este o eroare, o falsificare şi o crimă pentru că se bazează pe acest fals. Pentru că toate domeniile de cunoaştere şi cercetare umană pot să

21 Jean Breck, *Synthese*, p.109
22 Ilie Moldovan, *op.cit.*, p.230

dovedească adevărul fundamental că în ordinea dreaptă a naturii plăcerea nu este niciodată scop, ci totdeauna mijloc; dacă se întâmplă altfel, atunci e vorba de o denaturare şi pervertire. În mentalitatea şi în societatea planningului, care sunt categoric utilitariste şi consumiste, persoana umană nu mai este o realitate specifică unică şi identică ci un flux, un ghem de senzaţii şi conjuncturi, un obiect de exploatat plăcere. Or, în situaţia în care omul nu mai caută în partener omul, ci obiectul plăcut, atunci şi relaţiile celor doi şi toate relaţiile sociale vor fi grevate de această depersonalizare, obiectualizare a sentimentelor şi a omului în general. Familia decade într-un simplu contract social reciproc, o societate de întrajutorare în care valorile spirituale, esenţele adevăratei personalităţi, precum iubirea, castitatea, fidelitatea şi sacrificiul nu-şi mai au locul. Dacă este îndreptăţită preţuirea partenerului pentru plăcerea pe care mi-o oferă, atunci infidelitatea, adulterul, avortul şi divorţul sunt justificate, iar idei precum castitatea şi fidelitatea apar desuete şi ridicole. Însă oricât s-ar strădui cineva să schimbe ideea şi sensul familiei, oricât ar vrea să o modernizeze, nu va putea nega că forţele, temeliile care pot asigura o familie sunt tocmai auto-controlul, fidelitatea şi sacrificiul iar fără ele nu mai poate fi vorba de familie. Îndreptăţirea plăcerii în sine, utilitarismul şi planningul, departe de a servi cu ceva familiei, provoacă şi fac inevitabile pericolele care ameninţă familia.

Concubinajul, "căsătoria de probă" ("Nu există căsătorie de probă, aşa după cum nu există moarte de probă" a observat papa Ioan Paul II), adulterul, contracepţia, avortul, prostituţia şi divorţul devin în societatea şi mentalitatea planningului nu simple accidente nefericite ci "părţi conexe ale unui sistem complet, coerent...concepţii noi de viaţă...coordonatele unei noi civilizaţii"[23]. Întrucât cultivarea şi supralicitarea instinctului îl face pe acesta să domine spiritul şi persoana, degradând astfel omul, planningul degradează esenţa legăturii conjugale.

Având în vedere sensul spiritual şi divin al persoanei umane, orice deviere, contrazicere, contrafacere sau "corectare" a naturii umane se dovedeşte a fi denaturarea persoanei, a sensului vieţii şi existenţei în general.

Planningul, denaturare şi pervertire a iubirii umane

Este un lucru recunoscut că baza şi sensul planningului stau în principiul utilitarismului, respectiv în procurarea de maximă plăcere cu cele mai puţine pierderi sau suferinţe. Dar aceasta se opune fundamental şi esenţial iubirii.

23 Ibidem, p.200

Este de observat că utilitarismul nu este numai o practică într-un anume domeniu, ci a devenit o componentă principală a mentalităţii şi practicii omului modern. Urmărind plăcerea ca principiu în sine, pentru utilitarist toate existenţele devin de fapt obiecte de folosit şi nu mijloace de dialog, de comuniune, devenind de fapt şi el însuşi obiect pentru ceilalţi. S-a observat că utilitarismul este de fapt un "program al egoismului consecvent", o "armonizare a egoismelor" după principiul "maximum de plăceri pentru fiecare dintre cele două persoane"[24], principiu care conţine însă o contradicţie internă decisivă. Căci "plăcerea, prin însăşi natura ei este doar un bun de moment şi doar al unui subiect anume, ea nu este un bun supra-subiectiv, trans-subiectiv"[25]. Greşeala esenţială a utilitarismului este că afirmă plăcerea drept valoare în sine. Or, experienţa şi cercetarea dovedesc că plăcerea este ceva secundar, nu esenţial în iubire. De multe ori, realizarea iubirii înseamnă tocmai suportarea neplăcerilor. Ba, se poate spune chiar că împlinirea iubirii este legată esenţial de suferinţă: esenţa iubirii este sacrificiul. Caracterul sacrificial este de fapt esenţa iubirii. În acest sens, Sf. Maxim Mărturisitorul atrage atenţia că "cel ce urmăreşte plăcerea, greşeşte în judecată, socotind ceea ce nu e bine drept bine. Aşadar unul ca acesta abuzează de femeie, împreunându-se cu ea"[26].

În iubirea autentică, bărbatul şi femeia nu sunt "parteneri" de viaţă sexuală ci în primul şi ultimul rând persoane care se dăruiesc şi se sacrifică reciproc; valorile sexuale însoţesc numai dăruirea personală, însă esenţa dăruirii trebuie să fie personală şi nu sexuală. Valoarea persoanei umane constă în întreaga fiinţă şi componentă spiritual-somatică a persoanei, sexul fiind numai unul din atributele persoanei umane, toate celelalte fiindu-i de fapt superioare. Trebuie memorat faptul că orice om este valoare în chip decisiv ca persoană şi abia după aceea este şi o valoare sexuală. În acest fel, conştientizăm faptul că valoarea iubirii constă în primul rând în calitatea ei spirituală, în dăruirea, profunzimea, bogăţia infinită de nuanţe sentimentale şi voliţionale, în sacrificiul ei; faţă de aceste valori excepţionale care tind spre absolut, gradul de voluptate sexuală apare desigur infinit inferior.

24 Ioan Paul II, *Iubire şi responsabilitate*, Editura M.C., Bucureşti, 1999, p.27-28

25 Ibidem, p.26-27

26 Sf. Maxim Mărturisitorul, *Capete despre dragoste*, II, 17, în "Filocalia", vol.2, p.57-58

Esența iubirii fiind dăruirea spontană și totală prin sacrificiu, programarea iubirii și confundarea ei cu voluptatea se dovedesc pervertirea și opusul iubirii autentice.

S-a observat că senzualitatea și chiar afectivitatea "ocolesc de fapt persoana"[27], pentru că esența persoanei este totuși spiritul și valorile lui. Morala sexuală și conjugală trebuie să constea, în acest sens, "într-o permanentă și extrem de matură sinteză între finalitatea naturii și norma personalistă"[28].

Prin planning, iubirea se supune tehnicii, fiind afectată de tehnicile anticoncepționale. În loc de a fi o chestiune de dăruire și sacrificiu, ea devine problemă de metodă, tehnică și eficacitate, un schimb de plăceri și nu un dialog. În acest fel, planningul nu doar relativizează și diluează ci chiar denaturează și distruge iubirea și, prin aceasta, famila.

Considerații ortodoxe speciale

Planningul se încadrează în disciplina numită bioetică. Teologii ortodocși subliniază faptul că această disciplină nu este o simplă etică socială, pentru că, prin datele sale spirituale, persoana umană este încadrată profund și decisiv în Sensul spiritual absolut ale existenței. Pentru ortodocși "sensul vieții se găsește în Theosis (îndumnezeire), comuniunea eternă cu Persoanele Sfintei Treimi, comuniune care determină relațiile noastre între noi și cu ceilalți...bioetica reflectează asupra mijloacelor prin care tehnologia bio-medicală poate să servească scopurile ultime ale vieții, adică participarea omului ca persoană la viața personală a lui Dumnezeu"[29].

În acest sens, concepția ortodoxă afirmă că bioetica trebuie să se bazeze pe aceste principii fundamentale:

1. "Caracterul sacru al vieții umane;
2. Dragostea sacrificială a lui Dumnezeu, ca origine și fundament al oricărei relații umane (a doctorului față de bolnav, sau când e vorba de prelevarea de organe;

27 Ioan Paul II, *op.cit.*, p.92

28 Ibidem, p.49

29 Jean Breck, *Survol des principaux problemes de la bioethique*, în "Bioethique orthodoxe", I, p. 40

3. Îndumnezeirea sau participarea la viaţa divină, singura care constituie sensul ultim al vieţii şi-i acordă sensul ei profund faţă de moarte, faţă de neant"[30].

Planningul şi practicile contracepţionale se bazează în mare măsură pe ideea că omul nu e persoană de la început, din momentul actului sexual, respectiv pe intervalul dintre fecundare şi nidare (sau concepere). Or, astăzi genetica modernă a dovedit ceea ce teologia ortodoxă a afirmat totdeauna: din primul moment, din clipa unirii spermatozoidului cu ovulul în cadrul actului sexual a început nu numai "aventura vieţii umane" în general ci întreg "programul a ceea ce va fi această fiinţă vie: o persoană. această persoană individuală cu trăsăturile ei caracteristice deja bine determinate"[31]. Având în vedere această realitate copleşitoare, se impune evidenţa că orice intervenţie sau calculare umană ar fi un atentat împotriva sensului omului şi al vieţii. A mai interveni acum şi chiar a programa ceva înainte ar însemna să programezi sau să intervii asupra Sensului absolut al existenţei, asupra lui Dumnezeu. În ce priveşte programarea naşterilor sau metoda contracepţională naturală, teologia ortodoxă evidenţiază faptul că abstinenţa sexuală este justificată, pozitivă şi constructivă numai atunci când are finalitate total pozitivă şi nu negativă: când nu evită ceva ci caută un plus. Sf.Ioan Gură de Aur afirmă că raţiunile familiei sunt castitatea şi procrearea[32]. Abstinenţa şi castitatea nu sunt numai metode pentru soluţii şi împrejurări accidentale, ocazionale, temporare, speciale. Ele constituie adevărul şi sensul naturii şi persoanei umane. Filosoful german Martin Heidegger afirma: "Verzicht nimmt nicht!" (Abstinenţa nu pierde!). Ele sunt autenticul planning, planningul creştin, pentru că sunt normalitatea naturii umane. Ele constituie de fapt autocontrolul spiritului uman, singura acţiune prin care omul îşi dovedeşte spiritualitatea şi demnitatea, de necesitatea cărora nimeni nu se îndoieşte. Sensul real al abstinenţei şi castităţii conjugale constă în ridicarea deasupra instinctului şi direcţionarea, disponibilizarea persoanei umane spre valorile superioare, chiar spre absolut. Cultivând depăşirea egoismului şi respectul faţă de sine şi faţă de celălalt, abstinenţa cultivă iubirea şi fidelitatea şi fortifică familia. În acest fel, familia nu mai este simplă natură umană ci umanitate stăpână pe sine, spiritualizată, transfigurată.

30 Ibidem, p.41

31 Jean-Yves Brachet, *op.cit.*, p.65

32 Sf.Ioan Hrisostom, *Omilii despre căsătorie I, 3*, apud J.C.Larchet, op.cit., p.55

Concepția ortodoxă are în vedere persoana umană întreagă, cu realitatea și imperativele ei spiritual-somatice. Specificul concepției ortodoxe constă în organicitatea ei, așa cum observa Lucian Blaga: "în lumea ortodoxă organicul serbează triumfuri"[33]. Simțirea ortodoxă nu înăbușă și nu contrazice naturalul ci cultivă "legea firii". Dar nici n-o absolutizează, n-o autonomizează. Ea știe că naturalul e "natural" adică real, autentic dacă are o rațiune superioară. Sunt foarte semnificative, în acest sens, textele de la slujba ortodoxă a cununiei în care se cere binecuvântarea divină pentru unirea fizică dintre soți, cu sensul superior al comuniunii: *"Binecuvântează intrările și ieșirile lor...Dă-le lor bună înțelegere sufletească și trupească...unește-i pe dânșii într-un gând, încununează-i într-un trup..."*. Nicăieri nu se cade nici într-o materialitate vulgară, nici într-un "spiritualism" abstract, denaturat, de-materializat.

Există și un specific românesc al sentimentului familial. în simțirea românească, familia nu este nici colectivitate supra-personală, nici adunare de indivizi legați prin origine și interese ci comuniunea intimă, organică a persoanelor înrudite. Tradiția românească nu a cultivat ideea de "familie - succes" care trebuie să apară "cât mai bine", cât mai reușită în societate, echipă care forțează drum în societate sau întrunire obligatorie de Crăciun. Aceste grevări moderne care schimbă familia tradițională se vor răsfrânge probabil și asupra familiei din societatea românească.

33 Lucian Blaga, *Spațiul mioritic*, cap. "Spiritualități bipolare", în "Opere", vol.9, Editura Minerva, București, 1985, p.210

RESPECTUL FAȚĂ DE PERSOANA UMANĂ ȘI TRANSPLANTUL DE ORGANE

Pr.Conf.Univ.Dr.Wilhelm Dancă
Institutul Teologic Romano-Catolic Iași

În a doua parte a lunii septembrie a.c., a avut loc la Universitatea de Medicină din Iași un simpozion pe tema transplantului de organe. Invitatul special și coordonatorul acestui simpozion a fost prof. Irinel Popescu, un medic deja renumit în România datorită celor peste 20 de cazuri reușite de transplant de ficat. În timpul discuțiilor care au urmat conferințelor înscrise în program, a revenit cu insistență observația că medicii din România sunt la început de drum cât privește transplantul de organe, iar dificultățile majore cu care se confruntă sunt atît cele de ordin tehnic și financiar cît și cele legate de numărul destul de redus la donatorilor.

Fără îndoială, pentru a face să crească numărul donatorilor nu este suficient să fie bani și aparatură performantă. Cultura donării de organe presupune asumarea unor convingeri profund umaniste și creștine, care se cultivă deja în familie, în școală și chiar în Biserică. Totuși, fiindcă în domeniul transplanturilor au loc schimbări și progrese spectaculoase pe de o parte, iar pe de alta se asistă și la instrumentalizări și manipulări grosolane, magisteriul Bisericii catolice a intervenit în numeroase ocazii, insistînd asupra respectului datorat persoanei umane. Astfel, într-un discurs rostit cu prilejul celui de-al XVIII-lea Congres internațional al Societății Transplanturilor din anul jubiliar 2 000, Sfîntul Părinte Ioan Paul al II-lea spunea: "și în acest domeniu, criteriul fundamental de apreciere constă în *apărarea și promovarea binelui integral al persoanei umane*, în funcție de demnitatea sa specifică" (*Discorso del Santo Padre al XVIII Congresso internazionale della Societa dei trapianti*, nr. 2, martedi 29 agosto 2000). Cu alte cuvinte, orice intervenție medicală asupra persoanei umane este supusă unor limite care nu se reduc la o eventuală imposibilitate tehnică de realizare, ci sunt legate de respectul naturii umane înțeleasă în sens integral. Același lucru este susținut și de Congregația pentru Doctrina Credinței, care în documentul *Donum vitae* afirmă: "Ceea ce este posibil din punct de vedere

tehnic, nu este în mod automat admis ca moral" (Congregaţia pentru Doctrina Credinţei, *Donum vitae*, nr. 4). Dar aceste riscuri şi limite nu trebuie să conducă la scăderea interesului pentru acele gesturi care contribuie la formarea unei autentice culturi a vieţii. În sensul acesta, papa Ioan Paul II spune că "merită o atenţie deosebită donarea de organe făcută în acele forme acceptabile din punct de vedere etic, pentru a oferi o posibilitate de sănătate şi chiar de viaţă bolnavilor care uneori sunt lipsiţi de speranţă" (Ioan Paul II, scrisoarea enciclică *Evangelium vitae*, nr.86).

Deoarece în ţara noastră cultura donării de organe este abia la început, consider oportun să vedem pe scurt principiile generale de etică pe care se sprijină o astfel de cultură. Înşiruirea lor în termeni lipsiţi de echivoc o găsim la nr. 2 296 din "Catehismul Bisericii Catolice":

"Transplantul de organe nu este acceptabil din punct de vedere moral dacă donatorul sau cei îndreptăţiţi nu şi-au dat consimţământul explicit în această privinţă.

Transplantul de organe este conform cu legea morală şi poate fi vrednic de laudă dacă pericolele şi riscurile fizice şi psihice la care se expune donatorul sînt proporţionale cu binele urmărit pentru destinatar.

Este inadmisibilă din punct de vedere moral provocarea directă a mutilării invalidante sau a morţii unei fiinţe umane fie şi pentru a întîrzia decesul altor persoane".

Cu alte cuvinte, transplantul de organe admis de Biserică implică respectarea acestor trei principii generale: apărarea vieţii donatorului şi a receptorului, tutelarea identităţii personale, consimţământul în cunoştinţă de cauză (informat).

1. Apărarea vieţii donatorului şi a receptorului

Principiul respectării vieţii fizice a persoanei este chemat în cauză atunci cînd se caută un bine mai mare al corpului însuşi (principiul totalităţii) sau un bine moral mai mare, relativ la persoana însăşi. În cazul prelevării şi donării de organe principiul totalităţii sau terapeutic justifică de la sine liceitatea transplanturilor autoplastice (chiar şi cu caracter estetico-corectiv); în schimb, pentru a justifica transplanturile omoplastice (rinichi, ficat, inimă etc.) principiul totalităţii trebuie corelat cu principiul solidarităţii şi socialităţii.

Prin urmare, este licit transplantul omoplastic în următoarele condiţii: 1) donatorul (dacă este viu) nu trebuie să sufere o daună substanţială şi ireparabilă

în privinţa vieţii şi operativităţii lui. Este cazul donării de organe duble (rinichi) sau de părţi de organe (ficat, plămân), situaţii în care, tehnicile perfecţionîndu-se, în mod normal donatorul îşi poate duce viaţa şi munci în continuare. Este de înţeles cum morala catolică, ce era, la începutul experienţei transplanturilor, mai degrabă refractară în a le admite liceitatea, progresiv a părăsit această poziţie iniţială pînă la a recomanda donarea de organe "post mortem": atitudinea Bisericii faţă de liceitatea transplanturilor este în strînsă legătură cu reuşita tehnică, deoarece ea urmăreşte conservarea vieţii donatorului; 2) Trebuie să existe şi să se descopere o posibilitate alternativă de reuşită în privinţa pacientului primitor: sacrificiul donatorului trebuie să posede un anumit grad de proporţionalitate faţă de posibilele avantaje reale în viaţa pacientului beneficiar. În plus, deşi viaţa pacientului este sacră, ea poate fi supusă unui tratament riscant numai dacă transplantul este legat de existenţa unor speranţe fondate în privinţa unei reale prelungiri a vieţii.

Un aspect deosebit de important al problemei în discuţie îl reprezintă criteriile care pot fi utilizate în selecţionarea pacienţilor ce trebuie să acceadă la intervenţie. După arhiepiscopul E. Sgreccia, preşedintele Academiei pontificale pentru viaţă din Vatican, există cel puţin trei criterii: un criteriu utilitarist, unul cazual şi altul terapeutic.

După criteriul utilitarist, distribuţia organelor s-ar efectua pe baza productivităţii sociale prin care se alege ca primitor cu preferinţă acela care, o dată vindecat se va întoarce în cîmpul muncii. Criteriul cauzal se bazează pe principiul imparţialităţii şi încredinţează distribuirea organelor de transplant la întîmplare, conform priorităţii cererilor. În fine, criteriul terapeutic, pe care îl împărtăşim, are în vedere unii parametri clinici, printre care: urgenţa, posibilitatea de reuşită a transplantării conform condiţiilor pacientului, previziunea ca organul să se poată implanta şi în ultimă instanţă, prioritatea cererii.

Alegerea pacientului care va fi supus intervenţiei trebuie să fie în primul rînd caracterizată de principiul nediscriminării: pentru nici un motiv, nici social nici rasial, celui care are în mod real nevoie şi îndeplineşte condiţiile necesare intervenţiei nu trebuie să i se închidă posibilitatea de acces.

2.Apărarea identităţii personale a primitorului şi a descendenţilor săi

Problema morală se pune pentru transplantul de organe nu executive, ci în mod structural legate de gîndirea şi identitatea biologică procreativă a subiectului. Este cazul ipotezei transplantului de cap/trunchi sau chiar al transplantului,

poate din punct de vedere tehnic mai puțin complex, de organe genitale (ovare, testicole) sau chiar de glande de mare relevanță pentru echilibrul hormonal și bio-psihologic al subiectului (hipofiză).

Cînd calitatea vieții și identitatea personală sunt puternic amenințate și compromise, cînd rezultatul transplantului amenință și tulbură atît de profund intelectul, se pune problema liceității transplantului, chiar și cu scopul de a obține o supraviețuire pur biologică.

Ipoteza transplantului de trunchi/cap, practicată acum pe câini și maimuțe, și prospectată pentru om, ar presupune o identitate personală legată de creier; noul individ ar putea fi recunoscut în cel ce este reprezentat de cap, deoarece creierul este partea în care se conservă "memoria personală": aceasta este rațiunea pentru care se preferă să se vorbească mai degrabă de transplant de trunchi decît de transplant de creier. Totuși nu pare să fie suficent pentru a fi garantată o identitate globală a persoanei: este foarte greu, într-adevăr, ca trunchiul, de care se leagă planul sensibilității și al inervării motorii, să nu fie "simțit" de către subiect ca organ de simț sau ca mijloc de exprimare și execuție. De aceea, afirmăm că o asemenea "construcție chirugicală" ar avea un caracter puțin uman și ar răscoli identitatea personală a subiectului.

În privința gonadelor și a organelor legate de reproducere și de secreția hormonilor particulari, acestea nu sunt legate de funcții vitale, deci transplantul terapeutic nu este cerut de o necesitate normală. În general, credem că această practică trebuie să fie considerată ca o amenințare la adresa identității biologice și psihologice a subiectului primitor și a descendenților lui. Interzicerea este și mai clară atunci cînd transplantul s-ar face doar pentru tratarea organului și nu a individului. În acest caz nu ar fi vorba de un transplant pentru a salva viața subiectului - cum este cazul rinichiului, inimii etc. - ci doar pentru a trata infertilitatea, rațiune care nu justifică un transplant care ar comporta apoi tulburarea identității biologice a descendenților, după cum tot negativă este rațiunea fecundării eterologe. Prezența unei amenințări la adresa vieții pacientului datorită unui proces maladiv (de exemplu, o tumoare) la organele genitale poate justifica extirparea, dar nu poate pretinde substituirea printr-un transplant având ca finalitate fertilitatea.

3. Consimțământul în cunoștință de cauză

În legătură cu problema consimțământului trebuie luate în considerație cele două ipoteze: cînd prelevarea de țesut sau de organ se face "ex vivo" și cînd se

face "ex cadavere". Oricum, în fiecare caz există obligaţia primordială a unei informări exacte şi complete a donatorului asupra riscurilor, consecinţelor, dificultăţilor, observaţii valabile şi pentru cel ce primeşte organul sau ţesutul.

Pentru că poate fi vorba de riscuri foarte mari, sau trebuie înfruntate incertitudini şi consecinţe de tipul respingerii sau îngrijiri atente şi tratamente pentru o anumită perioadă, informarea trebuie făcută cu grijă, consimţământul explicit şi formalizat, înainte de a trece la implantarea unui nou organ.

Cînd prelevarea se face de la donatorul viu, ca în cazul ţesuturilor, al unor părţi de organe sau de organe duble (rinichi), obligaţia consimţământului în cunoştinţă de cauză priveşte donatorul, care trebuie informat asupra tuturor consecinţelor cu privire la sănătatea şi puterea sa muncă în viitor. Un act de donare poate fi o expresie a solidarităţiiumane, dacă există o cunoaştere motivată a tuturor consecinţelor gestului.

Cînd prelevarea se face de pe un cadavru, tendinţa juridică internaţională este înclinată se considere cadavrul ca "res communitatis" şi să înlesnească utilizarea lui spre binele comun ori de cîte ori apare o necesitate de tip social şi cînd nu există o voinţă contrară a subiectului donator exprimată pe cînd era în viaţă.

Criteriul acesta nu este împărtăşit de toţi autorii sub profil etic, avînd în vedere faptul că respectivul cadavru, deşi este "res" şi nu mai este persoană, îşi păstrează sacralitatea proprie prin referinţa fenomenologică şi psihologică pe care o primeşte din partea supravieţuitorilor. De aceea, considerarea voinţei însăşi a subiectului şi, unde este posibil, informarea şi considerarea în acelaşi timp a voinţei supravieţuitorilor au şi păstrează o greutate de ordin etic.

Sub acest aspect, este deosebit de importantă răspîndirea unei "autentice culturi a donării", graţie căreia fiecare, încă de foarte tînăr, să descopere necesitatea de a-şi da în mod explicit propriul consimţământ în legătură cu acest act de profundă solidaritate umană şi de mare valoare socială.

Concluzie

Este necesar să sporim eforturile ce au drept finalitate răspîndirea "culturii donării de organe" în societatea românească. În sensul acesta, concetăţenii noştri care se recunosc creştini - catolici, ortodocşi, protestanţi - pot afla un bun prilej de încurajare în cuvântul lui Iisus din evanghelie: "şi oricine vă va da de băut un pahar cu apă, anume pentru că sunteţi ai lui Cristos, adevărat vă spun că nu-şi va pierde răsplata" (Mc 9, 41). Cu atît mai mult, adăugăm noi, cine vă va da un

organ sau o parte de țesuturile sale. Donarea de organe este un semn al timpurilor ce provoacă credința și convingerile tuturor românilor și care necesită un răspuns adecvat idealurilor noastre creștine și umaniste.

Biserica catolică prețuiește slujirea medicilor în acest sector și îi încurajează pe toții fii ei să sprijine cercetările ce au ca scop dezvoltarea tehnicilor de transplant. La nivel local, avem multe inițiative de colaborare între medici și preoți, între Spital și Biserică. Nu este locul aici să vorbesc despre ele. Totuși, vreau să spun că atâta vreme cât Ipocrate și Bunul Samaritean (cf. Lc 10, 29-37) vor merge împreună, avem motive să sperăm împreună cu bolnavii că mâine este o altă zi, și poate o zi mai bună.

BIBLIOGRAFIE

- Ioan Paul II, *Discorso del Santo Padre al XVIII Congresso internazionale della Societá dei trapianti*, martedi 29 agosto 2000;
- Ioan Paul II, Scrisoarea enciclică *Evangelium vitae*, 25 martie 1995;
- Congregația pentru Doctrina Credinței, *Donum vitae*, 22 februarie 1987;
- E. Sgreccia /V.Tambone, *Manual de bioetică*, Arhiepiscopia Romano-Catolică de București, 2001, pag. 263-270;
- *Catehismul Bisericii Catolice*, Arhiepiscopia Romano-Catolică de București, 1993, nr. 2296.
- Etchegaray R. (Mgr.), Evéque de Marseille, *Prélčvements d'organs et liberté individuelle*, le 16-4-1978; "La Documentation Catholique", 1978, 1741, pag. 442 și urm.

DIFENDERE LA VITA INSIEME CON LA VERGINE MARIA

Mons.Maurizio Gagliardini
Dioceza de Novarra, Italia

Questa espressione raccoglie in sintesi il grande messaggio che il Santo Padre ha rivolto alla Chiesa nella lettera enciclica, **Evangelium Vitae**, là dove affida a Maria l'intera *causa* della vita e individua proprio in Lei il *modello incomparabile dell'accoglienza e della cura della vita.*

Nel volgere del secondo millennio ad ogni uomo di buona volontà nella stessa lettera il Papa rivolge un accorato appello: " *Urgono una generale mobilitazione delle coscienze e un comune sforzo etico per mettere in atto una grande strategia a favore della vita*"(EV 95).

L'Associazione difendere la vita con Maria, attinge proprio qui tutta la sua ispirazione e opera nell'ambito della cultura della vita, particolarmente attraverso la definizione dello statuto dell'embrione umano, e per questo ha promosso l'evento *The Guadalupan Appeal*[1] in collaborazione con l'Accademia Pontificia per la Vita.

Opera soprattutto nell'ambito ecclesiale e pastorale promuovendo secondo le indicazioni del Magistero (*Donum Vitae*, 1987, 1,4) la dignità della procreazione umana e della vita nascente, in partocolare cerca di profondere con l'atto di pietà della sepoltura un rispetto anche per le spoglie mortali dei bambini che, sia per motivi naturali che a causa dell'aborto procurato, sono morti prima di nascere.

Lo stesso Presidente del Pontificio della Famiglia, Card.Alfonso Lòpez Trujillo ha affermato: "*Tutti i bambini abortiti hanno diritto ad essere pietosamente sepolti...Tutti dobbiamo impegnarci a tale scopo*".[2]

---

1 **Un appello per la vita**, Atti del Congresso scientifico internazionale: *Dignità e statuto dell'embrione umano,* Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 2000

2 **Un appello per la vita**, Atti dell'evento religioso *The Guadalupan Appeal*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 2000

FAMILIA ÎN CULTURA SECULARIZATĂ

Pr.Prof.Univ.Dr.Dumitru Popescu
Facultatea de Teologie Ortodoxă „Patriarhul Justinian"
a Universității din București

- I -

Cartea Genezei ne spune că Dumnezeu a creat pe Eva din coasta lui Adam, ca omul să nu fie singur. Multă vreme acestă relatarea biblică a fost considerată ca neverosmilă şi plasată în rândul creațiilor mitologice. Iată însă că veracitatea acestei relatări biblice a fost confirmată de știința contemproană, care atestă prin procedeul genetic al clonării, că Dumnezeu a putut crea pe Eva din ființa lui Adam. Există însă o diferență fundamentală între lucrarea lui Dumnezeu care a zidit-o pe Eva din coasta lui Adam, şi cea a procedeului genetic practicat de om. In timp ce prin clonare, omul poate produce numai copii ale ființei originale, lipsite de identitate proprie, Dumnezeu a creat-o pe Eva ca o ființă cu propria ei identitate şi personalitate, opusă lui Adam, ca să se poată întregi reciproc.

Nici Dumnezeu nu e o singură persoană, căci în aceast caz n-ar fi iubire şi adevărată. Dumnezeul creştin este Dumnezeul iubirii şi comuniunii treimice. Şi nici omul n-ar fi cu adevărat chipul lui Dumnezeu, dacă ar rămâne o monadă închisă în ea însăşi, fără să reflecte comuniunea specifică Creatorului său[1]. Acesta este motivul principal pentru care Dumnezeu a zis: "nu e bine ca omul să fie singur"(Geneză 2,18) şi a creat-o pe Eva din Adam, ca să-i ferească de singurătate. "Bărbat şi femeie i-a făcut şi i-a binecuvântat; şi a chemat numele lui om(Adam), în ziua în care i-a făcut pe ei"(Geneză 5,2). Omul este o unitate completă, pentru că unitatea se realizează în dualitatea personală neuniformă, ci complementară dintre bărbat şi femeie. "Şi a făcut Dumnezeu pe om, după chipul lui Dumnezeu l-a făcut pe el, bărbat şi femeie i-a făcut pe ei" (Geneză 1, 27). Sau cum spune Sfântul Chiril al Alexandriei "Dumnezeu a creat coexistența" (P.G.62,135). Căsătoria, ca legătură naturală pe viață dintre un bărbat şi femeie, se întemeiază pe faptul că bărbatul şi femeia alcătuiesc numai împreună unitatea completă sau familia. Această învățătură de credință biblică a fost restaurată de

1 Pr.prof. Dr.Dumitru Stăniloae, Teologia Dogmatică Ortodoxă, IBMO, Bucureşti,1997, vol. P.130

Mântuitorul Iisus Hristos, zicând: "Fiindcă Moise, după învârtoşarea inimilor voastre, v-a dat voie să vă lăsaţi femeile voastre; dar la început n-a fost aşa. Ci Eu vă zic vouă: Oricine va lăsa pe femeia sa – nu pentru desfrânare – şi se va însura cu alta, preacurveşte şi cine s-a însurat cu cea lăsată, preacurveşte" (Matei 19, 8-9); "Ce a împreunat Dumnezeu, omul să nu despartă". (Matei 19, 4-6)

Această învăţătura de credinţă a găsit un profund ecou în cuprinsul culturii răsăritene şi a exercitat o influenţă profundă în rândurile credincioşilor ortodocşi. De altfel chiar Papa Ioan Paul al II-lea, declara în scrisoarea sa pastorală, cunoscută sub numele de "Orientale lumen", că Bisericile răsăritene au avut calitatea să dea naştere unor culturi specifice popoarelor pe care le-au păstorit, constituind astfel un model de urmat până astăzi[2]. Această cultură, cu rădăcinile ei adânc înfipte în teologia şi spiritualitatea bizantină, din epoca de aur a gândirii patristice, a fost preluată şi adâncită în contextul realităţilor noastre româneşti, de numeroşi ierarhi, scriitori, poeţi, artişti şi renumiţi teologi. Şirul lor neîntrerupt începe cu Dionisie Exigul şi cu Ioan Casian, continuă cu Neagoe Basarab şi învăţătura adresată fiului său Teodosie, prima carte de veritabilă spiritualitate şi teologie românească, pentru ca să-şi atinge culmea în opera monumentală a părintelui Dumitru Stăniloae. Într-o lume în care omul este supus procesului de dezintegrare, iluştrii noştri înaintaşi, în frunte cu Dumitru Stăniloae, vorbesc de restaurarea omului în Hristos şi de sensul profund religios şi spiritual al familiei. În cuprinsul acestui tezaur de gândire şi vieţuire autentic creştină, descoperim trei aspecte profunde ale sensului spiritual al familiei.

Mai întâi, cultura ortodoxă arată că familia reflectă în constituţia ei misterul Sfintei Treimi. După cuvântul Mântuitorului care a spus că "Tatăl şi cu Mine Una suntem" (Ioan 14, 9), în chip asemănător, bărbatul şi femeia, prin căsătoria lor, alcătuiesc o singură fiinţă, în lumina Sfintei Treimi. Dar aşa cum Tatăl şi cu Fiul rămân două persoane distincte, deşi se împărtăşesc din aceeaşi unitate a fiinţei divine, tot astfel bărbatul şi femeia, alcătuiesc prin căsătorie, în mod asemănător, o singură fiinţă, rămânând totuşi doi. Prin căsătorie, familia caută să depăşească divizarea naturii după persoane, în Duhul Sfânt, ca să adâncească astfel comuniunea dintre membrii ei, după chipul Treimii mai presus de fire. Cultura răsăriteană a reuşit să păstreze în mintea şi inima omului că familia nu are numai un fundament natural, ci că taina ei se descoperă în comuniunea mai

2 Papa Ioan Paul al II-lea, Orientale lumen, Scrisoare pastorală, Paris, 1995, p.11

presus de fire a Sfintei Treimi. Prin energiile necreate, cultura răsăriteană a depăşit procesul de secularizare, care orientează omul unilateral spre realităţile lumii pământeşi şi a înfăţişat familia nu numai ca fenemon natural, ci şi cu fundament spiritual trinitar. De aceea, taina cununiei începe cu invocarea Sfintei Treimi şi se încheie cu binecuvântarea mirilor în numele Sfintei Treimi" Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt, Treimea cea întru tot sfântă şi de o fiinţă şi începătoare de viaţă, să vă binecuvinteze pe voi. Să vă dea viaţă îndelungată, naştere de prunci buni, spor în viaţă şi credinţă. Să vă umple de bunătăţile cele pământeşti şi să vă învrednicească de desfătarea bunătăţilor celor făgăduite".

Apoi, un alt fundament al familiei îl constituie Biserica în Hristos, fiindcă atât familia cît şi Biserica presupun unitatea trupului, dar şi identitatea specifică a persoanelor, după chipul lui Dumnezeu în Treime. În lumina comuniunii treimice, familia constituie Biserica cea mică, în timp ce Biserica constituie familia cea mare. Atâta timp cât privim căsătoria sau familia numai în perspectiva celor care se căsătoresc, şi nu o raportăm, în Treime, la Biserica întreagă şi la societatea întreagă, nu vom înţelege că familia poartă în ea taina iubirii dumnezeeşti. Se poate spune astfel că familia constituie atât elementul de legătură din Biserică şi societate, dar şi mijlcul prin care Biserica poate contribui la coeziunea şi sănătatea societăţii. Deşi nu se dizolvă în organismul sociual sau bisericesc, celula familiei trebuie să fie într-o comunicare cu celelalte celule prin "sângele lor comun", prin copii. Cultura răsăriteană nu a confundat Biserica cu societatea, dar nici nu a separat Biserica de societate, fiindcă scopul ei nu a fost de a domina societatea, ci de a contribui la transfigurarea societăţii prin familie în vederea relaţiilor de comuniune şi omenie.

Cultura răsăriteană rămâne destul de realistă cu privire la familie sau cununie. Ea nu disprețuieşte trebuinţa unirii trupeşti între bărbat şi femeie, fiindcă rugăciunile de la cununie vorbesc cât se poate de explicit despra aceasta. Pornind de la afirmaţia Sfântului Apostol Pavel, care sfătuieşte bărbatul sau femeia, „care nu se poate înfrâna, este mai bine să se căsătorească, decât să ardă" (1 Corinteni 7, 9), cultura răsăriteană consideră, în lumina spiritualităţii revelate, că pofta trupească devine un păcat, numai atunci când este satisfăcută în afara familiei şi a căsătoriei dintre bărbat şi femeie. Cel care se uită la o femeie din afara căsătoriei, o vede pe aceasta ca un obiect carnal de plăcere epidermică. Satisfacerea poftei trupeşti în cadrul căsătoriei contribuie la sporirea iubirii şi unirii dintre soţi, la sănătatea familiei. În taina cununiei, preotul se roagă lui

Dumnezeu ca "să arate nunta mirilor cinstită şi să păzească patul lor neîntinat; să-i ajute să-şi petreacă viaţa lor fără prihană şi să ajungă la bătrâneţe cu inima curată, împlinind poruncile lui Dumnezeu". Numai căsătoria şi familia ridică legătura dintre bărbat şi femeie la prietenie adâncă şi curată, şi la responsabilitate practică reciprocă, în care fiecare este dator să se angajeze deplin.

În cele din urmă, cultura răsăriteană consideră că familia are şi un fundament creaţional sau natural, potrivit voinţii divine care a făcut pe om bărbat şi femeie, ca să viеţuiască împreună, să se înmulţească şi să stăpânească creaţia şi toate câte se află în ea. Dar această baza naturală a familiei nu este niciodată separată de cea supranaturală, de harul divin, menit să contribuie la susţinerea ei. Iar când unul dintre soţi a comis adulterul, nesocotind harul şi legătura iubirii reciproce, atunci se admite divorţul şi o nouă căsătorie. Dar Biserica nu admite mai mult de trei căsătorii, iar ceremonialul celei de a doua şi a treia cununii este însoţit de de pocăinţă şi oprirea de la Impărtăşanie timp de doi ani. Unitatea dintre bărbat şi femeie nu este numai o unitate fiziologică, ci si spirituală, o unitate prin iubire, care sporeşte prin naşterea de porunci şi prin responasabilitatea faţă de lume, după porunca dată de Dumnezeu primilor oameni. Copii născuţi şi crescuţi după voia lui Dumnezeu, sporesc comuniunea dintre soţi, şi deschide familia spre societate, fiindcă familia are nevoie de societate pentru educarea şi pregătirea profesională a copiilor ei. Punerea cununiilor pe capetele mirilor arată că cei aceştia, cu ajutorul lui Dumnezeu, au ieşit de sub ocrotirea şi grija părinţilor, au primit răspunderea pentru propria lor viaţă, răspunderea unuia pentru altul, răspunderea comună pentru familia lor şi pentru copii lor viitori. Omul nu e întreg până ce nu a ajuns să primească acestă răspundere pentru sine şi pentru alţii. Dacă omul a fost adus la existenţă de Dumnezeu ca "împărat al creaţiei", el realizează această demnitate, în mod concret, prin asumarea responsabilităţilor legate de familie, în care sunt implicate responsabilităţile pentru viaţa socială, pentru cea a lumii şi creaţiei în general. Familia este un câştig pentru întreaga creaţie.

În virtutea unei istorii de două ori milenară, cultura răsăriteană cunoaşte că familia este ameninţată de numeroase primejdii, care vin din interiorul sau din exteriorul ei, adică de adulter, divorţ, păcate împotriva firii, abandonul copiilor şi de la mediul social insalubru, care subminează viaţa şi existenţa ei. De aceea, în Taina Cununiei se conferă mirilor un har şi un ajutor al lui Dumnezeu ca să poată face faţă încercărilor pe care viaţa le ridică înaintea lor. Dar acest har

lucrează numai acolo unde familia, soţii fac prin unirea sufletească unirea lor trupească. Putem spune astfel că trăinicia familiei, în vâltoarea vieţii, provine din faptul, este văzută atât în lumina realităţilor naturale, dar şi a celor supranaturale, care îşi au temeiul lor în constituţia teandrică a lui Hristos şi a Bisericii. Acesta este motivul principal pentru care Apostolul neamurilor spune că mare este Taina Cununiei în Hristos şi Biserică. Dar legătura dintre Hristos şi Biserică mai arată că Taina Cununiei oglindeşte în ea taina iubirii treimice mai presus de fire.

- II -

Pe lângă cultura răsăriteană, bazată pe sinteza dintre natural şi supranatural, în Hristos ca Dumnezeu şi Om, există şi o cultură secularizată, care şi-a făcut apariţia în secolul al XVIII-lea, cunoscut ca "Secolul luminilor", care orientează omul unilateral spre lumea realităţilor naturale, în detrimentul celor supranaturale. Datorită acestei rupturi dintre natural şi supranatural, familia creştină şi-a pierdut sensul profund al comuniunii ei spirituale în Hristos şi Biserică, pentru a se transforma într-o instituţie naturală, care se dezintegrează uşor. Lipsită de suportul ei transcendent, familia a rămas, în lumea secularizată, o entitate autonomă, care socoteşte că poate exista prin ea însăşi, fără ajutorul lui Dumnezeu.

Părintele Stăniloae spune că păcatul propriu al familiei de azi nu este înainte de toate divorţul, lipsa de "acomodare" sau "sălbăticia spirituală", aşa cum se consideră adesea, ci autoadorarea familiei ca entitate închisă în ea însăşi, refuzul de a vedea familia orientată spre Împărăţia lui Dumnezeu. Există o pornire de a face "totul pentru familie", dacă trebuie, chiar şi a fura"[3]. Este adevărat că, familia concepută doar pe baze naturale şi autonome are şi anumite aspecte pozitive. Ea a accelerat procesul de responsabilizare al membrilor ei, a aprofundat intuiţiile lor afective, a favorizat apariţia unor proiecte autonome de viaţă, a promovat grija faţă de copil şi a asigurat anumite avantagii de ordin economic[4]. Dar o familie autonomă, concepută pe baze pur naturale şi individuale, rămâne expusă dezintegrării ei din partea unor factori exteriori sau interiori. Din rândul acestora amintim solitudinea soţilor, absorbiţi exagerat de îndatoririle lor fami-

3 Pr.prof.Dr.Dumitru Stăniloae, Ibidem, p.133

4 A.Valsecchi, Famiglia, Dizionario Enciclopedico di Teologia Morale, Edizioni Paoline, 1987, p.394

liale şi lipsiţi de ajutor spiritual în faţa crizelor afective care îi confruntă; criza dintre generaţii care desparte copiii de părinţi, fiindcă lipseşte liantul spiritual care leagă pe cei vârstnici de cei tineri sau agresivitatea şi violenţa care determină părinţii şi copiii să se molesteze cu sălbăticie şi chiar să se extermine reciproc. Dar mai presus de toate, cauza principală care subminează familia în societatea secularizată, constă în căutarea cu orice preţ a plăcerii carnale, în detrimentul preocupărilor spirituale mai înalte.

Dar familia autonomă a fost subminată mai profund de două tendinţe care şi-au făcut apariţia în peisajul culturii secularizate. Mai întâi, este vorba de contestarea autorităţii părintelui (tatălui) în cadrul familiei, datorită îndatoririlor lui zilnice. Ţinut departe de familie, de o activitate stereotipă, valabilă atât pentru muncitori cât şi pentru intelectual, tatăl a încetat să mai constituie pentru copii un model vrednic de urmat. Ruptura dintre activitatea mamei care a fost obligată să se dedice cu exculsivitate treburilor casnice şi cea a tatălui care s-a dedicat tot exclusiv activităţii lui profesionale, a dus ienvitabil la criza familiei ca nucleu izolat, compensatoriu şi autoritar[5]. Apoi, este vorba de emanciparea femeii, care nu are în vedere numai paritatea dintre sexe, pe deplin legitimă, dar caută să depăşească rolul sponsal şi matrimonial, conferit femeii în trecut, prin integrarea ei în mediul social. Desigur, pe această cale, bărbatul întâlneşte femeia nu numai ca soţie, în spaţiul casnic, ci şi ca tovarăşă de viaţă în nenumărate ocazii social recunoscute. Activitatea extradomestică a femeii constituie un instrument preţios care conferă intregrării conjugale noi dimensiuni pozitive. Dar nu este mai puţin adevărat, că activitatea extradomestică a femeii, care favorizează afirmarea autonomă a femeii, dezvoltă adesea, în rîndul multor femei, revolta împotriva matrimoniului[6]. Suntem pentru emanciparea femeii, dar o emancipare bazată pe criterii individualiste, se întoarce împotriva familiei, fiindcă fiecare membru al familiei aşază interesele lui individuale deasupra celor familiare şi duce o viaţă independentă de cea a familiei.

În societatea secularizată, interesele individuale dobândesc o asemenea importanţă, încât şi copiii sunt consideraţi adesea ca o piedică în calea satisfacerii lor, iar scăderea natalităţii nu mai constituie o supriză. Nu este de mirare dacă divorţul, avortul, sodomia, drogurile sau conflictul dintre generaţii, ca şi multe

5 Ibidem, p.395
6 Ibidem, p. 396

altele, sunt considerate ca expresie a libertății depline de care trebuie să se bucure orice membru al familiei. Mai mult chiar, omul secularizat caută să înlocuiască legile lui Dumnezeu, cu legile lui proprii. Schelling spunea că omul prometeic nu voieşte să recunoască legile naturale care vin de la Dumnezeu, ci caută să se transforme el însuşi în legiuitorul naturii[7]. Aşa se explică apariția unor modele alternative ale familiei, care nu mai țin seama nici de legea lui Dumnezeu şi nici de legea naturală. Fie că este vorba de familii consensuale sau de familii monoparenale, fie că este vorba de cupluri de acelaşi sex. toate acestea sunt modele alternative ale familiei, care au început să fie recunoscute ca legale, în timp ce castitatea sau votul monahal sunt coborâte în rândul manifestărilor nefireşti[8]. O astfel de familie nu mai este înțeleasă spre slava lui Dumnezeu, ci ca rezultat al unei libertăți, care nu mai poate face distincție clară între bine şi rău.

- III -

In lumina experienței de două ori milenară a Bisericii Ortodoxe, putem spune că atâta vreme cât cultura lumii contempornae nu va depăşi ruptura dintre realitatea naturală şi cea supranaturală a lumii, în lumina lui Hristos, ca inel de legătură între cele cereşti şi cele pământeşti, în virtutea Dumnezeirii şi Omenității Sale, familia nu va putea să-i descopere adevărata ei unitate spirituală. Din această cauză, ea va fi obligată să viețuiască într-o stare de ambiguitate păgubitoare pentru Biserică şi societate. O rază de speranță, pentru depăşirea rupturii dintre cele văzute şi cele nevăzute, a început să apară de acolo de unde ne aşteptam mai puțin, din partea marilor savanți ai lumii, ca Einstein, Maxwell sau David Bohm, care au ajuns la concluzia că în spatele întregului univers văzut şi nevăzut există o ordine imanentă, care le ține pe toate împreună, cu toată dezordinea pe care o întâlneşti la tot pasul. Ei au intuit că în spatele universului "există o ordine implicită, foarte profundă şi invizibilă, care lucrează dedesubtul dezordinei explicite, ce se manifestă cu atâta generozitate. La originea creației nu există evenimente întâmplătoare, nu există hazard, ci o ordine cu mult superioară tuturor celor pe care le putem să ni le imaginăm: ordinea supremă care regelază constantele fizice, condițiile inițiale, comportamentul atomilor şi

7 Waler Kasper, L'Assoluto bella storia nell'ultima filosofia di Schelling, Milano 1986, p,370

8 A. Valsecchi, op.cit.,p.398

viaţa stelelor. Puternică, liberă, existentă în infinit, tainică, implicită, invizibilă, sensibilă, ea(ordinea) se află acolo eternă şi necesară, în spatele fenomenelor foarte sus, deasupra universului, dar prezentă, în fiecare particulă"[9]. Einstein spune că "Dumnezeu nu joacă la zaruri". Ordinea interioară a universului la care ne-am referit mai sus, consituie dovada că ştiinţa a început să bată la porţile transcendenţei şi să depăşească ruptura artificală dintre cer şi pământ.

Este însă remarcabil că noua viziune despre univers a iluştrilor fizicienii contemporani, vine să confirme reconstrucţia cosmologică întreprinsă de Sfântul Atanasie cel Mare, la vremea sa, în veacul al IV-lea, ca să depăşească opoziţia dintre lumea sensibilă şi cea inteligibilă, în lumina lui Hristos ca Logos Creator şi Cuvânt al Tatălui: "Căci Cuvântul Tatălui, spune Sfântul Atatansie cel Mare, sălăşluindu-se şi întinzând puterile Lui în toate şi pretutindeni şi luminând toate cele văzute şi nevăzute, le ţine şi le strânge, nelăsând nimic gol de puterea Lui; păzindu-le pe toate împreună şi pe fiecare în parte, alătuieşte o singură lume şi o unică rînduială frumoasă şi armonioasă a a ei, El Însuşi rămânând nemişcat, dar mişcându-le pe toate, după bunăvoirea Tatălui"[10]. În această grandioasă perspectivă revelaţională, Sfântul Atanasie a pus în evidenţă atât comuniunea dintre cer şi pământ în Hristos, adică dintre lumea naturală şi cea supranaturală, dar şi comuniunea Tatălui cu Fiul, care se află la temelia Bisericii şi a întregii creaţii, sesizată de cunoscuţii fizicieni ai lumii de azi, cu implicaţii profunde pentru viaţa de comuniune. Stiinţa care părea să îndepărteze omul de Dumnezeu, în trecut, caută, dimpotrivă, astăzi, să-l apropie de Dumnezeu, spune un teolog catolic[11].

Desigur, va trebui să mai treacă vreme până când descoperirile savanţilor vor pătrunde în sfera mai largă a culturii contemporane; dar ea se va impune treptat, fiindcă este pentru prima dată când revelaţia naturală se întâlneşte cu cea supranturală, ca să pună împreună în evidenţă importanţa ideii de ordine şi comuniune care se afla la baza întregei zidiri şi care are o importanţă atît de decisivă pentru sănătatea şi viitorul familiei, ca şi pentru viitoarea construcţie europeană. Dar ordinea armonioasă a cosmosului văzut şi nevăzut, de care vorbeşte

9 Jean Guitton, Dumnezeu şi Ştiinţa, Harisma, Bucureşti, 1992, p.57

10 Sfântul Atanasie cel Mare, Cuvânt către elini, Colecţia Părinţişi Scriitori Bisericeşti, IMBO, Bucureşti, 1987, partea I, p.79

11 Rene Laurentin, Dio esiste, Ecco le Prove. Le scienze erano contro, ora conducono a Lui. Ed.Piemme, Casale Monteferrato, 1997, 190 p.

Sfântul Astanasie cel Mare, are o importanță particulară pentru cultura ortodoxă, fiindcă pune în evidență rolul extraordinar și direct pe care Hristos Însuși îl are în celebrarea cununiei și a vieții de familie.

Mai întâi, taina cununiei nu este săvârșită, în primul rând, de preot, care rămâne un simbol văzut al Mântuitorului în Biserică, ci de Hristos Însuși. De aceea, preotul cere lui Hristos "să încununeze mirii cu mărire și cu cinste". Apoi, prezența lui Hristos Însuși, în imanența creației, ne ajută să evităm fie o abordare pur naturală a familiei, care poate cădea în individualism, și se sfarmă ușor, fiindcă uită de Dumnezeu, fie o abordare pur supranaturală a familiei, care duce la despotism, fiindcă uită de om și infirmă personalitatea femeii și a copiilor. În Hristos, ca Dumnezeu și Om, familia se înfățișează ca o comuniune menită să spiritualizeze relația dintre bărbat și femeie, să adâncească iubirea lor reciprocă, care nu e posibilă fără înfrânarea egoismului fiecăruia. Există Biserici care fac apel la metode naturale în viața de familie a soților, dar socotim că terapia spirituală a rugăciunii, ascezei și filantropiei sunt mijloce eficace care conferă constituției naturale a familiei, dimensiunea ei spirituală în Hristos. Dacă Hristos Se desparte de familie, sbăbește și unitatea sau comuniunea ei. Sau cum spune părintele Stăniloae, "Hristos este Cel care săvârșește Taina cununiei, dar o săvârșește unindu-i pe cei doi în Sine, ca să rămână astfel mijloc de unire și comuniune între cei doi"[12]. El rămâne garant al fidelității lor, îi păstrează pe aceștia într-o adevărată unitate și comuniune între ei și cu Creatorul lor. Familia promovează coeziunea socială, nu indivizii.

Dar această prezență a lui Hristos arată că viața de familie nu are doar consecințe pentru viața pământească a membrilor ei, ci și pentru Împărăția lui Dumnezeu. Hristos constituie Stânca neclintită care permite membrilor familiei să înfrunte valurile învolburate de pe marea vieții și să dobândească mântuirea lor. Drumul vieții conjugale nu mai e un simplu itinerariu, ci este plasat pe axa eternității. În concluzie, putem spune că într-o lumea secularizată, care așază valorile materiale deasupra celor spirituale, familia trebuie să-și descopere sensul ei spiritual și autentic în Hristos, ca Dumnezeu și Om, ca să-și adâncească coeziunea ei interioară și să constituie factor de progres moral în viața societății. Istoria ne arată că absența valorilor spirituale a prăbușit nu numai familii, ci și imperii.

12 Pr.prof. Dumitru Stăniloae, Ibidem, p.132

A TRĂI ÎN SFINȚENIE ASTĂZI ÎN FAMILIE. METODELE NATURALE DE PLANIFICARE A FAMILEI

Mons. Aurel Percă
Episcop auxiliar de Iași

Papa Ioan Paul al II-lea în *Familiaris consortio* enumeră printre misiunile familiei vocația la sfințenie (*vocația* care firește este și aceasta un dar mai înainte de a fi un angajament). Familia are misiunea de a se sfinți pe sine și de a sfinți lumea (FC 55). "Aceasta este misiunea sacerdotală pe care familia creștină poate și trebuie să o exercite în strânsă comuniune cu întreaga Biserică, prin realitățile cotidiene ale vieții conjugale și familiare: astfel familia creștină este chemată să se sfințească și să sfințească lumea și întreaga comunitate eclezială" (FC 55). "Vocația universală la sfințenie este adresată de asemenea soților și părinților creștini. Pentru ei ea este specificată de sacramentul celebrat și este tradusă concret în realitățile proprii ale existenței familiare și conjugale. Se nasc de aici harul și exigența unei autentice și profunde spiritualități familiare și conjugale" (FC 56).

Familia creștină este chemată așadar să-i facă sfinți, adică demni de Dumnezeu și de intimitatea cu el, pe toți cei care trăiesc în plinătatea iubirii sale, membrii săi, lumea în care se găsește și însăși viața sa de familie. Sfințenia este pentru creștin o chestiune de fidelitate față de harul botezului său; iar familia este tocmai un mod specific de fidelitate față de harul baptismal. Este o situație de viață în care omul nou al botezului se realizează pe sine după logica salvifică a lui Cristos care ne-a obținut adevărata libertate de fii ai lui Dumnezeu.

Când se vorbește despre sfințenia creștinului nu se poate neglija aspectul substanțial care, pentru numeroși credincioși, constituie starea de a fi soți și părinți. Ei "urmându-și viața" (*LG* 41), trebuie să se susțină cu ajutorul harului pe parcursul întregii vieți prin iubire fidelă și să-și formeze copiii în doctrina creștină și în virtuțile evanghelice, copii pe care să-i accepte ca dar din partea lui Dumnezeu. Sunt de asemenea chemați, ajutați de harul acestui sacrament, să sfințească realitățile specifice stării lor matrimoniale. Un răspuns la această vocație conjugală, care nu ar adopta și nu ar scoate în relief iubirea față de pro-

priul soț și față de fii, ca program de viață creștină a soților, ar fi, fără îndoială, incomplet.

De fapt Dumnezeu a creat bărbatul și femeia întipărind în ei o orientare intrinsecă spre dăruirea conjugală. Angajamentul conjugal, de asemenea, este pentru ei ceva natural și intrinsec misiunii lor umane, dat fiind faptul că această relație de angajament matrimonial reflectă și traduce în mod eminent caracterul social propriu al persoanei.

Condiția de soți face ca pentru ei această chemare universală să fie configurată de sarcinile proprii și specifice misiunii lor de soți și părinți. Acest fapt înseamnă că sfințenia la care sunt chemați trece prin dăruirea lor ca soți și părinți. Un creștin căsătorit nu poate să fie sfânt independent de condiția sa conjugală; nu poate să fie sfânt în ciuda faptului că este căsătorit, pentru că toată viața sa umană și prin urmare creștină este pătrunsă și introdusă în realizarea misterului iubirii lui Cristos pentru Biserică, pe care însăși uniunea sa conjugală o alcătuiește și la care de asemenea participă.

A trăi castitatea în toată bogăția pe care o presupune ca virtute este pentru toți o exigență care depășește forțele umane. A o trăi cu deplină coerență în fiecare din aspectele dăruirii conjugale presupune un grad de bunătate și de corectitudine morală care nu poate fi neglijat. A-l iubi pe celălalt soț în funcție de gradul dăruirii totale promisă în *fieri* din căsătorie este deja prin sine dovada clară a unei adevărate sfințenii.

Acest act inițial de iubire comportă o dăruire care trebuie să fie realizată în timp. Soții nu pornesc la drum deja *sfinți* și apoi, în fața primelor dificultăți conjugale, constată că sfințenia lor se dizolvă. Soții, potențial sfinți, experimentează zi de zi propria fragilitate în dificultățile pe care le presupune trăirea cu coerență a acelei dăruiri; abia atunci ei descoperă necesitatea harului și recurg la ajutorul rugăciunii și al sacramentelor pentru a fi capabili să iubească cu o iubire mai mare, pentru a iubi cu însăși iubirea lui Cristos. Ei, singuri, nu pot să o facă, chiar dacă la început credeau contrariul. Acea iubire impetuoasă și puternică, cu care la început se iubeau, nu s-a diminuat acum și nici nu a dispărut, ci s-a diminuat în putere și în entuziasm. Prezența primelor dificultăți pentru a trăi exigențele castității nu înseamnă că au pierdut din virtute. Există dificultăți compatibile cu virtutea și care ajută la creșterea în virtute.

Dacă realitățile conjugale și familiare configurează în interior identitatea creștină a soților, răspunsul lor zilnic și concret la chemarea la sfințenie trebuie

să aibă loc *în cadrul* şi *prin intermediul* acestor realităţi conjugale şi familiare. În caz contrar, fiecare tentativă de sfinţenie ar putea să conducă la o diviziune internă, la o schizofrenie şi, în cele din urmă, la o farsă, cu mult diferită de viaţa trăită în conformitate cu Duhul Sfânt.

Dialogul sufletului cu Dumnezeu îi conduce la perceperea cu claritate şi la corespunderea cu generozitate la cerinţele harului: "în cadrul şi prin intermediul faptelor, problemelor, dificultăţilor, evenimentelor existenţei de fiecare zi, Dumnezeu vine la ei revelând şi propunând "exigenţele" concrete ale participării lor la iubirea lui Cristos pentru Biserică în raport cu situaţia particulară – familiară, socială şi eclezială – în care se găsesc" (*FC* 51).

In scrisoarea apostolică *Nuovo millennio ineunte,* Papa Ioan Paul II spune că "idelaul de perfecţiune nu trebuie să se confunde cu un fel de viaţă extraordinară, practicată numai de unele genii ale sfinţeniei. Căile sfinţeniei sunt multe şi adaptate la vocaţia fiecăruia...Este momentul de a propune din nou tuturor cu convingere această dimensiune înaltă a vieţii creştine obişnuite: întreaga viaţă a comunităţii ecleziale şi a familiilor creştine trebuie să ducă în această direcţie" (n.31).

Enciclica *Humanae vitae* a Papei Paul VI, adresându-se soţilor creştini, spune: "Biserica, în timp ce învaţă cerinţele inviolabile ale legii divine, vesteşte mântuirea şi deschide prin sacramente căile harului care face din om o creatură nouă, capabilă de a răspunde în iubire şi adevărată libertate palanului Creatorului şi Mântuitorului său" (n.25). "Soţii creştini, ascultând de glasul său, să-şi amintească faptul că vocaţia lor creştină a început la botez, s-a specificat şi s-a întărit apoi prin sacramentul căsătoriei. Prin el soţii sunt întăriţi şi oarecum consacraţi pentru a îndeplini cu fidelitate datoriile lor, pentru a realiza vocaţia lor până la perfecţiune şi pentru a da o mărturie creştină, care le este proprie, în faţa lumii. Lor le încredinţează Domnul datoria de a a face vizibilă în lume sfinţenia şi frumuseţea legii care uneşte iubirea reciprocă a soţilor cu cooperarea lor la iubirea lui Dumnezeu, autorul vieţii umane" (ibidem).

Aşadar căsătoria este un ambient care poate conduce soţii creştini la trăirea sfinţeniei, în condiţiile specifice fiecărui soţ. Dificultatea intervine atunci când se pune problema paternităţii şi maternităţii responsabile. Paternitatea şi maternitatea sunt în ele însele o confirmare specială a iubirii, a cărei extensiune şi profunzime originară o arată. Totuşi, acest lucru nu se verifică automat: este o mi-

siune încredințată soților; experiența ne învață că iubirea umană, orientată prin natura sa spre paternitate și maternitate, este lovită uneori de crize profunde.

Paternitatea și maternitatea sunt rodul și semnul iubirii conjugale, mărturia vie a dăruirii depline și reciproce a soților: adevărata iubire conjugală și întreaga structură a vieții familiale care naște de aici, fără a neglija celelalte scopuri ale căsătoriei, tind să facă astfel ca soții să fie dispuși să coopereze cu iubirea Creatorului și a Mântuitorului, care prin ei dilată și îmbogățește zilnic familia sa. Si întrucât iubirea soților este o participare unică la misterul vieții și iubirii lui Dumnezeu, Biserica știe că a primit misiunea specială de a păstra și proteja înalta demnitate a căsătoriei și responsabilitatea gravă de transmitere a vieții umane.

De aceea Magisteriul Bisericii propune cu claritate tuturor soților creștini de bunăvoință doctrina tradițională și mereu nouă a Bisericii asupra transmiterii vieții umane, așa cum este propus de Conciliul Vatican II și de Magisteriul papilor, în sensul că iubirea conjugală trebuie să fie pe deplin umană, exclusivă și deschisă unei noi vieți.

Enciclica *Humanae vitae* afirmă textual: "Biserica, chemând oamenii la observarea legii naturale, ibterpretată prin doctrina sa constantă, învață că fiecare act matrimonial trebuie să rămână deschis transmiterii vieții" (n.11). Când Biserica propune soților adevărul asupra iubirii umane și invocă legile exigente care trebuie respectate, nu ignoră dificultățile care pot să apară pe drumul lor. Dar ea știe de asemenea că porunca lui Dumnezeu este proporționată capacității oamenilor, cărora le este dăruit Duhul sfânt, care trezește în soți, prin intermediul sacraementelor, mai ales al căsătoriei, virtutea castității, adică energia creativă a iubirii autentice.

Principiul procreației responsabile, enunțat clar de Conciliul Vatican II, este de o valoare indiscutabilă. Revine soților, de comun acord, sa-l realizeze în situația lor concretă. Dar ei trebuie să-l realizeze respectând principiile ordinei morale obiective și salvând statul etic al căsătoriei stabilită de Dumnezeu și propus de Biserică.

Modul cel mai simplu și sigur pentru a realiza procreație responsabilă este castitatea conjugală. Soții, de comun acord, decid să trăiască viața lor matrimonială în castitate fie temporară fie neîntreruptă, după ce au avut un anumit număr de copii. Ea diferă calitativ de castitatea consacrată la care se obligă cei care îmbrățișează starea de viață călugărească și de perfecțiune, și care presupune renunțarea totală la viața matrimonială.

Totuşi şi castitatea matrimonială îşi are valoarea sa. Ea dobândeşte această valoare şi deschide calea spre sfinţenia soţilor, dacă este o decizie reciprocă făcută din motive de credinţă: pentru a fi fideli planului lui Dumnezeu în procreaţia responsabilă a fiilor. Soţii care se decid să trăiască în castitate pentru motive religioase şi de credinţă, dau mărturie despre fidelitatea lor faţă de Dumnezeu.

Aceeaşi funcţie a castităţii conjugale o are şi abstinenţa. Poate în mediile necreştine şi închide în faţa credinţei şi a noutăţii evanghelice cuvântul "castitate" ar putea suna ca ceva specific vieţii de mănăstire. De aceea ar avea un mai mare credit termenul alternativ de "abstinenţă".

O foarte importantă derogare de la refuzul de orice formă de contracepţie este constituită de acceptarea unor metode care se bazează pe recurgerea la perioadele **nefertile naturale.**

Primul care a pus această problemă a fost Pius al XI-lea în *Castiti connubii*, în care stabilea că nu ar trebui să se considere că acţionau "împotriva ordinii naturale a lucrurilor acei soţi care se folosesc de dreptul lor, chiar dacă din cauze naturale sau de timp sau din oricare altă cauză nu poate naşte din aceasta o nouă viaţă". Pius al XII-lea, în discursurile despre etica medicală, a luat poziţie în mod explicit în favoarea metodei Ogino-Knaus, care în anii '50 era singura metodă naturală cunoscută. "Recurgerea la sterilitatea temporară naturală, în metoda Ogino-Knaus, nu violează ordinea firii, deoarece relaţiile naturale răspund la voinţa Creatorului. Când această metodă este folosită din motive serioase şi proporţionate îşi găseşte justificare din punct de vedere moral" (La cel de-al *VII-lea Congres Internaţional de Hematologie*, 12.09.1958; vezi şi discursul la *Uniunea Catolică Italiană de Obstetrică*, 29.10.1959).

Vorbind despre metodele naturale de planificare a familiei, Papa Ioan Paul II spunea: "Raţiunea ultimă a oricărei metode naturale nu constă doar în simpla sa eficacitate şi siguraNţă biologică, dar în coerenţa sa cu o viziune creştină despre iubirea conjugală" *(OR, 9 iunie 1984).*

Metodele naturale în vederea unei procreaţii responsabile reprezintă un stil de viaţă. Ele sunt patru:

- Metoda amintită Ogino-Knaus, sau metoda ritmului, numit şi a calendarului;
- Metoda temperaturii bazale;
- Metoda mucoasei cervicale, numită şi metoda ovulaţiei sau metoda Billings;

• Metoda sino-termică.

Toate aceste metode permit determinarea perioadelor de nefertilitate şi de fertilitate.

Formularea cea mai completă a doctrinei catolice este cea care se găseşte în enciclica *Humanae Vitale* a lui Paul al VI-lea: "Dacă există, pentru a rări naşterile, motive serioase datorate fie condiţiilor fizice sau psihologice ale soţilor, fie împrejurări exterioare, Biserica învaţă că este permis soţilor să ţină cont de ciclurile naturale inerente funcţiilor de generare, pentru a se folosi de căsătorie numai în perioadele infertile... Biserica este consecventă cu ea însăşi şi atunci când condamnă ca fiind totdeauna nepermisă folosirea mijloacelor direct contrare fecundării, chiar când este inspirată de motive care pot părea oneste şi serioase. În realitate există între cele două cazuri o diferenţă esenţială: în primul caz, soţii se folosesc în mod legitim de o dispoziţie naturală; în celălalt caz, ei împiedică desfăşurarea proceselor naturale" (n. 16).

Biserica catolică nu este izolată în promovarea şi recomandarea metodelor naturale de reglementare a fertilităţii. Chiar şi Organizaţia Mondială a Sănătăţii dedică un interes crescând metodelor care îşi propun să determine perioada fertilă, în vederea unei reglementări a familiei prin metode naturale. Ceea ce califică poziţia Bisericii, nu sunt preocupări de ordin sanitar şi ecologic, ci o coerentă viziune teologică, cu antropologia sa implicită. Aceasta este construită în jurul acestei categorii a "persoanei", ca subiect chemat la dialogul mântuirii cu Dumnezeu, izvor de demnitate inviolabilă şi de responsabilitate.

O a doua notă dominantă a doctrinei catolice asupra paternităţii responsabile, în mod organic articulată în refuzul contracepţiei şi în acceptarea "metodelor naturale" pentru controlul fertilităţii, este apelul constant la "legea naturală". Diversele concepţii etice care se bazează pe noţiunea de lege naturală presupun că anumite lucruri sunt corecte sau greşite, bune sau rele, prin chiar natura lor; şi că, prin urmare, cele bune sunt obligatorii, în timp ce acelea rele sunt interzise. Moralitatea înscrisă în natura lucrurilor nu este cunoscută pe calea revelaţiei, ci prin lumina raţiunii, de către orice adult normal. Dintr-un punct de vedere teologic, teoria legii naturale recunoaşte în raţiune şi în natura umană un izvor de înţelepciune etică, în armonie cu cea furnizată de revelaţia biblică şi accesibilă credinţei. În conformitate cu formularea scolastică, în particular în scrierile sfântului Toma, legea eternă îşi are fundamentul în natura lui Dumnezeu şi constituie planul după care înţelepciunea divină conduce toate lucrurile către un scop, în

conformitate cu propria natură. În baza structurilor ontologice ale naturii umane, dotată cu raţionalitate, raţiunea este capabilă să ajungă la principii universal valabile şi la prescrierile legii naturale.

În ciuda unei anumite distanţări –sau de-a dreptul o ostilitate vădită – din partea unor teologi catolici faţă de doctrina legii naturale (aici au influenţat următoarele: declinul sintezei scolastice; favorizarea unei etici personaliste sau a situaţiei; perspectiva biblico-evanghelică, cea care subevaluează puterea raţiunii în stabilirea deosebirii între ceea ce este bun şi ceea ce este rău, şi privilegiază Sfânta Scriptură ca izvor de cunoaştere a voinţei lui Dumnezeu), Magisteriul Bisericii Catolice a continuat neîncetat să recurgă la aceasta, mai ales în probleme de bioetică. Enciclica *Humanae Vitae* se opreşte în special asupra presupunerii unei ordini interioare intrinseci a actului conjugal al procreării, care nu poate fi neglijată fără a se contrazice prin aceasta voinţa Creatorului: "Paternitatea responsabilă comportă, mai presus de toate, un raport mai profund cu ordinea morală obiectivă stabilită de Dumnezeu al cărei interpret fidel este conştiinţa dreaptă. Exercitarea responsabilă a paternităţii cere ca soţii să recunoască pe deplin datoriile lor faţă de Dumnezeu, faţă de ei înşişi, faţă de familie şi faţă de societate, respectând ierarhia justă a valorilor. În misiunea pe care o au de a transmite viaţa, ei nu sunt, în consecinţă, liberi să procedeze după placul lor, ca şi cum ar putea hotărî în mod cu totul autonom căile oneste de urmat, dar trebuie să-şi conformeze conduita cu intenţia creatoare a lui Dumnezeu, exprimată în însăşi natura căsătoriei şi a actelor sale şi indicată de învăţătura constantă a Bisericii" (*H.V.*, 10). Ordinea morală obiectivă se înrădăcinează, în perspectiva catolică, în respectarea naturii biologice şi al dinamismelor interne ale sexualităţii umane: "În raport cu procesele biologice, paternitatea responsabilă înseamnă cunoaşterea şi respectul funcţiilor lor; inteligenţa descoperă în puterea de a da viaţă legi biologice care privesc persoana umană" (*ibid.*).

Sunt astfel trasate limitele în cadrul cărora se mişcă morala catolică pe tema reglementării naşterilor: refuzul contracepţiei înţeleasă ca posibilitate arbitrară de a înşela actul conjugal, intervenind în dinamismul său sau în consecinţele sale; respectul naturii actului însuşi, lăsând însă inteligenţei umane capacitatea de a recunoaşte şi de a utiliza ritmul natural de fecunditate şi de nefecunditate, în vederea unei procreări responsabile; opţiunea pentru "metodele naturale" de reglementare a naşterii, fără ca să nici una să rezulte privilegiată în particular, cu condiţia să nu încalce caracterul natural biologic şi să fie conforme cu exigenţele

demnității umane. Un motiv antropologic care întărește o asemenea alegere poate fi individualizat în faptul că metodele naturale favorizează dialogul între soți, cer responsabilizarea ambilor parteneri, nu prezintă contraindicații din punct de vedere igienic și ecologic și sporesc responsabilitatea reciprocă.

Adresându-se participanților la un congres asupra procreației responsabile, Papa Ioan Paul II se exprimă că este conștient de dificultățile pe care le ridică metodele naturale într-o societate de cultură permisivistă. De aceea subliniază unele valori fundamentale, cum ar fi "educația la autocontrol", "stima față de castitate și evaluarea dimensiunii spirituale a iubirii", cultivarea unei vieți interioare alimentată din rugăciune și încredere în Dumnezeu", recurgerea la ajutorul harului, primirea frecventă a sfintelor sacramente ale Penitenței și Euharistiei, responsabilizare în domeniul carității" (*Insegnamenti di Giovanni Paolo II, VII, 1,1693*).

Și acesta este un mod de a trăi sfințenie în căsătorie, astăzi, într-o lume care preferă alte criterii de viață și o altă viziune despre planificarea familială.

Biserica a considerat din totdeauna căsătoria ca o vocație, o chemare adevărată și proprie, a avut o considerație deosebită despre familie și i-a acordat un rol important în vestirea evangheliei. Demnitatea căsătoriei este atât de mare încât este un sacrament care o sfințește și o întărește cu harul lui Dumnezeu însuși.

Pe de altă parte Biserica dorește ca soții creștini să promoveze o procreație responsabilă, o adevărată maternitate și paternitate, nu în vederea unei procreări "sălbatice" și dezordonate.

Morala creștină naște din morala naturală, care tradusă în cuvinte simple înseamnă că toate persoanele trebuie să respecte ceea ce Dumnezeu a scris în marea carte a naturii. A respecta voința lui Dumnezeu este un mod de a merge pe drumul sfințeniei.

ROLUL FAMILIEI ÎN EDUCAȚIA COPIILOR. O PERSPECTIVĂ ECLESIALĂ

Pr.Asist.Univ.Dr.Doru Costache
Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității din București

CÂTEVA OBSERVAȚII NECESARE

Expunerea mea nu are în vedere creionarea unei metodologii a educației în familie (fără a neglija acest aspect), ci discutarea mizei sociale a acestei educații. Înainte de abordarea temei, cred că se impune o succintă investigare a contextului social și cultural/mental contemporan. Desigur, nu poate fi vorba de o expunere exhaustivă, ci numai de reliefarea câtorva aspecte care mi se par relevante pentru discuție. Această exigență vine din faptul că nu se poate vorbi cu ușurință astăzi de educația în familie, în contextul complex al unei crize a familiei și al existenței unui sistem educațional instituționalizat care pare să fi preluat mai toate sarcinile tradiționale ale familiei.

Societatea noastră și mentalitatea modernă (și noi suntem oameni moderni, chiar dacă ideologia modernistă a progresului nu mai este în vogă) se caracterizează prin a fi netradiționale sau chiar antitradiționale, reprezentative pentru o cultură a dihotomiilor împinse până la ruptură. Și așa se întâmplă în toate cazurile, de la disocierea domeniilor privat și public până la separarea și autonomizarea științelor sau, în plan social, până la conflictul celor două sisteme cunoscute, individualismul și colectivismul (fundamentate pe înțelegerea greșită a persoanei umane și a relațiilor interumane).

Fiind netradițională, rupând cu trecutul, cu instituțiile și înțelepciunea practică a societăților anterioare, cultura modernă este una în care, aflându-se tot mai mult, nu se mai forjează și criteriile bunei înțelegeri și utilizări a lucrurilor. E ca și când acumulăm permanent, în toate privințele, fără a avea gândul necesității unor articulații și criterii care să dea coerență cunoștințelor și care să ne permită evaluarea și utilizarea corectă a ceea ce am ajuns să cunoaștem. Cu toate că trăim în era exploziei informaționale și a comunicațiilor, mai mult, fiind pe cale de a construi *learning society*, lumea noastră pare incapabilă să transmită și să primească real, preocupată unilateral de ceea ce sociologii numesc deja

"cunoaşterea inutilă". Simptomatic, în acest sens, mi se pare fenomenul rupturii între generaţii, cele anterioare transmiţând date pe care cele ulterioare le privesc cu multe rezerve sau pe care nu le mai primesc deloc; date care, aşadar, nu mai pot constitui un liant al generaţiilor. Simptomatic, de asemenea, refuzul tinerilor faţă de orice *establishment*.

Evident, este vorba de transmiterea unor cunoştinţe care, puse mereu sub semnul critic al unei atitudini de tip ştiinţific, nici nu mai au de ce să fie înregistrate altfel decât în forma unei arhive istorice (din care nimeni nu mai are de învăţat). Acest fapt arată cât de mult suntem încă tributari ideologiei scientiste, care vrea să trateze valorile umane sub specia cantitativului, după exemplul ştiinţelor exacte. Or, aici e vorba de ceva care scapă unei asemenea abordări. Ceea ce nu se mai transmite între generaţii este înţelepciunea venită din urmărirea finalităţii lucrurilor, ethosul care să unifice generaţiile (dând continuitate şi coerenţă peste timp omenirii), o "filosofie activă", cum spune sfântul Maxim, acel *modus operandi* al latinilor, acel *savoir faire* al francezilor. Constantin Noica vorbea de urgenţa recuperării acestei înţelepciuni – la fel de necesară culturii noastre precum fiinţei omeneşti aerul – atunci când spunea, oarecum ironic, că, după ce am cunoscut atâtea, a venit vremea să mai şi înţelegem câte ceva.

În opinia mea, în societatea noastră nu se mai poate realiza o asemenea înţelepciune decât dacă, renunţându-se la monopolul învăţământului şi al educaţiei instituţionale, se încearcă reinstituirea familiei în situaţia sa de spaţiu al experienţei comunitare şi al transmiterii unei înţelepciuni practice. Un spaţiu, şi acest aspect e cel mai important pentru cuvântul meu, al recuperării relaţiilor imediate între membrii familiei, între părinţi şi copii, dar şi al relaţiilor mai îndepărtate, cu membrii comunităţii umane şi cu strămoşii care au forjat, trăit şi transmis valorile/criteriile care constituie conţinutul acestei înţelepciuni.

Or, în absenţa acestei înţelepciuni, în hiatusul tradiţiei, nu se mai poate vorbi despre o consistenţă şi nici de o evidenţă a criteriilor create de lumea modernă. Iar în lipsa unor criterii stabile, ceea ce caracterizează conştiinţa şi viaţa celor mai mulţi contemporani ai noştri este dezorientarea. Se poate spune că în acest moment, ruptă de tradiţie, ruptă de fundamentele sale creştine, lumea modernă a ajuns să păcătuiască din neştiinţă! Este deja, dincolo de indiferentismul religios şi de secularism, un spectacol al amoralităţii, nu al imoralităţii, amoralitate care permite excese de neimaginat în trecut, atât în viaţa personală cât şi în cea

publică. Or, aceste excese nu pot fi stopate fără recuperarea conştiinţei păcatului, desigur nu în sensul medieval al culpabilizării, ci în sensul descoperirii neconformităţii cu anumite criterii consistente şi verificate istoric.

Societăţii noastre i se potriveşte tot mai mult observaţia sfântului Pavel că până la Moise a domnit moartea (Romani 5, 14): nu despre moartea biologică este vorba, ci despre separarea de Dumnezeu, care face din experienţa unei vieţi ateizate o experienţă mortiferă. Numai de la Moise a început a se vorbi despre domnia păcatului, pentru că Legea demască păcatul, demască moartea, înţeleasă, repet, ca separare de Dumnezeu (Romani 5, 20a). Aceasta implică faptul că lumea noastră are nevoie de recuperarea tradiţiei şi de spaţiul prin excelenţă al acesteia, familia (nu este necesară aici o distincţie între familia mică şi cea mare). Numai apoi, după această recuperare, se poate spera şi un progres spiritual al societăţii noastre, pentru a înţelege astfel afirmaţia paulină despre prisosirea harului (Romani 5, 20b).

Voi încerca, în continuare, să arăt cum a fost văzut rolul educativ al familiei în tradiţia biblică şi patristică a Bisericii, apoi şansele pe care acest model le mai poate avea în contextul contemporan. Consider că rememorarea unor aspecte ale tradiţiei eclesiale va servi atât acţiunii Bisericii cât şi societăţii de acum.

UN CADRU BIBLIC

În Scriptură, familia apare drept cadru tradiţional-educaţional încă din referatul vieţuirii paradisiace. Chemată la o experienţă contemplativă, la o înţelegere şi la o asumare teologică a realităţii (implicaţii ale stării de a fi "după chipul lui Dumnezeu"; Facere 1, 26-28), familia paradisiacă şi-a exersat vocaţia prin numirea fiinţelor vii (Facere 2, 19-20) şi prin reciproca raportare nepătimaşă a bărbatului şi a femeii (Facere 2, 25). Ambele aspecte indică începutul nu doar al cunoaşterii realităţii create, biologice şi umane, în lumina prezenţei lui Dumnezeu, ci şi al manifestării omului ca icoană a lui Dumnezeu în mijlocul creaţiei.

În ce priveşte primul aspect, e vorba de a descoperi normele lăuntrice ale lucrurilor, raţiunea lor de a fi şi, prin aceasta, adevărata relaţie între om şi lucruri. Nu ştiu dacă implicaţiile axiologice şi deontologice ale evenimentului paradisiac au fost până acum îndeajuns evidenţiate de teologie. În privinţa celui de-al doilea aspect, e vorba de a înţelege adevărata relaţie dintre bărbat şi femeie, în sensul descris ulterior de sfântul Pavel, prin utilizarea paradigmei comuniunii între Hristos şi Biserică (Efeseni 5, 21-33). Ambele cazuri ilustrează

însă un fapt comun: nu se poate realiza o experiență teologică a relațiilor interumane și a relațiilor între omenire și ecosistem decât într-o manieră duhovnicească de viețuire[1]. De asemenea, și în urmare, ilustrează faptul că familia este cadrul *par excellence* al experienței în comuniune și al tradiției înțelepciunii practice.

Aici trebuie să remarc faptul că maniera duhovnicească de viețuire, implicând deodată contemplație și acțiune, nu înseamnă, potrivit înțelepciunii biblice și tradiției filocalice, abandonarea trupului și a lumii, ci un anumit tip de asumare a acestora, prin "asemănarea cu Dumnezeu" (Facere 1, 26)[2]. Acesta e motivul pentru care, obstinat, Psalmistul cere să fie învățat "îndreptările" lui Dumnezeu (Psalm 118, 7-8 etc), ecou neîntrerupt al revelării sinaitice a Legii divine și normă pentru marea familie israelită. Păcatul, abandonarea comuniunii cu Dumnezeu și, deci, abandonarea modelului divin/trinitar al viețuirii duhovnicești, a condamnat omenirea la permanente oscilații între spiritualism (ca atitudine de dispreț față de trup, familie, materie și lume) și materialism (ca atitudine de refuz față de valorile spirituale și față de transcendență). În aceste condiții, înțelepciunea practică, la care era omul chemat să ajungă – în ambianța divină –, înțelepciune care îl îndrumă pe om în privința utilizării corecte a bunurilor[3], a devenit patrimoniul tradiției israelite și faptul constitutiv al familiei. Voi reveni ceva mai jos asupra acestei ultime afirmații.

În porunca Decalogului – "cinstește pe tatăl tău și pe mama ta, ca să-ți fie bine și să trăiești ani mulți pe pământul pe care Domnul Dumnezeu ți-l va da" (Ieșire 20, 12) – sesizăm o relație imediată între înțelepciunea practică (care îi asigură omului supraviețuirea și sporul) și respectul față de părinți. Părinții nu trebuie cinstiți doar pentru că sunt originea biologică a copiilor lor, ci și în măsura în care au devenit părinți în ordine spirituală, inițiindu-și copii în iubirea

1 În ritualul ortodox al tainei cununiei, puternic imprimat de atmosfera înțelepciunii vechitestamentare, mirele este invitat să "umble în pace" și să "lucreze cu dreptate poruncile lui Dumnezeu", iar mireasa e chemată să "păzească rânduielile Legii, pentru că așa a binevoit Dumnezeu".

2 Pentru sfântul Clement Alexandrinul, articularea vieții spirituale și a celei "în lume" este o consecință a întrupării Logosului, Hristos manifestând "aceeași virtute" în viața practică și în viața contemplativă (cf. *Pedagogul*, 1, 9.4).

3 Și această idee a fost preluată în ritualul cununiei. Dumnezeu ("sfințitorul nunții tainice și preacurate și legiuitorul nunții trupești") este chemat să dăruiască mirilor înțeleciune și să "umple casele lor de grâu, de vin, de untdelemn și de toată bunătatea, ca să dea și celor ce nu au".

şi ascultarea de Dumnezeu (Deuteronom 6, 5-7 şi 20-25). Altfel spus, în măsura în care, prin vieţuirea lor înţeleaptă, au devenit pentru fiii lor jaloane sigure pe drumul vieţii plăcute lui Dumnezeu, dovedind capacitatea discernerii valorilor consistente şi a bunei raportări faţă de lucruri, în spiritul de care vorbeşte Ecclesiastul (2, 24-26 etc). În acest context, a-ţi cinsti părinţii, care te-au adus deopotrivă la lumina zilei şi la înţelepciunea vieţii, implică imitarea faptei lor, a modului lor de a fi, aşa cum recomandă sfântul Pavel (Evrei 13, 7). Este un mod foarte propriu Scripturii de a vorbi despre educaţia – ca mystagogie şi pedagogie – din aproape în aproape, nu prin propunerea unor teorii despre buna-purtare, ci prin întruparea unui model de viaţă, prin constituirea unei maniere *teologice* (*i.e.*, după criterii divine) de a fi şi prin participarea membrilor familiei la acest model.

Vatră a tradiţiei, familia trebuie să cultive o spiritualitate a comuniunii între membrii săi, perspectivă şi vieţuire în care chiar bunurile materiale să fie transfigurate, printr-un anumit mod, teologic, al utilizării acestora[4]. În Vechiul Testament, de fapt (şi prin aceasta revin la afirmaţia dinainte), familia nu este definită numai de unitatea sanguină, genetică, ci şi de o manieră specifică de viaţă, de asumare a valorilor. Această manieră specifică a fost desemnată mereu prin expresia *nume bun* ("calea dreptilor"; Psalm 1, 6). Cineva era recomandat comunităţii şi partenerilor de afaceri prin *numele familiei* din care provenea, care garanta o educaţie solidă; însuşi Dumnezeu se recomanda poporului său prin invocarea patriarhilor Avraam, Isaac şi Iacob, *i.e.* prin invocarea spiţei celor credincioşi (Ieşire 3, 6). Din această perspectivă, o familie cu *nume rău* ("sfatul necredincioşilor şi calea păcătoşilor"; Psalm 1, 1) era la fel de blamată ca şi aceea fără copii, fiind fără rod în ordinea socială. Fie şi numai pentru aceste exemple, importanţa familiei pentru o societate tradiţională reiese cu evidenţă.

Nu o să mai insist aici asupra aspectelor strict legate de educaţia copilului în familia vechitestamentară (prezente în scrierile sapienţiale), mai ales că unele principii nu ne mai par astăzi utile şi decente[5], amintind doar faptul că în sânul

4 Despre această adevărată alchimie a bunurilor materiale, în experienţa spirituală a comuniunii, vorbeşte neîncetat părintele Dumitru Stăniloae (cf. *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. 1, EIBMBOR, Bucureşti, 1978, p. 344; *Studii de teologie dogmatică ortodoxă*, ed. Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1990, p. 164 etc).

5 Este cazul bătăii, înţeleasă ca un mod pedagogic de educare a copilului (Pilde 19, 18 etc). Astăzi, din cauza abuzurilor multor părinţi iresponsabili, până şi bătaia pedagogică a devenit obsoletă, ca metodă educativă. Nu trebuie să uităm însă, dincolo de orice viziune falsificată

unei familii tradiționale, pe lângă simțul proprietății, se dezvolta prin educație și sentimentul responsabilității pentru propriile acțiuni în fața lui Dumnezeu și a societății. Această idee, centrală pentru tipul de educație predicat de Biblie, pentru înțelepciunea practică, s-a transmis și ritualului ortodox al tainei cununiei: spre sfârșit, atenționându-i pe miri asupra jurământului pe care l-au făcut, preotul le recomandă să urmeze "ceea ce este plăcut lui Dumnezeu și oamenilor".

Noutestamentar, în lumina faptei minunate din Cana Galileii – care trebuie privită ca un adevărat simetric al evenimentului trăit de familia paradisiacă – nu doar relațiile dintre bărbat și femeie sunt revoluționate, ci chiar instituția familială; prin extensie, întreaga societate umană. Simbolul acestei revoluționări, al acestei transfigurări, este prefacerea apei în vin: relațiile naturale, tradiționale, sunt ridicate la un alt nivel, al maturității spirituale și al înțelegerii active. Devine acum posibil ca, în măsura în care toți membrii familiei se raportează către același Hristos, Legea să poată fi interiorizată, transformată în chiar ființa omului, pentru că de acum – Hristos locuind în fiecare din cei ce cred – toți devin temple ale Duhului Sfânt și posesori ai spiritului Legii (1 Corinteni 3, 16; 1 Ioan 2, 20). De fapt, acesta e motivul real (nu universalitatea păcatului strămoșesc) pentru care, de la început (Fapte 2, 38-39), Biserica a acceptat botezul copiilor în familiile creștine: e vorba de faptul că familia devine, în Hristos și în Biserică, nu doar un cadru legiuit al nașterii în ordine biologică, în stare să asigure educația pe care am numit-o mai sus înțelepciune practică, ci și cadru al nașterii în ordine spirituală, al înnobilării omului[6]. Indicatorul acestui salt este întâlnirea Domnului cu tânărul bogat, cunoscător și împlinitor al Legii, dar nesigur în ce privește ritmurile vieții veșnice (Matei 19, 16-22).

Familia este reinstituită – în Hristos și în Biserică – ca loc al educației dar și transformată în laboratorul duhovnicesc al deprinderii luptei cu patimile, patimi care sunt distructive pentru persoana umană și pentru comunitatea omenească.

---

despre Creatorul și Proniatorul lumii, că "bunul Dumnezeu" (cum spun cei ce și-au fabricat o anumită imagine comodă despre el) nu a abandonat niciodată această metodă și că "frica de Dumnezeu duce la viață" (Pilde 19, 23). Teologic, bătaia pedagogică rămâne o metodă prin care omul se aseamănă cu Dumnezeu, însă cine mai poate astăzi discerne până unde este educativă și din ce punct ea se transformă în abuz? Oricum, înțeleptul cunoaște când este bătut cu milă (*e.g.*, Ps 22, mai ales v. 5).

6 De altfel, Noica observă că, până acum (zice el circumspect), numai creștinul este portretul omului adevărat (cf. *De Caelo. Încercare în jurul cunoașterii și indivdului*, Humanitas, 1993, p. 153).

Sfântul Pavel atrage creştinilor atenţia că trebuie să fie copii, dar nu la minte, care trebuie să fie desăvârşită, ci la inimă, la nerăutate (1 Corinteni 14, 20), depăşind imaturitatea şi "înţelesurile slabe ale lumii" (Galateni 4, 3) prin dobândirea "gândului care era în Hristos" (Filipeni 2, 5).

Familia apare ca loc în care se desfăşoară primul examen al capacităţii sociale a fiecăruia din membrii săi. Părinţii şi copiii primesc în egală măsură sfaturi apostolice, diferenţiate potrivit vârstei fiecăruia (1 Ioan 2, 12-14): copiii trebuie să înveţe ascultarea de părinţi pentru a dobândi cele făgăduite, iar părinţii trebuie să-şi privească fiii ca persoane chemate la desăvârşire şi nu ca obiecte, educându-i "în învăţătura şi certarea Domnului" (Efeseni 6, 1-4; 1 Corinteni 3, 20-21). Bătrânii, păstrându-şi mintea, credinţa şi cuviinţa, trebuie să "înveţe de bine", pentru a-i conduce pe tineri la înţelepciune şi cumpătare (Tit 2, 2-6). Educaţia creştină, în continuarea tradiţiei vechiului popor al lui Dumnezeu, presupune iniţierea şi adâncirea în înţelepciunea descoperită omului de sus. Adresându-se episcopului Timotei, sfântul Pavel îl îndeamnă să rămână statornic în învăţătura pe care a primit-o în familie, "de mic copil", prin cercetarea Scripturii, care, insuflată de Duhul Sfânt fiind, îl poate mereu conduce la înţelepciune şi bună-purtare (2 Timotei 3, 14-16). Clericii, prezentaţi ca modele pentru vieţuirea creştină, trebuie să aibă familii bine întemeiate, cu "fii ascultători", cu "fii credincioşi" (1 Timotei 3, 4 şi 12; Tit 1, 6), aceştia din urmă fiind garanţia capacităţii pastorale a părinţilor lor: "dacă nu ştie cineva să-şi rânduiască propria casă, cum va purta grijă de Biserica lui Dumnezeu?" (1 Timotei 3, 5).

În aceste condiţii, importanţa socială a familiei este covârşitoare. Deteriorarea relaţiilor sociale este, din perspectiva creştină, o consecinţă imediată a dizolvării familiei, proces care se petrece atunci când familia nu mai este unificată de aceeaşi credinţă şi nici însufleţită de iubire (Matei 24, 7 şi 12; Marcu 13, 8 şi 12). Ceea ce, invers, înseamnă că – vocaţia societăţii umane fiind aceea de a deveni o familie mare – nu se poate visa constituirea unei societăţi a comuniunii atâta vreme cât familia e rănită în chiar fiinţa sa cea mai intimă. Că aceasta e vocaţia societăţii omeneşti ne încredinţează Mântuitorul, îndemnându-ne să ne rugăm aceluiaşi Dumnezeu ca Tată al tuturor, pentru a recunoaşte, prin aceasta, că toţi suntem fraţi, fii ai aceluiaşi Părinte şi membri ai aceleiaşi familii (Matei 6, 9). Ne încredinţează, de asemenea, Duhul Sfânt, care-l învaţă mistic pe fiecare să strige: Abba! Părinte! (Romani 8, 15; Gal. 4, 6).

In Noul Testament, aşadar, familia ("Biserica de acasă"; Romani 16, 5) se descoperă ca paradigmă a întregii comunităţi umane. Şi chiar dacă nu se constată aici o preocupare specială pentru metodele educaţiei în familie (cum apare în sapienţialele vechi-testamentare), importanţa şi lipsa de echivoc ale acestei perspective sunt evidente. Pentru că nu există o educaţie mai eficientă decât aceea care, pornind de la contemplarea comuniunii Sfintei Treimi, caută realizarea unui mod similar de viaţă în societatea omenească (Ioan 17, 21-22).

UN CADRU PATRISTIC

Departe de a fi sărac (simplistă fiind numai prezentarea mea), cadrul biblic oferă principalele repere ale educaţiei în familia creştină, şi mă refer la finalitatea şi spiritul educaţiei. Pe acest fundament s-au edificat, în imediată continuitate, principiile patristice ale educaţiei. În cele ce urmează, mă voi opri asupra a doi Părinţi ai Bisericii, mari pedagogi, sfinţii Clement Alexandrinul şi Ioan Hrisostom, reprezentativi pentru întreaga tradiţie.

Pentru Clement, nu se poate discuta despre educaţie atâta vreme cât nu se cunosc obiectivele acesteia. În al său *Cuvânt de îndemn către greci* (*Protreptikos*), Clement laudă căutările filosofilor după înţelepciune şi desăvârşire, arătând că acestea sunt şi cele pe care le doresc creştinii, numai că, spre deosebire de filosofi, creştinii au – în Hristos – şi posibilitatea realizării lor. Aceasta pentru că Hristos este înţelepciunea şi desăvârşirea, învăţătura sa cerească îndumnezeind omul[7], ceea ce înseamnă: aducându-l în situaţia de a se purta în lume ca Dumnezeu. În urmare, cel ce caută înţelepciunea, pătruns de fiorul vieţii veşnice – ca realizare anticipată, *hic et nunc*, a desăvârşirii viitoare, a participării la viaţa lui Dumnezeu –, trebuie să-i facă părtaşi pe toţi cei din jurul său la această experienţă, inclusiv pe copii. Totul se schimbă, în oameni şi între oameni, prin împărtăşirea acestei experienţe a vieţii în Hristos: *"Să-l căutăm, aşadar, pe Dumnezeu, ca să trăim! Răsplata căutării este viaţa lângă Dumnezeu. [...] Frumos cântec al lui Dumnezeu este omul nemuritor, zidit pe dreptate, în care sunt gravate toate cuvintele adevărului! Unde, în altă parte, trebuie înscrisă dreptatea, dacă nu în sufletul cel înţelept? [...] Datorită acestei înţelepciuni, părinţii care au alergat la Tatăl sunt părinţi buni pentru copiii lor; fiii*

7 *Cuvânt de îndemn către greci*, 114.4.

care l-au cunoscut pe Fiul sunt fii buni pentru cei care i-au născut; cei care îl au în mintea lor pe Mirele [Hristos] sunt soţi buni pentru femeile lor"[8]...

Textul vorbeşte explicit despre înnoirea relaţiilor din sânul familiei, potrivit asemănării cu Dumnezeu, prin realizarea unei convertiri, a unei educaţii care implică întruparea modelului dumnezeiesc. Aspectele practice ale acestei convertiri sunt evidente chiar în litera textului.

În afara lui Hristos, nu poate fi realizată această înţelepciune capabilă să înnoiască omul şi să-l înnobileze.

Adresându-se păgânilor, Clement observă caustic: *"aţi fost copii, apoi adolescenţi, apoi tineri, apoi bărbaţi, dar niciodată buni. Fie-vă ruşine de bătrâneţea voastră! Deveniţi înţelepţi [măcar] la apusul vieţii!"*.

Deşi nu exclude posibilitatea îmbunării omului la bătrâneţe, Clement vorbeşte de bucuria lui Dumnezeu pentru "copiii cei fără de răutate"[9]. Ceea ce, desigur, trimite la urgenţa înţelegerii familiei ca spaţiu al educaţiei potrivit normelor Pedagogului desăvârşit, Iisus Hristos.

Conştient de obiecţiile pedagogilor păgâni privind pedepsele aplicate de Dumnezeu oamenilor şi de părinţii creştini fiilor lor, Clement spune că o bună creştere a copiilor cere vindecarea acestora de patimile care încep să-i stăpânească din fragedă pruncie, vindecare imposibilă fără "darea unor porunci mai aspre" şi fără "învăţarea unor principii", pedepsele neavând – la rândul lor – sens fără aceste porunci şi principii[10]. Şi dacă e vorba de corecţii aplicate pedagogic de părinţi copiilor, acestea trebuie însoţite şi de o disciplină intimă a cuplului, care, transformând patimile în iubire şi cumpătare, caută să dobândească fii buni[11]. Nici Legea mozaică nu a avut alt rost decât acela de a fi "pedagogie pentru copiii greu de stăpânit"[12], chiar dacă aici prin copii înţelegem întreg poporul israelit şi, prin extensie, omenirea. Oricum, din pildele Legii şi ale Evangheliei, părinţii trebuie să înţeleagă că nu e vorba numai de a da naştere,

8 *Ibidem*, 107.1-3.

9 *Ibidem*, 108.2-3.

10 Cf. *Pedagogul*, 1, 64.3-4. Mai larg, aceeaşi carte, cap. 12, 98.1-100.3.

11 Cf. *ibidem*, 2, 83.1 ş.u. (despre cumpătarea soţilor: *Pedagogul*, 2, 96.2-97.3 şi 100.2; de asemenea, *Stromata*, 3, 81.4 şi 86.1 etc).

12 Cf. *Pedagogul*, 1, 98.3. Clement merge până la sfaturi punctuale privind participarea copiilor şi a tinerilor la viaţa socială. Pentru conformitate, *Pedagogul*, 2, cap. 7, mai ales 53.5 şi 54.3-55.3.

ci şi de a-şi învăţa copiii, logodind sufletele lor cu Dumnezeu prin semănarea cuvintelor lui Hristos[13].

Cu imediată trimitere la imitarea modelului vieţii Sfintei Treimi, sfântul interpretează eclesial familia (de unde, poate, mai târziu, afirmaţia lui Hrisostom despre "mica Biserică"), identificându-i pe cei doi sau trei adunaţi în numele Domnului cu "bărbatul, femeia şi copilul"[14]. Speculând puţin, putem trage concluzia că, pentru Clement, educaţia – oricât de strictă ar fi – urmăreşte realizarea unei vieţi de comuniune în familie şi în societate.

Evident, marele alexandrin se înscrie perfect în tradiţia biblică a educaţiei, înţeleasă ca purtare de tip dumnezeiesc a părinţilor faţă de copii şi a creştinilor în marea comunitate umană.

În ceea ce-l priveşte pe sfântul Ioan Hrisostom, în scrierea *Despre slava deşartă şi despre educaţia copiilor*, el consideră că orice pedagogie trebuie să pornească de la premisa că neîmblânzirea orgoliului este rădăcina cea mai adâncă a corupţiei, pe toate planurile, în viaţa privată şi în cea publică. Proliferarea corupţiei şi a perversiunii, la toate nivelurie, nu poate fi oprită aşadar fără renunţarea la "slava deşartă", iar această renunţare solicită efortul părinţilor de a-şi educa bine copiii. Or, fenomenul corupţiei devine din ce în ce mai îngrijorător, pe măsură ce părinţii abdică de la principala lor funcţie şi vocaţie, aceea de a-şi educa fiii în spirit evanghelic, *i.e.* potrivit unui standard întrupat în viaţa lui Hristos: *"corupţia în lume rămâne/se amplifică fără piedică deoarece nimeni nu-şi păzeşte/previne copiii, nimeni nu le vorbeşte despre virtute, despre disprețuirea bogăţiei şi a slavei [deşarte], despre îndemnurile lui Dumnezeu"* [15].

Trebuie spus aici că desele critici ale lui Hrisostom – ca şi ale celorlalţi Părinţi – împotriva bogăţiei nu vizează niciodată simplul fapt de *a avea*, ci faptul că, pentru o minte imatură, a avea înseamnă de cele mai multe ori *a putea orice*, în pofida oricăror canoane ale înţelepciunii şi ale decenţei. Sfântul dezavuează aşadar utilizarea iraţională a puterii ("slava deşartă"), atenţionând în privinţa păcatului.

Părinţii nu-şi pot educa bine copiii decât dacă ei înşişi luptă cu păcatul, chemându-l pe Hristos în mijlocul lor, aşa cum l-au avut între ei cei din Cana

13 Cf. *Stromata*, 3, 84.3.

14 Cf. *ibidem*, 3, 68.1. Întreg capitolul 10 este dedicat diverselor sensuri ale celor doi sau trei, de la familie la Biserică şi de la aceasta la omenirea întreagă.

15 *Despre slava deşartă şi despre educaţia copiilor*, 17.

Galileii. Referindu-se la obiceiurile profane legate de nuntă, sfântul observă că familia creştină nu poate invoca datinile strămoşilor atunci când acestea se dovedesc a fi îndemnuri spre renunţarea la criteriile vieţii evanghelice. De asemenea, în familia creştină trebuie evitate cuvintele care-i pot îndemna pe copii şi pe alţii spre păcat[16]. Educaţia nu constă, deci, în măsuri constrângătoare, ci într-o iniţiere spre asceza minţii, care învaţă să urmărească neîncetat înţelepciunea.

Pentru Hrisostom, chiar căsătoria are scopul realizării înţelepciunii: *"Nunta a fost rânduită nu ca să ne destrăbălăm* [aluzie la datinile matrimoniale păgâne], *nici să desfrânăm* [aluzie la infidelitatea celor căsătoriţi], *ci pentru a dobândi întreaga înţelepciune [...]. Două sunt motivele pentru care s-a rânduit nunta: să dobândim întreaga înţelepciune şi să devenim părinţi. Dintre acestea două, întâietate are întreaga înţelepciune. Când a intrat pofta, a venit şi nunta, ca să taie lipsa de măsură şi să ne înduplece să avem o singură femeie. Cât despre naşterea de prunci, aceasta nu e săvârşită deloc de nuntă, ci de acel cuvânt al lui Dumnezeu: creşteţi şi vă înmulţiţi"*[17]...

Se subînţelege faptul că prioritatea înţelepciunii trebuie văzută ca o condiţie pentru cei ce vor să devină buni părinţi, capabili de educarea copiilor lor. Această "întreagă înţelepciune" revine deseori în scrisul sfântului Ioan, sub diverse forme, cum este cazul sintagmei "comuniune de viaţă"[18]. Comuniunea soţilor, expresie deopotrivă a iubirii şi a fidelităţii, dar şi a dobândirii înţelepciunii, se manifestă prin armonie, prin ordine şi prin ceea ce s-ar putea numi o diviziune familială a muncii. Cumva disonând cu obişnuinţele noastre, ale unei societăţi în care femeia şi-a cucerit drepturi egale cu bărbatul în sfera publică, sfântul vorbeşte de o stăpânire a femeii în plan privat, stăpânire exercitată prin organizarea gospodăriei, şi de o stăpânire a bărbatului în sfera publică, a afacerilor civile. În această diviziune, care ţine de contextul societăţii elenistice târzii (mentalitatea iudaică propune modelul educaţiei paterne), cel mai important aspect, din perspectiva discuţiei noastre, e faptul că femeii îi revine îndatorirea bunei educări a copiilor, care sunt cea mai mare avere a familiei[19]. Probabil că

16 Nu căsătoria e păcatul, ci desfrâul, spune Hrisostom (cf. *Omilia la cuvintele apostolice: "Din pricina desfrâului, fiecare să-şi aibă nevasta lui"*, 2).

17 *Ibidem*, 3.

18 Cf. *Lauda lui Maxim şi despre ce fel de soţie să ne luăm*, 3.

19 Cf. *ibidem*, 4.

afirmația lui Hrisostom este și subiectiv motivată, cunoscut fiind faptul că, pierzându-și foarte devreme tatăl, el a fost crescut și educat de mama sa.

Numai în măsura în care domnesc pacea și buna-înțelegere între soți există șansa ghidării copiilor către virtute. În viziunea ioaneică, cumințenia soției e de natură să-l atragă și pe bărbat în treburile familiale, mai ales în îngrijirea copiilor, în inițierea "sufletelor" lor prin "asceza educației". O asemenea implicare, o asemenea convergență a tuturor către familie este calea sigură pentru buna parcurgere a "timpului vieții de aici" și pentru "intrarea în Împărăția cerurilor"[20]. Pe acest fond și-a construit el viziunea despre familie ca "Biserică mică", laborator al forjării unor caractere frumoase și al viețuirii în comuniune. În linii mari, aceasta e și viziunea celorlalți Părinți care au meditat asupra familiei creștine.

FAMILIA ÎN SOCIETATEA CONTEMPORANĂ

Am văzut până acum ce înțeles are educația familială, potrivit Scripturii și Părinților. Desigur, mulți s-ar putea întreba – și cu destulă îndreptățire – asupra relevanței contemporane a acestor idei. Dar până la a răspunde unei asemenea posibile întrebări, trebuie să luăm act de situația familiei în acest moment, în societatea modernă. Din punctul meu de vedere, lucrurile trebuie urmărite în două direcții: (1) starea familiei astăzi și consecințele acesteia; (2) raporturile dintre familie și societate/instituții.

În prima direcție, aș vrea să mă opresc asupra fenomenului destrămării familiilor și asupra consecințelor imediate ale acestui proces: carențele educaționale și abandonarea copiilor.

Nu mai este pentru nimeni un secret că, în occidentul și în orientul european deopotrivă, majoritatea tinerilor preferă să nu se mai căsătorească, optând pentru relații temporare, neconvenționale – vezi chiar așa-zisele căsătorii pe termen limitat, oficiate de autoritățile municipale în preajma "zilei îndrăgostiților" – și lipsite de angajament social (față de copii, spre exemplu), simptom al renunțării la valorile tradiționale, creștine și seculare deopotrivă. Într-o viziune teologică, fenomenul apare ca o ultimă consecință a păcatului, înțeles drept renunțare la

20 Cf. *ibidem*, 9. Într-o reluare contemporană a viziunii ioaneice, părintele Michel Philippe Laroche arată că tensiunile din cadrul cuplului se repercutează negativ asupra conștiinței copiilor și că, de asemenea, o familie bine constituită este garanția bunei educații a copiilor (cf. *Un singur trup. Aventura mistică a cuplului*, Amarcord, Timișoara, 1995, pp. 123-124).

orice responsabilitate înaintea lui Dumnezeu şi a comunităţii umane. Un proces la fel de serios este acela al disoluţiei rapide a majorităţii familiilor convenţional constituite (uneori chiar trecute formal prin ritualul tainei cununiei). Faptul e cu atât mai dureros, cu cât matrimoniul nu pare a mai fi înţeles în dimensiunea sa de angajament ascetic întru realizarea unei comuniuni din ce în ce mai desăvârşite între membrii familiei. Căsătoriile se desfac pentru motive la fel de ridicole şi superficiale ca şi cele pentru care se contractează, trădând, de cele mai multe ori, interese pecuniare, confuzie între erotism şi iubire, patimi neîmblânzite, instabilitate sufletească...

În aceste condiţii, şi nu e cazul să insist asupra acestor aspecte, nu se mai poate vorbi de familia tradiţională, purtătoare şi garantă a unor valori, a înţelepciunii practice despre care am vorbit mai sus; cu atât mai puţin despre o familie în stare să propună şi să susţină saltul către vieţuirea superioară, întru asemănarea cu Dumnezeu, fapt ce ar echivala – în aceeaşi perspectivă teologică – cu realizarea societăţii perfecte. Mai mult, se pare că ceea ce până acum era ştiut a fi "celula de bază" a organismului social, familia, nu mai poate împlini vreo funcţie reală, corpul social fundamentându-se numai pe indivizi. (Nu pot să nu observ şi de această dată faptul că – *nolens*, *volens* – familia este antrenată în această dramă de opţiunile societăţii moderne, care preferă să înlocuiască realitatea socială cu elemente statistice, aşa cum e individul, mult mai uşor de manevrat.) Aspectul care interesează aici este însă acela al pierderii de către familie a funcţiei sale educative. Teologic vorbind, această pierdere este o consecinţă a abandonării temeiurilor creştine ale vieţii şi ale familiei.

Încetând să mai fie un factor de educaţie, familiile sau chiar relaţiile întâmplătoare produc permanent copii care, crescând fără a primi cele mai simple repere pentru construirea unei vieţi decente, contribuie fără să ştie la amplificarea dramei. Aproape complet lipsiţi de criterii axiologice şi etice, copiii şi tinerii de acum, dezorientaţi, indiferenţi faţă de cei din jurul lor şi lipsiţi de simţul responsabilităţii personale, contribuie la barbarizarea societăţii moderne – care şi aşa se declară a fi în tranzit spre o epocă postcreştină –, la întoarcerea către moravurile erei migraţiilor, dincolo de poleiala civilizaţiei. Semnele deja evidente ale vidului interior tind să se manifeste mereu mai puternic în sfera publică.

Cealaltă consecinţă a dizolvării universului familial este procesul abandonării copiilor. Rezultând din relaţii întâmplătoare şi din cadrul unor cupluri cu

venituri sub limita acceptabilă, copiii ajung inevitabil pe străzi, constituind treptat o societate paralelă, de tip "Curtea miracolelor". Mai evident desocializați decât copiii needucați rămași în familiile constituite, copiii abandonați devin – prin numărul lor crescând și prin dificultățile implicate în efortul resocializării lor – una din cele mai serioase provocări la adresa conștiinței și a societății contemporane. Ei rămân, de fapt, cea mai clară dovadă a crizei familiei în societatea noastră.

În ce privește a doua direcție de interes, raporturile dintre familie și societate, se poate remarca un cerc vicios, o ambiguitate. Statul afirmă că ocrotește familia, însă, în România spre exemplu, pare a face tot mai puțin pentru susținerea acesteia. Și nu mă refer numai la aspectul financiar. Ceea ce vreau să spun însă, vorbind de această ambiguitate, e faptul că, pe de o parte, societatea tinde a se întemeia astăzi numai pe indivizi, lovind în utilitatea familiei, iar pe de altă parte că mai sus amintita criză a familiei rămâne unul din factorii cei mai importanți ai destrămării societății însăși. Încurcătura mea constă în faptul că nu mai pot discerne care este cauza și care efectul. Lăsând gluma, îmi apare din ce în ce mai clar că o societate preocupată exclusiv de indivizi ratează orice șansă de recuperare a valorilor sale constitutive, capabile să-i asigure supraviețuirea. În acest context, așa cum am mai spus, faptul că societatea asumă astăzi majoritatea funcțiilor tradiționale ale familiei (neutralizând potențialul educativ al acesteia) se poate dovedi, pe termen lung, o opțiune sinucigașă, cu toate că acum ne pare a fi singura soluție.

CÂTEVA SOLUȚII LA ÎNDEMÂNA BISERICII

Biserica lui Hristos, constituție comunională și tradițională, are toate șansele să contribuie decisiv la reinstituirea familiei în drepturile și funcțiile sale. Înțeleasă ca "marea familie", Biserica este laboratorul experienței participării fiecăruia și a tuturor la viața desăvârșită, în ambianța dumnezeiască. Ritualul liturghiei ortodoxe convoacă neîncetat spre realizarea conștiinței de apartenență a fiecăruia și a tuturor la viața eclesială, prin aceasta spre realizarea conștiinței de apartenență a fiecăruia la viața tuturor și a tuturor la viața fiecăruia, în Hristos și în Biserică. Acesta e sensul atenționării liturgice: "pe noi înșine și unii pe alții și toată viața noastră să o dăm lui Hristos-Dumnezeu!".

Dacă acest aspect ar deveni obiectul unei meditații permanente, s-ar găsi cu siguranță și pârghiile practice implicate aici. Pentru că liturghia bisericii predică

neîncetat constituirea nu a unei Biserici în general, imponderabilă, supracomunitară, ci a Bisericii concrete, vii, cum numai comunitatea parohială poate fi. Or, tocmai în comunitatea parohială – care ar trebui să mai păstreze ceva din intimitatea şi căldura sânului familial – s-ar putea recupera familia tradiţională. Aici, în comunitatea parohială, deprinzând normele vieţuirii creştine alături de ceilalţi, ar putea învăţa toţi membrii familiei cum să se poarte acasă, faţă de cei de-aproape. Şi cum ethosul acestei vieţuiri se întemeiază pe proclamarea, contemplarea şi trăirea cuvântului lui Hristos, a Evangheliei, ar învăţa aici – în comunitatea parohială – şi membrii familiei că nu se poate realiza comuniune şi înţelepciune în afara cunoaşterii lui Hristos şi fără o asumare a modului creştin de viaţă.

Nu întâmplător, ritualul liturghiei sfântului Ioan Hrisostom conţine acea rugăciune, prin care preotul cere pentru întregul popor creştin luminarea minţii spre înţelegerea dumnezeieştii evanghelii şi spre înfăptuirea unei "vieţuiri duhovniceşti". Rugăciunea este continuată prin alta (a doua pentru cei credincioşi), în care se cere, pentru întreaga adunare rugătoare, "spor în viaţă, în credinţă şi în înţelegerea duhovnicească", condiţie pentru locuirea Duhului Sfânt – care pe toţi una îi face, în Hristos şi în Biserică – "peste noi, peste aceste daruri puse înainte şi peste tot poporul" (rugăciunea punerii-înainte, a ofertei). În ritualul liturghiei sfântului Vasile cel Mare, imediat după epicleză, preotul se roagă: "iar pe noi, toţi, care ne împărtăşim dintr-o pâine şi dintr-un potir, să ne uneşti unul cu celălalt, prin împărtăşirea aceluiaşi Sfânt Duh"... Desigur, aceste rugăciuni ar fi de şi mai mare folos dacă s-ar rosti în auzul adunării, care ar sesiza astfel mai limpede sensul comunitar al liturghiei.

Astfel, recuperarea şi intensificarea vieţii parohiale reprezintă una din pârghiile importante ale acţiunii sociale a Bisericii şi, ceea ce interesează expunerea de faţă, a acţiunii Bisericii întru reconstituirea familiei ca spaţiu al experienţei comuniunii şi al tradiţiei înţelepciunii, aşadar al educaţiei. De altfel, exact în cazurile în care viaţa parohială este luată în serios, acolo se manifestă puternic şi un proces de reconstruire a familiei tradiţionale, purtătoare a valorilor înţelepciunii şi iubirii de semeni. Este deja celebru cazul părintelui Nicolae Tănase, care a reuşit în parohia sa, Valea Plopului (jud. Prahova), să-i angajeze pe mai toţi membrii comunităţii în efortul de recuperare a copiilor abandonaţi. Modelul realizat aici este unul foarte complex, implicând în acelaşi timp integrarea copiilor într-un cadru familial cald, propice unei educaţii solide şi cu

efecte durabile pentru conștiința lor, și integrarea în programe de calificare profesională. Personal, consider acest model o replică în mic, dar viguroasă, a demult-uitatei instituții sociale întemeiate de sfântul Vasile cel Mare în preajma Cezareii Capadociei: Vasiliada. De asemenea, un model superior, prin faptul că repune familia în centru.

Alături de acest exemplu există și altele, cu mai pronunțat caracter instituțional. Din punctul meu de vedere însă, aceste forme de acțiune – deși eficiente pe termen scurt – nu sunt de natură să satisfacă exigența principală, aceea de recuperare și consolidare a familiei. De fapt, într-o societate în care familia funcționează, aceste alte tipuri de acțiune – întreprinse fie de Biserică, fie de instituții ale statului, fie de organizații nonguvernamentale – nu mai au rost. Numai în măsura în care acțiunea eclesială vizează familia se poate spera într-un reviriment, lent însă durabil, al societății noastre.

Or, eclesial vorbind, recuperarea familiei nu se poate realiza decât prin intensificarea activității de catehizare creștină și de consiliere spirituală a membrilor familiei. Ceea ce, evident, reprezintă o activitate mult mai la îndemâna Bisericii.

CÂTEVA CONSIDERAȚII FINALE

Din păcate, evoluțiile din ultimii ani ale lumii europene, și mai ales legislația europeană a drepturilor omului, permițând, pe de o parte, constituirea legală a cuplurilor de homosexuali și adoptarea copiilor de către asemenea cupluri, iar pe de altă parte producerea de către persoane necăsătorite, pe cale artificială, a copiilor, nu sunt de natură să dea speranțe recuperării celei mai importante instituții sociale, familia. Și aceasta pentru simplul motiv că tocmai asemenea situații nu se pot constitui în acel cadru al propunerii valorilor tradiționale, care au dat coerență peste veacuri omenirii. Mai mult, pentru că asemenea situații îndeamnă astăzi la graba de a redefini familia, practic de a renunța la orice speranță de recuperare a ei.

De asemenea, o cultură indiferentă față de problematica sensului – de la rostul lumii și al vieții până la rostul lui a avea și a construi –, cum este cultura modernă, rămâne un context nefavorabil recuperării familiei și incapabilă de reinstituirea acesteia în spațiu al comuniunii și al educației tradiționale.

În aceste condiții, fără triumfalism, se pare că rolul Bisericii este unul din cele mai importante, cadrul eclesial rămânând unul din puținele în stare – acum – să mai acționeze întru recuperarea familiei și a societății.

LE PROBLEME DE L'EUTHANASIE, DE L'AVORTEMENT ET DE SIDA DANS L'EUROPE DE L' EST

Mons.Jacques Seaudeau
Membre du Conseil Pontifical pour la Famille

A. – Euthanasie

INTRODUCTION

On entend par "euthanasie" une action visant à mettre fin à la vie d'une personne, à la demande de cette personne, accomplie par une personne autre que la personne concernée"(définition donnée par la loi hollandaise). Il s'agit d'un homicide volontaire pour soulager des souffrances jugées inutiles. Ledébat public sur l'euthanasie a commencé plus tard que celui sur l'avortement , mais nous en sommes déjà arrivés au stade législatif avec la dépénalisation de la "mort douce" et la réglementation de son application par la **décision du 14 avril 1994 de l'Assemblée Néerlandaise**. Il n'en a pas fallu plus pour que des propositions du même genre viennent trouver place, depuis cette date, dans les ordres du jour des parlements de plusieurs pays, avec des succès déjà enregistrés aux Etats Unis, dans l'Etat de l'Oregon (1994), et en Australie, dans les territoires du Nord (25/5/1995). Le célèbre Dr Jack Kevorkian, aux Etats Unis, a publiquement reconnu avoir aidé plus de 50 patients à mourir depuis 1991, et n'a jamais été condamné.

I. DEFINITION

Il n'y a guère de mot plus ambigu que celui d'"euthanasie". En effet,"Euthanasie" signifie étymologiquement "bonne mort" - Le mot a été employé pour la première fois par Francis Bacon au XVII° siècle pour désigner "une mort facile et douce". La signification du mot s'est progressivement élargie: au XVIII° siècle on commence à désigner par ce mot une "action qui procure une mort facile et douce": au XIX° siècle une "action qui tue une personne pour des raisons de pitié", un "meurtre par pitié".

Il distingue encore la notion actuelle de l'euthanasie du fait de "**donner la mort par pitié**": "pour supprimer radicalement des souffrances extrêmes ou

éviter aux enfants anormaux, aux incurables, aux malades mentaux la prolongation, pendant des années peut-être, d'une vie pénible qui pourrait en outre imposer des charges trop lourdes aux familles ou à la société".

Le document distingue finalement l'euthanasie telle qu'il l'a définie, qui se situe au niveau des intentions et des moyens (volonté directe de donner la mort) de ce que l'on a appelé l'"euthanasie passive", c'est-à-dire l'"intervention de la médecine qui **atténue les douleurs** de la maladie et de l'agonie, **parfois même au risque de supprimer prématurément la vie**", par opposition à l'"euthanasie active" de la définition.

A – Le sens propre

Le terme de "**mort douce**" est repris par la Sacrée Congrégation pour la Doctrine de la Foi dans sa "Déclaration sur l'euthanasie"du 5 mai 1980. Le texte de la Sacrée Congrégation corrige cette définition subjective pour donner la définition suivante, objective, de l'euthanasie: "**Par Euthanasie nous entendons une action ou une omission qui, de soi ou dans l'intention, donne la mort afin de supprimer toute douleur".**

Au sens propre l'euthanasie est donc un **homicide volontaire**, intentionnel, réalisé par une méthode comportant le moins de douleur ou de désagrément possibles, "**par pitié**", pour **mettre fin à des souffrances** insupportables, ou pour éviter à une personne une **vie de souffrances**, ou une vie estimée "**non humaine**""non digne" d'une personne humaine.

Cela exclut le suicide, cela exclut aussi la mort survenant au cours d'un traitement visant à soulager la douleur, dans la mesure où la mort n'est pas recherchée directement.

B – Confusion dans les termes

Ce sont les déclarations des "pro-euthanasistes" qui ont créé la confusion, de façon volontaire, sur ce qu'il faut entendre par "euthanasie" en mettant "dans le même sac" le "laisser mourir" (euthanasie "négative" ou "passive") et le "faire mourir" (euthanasie active ou euthanasie proprement dite). C'est ainsi que J.Monod, dans son manifeste dans "The Humanist" en faveur de l'euthanasie, disait de l'euthanasie: "Celle-ci peut être définie comme une méthode ou un acte destiné à mettre fin à la souffrance en **laissant mourir** ou en **provoquant une mort sans douleur**"

Si J.Monod ramène l'euthanasie à la "lutte contre la souffrance", alors il a raison de dire que tous les médecins pratiquent l'euthanasie; mais s'il inclut dans cette "lutte" la capitulation que représente l'acte de donner directement la mort, comme dans son manifeste, alors son discours n'est pas honnête car il veut prendre dans une même nasse des attitudes entièrement différentes en les couvrant du même mot.

Cette confusion à propos du terme d'"euthanasie" existe bel et bien aujourd'hui. On parle en fait d'euthanasie pour désigner **trois actes différents**:

- l'art d'alléger la souffrance du mourant
- la décision de s'abstenir de thérapeutiques devenues disproportionnées
- l'acte de mettre fin à une vie pour mettre fin à la souffrance

Cette confusion **n'est pas innocente**; elle est en fait soigneusement entretenue pour "enfermer" public et médecins non avertis dans un faux dilemme:

- ou bien vous êtes humain et compatissant et alors vous devez transgresser l'interdit (donner la mort)
- ou bien vous êtes quelqu'un qui préfère les dogmes à la compassion et vous n'hésitez pas à prolonger inutilement des souffrances que vous ne supportez pas vous mêmes.

Inutile de dire que les médias ont soigneusement entretenu cette ambiguïté.

C – QUAND PARLE-T-ON D'EUTHANASIE?

On parle d'euthanasie quand il y a **homicide volontaire**: on met fin à la vie d'un malade atteint d'une maladie surement mortelle pour lui éviter des souffrances inutiles, soit par une intervention positive: une injection de barbituriques par exemple, soit en "laissant mourir" la personne, par exemple en cessant de l'alimenter. Autre exemple: on met fin à la vie d'un nouveau né gravement handicapé pour lui éviter, ainsi qu'à ses parents, de graves souffrances, soit en le tuant directement, soit en le laissant mourir (en supprimant nourriture et soins de base).

L'euthanasie se situe donc avant tout au niveau des **intentions**:

- il y a euthanasie quand on a l'intention de mettre fin à la vie d'une personne ou d'en accélérer la mort
- il n'y a pas euthanasie quand on **cherche à soulager les souffrances** d'une personne arrivée au stade ultime d'une maladie en lui administrant des remèdes qui peuvent accélérer, comme effet secondaire, le processus mortel. Dans ce cas l'intention n'est pas de "faire mourir" mais de soulager en utilisant

des remèdes qui peuvent accélérer la fin; celle-ci n'est pas voulue directement, mais elle est une conséquence possible du traitement antalgique.

L'euthanasie se situe ensuite au niveau des **méthodes**:

- il y a euthanasie quand on **emploie une drogue qui donne la mort**, aussi bien que quand on **prive le malade** de ce qui lui est **nécessaire pour vivre** (la nourriture) ou de ce qui lui est **bénéfique** (la réanimation si elle permettrait pas la suite un retour à l'autonomie et à la conscience)(ou un traitement qui garantirait une survie dans des conditions acceptables);
- Il n'y a pas euthanasie lorsqu'on **omet des traitements** qui ne sont pas un bien pour la personne malade (par exemple un traitement prolongeant la vie dans la souffrance ou dans des conditions inhumaines)

N'est pas euthanasie:

- l'interruption d'une réanimation lorsque l'état de mort cérébrale paraît irréversible (le traitement n'est plus un bienfait, il ne soulage plus les souffrances, il ne donne aucune possibilité de récupération ultérieure, il ne fait que prolonger l'agonie; on impose de plus à la famille une accumulation de souffrances et à la société des dépenses disproportionnées)
- la non-réanimation d'un enfant malformé à la naissance, ou lors d'un épisode pathologique grave si cette malformation conduit naturellement à la mort (on ne pourra en ce cas que prolonger une vie sans espoir d'amélioration et d'autonomie)
- le "laisser mourir en paix" du malade atteint d'une affection mortelle à court terme pour lequel la thérapeutique ne permettrait qu'une brève survie dans des conditions de grand inconfort.

II. HISTORIQUE

A – Ancienneté de l'euthanasie

Il y a toujours eu des cas d'euthanasie dans l'histoire: on "achève" un blessé, on se tue mutuellement pour éviter de tomber vivant aux mains de l'ennemi (Masada).

Tous connaissent l'exposition des enfants malformés pratiquée à Sparte, et approuvée par Aristote pour des raisons d'utilité publique (Politique, VII, 1335b). Platon l'étendait dans sa "République" aux adultes gravement malades (République 460b). Epicure résumait assez bien le courant de pensée général lorsqu'il écrivait: "*Nous sommes maîtres des douleurs, maîtres de les supporter si elles sont tolérables, et dans le cas contraire maîtres de quitter avec une âme égale, comme le théâtre, la vie qui ne nous plaît pas*".

Nous connaissons l'estime dans lequel le suicide était tenu dans la Rome antique, comme une forme de mort digne permettant d'échapper à la vengeance des adversaires ou à une quelconque ignominie. La doctrine stoïque exalte le suicide de ses plus grands représentants: Sénèque, Epictète, Pline le Jeune. Sénèque écrivait: "*Si la vieillesse parvient à ébranler mon intelligence, si elle me laisse non plus vraiment la vie mais seulement l'existence, je me précipiterai hors de cette demeure ruinée et ruineuse*".

Mais tous n'approuvaient pas ce point de vue: Pythagore et surtout Hippocrate s'opposent à l'euthanasie; Hippocrate a mis dans son fameux serment la phrase: "Je ne me laisserai pas induire par la parole de personne à procurer un poison ou à donner mon avis dans une telle contingence".

Cicéron, dans le "Songe de Scipion"(III,7) écrit: "Toi, Publius. et toutes les personnes droites, vous devez conserver votre vie et vous ne devez pas en disposer sans le commandement de celui qui vous l'a donné, en sorte que vous ne paraissiez pas vous soustraire à l'office humain où Dieu vous a placé".

L'avènement du christianisme a représenté à ce point de vue un changement dans les coutumes et dans la façon de concevoir la mort. Mais il fallut attendre Saint Augustin pour voir le thème du suicide explicitement abordé par un auteur chrétien, en lui appliquant le cinquième commandement "tu ne tueras pas". Depuis, à part quelques reviviscences de caractère stoïque (Thomas More dans son Utopie, 1516; Francis Bacon dans son Novum Organum, 1620) ou utilitariste (Locke) il faut attendre le nazisme pour voir mettre en pratique l'euthanasie de façon organisée.

Le nazisme a pratiqué l'euthanasie programmée. Il s'est agit là du premier programme politique d'euthanasie, étudié et mis en acte. Selon les recherches faites à partir des documents rassemblés pour le Tribunal de Nuremberg, de 1939 à 1941 70.000 vies auraient été éliminées "comme privées de valeur vitale". Le raisonnement derrière cette euthanasie était à la fois raciste, eugéniste, stataliste et utlitariste: il fallait supprimer les bouches inutiles pour soulager l'économie allemande et augmenter l'effort de guerre.

B – Le thème du "meurtre par pitié"

Le thème du "meurtre par pitié" a commencé à défrayer la chronique dans les années soixante: les tribunaux ont alors commencé à ne plus punir les personnes qui avaient pratiqué l'"homicide par pitié":

En 1955 Bededetto Gepponi qui avait tiré une balle dans le coeur de sa femme qui "souffrait" d'un mal qu'on n'est pas arrivé à définir (l'autopsie n'a rien montré d'anormal) a été acquitté par la cour d'Assise des Alpes Maritimes après la plaidoirie d'un prêtre catholique. En 1962 les jurés de Colmar acquittent Luigi Faïta, maçon italien venu spécialement de son pays pour donner la mort à son frère, atteint de maladie incurable.

Toujours en 1962, en Belgique, le couple Vandeputte-Coipel qui avait réussi à décider le médecin de famille à donner un sédatif mortel à leur fillette âgée de huit jours atteinte de phocomélie (absence de bras) a été acquitté, sous pression de l'opinion publique (alors même que l'enfant était parfaitement viable). Encore en 1962 l'ingénieur Dmetro Huzar qui avait pendu sa fille atteinte d'une maladie incurable ne reçoit de la cour d'assises de la Seine qu'une peine de trois ans de prison avec sursis. En 1970 Livio Daviani qui avait jeté dans le Tibre son fils difforme est acquitté. Dans tous ces cas le geste est justifié par la pitié.

C – Le "droit de mourir avec dignité"

En 1946 379 pasteurs et rabbins ont adressé une pétition aux législateurs de l'Etat de New York invoquant en faveur de l'euthanasie les "droits de l'individu"

En 1974 J.Monod, L.Pauling et G.Thomson publient dans "The Humanist" de juillet le "Manifeste des Prix Nobel en faveur de l'Euthanasie": "Nous affirmons qu'il est immoral de tolérer, d'accepter ou d'imposer la souffrance. Nous croyons en la valeur et en la dignité de l'individu. Cela implique qu'on le traite avec respect et qu'on le laisse libre de décider raisonnablement de son propre sort"

En d'autres termes les "prix Nobel" demandaient à ce qu'on fournisse le moyen de mourir "doucement, facilement" à tous ceux atteints d'un mal incurable ou de lésions irrémédiables.

D – Le débat sur le "living will."

En 1967 Luis Kutner développa pour l'"Euthanasia Society of America" le modèle d'un document, appelé "living will", dans lequel une personne déclarerait qu'en cas de maladie mortelle, où il n'y aurait pas d'espoir de guérison, elle désirerait ne pas être maintenue en survie par des moyens artificiels et la suspension des soins. Dans le même document le sujet demanderait que lui soient de plus administrés des remèdes pour soulager ses souffrances même si cela

devait hâter le moment de sa mort. Cette idée connue rapidement une grande publicité.

En 1976 l'Etat de Californie reconnut la validité de telles directives. En 1977 sept autres états des USA avaient suivi. Aujourd'hui le living will est reconnut légalement par tous les Etats. Le "Patient Self-Determination Act" de 1990 requiert que les organismes qui délivrent des soins et participent au Medicare ou Medicaid donnent à tout malade, à son admission, la possibilité de signer une "advance directive".

En fait la plupart des dispositions légales prises par les Etats pour reconnaître l'"advance directive" n'entrent pas en conflit avec la morale catholique, car elles autorisent simplement l'abstention ou l'interruption de traitements quand ceux-ci ne font que prolonger une vie sans espoir de guérison. Cependant ces lois offrent des biais qui permettent par exemple aux médecins d'interrompre un traitement qui pourrait être efficace.

Depuis que le "living will" est entré en vigueur seulement 15% des Américains ont effectué une "advance directive". On a constaté une augmentation parallèle des cas d'euthanasie "directe" et de suicide. Un seul Etat (Mississipi) demande à ce que le "living will" soit enregistré, ce qui assure une meilleure protection du sujet. On a proposé d'étendre le "living will" au "suicide assisté" par injection.

E – La publicité faite autour de la "mort douce"

On a assisté depuis les années 70 à une publicité croissante en faveur de l'euthanasie, toujours présentée sous son aspect plus attrayant de "mort douce". Le 3 mars 1984 **Arthur Koestler** (77 ans) et son épouse Cynthia se suicident à Londres. Arthur Koestler souffre d'une maladie de Parkinson. Ils ont décidé de "mourir avec dignité" pour "s'auto-libérer" d'une vie considérée comme insupportable. Cette mort était un véritable acte de propagande pour l'"auto-libération". Koestler avait écrit en 1981 la Préface du livre "a guide to self-deliverance" destiné aux 8000 membres de la société EXIT, société britannique pour l'euthanasie volontaire. 18 groupes identiques sont nés aux USA, en Europe, en Asie, en Australie.

Aux USA en 1990 le Dr **Jack Kervorkian**, pathologiste au chômage du Michigan, utilise son "self-execution device" pour tuer Janet Adkins, âgée de 54 ans souffrant de maladie d'Alzheimer, à l'arrière de leur camionnette

Volkswagen. Depuis ce médecin a "assisté" la mort de plus de quinze personnes, la plupart d'entre elles dans la cinquantaine et indemnes de maladie terminale. Le Dr Kevorkian, qui cristallise les efforts des mouvements en faveur de l'euthanasie, a su adroitement utiliser les médias pour faire avancer sa croisade pour "l'aide à mourir". Chaque fois qu'il effectue une telle euthanasie il passe en télévision, et son avocat intervient sur la presse.

En 1991 "**Final EXIT**", un ouvrage offrant des instructions explicites sur la façon de se suicider a été un best-seller qui a reçu une ample publicité de la part des médias. Son auteur, Derek Humphry, ex-directeur de la Hemlock Society (société pro-euthanasie), a eu ainsi toutes possibilités pour promouvoir l'euthanasie. Plusieurs morts, dont celles d'enfants sont attribuables aux recettes distribuées par ce livre.

F – Vers une législation

Le 22 septembre 1977 le canton de Zurich (Suisse) a approuvé l'euthanasie par un référendum favorable. En janvier 1986 "The Hemlock society" a présenté un projet de loi dépénalisant l'euthanasie "active":"*humane and diginified death act*": d'après ce projet le médecin devrait accepter de donner la mort si le patient la réclame.

Aux Etats Unis le débat est entré dans les Cours de Justice: durant les dix dernières années plus de 50 cours ont autorisé l'arrêt d'alimentation et d'apport de fluides (oral et parentéral) pour des personnes sévèrement handicapées qui n'étaient pas en train de mourir. En 1973 l'*American Medical Association* déclare le "*Mercy killing*" contraire à sa politique. En 1975 l'évêque Casey supporte la famille Quinlan dans leur décision d'enlever le respirateur de **Karen Ann Quinlan**. Celle-ci respire d'elle-même et survit jusqu'en 1985. En 1990 la Cour Suprême des Etats Unis a jugé de son premier cas d'euthanasie, celui de **Nancy Cruzan**, une femme du Missouri atteinte d'un traumatisme cérébral sévère, qui avait repris conscience mais dépendait des autres pour son alimentation et ses soins de corps. Le cas fut renvoyé à la cour d'origine qui ordonna d'arrêter l'alimentation de Nancy Cruzan; celle-ci mourut après 12 jours sans alimentation ni liquides.

Le premier pays à faire le pas dans la légalisation de l'euthanasie a été la Hollande qui avait déjà dépénalisé l'euthanasie depuis les années 70. La Hollande a adopté en décembre 1993 une loi permettant la pratique de l'euthanasie par les

médecins . Un nouveau texte voté le 15 avril 1994 permet aux médecins de pratiquer librement l'euthanasie à condition de le déclarer à la justice en utilisant un formulaire-questionnaire qui les oblige à fournir les raisons de leur décision (il s'agit non d'une "légalisation" mais d'une "dépénalisation", l'euthanasie restant interdite par la loi). La pratique ayant précédé la loi, on sait que l'entrée en vigueur du code de droit positif hollandais sur la "mort douce" s'est traduit par une augmentation considérable des cas de "mort douce" reconnus par les médecins néerlandais: 454 en 1990, 591 en 1991, 1323 en 1992, 1328 en 1993, 3600 en 1995 (2,6% des décès)(soit une augmentation de 33% par rapport à 1990)[1]. Une commission d'Etat avait évalué le chiffre réel de morts euthanasiques à 3700 en 1991. Depuis cette date, on estime à 3600 le nombre d'euthanasies volontaires pratiquées chaque année dans ce pays[2]. En 2000, 2123 cas d'euthanasie ont été officiellement notifiés par les médecins nérlandais; 1893 concernaient des malades du cancer en stade terminal, 1773 actes ont été pratiqués à domicile par un médecin généraliste. Ces chiffres ne reflètent cependant qu'une partie de la réalité. On estime généralement à près de 4000 le nombre réel de cas d'euthanasie par an en Hollande[3]. Ceci est important, sans être cependant considérable. Après trente années de débats et vingt années de pratique, seulement 3,4% des morts sont provoquées actuellement en Hollande par suicide assité ou euthanasia[4]. Finalement, le 10 Avril 2001, les sénateurs néerlandais ont adopté le projet de loi concernant la légalisation de l'euthanasie volontaire et de l'assistance au suicide voté par les députés le 28 novembre 2000. Cette loi, qui parachève les avancées antérieures, entrera en vigueur le 1er janvier 2002. Les médecins qui pratiqueront en Hollande une euthanasie après cette date sous les conditions prescrites ne seront plus jugés automatiquement comme criminels dans les cours de justice. Le Comité pour les Droits de l'Homme de l'ONU a exprimé ses inquiétudes devant une loi qui risque fort de "banaliser" dans ses applications l'acte d'euthanasie, et entrainer d'autres pays sur la voie d'une telle législation. La Belgique est en fait en passe de copier la Hollande. Le Danemark

1 S.Perrier, Les Néerlandais pratiquent de plus en plus l'euthanasie, La Croix, 29/11/1996, p.9.

2 T.Sheldon, Holland decriminalises voluntary euthanasia, British Medical Journal, 21 April 2001, vol.322, n°7292, p.947.

3 A.Franco, Les Pays-Bas, premier pays au monde à légaliser la "mort douce", Le Monde, Jeudi 12 Avril 2001, p.1.

4 E.J.Emanuel, Euthanasia: where the Netherlands leads will the world follow?, British Medical Journal, 9 june 2001, n°7299, pp.1376-1377.

pour sa part avait suivi la Hollande en 1994, sous la forme non pas d'une loi positive mais d'un décret.

En 1994, le Dr Jack Kervorkian, inventeur de la machine "à aider le suicide", a demandé à ce que soit reconnu sur le plan Constitutionnel américain un "droit à mourir". Il a effectué quasi publiquement plusieurs "suicides assistés" sans être poursuivi par la justice.

En 1994 l'Australie du Sud a passé le *Consent to Medical Treatment and Palliative care Act*. Le 25 mai 1995 les territoires du Nord de l'Australie ont passé le *Northern territory of Australia rights of the terminally ill act*, la première législation permettant l'euthanasie "volontaire". Mais le Parlement Australien a abrogé cette décision - qui avait permis déjà quatre actes d'euthanasie - en Mars 1997.

En décembre 1994 l'Etat de l'Oregon (U.S.A) faisait approuver par plébiscite la "Measure 16", permettant à des patients souffrant de maladie incurable arrivée à son stade terminal de se procurer les drogues nécessaires à la terminaison de leur vie. Un second référendum, en 1996, a confirmé cette décision. La "Ninth Circuit US Court of Appeals" de New York, le 6 mars 1996, a rendu possible le "droit à mourir" de la part d'un malade en phase terminale, outrepassant ainsi l'interdiction du "suicide assisté". La Cour Suprême, saisie du fait, a jugé, en octobre 1997, que les Etats avaient le droit de l'autoriser. Le Ministre de la Justice américain, Janet Reno, a finalement décidé que les agents du gouvernement fédéral ne poursuivraient pas les médecins de l'Oregon qui prescriveraient des doses léthales de médicaments à leurs patients. La loi sur le "suicide assisté" est donc entrée en vigueur dans l'"Etat de l'Oregon. Elle n'a d'ailleurs pas entraîné la vague de "suicides assistés" que l'on aurait pu craindre: seulement 9 sur 10.000 morts (0.09%) surviennent dans cet Etat par suicide assité. Pour sa part, l'Etat du Michigan a rejeté à une majorité de 70% la proposition d'une législation qui aurait permis le suicide assisté, et les citoyens de l'Etat du Maine ont fait de même en l'an 2000.

III. Les racines actuelles de l'euthanasie

On peut se demander pourquoi la question de l'euthanasie, aussi vieille que le monde, a resurgi depuis la fin de la seconde guerre mondiale avec une acuité toujours croissance, promue par des sociétés puissantes et bien organisées.

A – L'UTILITARISME-HÉDONISME

Il est certain que la question de l'euthanasie est liée au processus de sécularisation, et au recul de la foi et de l'influence des Eglises. Mais il n'y a pas que ce phénomène en jeu.

Le sentiment de puissance conféré par l'essor des sciences et des techniques depuis la fin de la seconde guerre mondiale a entraîné nos contemporains à considérer la mort comme un accident, un dysfonctionnement auquel il doit pouvoir être remédié. Du coup on a relégué la mort par maladie ou par vieillesse dans la zone du non-dit, de ce dont on évite de parler, un peu comme une maladie honteuse.

L'**utilitarisme** productiviste, et sa conséquence, l'éthique de l'**hédonisme,** pour qui mort et douleur ne sont que négatifs, ont engendré une culture où douleur et souffrance sont considérés comme contre-valeurs et suscitent le refus.

Par ailleurs la perte du sens religieux, et donc du sens de la contingence de l'homme, ont amené une revendication de l'homme ŕ disposer pleinement de luimęme, de sa vie et de sa mort. On demande ŕ la médecine d'assurer "le total bien ętre physique, psychique et social" et donc aussi une mort indolore. Ce qui est devenu tabou est la nécessaire souffrance qui précčde la mort, que l'on ne veut męme pas envisager. L'euthanasie représente une fuite de la douleur et de l'agonie: avant d'ętre demandée dans le concret elle advient d'abord dans les esprits.

B – L'ACHARNEMENT THÉRAPEUTIQUE

Un autre facteur intervient encore: aujourd'hui on meurt à l'hôpital. Or la Médecine n'a pas encore réussi à découvrir sa propre sagesse. Jusqu'à présent tous les efforts de la médecine ont été pour prolonger la vie. Les progrès de la Médecine ont doté les médecins d'armes puissantes; les médecins ont appris à avoir confiance en eux et à relativiser la notion d'incurabilité; du coup est venu l'idée que, si quelque chose, même minime, peut entraver le cours d'une maladie , ce quelque chose doit être tenté: incurable aujourd'hui le malade ne le sera peut être pas demain. C'est ce qui a entraîné les médecins à vouloir toujours repousser l'échéance de la mort.

Un autre aspect de cet "acharnement thérapeutique" vient des besoins de la recherche: on a tendance à pousser certains traitements, certaines interventions aussi loin que possible, en dépit du caractère fatal du pronostic, uniquement pour étudier cette intervention nouvelle et ses capacités: le sujet mourant devient sujet

d'expérimentation. On ne peut condamner cet effort car la recherche est nécessaire; mais il est incontestable qu'il contribue au tableau si décrié aujourd'hui de l'"acharnement thérapeutique".

C – La deshumanisation de la mort

Aujourd'hui on ne meurt plus chez soi, on meurt à l'hôpital: cela a contribué à déshumaniser la mort. A cause de la technique on a oublié la dimension humaine de la mort. Or la thérapeutique, qui a ses droits, ne doit pas éliminer l'assistance humaine. Les gens qui meurent seuls, à l'hôpital, souffrent; et c'est à cause de cette souffrance qu'ils peuvent être amenés à demander l'euthanasie.

IV. LE DÉBAT

Plusieurs points doivent être passés en revus: la relativité de la notion d'incurabilité; l'ambiguïté de la "pitié"; le danger de "glissement" sur le plan juridique; a-t-on "droit à la mort"?

A – La notion d'incurabilité

Quand est-on certain qu'un malade est vraiment incurable? On connaît la facilité avec laquelle les médecins commettent des erreurs de pronostic. De plus la notion d'incurabilité dépend beaucoup des moyens mis en jeu. On connaît l'histoire de ce médecin qui venait d'achever son fils diphtérique et a alors appris la découverte du sérum Roux. En fait la majorité des médecins restent fidèles au serment prêté et préfèrent agir en "homme de l'art" plutôt qu'en "homme compatissant". On voit cela en Hollande où ce sont certains médecins qui arrivent à se spécialiser en euthanasie, les autres refusant de pratiquer ce geste.

B – L'ambiguïté de la pitié

La souffrance appelle certes la compassion: on achève le chien blessé qui se tord de douleur, on donne le coup de grâce au condamné. Refuserait-on ce geste de charité à l'innocent: de fait plusieurs catholiques convaincus, ont estimé qu'il était de leur devoir d'abréger les souffrances de leurs proches.

Cependant cette pitié est elle-même ambiguë: la douleur est en effet intolérable, mais pas seulement pour le malade; elle l'est peut être encore plus pour celui qui assiste le malade. En "libérant" le malade, ce sont eux qu'ils

libèrent. Respecte-t-on alors vraiment la liberté du malade? Ou bien ne le prend-on pas "au mot"? A un cri d'appel,on répond par un geste mortifère. Donner la mort dispense d'entendre cet appel; le "faites-moi mourir!" cache "Ecoute ma douleur, écoute moi, soulage moi!". Il est de fait humainement plus difficile d'"accompagner" un malade que de le supprimer.

C – Le risque de glissement sur le plan juridique

Les juristes sont très sensibles au danger de glissement . il se méfient de la "pitié" encore plus que le commun des mortels, car on peut mettre beaucoup de choses sous ce terme y compris l'élimination de parents pour cause d'héritage. Le juriste doit donc protéger l'individu sous peine de devoir acquitter un criminel réel. Un consentement même écrit n'a aucune valeur, car il peut être extorqué consciemment ou inconsciemment: la personne âgée peut se sentir à charge de sa famille ou de la société et consentir à sa mort pour"libérer les siens". Par ailleurs, si l'on admet légalement ne serait-ce que l'euthanasie agonique on passera vite d'une euthanasie "humanitaire"à une euthanasie "utilitaire" puis à une euthanasie "eugénique".

Le phénomène de la "brèche" se voit bien aujourd'hui aux USA où, bien qu'aucune législation positive n'ait été passée (excepté en Oregon) précisant les conditions dans lesquelles peut être pratiquée une euthanasie "humanitaire", les décisions pratiques des cours de justice autorisant l'arrêt de l'alimentation et de l'hydratation des malades, ou l'arrêt de leur réanimation ("débranchage" du respirateur) ont abouti à remettre aux mains des familles ou de la direction des hôpitaux un pouvoir de vie ou de mort sur les malades incapables d'exprimer leur volonté. Avec ces décisions de Cours de Justice les USA sont entrés d'emblée de jeu dans une euthanasie utilitaire prescrite par la loi et contre laquelle aucune objection de conscience de la part des médecins ou du personnel infirmier ne peut jouer.

En Hollande l'euthanasie n'avait pas attendu la promulgation de la loi pour se faire, mais cette promulgation a entraîné une escalade vertigineuse dans sa pratique. Les espoirs qui avaient été placés sur la justice qui devaient examiner tous les cas présentés et éventuellement punir les cas d'euthanasie abusifs ont été déçus: l'euthanasie est devenue une routine, et les juges ne sont pratiquement pas intervenus. Du coup les abus ne peuvent que se multiplier: sur décision de l'hôpital de Purmerend, un gynécologue a mis fin récemment aux jours d'une fil-

lette hydrocéphale qui pouvait bénéficier d'une intervention curative, et vivre encore de toutes façons plusieurs mois, et cela sans être en aucune façon inquiété par la justice.

D – Droit à la vie, droit à la mort

Droit à la vie. Si la législation répugne à autoriser l'euthanasie, c'est qu'elle veut protéger l'individu: tout être humain, de par sa vie même, a droit à la vie. Le fondement du droit est de refuser la violence et les empiétements sur les droits des uns et des autres: la justice doit refuser le droit que je peux être tenté de m'arroger de déclarer la vie de l'autre inutile ou gênante: "De quel droit puis-je refuser à un autre être vivant, fut-il handicapé, la même place au soleil que je revendique pour moi?"(Gaston Fessard, Pax Nostra)

A ce point de vue le droit doit défendre l'individu contre l'Etat et ses tentations d'eugénisme, il doit refuser le primat de la société sur l'individu.

Dans l'euthanasie "humanitaire" il y a aussi une violation du droit: je vois un enfant handicapé, je me penche sur le berceau de ce malformé, j'"ai pitié", je le tue: c'est une pitié bien égocentrique; je n'ai pas demandé son avis à l'intéressé; en fait je me suis débarassé du fardeau du malformé; or ce malformé a un droit fondamental à vivre puisqu'il vit.

Droit à vivre humainement. C'est là que se situe le débat. Les pro-euthanasistes déclarent que si la vie ne doit plus être "humaine" (vie de relation) alors il vaut mieux mourir humainement (dignement, par euthanasie). On veut justifier là l'euthanasie active. Sous vie "inhumaine" qu'entend-on? C'est bien là le problème. On met généralement sous ce terme la notion de "vie purement végétative"; mais cette notion est floue, elle méconnaît les possibilités de récupération, de sortie d'état végétatif dont les journaux nous parlent périodiquement.

Droit à la mort. Peut-on maintenant conclure de ce "droit à vivre humainement" un "droit à la mort"? Ce serait une contradiction pour le législateur qui a pour principe essentiel le respect de la vie. Le positif est du côté de la vie: c'est la vie qu'il faut protéger, pas le négatif. Un acte d'euthanasie pourrait bien être considéré comme "moralement légitime"(hurlement de celui qui supplie qu'on achève ses souffrances) mais ne pourrait être considéré légal que si la loi se renie elle-même. On ne peut prévoir d'exception à la protection de la vie sans miner la protection elle-même.

Droit à mourir avec dignité. Il y a un droit à mourir dignement, humainement, sans souffrances si celles-ci peuvent être évitées.Il s'agit de respecter la dignité de l'homme, de lui éviter des souffrances inutiles. Mais ce droit ne dispense pas du respect de la vie. La mort fait partie de la condition humaine, avec ses souffrances, ses humiliations. Ne pas accepter cela c'est être lâche: c'est cela le vrai message stoïcien; c'est le message de Cicéron dans le "Songe de Scipion": "Toi ô Publius, et toutes les personnes droites, vous devez conserver votre vie.. afin de ne pas paraître vous soustraire à la tâche humaine que Dieu vous a assignée"

On déclare que l'existence doit être responsable pour être "humaine", digne d'être vécue. Pourquoi ne pas vouloir assumer sa mort comme on assume sa vie?

Ce droit de mourir avec dignité comporte le droit à être soigné, avec un soin humain: ce soin doit tendre à alléger les souffrances et les angoisses, à aider à mourir sereinement, sans imposer une lutte interminable et inutile. Un "traitement humain" vise à aboutir à la mort de façon naturelle, sans qu'elle soit artificiellement induite. Cela signifie que le recours aux moyens artificiels qui ralentissent le processus de mort doit être raisonnable, proportionné. Tout doit être décidé en fonction de l'intérêt supérieur du patient.

Droit à vivre sa mort. On escamote la mort. On la met entre parenthèses. Pourquoi? Parce que la mort gêne, qu'elle est un scandale, qu'elle est tragique et qu'on rejette le tragique parce qu'il nous tire hors de nos préoccupations coutumières. Le monde des vivants est "occupé", en proie au "souci", à l'organisation du divertissement; on refuse ce qui dépasse l'homme; on passe sous silence l'agonie de Jésus, sa passion: on déclare que "c'est du dolorisme"; on la dédramatise. La société actuelle est "antitragique": elle refuse la fatalité, au nom de la programmation; on ne veut plus "se briser contre le sublime"(Nietzche): on préfère contourner les obstacles. C'est ce qui entraîne la réduction de sens de la vie. Antitragique, la civilisation technique s'efforce d'arracher la mort au sens, à l'humain, au sacré: elle veut proportionner la mort à la mesure de l'homme, la rabaisser.

Mais la mort ne doit pas être "proportionnée à l'homme", "désacralisée"; elle est un événement capital qui donne son sens à la vie; elle est antitechnique par principe; elle est un événement absolu, elle "advient", elle restitue le sujet à lui-même, le place devant un inaccomplissement. On a le "droit de vivre sa

mort". La dernière phase de la vie n'est pas dénuée de sens, au contraire. Elle peut être traversée par l'expérience surprenante de la fraternité humaine.

E – Dieu, maître de la vie

Elevons maintenant le débat du niveau "humaniste" au niveau de la foi. Le commandement de Dieu "Tu ne tueras pas" ne connaît pas de circonstances atténuantes (les questions de la peine de mort, de la légitime défense et de la guerre de défense sont d'une autre nature puisqu'elles impliquent la défense de la propre vie contre une agression injuste, la notion de la justice et celle du bien commun). Donc l'euthanasie est une violation de la loi divine. L'erreur de jugement (compassion) ne change rien ŕ l'objectivité de l'acte. Le mal de l'euthanasie est le mal de la suppression d'une vie humaine.

Dieu a un dessein sur l'homme, et ce dessein s'exprime dans la Providence. Si l'homme intervient sur ce dessein, il s'arroge le titre de Dieu, il attente à la souveraineté de Dieu. L'euthanasie attente au sens du sacré; elle désacralise la mort, elle refuse la souveraineté de Dieu, elle reprend la promesse du serpent dans le livre de la Genèse: "Vous serez comme des dieux".

La mort est une épreuve capitale où l'homme se découvre dans sa pauvreté, sa contingence, seul; il sait qu'il doit tout quitter, qu'il faut faire l'arrachement; il découvre son néant face à Dieu. L'attitude du chrétien doit être celle du fils qui accepte. Pour le chrétien la mort est celle que Dieu a voulu pour lui, au moment, de la manière qu'il a voulut.

E – La souffrance est-elle inutile?

Le "Manifeste sur l'Euthanasie" déclare que "la souffrance inutile est un mal". Il s'agit là de l'argument le plus fort en faveur de l'euthanasie, si on se situe dans la perspective du matérialisme et du sécularisme athée. Si l'homme ne doit à personne d'autre sa vie, alors il est effectivement maître de lui-même et peut décider de sa mort. Si l'idéal de l'homme est le bien être en ce monde, si ce qui donne sens à sa vie est la bonne santé, la beauté, la force, l'avenir facile, alors effectivement une vie de souffrances sans espoir de guérison est "inutile", ne vaut pas la peine d'être vécu. Seulement cela veut dire que la vie humaine n'est valable que tant qu'elle est jeune, saine, belle et heureuse; l'homme qui aurait le mérite de vivre, dans cette perspective, serait celui qui serait en bonne santé, intelligent, utile à la communauté. Il y aurait de ce fait des vies humaines sans

valeur: il serait logique d'éliminer les handicapés, les malades atteints de maladies graves, incurables: c'était la position de Platon, ce fut celle du nazisme, c'est celle où il existe un totalitarisme d'Etat qui permet de décider pour des raisons utilitaires l'élimination des "bouches inutiles". Des siècles d'imprégnation chrétienne font que l'opinion publique en Occident s'insurge encore contre une telle vision; et pourtant c'est elle déjà qui est passée dans la pratique des Etats Unis avec les jugements de tribunaux.

Au niveau chrétien, nous montons d'un degré au dessus de cette conception de la valeur de la vie humaine, quelqu'en soit la façon d'exister. Le chrétien sait que la souffrance n'est pas inutile, qu'elle est un mal,certes, mais un mal dont Dieu s'arrange pour tirer un bien, parce qu'il n'y a pas de mal absolu. La souffrance, fruit du péché, est certes à combattre; mais elle a été rachetée par le Christ. Non seulement le Christ a divinisé, sacralisé la souffrance, mais, en mourant, il a "sacralisé" la mort: il en a changé le signe, transformant le fruit négatif du péché en instrument de salut. Celui qui souffre peut unir ses souffrances à celles du Christ. Dans la souffrance de l'innocent, dans les ultimes souffrances de l'agonie et de la mort, se reproduit l'image et le mystère du Christ .

V. L'ENSEIGNEMENT DU MAGISTERE DE L'EGLISE

A – CONDAMNATION DE L'EUTHANASIE

La condamnation de l'euthanasie par le Magistère de l'Eglise est. La Déclaration de la Sacrée Congrégation pour la Doctrine de la Foi du 5 Mai 1980 affirme: "Il faut le dire avec fermeté, rien ni personne ne peut autoriser que l'on donne la mort à un être humain innocent, foetus ou embryon, enfant ou adulte, vieillard, malade incurable ou agonisant. Personne ne peut demander ce geste homicide pour soi ou pour un autre confié à sa responsabilité, ni même y consentir, explicitement ou non. Aucune autorité ne peut légitimement l'imposer , ni même l'autoriser. Il y a là violation d'une loi divine, offense à la dignité de la personne humaine, crime contre la vie, attentat contre l'humanité"(n°2)

La condamnation couvre ainsi tous les types d'atteintes à la vie humaine, et lie avortement et euthanasie.

Le texte de la Déclaration **fait appel au fondement rationnel, laïc, universel de la vie humaine** et de son droit au respect pour faire comprendre le refus de l'euthanasie. Il entend ne pas fonder la polémique contre l'euthanasie sur les seuls raisons de foi, comme si la défense de la vie des malades et des

mourants n'était un devoir que pour les chrétiens. La vie est un bien reconnaissables par tous ceux qui font appel à leur raison et recherchent la vérité objective.

B – UTILISATION PROPORTIONNÉE DES MOYENS THÉRAPEUTIQUES

Nous avons le devoir de rendre la mort digne de l'homme et du croyant. L'expression "**mourir dans la dignité**", abusée par les partisans de l'euthanasie pour couvrir l'homicide par pitié d'un voile attrayant, n'en est pas moins justifiée: elle indique un devoir éthique. Certes, la plupart des gens meurent de façon sereine; mais il est vrai qu'il y a des cas où la mort est précédée de souffrances atroces qui ôtent toute liberté au malade et l'écrasent, physiquement et moralement. La Déclaration dit à ce propos: "Il est aujourd'hui très important de protéger au moment de la mort la dignité de la personne humaine et la conception chrétienne de la vie contre une technicité qui risque de devenir abusive. Aussi certains en sont-ils venus à parler d'un "**droit à la mort**", expression qui ne désigne pas le droit de se donner ou de se faire donner la mort comme on le veut, mais **le droit de mourir dans la dignité humaine et chrétienne, en toute sérénité**"(n°4)

La Déclaration introduit ici une nouvelle expression, liée aux progrès de la médecine. Au temps de Pie XII on parlait de **moyens "ordinaires"** et "**extraordinaires**", et l'on offrait la directive suivante: est obligatoire l'usage des moyens ordinaires pour le soutien du malade; on peut par contre renoncer, avec le consensus du malade, ou à sa requête, aux moyens extraordinaires, même si ce renoncement anticipe la mort. Le caractère "extraordinaire" était rapporté soit aux souffrances supplémentaires que ces moyens entraîneraient, soit à leur coût excessif (et l'on faisait ici un jugement bénéfice/coût licite parce que posé sur le même malade), soit à la difficulté de se les procurer. Avec les progrès de la médecine cette distinction est devenue de plus en plus floue, car ce qui était jugé la veille moyen extraordinaire (scanner)(respirateur) devient aujourd'hui moyen ordinaire. Il faut donc trouver un autre critère de distinction non plus basé sur le moyen thérapeutique à utiliser mais plutôt sur le résultat qu'on peut en attendre. C'est ce que la distinction entre "**moyens proportionnés**" et "**disproportionnés**" tente de faire: "Naguère les moralistes répondaient qu'on n'est jamais obligé d'employer les moyens "extraordinaires". Cette réponse, toujours valable en principe, est peut-être moins éclairante aujourd'hui, en raison de l'imprécision du terme et de l'évolution rapide de la thérapeutique. Aussi certains préfèrent-ils

parler de moyens proportionnés et disproportionnés. De toute manière on appréciera les moyens en mettant en rapport le genre de thérapeutique à utiliser, son degré de complexité ou de risque, son coût, les possibilités de son emploi, avec le résultat qu'on peut en attendre, compte tenu de l'état du malade et de ses ressources physiques et morales."(n°4)

La Déclaration donne quatre critères de grande utilité pour distinguer le proportionné du disproportionné: "S'il n'y a pas d'autres remèdes suffisants, il est permis de recourir, avec l'accord du malade, aux moyens que procure la technique médicale la plus avancée, même lorsqu'ils sont encore au stade expérimental et ne vont pas sans quelque risque.."

- "Il est permis d'interrompre l'application de ces moyens lorsque les résultats en sont décevants. mais, pour une telle décision, on tiendra compte du désir raisonnable du malade et de sa famille, ainsi que de l'avis des médecins particulièrement compétents.."
- "Il est toujours permis de se contenter des moyens normaux que la médecine peut offrir. On ne peut donc imposer à personne l'obligation de recourir à une technique déjà en usage, mais encore risquée ou très onéreuse.."
- "Dans l'imminence d'une mort inévitable malgré les moyens employés, il est permis en conscience de prendre la décision de renoncer à des traitements qui ne procureraient qu'un sursis précaire et pénible, sans interrompre pourtant les soins normaux dus au malade en pareil cas"

A ce propos il convient de préciser que dans les "soins normaux dus au malade" entrent l'alimentation et l'hydratation, l'aspiration des secrétions bronchiques, les soins locaux aux ulcères, escarres de décubitus, infections cutanées.

C – Refus de l'acharnement thérapeutique

Le refus de l'acharnement thérapeutique indiqué dans le dernier article de la Déclaration conduit à préciser les critères de la mort., et de la "constatation de mort". Cette définition a fait l'objet de divers documents. La charte de Genève de 1968 définissait l'"état de mort" sur l'association de la cessation de tout signe de vie de relation, l'absence de respiration spontanée, l'atonie musculaire et l'abolition des réflexes, la chute de la pression artérielle à l'arrêt des pharmacologiques, le tracé EEG plat. Ces critères sont toujours sous discussion, car ils ne suffisent pas; mais leur présence est un minimum obligatoire pour pouvoir déclarer un malade mort. Le point le plus délicat concerne les comas, puisqu'il

y a des cas de récupération de conscience chez des malades qui présentaient tous les signes de mort cérébrale.

En pratique:

- dans le cas d'un coma considéré comme "réversible" il faut utiliser tous les moyens disponibles pour soutenir la vie du patient car la récupération d'une vie humaine vaut tous les sacrifices. Cela est d'autant plus nécessaire que le patient ne peut exprimer de consensus.

- quand le coma se présente "irréversible", il n'est pas obligatoire de mettre en jeu des moyens thérapeutiques onéreux en coûts matériels et en personnel, car ceux-ci ne feraient que condamner le malade au prolongement d'une agonie sans qu'il y ait possibilité de reprise de conscience et de relation. Il y a cependant obligation de maintenir les soins ordinaires (en particulier hydratation et alimentation parentérale). Mais le jugement d'irréversibilité du coma et d'irrécupérabilité de la conscience n'est pas des plus faciles ni des plus sûrs.

- prolonger la vie de façon purement artificielle après cessation des fonctions cérébrales, EEG plat, absence de réflexes,absence de respiration, pas de pouls perceptible serait une offense faite au mort et à sa mort, et un dommage infligé au parents du mort.

Le concept d'acharnement thérapeutique recouvre en définitive deux cas:

- la prolongation de la vie de façon artificielle (respirateur, pharmacodynamiques pour soutenir le coeur, pace-maker) sur un patient en état de mort clinique

- la mise en jeu de moyens thérapeutiques médicaux ou chirurgicaux disproportionnés au cas, parce que ne pouvant amener une amélioration.

Mais il faut savoir qu'il y a des cas de comas irréversibles où le malade survit avec les seuls soins ordinaires, d'une vie purement végétative, pour des mois (cas fameux de Karen Quinian, jeune fille plongée dans le coma le 14 avril 1975, pour laquelle la Cour suprême du New Jersey avait reconnu le droit du père à faire débrancher le respirateur et qui a continué à vivre après ce débranchement). Dans de tels cas il est difficilement justifiable de soustraire l'assistance par soins ordinaires car il s'agit là toujours d'une vie humaine. On ne peut pas introduire de distinction entre "vie humaine" comprise comme vie biologique, et vie personnelle, comprise comme vie de relation. Au stade de "coma dépassé", avec EEG plat le cortex est très certainement compromis mais pas les centres profonds de l'encéphale. Il s'agit toujours d'une personne, mais dont l'organe permettant la vie de relation (cortex) est détruit.

D – Usage des analgésiques

L'enseignement de Pie XII, confirmé par la Déclaration de la Sacrée congrégation a déclaré licite l'usage des analgésiques, męme s'il comporte, en cas de maladie mortelle ŕ court terme, le risque d'abréger la vie, ŕ condition qu'il n'y ait pas d'autre moyen de calmer la douleur. Il est licite d'utiliser des antalgiques qui diminuent ou enlčvent la conscience, ŕ condition que les patient ait eu le temps d'accomplir ses devoirs familiaux, moraux, religieux; il n'est donc pas licite de priver le moribond de sa conscience sans grave motif.

L'usage des antalgiques ne peut se faire qu'avec l'accord du malade. Celui-ci peut les refuser s'il veut donner à sa douleur un sens plus plein de "participation aux souffrances du Christ" et "d'union au sacrifice rédempteur" offert par le Christ à la volonté du Père.

Il n'est par contre pas licite d'employer volontairement des analgésiques à doses massives pour effectuer, sous couvert d'analgésie, une véritable euthanasie.

VI. Jusqu'à la mort accompagner la vie

Tout ce qui vient d'être dit sur le licite et le non licite est très juste, mais ne constitue pas une réponse suffisante dans le débat actuel sur l'euthanasie.

La vraie réponse aux manifestes en faveur de l'euthanasie est dans l'accompagnement du malade mourant ou incurable. C'est en fait la réponse chrétienne par excellence, contre laquelle les objections s'arrêtent, à moins qu'on veuille tourner en dérision l'amour, la patience, la capacité professionnelle de ceux qui se sont dédiés à ce service des mourants - ou plutôt à ce service des vivants dans leur chemin vers la mort:"jusqu'à la mort accompagner la vie".

Sur le plan médical, on peut toujours calmer la souffrance. Le développement de la pharmacopée antalgique, une meilleure connaissance des effets des antalgiques et de leurs conditions d'utilisation optimales font qu'aujourd'hui le médecin est beaucoup moins démuni qu'avant sur ce plan. Très souvent en fait les douleurs "résistantes aux antalgiques" sont des douleurs qui ont été au départ insuffisamment calmées, avec des doses inadéquates, et en laissant la douleur revenir avant de la calmer de nouveau. On sait qu'en administrant des opiacés par voie orale, de façon régulière, et en adaptant bien les prises à la douleur, on peut arriver à éviter l'apparition de cette angoisse de souffrir qui, chez le malade, multiplie la douleur. Et le plus souvent on peut calmer efficacement le malade

sans que sa conscience soit altérée, et sans que se crée le fameux phénomène de dépendance que redoutaient tant les médecins d'antan.

Calmer pharmacologiquement la douleur est possible, mais ne suffit pas. Le drame des cancéreux comme des grands malades arrivés à la phase terminale d'une affection chirurgicale ou médicale est un drame psychologique: ils se sentent ou se voient abandonnés par le médecin, parfois aussi abandonnés par leur famille, et c'est alors que la demande d'euthanasie vient à l'esprit, demande qui est en fait un "au secours". Il est donc nécessaire d'accompagner humainement le malade, de créer autour de lui un climat d'écoute et de confiance dans lequel il pourra faire son "travail de mourir".

On ne peut pas aborder cette question sans parler du "Mouvement des Hospices", du docteur Cicely Saunders et du St Christopher's Hospice qu'elle a fondé à Londres pour l'accompagnement à la mort des tuberculeux et des cancéreux (1967). Aujourd'hui ce "Mouvement des Hospices" a fait de nombreux émules de par le monde parmi lesquels il faut citer en premier lieu le St Victoria Hospital à Montréal, et le service du Docteur Sebag-Lanoé à l'hôpital Paul-Brousse à Villejuif, modèle de prise en charge du vieillard jusqu'à sa mort. Le médecin dans ces centres ne se voit plus chargé de "lutter pour la vie" mais de "soulager la souffrance". L'expérience de près de trente ans de ces centres est extrêmement positive: si notre civilisation est capable de gestes de mort, elle est aussi capable de gestes de vie et d'amour.

B. – L'AVORTEMENT

INTRODUCTION

La question du respect - ou du non respect - de la vie humaine vient certainement au premier plan des défis que le monde d'aujourd'hui lance à la famille, sanctuaire de la vie humaine.

Dès 1984, le Saint Père a commencé a parler, dans ses diverses allocutions, de l'existence, au sein de nos sociétés d'une "culture de mort"[5]. Sous ce terme, le Saint Père ne désigne pas, certes, une civilisation basée ou centrée sur la mort, mais une certaine inclinaison, diffuse dans la société actuelle, en faveur de la

5 *Ai giovani venuti a Roma per il Giubileo*, Roma, 14 aprile 1984, in *Insegnamenti* VII,1, 1984, p.1022.

mort. La "culture de mort" consiste dans le partage, au sein de la société actuelle, d'un point de vue mortifère, où l'on fait facilement un choix en faveur de la mort, contre la vie. La mort n'est, certes, pas présentée par les tenants de cette culture comme désirable en elle-même, mais comme la solution la plus facile pour régler les problèmes. Plutôt que d'essayer d'apporter des solutions humaines aux situations de détresse, on préfère éliminer le sujet du problème.

Ainsi, la perte du sens du caractère sacré et intangible de la vie humaine, s'associant à des attitudes d'indifférence, de mépris ou de rejet à l'encontre de la vie des autres êtres humains, a conduit au développement d'une mentalité "anti-vie" dans les pays développés. Cette mentalité a elle-même permit la constitution des structures sociales porteuses de mort. Les résultats de ce processus sont impressionnants.

Le premier résultat de la diffusion de cette culture de mort est la banalisation actuelle de l'avortement, et sa généralisation à un niveau unique dans l'histoire humaine.

Il n'a jamais existé une civilisation où l'avortement provoqué n'ait pas été considéré comme un crime grave, une affreuse dépravation. Dans la pratique des lois, l'embryon était de fait considéré et traité comme une personne humaine, protégée par l'Etat.

En notre siècle, commençant avec l'Union soviétique en 1920, puis l'ensemble des pays communistes [6], continuant avec l'"*Abortion Act*" du 17 octobre 1967 en Grande Bretagne, puis la fameuse décision de la Cour Suprême des Etats Unis **Roe versus Wade** de 1973[7], cette protection assurée par la loi s'est trouvée progressivement retirée dans tous les pays industrialisés[8], et, aujourd'hui, dans un nombre croissant d'autres pays, pour permettre un nombre tou-

6 URSS 1920, 1955; Chine 1953, République démocratique de Corée Mars 1950, Mongolie 6/7/1960, Viet Nam 1971, Cuba 1964.

7 La Cour Suprême des USA a déclaré que l'embryon humain jusqu'à la 28° semaine ne pouvait être considéré comme une personne protégée par la Constitution Américaine et ne pouvait donc jouir de la protection garantie par les lois des Etats aux citoyens des USA.

8 La plupart des pays du monde occidental (Danemark 1973; Autriche 1974; Allemagne Fédérale 1974; Suède 1974; France 1975; Norvège 1975; Islande 1975; Grèce 1978; Italie 1978; Portugal 1984; Espagne 1985) et des pays industrialisés (République de Corée 1973; Japon 1948; Singapour 1969) ont aujourd'hui dépénalisé l'avortement.

jours plus important d'avortements provoqués[9]. On peut parler à ce propos d'une véritable "révolution culturelle"[10].

9 L'avortement reste poursuivi comme un crime, même pour sauver la vie de la mère, dans les pays suivants: Philippines, Mauritius (Ile Maurice), Djibouti, Bhutan, Nepal, Saint Marin, Malte, la République Dominicaine, le Honduras, le Chili, la Colombie.

Partout ailleurs, l'avortement a été dépénalisé et peut être pratiqué pour des raisons médicales.

Dans de nombreux pays, l'avortement peut être de plus pratiqué en cas de viol, d'inceste, de difficultés économiques, et même sur simple demande de l'intéressée. La législation modifiant les anciens codes pour permettre l'avortement dans ces conditions a été passée aux dates suivantes:

Europe de l'Ouest: Autriche 23/2/1974; Belgique 4/4/1990; France 17/1/1975; Allemagne (République Fédérale), June 1974, puis Février 1976; Allemagne (réunifiée) 26/6/1992; Luxembourg 1978 (mais application restreinte); Hollande 1/5/1981; Suisse 1/7/1942.

Europe du Nord: Danemark 13/6/1973; Finlande 24/3/1970; Islande 22/5/1975; Irlande, avortement possible depuis 1994 mais sous conditions restreintes; Norvège 13/6/1975; Royaume Uni 17/10/1967; Suède 14/6/1974;

Europe du Sud: Grèce 14/10/1978, 28/6/1986; Italie 22/5/1978; Portugal 11/5/1984; Espagne 5/7/1985;

Amérique du Nord: Canada 31/1/1988; Etats Unis 22/1/1973, 29/6/1992 (vs *Casey*).

Caraïbes: Barbades (n'autorise cependant pas l'avortement sur demande) 11/2/1983

Afrique du Nord: Tunisie 1973.

Asie: République de Corée 30/1/1973; Japon 1948; Singapour 20/12/1969.

Océanie: Australie 1996-1969.

.United Nations, Department of Economic and social Development, New York, « *Abortion Policies: A Global Review*», vol.I Afghanistan to France, 1992; Vol.II, Gabon to Norway, 1993; vol.III, Oman to Zimbabwe, 1995.

United Nations, Department for economic and Social Information and Policy Analysis. Population Division. «*World Abortion Policies 1994* »(Chart)

10 Lois ayant permis l'avortement (pour toutes raisons, y compris sur simple demande personnelle) dans les pays communistes:

Europe de l'Est: URSS, Bielorussie, Esthonie, Lettonie, Lithuanie, Moldavie, Ukraine 16/11/1920, restreint 27/6/1936, élargi 23/11/1955 et 1987 (vacuum aspiration); Allemagne (République démocratique), 9/3/1972; Bulgarie 27/11/1956; Hongrie depuis 1950, décrets 1953 et 1956; Pologne 11/7/1932 puis 27/4/1956, restreint en février 1993; Roumanie 1957, restreint en 1966 et 1989, libéralisé à nouveau 26/12/1989; Slovaquie 23/10/1986, restreint janvier 1993; Tchécoslovaquie August 1950, précisé 19/12/1957.

Europe du Sud: Albanie depuis 1950, code 15/6/1977, sur simple demande depuis juin 1991; Yougoslavie 1952, loi le 21/2/1974.

Asie: Comme l'URSS: Kazakhstan, Kyrgysstan, Tajikistan, Turkmenistan, Uzbekistan; Chine 1953 puis 1974 (employé comme moyen de contrôle de la population), République démocratique de Corée Mars 1950; Mongolie 6/7/1960, 1986; Viet Nam 1971.

Caraïbes: Cuba 1964

lule-oeuf, issue de la fécondation, et jusqu'à la naissance, on peut dire qu'il n'y a pas de différence substantielle mais seulement une **différence de développement** entre le zygote qui suit immédiatement la conception et le nouveau-né à la naissance.

Les données biologiques nous permettent d'affirmer que la corporéité qui commence son cycle vital dans la formation du zygote est une corporéité humaine et que c'est le même individu biologique qui est en développement depuis la fusion des gamètes jusqu'au stade de l'adulte. Cependant, la biologie ne nous permet pas de dire que l'embryon est "de nature humaine" et peut être appelé un "individu humain" dans le sens anthropologique du terme, parce que une telle dénomination implique un jugement de valeur sur l'esprit qui s'incarne dans cette corporéité humaine. Il faut donc, à ce niveau, passer par un moment de réflexion anthropologique pour compléter ce que la biologie nous dit de l'embryon humain.

B – La nature humaine de l'individu embryon[12]

1. Le début de la corporéité humaine signe le début même de l'individu humain.

Le devenir propre de tout être biologique comporte un *développement dans la continuité et dans l'identité* de l'être. Nous avons de fait, à notre niveau d'adultes, l'expérience vécue de la permanence de notre identité dans le temps, en dépis des transformations de notre corps[13].

La vie corporelle de l'homme n'est pas quelque chose d'extrinsèque au "je", mais représente la valeur fondamentale de ce "je". *La corporeité n'appartient donc pas au domaine de l'avoir mais à celui de l'être*: le corps n'est pas quelque

12 R.Lucas Lucas, *Statuto antropologico dell'embrione umano*, in *«Identità e statuto dell'embrione umano»*, Pontificia Academia Pro Vita, Libreria Editrice Vaticana, 1998, Città del Vaticano, pp.159-185

13 J.Watson, prix Nobel de médecine, a calculé que les cellules du corps humain se renouvellent à un rythme d'environ 0.5% par jour. Comme le corps d'un individu adulte possède environ 60 milliards de cellules, on peut dire que, chaque jour, ce sont 300 millions de nos cellules qui se renouvellent; à ce rythme, on en déduit que l'organisme se régénère quasi entièrement en sept mois. Mon corps actuel n'est pas le même que celui que j'avais il y a cinq ans, et est certainement différent de mon corps infantile, foetal et embryonnaire. Pourtant, contitutivement, il est identique. Je suis le même individu, mon "Je" est le même qu'il y a dix ans.

chose que je possède: il participe pleinement à la réalisation de "moi-même". Je ne possède pas mon corps. C'est mon corps qui est "moi-même".

Certes, la vie corporelle n'épuise pas toute la richesse du "je", qui est avant tout spirituel et transcende le corps lui-même et la temporalité. Mais il est indispensable à *l'incarnation du "je"*. Mon corps n'est pas seulement un moyen pour moi d'entrer en relation avec le monde: il est la condition indispensable pour que je puisse vivre ma propre vie dans le monde. Il est le fondement unique dans lequel et au travers duquel mon "je" entre dans le temps et dans l'espace. Comme l'écrit Jean Paul II dans sa "*Lettre aux Familles*", je suis un *corps spiritualisé* en même temps qu'un *esprit incarné*[14]. **J'existe au travers du corps**.

L'anthropologie philosophique contemporaine a bien mis en évidence cette idée du **"corps-sujet"**. Il ne peut exister de personne humaine qui ne soit pas en même temps un je-spirituel et un je-corporel.

C'est précisément cette notion du "corps-sujet", c'est-à-dire de l'inséparabilité de l'esprit-sujet et du corps qui nous amène à conclure que *le début de la corporéité humaine signe le début même de l'individu humain.*

2. L'embryon humain possède une potentialité active.

L'expression "**en puissance**" indique, dans la pensée d'Aristote[15], un *rapport réel à l'acte*: potentiel est ce qui peut devenir quelque chose par sa vertu propre et le devient à moins que ne surgissent des obstacles insurmontables. La **potentialité active** manifeste la capacité constitutive d'un être de se développer "*ex natura sua*". Cependant, dans le discours de ceux qui contestent l'individualité de l'embryon des premiers jours, le mot "potentialité" se trouve réduit à ne plus exprimer qu'une *simple possibilité hypothétique*.

Pour être clair on devrait dire que l'embryon humain est un vrai être humain, et que ce qui est "en potentiel" n'est pas son essence, sa nature d'individu de l'espèce humaine, mais l'actualisation complète de ses capacités essentielles qui nécessitent une maturation biologique graduelle. Les gamètes ne possèdent

14 Giovanni Paolo II, *Lettera alle famiglie "Gratissimam Sane"*, 1994, n°19.

15 R.Lucas Lucas, *Statuto antropologico dell'embrione umano*, in «*Identità e statuto dell'embrione umano*», Pontificia Academia Pro Vita, Libreria Editrice Vaticana, 1998, Città del Vaticano: 159-185, pp.163-165.

. E.Berti, *Quando esiste l'uomo in potenza? La tesi di Aristotele*, in S.Biolo (a cura di), «*Nascia e morte dell'uomo*», Marietti, Genova, 1993, pp.115-123.

qu'une "*potentialité passive*", c'est-à-dire la simple possibilité de subir des transformations sous l'action de facteurs extérieurs à eux. Le zygote, lui, possède les caractères de la *potentialité active* parce que, de lui-même, en absence d'obstacles, il porte au développement complet de l'être humain. Avec l'embryon, nous ne sommes donc pas face à un "homme en potentiel" dans le sens d'un "homme posssible". Nous sommes face à un homme actuel et réel.

L'embryon est un enfant potentiel, un adulte potentiel, une personne âgée potentielle. Mais il est déjà un être humain. Comme le disait Tertullien: "***Il est un homme celui qui le sera***"[16].

3. Conclusion.

Les donnés biologiques et anthropologiques nous portent ainsi à la conclusion que l'embryon est un individu de nature humaine, un individu humain. Cela justifie pleinement sa **dignité** et son **inviolabilité**, ainsi que l'exprime l'"*Instruction*" *Donum vitae*:

«Le fruit de la génération humaine dès le premier instant de son existence, c'est-à-dire à partir de la constitution du zygote, exige le respect inconditionnel moralement du à l'être humain dans sa totalité corporelle et spirituelle.»(I,1)

C - L'IDENTITÉ PERSONELLE DE L'EMBRYON HUMAIN[17]

Peut-on aller plus loin et reconnaître à l'embryon la qualité de personne humaine? C'est précisément la notion de "personne" qui fonde, en dernière

16 Tertulliano, *Apologeticum*, IX,8: *Homo est et qui est futurus*. Tertullien, Apologétique, Paris, Les Belles Lettres, 1971, p.22

17 A.Sutton, *Ten Years after the Warnock Report: Is the Human Neo-Conceptus a Person?*, Linacre Quaterly, May 1995, pp.63-74.

. Rev.Dr.Antonio Puca, *Ten Years on from the Warnock Report: Is the Human Embryo a Person?*, Linacre Quaterly, May 1995, pp.75-87.

. W.E.May, *The moral Status of the Embryo*, Linacre Quaterly, vol.59, n°4, November 1992, pp.76-83.

. V.Possenti, *La bioetica alla ricerca dei principi: la persona*, Medicina e Morale, vol.42, nov.-dic.1992. n°6, pp.1075-1096.

. A.Caturelli, *Identity and Status of the Human Embryo from the perspective of Metaphysics*, in « *Identity and Statute of Human Embryo. Proceedings of third assembly of the Pontifical Academy for Life, Vatican City, february 14-16 1997*», edited by J.de Dios Vial Correa, E.Sgreccia, Libreria Editrice Vaticana, 1998, pp.332-341.

. R.Lucas Lucas, *Statuto antropologico dell'embrione umano*, in «*Identità e statuto dell'embrione umano*», Pontificia Academia Pro Vita, Libreria Editrice Vaticana, 1998, Città del Vaticano, pp.159-185

analyse, la valeur de l'individu de nature humaine. Si l'on reconnaît que l'embryon, étant un individu humain, a valeur de personne humaine, alors il doit être traité "comme" une personne humaine.

Le terme de "personne" désigne l'être humain individuel existant réellement. Elle désigne "cette" nature humaine qui subsiste réellement et **qui est le sujet de ses propres actes**. Par le terme de "personne humaine" on veut donc indiquer *tout ce qui est spécifique à l'homme*, ce qui le différencie des autres êtres vivants et fonde sa dignité et ses droits, cependant non à un niveau abstrait, nais *au niveau de l'individu singulier*, concret, au niveau du sujet.

La définition de Boèce «*naturae rationalis individua substantia*» - substance individuelle de nature rationnelle - [18] est reprise par Saint Thomas qui la reformule de manière plus parfaite: «*subsistens in rationalis natura*» - individu subsistant de nature rationnelle[19]. La personne est un "individu", une "substance individuelle", séparée des autres par son essence; mais c'est la "rationalité" qui est la différence spécifique qui distingue les hommes des autres individus substantiels.

La personne se présente à nous au travers des manifestations de la rationalité. Cependant, *il n'est pas requis que la rationalité soit présente comme opération en acte*; il suffit qu'elle soit présente comme **capacité**: ainsi est aussi personne celui qui dort, celui qui est dans le coma avec possibilité de récupération ou celui qui est enfant non encore capable de parler. Un individu n'est pas personne parce qu'il se manifeste comme tel, mais il se manifeste comme tel parce qu'il est personne, selon l'adage:"*agere seguitur esse*".

Le critère fondamental de la personne n'est pas dans les manifestations de la rationalité mais se trouve dans la nature propre de l'individu. Comme la nature humaine est rationnelle, je peux appeler un individu humain "personne", et cela même s'il reste silencieux, s'il est immobile, s'il dort ou s'il est comateux.

Du point de vue philosophique, toute la valeur de la personne humaine comme individu est **ontologiquement présente** dans l'embryon depuis le moment de sa conception. Le fait que la manifestation de la réalité ontologique et existentielle advienne graduellement et se poursuive de façon continue tout au long de la vie de l'individu n'autorise pas à penser que l'"après" ne soit pas enra-

18 Boezio, *De persona e duabus naturis*, cap.3, P.L., 64, 1343.

19 St Tommaso d'Aquino, *Summa Theol.*, I, q.29, a.3.; I, q.29, a.3, ad2.

ciné et causé dans le "déjà". Entre le "déjà" accompli et le "pas encore" développé il y a tout l'arc de la gestation et de la vie, mais il n'y a pas de saut qualitatif, ou mieux ontologique: c'est le même acte existentiel qui alimente le développement, et c'est le "je" qui est réellement présent et agit, même lorsqu'il n'a pas encore l'autoconscience et la reconnaissance sociale. C'est le "je" qui est réellement présent et qui agit dans l'embryon, même s'il n'y a pas encore autoconscience et reconnaissance sociale.

La conclusion qui s'impose est que cet embryon a valeur de **personne humaine** puisque tout ce que sera l'adulte est déjà compris dans ce qu'est le foetus, prêt à s'exprimer objectivement quand le projet-programme du fétus lui en donnera l'ordre. L'avortement volontaire est donc un crime contre la personne, un homicide dans la réalité des faits.

Même s'il y avait un doute sur ce lien entre l'oeuf fécondé et l'être personnel qui en est issu, la conscience est obligée de s'abstenir de toute agression de l'embryon humain, de la même façon que l'on doit s'abstenir de tirer un coup de fusil dans un buisson si l'on perçoit même de façon dubitative, que l'on pourrait ainsi atteindre non une proie mais une personne.

III. La contestation du caractere humain et personnel de l'embryon des premiers jours

La logique de cette conclusion est fortement contestée par ceux qui admettent peut être l'individualité biologique de l'embryon, mais n'acceptent pas sa nature humaine.

A – Contestation du caractere humain de l'embryon

1. Contestation à partir de la théorie phylogénétique.

Une première objection se base sur la distinction entre ontogenèse et phylogenèse. Cette dernière théorie, issue de l'évolutionnisme, avance que dans la formation de l'individu seraient reparcourue dans une sorte de concentré d'elle-même toute l'histoire de l'évolution des formes de la vie dans le monde, histoire où l'être humain apparaît en dernier et où l'humanisation est précédée des différentes formes de vie végétale puis animale. En fait on ne trouve en aucune façon dans l'embryon, au cours de son développement, un dynamisme biologique du type végétal, ou appartenant à la phase indifférenciée de différentes espèces animales. Il n'y a pas de "seuils" ou de "niveaux" dans le développe-

ment de l'embryon qui pourraient représenter des moments d'arrêt avec changement de programme.

2. Contestation à partir de l'"absence de figure humaine".

Une autre objection concerne la morphologie de l'embryon précoce. On dit que l'on ne peut pas considérer l'embryon comme un individu humain tant qu'il n'a pas atteint le stade de développement où la "forme" corporelle humaine devient évidente. Jusqu'alors, selon cette objection, il faudrait dire que nous sommes en présence d'un homme "en potentiel", mais non d'un individu humain réel.

On peut répondre à cette objection que, lorsqu'on affirme que la conception donne origine à une nouvelle corporéité humaine individuelle, on entend bien que cette corporéité est celle d'un individu de l'espèce humaine. De plus, le biologiste constate que, dans la formation et le développement de ce corps humain il n'y a pas de sauts de qualité: c'est toujours le même corps biologique qui se développe. Il est vrai que l'on ne voit pas la forme développée de la corporéité humaine dans le zygote, mais celui-ci a une *véritable dimension humaine* dans la mesure où il porte en lui tout ce qui apparaîtra graduellement par la suite pour former un corps humain. Même lorsque la figure humaine n'y est pas encore reconnaissable, il y a déjà dans l'embryon des centaines de milliers de cellules musculaires qui font battre un coeur primitif, et des dizaines de millions de cellules nerveuses qui s'assemblent en circuits et se disposent à former le système nerveux d'une personne déterminée.

La distinction que l'on a voulu introduire entre "être humain" et "être humanisé", à partir de la présence ou non de la figure humaine sur l'embryon n'a donc pas de sens.

3. La thèse de l'humanisation progressive.

Selon une autre thèse, l'embryon serait certes un "être humain" depuis le moment de la conception, mais ne deviendrait "personne" que dans une phase ultérieure, lorsque ses organes, et tout particulièrement son cerveau, seraient suffisamment développés pour que l'on puisse supposer en cet être un minimum de conscience.

Selon cette objection, la personne est celui qui a la capacité actuelle de conscience, de présence psychologique, de réflexion. L'embryon, évidemment, n'a pas encore développé ces capacités, donc il n'est pas à proprement parler une

personne. Dans cette thèse on présuppose donc que la dimension spirituelle de l'homme s'unit à sa dimension corporelle lorsque celle-ci a acquis un certain degré de maturation. Cela suppose que la qualification spirituelle de l'être humain vienne, de façon extrinsèque, rejoindre une structure biologique déjà présente.

Cette thèse représente, sur le plan philosophique, un retour au vieux dualisme platonicien qui ne correspond pas, en fait, à la réalité de l'expérience du sujet. Une telle thèse n'est pas soutenable à la lumière de l'anthropologie et du penser philosophique actuels. On ne peut pas diviser, séparer corps et esprit. Depuis le départ, nous avons un corps spiritualisé. La réponse à cette objection est double:

1. La biologie nous enseigne que l'embryon humain maintient constamment sa propre *individualité et unicité* durant tout le processus de son développement et de sa complexification, et qu'il n'y a pas de "sauts" de qualité dans ce processus. La logique du philosophe atteste par ailleurs qu'il ne peut y avoir de "sauts de qualité" dans l'être, pas plus que de passages d'une essence à une autre essence. *S'il y avait dans le développement embryonnaire une dissociation entre vie biologique (qui commence avec le zygote) et vie humaine (qui commencerait au 14 Jour* ou plus tard), nous serions de fait en présence d'une *dichotomie entre le "je" et sa corporéité*. Cela contredirait la logique du principe d'identité selon lequel le corps humain est intrinsèque à l'être de l'homme. Dans une telle perspective il faudrait pouvoir expliquer comment, d'une corporéité purement biologique, non humaine, il puisse advenir un individu humain, sans qu'il y ait de contradiction entre l'identité du nouvel être humain et sa corporéité biologique antérieure. En fait, un embryon appartenant à l'espèce biologique humaine qui ne serait pas depuis le départ un véritable individu humain ne pourrait le devenir par la suite sans contredire l'essence de sa propre identité. Comme le dit la *Déclaration sur l'avortement provoqué* (1974) de la Congrégation pour la doctrine de la Foi:

«Dès que l'ovule est fécondé, se trouve inaugurée une vie qui n'est plus celle du père ni celle de la mère, mais d'un nouvel être humain qui se développe par lui-même. Il ne sera jamais rendu humain s'il ne l'est pas dès lors»(12-13)

2. *Il n'est pas nécessaire que toutes les capacités organiques aient atteint leur plein développement pour que l'esprit soit présent*. Une confirmation de ceci peut se voir dans le fait que l'intelligence et la volonté, capacités spécifiques

de l'esprit humain, ne commencent à se manifester que longtemps après la naissance de l'enfant. Pourtant, personne ne met en doute la présence de l'esprit chez le nouveau né ou l'enfant. Le développement épigénique de l'homme n'implique pas un changement de nature, des sauts qualitatifs dans le degré d'humanisation de l'être en développement, mais simplement une manifestation graduelle de la capacité que l'être possède depuis le premier moment de son existence.

4. Discussion sur le moment de l'animation[20]

La question de l'**animation médiate** ou **successive** fut introduite par certains Pères de l'Eglise pour combattre le "traducianisme matérialiste" théorisé par Tertullien. Pour expliquer la transmission du péché originel le traducianisme supposait qu'une partie de l'âme des parents allait former l'âme de l'enfant. Certains Pères de l'Eglise, au premier rang desquels Théodoret de Cyr (393-466)[21] proposèrent, pour repousser cette hypothèse, la théorie de l'animation successive. Selon cette théorie, l'âme spirituelle, qui a une origine ontologique différente du corps, et qui est créée directement par Dieu, est infusée dans un corps qui doit être déjà suffisamment organisé pour pouvoir la recevoir.

Tous les Pères ne partagèrent pas ce point de vue, tant s'en faut: Saint Grégoire de Nysse (330-395)[22], suivi en cela par d'autres dont saint Maxime le

20 A.Plé, *Alerte au Traducianisme. A propos de l'avortement*, Le supplément, n°96, février 1971, pp.59-71.

. Pangallo, *Actus essendi tomistico e spiritualità dell'anima*, Medicina e Morale, 1984/2, pp. 407-414;

. Ph.Caspar, «*La saisie du zygote humain par l'esprit. Destin de l'ontogénèse aristotélicienne*», Editions P.Lethielleux, Paris, 1987.

. Ph.Caspar, *La problématique de l'animation de l'embryon. survol historique et enjeux dogmatiques*, Nouvelle revue Théologique, 1991, vol.113, pp.3-24;

. Ph.Caspar, «*Penser l'embryon d'Hippocrate à nos jours*», Editions Universitaires, Paris, 1991.

. C.W.Kischer, *Human Development and Reconsideration of Ensoulment*, Linacre Quaterly, vol.60, n°1, February 1993, pp.57-63.

. G.Miranda, *Ancora sull'animazione dell'embrione precoce*, Medicina e morale, vol.44, n°1, Gennaio-Febbraio 1994, pp.169-171.

. G.Cottier, *Problemi etici posti dall'aborto*, in «*Scritti di Etica*», Piemme, Casalew Monferrato, 1994: 207-248, pp.216-220.

21 Ph.Caspar, *La problématique de l'animation de l'embryon. survol historique et enjeux dogmatiques*, op.cit.p.8.

22 Ph.Caspar, *La problématique de l'animation de l'embryon. Survol historique et enjeux dogmatiques*, Nouvelle revue Théologique, 1991, vol.113: 3-24, pp.9-11.

confesseur (580-666)[23], affirmait que l'animation avait lieu dès le premier instant de l'existence du fétus.

Saint Thomas d'Aquin[24] a repris cette théorie de l'animation médiate. Pour Saint Thomas, l'âme, étant la "forme substantielle" du corps, ne peut subsister que dans une matière capable de la recevoir, c'est-à-dire dans un corps hautement organisé[25]. Dans cette perspective, l'âme rationnelle est créée par Dieu seulement lorsque la causalité dispositive matérielle devient adéquate par rapport à la forme spirituelle. C'est pourquoi saint Thomas enseignait l'"animation successive": selon lui, l'embryon était d'abord animé par une âme simplement végétative, dès la conception biologique, puis, passé un certain temps de développement embryonnaire, l'âme végétative se "corrompait" et était remplacée par l'âme sensitive; celle-ci, à son tour, se corrompait et était remplacée par l'âme intellective, rationnelle, créée directement par Dieu[26]. Saint Thomas plaçait le moment de l'infusion de l'âme au 30° suivant la fécondation pour l'individu de sexe masculin et au 80° jour pour l'individu de sexe féminin, en se basant sur les prescriptions bibliques de la purification de la femme après l'accouchement. En fait, cette solution novatrice était extrêmement périlleuse, puisqu'elle mettait l'Aquinate en difficulté avec la Tradition unanime de l'Eglise sur la question de l'avortement.

Il est clair que cette conception de saint Thomas est en contradiction avec les données de l'embryologie moderne qui montre l'autonomie totale de l'embryon, son auto-contrôle depuis le moment de la conception, ainsi que le caractère progressif et graduel, sans sauts qualitatif, de son développement.

Les partisans modernes de cette théorie de l'animation successive mettent en avant, pour appuyer leur thèse, l'argument des jumeaux monozygotes. Outre l'aspect biologique de la question, examiné précédemment, peut se poser en effet, à propos de ces jumeaux, un problème théologique. Si on admet que l'un des jumeaux procède du détachement d'un blastomère de l'autre jumeau, qu'en est-il de son âme? Si le zygote possède une âme, celle-ci doit-elle se diviser? La réponse à cette apparente "aporie" est claire et simple: ce n'est pas une cellule

24 Ph.Caspar, «*Penser l'embryon d'Hippocrate à nos jours*», Editions Universitaires, Paris, 1991, pp.64-65.

25 "*Quidquid autem fit corporeum, ante animationem, est informe et nondum perfectionem naturae habens*", Summa c.Gentiles, IV, c.44.

26 Thomas d'Aquin, *Summa Theologica, Prima Pars*, q.118, a2, ad2; q.76, a.3, ad3.

indifférenciée qui donne naissance à deux embryons, mais c'est un embryon qui se détache d'un embryon préexistant. L'âme rationnelle de l'embryon "donneur" n'a pas à se diviser, car il se forme avec le nouveau zygote une nouvelle puissance, ordonnée à recevoir sa forme substantielle propre, réellement distincte et séparée de celle de l'embryon originaire.

Le Magistère ne s'est effectivement pas expressément prononcé sur la présence d'une âme spirituelle dans l'embryon des premiers jours, estimant que la question, qu'aucune science expérimentale ne peut éclairer, relève de la philosophie. Le Magistère a voulu expressément laisser de côté cette question, parce qu'en fait il manque une tradition unanime à son sujet, et parce que la doctrine morale de l'Eglise ne dépend pas de la réponse à la question sur le moment de l'animation. Le Magistère a en effet toujours affirmé très clairement que l'embryon humain méritait un respect inconditionné, le même respect qui est du à l'homme, à tout homme. La condamnation morale de tout avortement quel qu'il soit fait partie de la tradition de l'Eglise depuis l'origine ainsi que le rappelle l'Instruction de la Sacré Congrégation pour la Doctrine de la Foi de 1974.

Cependant, il semble bien que l'Instruction *Donum Vitae* ait fait faire un pas en avant important dans la reconnaissance par le Magistère du caractère personnel de l'embryon[27]. Le titre même du document est significatif à cet égard puisqu'il s'agit d'une "Instruction sur le respect de la vie humaine naissante...". On attribue donc au futur enfant, dès le moment de sa conception, une vie humaine, fondement du respect qui lui est du. Le Document va cependant encore plus loin, puisqu'il reconnaît clairement à l'embryon la dignité de personne humaine, et ceci dès sa conception:

«Certes, aucune donnée expérimentale ne peut être de soi suffisante pour faire reconnaître une âme spirituelle; toutefois, les conclusions scientifiques sur l'embryon humain fournissent une indication précieuse pour discerner rationnellement une présence personnelle dès cette première apparition d'une vie humaine: ***comment un individu humain ne serait-il pas une personne humaine***?»(I,1)

---

27 I.Carrasco de Paula, *Il rispetto dovuto all'embrione umano: prospettiva storico-dottrinale*, in «*Identità e statuto dell'embrione umano*», Pontificia Academia Pro Vita, Libreria Editrice Vaticana, 1998, Città del Vaticano, pp.9-33; p.30.

Le Magistère présente ici l'embryon comme appartenant à l'espèce *homo sapiens*, ce qui lui confère dignité et inviolabilité; il doit être pensé et traité "comme" une personne:

«L'être humain doit être respecté et traité comme une personne dès sa conception, et donc dès ce moment on doit lui reconnaître les droits de la personne, parmi lesquels en premier lieu le droit inviolable de tout être humain innocent à la vie»(I,1).

Mais le texte va encore plus loin lorsqu'il dit: "*le fruit de la génération humaine dès le premier instant de son existence, c'est-à-dire à partir de la constitution du zygote, exige le respect inconditionnel moralement dû à l'être humain* ***dans sa totalité corporelle et spirituelle***".

La formule est neuve, mais elle se place en parfaite continuité avec la tradition bimillénaire de l'Eglise. Sans aucun doute, elle exprime le critère qui a présidé l'enseignement et la pratique pastorale de l'Eglise, depuis toujours.

B – Contestation de nature socio-psychologique

La contestation de la nature humaine de l'embryon s'est cependant surtout placée à un niveau non pas scientifique ou philosophique, mais sociologique ou anthropologique.

1. Critère d'humanisation mis sur la relation sociale

Les courants philosophiques de type béhavioriste, la sociologie, la phénoménologie convergent sur un point: la négation de la métaphysique, ou, au moins, l'affirmation de son irrelevance. Partant de ce présupposé ces sciences affirment que l'unique critère de reconnaissance de la personnalité ou de l'individualité humaine est l'examen du comportement (behaviour) du sujet. Comme, dans le cas du foetus, il n'est pas possible de noter un comportement humain, il ne reste plus comme critère objectif d'humanité que le comportement de la mère. Si la mère a une attitude d'accueil vis-à-vis du foetus, alors, pour les behavioristes, le foetus peut être déclaré un sujet humain.

Les sociologues, quant à eux, parlent de "relation sociale": la personnalité existerait si existe la relation sociale. Dans le cas du foetus cette relation se vérifierait dans le consensus exprimé par les parents (ou la mère seule).

Enfin, certains psychologues font remarquer que, pour percevoir une personne, il faut percevoir une image humaine et la reconnaître; quand il n'y a qu'un désir de reconnaissance ou qu'un refus, sans perception de l'image réelle de l'être, il n'y a pas selon eux reconnaissance de la personne. La reconnaissance commence quand un nom est donné à l'enfant. La question, dans cette perspective, est ramenée à la volonté de reconnaissance de vie humaine de la part des parents.

Dans toutes ces thèses, on déclare donc que c'est l'attitude d'accueil de la mère qui confère sa valeur humaine à l'embryon, et que, lorsque manque cette attitude d'accueil l'interruption volontaire de la grossesse devient "socialement justifiable".

A ces thèses restrictives sur la qualité du foetus on peut répondre que le foetus est dès le départ en état de relation sociale avec sa mère, puisque la psychologie nous montre qu'il conserve le souvenir de ses expériences profondes, des sensations qu'il a éprouvées. On peut dire aussi que l'embryon depuis la fertilisation est en dialogue avec la mère, d'une certaine façon, puisqu'il envoie des messages à l'hypophyse, aux ovaires, et à son propre trophoblaste, en sorte que l'organisme maternel est amené à reconnaître sa présence.

La réponse philosophique est cependant ici la plus importante: ce n'est pas en effet la relation qui constitue la réalité du sujet mais la réalité du sujet qui rend possible la relation interpersonnelle, suivant le principe thomiste:"*operari sequitur esse*". Comment les parents pourraient-ils d'ailleurs reconnaître l'embryon humain comme sujet humain s'il ne l'était déjà objectivement? Il est vrai que tout être humain entre en relations, mais c'est l'existence personnelle qui exige l'ouverture sociale et 'a fonde, et non la relation qui fait exister la personne dans son objectivité. Ou bien l'embryon est un être humain avant son "humanisation" et on ne voit pas alors comment justifier sa suppression; ou bien il ne l'est pas, et alors on ne voit pas bien comment úne simple attitude d'accueil de la part de la mère l'"humaniserait".

2. La "qualité de la vie"

Un autre distinction introduite pour justifier l'avortement est celle du concept de "qualité de vie". Ce concept vise f justifier la suppression de l'embryon affecté d'anomalies ou dont le développement sera antagonisé par des circonstances extrinsčques prévisibles (situation économique précaire de la mčre ou du

couple, non-acceptation de l'enfant, déséquilibre psychique du couple). On introduit lf un argument de nature raciste qui, transféré au niveau des nouveaux nés ou des adultes pourrait porter aux pires conséquences. De plus on relativise dans cette conception la valeur de la vie en la faisant dépendre non pas de sa transcendance mais du bien çtre, ou mçme du jugement que l'on porte sur autrui.

3. Valeur du fétus liée à l'intention de procréer des parents

Dans cette thèse on désire légitimiser l'avortement dans ces cas où le fétus serait advenu contre la volonté des conjoints ou d'un des conjoints. Pour soutenir cette thèse on déclare qu'il est légitime pour les parents de décider librement de la naissance de leurs enfants, et qu'il est pareillement légitime pour les parents de pouvoir avoir des relations sexuelles sans intention de procréer, parce qu'il est un devoir pour le couple d'exprimer l'amour conjugal au travers des relations sexuelles.

Pour prévenir la conception le couple est donc amené à utiliser divers moyens contraceptifs. Si la méthode choisie échoue et qu'une grossesse non désirée survient, il serait, dit-on, légitime pour le couple de l'interrompre volontairement.

On retourne ici à la subordination à la volonté de la mère du droit à la vie du fétus. Le droit de ne pas procréer, qui est légitime entre certaines limites, et engage à mettre en oeuvre les moyens techniquement et moralement corrects pour ce faire, ne peut déborder de son cadre pour aller faire exiger la suppression d'une vie déjà constituée; autrement on pourrait aussi légitimiser de la même façon la suppression du nouveau-né non désiré. Les intentions subjectives ne peuvent pas ne pas tenir compte de la structure objective des actes accomplis selon cette intention. De la même façon que quelqu'un donnant une gifle à une autre personne sans intention de dommage corporel est responsable des dents qu'il casse même s'il ne voulait pas les casser et ne peut pas en refuser la réparation, de la même façon le couple qui a eu une relation sexuelle sans intention d'avoir d'enfant ne peut se dégager de sa responsabilité vis à vis de l'enfant qui naît de cette relation, parce que l'acte conjugal qu'ils ont accompli a en lui-même une dimension procréatrice qu'on ne peut nier.

IV. La condamnation de l'avortement par le magistere de l'eglise

L'avortement en tant qu'attentat contre la vie humaine a été implicitement condamné par l'Ecriture Sainte dans le commandement "Tu ne tueras point" (Ex.20,13)[28]. La tradition de l'Eglise a toujours considéré que la vie humaine devait être protégée dès son début, comme aux diverse étapes de son développement.

Du Concile d'Elvire (300 après J.C.) à Vatican II l'Eglise Catholique a toujours condamné l'avortement du fétus humain comme le meurtre d'un innocent. Même durant la période de l'histoire de l'Eglise (du XIII° au XIX° siècle) où la théorie du délai de l'animation était prise en considération, l'avortement effectué avant le moment supposé de l'animation (14° jour les garçons, 18° jour pour les filles) était passible de sévères condamnations, ces avortements étant considéré comme des homicides "conditionnels" ou "interprétés"12[29]. A la Renaissance le Pape Sixte Quint condamna l'avortement avec la plus grande sévérité (Constitutio *Effraenatum* de 1588). Les propositions laxistes émises à la Renaissance pour justifier l'avortement furent condamnées par Innocent XI (Denz-Sch.1184).

Cela ne veut pas dire qu'il n'y a pas eu de théologiens à soutenir le caractère licite de l'avortement pratiqué avant ce moment supposé de l'animation, dans des circonstances extrêmes. Certains théologiens ont aussi défendu les avortements tardifs par le principe de l'injuste agresseur, ou en argumentant de la volonté présumée de l'enfant de sacrifier sa vie pour la vie de sa mère. Mais toutes ces théories se sont montées erronées et déficientes et elles ne furent jamais acceptées par l'Eglise dans son enseignement.[30]

---

28 Un résumé de l'histoire de cette condamnation se trouve dans la Déclaration sur l'avortement provoqué de la Congrégation pour la Doctrine de la Foi, du 25 novembre 1974, II. 5,6,7; aussi dans l'Encyclique *Evangelium Vitae*, N°61.

29 «Certes, quand, au Moyen Age, l'opinion était générale que l'âme spirituelle n'était présente qu'après les premières semaines, on a fait une différence dans l'appréciation du péché et la gravité des sanctions pénales; d'excellents auteurs ont admis, pour cette première période, des solutions casuistiques plus larges, qu'ils repoussaient pour les périodes suivantes. Mais on n'a jamais nié alors que l'avortement provoqué, même en ces premiers jours, fût objectivement une grave faute. Cette condamnation a, de fait, été unanime» *Déclaration sur l'avortement provoqué*, Congrégation pour la Doctrine de la Foi, 25 novembre 1974, II,7, Documentation Catholique 1974, n° 1666, p.1068

30 Th.J.O'Donnell, "*Medicine and christian morality*", Alba House, New York, 1976, pp.142-143.

La *Didachè*, (II° siècle ap.J.C.) et l'*Epître de Barnabé*, 19,5 et 20,2 présentent l'enfant dans le sein de sa mère comme l'image que Dieu façonne et prépare à paraître.

La Didachè condamne l'avortement en ces termes: «Tu ne tueras point d'enfants, par avortement ou après la naissance»[31] ; «Voici maintenant le chemin de la mort."meurtriers d'enfants" et meurtriers par avortement des créatures de Dieu».[32]

L'Epître de Barnabé (II° siècle ap.J-C.) indique comme "chemin de la lumière": «Tu ne feras pas mourir l'enfant dans le sein de la mère; tu ne le tueras pas davantage après sa naissance.»(XIX,5).[33]

Athénagoras (II° siècle ap.J.-C.) souligne que les chrétiens tiennent pour homicides les femmes qui utilisent des médecines pour avorter: «Et nous qui disons que celles qui emploient des moyens pour faire avorter commettent des meurtres et devront rendre compte de l'avortement à Dieu, comment pourrions-nous commettre des meurtres? On ne peut pas en même temps penser que ce qui est dans le sein de la mère est un être vivant et que pour cela Dieu s'en occupe, et d'autre part tuer quelqu'un qui est avancé dans la vie»(Athénagore, Supplique au sujet des chrétiens, XXXV).[34]

Clément d'Alexandrie (*Paedagogus* PG 8,11,c et homélie 24 n°4s PG 60 col.626s.) évoque le droit imprescriptible de l'enfant qui est appelé à naître.

Saint Jean Chrysostome (*Epist.ad Rm.* homélie 24 N°4s, PG 60 col.6226s.) il parle des semailles de Dieu qu'aucun homme ne doit avoir l'audace de ravager.

Tertullien (*Apologeticum* vol.1,IX,8 et *de Anima*) condamne l'avortement en ces termes: «C'est un homicide anticipé que d'empêcher de naître et peu importe qu'on arrache l'âme déjà née ou qu'on la détruise au moment où elle naît. Il est déjà un homme celui qui le sera; de même, tout fruit est déjà dans le germe.» (*Homo est et qui est futurus. Etiam fructus onis iam in semine est.*) (Apologétique IX,8).[35]

---

31 Didachè II,2, dans "Les Pères Apostoliques I-II", par Hippolyte Hemmer, Gabriel Oger et A.Laurent, Paris, Picard, 1926, p.5

32 Didachè V,2., in "Les Pères Apostoliques I-II", trad. Lemmer,Oger,Laurent, Paris, Picard, 1926, p.13.

33 "*Les Pères Apostoliques* I-II", trad. Hemmer, Oger, Laurent, Paris, Picard, 1926, p.95.

34 Athénagore, "*Supplique au sujet des chrétiens*", trad. Gustave Bardy, Cerf, Sources Chrétiennes n°3, Paris, 1943, pp.166-167

35 Tertullien, *Apologétique*, trad.J.P.Watzing, Les Belles Lettres, Paris, 1971, p.22.

Minucius Felix dans l'*Octavius* (fin du IIº siècle ap.J.C., postérieur à l'*Apologeticum* de Tertullien) présente comme infanticide la pratique de l'avortement qui se fait chez les païens: «Il est de femmes pour étouffer dans leurs entrailles mêmes la naissance de l'être à venir, en absorbant des drogues, et pour commettre ainsi un infanticide avant d'enfanter»(XXX,2).[36]

St.Cyprien (lettre 52 CSEL 3,2) et Saint Jérôme (*Lettre à Eustochius* CSEL 54 pp.160s nº13) condamnent de même l'avortement.

St Augustin (*De Nuptiis et Concupiscencia* I,15) n'hésite pas à voir dans la pratique abortive la limite même de la cruauté: «Et parfois cette voluptueuse cruauté ou cette cruelle volupté va jusqu'à user de drogues contraceptives et, s'il lui arrive de ne pas réussir, jusqu'à éteindre et dissoudre en quelque sorte dans les entrailles le fruit déjà conçu, voulant que son propre enfant meure avant de vivre, ou, s'il vivait déjà dans le sein maternel, qu'il soit tué avant de naître».(*De nuptiis et concupiscentia*, I,XV,17)[37]

Cette doctrine passera dans le droit et l'enseignement de l'Eglise: *Decretum* de Gratien 2.32.2.7.

Pie XI a formellement condamné l'avortement et repoussé toute "indication médicale ou thérapeutique"dans l'Encyclique *Casti Connubii* (1930):

«Mais il faut encore...mentionner un autre crime extrêmement grave par lequel il est attenté à la vie de l'enfant encore caché dans le sein de sa mère... Quant à "l'indication médicale ou thérapeutique"... quelle cause pourrait jamais suffire à excuser en aucune façon le meurtre d'un innocent? Car c'est de cela qu'il s'agit ici. Que la mort soit donnée à la mère, ou qu'elle soit donnée à l'enfant, on va contre le précepte de Dieu et contre la voix de la nature: "Tu ne tueras pas!"» (nº52)

Le **29 octobre 1951** le **Pape Pie XII** adressait un très important discours aux participants du Congrès de l'Union Catholique des Sages-Femmes, véritable traité de morale conjugale. Il condamna dans ce discours la stérilisation et l'avortement thérapeutique en ces termes: «L'enfant, même avant d'être né, est "homme", au même degré et au même titre que la mère. En outre, tout être humain, même l'enfant dans le sein de sa mère, tient le droit à la vie immédiatement de Dieu, et non des parents ou de quelque société ou autorité humaine.

---

36 Minucius Feliux, *Octavius*, trad.J.Beaujeu, Les Belles Lettres, Paris, 1974,p.52.

37 *"Premières polémiques contre Julien"*, Oeuvres de Saint Augustin, Bibliothèque Auguistinienne, vol.23, Desclée de Brouwer, 1974, p.95.

Donc il n'y a aucun homme, aucune autorité humaine, aucune science, aucune "indication" médicale, eugénique, sociale, économique, morale qui puisse exhiber ou donner un titre juridique valable pour disposer directement et délibérément d'une vie humaine innocente..sauver la vie d'une mère est une très noble fin; mais la suppression directe de l'enfant comme moyen d'obtenir cette fin n'est pas permise»[38]

Le Pape reprenait la même condamnation le 28 novembre 1951, dans un discours adressé au Front de la Famille et aux Associations de familles nombreuse: «...l'attentat directe à la vie humaine innocente, entrepris comme moyen d'arriver à un but - dans le cas présent, dans le but de sauver une autre vie, - n'est pas permis. La vie humaine innocente, en quelque condition qu'elle se présente, est soustraite, dès le premier moment de son existence, à toute attaque directe volontaire. Ceci est un droit fondamental de la personne humaine...qui vaut aussi bien pour la vie encore cachée dans le sein de la mère que pour la vie déjà éclose en dehors d'elle et aussi bien contre l'avortement direct que contre le meurtre direct de l'enfant avant, pendant ou après l'enfantement...Jamais et en aucun cas l'Eglise n'a enseigné que la vie de l'enfant doive être préférée à celle de la mère. C'est une erreur de poser la question avec cette alternative: ou la vie de l'enfant ou celle de la mère..D'un côté comme de l'autre il ne peut y avoir qu'une seule exigence: faire tous les efforts pour sauver la vie de tous les deux, de la mère et de l'enfant»[39]

Le Second Concile du Vatican a renouvelé cette condamnation de l'avortement, en disant: «Dieu, maître de la vie, a confié aux hommes le noble ministère de la vie, et l'homme doit s'en acquitter d'une manière digne de lui. La vie doit être sauvegardée avec un soin extrême dès la conception: l'avortement et l'infanticide sont des crimes abominables»(*Gaudium et Spes* P.2, c.51, N°3)

Le 9 décembre 1972, s'adressant aux participants du XXIII° Congrès national de l'Union des Juristes catholiques italiens, le **Pape Paul VI** développa les raisons théologiques et de droit naturel qui motivent la condamnation de l'avortement par l'Eglise. Le Pape déclara: «Vous le savez, l'Eglise a toujours condamné l'avortement, au point que les enseignements de notre prédécesseur Pie

38 Documentation Catholique 1951, N° 1109, col.1473
"Biologie, Médecine et Ethique", Le Centurion, Paris,1987, pp.19-20.
39 "Biologie, Médecine et éthique", Le Centurion, Paris, 1987, p.24.
Documentation Catholique, 1951, n°1110, col.1549.

XII (Discours du 29 octobre 1951) et de Vatican II (*Gaudium et Spes*, 27 et 51) n'ont fait que confirmer sa doctrine morale qui n'a jamais changé et est immuable»[40]

Paul VI, dans l'Encyclique *Humanae Vitae* réitera cette condamnation: «...nous devons encore une fois déclarer qu'est absolument à exclure, comme moyen licite de régulation des naissances, l'interruption directe u processus de génération déjà engagé, et surtout l'avortement directement voulu et procuré, même pour des raisons thérapeutiques»(*Humanae Vitae*, N°14)

Le Document le plus complet sur la condamnation de l'avortement est la **Déclaration sur l'avortement provoqué** de la Congrégation pour la Doctrine de la Foi, du 25 novembre 1974.

Le Document présente les arguments soutenant le fait que la vie humaine commence dès le moment de la conception: «Dès que l'ovule est fécondé, se trouve inaugurée une vie qui n'est ni celle du père ni celle de la mère, mais d'un nouvel être humain qui se développe par lui-même. Il ne sera jamais rendu humain s'il ne l'est pas dès lors. A cette évidence de toujours..la science génétique moderne apporte de précieuses confirmations. Elle a montré que, dès le premier instant, se trouve fixé le programme de ce que sera ce vivant: un homme, cet homme individuel, avec ses notes caractéristiques déjà bien déterminées. Dès la fécondation est déjà commencée l'aventure d'une vie humaine dont chacune des grandes capacités demande du temps pour se mettre en place et se trouver prête à agir» (Congrégation pour la Doctrine de la Foi, *Déclaration sur l'avortement provoqué*, 12-13: AAS 66 (1974) 738)

Le Document s'est particulièrement attaché à la question de la législation relative à l'avortement dans les pays optant pour une libéralisation des lois sur l'avortement[41]. Il concluait : « On ne peut jamais approuver l'avortement; mais il importe par dessus tout d'en combattre les causes»

La *Charte des Droits de la Famille* (22 octobre 1983) résume succinctement cette position de l'Eglise sur l'avortement: «La vie humaine doit être absolument

40 "Biologie, Médecine et Ethique", Le Centurion, Paris, 1987, p.101
Documentation Catholique, 1973, N°1623, p.4

41 *Déclaration sur l'avortement provoqué*, L'Osservatore Romano, ed.fr., 29 nov.1974, N°48 (1302), pp.1, 10-11.
Documentation Catholique 1974, N°1666, p.1068

respectée et protégée dès le moment de sa conception. a) L'avortement est une violation directe du droit fondamental à la vie de tout être humain»(Article 4 a)

L'Instruction "*Donum Vitae*" (22/2/1987) de la Congrégation pour la Doctrine de la Foi, rappelant le précédent document, a repris en ces termes la condamnation de l'avortement provoqué[42]: «Dès le moment de sa conception, la vie de tout être humain doit être absolument respectée, car l'homme est sur terre l'unique créature que Dieu a "voulue pour lui-même" et l'âme spirituelle de tout homme est "immédiatement crée" par Dieu. Tout son être porte l'image du Créateur. La vie humaine est sacrée parce que, dès son origine, elle comporte "l'action créatrice de Dieu"..Dieu seul est le Maître de la vie, de son commencement à son terme: personne, en aucune circonstance, ne peut revendiquer pour soi le droit de détruire un être humain innocent» (*Donum Vitae*, introduction,5)

L'instruction reconnaît qu'aucune donnée expérimentale ne permet de "mettre l'âme en évidence" et donc de préciser quand l'âme se trouve infusée par Dieu. Cependant ce que l'on sait aujourd'hui du zygote est suffisant pour que l'on puisse parler de "personne humaine" dès le moment de la conception. Le Magistère ne peut s'engager formellement sur ce point qui relève de la philosophie; mais la condamnation morale de tout avortement est claire: «Certes, aucune donnée expérimentale ne peut être de soi suffisante pour faire reconnaître une âme spirituelle; toutefois, les conclusions scientifiques sur l'embryon humain fournissent une indication précieuse pour discerner rationnellement une présence personnelle dès cette première apparition d'une vie humaine: comment un individu humain ne serait-il pas une personne humaine? Le Magistère ne s'est pas expressément engagé sur une affirmation de nature philosophique, mais il réaffirme d'une manière constante la condamnation morale de tout avortement provoqué. Cet enseignement n'a pas changé et il demeure inchangeable.

C'est pourquoi le fruit de la génération humaine dès le premier instant de son existence, c'est-à-dire à partir de la constitution du zygote, exige le respect inconditionnel moralement dû à l'être humain dans sa totalité corporelle et spirituelle. L'être humain doit être respecté et traité comme une personne dès sa conception, et donc dès ce moment on doit lui reconnaître les droits de la personne, parmi lesquels en premier lieu le droit inviolable de tout être humain innocent à la vie» (*Donum Vitae*, I,1)

---

42 Congrégation pour la Doctrine de la Foi, Instruction *Donum Vitae*, 22 février 1987, I. n°!, AAS 80 (1988), pp.78-79.

Le Pape Jean Paul II a fortement insisté sur la condamnation de l'avortement dans de nombreux documents, en particulier l'Exhortation Apostolique *Familiaris Consortio* (N°30), la "Lettre aux Familles"(N°13) et surtout *Evangelium Vitae* (N°11,12,13,14,27,58,59,60,61,62,63). Le Saint Père a solennellement condamné l'avortement comme "désordre moral grave", et l'on peut estimer qu'il s'agit là de la déclaration pontificale la plus forte, et avec le plus haut degré d'autorité possible jusque là prononcée à cet égard: «*...je déclare que l'avortement direct, c'est-à-dire voulu comme fin et comme moyen, constitue toujours un désordre moral grave*, en tant que meurtre délibéré d'un être humain innocent. Cette doctrine est fondée sur la loi naturelle et sur la Parole de Dieu écrite; elle est transmise par la Tradition de l'Eglise et enseignée par le Magistère ordinaire et universel» (N°62)

Le Document le plus complet sur la condamnation de l'avortement est la **Déclaration sur l'avortement provoqué** de la Congrégation pour la Doctrine de la Foi, du 25 novembre 1974. Le Document affirme de façon très claire que la vie humaine commence dès le moment de la conception:

«Dès que l'ovule est fécondé, se trouve inaugurée une vie qui n'est ni celle du père ni celle de la mère, mais d'un nouvel être humain qui se développe par lui-même. Il ne sera jamais rendu humain s'il ne l'est pas dès lors...» (Congrégation pour la Doctrine de la Foi, *Déclaration sur l'avortement provoqué*, 12-13: AAS 66 (1974) 738).

Cette vie humaine, reconnue dans l'embryon dès le moment de la conception, requiert un respect absolu: «Le fruit de la génération humaine dès le premier instant de son existence, c'est-à-dire à partir de la constitution du zygote, exige le respect inconditionnel moralement du à l'être humain dans sa totalité corporelle et spirituelle.» (I,1)

V. La question des avortements clandestins

Personne n'a jamais osé présenter l'avortement comme une action bonne en elle-même, même si bien des personnes agissent concrètement comme si l'avortement était un bien absolu. L'argument invoqué en premier par les partisans de la libéralisation de l'avortement n'a donc pas été celui d'un "droit de la femme" à l'avortement, mais celui de la lutte contre les avortements clandestins et les risques que ceux-ci font courir aux femmes qui sont obligées d'y avoir recours.

Ce qui est discuté ici n'est pas la question de la licéité de l'avortement mais celle de la nécessité de trouver une loi qui réglemente la praxis qui existe *de facto* , c'est-à-dire l'avortement clandestin, dont on connaît le coût financier et le danger qu'il fait courir à la femme. On déclare que la seule solution est d'introduire une réglementation sur l'avortement, c'est à dire une loi permettant cet avortement sous certaines conditions. La légalisation de l'avortement serait à considérer dans cette perspective comme un "mal mineur".

Pour faire passer ces lois libéralisant l'avortement on n'a pas hésité à retoucher les statistiques pour dramatiser la pratique de l'avortement clandestin. Le nombre réel des avortements clandestins ("*backstreet abortion*") sur lequel s'appuyaient les défenseurs du droit à l'avortement lors des débats des années 60-70 a été largement surfait.

- On estime aujourd'hui à moins de 25.000 le nombre annuel d'avortements clandestins qui avaient lieu en Angleterre au début des années soixante, alors que l'on avançait des chiffres de 100,000, voire 250,000 pour justifier la dépénalisation de l'avortement[43].
- En France, l'"*appel des 343 femmes*" de 1971 parlait de un million d'avortements clandestins par an. Le chiffre officiel donné par l'INED n'était en fait que de 250.000 pour cette période. Mais ce chiffre lui-même, donné pour les besoins de la cause, était largement exagéré. L'INED a par la suite reconnu que ce chiffre devait être en fait ramené à 65.000 [44].
- On a parlé au Parlement italien d'un ou deux millions d'avortements clandestins par an alors que le chiffre vérifié n'était que de 200/250.000.
- Aux Etats Unis, on disait que 5 à 10.000 femmes mouraient annuellement d'avortement clandestin, alors même que les statistiques de l'OMS donnaient 70 décès par avortement clandestin pour l'année 1972.
- Au Brésil, en 1989, les supporters de la légalisation de l'avortement disaient que cinq millions d'avortements clandestins avaient lieu par an dans ce pays, aboutissant à 600.000 décès. Les statistiques des Nations Unies ne donnaient pourtant, pour la même période, qu'un nombre total de 42,519 décès, de toutes origines, pour la tranche de femmes en âge d'enfanter. Dans ce total, on

43 D.Paton, *The Use of Backstreet Abortion Arguments in Favour of Legalized Abortion*, 1997, Ethics and Medicine, vol.13, n°1, pp.5-10.

44 TransVIE-mag, n°98, 7 octobre 1996, pp.7-14.

ne trouvait que 2507 morts maternelles. En 1987, au Brésil, on compta seulement 227 morts résultant d'un avortement (provoqué ou spontané).

• Christine Viedma, chargée de l'information auprès de l'OMS, déclarait lors du 40° anniversaire de cette institution que 200.000 femmes mourraient chaque année dans les pays en voie de développement du fait d'un avortement clandestin. Mais, en 1994, les statistiques de l'OMS ne reconnaissaient qu'un chiffre de 60.000. Le chiffre de 200.000 n'en a pas moins continué à être répété. Moyennant quoi, le 1990 *UN Demographic Yearbook* signalait 1293 morts par avortements dans 29 pays sous développés où l'avortement était toujours illégal, totalisant une population de 427 millions, ce qui donnerait un total de 5,465 morts pour l'ensemble des pays où l'avortement continue d'être illégal (2 milliards d'habitants). On est loin des 200.000, même en tenant compte du fait que les statistiques sous-estiment les nombres réels.

La loi libéralisant l'avortement n'a pas éliminé l'avortement illégal, tant s'en faut, mais l'a en fait augmenté: parce que le caractère clandestin de l'avortement n'est pas d'abord du à la peur de la punition que pourrait infliger l'Etat mais au désir de garder secret l'avortement au niveau familial et social.

VI. L'AVORTEMENT POUR RAISONS ECONOMIQUES, SOCIALES OU PSYCHOLOGIQUES

Le second argument avancé en faveur de l'avortement a été celui de la liberté individuelle. C'est en fait cet argument qui a pesé peut être le plus lourd dans les décisions des législateurs en faveur de la dépénalisation.

Dans le débat sur l'avortement, le principe de fond d'où il faut partir est que la personne humaine a une valeur maximum qui transcende tout autre bien temporel et toute considération économique.

L'avortement pour raisons de convenance personnelle ne peut donc être accepté sur le plan éthique, car la valeur d'un individu humain surpasse toute autre valeur. On ne peut mettre en balance la vie de l'enfant d'un côté, et la liberté de la mère de l'autre.

Les raisons "sociales" (nombre d'enfants, besoins éducatifs, danger pour l'existence du couple, violence physique ou menaces de violence de la part du mari..) ou économiques (mise en péril du budget familial) ne peuvent passer au dessus de la valeur de la vie personnelle, parce que la personne ontologiquement et axiologiquement précède la société.

La solution des problèmes économiques n'est pas dans l'avortement mais dans l'aide des autorités publiques, d'autant plus que la vie de chaque individu n'est pas seulement un bien inaliénable mais est aussi un bien social, pour tous. Quant aux valeurs sociales, elles sont subordonnées aux valeurs de la personne.

VII. L'AVORTEMENT EUGENIQUE

Un autre type d'avortement est aujourd'hui proposé de façon croissante par les médecins, et souvent d'une façon péremptoire: il s'agit de l'avortement dit "eugénique", pratiqué pour empêcher la venue au monde d'un sujet malformé ou porteur de handicap. Cet avortement a pour but d'empêcher ces êtres de mener une vie jugée "non-humaine", et pour prévenir la naissance de ce qui sera un lourde charge pour la famille et pour la société. Ce type d'avortement se distingue de l'"avortement eugénique" au sens raciste du terme, en ce qu'il n'est pas porté par une idéologie de "purification de la race", mais agit pour des motifs "humanitaires", socio-économiques et hédonistes.

Le développement de ce type d'avortement est lié à celui des méthodes de diagnostic prénatal, en particulier des méthodes de diagnostic génétique sur prélèvement de villosités choriales ou de liquide amniotique.

Du point de vue éthique, la présence d'une malformation ou d'un handicap n'enlève rien à la réalité ontologique de l'enfant à naître, pas plus que la présence d'un handicap chez un sujet adulte n'implique son émargination de la société. En fait, selon le principe de la subsidiarité, la présence de cette malformation ou de ce handicap requièrent l'aide et l'assistance correspondantes de la part de la société.

VIII. L'AVORTEMENT THERAPEUTIQUE

A – DÉFINITION

La situation apparaît différente dans les cas où s'opposent, dans un antagonisme équilibré, la santé ou la vie de la mère, d'un côté, et la vie de son foetus de l'autre. On parle en ce cas d'avortement "thérapeutique". Il convient de suite de dire que le mot "thérapeutique" n'est pas bien venu ici parce qu'en fait il n'est pas question de thérapeutique dans ce débat mais de l'interruption provoquée d'une grossesse estimée dangereuse pour la santé de la mère.

On a utilisé dans le temps l'expression d'"avortement indirect" pour désigner un acte qui lui rentrait véritablement dans le cadre de l'avortement thérapeutique: il s'agissait de ces cas où l'on pratiquait l'exérèse d'une tumeur utérine , laquelle exérèse comportait indirectement la mort du fétus. Ceci était tout autre chose que ce que l'on appelle aujourd'hui "avortement thérapeutique", qui est un avortement direct, voulu pour lui-même: car on n'a pas le droit de commettre délibérément un mal (sacrifier la vie du fetus) pour obtenir un bien (sauvegarder la santé de la mère). Le vieil adage "*non sunt facienda mala ut veniant bona*" doit être ici appliqué.

B – LES INDICATIONS

Les "**indications médicales" de l'I.V.G**., décrites dans les traités classiques, ont actuellement perdu beaucoup de leur force, du fait des progrès de la médecine qui arrive à les guérir ou à les stabiliser. La tuberculose pulmonaire, les cardiopathies, les maladies vasculaires (HTA, avec le risque d'éclampsie), les maladies de l'appareil hématopoiétique (différentes anémies), les maladies rénales, les maladies hépatiques et pancréatiques, la chorée gravidique, la myasthénia gravis, les tumeurs, toutes ces maladies ont été indications d'IVG, mais ,aujourd'hui, les cas où l'interruption de grossesse est vraiment requise sont plutôt rares. En fait, ces cas ne représentent qu'environ 22% des avortements "thérapeutiques" pratiqués aujourd'hui (statistique de Hefferman et Lynch, 1953).

- la tuberculose peut être toujours traitée, et l'interruption de la grossesse n'en arrête pas l'évolution. Seuls des cas particuliers où la tuberculose pulmonaire se trouverait associée à une cardiopathie, à un diabète ou à un rein unique pourraient bénéficier d'une IVG pratiquée comme "thérapeutique complémentaire".
- la majeure partie des cardiopathies peuvent être traitées avec succès aujourd'hui, sans avoir recours à une IVG. De plus l'IVG apparaît souvent plus traumatisante que la simple continuation de la grossesse, avec contrôle de la cardiopathie par diététique, diurétiques, digitalisation, héparine et antibiotiques si nécessaire. La chirurgie cardiaque peut être pratiquée durant la grossesse, de préférence toutefois avant le 4°mois. En fait les indications d'IVG se discutent aujourd'hui en ce domaine à titre préventif, lorsque l'on craint que le déroulement d'une grossesse jusqu'à son terme n'aggrave une cardiopathie déjà reconnue.

- la grossesse constitue un risque d'aggravation non négligeable des maladies vasculaires (anévrysmes aortiques, anévrysmes des coronaires).
- la grossesse aggrave aussi les anémies mégaloblastiques, mais cette aggravation peut être prévenue par une surveillance accrue
- c'est dans le domaine des hypertensions, d'origine rénale et essentielles, que le problème est le plus difficile. On propose en ce cas l'IVG si l'hypertension s'aggrave dès le début de la grossesse (risque d'hémorragies rétiniennes et de complications graves, aboutissant à la mort urémique).
- la grossesse aggrave la *myasthenia gravis*, mais les traitements actuels, et une bonne assistance prénatale permettent en général de conduire la grossesse à terme sans risques excessifs

On voit donc que les "indications thérapeutiques" d'avortement pour des affections mettant en jeu la vie de la mère se sont aujourd'hui bien réduites. En de tels cas, on peut se référer aux points suivants:

- il y a des conditions organiques qui compliquent la grossesse, ou dans lesquelles la grossesse exerce un effet négatif sur la santé (cardiopathies, myasthénie, insuffisance rénale avec hypertension). Ces conditions sont en général contrôlables par la médecine moderne et peuvent être compensés avec une assistance adéquate. Les progrès de la médecine réduisent toujours davantage les risques concernant la vie et la santé de la mère. L'interruption de grossesse n'est pas alors justifiée.
- il y a des cas où l'on considère l'indication d'une I.V.G., mais où en fait cette interruption ne donnerait pas d'amélioration substantielle (cardiopathie décompensée avec arythmie). Là encore l'interruption de grossesse n'est pas justifiée.
- il y a des cas où l'aggravation est réelle mais peut être combattue grâce à différentes thérapeutiques (ex: dialyse péritonéale en cas d'insuffisance rénale, chirurgie cardiaque en cas de pathologie cardiaque). La véritable thérapeutique qui traite la maladie sans attenter à la vie du fétus est bien sûr préférable.
- Il y a enfin des cas, à vrai dire rares, où le conflit entre la vie de la mère et la vie de l'enfant se pose effectivement de façon dramatique: la continuation de la grossesse non seulement va causer la mort de la mère mais encore ne permettra pas de sauver l'enfant, tandis que l'avortement sauvera la vie de la mère. Dans ce cas un certain nombre de moralistes ont cherché à justifier l'avortement en se basant sur les arguments suivants:

- **le conflit de devoirs:** le médecin a le devoir de soutenir la vie de la mère et celui d'assurer la vie du fétus jusqu'à la naissance. Il faut choisir le devoir auquel on peut répondre de la façon la plus accessible. Mais il s'agit d'un choix pour tuer, pour une action de suppression du fétus.
- **la qualité subordonnée du fétus** déjà condamné. Le fétus étant déjà condamné à mourir par lui-même ne peut être considéré comme ayant une vie pleinement humaine. En ce cas l'avortement n'est qu'une anticipation de la mort, motivée pour sauver la vie de la mère. Cependant on ne peut comparer la mort naturelle avec l'exécution directe; s'il en était autrement on justifierait tout type d'euthanasie.
- **l'évaluation globale**: on considère le problème de l'assistance à la mère et au fétus comme un problème global; dans cette globalité, ne pouvant obtenir un plein succès, on cherche à obtenir le succès qui est possible. Cette façon de voir est liée à l'impératif de protéger la vie, ce qui est mieux garanti par le sauvetage de la vie de la mère. Mais ceci se prête à critique car il s'agit de deux vies; le devoir de défendre la vie de la mère n'autorise pas le moyen disproportionné de la suppression du fétus. L'intention de celui qui agit (finis operantis) ne peut faire abstraction de la réalité objective de l'action (finis operis).

Le devoir du médecin dans tous ces cas est donc de soutenir la vie de la mère et celle de l'enfant en usant de tous les moyens thérapeutiques pour ce faire. Les moyens de destruction directe ne font pas partie de ces moyens, car l'acte de tuer n'est pas un acte médical et n'est pas non plus un acte éthique. On ne peut choisir de sauver la vie de la mère au travers de la suppression de l'enfant car personne n'a le droit d'enlever la vie d'autrui. S'il y avait vraiment un choix à faire, cela devrait d'ailleurs être en faveur de la vie qui a le plus de chances d'être sauvée et de durer, donc en faveur de la vie de l'enfant.

Le cas le plus simple est celui où la mort de la mère étant prévue on poursuit la grossesse dans l'espoir de sauver l'enfant.

Ce qu'on peut faire en pareil cas est de tenter une césarienne lorsqu'on a encore l'espoir de sauver l'enfant chez une femme arrivée en fin de vie; mais si l'on peut il vaut mieux attendre la mort naturelle de la mère, en s'aidant d'une assistance respiratoire.

C – En fait

- Si l'on entend par avortement thérapeutique au sens strict un acte destiné à soustraire la patiente à un péril de mort imminente, et ne pouvant être substi-

tué, on peut dire qu'il n'a plus de place aujourd'hui parmi les méthodes d'assistance thérapeutique. Il serait d'ailleurs plus dommageable qu'utile.

- Si par contre on envisage l'avortement thérapeutique comme une méthode préventive pour éviter l'aggravation d'une situation pathologique en cours, les choses sont différentes. On se trouve alors dans une situation où il n'y a pas de danger actuel pour la vie de la mère, mais où l'on entend prévenir la possible apparition d'un tel danger. Or les moyens thérapeutiques actuels permettent en général de poursuivre le déroulement de la grossesse jusqu'à son terme, en évitant l'aggravation de la situation pathologique préexistante. Une chose est le conflit moral du choix à faire entre deux vies, une autre est la commodité d'une action "préventive" alors même que la mère va bien.

Parmi les raisons "thérapeutiques" invoquées pour justifier un avortement, on propose aujourd'hui de nouvelles indications liées au changement d'optique sur la santé: on ne considère plus la santé comme une absence d'affection pathologique, mais, selon la définition de l'OMS, comme "un état de bien être complet physique psychique et émotionnel". Du coup on considère comme portant atteinte à la santé de la mère les répercussions psychologiques dérivant de la dégradation prévisible de sa situation économique de la mère, ou parce que la grossesse n'est pas désirée, ou parce que la mère a peur que son enfant soit atteint de malformations. Là encore, on n'a pas le droit de mettre sur le même plan la vie humaine, bien fondamental, et le bien psychologique ou même physique de la mère. En aucun cas la vie de l'enfant à naître ne peut être instrumentalisée pour la santé de la mère, car la santé est un bien secondaire par rapport à la vie.

IX. Les formes cachees d'avortement

Il s'agit de ces techniques récentes de contrôle des naissances, improprement appelées contraceptives, qui n'empêchent pas l'union des gamètes mais qui empêchent la nidation de l'oeuf fécondé. On les appelle "interceptives" parce qu'elles interceptent le zygote en l'empêchant de se nider. Les auteurs anglo-saxons parlent de "contragestion" – contragestation – et de "contragestatifs"[45].

45 M.L.Di Pietro, E.Sgreccia, *La contragestazione ovvero l'aborto nascosto*, Medicina e Morale, gennaio-febbraio 1987, vol.38, pp.5-34.

R.Ehmann, *Problems in Family Planning*, Anthropotes, Maggio 1991, vol.VII, N°1, pp.96-126.

B.Bayle, *L'axctivité antinidatoire des contraceptifs oraux*, Contracept.Fertil.Sex., 1994, vol.22, N°6, pp.391-395.

Les plus répandus sont:

- la pilule à concentration basse en progestérone ou "minipilule";
- les injections trimestrielles et les implants à base de progestins ou oestro-progestins
- le stérilet ou IUD (intrauterine device)
- le vaccin anti-hcg (anti gonadotrophine)
- la dite pilule du "jour avant" et du "jour après"
- les prostaglandines et les lutéolithiques: RU 486 (Pr. Baulieu). Ce sont des "anti-progestérone" qui s'opposent à l'action de la progestérone sur l'endomètre et ainsi empêchent la nidation.

Ces contragestatifs, et tout particulièrement le RU 486 très efficace et relativement bien supporté par le patient, réalisent en fait des avortements "privatisés" qui échappent à tout contrôle. On les a d'ailleurs tout particulièrement préconisés pour le "contrôle démographique" dans les pays où la loi prohibe toujours l'avortement (pays musulmans). Sur le plan éthique ils posent un grave problème car ils rendent encore plus floue la limite qui sépare contraception et avortement, et banalisent encore plus ce dernier.

CONCLUSION[46]

Loin de réduire le nombre de ces avortements clandestins, les lois autorisant l'avortement ont, en fait, abouti à un dépassement constant des barrières posées pour le contrôler. L'avortement provoqué est devenu aujourd'hui **une industrie bien établie et florissante** Au cours des trente dernières années il a reçu un manteau protecteur de légalité et même de "respectabilité". En de nombreux pays, cette industrie bénéficie du soutien et de la protection de l'Etat qui s'est

---

N.Tonti-Filippini, *The Pill: Abortifacient or Contraceptive? A Literature Review*, Linacre Quaterly, February 1995, pp.5-28.

M.L.Di Pietro, R.Minacori, *Sull'abortività della pillola oestroprogestinica e di altri "contraccettivi"*, *Medicina e Morale*, sept.ott.1996, vol.46, N°5,pp.863-900.

46 Sur le statut actuel de l'embryon humain en fonction des législations: voir

F.Breton, D.Thouvenon, *Quel statut pour l'embryon?*, La Recherche, Octobre 1995, 280, pp.44-47.

G.Raymond, *L'embryon humain en Droit français*, Médecine de l'homme, 1996, n°217/218, pp.22-25.

doté d'un appareil juridique pour réprimer les actions de ceux qui s'y opposent. Les chiffres sont là pour montrer l'ampleur actuelle de la pratique[47]:

- aux Etats Unis, entre 1960 et 1991, le nombre d'avortements s'est accru de 800%[48]. Il y a eu 1,210,883 avortements légaux aux USA en 1995[49], et 147.851 en Grande Bretagne (un avortement pour quatre naissance)[50].
- En France, le nombre des "interruptions volontaires de grossesse" qui était inférieur à 50.000 avant 1975, n'a, en vingt ans, que très peu diminué, passant de 250.000 par an en 1976 (immédiatement après la libéralisation de l'avortement) à 220.000 par an en 1994, l'essentiel de la diminution ayant été observé entre 1981 et 1988[51].
- En Italie on comptait 143.344 avortements réalisés en 1994, avec un chiffre persistant de 53000 avortements clandestins en 1993[52].
- Les statistiques pour 1994 donnent 3.6 avortements par 1000 femmes (âgées de 15 à 44 ans) en Pologne, 5.4 en Irlande, 8.7 en Allemagne, 12.7 en Italie, 13.4 en France, 14.8 au Royaume Uni, 26.4 aux USA, 37.5 en Chine, 56.5 à Cuba, 119.6 en Russie et 172.4 en Roumanie. L'addition de tous les chiffres d'avortement déclarés de par le monde en 1994 donne un total de 23.172.590 avortements pour 3.378.162.000 habitants (59,6% de la population mondiale), ce qui correspond à un indice d'abortivité de 6,86 par mille habitants. Pour les 5.670.327.000 habitants de la planète on obtiendrait un chiffre de 38.896.000 avortements légaux par an.

A l'inverse le rétablissement d'un contrôle strict en Pologne après des décennies d'avortement libre n'a amené aucune augmentation du nombre d'avortements clandestins, aucune augmentation du nombre des complications post-abortum.

La seule barrière qui résiste, car elle est objective, est celle de la limite chronologique à ne pas dépasser pour interrompre une grossesse. Cette limite est

---

47 E.Spaziante, *L'aborto provocato: dimensioni planetarie del fenomeno. Aspetti epidemiologici, demografici e considerazioni di bioetica sociale*, Medicina e Morale, 1996, N°6, pp.1083-1134.

48 TransVIE-mag, n°119, décembre 1998, p.6

49 *Abortion Surveillance, United States, 1995*, MMWR, July 3, 1998, n°SS-2, pp.31-45.

50 V.S.Raleigh, *Abortion rates in england in 1995: comparative study of data from district health authorities*, British Medical Journal, 6 June 1998, vol.316, n°7146, pp.1711-1712.

51 J.Y.Nau, *Le nombre des interruptions volontaires de grossesse ne cesse de diminuer*", *Le Monde*, Mercredi 11 juin 1997, p.9

52 Journal International de Bioéthique, 1996, vol.7, n°2, p.135.

généralement restreinte à 12 semaines; elle va jusqu'à 24 semaines en Angleterre en Angleterre et en Hollande.

Il n'existe pas, aujourd'hui, de véritables raisons médicales imposant la suppression de la vie de l'enfant à naître pour sauver la vie de la mère. Ce à quoi on a assisté, par contre, est à une radicalisation du principe de la liberté de la femme, que l'on fait prévaloir sur le droit de l'enfant à la vie, et à un élargissement du concept de la santé, dans lequel on fait rentrer aussi bien la santé physique que la santé psychologique et le "bien être" social. Tout le discours en faveur de l'avortement s'est basé, et continue de se baser, sur la prévention des avortements "clandestins" et des risques qu'ils font courir aux femmes. Or la libéralisation de l'avortement n'a entraîné aucun changement dans le nombre de ces avortements clandestins.

Le développement de la contragestation, et en particulier l'usage du RU 486 risque à l'avenir de transformer la question en en faisant une matière entièrement privée, et en ramenant l'avortement au niveau de la contraception, banalisant encore davantage l'avortement. On imagine sans peine quelles conséquences pourront en découler. Il y a à ce point de vue pour l'Eglise un clair devoir d'information et de mise en garde non seulement des chrétiens mais de tous ceux qui se laisseraient facilement abuser par le double langage pratiqué à ce point de vue de façon systématique par ceux qui aujourd'hui envisagent froidement de promouvoir l'avortement comme méthode de contrôle démographique. Nous avons appris, en particulier depuis les conférences internationales du Caire et de Pékin à ne plus nous laisser abuser par ces termes fabriqués pour masquer la réalité de l'avortement planifié: "*reproductive rights*", "*reproductive health*", "*fertility regulation*", "*safe abortion*".

C. – Perspectives éthiques sur la prévention du SIDA sexuellement transmis

Introduction

1. La situation dans le monde[53]

L'infection à V.I.H. (virus de l'immunodéficience humaine) responsable du SIDA (Syndrome d'Immunodéficience Acquise), ou "VIH/SIDA", identifiée

53 VIH/SIDA, Données épidémiologiques, fin 2000:

Il y a eut en l'an 2000, selon les données fournies par l'UNAIDS, trois millions de décès dans le monde dus au SIDA, ce qui porte à 21.8 millions le nombre des morts dus à cette infec-

pour la première fois en 1981 aux Etats Unis, s'est étendue au monde entier et est actuellement en pleine expansion dans les pays pauvres, en particulier en Afrique subsaharienne, en dépit des progrès thérapeutiques impressionnants

---

tion depuis le début de l'épidémie, dont 4.3 millions d'enfants. Ceci est le chiffre annuel de décès dus au SIDA le plus élevé depuis le début de l'épidémie, en dépit de la thérapie rétrovirale qui, dans les pays riches, a diminué la mortalité par SIDA et aussi la diffusion de cette infection. Comme l'épidémie continue de s'étendre, il est malheureusement probable que ce chiffre annuel de morts par SIDA va continuer d'augmenter dans les années à venir.

De fait, il y a 36.1 millions de personnes de par le monde - dont 1.4 millions d'enfants - qui sont aujourd'hui infectées par le virus VIH, 95% d'entre elles vivant dans les pays en voie de développement. Au cours de l'année 2000, 5.3 millions de personnes ont été nouvellement infectées par le VIH, dont 4 millions dans la seule Afrique subsaharienne. Chaque jour, près de 15.000 nouvelles personnes sont infectées par le VIH de par le monde.

70% des personnes VIH séropositives - soit 25,3 millions de personnes - vivent dans l'Afrique subsaharienne, pour une population qui ne représente que 10% de la population du globe, et le nombre des nouvelles infections en Afrique croît rapidement. La prévalence de l'infection est de 8.8% dans la population adulte africaine, pour 0.24% en Europe de l'Ouest et 0.2% en Afrique du Nord et au Moyen Orient. La République Sudafricaine est le pays le plus infecté, avec 4.2 millions de personnes contaminées par le VIH (la prévalence de l'infection dans ce pays est de 20%). Au Bostwana, par exemple, plus d'un tiers de la population adulte est infectée (prévalence de 36%). Au Zimbabwe les personnes contaminées représentent 25.1% de la population. Le Swasiland, le Lesotho et la Zambie sont dans une situation comparable, avec une prévalence supérieure à 20%. Après l'Afrique, le second continent plus infecté dans le monde est l'Asie Méridionale et du Sud-Ouest avec 5,8 millions de cas - 3,700 millions pour la seule Inde - ; puis vient l'Amérique Latine, avec 1,4 millions de personnes contaminées par le VIH/SIDA. La Chine avait probablement 1.5 millions d'infectés en décembre 2000. Les Caraïbes en ont 390.000.

L'impact du VIH/SIDA sur l'économie est préoccupant, en particulier dans les pays en voie de développement, où le SIDA fait disparaître les jeunes adultes, dans les meilleures années de leur vie productive. La prévalence de l'infection à VIH dans la tranche d'âge 15-49 ans atteint ou dépasse le 10% dans 16 pays, tous en Afrique subsaharienne. On calcule qu'un tiers des jeunes actuellement âgés de 15 ans, vivants dans ces pays, mourront du SIDA dans les années à venir. Ceci représente une lourde perte en ce qui concerne la croissance économique de ces pays et leur démographie. Mais ceci signifie aussi que le grave problème des orphelins associé à ces disparitions précoces des parents ne va pouvoir que s'alourdir encore. On calcule que 13.2 millions d'enfants dans le monde ont perdu leurs parents à cause du SIDA.

Sources:

.AIDS Epidemic Update: December 2000, disponible par l'UNAIDS, http:www.unaids.org.

.F.Bonnet, *La Russie démunie face au SIDA*, Le Monde, Mercredi 29 Novembre 2000, p.18

.R.Woodman, *UN warns that AIDS deaths are set to reach record level*, British Medical Journal, 27 November 1999, vol.319, n°7222.

.H.Ashraf, *HIV/AIDS cases in 1999 set to keep increasing into the next century*, The Lancet, November 27 1999, vol.354, n°9193, p.1886.

réalisés depuis 1995, et malgré les efforts déployés dans le domaine de la prévention de cette infection.

2. La situation dans les pays de l'Europe de l'Est[54]

Au cours de l'année 2000, le fait le plus notable a été la forte progression de l'épidémie en Europe de l'Est. A la fin de 1999, on comptait 420.000 personnes contaminées par le VIH dans les pays de l'ex Union soviétique. Une année seulement plus tard, ce chiffre est passé ŕ plus de 700.000. La majorité de ces 250.000 personnes nouvellement contaminées sont des hommes, et la plus grande partie de ceux-ci sont des toxicomanes qui ont été contaminées par voie d'injection de drogue. Durant cette męme année 2000, on a observé une extension de cette contamination liée ŕ la toxicomanie ŕ des pays jusqu'alors épargnés par le VIH, comme l'Uzbekistan et l'Esthonie.

Le VIH ne semble montrer aucun signe de fléchissement dans sa croissance exponentielle dans la Fédération de Russie[55]. A en juger par le nombre des cas rapportés au cours des premiers neuf mois de l'an 2000, le nombre de nouvelles infections déclarées au cours de l'an 2000 devrait y atteindre 50.000, ce qui dépasse de loin les 29.000 infections rapportées dans ce pays entre 1987 et 1999. Mais ce nombre ne représente lui-même qu'une fraction du nombre réel de nouveaux cas. On estime que , au cours de la seule année 2000, 300.000 personnes ont été contaminées par le VIH dans la Fédération de Russie. Ces nouveaux cas de contamination sont liés pour la plupart à la pratique de l'injection de stupéfiants.

Dans ces pays de l'Europe de l'est et de l'Asie Centrale, la lutte contre l'épidémie est difficile car les conditions socio-économiques difficiles y alimentent la diffusion de la toxicomanie et le commerce de la prostitution, ce qui accroit la diffusion du VIH.

Nous limiterons ici notre attention au problème de la prévention de cette affection lorsqu'elle est transmise par voie sexuelle, ce qui représente la majorité des nouveaux cas survenant actuellement dans le monde, et la totalité de ceux-ci

---

54 UNAIDS, AIDS epidemic update, December 2000.

Jean Yves Naud, *Sida: plus de 5 millions de personnes contaminées en 2000*, Le Monde, Mercredi 29 Novembre 2000, p.4.

55 A la fin de 1999, on comptait 130.000 personnes infectées par le VIH dans la Fédération de Russie, dont 1800 enfants. 2000 personnes étaient décédées du SIDA dans ce pays depuis le début de l'épidémie. Durant la seule année 1999 850 personnes sont décédées du SIDA.

en Afrique subsaharienne, le continent le plus affecté par le fléau du SIDA. Ce thème de la prévention du VIH/SIDA demeure d'une importance majeure parce que, en l'absence d'une thérapie qui soit vraiment curative, et en l'absence d'une vaccination qui soit effective, le seul moyen de freiner actuellement l'extension mondiale du SIDA est d'éviter ou de limiter la transmission du virus responsable.

I. Le point de vue de l'Eglise dans la prévention du VIH/SIDA

La diffusion du VIH/SIDA soulève donc de graves problèmes humains et éthiques. L'Eglise ne peut rester indifférente face à cette tragédie. Elle doit répondre, dans sa propre perspective, à ce défis. Le Saint Père Jean Paul II a nettement indiqué à ce propos quel pouvait - et quel devait - être le rôle que chaque Eglise, au niveau local, devait assumer face au SIDA: "La diffusion menaçante du SIDA lance à tous *un double défi*, que l'Eglise veut elle aussi relever pour la partie qui la concerne: je me réfère à la *prévention de la maladie* et à l'*assistance de ceux qui en sont atteints*"[56]

Il faut cependant ajouter que l'action de l'Eglise dans ce domaine de la prévention du SIDA doit être conforme à son enseignement anthropologique et moral: c'est ce qu'a dit le Pape Jean Paul II en ces termes: "Une action vraiment efficace ne pourra s'exercer si on ne tente pas de soutenir l'effort commun par l'apport d'une vision constructive de la dignité humaine et de son destin transcendant".[57]

Une action, dit le Saint Père, mais pas n'importe quelle action: l'erreur serait ici de tomber dans un activisme aveugle et de supporter sans discrimination toute action entreprise dans la lutte contre le SIDA.

A – La spécificité du SIDA

Ce serait une erreur car le VIH/SIDA n'est pas une maladie quelconque. Le SIDA fait partie de ce que les épidémiologistes appellent les "maladies du comportement", car son mode de transmission est lié à un type de comportement

---

56 Jean Paul II, *Discours aux participants à la Conférence Internationale promue par le Conseil Pontifical pour la pastorale du personnel de santé*, Insegnamenti di Giovanni Paolo II, XII, 2, 1989, n°4, p.1270.

Traduction: *L'Eglise face au défi du SIDA*, Documentation Catholique, 21 janvier 1990, n°1998, pp.56-59.

57 *ibid*, p.56.

personnel spécifique du sujet, déterminé par un certain *mode* ou *style de vie*. Par ailleurs, le caractère indubitablement contagieux qui vient des comportements ou styles de vie personnels en question, se place dans le contexte de *relations interpersonnelles*. C'est-à-dire qu'il s'agit de conduites à risque qui ne concernent pas seulement la personne qui les adopte et les met en oeuvre, mais qui concernent aussi d'autres personnes qui se trouvent impliquées dans la possibilité de l'infection, par participation consciente dans l'acte en cause.

Le SIDA n'est pas n'importe quelle maladie: *il révèle un désordre profond*, anthropologique et moral, qui concerne non seulement le comportement de la personne infectée, mais aussi le type de relations interpersonnelles qui sont en jeux dans la diffusion de l'épidémie, et la grave faute de responsabilité qui caractérisent les personnes qui y sont impliquées. Tant que ce désordre n'aura pas reçu un début de correction, tant que l'on en restera à une vision purement fonctionnelle, matérielle, sanitaire du problème, l'épidémie continuera.

B – Le point de vue personnaliste dans le prevention du SIDA

Pour les chrétiens, la référence ultime d'une action, quelle qu'elle soit, ne peut être un concept vide de liberté plus ou moins responsable, ou un froid calcul du rapport coût/bénéfice dans cette action, mais la personne humaine, considérée dans sa totalité, corps et esprit, avec sa liberté et sa responsabilité, son rôle social, ses relations avec les autres.

En ce qui concerne le SIDA, l'objectif d'une vraie prévention de l'épidémie à VIH ne devrait donc pas se limiter à faire que les personnes évitent l'infection, en usant d'arguments jouant sur la crainte individuelle, dans une perspective enfermant encore un peu plus l'individu sur lui-même et son propre intérêt égoïste, mais elle devrait viser plus large et plus profond, et inciter les personnes en cause à prendre un style de vie plus responsable, dans une perspective de bien-être total, physique, moral et spirituel.

C – Les trois niveaux dans la prévention du SIDA

Le Pape Jean-Paul II a parlé de la nécessité d'une telle prévention dans l'allocation qu'il a adressé le 15 novembre 1989 aux participants au IV° Congrès du Conseil Pontifical pour la Pastorale des Agents de la Santé, à Rome. Le Saint Père a dit en particulier: "En conséquence, il faut d'abord répéter avec force que l'action préventive, pour être à la fois *digne de la personne humaine* et vraiment

efficace, doit poursuivre deux objectifs: *informer* d'une façon adéquate et *éduquer* à la maturité responsable"[58].

De ce point de vue, et tenant compte de la spécificité de l'infection par le VIH, trois niveaux d'action possible apparaissent dans le cadre de la prévention du VIH/SIDA:

- un niveau de formation humaine où l'on s'efforcera de promouvoir dans la population et en particulier chez les jeunes un *style de vie sain*, donnant toute son importance à l'éducation aux valeurs humaines en général, et aux valeurs propres à la famille en particulier;
- un second niveau où l'on s'efforcera de promouvoir l'*éducation sanitaire de la population* et son niveau de santé au travers d'informations correctes en ce qui concerne l'infection par le VIH et ses méthodes de prévention.
- un troisième niveau où l'on s'efforcera de convaincre de *changer de style de vie* ces personnes qui sont responsables de la propagation du VIH à cause de leur comportement à risque.

II. Lignes générales d'une prevention de l'infection a VIH/SIDA efficace et digne de la personne humaine

En pratique, une prévention de l'épidémie du VIH/SIDA digne de la personne humaine et efficace se situe à trois échelons: *l'information; l'éducation; l'invitation à changer de style de vie.*

A – L'information

La prévention de l'infection à VIH passe en premier lieu par l'information de la population en général et des personnes qui ont un mode de comportement sexuel "à risque", en particulier, sur le mode de transmission du VIH et sur les dangers que fait courir cette épidémie[59].

1. L'information à donner aux enfants

Certains médecins soutiennent qu'on devrait offrir aux enfants le plus tôt possible, c'est-à-dire dès la **petite enfance**, une information sur le SIDA, sa

58 *ibid*, p.57.

59 L'UNESCO a déclaré à ce propos: "Actuellement, la seule arme effective contre la diffusion du SIDA est l'éducation publique des personnes. C'est pourquoi toute personne en tout pays devrait savoir comment éviter d'être contaminé et de répandre l'infection à VIH".
UNESCO, *Facts for Life, A Communication Challenge*, 1993, p.77

transmission et son évolution. On peut en douter, à la lumière de l'expérience acquise dans l'éducation sexuelle[60]. Donner une information trop explicite sur le SIDA à des enfants qui sont encore dans la période dite d'"innocence"[61], et qui n'ont pas encore acquis la maturité suffisante pour l'intégrer et en faire leur profit ne risquerait que de les troubler inutilement. Ce qu'il convient de faire est de donner très rapidement à ces enfants une information sur les risques que fait courir le "vivre mal", sous l'aspect physique et moral, en les opposant aux bénéfices du "vivre bien", sainement, hygiéniquement et moralement.

2. Les enfants mûrs

Il convient par contre de donner une information sur le SIDA **aux enfants qui sont déjà suffisamment mûrs** pour la recevoir. Cette information sera donnée dans le cadre d'une éducation sexuelle. Le mieux est quand ce sont les parents qui s'en chargent, parce qu'ils connaissent bien leurs enfants et peuvent leur donner, de façon progressive et proportionnée, adaptée à la personnalité de l'enfant, les informations que les enfants sont en mesure, actuellement, de recevoir. Cette éducation sexuelle à la maison, par les parents, a de plus le mérite de se faire dans un climat optimum, de confiance, de naturel et d'affection et de pouvoir réaliser la meilleure introduction à l'exercice responsable et mûr de la sexualité humaine. Cette éducation ne peut se restreindre à une simple explication biologique. Il s'agit d'une éducation à l'amour et au bien vivre personnel de la sexualité. Le Conseil Pontifical pour la Famille a dédié un ample document, fruit du travail de nombreux experts, à cette question de l'éducation sexuelle.

L'éducation sexuelle la plus effective dans la prévention du SIDA est une éducation sexuelle adaptée, donnée aux enfants en fonction de ce qu'ils peuvent recevoir et intégrer pacifiquement, qui ne demande rien de plus extraordinaire que de répondre avec clarté et sérénité aux questions des enfants. Celles-ci devraient venir spontanément si les parents savent bâtir une atmosphère de confiance et de respect mutuel entre eux mêmes et leurs enfants. Les parents ne doivent pas les esquiver et ne doivent pas en être gênés. Pour ce faire, il est souvent utile, et même nécessaire de mettre en place une véritable *école des parents*, au niveau de la paroisse, de l'interparoisse ou du Diocèse, où l'on aidera les

60 Voir: Conseil Pontifical pour la Famille, *Vérité et signification de la sexualité humaine. Des orientations pour l'éducation en famille*, Libreria Editrice Vaticana, Roma, 1995.

61 *ibid*, n°78.

parents à assumer leur mission d'éducateurs de leurs enfants, y compris dans le domaine de la sexualité, selon l'enseignement du Second Concile du Vatican[62].

3. Les pré-adolescents et adolescents.

Les **pré-adolescents** et **adolescents** des deux sexes doivent certainement recevoir une information objective et complète sur l'infection à VIH/AIDS, et ce d'autant plus que l'âge des premiers rapports sexuels tend à s'abaisser toujours davantage dans le climat de laisser-faire moral qui caractérise la société en maints pays, alors même que les sujets se trouvent encore moins mûrs pour assumer ces relations et leur responsabilité. Bien des fois aujourd'hui, les adolescents tendent à passer à l'acte quand s'en offre l'occasion, sans réflexion et sans recul mental et moral. Cette information ne devrait pas se réduire à une simple transmission de renseignements techniques ou à une leçon sur le bon emploi du préservatif. Elle doit être intégrée dans une action éducative visant à la maturation affective de l'adolescent. Les parents y ont toujours une responsabilité majeure. Cependant, les mouvements catholiques, les paroisses, les aumôneries, les lieux éducatifs et de loisirs pour les jeunes ont aussi une grande responsabilité à cet égard. Ils doivent s'efforcer d'organiser des séances spécifiques d'information destinées aux adolescents, dans lesquelles collaborent jeunes couples, professeurs, médecins, psychologues, prêtres, religieux et religieuses, afin d'assurer une information équilibrée, dans un climat de confiance et de garantie morale, orienté vers une vie sexuelle ordonnée et responsable.

4. Une information pour la population en général

L'information, bien sûr, ne doit pas se limiter aux enfants et aux adolescents. Elle doit viser la population toute entière. Cette information donnée aux gens doit dépasser le niveau simplement biologique et technique, pour inviter à retrouver le sens des responsabilités, et le bien d'une sexualité vécue de façon pleinement humaine, dans le don de soi et la fidélité. Elle doit donc être **correcte et complète**[63], présentant les différents modes de transmission du VIH et l'évo-

62 *Gaudiun et Spes*, n°48, 49, 50.

63 Jean Paul II, *L'Eglise face au défi du SIDA: prévention dans le respect de la personne humaine et assistance dasns un esprit de solidarité*, Allocution du Saint Père au Congrès International pour étudier les problèmes du SIDA, (Roma, 13,14,15 novembre 1989), L'Osservatore Romano, ed.es., 26 de noviembre 1989, pp.6-8; Dolentium Hominum, 1990, anno V, n°13, pp.6-9, n°5.

lution clinique de la maladie, en sorte que soient évitées les craintes inutiles et les fausses sécurités. Cette information doit, en particulier, amener les personnes qui ont des comportements sexuels à risque à changer de comportement, et ce par conviction plus que par peur. Il ne s'agit pas donc pas ici de vouloir exercer une pression psychologique en usant de quelques slogans, mais de donner les informations nécessaires aux personnes, dans un plein respect de ces personnes et de leur bien moral. C'est ce que Jean Paul II a indiqué dans son adresse du 15 novembre 1989 au IV° Congrès du Conseil Pontifical pour la Pastorale du personnel de santé, à Rome: "Il faut, en premier lieu, que l'information donnée dans des endroits appropriés soit *correcte* et *complète*, au delà de toute peur sans motif, mais aussi de toute fausse espérance."[64]

L'Eglise, au niveau de ses paroisses, de ses mouvements, et de ses membres à titre individuel, doit s'engager résolument dans cette tâche d'information sur le SIDA.

B – L'EDUCATION

Il n'échappe à aucun bon éducateur que la seule information ne suffit pas à réduire les risques de transmission du VIH/SIDA. Comme l'a indiqué le Saint Père, cette information doit être associée à une éducation. Nombreux sont ceux qui ne conçoivent cette éducation que sous l'angle négatif du "*que dois-je faire pour ne pas attraper le sida?*". D'autres l'entendent à la manière d'un traité de biologie, avec figures et graphiques. D'autres encore la considèrent à la manière d'une initiation sexuelle, volontiers brutale, voire carrément pornographique. Cette éducation doit en fait être large, et ambitieuse. Il s'agit d'éduquer les jeunes aux valeurs humaines et de leur donner une éducation sexuelle qui soit à la fois respectueuse de la dignité de la personne humaine et de sa sexualité et effective.

1. Une éducation aux valeurs humaines

La prévention du SIDA par l'éducation vise en premier lieu les jeunes, car c'est avant et durant l'adolescence que ceux-ci apprennent à se prendre en charge

64 *La Chiesa di fronte alla duplice sfida dell'AIDS: una prevenzione degna della persona umana e un'assistenza permanente solidale*, L'Osservatore Romano, venerdi 17 novembre 1989, pp.4-5; Insegnamenti di Giovanni Paolo II, XII,2, 1989, pp.1268-1278.

L'Eglise face au défi du SIDA. Discours aux participants à la Conférence Internationale organisée par le Conseil Pontifical pour la Pastorale des Services de la Santé, La Documentation Catholique, 21 janvier 1990, N°1998, pp.56-59.

et à assumer leur vie. Il s'agit, en premier lieu, d'une éducation très concrète aux valeurs humaines, et à toutes les valeurs humaines. Cette éducation doit amener l'enfant à acquérir le *sentiment de la responsabilité*, pour lui-même et pour les autres, en ce qui concerne le corps, l'hygiène, une vie saine. Cette "information" aura atteint son objectif si l'enfant arrive à intégrer la différence entre "vivre bien", sainement, hygiéniquement, au sens physique comme au sens moral, avec ce que cela comporte d'efforts et de maîtrise de soi, et "vivre mal", de façon basse, désordonnée, sale, selon une politique du moindre effort et du plus grand plaisir. A ce point de vue, les mouvements ou groupes paroissiaux s'occupant des enfants peuvent en partie suppléer aux déficiences d'une éducation en famille ou à l'école.

2. Une éducation sexuelle effective, à l'amour vrai

La prévention du SIDA au niveau des enfants passe ensuite par une éducation sexuelle effective et adaptée. Il s'agit de communiquer des connaissances et de promouvoir des attitudes en vue du meilleur développement de la personnalité en relation avec la sexualité. La conception d'une éducation sexuelle comme simple communication d'informations sur l'anatomie et la physiologie humaines est donc erronée, parce que réductionniste. Cette éducation sexuelle effective doit être une éducation de la personne à l'amour vrai, dans la totalité de sa dimension physique et spirituelle. Elle doit porter le sujet à réfléchir, à la lumière de l'information qu'il reçoit, sur ses propres actes et sur ses valeurs, et sur ce qui pourrait devenir de sa part un comportement à risque.

a) Une éducation à l'amour qui se donne

Dans son allocution du 15 Novembre 1989 au Congrès de Rome sur le SIDA (Congrès du Conseil Pontifical pour la Pastorale du personnel de la Santé), le Saint Père a clairement indiqué dans quel sens devait se faire cette éducation pour être effective dans la prévention du SIDA. Il s'agit d'éduquer les jeunes pour leur faire découvrir le sens fondamental de l'existence qui est dans l'amour qui se donne: "La dignité personnelle de l'homme exige qu'on l'aide à croître dans une maturité affective grâce à une action éducative spécifique. Ce n'est que par une information et une éducation qui conduisent à faire retrouver, avec clarté et joie, *la valeur spirituelle de l'amour-qui-se-donne comme sens*

fondamental de l'existence, que les adolescents et les jeunes trouveront la force nécessaire pour surmonter les comportements à risque."[65]

L'éducation sexuelle doit donc être une *préparation à l'amour responsable et fidèle*: "Eduquer à vivre d'une manière sereine et sérieuse sa propre sexualité et *préparer à l'amour responsable et fidèle* sont les aspects essentiels de ce chemin vers la pleine maturité personnelle."[66]

Une prévention du SIDA qui ne se baserait que sur la recherche de méthodes pour sauver le plaisir égoïste et individuel tout en protégeant le sujet contre la contamination par le VIH ne pourrait en fait que perpétuer l'expansion du SIDA parce qu'elle laisserait en place la racine de la contamination: ".. une prévention d'inspiration égoïste, se réclamant de *considérations incompatibles avec les valeurs prioritaires* de la vie et de l'amour, finirait par être non seulement illicite, mais contradictoire, tournant le problème sans le résoudre à la racine"[67].

b) Une éducation à la chasteté

L'Encyclique *Evangelium Vitae* (25/3/1995), reprenant "*Familiaris Consortio*" insiste sur l'importance de l'éducation sexuelle en tant qu'**éducation à la chasteté**: "On ne peut donc pas se dispenser de proposer, surtout aux adolescents et aux jeunes, une authentique **éducation à la sexualité et à l'amour**, une éducation comprenant *la formation à la chasteté*, vertu qui favorise la maturité de la personne et la rend capable de respecter le sens "sponsal" du corps"(*Evangelium Vitae* n°97)

Pour l'Eglise, l'éducation sexuelle qui aurait le plus de chance d'être efficace à long terme dans la lutte contre le VIH est une éducation à la chasteté[68]: il faut préparer l'enfant au véritable amour et à se donner soi-même à la future épouse (époux) en gardant son corps pour ce moment là; c'est cette union exclusive,

65 *ibid.*n°5.
66 *ibid.*n°5.
67 *ibid.*, n°5.
68 La chasteté permet l'**intégration** des dynamismes psychiques et physiques de la sexualité ("eros") dans le dynamisme spirituel (volonté visant le bien de l'acte sexuel): «La chasteté signifie l'intégration réussie de la sexualité dans la personne et par là l'unité intérieure de l'homme dans son être corporel et spirituel. La sexualité, en laquelle s'exprime l'appartenance de l'homme au monde corporel et biologique, devient personnelle et vraiment humaine lorsqu'elle est intégrée dans la relation de personne à personne, dans le don mutuel entier et temporellement illimité de l'homme et de la femme.»("*Catéchisme de l'Eglise Catholique*" (11/10/1992)2337)

fidèle pour toute la vie, qui sera la clé de son bonheur futur. Ce que l'Eglise propose, dit le Saint Père, par delà son "non" aux comportements qui sont la cause du SIDA, est donc un idéal positif de vie: "C'est pour cela que l'Eglise, sûre interprète de la Loi de Dieu et "experte en humanité", a à coeur non seulement de prononcer une série de "non" devant certains comportements, mais surtout de proposer *un style de vie pleinement significatif pour la personne*. Elle indique avec vigueur et avec joie *un idéal positif* dans la perspective duquel sont comprises et appliquées les normes morales de conduite"[69]

C'est ce message de bon sens, mais aussi d'exigence ouvrant sur une vie belle et forte, et capable de séduire les jeunes, que le Saint Père a régulièrement délivré au monde dans ses interventions sur le SIDA. Dans son discours aux jeunes de l'Ouganda, prononcé dans le stade Nakivubo, à Kampala, le 6 février 1993, le Pape n'a pas directement parlé du SIDA. Mais en fait tout son discours avait ce sens, puisqu'il s'agissait d'un vigoureux plaidoyer pour la chasteté.[70] C'est l'abstinence de tout rapport sexuel avant le mariage qui est le seul moyen pour mettre fin à la plaie du SIDA, a dit Jean-Paul II: " Ne vous laissez pas tromper par les mots vides de ceux qui tournent en ridicule la chasteté ou votre capacité à vous maîtriser. La force de votre futur amour conjugal dépend de la force de votre effort actuel pour apprendre le véritable amour, une chasteté qui implique que l'on s'abstienne de tout rapport sexuel en dehors du mariage. *Le*

69 *ibid.*, n°5.

70 Le Pape a commencé par rappeler aux jeunes leur vocation à l'engagement du mariage et à la fondation d'une famille, ce qui nécessite une bonne préparation. Pour cette préparation, l'engagement à la chasteté, c'est-à-dire à la vérité dans le langage sexuel du corps, est essentielle. Le Pape a souligné que la sexualité honnête demande à être exercée dans le mariage, c'est-à-dire avec un engagement à la fidélité; c'est cela qui fait que les rapports sexuels avant le mariage ont un caractère de mensonge, parce qu'il ne s'accompagnent pas d'un véritable don de soi.

«*Pour vous préparer au mariage, votre vocation à la chasteté est essentielle*. Je sais que les jeunes refusent l'hypocrisie. Vous voulez être honnêtes avec vous-mêmes et avec les autres. Une personne chaste est honnête...*Le Seigneur veut que nous usions de notre sexualité selon son projet*. Il attend que nous "parlions" en disant la vérité»(N°5)

«Le "langage" sexuel honnête exige un engagement à la fidélité qui dure toute la vie. Donner votre corps à une autre personne, c'est vous donner tout entiers à cette personne. Mais si vous n'êtes pas mariés, vous admettez que vous pouvez changer d'idée dans l'avenir. Le don total serait donc absent. *Sans le lien du mariage, les rapports sexuels sont un mensonge* et, pour un chrétien, mariage signifie mariage sacramentel.»(N°5)

lien sexuel de la chasteté est l'unique manière sûre et vertueuse pour mettre fin à cette plaie tragique qu'est le SIDA, que tant de jeunes ont contracté"[71].

3. *La promotion de la santé chez les jeunes*

De plus en plus d'auteurs s'intéressent aujourd'hui à la prévention de fond de l'infection à VIH, au travers du concept de la "promotion de la santé" chez les jeunes[72], un concept positif, et plus rentable que la simple "information pour faire peur"[73]. L'erreur, disent ces auteurs, est d'avoir concentré de façon excessive l'attention sur les "groupes à haut risque" - prostituées et homosexuels - en négligeant ces comportements dangereux qui exposent de grandes masses de personnes à l'infection[74] Il a été montré, avec le développement de tels programmes de "promotion de la santé" chez les jeunes, que les éducateurs devaient viser au développement de "l'estime de soi", de la "communication", de l'esprit de décision. Il a aussi été montré que ces programmes devaient attacher beaucoup d'importance à l'"éducation par les pairs"(*"peer-education*), c'est-à-dire à des techniques de groupe où chacun aide ses collègues à "s'immuniser" contre la prise d'habitudes à risque[75]. Ces auteurs indiquent que ces programmes doivent privilégier l'interaction "face-à-face" plutôt que les stratégies de communication de masse[76].

D.Romer et R.Hornik, dans cette même ligne, constatent aussi que la prévention basée sur la peur, la stigmatisation de certains groupes, et la simple distribution d'information est vouée à l'échec[77]. Ces auteurs recommandent des campagnes beaucoup plus larges visant à changer les comportements. C'est seulement dans la mesure où l'environnement social commencera à donner son accord à ces changements de comportements que ceux-ci pourront devenir effectifs chez les personnes visées, jeunes ou personnes à haut risque. Il est mon-

71 *Discours aux jeunes dans le stade de Kampala*, samedi 6 février 1993, op.cit., n°5, p.7.

72 P.Franzkowiak, E.Wenzel, *AIDS health promotion for youth. conceptual framework and practical implications.*, Health Promotion International, vol.9. N°2, 1994, pp.119-135.

73 P.Franzkowiak, E.Wenzel, *AIDS health promotion for youth. conceptual framework and practical implications.*, Health Promotion International, vol.9. N°2, 1994, pp.119-135.

74 P.Franzkowiak, E.Wenzel, *AIDS health promotion for youth...*, op.cit., p.119.

75 "HIV/AIDS prevention programme for young people.. put an emphasis on peer education aiming at *behavioural immunization* against risk-taking habits." in P.Franzkowiak, E,Wenzel, *AIDS health promotion for youth..*,p.129.

76 ibid, p.131

77 D.Romer, R.Hornik, *HIV education for youth: the importance of social consensus in behaviour change*, AIDS CARE, vol.4, N°3, 1992, pp.285-303.

tré que les gens persévèrent dans des comportements dangereux, menant à l'HIV/SIDA alors même qu'ils savent que ces comportements sont dangereux, parce que l'opinion du groupe social où ils vivent n'a pas changé. L'exemple des campagnes anti-tabac est à ce point de vue très éclairant. Il faut donc viser à atteindre un "consensus social" pour que "l'éducation à la santé" devienne effective. C'est dire l'importance d'un travail sur des groupes, faisant appel à l'encouragement réciproque.

Les études comparatives menées aux Etats Unis sur la façon d'obtenir un changement de comportement chez des adolescents recoupent ces observations[78]. Ces études ont montré que l'information pure ne suffit pas à influencer

---

78 La Emery University School of Medicine et le Grady Memorial Hospita's Teen Services programme développèrent dans les années 70 un programme d'éducation sexuelle pour adolescents de 16 ans et moins de 16 ans destiné à dissuader ces adolescents de rapports sexuels précoces en vue de diminuer les grossesses juvénile. Ce programme consistait en cinq séances d'information sur la sexualité, les méthodes contraceptives et la façon de savoir prendre des décsions. Le résultat montra que cette distribution d'information n'amenait en rien les adolescents à changer de comportement. Ceux-ci ne diminuaient en rien la fréquence de leurs rapports sexuels, et n'utilisaient pas plus de moyens contraceptifs. Il en résultait un taux inchangé de grossesses chez les adolescentes. Cet échec montra que la connaissance des faits, et même les techniques de "decision-making" étaient insuffisantes car les adolescents n'étaient pas capables de mettre en rapport leur comportement sexuel avec ce qu'ils avaient appris. De plus ces adolescents reconnaissaient qu'ils étaient très influencés dans leur comportement par les médias, l'influence de leur groupe social, et la pression des pairs ("*peer pressure*"). Un nouveau programme fut alors développé pour aider les adolescents à savoir dire "non", et à agir indépendemment des presions de leur entourage. On fit appel à d'autres adolescents pour présenter le programme, afin de convaincre les adolescents que ceux capables de dire "non" pouvaient être admirés et aimés et que l'activité sexuelle n'était pas la seule façon d'acquérir un statut auprès des pairs. Ce programme fut appliqué sur 536 adolescents, la plupart à haut risques (enfants noirs, provenant de milieux deshérités à Atlanta), durant une année scolaire. Le résultat fut surprenant: les étudiants qui avaient eu le programme avaient ensuite cinq fois moins de propension à avoir des rapports sexuels que les autres. Les filles qui avaient eu le programme en début d'adolescence avaient 15 fois moins tendance que les autres à commencer à avoir des rapports sexuels. Les grossesses furent réduits du tiers dans le groupe qui avait eu le programme. Ce qu'il faut voir dans le succès de ce second programme c'est qu'il visait un groupe d'adolescent particulièrement réfractaire au changement de comportement. Or ce sont ces jeunes qui ont appris à résister à la pression "sociale" de leur environnement et à s'abstenir. 61% des adolescents américains disent c'est la pression sociale qui est la principale raison pour laquelle beaucoup de leurs pairs commencent très tôt à avoir des rapports sexuels. Et 72% de ces derniers le confirment. Si donc c'est la pression sociale qui pousse les jeunes à un comportement sexuel à risque, la réduction de cette pression jointe à l'équipement de ces jeunes avec des moyens psychologiques qui leur permettent de résister et de dire effectivement "non" est la réponse au problème de la prévention du SIDA. Des programmes voisins du précédent (*Sexually Comitment*, *Postponing Sexual involvement*, *Family and Sex Respect*), ont

les jeunes dans leur comportement sexuel. Mais lorsque l'on fait jouer d'un côté la pression des pairs, l'exemple, la relation personnelle, et de l'autre une éducation à savoir résister à la pression sociale et à savoir dire "non" à ses propres désirs, alors des jeunes pourtant réfractaires aux programmes arrivent à changer de comportement. Ceci veut dire que l'on peut arriver à faire une prévention effective du SIDA chez des adolescents par des techniques de changement de comportement, à condition d'en prendre les moyens, c'est à dire de renoncer aux séances d'information en groupe pour se tourner vers un suivi plus individualisé, l'établissement de relations de confiance avec les jeunes, une très claire définition du but du programme, et la formation de la personnalité amenant ces jeunes à savoir refuser les pressions et tentations.

Ce sont de telles méthodes de "changement de comportement" qui ont été expérimentées avec succès auprès des jeunes en Ouganda, en Tanzanie et au Nigeria. Ceux-ci ont formé des groupes appelés "True love Wins" au Nigeria, "Youth alive" en Ouganda et en Tanzanie, où les jeunes se retrouvent pour faire du sport, de la musique ou autre activité supportive, et se soutenir les uns les autres dans leur engagement à ne pas avoir de relation sexuelle avant le mariage[79]. Le fait que ces groupes non seulement existent, mais se sont développés et attirent un nombre croissant de jeunes malgré la difficulté de ce qui leur est demandé et l'absence de support financier est un signe très encourageant.

C – Inciter au changement de "style de vie"

Dans la stratégie préventive du sIDA, dirigée à la population en général, la responsabilité des médecins, des autorités sanitaires, et de tous ceux qui les aident - parmi lesquels se trouvent les membres de l'Eglise - ne peut se satisfaire d'une simple éducation sanitaire. Ces autorités ont aussi une responsabilité éducative en ce qui concerne les adultes, et, plus précisément, ces adultes qui sont repsonsables, par leur style de vie, de la diffusion du VIH par contamination

---

montré que, à condition de les aider et de de communiquer avec eux, on peut apprendre aux jeunes à résister aux pressions de leur environnement et à s'abstenir de rapports sexuels.

L.Thayer, *"AIDS & adolescents"*, St Paul Books & medias, Boston, 1992, pp.35-39.

79 Dr.Léonie McSweeney, *"AIDS, your responsibility"*, The ambassador Publications, 1991.

Dr. Léonie McSweeney, *"Changing behaviour. A challenge to love"*, Ambassador Publications, 1995

Ian D,Campbell, Glen Williams, *AIDS management: an inegrated approach*, ACTION AID,1994

sexuelle. Il est impossible de réaliser une campagne honnête de prévention du SIDA sans répondre aux exigences de cette responsabilité.

La meilleure prévention du SIDA est d'inviter les personnes à vivre leur sexualité de façon humaine, dans la plénitude de l'union conjuguale, exclusive et définitive, selon la vocation reçue de Dieu concrétisée dans l'Eglise Catholique dans le sacrement de mariage. C'est là en fait le contenu précis de la résolution du Conseil Exécutif de l'OMS du 29 janvier 1992, dans lequel il est affirmé que: "L'OMS désire que l'on sache que seule l'abstinence sexuelle ou la fidélité mutuelle éliminent le risque de maladies sexuellement transmissibles"

Dans son paragraphe 17, cette déclaration établit clairement que: Il est possible de réduire le risque d'infection en utilisant de façon régulière et correcte les préservatifs; mais seule l'abstinence sexuelle ou la fidélité mutuelle pour la vie chez les couples non infectés éliminent complètement le risque des maladies sexuellement transmises".

La question de fond qui se pose est donc celle de pouvoir pousser les personnes qui reçoivent l'information préventive à modifier leur comportement à risques. Il est vrai que sans une motivation intérieure suffisante, s'appuyant sur une action éducative externe il est très difficile d'entreprendre le changement nécessaire de comportement qui permettrait une prévention réelle. Les programmes de prévention du SIDA échouent parce qu'on ne sait pas faire appel à la conscience de l'homme et à son attraction naturelle vers le bien. On ne tient pas compte, dans ces programmes, du fait que l'homme est un être libre, ouvert à la responsabilité morale. On préfère des actions ponctuelles, superficielles, qui ne touchent pas les causes réelles de l'expansion de l'épidémie.

III. La question du préservatif

Le préservatif n'a pas été mis présenté parmi ces moyens pour la prévention de l'infection du SIDA parce que le préservatif fait partie des moyens pour "contenir" la transmission sexuelle du VIH/SIDA , c'est-à-dire pour limiter cette transmission, sans pouvoir réussir une véritable prévention de cette épidémie. De fait, avec l'usage du préservatif pour se protéger contre la transmission sexuelle du VIH, le problème de fond, celui des pratiques à risque, demeure.

Par ailleurs, cette protection palliative n'est pas sans présenter de graves problèmes, matériels et moraux.

1. Les défaillances dans la "protection" par préservatif

La première remarque à faire, à propos des préservatifs, est que, s'ils confèrent à leurs usagers une certaine protection contre le VIH, cette protection n'est pas totale. Pour différentes raisons, on a égalé la "prévention" du SIDA au bon usage du préservatif, sans avoir démontré de façon claire, statistiquement prouvée, l'efficacité de ce moyen contre la transmission sexuelle de l'infection. Cette "résolution de principe" a laissé délibérément dans l'ombre ce que l'on savait depuis longtemps sur la relativité de l'efficacité du préservatif, à la lumière des échecs bien connus de ce dispositif dans le domaine de la contraception. Le préservatif masculin en latex est un mauvais contraceptif de barrière. Le pourcentage d'échec de ce dispositif dans la prévention des grossesses est de l'ordre de 15%[80], un chiffre reconnu par tous les auteurs comme excessif[81]. Et l'on

---

80 L'index contraceptif de Pearl (nombre de grossesse par année par cent femmes, dasé sur la possibilité théorique qu'une femme puisse concevoir douze fois par an) est élevé pour les préservsatifs, se situant entre 8 et 15 (avec des extrèmes jusqu'à 28)

.S.Jejeeboy, *Measuring contraceptive use-failure and continuation: an overview of new approaches*, in «*Measuring the Dynamics of Contraceptive Use*», United Nations, New York, 1991, pp.21-51, tables 3,5.

. D.M.Potts, G.I.M.Swyer, *Effectiveness and risks of birth-control methods*, British Medical Bulletin, 1970, vol.26, n°1, pp.26-32.

. M.P.Vessey, M.Lawless, D.Yeates, *Efficacy of different contraceptive methods*, The Lancet, 1982, vol.1, n°8276, pp.841-842.

. World Health Organization, «*Communicating Family Planning in Reproductive Health. Key Message for Communicators*», WHO, 1997, p.18.

81 Le taux d'échecs du préservatif utilisé comme contraceptife, défini comme la probabilité d'une grossesse sur une periode d'une année pour une femme pour qui le préservatif est l'unique moyen de contraception utilisé est de: 4% pour des couples hautement motivés dans une association pour le Planning familial, selon Vessey (1987), entre 9.8 and 18.5% dans le groupe d'adolescentes suivi par S.Harlap, entre 10 and 30% dans la revue faite par Gordon , entre 6 et 22% (moyenne 14.1%) dans les couples suivis par Grady (NSFG de 1982), 15.7% dans la statistique de Jones and Forest basée sur le NSFG de 1982, 15.8% dans la statistique de ces mêmes auteurs basée sur le NSFG de 1988, et entre 5 and 12% pour H.Lestradet. Si l'on admet comme taux d'éched du préservatif utilisé comme moyen de contraception un chiffre de 3% dans les couples utilisant le poréservatif "*parfaitement*" (avec consistance et de façon correcte)(Spruyt,1998), ce taux d'échec monte à 4% dans les couples hautement motivés (R.Glass, 1974) et se situe à 12% pour la moyenne des utilisatrices ("*typical couples experience*")(A.E.Albert, 1991). De plus, il faut savoir que ces taux d'échecs correspondent à une estimation restrictive, car chaque exposition au risque de fécondation n'aboutit pas à une grossesse.

.M.P.Vessey, L.V.Mackintosh, *letter*, The Lancet, March 7 1987, vol.1, n°8532, p.568;

voudrait que, comme par magie, ce mauvais contraceptif[82] devienne une barrière infranchissable pour le minuscule virus du SIDA? (qui est 500 fois plus petit

.S.Harlap *et al., Preventing Pregnancy, Protecting Health: A new Look at Birth Control Choices in the United States*, The Alan Guttmacher Institute, International Family Planning Perspectives, 1991, fig.5:3, p.35;

.R.Gordon, *A critical Review of the physics and statistics of condoms and their role in individual versus societal survival of the AIDS epidemic*, Journal of Sex and Marital Therapy 1989, vol.15, pp.5-30;

.W.R.Grady, M.D.Hayward, J.Yaagi, *Contraceptive failure in the United States: estimates from 1982 National Survey of Family Growth*, Family Planning Perspectives 1986, vol.18, n°5, pp. 200-209;

.E.F.Jones, J.D.Forrest, *Contraceptive Failure in the United States: revised Estimates from the 1982 National Survey of Family Growth*, Family Planning Perspectives, May-June 1989, vol.21, n°3, pp.103-109;

.E.F.Jones, J.D.Forrest, *Contraceptive Failure Rates on the 1988 NSFG*, Family Plasnning Perspectives, 1992, vol.24, n°1, pp.11-19.

.R.Kuss, H.Lestradet, *SIDA: communication, information et prévention*, in «*Le SIDA, propagation et prévention, Rapports de la commission VII de l'Académie Nationale de Médecine*», Editions de Paris, 1996, pp.12-55;

.A.Spruyt, M.J.Steiner, C.Joanis et al., *Identifying Condom Users at Risk for Breakage and Slippage: Findings from Three International sites*, American Journal of Public Health, 1998, vol.88, n°2, pp.239-244.

.R.Glass, M.Vessey, P.Wiggins, *Use-efectiveness of the condom in a selected family planning clinic population in the United Kingdom*, Contraception, 1974, 10, pp.591-598.

.A.E.Albert, R.A.Hatcher, W.Graves, *Condom use and breakage among women in a municipal hospital family planning clinic*, Contraception, 1991, vol.43, n°2, pp.167-176.

82 Ces échecs du préservatif lorsqu'il est utilisé comme préservatif se retrouvent dans les statistiques sur les avortements provoqués pour grossesse non désirée. 11% des grossesses non désirées enregistrées au Grady Memorial Hospital à Atlanta, USA, (E.S.Williams, 1985) étaient attribuées à un échec du préservatif. 27% des avortements réalisés à l'Hôpital Saint Louis à Paris (Le Monde, 28/5/1996) ont été rapportés à la même cause. Sur 4,666 femmes ayant requis un avortement au Marie Stopes Centre à Leeds, Angleterre (D.Carnall, 1996), entre 1989 and 1993, 40% d'entre elles mirent leur grossesse sur le compte d'un échec du préservatif. 83% des étudiantes qui avaient demandé une contraception d'urgence au Rusholme Health Centre, à Manchester (M.Gabbay, 1996), motivèrent pour cette demande un échec du préservatif. S'il est certes probable qu'un certain nombre de ces consultantes ont pu, pour se justifier, mettre sur le compte du préservatif ce qui était dans la réalité une négligence de leur part, il n'en reste pas moins que ces chiffres reflètent une réalité que l'on ne peut se contenter d'ignorer.

.E.S.Williams., *Contraceptive failure may be a major factor in teenage pregnancy*, Letter, British Medical Journal, 1995, vol.311 n°7008, pp.806-807.

.D.Carnall, *Condom failure is on the increase*, British Medical Journal, 1996, vol.312, n°7038, p.1059.

.M.Gabbay, A.Gibbs, *Does Additional Lubrication Reduce Condom Failure?*, Contraception, 1996, vol.53, n°3, pp.155-158.

qu'un spermatozoide). Ce que l'on sait de la protection plus que relative que donne le préservatif vis-à-vis des maladies sexuellement transmises (MST) autres que l'infection à VIH ne peut que renforcer cette impression[83].

83 N.J.Fiumara constate que le préservatif, qui est en théorie une barrière contre les MST, est, en pratique, inefficace. J.Pemberton et coll.(1972), examinant 2,093 cas de MST diagnostiqués à Belfast trouvent un taux de syphilis et de gonorrhée plus bas chez les utilisateurs de préservatifs, mais constatent chez ces mêmes utilisateurs une plus grande fréquence d'uréthrites non-gonococciques et de MST idiopathiques. W.M.McCormack et al., étudiant un groupe de 140 étudiants porteurs de T-*Mycoplasmas* uréthraux à la suite de relations sexuelles, trouvent qu'une telle colonisation atteint 14.3% des étudiants qui utilisent toujours un préservatif. D.Barlow (1977), sur un total de 3,543 cas diagnostiqués de gonorrhée durant une période de six mois, trouvent qu'il y a simplement une moindre fréquence des MST (247) chez les utilisateurs de préservatifs (259) par rapport aux non utilisateurs (3,543 MST diagnostiquées sur un total de 3,300 patients). Les uréthrites non spécifiques (dues essentiellement à *Chlamydia trachomatis* et *Ureaplasma urealyticum*, 200nm in diameter), se rencontraient dans cette série avec la même fréquence chez les utilisateurs comme chez les non utilisateurs de préservatifs. Les infections par *Condylomata acuminata* (verrues génitales) étaient aussi fréquentes (5%) chez les utilisateurs de préservatif que chez ceux qui ne les utilisaient pas (4.6%). Cohen et coll. (1992), effectuèrent une étude dans laquelle des patients qui avaient contracté une MST recevaient une formation sur l'utilisation du préservatif. Neuf mois après cet enseignement, 19.9% des hommes et 12.6% des femmes "formés" au préservatif revinrent porteurs d'une nouvelle MST, certains d'entre eux revenant même plusieurs fois. Une étude effectuée dans une clinique génitourinaire de Londres de 1982 à 1992 (Evans et al. 1995) montra qu'une augmentation de l'usage des préservatifs chez les consultants de 4% à 21% n'avait eu aucun effet sur le nombre de MST virales observées durant cette prériode.

De ces différentes études on retient que le préservatif protège contre la syphilis (taux d'infection de 0.65% chez les useurs de préservatifs pour 1.86% chez les sujets qui n'utilisent pas de préservatifs), mais est peu efficace contre les gonorrhées (taux d'infection moyen de 8%, pour 15% chez les sujets qui n'utilisent jamais de préservatifs), peu efficace contre les infections à chlamydia (taux d'infection de 3.9% chez les utilisateurs de préservatif pour 7.2% chez les non-utilisateurs), peu efficace contre les infections génitales à virus Herpès simplex (taux d'infection de 2.3% chez les utilisateurs de condom pour 3.2% chez les non-utilisateurs), et inefficace contre le virus du papillome humain (*Condylomata acumunita* - verrues génitales)(taux d'infection de 9.4% avec préservatif contre 4.1% sans préservatif), contre les uréthrites non spécifiques (taux d'infection de 30.6% avec préservatif contre 28.7% sans préservatif), et autres MST (taux d'infection de 14.6% avec préservatif contre 14.2% sans préservatif).

La dernière statistique en date (NIAI, NIH, 2000) sur l'efficacité du préservatif masculin dans la prévention des MST, fruit du travail d'experts de l'NIH et de l'OMS confirme le fait que la réduction du risque de gonorrhée apportée par le préservatif n'est que de 49-75%, alors même qu'en théorie le préservatif devrait arrêter tout passage de *Neisseria gonorrhoeae*. La même statistique montre que la protection apportée par le préservatif contre *Chlamydia trachomatis* est elle aussi incertaine (33% réduction de risque).

.N.J.Fumara, *Effectiveness of condoms in preventing V.D.*, The New England Journal of Medicine, 1971, vol.285, n°17, p.972.

De fait, les statistiques sur les performances du préservatif dans la prévention de l'infection à VIH montrent que le préservatif n'apporte qu'une protection relative contre la transmission sexuelle de cette infection, comparable dans son efficacité à ses performances comme contraceptif. Sans parler des possibilités de rupture ou de déplacement des préservatifs, toujours possibles durant l'acte sexuel, il apparaît clairement que le préservatif n'est effectif que "lorsqu'il est utilisé de façon correcte"[84] et seulement en ce cas, c'est-à-dire dans des conditions d'utilisation optima, par des personnes rompues à l'art de son utilisation, ce qui laisse de fait une large espace à ce qui n'est pas optimum[85]. Les études les plus exactes et les plus dignes de confiance montrent que l'index de protection donnée par les préservatifs se situe autours de 5 (c'est-à-dire qu'il y a cinq fois moins de chance d'être infecté par le VIH en utilisant un préservatif lors des rapports sexuels qu'en n'en utilisant pas). Les préservatifs donnent une protection effective contre l'infection à VIH lorsqu'ils sont utilisés par un couple stable, sans partenaires sexuels en dehors du couple, sans infections génitale ni érosion des muqueuses. Par contre, lorsqu'il y a promiscuité sexuelle, prostitution, rapports

.J.Pemberton, J.S.McCann, J.D.H.Mahony et al., *Socio-medical characteristics of patients attending a V.D. clinic and the circumstances of infection*, British Journal of Venereal Diseases, 1972, vol.48, n°5, pp.391-396.

.W.M.McCormack, Y.H.Lee, S.H.Zinner, *Sexual Experience and Urethral Colonization with Genital Mycoplasmas. A Study in Normal Men*, Annals of Internal Medicine, 1973, vol.78, n°5, pp.696-698.

.D.Barlow, *The Condom and Gonorrhea*, The Lancet, 1977, vol.II, n°8042, pp.811-812.

.D.A.Cohen, C.Dent, D.MacKinnon, et al., *Condoms for Men, not Women, Results of Brief Promotion Campaign*, Sexually Transmitted Diseases, 1992, vol.19, n°5, pp.245-251.

.B.A.Evans, S.M.McCormack, P.D.Kell, et al., *Trends in female sexual behaviour and sexually transmitted diseases in London, 1982-1992*, Genitourinary Medicine, 1995, vol.71, n°5, pp.286-290.

.National Institute of Allergy and Infectious Diseases, National Institutes of Health, Department of Health and Human Services (USA), *Workshop Summary: Scientific evidence on Condom Effectiveness for Sexuallt Transmitted Disease (STD) Prevention*, June 12-13 2000, Hyatt Dulles Aiurport, Herndon, Virginia, disponible sur http://www.niaid.nih.gov/dmid/stds/condomreport.pdf.

84 UNAIDS: *Sexual behavioural change for HIV. Where have theories taken us?*, UNAIDS Best Practice Collection/99.27E, June 1999, http/WWW.unaids.org., p.20.

85 W.Cates, A.R.Hinman, *AIDS and absolutism - the demand for perfection in prevention*, The New England Journal of Medicine, August 13 1992, vol.327, n°7, pp.492-494.

.W.L.Roper, H.B.Peterson, J.W.Curran, *Commentary: Condoms and HIV/STD Prevention - Clarifying the message*, American Journal of Public Health, vol.83, n°4, pp.501-503.

homosexuels ou hétérosexuels avec partenaires multiples, et infection génitale, la protection donnée par le préservatif n'est pas suffisante, avec un degré de défaillance qui dépasse 10% et peut atteindre 15%. Les détails des nombreux cas d'échecs du préservatif dans la prévention de la transmission sexuelle du VIH ont été déjà amplement fournis ailleurs[86]. Les statistiques en la matière, qui sont d'ailleurs difficilement comparables entre elles et ne permettent pas d'établir un tableau d'ensemble cohérent, montrent toujours[87] un pourcentage d'échecs d'au

86 K.April, R.Koster, G.Fantacci, et al., *Qual è il grado effettivo di protezione dall'HIV del preservativo*? Medicina e Morale, 1994, vol.44, n°5, pp.903-905.

.K.April, W.Schreiner, *Zur Frage* der schutzwirkung des Kondoms gegen HIV-infektionen, Schweiz.Med.Wschr. 1990, 120, 972-978;

.Centers for Disease Control, *Condoms for prevention of sexually transmitted diseases*, MMWR, 1988, 37, 133-137;

.P.J.Feldblum, J.A.Fortney, *Condoms, spermicides and the transmission of HIV; a review of litterature*, Am.J.Public Health, 1988, 260, 1404-1405;

.Frösner, *How efficient is "safer sex" in preventing HIV infection*? Infection 1989, I, 3-5;

S.C.Weller, *A meta-analysis of condom effectiveness in reducing sexually transmitted HIV*, Soc.Sci.Med., 1993, 36, 1635-1644.

.R.Kirkman, *Condom use and failure*, The Lancet, 1990, vol.336, n°8721, p.1009.

.R.Kuss, H.Lestradet, *SIDA: communication, information et prévention*, in «*Le SIDA, propagation et prévention. Rapports de la commission VII de l'Académie Nationale de Médecine*», Editions de Paris, 1996, pp.12-55.

.J.Suaudeau, *Le "sexe sûr" et le préservatif face au défi du Sida*, Medicina e Morale, 1997, n°4, pp.689-726.

87 La seule étude statistiquement valable concernant l'efficacité du préservatif contre la transmission sexuelle du VIH est celle du "Groupe d'Etudes européen"(1992 et 1994). Mais cette étude n'a pris en compte que le cas de couples stables, sérodiscordants, sans infection génitale, dans la situation privilégiée de l'Europe occidentale. Dans une telle situation, le facteur le plus important qui conditionne la transmission du VIH n'est pas l'usage ou non du préservatif mais le comportement sexuel des partenaires (fidélité conjugale ou promiscuité) et l'existence ou non de MST d'accompagnement. Dans la statistique de 1987, N.Padian a montré que le risque de contamination par le VIH était fonction du nombre de partenaires sexuels des sujets incriminés et de la fréquence de leurs relations sexuelles avec les partenaires suspects d'être contaminants. Il y a en effet un taux d'échec dans la protection, qui suit les lois de la probabilité: plus une personne, infectée par le VIH, aura de rapports sexuels "protégés" avec d'autres personnes, et plus cette personne aura de chances d'en contaminer d'autres, malgré l'utilisation du préservatif. Le risque augmente avec le temps et la multiplication des actes.

.I.De Vincenzi, *Comparison of female to male and male to female transmission of HIV in 563 stable couples*, British Medical Journal, 1992, vol.304, pp.809-813.

.I.De Vincenzi, for the European Study Group on Heterosexual Transmission of HIV, *A longitudinal Study of Human immunodeficiency virus transmission by heterosexual partners*, The New England Journal of Medicine, 1994, vol.331, n°6, pp.341-346.

moins 10% (dix échecs pour cent préservatifs utilisés)[88] - 13% dans la plus récente[89], fournie par le Planning Familial en 1999. Que dirait-on d'un modèle d'avion qui offrirait à ses passagers potentiels un risque d'écrasement au sol de 10%?[90].

2. La promotion du préservatif peut favoriser indirectement le développement ou la persistance de l'épidémie à VIH.

Non seulement les préservatifs ne donnent pas une protection totale contre l'infection à VIH, mais leur promotion active au sein d'une population peut même favoriser indirectement la diffusion de l'infection, en encourageant la promiscuité sexuelle.

Ceci est particulièrement vrai en ce qui concerne l'utilisation des préservatifs chez les adolescents. Linda Thayer, dans une étude sur le SIDA chez les adolescents aux Etats Unis[91], a bien montré que les politiques anti-SIDA promouvant l'utilisation des préservatifs chez les adolescents non seulement n'ont pas de succès, mais encore peuvent contribuer à la diffusion du SIDA chez ces adoles-

.N.Padian, L.Marquis, D.P.Francis et al., *Male-to-Female Transmission of Human Immunodeficiency Virus*, Journal of the American Medical Association, 1987, vol.258, n°6, pp.788-790.

88 P.C.Gøtzche, M.Hørding, *Condoms to Prevent HIV Transmission Do Not Imply Truly Safe Sex*, Scandinavian Journal of Infectious Diseases, 1988, vol.20, n°2, pp.233-234.

.H.Hearst, S.Hulley, *Preventing the heterosexual spread of AIDS. Are we giving our patient the best advice?*, JAMA, 1988, vol.259, n°16, pp.2428-2432.

.J.Kelly, *Using condoms to prevent transmission of HIV. Condoms have an appreciable failure rate*, British Medical Journal, 1996, vol.312, n°7044, p.1478.

.J.A.Kelly, J.S.St.LAwrence, *Cautions about condoms in prevention of AIDS*, The Lancet, 1987, vol.1, n°8258, p.323.

.S.H.Vermund, *Editorial: Casual sex and HIV Transmission*, American Journal of Public Health, 1995, vol.85, n°11, pp.1488-1489.

.J.T.Vessey, D.B.Larson, J.S.Lyons et al., *Condom Safety and HIV*, Sexually Transmitted Diseases, 1994, vol.21, n°1, pp.59-60.

.S.Weller, *A meta-analysis of condom effectiveness in reducing sexually transmitted HIV*, Social Science Medicine, 1993, vol.36, n°12, pp.1365-1644.

89 K.R.Davis, S.C.Weller, *The effectiveness of Condoms in Reducing Heterosexual Transmission of HIV*, Family Planning Perspectives, November-December 1999, vol.31, n°6, pp.272-279.

90 H.Lestradet, "*Le SIDA, propagation et prévention*", Rapport de la commission VII de l'Académie nationale de Médecine, avec commentaires, Editions de Paris, Paris, 1996, p.42.

91 Linda Thayer, *AIDS & Adolescents*, Boston, St Paul Books & media, 1992.

cents. La raison de cet échec tient à ce que les adolescents sont connus pour être de mauvais usagers des contraceptifs[92]. En second lieu, on ne peut espérer d'une éducation sexuelle explicite à l'école et d'un accès facile aux préservatifs plus d'effet sur la transmission du SIDA chez les adolescents que n'en ont eu l'éducation sexuelle explicite et la mise à disposition de contraceptifs sur les grossesses non désirées chez les adolescentes. Or on sait que les programmes dits de "planning familial" offerts dans les écoles aux USA n'ont pas amené de diminution des grossesses non désirées chez les adolescentes, mais les ont au contraire augmenté[93]. On ne voit pas pourquoi il en serait différent dans le cas du SIDA: à partir du moment où la prévention se réduit à une invitation à utiliser le préservatif, il serait étonnant de voir les adolescents se priver de cette expérience. Enfin la distribution de préservatifs aux adolescents a pour effet de leur donner un faux sens de sécurité face à une maladie mortelle.

Ainsi que l'ont récemment montré des chercheurs de la *University College Medical School* de Londres[94], la publicité donnée au préservatif contre le VIH/SIDA pourrait même avoir un effet contraire à celui que l'on recherche, dans la mesure où une telle publicité pourrait porter les personnes à prendre plus de risques dans leurs aventures sexuelles, à cause du sentiment de sécurité que leur donne l'usage du préservatif. De même que la publicité donnée aux ceintures de sécurité en Grande Bretagne a eut des effets pervers, contraires, provo-

---

92 Linda Thayer, *AIDS & Adolescents*, p.14-15.

93 V.A.H.Pearson et coll., dans une étude publiée en 1995 et portant sur 147 adolescentes présentant une grossesse non désirée, rapportent que 80% de ces adolescentes déclaraient avoir utilisé un moyen contraceptif à l'époque où elles avaient conçu. Ces résultats plutôt surprenants sont corroborés par E.S.Williams qui note une relation proportionnelle entre l'usage d'un contraceptif lors des premiers rapports sexuels et la survenue d'une grossesse chez les adolescentes. Comme une telle proportionnalité ne peut être mise sur le seul compte d'un échec de la méthode contraceptive, l'auteur suggère que la pratique de la contraception amène une augmentation de l'activité sexuelle des jeunes, responsable en retour de cette épidémie de grossesses et d'avortement.

. V.A.H.Pearson, M.R.Owen, D.R.Phillips, D.J.Pereira Gray, M.N.Marshall, *Pregnant teenagers' knowledge and use of emergency contraception*, British Medical Journal, vol.310, n°6995, 24 June 1995, p.1644.

. E.S.Williams, *Pregnant teenagers and contraception. Contraceptive failure may be a major factor in teenage pregnancy* (letter), British Medical journal, vol.311, n°7008, 23 September 1995, pp.806-807.

94 J.Richens, J.Inrie, a.Copas, *Condoms and seat belts: the parallels and the lessons*, The Lancet, 2000, vol.355, n°9201, pp.400-403.

quant en fait une augmentation du nombre des victimes dans les accidents de la circulation, à cause du sentiment de fausse sécurité que donnait l'usage de ces ceintures, de même il pourrait en être ainsi avec la publicité donnée au préservatif.

Il n'est donc pas surprenant si, en dépit de l'apparente réussite initiale de telles politiques[95], le VIH/SIDA continue aujourd'hui son expansion, dans les pays mêmes où l'on avait cru le vaincre[96].

3. *L'utilisation du préservatif est contraire à la dignité de l'union sexuelle*

Cependant, la raison majeure qui pousse l'Eglise à déclarer moralement illicite l'usage du préservatif dans les relations sexuelles, y compris dans le cadre de la lutte contre le VIH/SIDA, est que cet usage est, en lui-même, contraire à la dignité de la relation sexuelle humaine, et qu'il s'oppose au bien de la sexualité. Même si, comme dans le cas de la prévention de la transmission sexuelle du VIH, les préservatifs sont utilisés pour servir à la protection contre cette contamination, et non comme contraceptifs, leur intervention se présente dans l'esprit et dans la pratique de leurs utilisateurs comme une manipulation de l'union sexuelle. Objectivement, le préservatif est, en premier lieu, un contraceptif mécanique, qui met un obstacle évident dans la relation sexuelle. L'usage du préservatif interfère dans le déroulement normal, naturel, de la rencontre sexuelle, et la perturbe. C'est bien pour cela d'ailleurs que les jeunes sont de mauvais utilisateurs du préservatif. Les couples qui utilisent les préservatifs dans leurs relations sexuelles savent bien qu'ils n'accomplissent pas un don d'eux mêmes normal, complet, total, réciproque, mais un acte amputé d'une partie de sa valeur et de sa signification.

C'est pourquoi l'Eglise ne peut que juger de façon négative les campagnes de prévention basées sur la seule promotion du préservatif. C'est ce caractère immoral du préservatif, indigne de la sexualité humaine, que le Pape Jean Paul II a souligné de la façon suivante, dans son discours du 15 novembre 1989 au

---

95 R.S.Hanenberg, W.Rojanapithayakorn, P.Kunasol, D.C.Sokal, *Impact of Thailand's HIV-control programme as indicated by the decline of sexually transmitted diseases*, The Lancet, 1994, vol.344, n°8917, pp.243-245.

96 W.Phoolcharoen, *HIV/AIDS Prevention in Thailand: Success and Challenges*, Science, 19 June 1998, vol.280, n°5371, pp.1873-1874.

Dr.J.-M.Bader, *Près de sept millions de séropositifs. Une catastrophe sanitaire "à l'africaine" est possible en Asie*, Le Figaro, 28/10/1999, p.17.

Congrès du Conseil Pontifical pour la Pastorale du Personnel de la Santé: "A la lumière de cet idéal" a dit le pape "il apparaît profondément *lésant pour la dignité de la personne*, et pour cela *moralement illicite*, de soutenir une prévention de la maladie du SIDA fondée sur le recours à des moyens et remèdes qui *violent le sens authentiquement humain de la sexualité*, et qui sont un palliatif à ces souffrances profondes, où est mise en cause la responsabilité des individus et de la société"[97].

Admettre un tel mode de prévention serait simplement capituler devant l'effort d'information et d'éducation nécessaire, allant dans le sens de la plus grande facilité. On ne lutterait pas alors contre la dégradation morale, racine du SIDA, mais on l'aggraverait encore, ainsi que l'a dit le Pape dans le même discours: "La droite raison ne peut admettre que la fragilité de la condition humaine, plutôt que d'être un motif à un effort plus grand, devienne un prétexte à un fléchissement qui ouvre la voie à la dégradation morale"[98].

IV. Le sida et le couple. problèmes éthiques

A – HIV/SIDA et mariage

On ne peut parler des problèmes éthiques posés par l'infection à VIH sans évoquer le cas de ces jeunes qui s'aiment, songent à fonder une famille, et voient le SIDA s'interposer dans ce projet à la façon d'un non mis sur l'avenir.

La première chose à souligner ici est le devoir impérieux où se trouve la personne qui se sait infectée de révéler cette infection à la personne qu'il (ou elle) aime. S'abstenir volontairement d'informer son (ou sa) fiancé en cas de séropositivité par peur de le(la) perdre est non seulement un acte foncièrement égoïste, mais encore une grave atteinte à la justice et à la dignité et à la liberté de l'autre personne.

De même, si une personne qui projette de se marier suspecte qu'elle peut avoir contracté la maladie elle doit en conscience consulter un médecin et se

---

97 Jean Paul II, *Discours aux participants à la Conférence Internationale promue par le Conseil Pontifical pour la pastorale du personnel de santé*, Insegnamenti di Giovanni Paolo II, XII, 2, 1989, n°4, p.1270.

Traduction: *L'Eglise face au défi du SIDA*, Documentation Catholique, 21 janvier 1990, n°1998, pp.56-59.

98 *ibid.*, n°5.

faire faire un test de dépistage. La négligence en ce domaine est encore mépris de la liberté du conjoint.

Un problème plus délicat est celui du "screening" systématique des fiancés avant le mariage, dans le cadre du bilan de santé qu'il leur est alors conseillé de faire. Le médecin ne peut que conseiller ce dépistage lorsqu'il soupçonne que le sujet qu'il examine est à risque du fait de ses antécédents. Le résultat de ce dépistage est soumis au secret médical. Si le test HIV revient négatif, tout en sachant qu'il y a pu y avoir une exposition récente au risque, il sera à refaire par précaution après un délai de quelques semaines. Si le test revient positif, le médecin a le devoir d'informer le sujet des conséquences possibles de sa contamination; il ne peut par contre l'obliger a dire la vérité à son conjoint et n'a pas le droit de violer lui-même le secret.

Les réactions du conjoint à l'annonce de la séro-positivité du partenaire peuvent être très variables, allant du rejet du conjoint au maintien du projet de mariage. Quelle doit être l'attitude de la personne consultée en un tel cas par le couple?

- Tout être humain a le droit de se marier avec la personne de son choix
- Ce mariage suppose la pleine liberté, donc qu'aucun des conjoints ne cache à l'autre un élément important concernant sa santé et sa capacité d'engendrer.
- La personne indemne de la maladie et se mariant avec la personne séropositive encourt un fort risque d'être contaminée.
- La personne séronégative a le devoir envers soi-même de se protéger contre la contamination. L'Eglise est contraire en ce cas à l'usage du préservatif qui dissocie union et procréation. Elle recommande la chasteté.
- Si l'épouse est séronégative, devient séropositive au contact de son mari et engendre elle court le risque dans un tiers des cas d'avoir un enfant contaminé. Il lui est donc recommandée de ne pas chercher à avoir d'enfants et de recourir pour cela aux méthodes dites naturelles de procréation responsable.
- Cependant le futur conjoint peut décider au nom de son amour de courir le risque de la contamination et peut choisir d'accompagner son (ou sa) fiancée dans ce qui lui reste de vie à vivre, au nom même de la valeur de cette vie et de cet amour.
- Le futur conjoint indemne de contamination peut aussi décider de courir le risque de la procréation au nom de la valeur même de la vie qui renaît lorsque la mort paraît victorieuse.

Le premier devoir du conseilleur ou de l'accompagnateur est d'informer clairement les fiancés sur leur situation, en sorte que leur choix se fasse dans la plus grande liberté.

- si le conjoint HIV séronégatif maintient sa décision de se marier avec son fiancé(e) HIV+, cette décision doit être respectée si on la juge mature et bien éclairée. Sinon il faudrait, sans chercher à faire peur, souligner les risques d'une contamination du fiancé indemne, et du passage à un SIDA déclaré. Si le sujet atteint est la fiancée on devra aussi l'informer de la possible contamination de son futur enfant.
- si le conjoint atteint est entré dans un stade clinique de SIDA les avertissements donnés par le conseilleur doivent être encore plus clairs. Si les conjoints demandent leur mariage en pleine connaissance de cause, celui-ci ne peut cependant être refusé.

B - La découverte de l'infection a VIH chez un des conjoints

Le problème se pose de façon différente lorsque ce n'est plus un projet de mariage qui est en cause mais le mariage lui-même, c'est-à-dire une famille déjà constituée.

L'épidémie touche rarement les époux au même degré. La situation la plus fréquente est celle d'un des conjoints dont on découvre la séro-positivité et qui va évoluer à plus ou moins long terme vers la maladie, cependant que l'autre conjoint se trouve placé *de facto* dans une situation nouvelle, difficile et, à bien des égards, tragique.

1. La question des rapports sexuels dans les couples sérodiscordants

Lorsque, dans un couple, l'un des conjoints est découvert séropositif tandis que l'autre est séronégatif, se pose de façon aiguë la question de la transmission de l'infection du premier au second, lors des rapports sexuels. Il semble logique que tout soit mis en oeuvre, par le couple, pour empêcher cette transmission.

a) Le double effet et la licéité du "*safe sex*" dans le couple

Dans un tel cas, il est clair que les autorités sanitaires invitent le couple à avoir recours au "*safe sex*", c'est-à-dire aux rapports "protégés" par usage d'un préservatif.

Pour certains théologiens moralistes catholiques, comme D.F.Kelly[99], le recours au préservatif, dans ce cas, pourrait être considéré comme licite. Selon D.F.Kelly, l'usage du préservatif dans le but de prévenir la transmission du VIH, ne doit pas être considéré comme "contraceptif". En effet, dit-il, la contraception est seulement l'un des propos de l'usage du préservatif. Elle n'en est pas le seul. Dans le cas du couple marié, VIH sérodiscordant, qui utilise un contraceptif au cours de relations sexuelles tout à fait légitimes en vue d'empêcher la transmission du VIH de l'un à l'autre époux, le but de l'usage du préservatif n'est pas ici d'éviter une conception (ce qui serait moralement illicite) mais d'éviter la contamination du conjoint VIH négatif et d'éviter aussi la transmission de l'infection à un éventuel enfant. La contraception est ici indirecte. Nous nous trouverions donc, selon Kelly, dans un cas répondant au **principe du double effet**: le but recherché est bon, puisqu'il s'agit de protéger la santé de la mère et d'éviter la transmission du VIH à un enfant; le moyen utilisé est neutre, puisque le préservatif n'est pas utilisé dans un but contraceptif; ce moyen entraîne, certes, une conséquence négative, de contraception, mais celle-ci n'est pas voulue directement. Donc l'usage du contraceptif en ce cas serait licite. Le cas se rapprocherait de celui d'une hystérectomie pour cancer de l'utérus, entraînant la mort d'un embryon.

Il y a cependant une certaine fausseté dans ce raisonnement. On peut, certes, dire que l'intention d'un couple utilisant un préservatif dans un but contraceptif est différente de l'intention d'un couple utilisant un préservatif pour empêcher la transmission du VIH. Cependant, si l'on considère l'intention concrète, immédiate, de ces deux couples, elle est exactement la même: on utilise un préservatif pour empêcher que la semence masculine ne gagne les voies génitales féminines. Or, l'acte sexuel complet, humain, conforme à sa naturalité, comporte ce passage de la semence masculine dans le tractus génital féminin. Tout procédé visant à empêcher cette phase de l'acte sexuel, *coitus interruptus* au premier chef, est considéré comme immoral par l'Eglise, puisqu'il manipule la sexualité et empêche le don plein et entier des époux.

99 D.F.Kelly, "*Critical Care Ethics: Treatment Decisions in American Hospitals*", Kansas City: Sheed and Ward, 1991.

Discussed in: M.A.Johnsons, *The Principle of double Effect and Safe Sex in Marriage: Reflections on a Suggestion*, Linacre Quaterly, vol.60, n°2, May 1993, pp.82-89.

Certes, l'Eglise admet l'utilisation dans un but thérapeutique de certaines substances qui ont un effet contraceptif (oestro-progestatifs combinés)-(*Humanae Vitae* 15). Mais le préservatif n'a pas d'effet thérapeutique. Son seul effet est préventif, et encore avec une efficacité qui n'est pas absolue. Le cas de l'utilisation préventive du contraceptif se rapproche du cas de la ligature de trompes ou de l'hystérectomie après césarienne où l'on veut prévenir une éventuelle pathologie en effectuant un geste illicite. Le Magistère a clairement déclaré qu'une telle "prévention" était illicite.

Par ailleurs, on ne peut séparer, comme le fait D.F.Kelly, but contraceptif et but de prévention du VIH: le couple sérodiscordant pour le VIH qui utilise le préservatif désire en même temps empêcher la transmission du VIH au conjoint sain et empêcher la conception d'un enfant qui pourrait être infecté. Dans ce cas, la prévention de la procréation est aussi directement voulue que la prévention de la transmission du VIH au conjoint.

b) Le préservatif est-il indispensable dans un couple hétérosexuel stable?

On peut se demander cependant quel est le degré de protection contre la transmission du VIH que l'on peut attendre de l'usage constant du préservatif au cours des rapports sexuels dans un couple sérodiscordant.

N.Padian et coll. n'observent aucune influence du préservatif sur le risque de contamination par le VIH dans leur groupe de 97 femmes californiennes[100], tandis que P.J.Feldblum trouve que le préservatif ne fait que réduire, de 10,1 à 3,5 100/couple/année, le taux d'infection par le VIH dans des couples de Zambie.

Les meilleurs résultats du préservatif sont observés dans les couples monogames, stables, et déjà mûrs[101]. C'est dans ce type d'études que l'on trouve

---

100 N.Padian et coll., étudiant pendant un an le taux de VIH séroconversion dans un groupe de 97 femmes californiennes, partenaires sexuels de 93 hommes infectés par le VIH, trouvèrent que le risque de contamination était essentiellement fonction du nombre de partenaires, et du nombre de rapports sexuels avec le partenaire infecté (multiplication du risque par 4,6 pour plus de 100 rapports sexuels). L'usage du préservatif n'a exercé, dans cette statistique, selon les auteurs, "aucune influence sur le risque de contamination" mais les donnés à ce sujet ne sont pas communiquées

.N.Padian, L.Marquis, D.P.Francis, R.E.Anderson, G.W.Rutherford, P.M.O'Malley, W.Winkelstein, *Male-to-female transmission of Human Immunodeficiency Virus*, JAMA, August 14 1987, vol.258, N°6, pp.788-790.

101 J.Richter, B.Donovan, J.Gerofi et al., *Low condom breakage rate in commercial sex*, The Lancet, 1988, I, 1487-1488;

les taux de séroconversion les plus bas - de 0 à 22% - (Fischl:10%; Goerdent: 17%) pour des périodes allant de six mois à trois ans lorsque les époux utilisent systématiquement un préservatif.

En mai 1995 une étude de Nicolasi et coll. portant sur 174 couples stables[102], où le mari était séropositif, a montré un taux de séroconversion de 12% après un an de rapports sexuels non protégés, pour un taux de 2% lorsque les couples ont utilisé un préservatif.

En 1994, I.de Vicenzi[103] montra que dans les couples européens hétérosexuels stables la protection donnée par l'usage du préservatif pouvait atteindre 100%. Pour arriver à un tel résultat, De Vicenzi avait rassemblé les résultats obtenus chez 378 couples suivis durant 20 mois dans dix centres différents de huit pays européens (France, Italie. Grèce, Hollande, Espagne, Belgique, Angleterre). Cependant, lorsque l'on regarde ses résultats, on constate qu'ils ne sont guère fiables: 74 de ces couples ne revinrent pas en consultation, 48 arrêtèrent toute relation sexuelle, 121 n'utilisèrent pas le préservatif. 124 couples seulement se montrèrent utilisateurs réguliers du préservatif.

A partir de ces résultats on peut donc dire que le préservatif empêche la transmission du VIH dans les couples hétérosexuels stables ne pratiquant que des rapports vaginaux, et n'ayant pas d'infection génitale, comme dans la statistique de de Vicenzi, mais qu'il n'offre pas une protection absolue, avec un risque

---

P.C.Gotzsche, M.Hording, *Condoms to prevent HIV transmission do not imply safe sex*, Scand.J.Infect.Dis., 1988, 20, 233-34;

S.Golombok, J.Sketchley, J.Rust, *Condom failure among homosexual men*, J.Acqu.Imm.Def.Syndr., 1989, 2, 404-409;

B.Tindall, C.Swason, B.Donovan, D.Cooper, *Sexual practices and condom usage in a cohort of homosexual men in relation to human immunodeficiency virus status*, Med.J.Aust., 1989, 151, 318-322;

L.De Vicenzi, M.C.Delmas, J.B.Brunet, *Prospective tests of nine brands of condoms by 319 volonteers*, VII.Internat.Conf.on AIDS, 1991, Abstr. e Poster MC 3036;

M.Kamenga, R.W.Ryder, M.Jingu et al., *Evidence of marked sexual behavior change associated with low HIV-1 seroconversion in 149 married couples with discordant HIV-1 serostatus: experience at an HIV counselling center in Zaire*, AIDS 1991, 5, 61-67.

102 A.Nicolasi et al., *The Efficiency of male-to-female and female-to-male sexual transmission of the human immunodeficiency virus: a study of 730 stable couples*, Epidemiology, 1994, 5, pp.570-575.

103 I.de Vicenzi, for the European Study Group on Heterosexual Transmission of HIV, *A Longitudinal study of Human Immunodeficiency Virus transmission by Heterosexual Partners*, New England Journal of Medicine, 1994, vol.331, pp.341-346.

de contamination allant de 2 à 10%, lorsque les rapports sexuels sont fréquents, et qu'il y a promiscuité sexuelle. L'échec du préservatif devient important lorsque le couple n'est pas fidèle, lorsqu'il pratique des rapports anaux-génitaux, lorsque l'époux a aussi des rapports homosexuels en dehors du couple, et lorsque la femme a une maladie sexuellement transmissible, comme le montre la statistique de N.Padian, ou celle de Feldblum.

Par ailleurs, on peut faire aussi remarquer que, lorsque le couple est stable, fidèle, a des rapports sexuels peu fréquents, toujours vaginaux, et que l'épouse n'est pas atteinte de MST avec ulcérations génitales, le risque de transmission du VIH lors de rapports sans préservatif est en fait très faible (0.7/1000)[104]. Un tel couple pourrait très bien ne jamais utiliser de préservatif lors des rapports sexuels sans pour cela encourir de risque sérieux de transmission de l'infection à VIH.

Il est clair que le moyen le plus efficace pour éviter dans ces couples la transmission du VIH de l'un à l'autre est l'abstention de rapports sexuels. C'est en fait ce que pratiquent environ un cinquième de ces couples discordants dans les pays européens (11-25%)[105]

2. La question des rapports sexuels dans un couple séroconcordant

Si les deux époux sont découverts séro-positifs, la situation est différente de la précédente parce que, cette fois, la transmission du VIH est déjà faite. On pourrait considérer que le seul problème en ce cas serait celui de l'éventuelle conception d'un enfant contaminé par le VIH. En fait, il faut bien savoir que le degré d'infectivité varie chez un même sujet, et que de nouvelles expositions au VIH peuvent, chez une personne déjà infectée, aggraver cette infection en apportant une forte charge virale. La prudence veut que, au minimum, le couple réduise la fréquence des rapports sexuels. L'usage du préservatif n'empêchera

104 Le taux de contamination dans les couples n'ayant pas recours au préservatif a été, dans la statistique de De Vicenzi, de 4.8% par personne et par année, 12,7% sur deux ans. Cela donne un risque de transmission par rapport sexuel vaginal non protégé de 0.7/1000. On peut en déduire que dans un couple hétérosexuel ayant cent rapports sexuels non protégés par an, il y aurait une contamination par le VIH tous les 15 ans. La grande majorité de ces couples, bien que ne se protégeant pas par un préservatif lors de leurs rapports, n'observeraient donc pas de passage de l'infection à VIH de l'un à l'autre.

105 K.April, R.Köster, G.Fantacci, W.Schreiner, *Qual è il grado effettivo di protezione dall'HIV del profilattico?*, *Medicina e Morale*, XLIV, oct.1994, n°5, p 912.

pas, en un tel cas, une surinfection à VIH, si la charge virale d'un des conjoints devient forte.

C - Le desir d'enfant

Avec le développement de la contamination hétérosexuelle par le VIH, la question de la transmission de l'infection à l'enfant du couple atteint par le Sida est devenue très importante. Devant le risque de transmission transplacentaire de la maladie, les théologiens moralistes ont tendance à déconseiller formellement au couple atteint par le SIDA d'avoir un enfant. On les invite donc à avoir recours aux méthodes naturelles de contrôle des naissances.

On assiste cependant, aujourd'hui, à une augmentation régulière des grossesses volontaires chez les séropositives: 53% des séropositives décident aujourd'hui de poursuivre leur grossesse et ce chiffre atteint 80% chez les femmes d'origine africaine. Cette évolution correspond, dans les pays développés, aux progrès thérapeutiques réalisés dans la lutte contre le SIDA, qui ont grandement diminué la gravité des manifestations pathologiques du VIH et allongé la survie.

Dans le contexte de la prévention du SIDA, quatre possibilités peuvent aujourd'hui être proposées à ces couples en désir d'enfant[106]:

1) L'adoption, jusqu'à présent peu sollicitée en raison des délais d'attente considérable et de la lourdeur de la démarche. En fait, les services qui s'occupent de l'adoption sont réticents à confier un enfant à un couple dont l'un des deux parents est à haut risque de développer une maladie grave.

2) L'insémination artificielle avec sperme de donneur (IAD), lorsque c'est le mari qui est séropositif et la femme séronégative. Mais l'IAD n'est pas acceptable sur le plan moral et l'Eglise la condamne sévèrement car elle constitue une atteinte au mariage et aux droits de l'enfant à naître.

3) Les rapports non protégés au moment de l'ovulation. Le couple utilise les méthodes de diagnostic des périodes fertiles mises au point dans le méthodes naturelles de contrôle de la fertilité. Une étude française récente rapporte 68 con-

106 Cette question a été récemment débatue en France et a fait l'objet d'une mise en garde par le Conseil national du SIDA et par le Comité national d'éthique.

. *Avis et recommandations sur les "Problèmes éthiques posés par le désir d'enfant chez des couples où l'homme est séropositf et la femme séronégative*, avis n°56, 10 février 1998, Les Cahiers du comité Consultatif national d'Ethique pour les Sciences de la vie et de la santé, n°15, 1998, pp.3-10.

ceptions à l'issue de rapports non protégés au moment de l'ovulation, dont 17 avec rapport unique. Aucune séroconversion n'est survenue dans les trois mois suivant la conception.

4) L'insémination artificielle intra-utérine de spermatozoïdes traités et contrôlés de l'homme séropositif. Il s'agit là non pas d'une substitution mais d'une aide médicale à la procréation afin d'éviter le risque de transmission virale. La mise au point de techniques sensibles de détection d'ARN VIH extra et intra-cellulaire et d'ADN VIH intracellulaire a permis d'améliorer cette technique. Le virus est retrouvé essentiellement dans le liquide séminal et dans les cellules non germinales du sperme. Cette méthode est de plus en plus performante. Elle n'autorise pas de conclure à un risque nul mais elles réduit de façon significative le risque encouru lors d'un rapport non protégé en période ovulatoire. Une expérience importante en Italie fait état d'un millier de tentatives et de 200 grossesses sans une seule séroconversion.

En pratique, que faire aujourd'hui devant cette demande d'enfant? Que conseiller? Le choix appartient de toutes façons au couple dûment éclairé.

1) il est du devoir du conseilleur d'informer la femme sur les risques courus par l'enfant, ainsi que sur les méthodes qu'on peut lui proposer pour diminuer ce risque.

2) devant une femme séropositive enceinte, le respect de celle qui veut garder son enfant va de soi.

3) entre la fécondation naturelle avec monitorage de l'ovulation et l'insémination artificielle avec sperme traité, le médecin devra privilégier la seconde technique, qui diminue le risque de transmission, tout en restant une aide à la procréation.

4) par contre lorsque le couple frappé par le SIDA demande une aide pour obtenir une grossesse allant jusqu'à l'IAD ou à la FIVET hétérologue, on est en droit de le leur refuser, vu qu'on prendra une part de responsabilité dans la survenue d'un mal (enfant atteint du SIDA, devenant rapidement orphelin): il y a là un choix délibéré que les parents imposent au futur enfant et qu'on ne peut en conscience partager.

Conclusion

On a volontiers réduit dans les mass-médias la position de l'Eglise face au SIDA à son non vis-à-vis du préservatif. En fait, le message que l'Eglise adresse

à tous les hommes de bonne volonté à propos du SIDA est beaucoup plus large: c'est un oui à la vie, un oui à une vie vécue noblement et humainement, dans le respect de son corps et de celui des autres. Le Pape Jean Paul II nous dit: "L'Eglise, sûre interprète de la Loi de Dieu et "experte en humanité" a à coeur non seulement de prononcer une série de "non" devant certains comportements, mais surtout de proposer *un style de vie pleinement significatif pour la personne*. Elle indique avec vigueur et avec joie *un idéal positif* dans la perspective duquel sont comprises et appliquées les nomes morale de conduite"

A la question "préservatif ou non?", l'Eglise répond "chasteté", contrôle de soi, éducation à l'amour vrai, fidélité. Ce n'est pas un message anachronique; ce n'est pas un message impossible. Les expériences sur le terrain, avec les jeunes, en divers pays africains très touchés par l'épidémie de SIDA montrent que l'appel à la "vie saine et joyeuse" trouve un écho. A un monde miné dans sa capacité de juger et de penser par son rationalisme, son utilitarisme et son hédonisme, en état d' "*immunodéficience sur le plan des valeurs existentielles*"[107], l'Eglise lance un joyeux message d'espérance et de confiance en l'homme. Avec le pape Jean Paul II, sachons reprendre ce message: "Si aujourd'hui encore, face au fléau du SIDA, nous sommes à la recherche du remède efficace, nous avons la ferme espérance qu'avec l'aide de Dieu, la vie finalement triomphera de la mort, et la joie de la souffrance"[108]

107 Jean-Paul II, discours du 15 novembre 1989 au Congrès du Conseil Pontifical pour la Pastorale du personnel de la Santé, à Rome, N°4.

108 ibid n°15, p.1278.

IMPACTUL MASS-MEDIA ASUPRA FAMILIEI

† **Casian**
Episcopul Dunării de Jos

Spre finalul Congresului Internațional, **"Familia și viața la începutul unui nou mileniu creștin"**, în cadrul Sesiunii a VIII-a ni se cere să sugerăm prin câteva gânduri care este impactul mass media asupra familiei.

Încurajez de la bun început pe toți participanții de la prezidiul aceste mese rotunde și, evident, pe răbdătorii ascultători să coopereze la conturarea și la exprimarea acestor gânduri de o manieră comunitară, ca într-o familie unde toți membrii ei participă, expun și încearcă să clarifice unul sau altul dintre multiplele aspecte ale unei problematici așa de sensibilă, ca cea din cazul de față. Nefiind om de presă scrisă, vorbită sau vizuală, nu pot fi "bănuit" de nimeni de profesionalism și, de aceea, mă voi situa în rândul celor mulți, care iau cunoștință din afară de produsul mass media sau care, nu de puține ori, cu sau fără voia lor, sunt subiecte pozitive sau mai puțin pozitive în mass media. Răspunsurile posibile temei cer abordări și abordări, analize și analize, acumulări de idei și de imagini, dar mai cu seamă realism și pertinență, fără de care ne vom situa, volens-nolens, în tabere adverse, ceea ce ar reduce întâlnirea doar la controverse.

Ni se cere, în timp limitat, să semnalăm stări de fapt trăite în lumea noastră, prin care celula vieții, familia, este influențată de mass media.

Să precizăm, mai întâi domeniile de discuție, pentru a putea propune câteva sugestii în legătură cu viziunea creștină, propovăduită și trăită în Biserica Ortodoxă, despre familie. Vom trage, apoi, concluziile ce se impun, în legătură cu influența mass-media asupra familiei.

Familia, cum bine știm - și nu de puține ori și de mai toți participanții s-a reafirmat - este celula sfântă a vieții morale sănătoase. Mai mult, pentru creștini este Sfântă Taină așezată în lume de Fiul lui Dumnezeu Întrupat în demnitatea Sa divino-umană. Sfântul Apostol Pavel subliniază această dimensiune, propunând ca paradigmă a familiei legătura tainică, mistică dintre Hristos și Biserică, cu scopul vădit de a defini unitatea sacră dintre soți, care trebuie să existe în familie.

Până în zorile modernității secularizante, tradiția a rezervat spații extraordinare sublimului vieții de familie și a importalizat modelele rămase pentru noi *tabu*. Dar se pare că numărul celor ce se mai orientează după Tradiția cu "T" mare este din ce în ce mai mic, iar modelul ca atare este ascuns discret în anonimat, locul central de pe scena vieții ocupându-l familia modernă în sensul secular, departe de sacralitatea tainei și de consecințele ce decurg dintr-o astfel de abordare.

Evident, familia clasică, familia pentru noi firească, după legile lui Dumnezeu și bunele moravuri, conviețuiește cu cea seculară, fără a se ajunge neapărat la conflicte majore.

Pe de altă parte, mass media, ca realitate a lumii în care trăim, și-a extins jurisdicția asupra diferitelor planuri ale vieții sociale românești mai ales în ultimul deceniu, ea fiind de aceea, într-un fel, la începutul abordărilor libere, neîngrădite de nimeni.

Mass media trăiește în prezent și este preocupată mai mult de fotografierea și mai puțin de analiza adâncă a unei anumite situații. Poate nici nu este prea necesară această a doua dimensiune în mass media. De aceea, este mai greu, credem, să se cuprindă, să se abordeze și să se analizeze familia în înțelesul ei de taină, în mass media, cum nu-i ușor nici Bisericii să se ocupe de detaliile unui reportaj. Teme considerate până acum sacre, sfinte, cum este cea a familiei trebuie și sunt abordate astăzi din cu totul alte unghiuri și nu-i de mirare imaginea proiectată și efectele ce le produce. Nu putem să nu amintim, de exemplu, rolul libertății totale în a dispune în cuplu fără nici o referire la Dumnezeu și la aspectul sacru al conviețuirii între soți. În afară de cercurile interesate de promovarea valorilor morale de inspirație dumnezeiască și a tradiției popoarelor atașate spiritualității nu ne putem aștepta la rezultate și la efecte spectaculoase, în legătură cu imaginea familiei astăzi. Imaginea, la urma urmei, este o față obiectivă a realității și nu una așa cum am dori noi să fie.

Într-o viziune socială liberală asupra familiei nu ne putem aștepta, așadar, la miracole și nici la reapariția modelelor clasice. Totuși, criza profundă care se accentuează în perimentrul vieții care începe în familie și mai cu seamă efectele dramatice ale degradării relațiilor dintre oameni, tocmai datorită absenței sfințeniei, care generează respectul și normalitatea dintre noi, ne obligă la analize coerente și ample pentru stoparea fenomenului. Divorțurile, abandonul copiilor, excesul și abuzurile sexuale de tot felul se pare că fac, nu de puține ori, deliciul

informaţiei şi prelungirii acesteia în mass media, cu efecte din păcate extrem de periculoase pentru conştiinţa publică, obişnuită mai curând cu indiferenţa faţă de cea mai urgentă şi gravă problemă, familia. Îţi vine să exclami în duh paulin: *"Dacă familie nu mai e, nimic nu mai este posibil pentru o viaţă normală, pentru o lume normală"*.

Precum subliniam la început, fuga după senzaţional, zvonul, fapta neverificată, influenţa şi depăşirea frontierei bunului simţ, te fac, nu de puţine ori, să roşeşti de unul singur în faţa unui petec de hârtie sau a unei imagini în care este prezentat totuşi un semen al nostru, terfelit uneori fără milă.

Această stare de situaţii trebuie să ne dea mult de gândit. Fiind vorba de familie şi impactul mass media asupra ei, trebuie observat şi un alt aspect. Atât familia decăzută, scandalizatoare şi furnizoare de imagie degradantă, cât şi vânătoarea mass media în acest sens trebuie să ne preocupe mai mult. Atât cauza, cât şi efectul. Refuzăm să credem că se porneşte în mass media de undeva anume, deliberat, la vânătoare de imagini compromiţătoare în spaţiul familiei. Pentru că în Biserică familia a fost şi este, dimpotrivă, permanent apărată, îndrumată pe cât este cu putinţă ca să păstreze Taina şi unitatea ca daruri dumnezeieşti. Puţini, aproape deloc, au fost cei ce nu s-au căsătorit, în biserică sau acasă, cu preot, chiar şi mai înainte de 1989. Însă a lipsit şi lipseşte, din nefericire, catheza, preocuparea pentru conştientizarea soţilor sau ajutorarea lor în situaţii limită.

Pe de altă parte, mass media nu are nici ea o experienţă prea mare în acest domeniu şi nici un exerciţiu de lucru cu Biserica în social, în speţă în abordarea familiei ca şi celulă sacră a vieţii, binecuvântată şi ocrotită de Dumnezeu. Nici noi, oamenii Bisericii, nu am găsit poate căile şi limbajul unei cooperări benefice ambelor părţi, implicate într-o lucrare ziditoare.

De aceea, în locul unei concluzii privind impactul mass media asupra familiei, de ce să nu luptăm, împreună, să îmbunătăţim imaginea familiei în mass media şi vice-versa? Căci aşa sprijinim formarea formatorului şi regândirea rolului celui ce prin cuvânt scris, sunet şi imagine ne poate aduce în faţa unei responsabilităţi comune.

Biserica, având prin vocaţia sa misiunea de a pregăti omul în dimensiunea sacră a existenţei sale, se foloseşte şi trebuie să se folosească de toate mijloacele umane care-i sunt îngăduite. **Catheza**, mai întâi, ca formă concretă de dezvăluire a nevăzutului din Taina dumnezeiască are un rol determinant în redes-

coperirea de către toți creștinii a marelui adevăr revelat: ***"Pe cine Dumnezeu a unit, omul să nu despartă"***. Din cateheza coerentă și atractivă se desprinde bogăția sensurilor și sublimitatea **unirii veșnice** a celor doi prin binecuvântarea lui Dumnezeu. Din unirea sfântă și sfințită în Biserică se descoperă **iubirea** curată, dezinteresată orizontal, cu putere verticalizantă și cu efecte sociale extraordinare. Din iubirea curată se revarsă **darul** ceresc pe pământ, fructul copt al familiei, **pruncul** care-i tot una cu viața.

Deodată cu lucrarea catehetică, care continuă prin slujirea dumnezeiască în Sfânta Taină, se deschide ce-a de-a doua ușă a lucrării Bisericii în lume, **pastorația** familiei, adică legătura permanentă a acesteia cu familia, în toate împrejurările. O sărbătoare, măcar anuală a darului familiei creștine în fiecare parohie ar fi un important act de îndeplinit cu efecte foarte importante. Dar Biserica, în slujirea ei, are și o față deschisă spre viitor, adică limbajul **profetic** care este, de fapt, speranța în regenerarea familiei pe temelia adevărului dumnezeiesc și a trăirii lui în integralitatea legăturii celor doi, în unitate întărită de puterea treimică a relației mamă-tată-fiu. Trebuie să regăsim însă și modalitatea concretă de invitare a slujitorilor Domnului la dialog cu lucrătorii din mass media, care, în fond, sunt tot creștini, de multe ori familii de excepțională ținută morală.

Identificarea imaginii familiei adevărate și a creștinului matur ori adolescentului credincios valorilor morale este un act profund de credință și se realizează prin participarea la viața Bisericii văzută integral, până în aspectul social. Într-o astfel de abordare mass media săvârșește un act **misionar** unic.

Găsirea limbajului **coerenței, normalității** și **discernământului** între slujitorii Domnului, hirotoniți ori nehirotoniți, conduce inevitabil la o stare de comunicare, de informare corectă și de precizare a scopului demersului: ajutorul semenului. Din comunicare se naște astfel **comuniunea.**

Comuniunea de interese în ceea ce privește rolul familiei în normalizarea vieții la noi și nu numai ne așază inevitabil, și Biserica și mass media, de aceeași parte a baricadei. Modelul acesta, ușor de identificat, va fi surprins în forța și în imaginea sa reală. Va vorbi de la sine și va invita la urmarea sa. Biserica câștigă prin vocația sa formativă oameni care, prin intermediul mass media, vor putea prelungi o catehеză atât de necesară nouă tuturor. Cu cât se va apela la mai multe exemple ale binelui, cu atât se va micșora spațiul răului, atât în contextul vieții de familie, cât și în prelungirea ei în societate, prin toate căile de

informare, cu scopul de a forma oameni morali, trăitori ai unei vieţi normale, sănătoase.

Să ne rugăm Domnului să ne lumineze în identificarea acestor mijloace de influenţare în bine, spre folosul întregii societăţi. Prezenţa şi mărturia unei familii adevărate, astăzi, în societate este cea mai bună cale de urmat în viaţă. Influenţa familiei echilibrate în bine nu are limite. Şi mass media se va inspira, sunt sigur, din astfel de exemple. Şi noi, împreună cu mass media, vom limita efectul sugestiilor prea negative din jurul nostru, bine ştiind că răul se propagă mult mai repede decât binele, cum spune înţelept o zicală românească: *"binele face puţin zgomot, iar zgomotul puţin bine"*.

Să ne ajute Domnul să nu mai facem publicitate răului în jurul complicatelor probleme ale familiei. Să rămânem cu imaginea unei mai bunei comunicări pentru o comuniune autentică şi în ceea ce priveşte familia şi în perimetrul marii familii eclesiale, cu extindere în întreaga societate.

FAMILIA VĂZUTĂ ÎN MASS-MEDIA

Violeta Barbu
Institutul de Istorie "Nicolae Iorga" al Academiei Române

Trăim, fără îndoială, momente privilegiate în aceste zile, nu numai pentru că suntem împreună ca să reflectăm asupra familiei şi vieţii la începutul acestui mileniu, ci şi pentru că acest eveniment care este întâlnirea noastră îi permite Bisericii să-şi afirme şi să-şi apere valorile în spaţiul public. O recunoaştem cu toţii, vocea explicită a Bisericii ca autoritate magisterială sau vocea implicită a judecăţilor care împărtăşesc valorile creştine au o pondere extrem de redusă mass-media de astăzi. Explicaţia este simplă, ne spune unul din cei mai importanţi exponenţi ai gândirii laice liberale Marcel Gauchet în cartea sa *"La réligion dans la démocratie. Cinq tentations dans l'Eglise"*.

Spre deosebire de totalitarism, care ucide adevărul, democraţia îl relativizează, introducându-l în în contexte de pluralitate. În consecinţă, Biserica, ca şi instituţie, este tolerată şi câteodată, chiar încurajată, dar numai ca un fel de entitate a societăţii civile care aduce servicii drepturilor omului, asistenţei sociale, învăţământului, construcţiei Europene, culturii etc. Însă cu toţii ştim că izvorul acestor opere şi al acestui mod de a fi în societate vine din misiunea ei de a spune adevărul despre om, adică de a-l vesti pe Hristos. Persoana lui Hristos este adevărul despre umanitatea noastră şi a rosti acest adevăr înseamnă să introduci în lume o dimensiune totalizantă, pentru că ea este pozitivă şi pentru că este purtătoare de sens, de semnificaţie. Această privire pozitivă pe care creştinii, o rasă umană sui generis, după expresia papei Paul al VI-lea o au asupra realităţii pe care o trăiesc este punctul în care diferenţa faţă de alte tipuri de privire, cea a mass-mediei de exemplu, se percepe cel mai bine. O privire pozitivă vine dintr-o poziţie pozitivă faţă de realitate, dintr-un comportament pozitiv faţă de real, pentru că în realitatea noastră, fragilă şi plină de limite, Dumnezeu a ales să se întrupeze. Departe de a fi optimism facil, privirea pozitivă poartă în ea certitudinea şi speranţa. Numai într-o astfel de poziţie poţi să şi denunţi, aşa cum ne-o indică doctrina socială a Bisericii, răul, minciuna, injustiţia, abuzurile, atentatele la demnitatea persoanei. Aceasta este privirea pacificantă dar responsabilizatoare

prin care vedem în aceste zile şi realitatea familiei, oricât de multe primejdii ar pândi-o.

Este legitim să ne întrebăm aici şi acum dacă aceasta este şi privirea pe care o are îndeobşte mass-media şi mai ales televiziunea, acest loc de putere, cum îl definea Pierre Bourdieu, un loc în care puterea se organizează şi se autoreproduce, un loc în care se omologhează şi se impun valori şi modele comportamentale, locul prin excelenţă în care se plăsmuieşte cultura majoritară. Nimic mai uşor decât să diabolizăm în chip moralist mass-media pentru atentatele zilnice la demnitatea persoanei şi a familiei prin mijloacele bine-cunoscute (pornografie, violenţă etc.).

Recenta aliniere la standardele europene prin marcarea emisiunilor cu grade de risc pentru minori lasă răspunderea pe seama părinţilor. Nimic mai uşor să diabolizezi şi, aş îndrăzni să spun, mai ineficient. Pentru că nu aceste aspecte evident transgresive sunt preocupante, ci modul, din păcate aproape general în care mass-media instrumentalizează familia. Familia este, cu toţii ne dăm seama, şi profesioniştii mijloacelor de comunicare cu atât mai mult, o temă predilectă pentru mass-media, ca şi politica. Ce fel de privire ne propune mass-media asupra familiei ? Nu putem să nu recunoaştem o majoră implicare a mass-mediei, în ultimii ani în campaniile de sensibilizare a opiniei publice privitoare la diverse aspecte sociale, dintre care unele direct legate de realitatea familiei sau a copiilor în dificultate. Fără ajutorul ei, strângerea de fonduri, schimbarea de mentalitate, solidarizarea nu ar fi fost posibile. În această privinţă, promtitudinea prin care televiziunea s-a pus la dispoziţia iniţiativelor Bisericii este remarcabilă. De aceea, observaţiile care urmează au ca intenţie continuarea acestui parteneriat, în forme însă mai mature, mai profesioniste şi mai ales, mai aproape de criteriile pe care Biserica le pune în joc atunci când judecă realitatea, atunci când cântăreşte semnele timpului.

O minimă rigoare a analizei ne cere să departajăm dimensiunea informativă de celelalte dimensiuni : promoţională, dezbatere şi divertisment.

Dimensiunea informativă operează, în mass-media produsă în Romania poate mai mult decât in alte părţi cu o instrumentalizare de tip reducţionist-negativ. Prima reducţie a familiei, la nivelul emisiunilor de ştiri sau a paginilor de ziar este reducţia la dimensiunea ei socială şi la violenţa domestică. Din această zonă, am reţinut pentru analiza noastră trei tipuri de informaţii care au ocupat

locuri privilegiate în ordinea propusă de diverse canale la emisiunile informative (coverage) sau de diverse ziare (front page).

Campania împotriva abandonului – deşi nu merită pe de-antregul acest nume – a vizat una din cele mai grave probleme cu care se confruntă societatea noastră. Din păcate, majoritatea cazurilor mediatizate reduceau fenomenul la abandonul asociat cu pruncuciderea. Reducţia operează aici eliminând categoria tôt atât de importantă a abandonului pe parcurs. Cazul este prezentat smuls din orice context, de obicei sunt intervievaţi martori, dar nu şi mama; aproape nicioadată alternativele, ca soluţii pozitive, nu sunt aduse în discuţie. Dacă din ce în ce mai mult în conştiinţa publică se încetăţeneşte convingerea că în societatea noastră cultura abandonului a luat forme şi proporţii alarmante, ni se pare îndreptăţit să ne întrebăm de ce nu suntem capabili să transferăm în mass-media elementele unei culturi a adopţiei, care să o contracareze ? Or, aceste elemente există, ele se nasc din experienţa operelor de caritate ale Bisericii, ele sunt deja inculturate în societatea noastră. În limbaj politic, se numesc practici bune (good practice); acestea sunt tezaurizate, puse laolaltă pentru a servi drept model şi pildă altora (realitatea caselor de primire a fetelor – mame, care oferă suport şi posibilitatea de a găsi o slujbă, figura profesională nouă a asistentei maternale etc.) Alte elemente ale culturii adopţiei ne sunt încă străine şi tocmai de aceea ar trebui să constituie subiect de dezbatere publică. Puţin ştiu că un procent de 40% din copiii abandonaţi şi ca atare instituţionalizaţi sunt purtători de handicap, lejer sau grav. Or, câte din familiile din ţara noastră sunt dispuse astăzi să se deschidă unui copil cu nevoi speciale, aşa cum se întâmplă în alte părţi unde familile angajate în viaţa Bisericii şi-au creat asociaţii în care se ajută reciproc pentru a duce la capăt un astfel de gest care provoacă umanitatea noastră într-un mod atât de profund ? Ne-am dori ca mass-media să aloce spaţiu acestui aspect, căci altfel e lesne de prevăzut că în instituţiile din care copiii pleacă spre adopţie se va crea o sălbatică selecţie naturală, în care numai cei sănătoşi au o şansă.

O tăcere mediatică, expresie a indiferenţei noastre şi a unei jene acumulate de generaţii în cultura noastră, acoperă realitatea de suferinţă dar şi de o infinită bogăţie afectivă a persoanelor cu nevoi speciale. Familiile îi abandonează sau îi ascund, ca pe o ruşine sau ca pe un fel de pedeapsă. Nimeni nu-i vede, pe stradă sau în şcoli şi devin o problemă, abia acum când una din recentele exigenţe ale Uniunii europene impune integrarea lor socială, mai ales în şcolile normale. În carta drepturilor omului ei sunt persoane cu o demnitate egală, pentru Biserică

însă ei sunt un semn al lui Hristos, un chip din care El strigă. Avem nevoie de un aliat atât de puternic cum este mass-media pentru a duce această bătălie de educaţie a unei societăţi întregi în conştiinţa acceptării acestor fraţi ai noştri.

Din experienţa familiilor creştine s-a născut "adopţia la distanţă", o formă de susţinere materială prin care o familie (de obicei din ţările occidentale, în special Italia) ajută o altă familie sau un copil instituţionalizat, răspunzand nevoilor lor elementare. Ne-au trebuit ani buni pentru a risipi confunziile din articolele de presă, care tratau aceste forme de solidaritate ca pe "o încercare" de a fura copii. Acum, această idee minunată a pătruns şi în Biserica ortodoxă, aşa cum o arată raportul din mapele-program, iar familiile şi copiii orfani care beneficiază de acest tip de suport care este şi o relaţie umană de prietenie se numără cu miile. Ne-au trebuit ani buni, dar acum există şi familii din Romania care oferă un astfel de ajutor, şi chiar clase de elevi care "au adoptat" astfel alţi copii, de pildă copii români din Transnistria care au venit în ţara noastră ca să poată învăţa în româneşte. Dacă aceste dovezi de creativitate ale familiilor creştine ar fi stârnit curiozitatea unui reporter, este sigur că mulţi s-ar alătura într-o operă în care Biserica, aplicând principiul subsidiarităţii izbuteşte acolo unde statul nu poate să ajungă.

În Parlamentul României se află pregătită legea voluntariatului. Nici o dezbatere şi nici o ştire nu s-au strecurat în mijloacele de comunicare în masă. Nu va fi de mirare deci dacă acest conţinut de caritate care îşi are originea şi este viu în Biserică riscă să ajungă o formă fără fond pentru restul societăţii. Căci educatia şi cultura voluntariatului presupun convingeri creştine ferme şi responsabile: fidelitate şi gratuitate. Şi încă ceva: ca şi adopţia, voluntariatul nu devine o cultură, adică un comportament larg răspandit decât dacă este mărturisit ca experienţă de către cei care îl practică, decât dacă se educă. Numai o persoană schimbată şi fericită de ceea ce face poate convinge pe alţii. Este oare absurd să ne dorim deci, ca din când în când, în locul spectacolului facerii şi desfacerii cuplurilor, care au ocupat în vara aceasta toate canalele de televiziune, să vedem pe acei tineri care îşi împart timpul şi energia cu copiii din instituţii, crează raporturi, se responsabilizează ? I-am putea prezenta oricând, pentru că sunt din ce în ce mai mulţi, cu condiţia ca mass-media să dorească să-i cunoască şi prin ea şi alţii de vârsta lor. Acestora le-ar spune ce descoperire importantă au făcut pentru destinul lor, săvârşind lucruri simple cum e acela de-a vizita regulat copiii dintr-un leagăn în weekend. Au descoperit cât de recunoscători trebuie să fie că

ei au o familie în timp ce alții nu sunt atât de norocoşi, că nu au nici un merit pentru aceasta, că familia este o grație, un har. Iar dacă vor recunoaşte aceasta, putem spera că mâine ei nu-şi vor abandona fiii.

Se poate aprecia că cea mai recentă şi spectaculoasă campanie televizivă care a vizat familia şi problemele ei a fost cea împotriva violenței a cărei victimă sunt copiii: toamna trecută, vreme de mai multe săptămâni, două canale de televiziune, dintre cele campioane la indicele de audiență şi-au început principalul jurnal informativ al serii prin denunțarea unor cazuri dramatice de copii barbar violentați, mutilați, chiar omorâți de proprii lor părinți. Oroarea era cu atât mai mare cu cât mulți dintre aceştia aveau vârsta sub doi ani. Intervievații erau foarte rar părinții, cei mai adesea personalul medical, vecinii, asistenții sociali sau autoritățile. Ceea ce se putea vedea, oricât de incredibil ar fi părut constituia doar vârful unui aisberg. Partea ascunsă se exprimă în statistici seci; un sondaj realizat de pildă în urmă cu trei ani de profesorii şi studenții facultății de asistență socială din Cluj în opt şcoli ale oraşului, cu păstrarea anonimatului, a scos la iveală că 30% dintre copii mărturiseau că sunt bătuți de părinții lor cu obiecte contondente, aproape 50% sunt pălmuiți, iar 7% au suferit tentative sau chiar acte de abuz sexual din partea părinților naturali sau vitregi. Aşa cum au fost realizate şi încadrate mediatic, imaginile campaniei, urmate apoi de un spot publicitar pe aceeaşi temă, s-au oprit la stadiul provocării unei emoții.

De natură reactivă, emoțiile nu construiesc pozitiv, nu creează atitudine. Prin urmare, impactul nu poate fi decât superficial şi vremelnic, ca şi în cazul oricărei alte ştiri de scandal sau de "cronică neagră", cu a cărei modalitate jurnalistică se şi confundă. Reducția negativă se constată şi aici. Ce i-a lipsit acestei campanii ca să devină eficient pozitivă ? Un context rațional definit printr-o dezbatere serioasă urmată de inițiative legislative privitoare la legea decăderii din drepturile parentale. Puțini din noi o ştiu, o astfel de inițiativă are nevoie doar de un număr suficient de semnături ale cetățenilor (200.000) şi de susținerea unui parlamentar.

Nu cultivând reacțiile de tip sentimental-irațional vom avea persoane responsabile, ci proiectând asupra vieții, a realității o privire rațională, care judecă deci realitatea potrivit totalității factorilor ei constitutivi, care aderă la această realitate, pentru că ea este pozitivă. Acesta este realismul creştin, cel despre care Ioan Paul al II-lea spunea: "fiți realişti şi cereți imposibilul". Fiți realişti inseamnă să identificăm şi să aderăm la valorile umanității noastre, căci omnis creatura bona;

toată făptura este bună în primul rând pentru că există, ca semn al Celui care face existența, ca semn al Misterului care este îndurare: Dives in Misericordia. Aceasta este îmbrățișarea ultimă a Misterului împotriva căreia omul – chiar și cel mai îndepărtat și mai pervers sau cel mai întunecat – nu poate opune nimic, nu poate opune nici o obiecție: poate dezerta, dar dezertând de sine însuși și de propriul său bine, devenind un mort viu, un nimic umplut cu explozibil cum am văzut nu demult. Misterul ca îndurare rămâne ultimul cuvânt chiar și în raport cu cele mai urâte posibilități ale istoriei.

Toate acestea au fost spuse pentru a ne face mai deplin conștienți, mai angajat responsabili, mai uniți în dialog și parteneriat unii cu alții, Biserica și oamenii de presă. Ne unesc, fără îndoială o dorință și o pasiune comună: căutarea și afirmarea adevărului. Este un drum lung și dificil, dar este, probabil, unicul.

FAMILIA ŞI BISERICA

Pr.Conf.Univ.Dr.Valer Bel
Prodecanul Facultăţii de Teologie Ortodoxă a
Universităţii Babeş Bolyai din Cluj

Biserica Ortodoxă a acordat şi acordă o importanţă majoră căsătoriei şi familiei creştine, deoarece de acestea depind nu numai destinul unei perechi, ci şi al comunităţii umane în general, al unei naţiuni şi al unei Biserici locale care creşte în orizontul eshatologic al Împărăţiei lui Dumnezeu. Căsătoria cu roada ei firească, familia se întemeiază nu numai pe necesitatea interioară de a trăi în comunitate, ci şi pe comuniunea care există între Dumnezeu şi omenirea pe care o iubeşte. De aceea, Biserica dă prioritate familiei faţă de toate formele de comunitate umană; din punct de vedere teologic şi eclesial, rolul familiei nu poate fi pus niciodată în discuţie.[1]

Căsătoria şi familia trebuie să fie considerate în primul rând în legătură cu viaţa comună a Bisericii, familia fiind icoana Bisericii (ecclesia domestica) şi icoana iubirii lui Hristos faţă de umanitate, aşa cum rezultă din Sfânta Scriptură (Efeseni 5, 21-23).[2] Există mai multe aspecte principale ale acestui raport:

Mărturisind originea dumnezeiască a aşezământului căsătoriei, Biserica a recunoscut, de fapt demnitatea acordată de Dumnezeu căsătoriei, pe temelia căreia se zideşte orice familie omenească şi planul lui Dumnezeu cu privire la căsătorie şi familie. [3]

Dumnezeu l-a creat pe om după chipul şi asemănarea Sa (Facere 1, 26-27); chemându-l la existenţă prin iubire el l-a chemat în acelaşi timp la iubire. Căci Dumnezeu este iubire (1 Ioan 4, 8) şi El este în El însuşi taina iubirii şi a comuniunii personale a iubirii. Creând pe om după chipul Său, Dumnezeu l-a adus la existenţă ca fiinţă personală în dualitatea neuniformă, ci complementară de bărbat şi femeie [4]: *"Şi a făcut Dumnezeu pe om, după chipul lui Dumnezeu l-a făcut pe el, bărbat şi femeie i-a făcut pe ei"* (Facere 1, 27). Dar "vorbind de doi Dumnezeu vorbeşte de unul singur", notează Sf. Ioan Gură de Aur.[5]

Creând pe om în această dualitate personală şi complementară, Dumnezeu a înscris în el vocaţia şi deci capacitatea şi responsabilitatea corespunzătoare pen-

tru iubire şi comuniune. Iubirea şi comuniunea sunt aşadar vocaţia fundamentală şi înnăscută a oricărei fiinţe umane.

Deoarece omul este un spirit întrupat, adică un suflet care se exprimă într-un trup şi un trup însufleţit de un spirit nemuritor,[6] el este chemat la iubire în totalitatea sa unitară: trup şi suflet. Iubirea cuprinde şi trupul omenesc şi acesta participă la iubirea spirituală.

Revelaţia creştină cunoaşte două moduri specifice de realizare a vocaţiei spre iubire a persoanei umane: căsătoria şi fecioria. Fiecare, în modul ei propriu este o concretizare a adevărului cel mai profund al omului de a fi "chip al lui Dumnezeu".

În căsătoria creştină, prin unirea inseparabilă a două persoane, de sex opus, se restituie scopul originar al comuniunii dintre bărbat şi femeie, precum şi sensul adevărat al sexualităţii. Aceasta nu este simpla satisfacere egoistă a instinctelor naturale umane. Unirea dintre bărbat şi femeie păstrează în starea adamică un element de autosatisfacere, de corupţie. Instinctul sexual poate uşor deveni depravare sexuală. Căsătoria creştină purifică acest coeficient pătimaş al sexualităţii, restaurând funcţia trupului, şi, prin el a firii umane, în starea în care a fost creat.[7] Sexualitatea prin care bărbatul şi femeia se dăruiesc unul altuia prin actele proprii şi exclusive ale soţilor, nu este ceva pur biologic, ci implică persoana umană în ceea ce are ea mai intim. Ea nu se realizează într-un mod autentic uman decât dacă ea este parte integrantă a iubirii, în care bărbatul şi femeia se angajează în întregime într-o reciprocitate până la moarte.

Pentru a fi o unire desăvârşită, căsătoria comportă o iubire desăvârşită. De aceea ea trebuie să fie indisolubilă: *"ceea ce a unit Dumnezeu, omul să nu despartă"* (Matei 19, 6). Mântuitorul Iisus Hristos afirmă unitatea celor doi căsătoriţi, bazat pe faptul că Dumnezeu a făcut pe om ca bărbat şi femeie şi deci cel ce se uneşte cu o femeie se completează în mod atât de total cu ea, încât alcătuiesc o unitate. "Bărbatul a devenit omul întreg prin această femeie şi invers. Dumnezeu însuşi i-a împreunat prin faptul că a făcut pe om bărbat şi femeie, deci prin faptul că fiecare devine omul întreg în unirea cu celălalt, iar această unitate pe care şi-a găsit-o fiecare nu se poate dezintegra şi reface cu alt partener."[8] Dăruirea fizică totală ar fi o minciună dacă ea nu ar avea sensul şi roada unei dăruiri personale totale, în care persoana întreagă, până în dimensiunea ei temporală, este prezentă. Dacă există o rezervă, oricare ar fi ea, sau posibilitatea

de a decide altfel în viitor, aceasta încetează de a mai fi dăruire totală, ci o expresie a egoismului.

Fenomenele negative care destramă căsătoria Şi familia sunt rezultatul unei concepţii greşite despre libertate, aceasta fiind înţeleasă nu ca o capacitate de a realiza planul lui Dumnezeu cu privire la căsătorie şi familie, ci ca o putere autonomă de autoafirmare egoistă.

Totalitatea dăruirii revendicată de iubirea conjugală corespunde şi exigenţelor procreării responsabile. Procrearea, fiind destinată să nască o fiinţă umană, depăşeşte prin însăşi natura ei, ordinea pur biologică şi cuprinde un ansamblu de valori personale a căror dezvoltare armonioasă pretinde ca fiecare din cei doi părinti să-şi aducă contribuţia sa continuă într-o dăruire permanentă şi de comun acord.

Locul unic, care face posibilă această dăruire într-un mod autentic este căsătoria şi familia , întemeiată pe dragostea conjugală şi pe alegerea conştientă şi liberă prin care bărbatul şi femeia, împlinesc intim comuniunea de viaţă şi iubire voită, de Dumnezeu însuşi, şi care nu-şi manifestă semnificaţia sa adevărată decât în această lumină. Instituţia căsătoriei este o cerinţă interioară a dragostei conjugale, care se afirmă public ca unică şi exclusivă pentru a putea fi trăită în deplină fidelitate faţă de planul lui Dumnezeu Creatorul. Această fidelitate, departe de a îngrădi libertatea persoanei umane, o pune la adăpostul oricărui subiectivism şi relativism şi o face colaboratoare la iubirea creatoare a lui Dumnezeu.

Căsătoria şi familia creştină nu se întemeiază numai pe dragostea reciprocă dintre bărbat şi femeie sau pe necesitatea de a trăi în comuniune ci şi, sau în primul rând pe comuniunea dintre Dumnezeu şi omenirea pe care o iubeşte, comuniune care trebuie să se reflecte în viaţa familiei. Faptul acesta se exprimă în perioada Vechiului Testament prin legământul lui Dumnezeu cu poporul ales. Aici legătura de dragoste a soţilor devine chipul şi simbolul legământului care a unit pe Dumnezeu cu poporul său (Isaia 54; Oseea 3, 21), iar păcatul care contravine legământului conjugal devine imaginea infidelităţii poporului faţă de Dumnezeu:idolatria este infidelitate, adulter şi prostituţie (Ieremia 3, 6-13; Iezechiel 16, 25), neascultarea faţă de Lege este o abandonare a iubirii lui Dumnezeu exprimată în legământul cu poporul Său. Dar infidelitatea lui Israel nu distruge fidelitatea veşnică a lui Dumnezeu, şi prin urmare, iubirea totdeau-

na fidelă a lui Dumnezeu este prezentă ca exemplară pentru relaţiile de dragoste fidelă care trebuie să existe între soţi şi în familie.

Comuniunea între Dumnezeu şi oameni îşi găseşte împlinirea definitivă în Iisus Hristos, darul suprem al iubirii lui Dumnezeu către noi. Cuvântul lui Dumnezeu, asumând natura noastră umană, revelează adevărul originar al căsătoriei (Facere 2, 24; Matei 19, 5), iar prin participarea la nunta din Cana Galileii, Iisus Hristos binecuvântează căsătoria luând-o sub protecţia Sa. Eliberând omul din egoismul său, El întăreşte legătura căsătoriei dintre bărbat şi femeie şi o înalţă din ordinea naturii în ordinea harului,[9] făcându-l pe om capabil să o realizeze în întregime după voia lui Dumnezeu.

Prin jertfa şi Învierea sa, Hristos se dăruieşte ca Mântuitor al omenirii pe care şi-o uneşte ca trup al Său în Biserică, mireasa sa (Fapte 20, 28; Efeseni 5, 23-27). In jertfa şi învierea Domnului se manifestă în întregime planul pe care Dumnezeu l-a imprimat căsătoriei de la creaţie,acela de a fi în Hristos o icoană concretă a legăturii dintre Hristos şi Biserică (Efeseni 5, 23-32), deci o Taină, iar familia ce rodeşte din ea să fie o imagine miniaturală a Bisericii. Aşa se explică faptul că de câteva ori în Noul Testament, familia creştină este denumită cu termenul de "biserică" (Romani 16, 5; I Corinteni 16, 19).[10]

Prin crucea şi Învierea lui Hristos şi harul Său izvorât din acestea, familia creştină şi Biserica sunt legate indisolubil şi se susţin reciproc. Harul lui Hristos le dă o inimă nouă şi-i face pe bărbat şi pe femeie capabili să se iubească aşa cum Hristos ne-a iubit pe noi. Prin credinţă şi prin har dragostea conjugală este transfigurată şi devine filantropic conjugală. Aceasta este modul propriu şi specific în care soţii, participând la filantropia lui Hristos se dăruiesc ei înşişi pe crucea familiei şi sunt chemaţi la viaţă.

Prin Taina Botezului, soţii creştini sunt născuţi la viaţa cea nouă în Hristos şi sunt încorporaţi în trupul lui Hristos – Biserica. Prin această inserare în familia lui Dumnezeu, comuniunea intimă de viaţă şi iubire conjugală , întemeiată de Dumnezeu Creatorul, este ridicată în ordinea harului şi asumată în filantropia lui Hristos, susţinută şi îmbogăţită prin puterea Sa mântuitoare. Dacă prin Taina Botezului omul este pus într-o relaţie directă cu Hristos, prin Taina Nunţii el este pus în primul rând într-o relaţie strânsă cu un semen al său, astfel că prin această Taină se împărtăşeşte harul Duhului Sfânt unui bărbat şi unei femei ce se unesc în mod liber prin căsătorie, care sfinţeşte şi înalţă legătura naturală a

căsătoriei la demnitatea reprezentării unirii duhovnicești dintre Hristos și Biserică. [11]

Soții sunt deci în Biserică și pentru Biserică și le amintește de Cel care a venit pe cruce pentru a câștiga Biserica (Fapte 20, 28) și a o face prezență anticipată a Impărăției lui Dumnezeu. Ei sunt unul pentru altul și pentru copiii lor martorii mântuirii cărora Tainele îi fac părtași. Căsătoria, ca orice Taină de altfel, este *o anamneză, o actualizare și o profeție a evenimentului mântuirii în Hristos:*

ANAMNEZĂ, deoarece Taina le dă harul și datoria de a-și aminti de marile fapte ale lui Dumnezeu și de a le mărturisi copiilor lor;

ACTUALIZARE, pentru că ea le dă harul și misiunea de a trăi în prezent, unul față de altul și față de copii, exigențele iubirii lui Dumnezeu care cheamă și iartă;

PROFEȚIE pentru că le dă speranța desăvârșirii acestei comuniuni în Împărăția viitoare a lui Dumnezeu.

Ca fiecare din cele șapte Taine, Nunta este o actualizare a evenimentului mântuirii însă în modul ei specific. Soții participă în doi, în calitate de soți la taina mântuirii. Conținutul participării la viața lui Hristos este de asemenea specific. Iubirea conjugală comportă o totalitate în care sunt antrenate toate componentele persoanei: chemarea instinctului, puterea sentimentului și afectivității, aspirațiile sufletului și voința. Ea vizează o unitate profund personală care conduce la a face totul cu o inimă și cu un suflet. Iubirea conjugală transfigurată și devenită prin harul lui Hristos filantropie conjugală spiritualizează relațiile dintre soți. "Taina fiecăruia dintre ei se îmbină cu a celuilalt într-o taină unică, căci fiecare poartă tot mai mult din celălalt în persoana sa. Un rol important în această spiritualizare treptată a legăturii dintre ei îl are exercițiul și creșterea responsabilității unuia pentru altul. Iubirea crește din exercițiul responsabilității reciproce și responsabilitatea crește din iubire."[12]

Conform planului lui Dumnezeu, căsătoria este fundamentul acestei comuniuni mai largi care este familia, pentru că instituția însăși a căsătoriei și iubirea conjugală sunt ordonate spre procrearea și educarea copiilor în care ele își găsesc încoronarea.

În realitatea sa cea mai profundă, iubirea este în mod esențial dar, și iubirea conjugală, antrenând soții în cunoașterea reciprocă, făcându-i să fie *"un singur trup"* (Facere 2, 24), îi face capabili de dăruirea cea mai mare posibilă prin care ei devin colaboratori ai lui Dumnezeu pentru a da viață unei alte persoane

umane. Astfel soţii în timp ce se dăruiesc unul altuia, dau dincolo de ei înşişi o fiinţă reală, copilul, reflectarea vie a iubirii lor, semn permanent al unităţii lor conjugale şi sinteză vie şi indisociabilă de fiinţa lor de tată şi de mamă.

Devenind părinţi, soţii primesc de la Dumnezeu darul unei noi responsabilităţi. Iubirea lor părintească este chemată să devină pentru copiii lor semnul vizibil al iubirii lui Dumnezeu însuşi, de la Care vine orice paternitate în cer şi pe pământ (Efeseni 3, 15).

În sânul familiei se nasc astfel un ansamblu de relaţii interpersonale – raport între soţi, paternitate – maternitate, filiaţie, fraternitate – prin care fiecare persoană este introdusă în "familia umană" şi în "familia lui Dumnezeu" care este Biserica. Căsătoria şi familia creştină zidesc Biserica. În familie, persoana umană nu este numai născută şi introdusă progresiv, prin educaţie în comunitatea umană, ci datorită renaşterii prin Botez la viaţa în Hristos şi educării în credinţă, ea este introdusă în acelaşi timp în familia lui Dumnezeu care este Biserica.[13]

Familia umană, dezagreată prin păcat, este reconstruită în unitatea sa prin puterea mântuitoare a morţii şi învierii lui Hristos. Familia creştină care participă la eficienţa mântuitoare a acestui eveniment, constituie locul natural în care se înfăptuieşte inserarea persoanei umane în marea familie a Bisericii. Misiunea dată la început bărbatului şi femeii de a creşte şi a se înmulţi îşi atinge astfel realizarea şi împlinirea adevărată.

Astfel Biserica zideşte familia şi familia zideşte Biserica. Biserica găseşte în familia născută prin Taină, leagănul său, locul şi mediul în care se pregătesc noi generaţii de membrii ai Bisericii iar familia, susţinută şi întărită de harul lui Dumnezeu îşi găseşte împlinirea în Biserică şi amândouă în Împărăţia lui Dumnezeu.

Biserica se extinde în timp şi spaţiu prin familia creştină. Încă de la începutul ei Biserica creştină s-a constituit după modelul familiei, ca o comunitate de dragoste. Cea dintâi formă de cult creştin a fost cultul în familie (Fapte 10).[14] Familia creştină este mediul cel mai propice pentru transmiterea credinţei şi a vieţii creştine. Educaţia şi instrucţia creştină în cadrul familiei sunt decisive pentu copii şi tineri.[15] Această educaţie se face fie direct, fie indirect, prin experienţa rugăciunilor comune, a postului, prin pregătirea copiilor pentru Cuminecătură, împărtăşirea împreună, prin participarea la marile evenimente familiale, dar mai ales prin relaţiile personale dintre părinţi şi copii, nu numai acasă ci şi înafară. Îndrumarea duhovnicească şi exemplul direct al părinţilor sunt de o

importanţă crucială. S-ar putea spune că părinţii creştini sunt cei mai de seamă mijlocitori dintre Biserică şi lume. Căci prin ei se face îmbisericirea copiilor şi tinerilor şi, tot prin ei, aceştia sunt trimişi în lume ca ucenici ai lui Hristos. E o prelungire a Bisericii în lume şi o aducere a lumii în Biserică.[16]

De aceea, familia creştină are misiunea, în primul rând, de a deveni ceea ce este, adică o comunitate profundă de viaţă şi iubire într-o tensiune care-şi va găsi împlinirea definitivă, ca întreaga realitate creată şi mântuită, în Împărăţia lui Dumnezeu. Familia creştină a primit misiunea de a păstra, de a revela şi de a comunica credinţa şi iubirea ca reflectare vie şi participare reală la iubirea lui Dumnezeu pentru omenire şi la iubirea lui Hristos.

Hristos Domnul pentru Biserica Sa. Toate îndatoriile familiei creştine şi a membrilor acesteia sunt o realizare concretă şi în detaliu a acestei misiuni fundamentale.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1. Pr.prof.dr. Ion Bria, *Credinţa pe care o mărturisim*, Ed. IBMBOR, Bucureşti 1987, p. 305.
2. Mitropolit dr. Daniel Ciubotea, *Familia creştină- "Biserica de acasă"*, în Familia creştină azi, Ed. Trinitas, Iaşi 1995, p. 5-6; Mitropolit dr. Nicolae Mladin, *Familia creştină*, în Studii de Teologie morală, Ed. Arhiepiscopiei Sibiului, Sibiu 1966.
3. † Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Cuvânt pastoral cu ocazia "Zilei familiei" 15 mai 1994*, în Familia creştină azi, p. 7-8.
4. Pr.prof.dr. Dumitru Stăniloae, Teologia Dogmatică Ortodoxă, Ed. IBMBOR, Bucureşti 1978, vol. III, pag. 180
5. Sf. Ioan Gură de Aur,P.G., 62,135, la Dumitru Stăniloae, op.cit. p. 180.
6. Pr.Prof.dr. Dumitru Stăniloae op.cit., vol. I, p. 386.
7. Pr.Prof.dr. Ion Bria, op.cit., p. 305.
8. Pr.prof.dr. Dumitru Stăniloae, op.cit., vol. III, p. 184.
9. Ibidem, p. 183.
10. † Teoctist, op.cit., p. 7
11. Pr.Prof.dr. Dumitru Stăniloae, op.cit., vol. III, p. 176-177.
12. Idem, op. cit., vol. III, p. 186. "Iubirea între fiinţele condiţionate de atâtea nevoi ale vieţii în trup nu e numai o fericită contemplare a frumuseţii trupeşti şi apoi o tot mai trăită contemplare şi a celei sufleteşti a celuilalt, deşi este şi aceasta; ci ea e martorul unor nesfârşite acte de resposabilitate pentru acela". (ibidem)
13. Părintele D. Stăniloae scrie în acest sens: "Responsabilitatea aceasta se manifestă în fapte în mijlocul societăţii, căci familia proprie nu poate fi slujită fără împlinirea unor îndatoriri în societate şi în Biserică. Atâta timp cât privim căsătoria numai în legătura cu aceia care se căsătoresc şi nu o raportăm la Biserica întreagă şi prin aceasta la lumea întreagă, nu vom înţelege niciodată caracterul sacramental al ei, acea mare Taină de care vorbeşte Sf.Apostol Pavel:<< Iar eu vorbesc în Hristos şi în Biserică.>> În acest sens, Taina Căsătoriei este mai cuprinzătoare decât familia. Este Taina iubirii dumnezeieşti, Taina cuprinzătoare a existenţei peste tot şi acesta este motivul pentru care ea interesează toată Biserica şi, prin Biserică, întreaga lume. O familie sănătoasă e o celulă sănătoasă a edificiului Bisericii şi a societăţii ", op.cit. vol. III, p. 186-187.

14. Pr.Prof. Ion Bria, op.cit. p. 307 "Pe cel bătrân să nu-l înfrunți, ci să-l îndemni ca pe un părinte; pe cei mai tineri, ca pe frați; pe femeile bătrâne, ca pe mame; pe cele tinere, ca pe surori, în toată curăția. Pe văduve cinsteşte-le, pe cele cu adevărat văduve. Iar dacă o văduvă are copii sau nepoți, ei să se învețe mai întâi să-şi dovedească evlavia fața de propria lor familie şi să-şi răsplătească părinții, fiindcă bun este lucrul acesta şi primit înaintea lui Dumnezeu." (I Tim. 5, 1-4).

15. Ibidem, Sfântul Policarp scrie: " Să învățăm şi pe femeile noastre să trăiască în credința dată lor în dragoste şi în curăție, fiind devotate bărbaților lor în toată sinceritatea şi să iubească pe toți deopotrivă cu desăvârşită înfrânare şi să educe pe copiii lor în frica de Dumnezeu", *Către Filipeni*, IV, 2. Este cunoscut faptul ca atunci când părinții nu se ocupă de educația creştină a copiilor lor, îşi pierd ei înşişi credința şi viața creştină autentică.

16. Pr.Prof.dr. Ion Bria, op.cit., p. 308.

BIBLIOGRAFIE

- Pr.Prof.dr. Dumitru Radu, Dialogul teologic între Biserica Ortodoxă Română şi Biserica Evanghelică din Germania, Goslar 1979, în: BOR 98/1980, p. 1098-1106.
- Pr.Prof.dr. Viorel Ioniță, Cel de al II-lea dialog teologic doctrinal dintre Biserica Ortodoxă Română şi Biserica Evanghelică din Germania, Iaşi 24-26 octombrie 1980, în:MMS 56/1980, p. 725-732.
- Pr.Prof.dr. Ioan Ică, Al treilea dialog teologic între Biserica Ortodoxă Română şi Biserica Evanghelică din Germania, în: MA 27/1982, p. 545-549.
- Idem, Relațiile între Ortodocşi şi Luterani din România din secolul XVI până astăzi, în: MA 25/1980, p. 58-75.
- Prof.dr. Viorel Ioniță, A patra întrunire de dialog între Biserica Ortodoxă Română şi Biserica Evanghelică din Germania, Techirghiol 6-11 mai 1985, în:BOR 103/1985, p. 388-397.
- Idem, Rechtfertigung und Vergsttlichung. Der theologische Dialog zwischen der EKD und Rum OK, în:BŞR 65/1993, S. 179-186.
- Idem, Zehn Iahre, theologischer Dialog zwischen der EKD und der Rum OK, (1979-1889), in: ŞR 4/1990, S. 322-327.
- Pr.Conf.dr. Valer Bel, Învățătura despre împăcare îndreptarea şi îndumnezeirea omului în dialogul teologic dintre Biserica Ortodoxă Română şi Biserica Evanghelică din Germania, în: Studia UBB-Theologia Ortodoxă, nr. 1-2, 1995.
- Idem, A şaptea întrunire de dialog între Biserica Ortodoxă Română şi Biserica Evanghelică din Germania, Selhitz 27 noiembrie-5 decembrie 1995, în: Renaşterea. nr. 1/1996.
- Idem, Dialogul teologic bilateral dintre Biserica Ortodoxă Română şi Biserica Evanghelică din Germania, în: Renaşterea nr. 2/1996.
- Idem, A opta întrunire de dialog între Biserica Ortodoxă Română şi Biserica Evanghelică din Germania, Bucureşti 3-8 octombrie, în: Renaşterea nr. 12/1998, p. 11.
- Dialogul apropierii în credință. Raport comun adresat conducerii Bisericii Ortodoxe Române şi a Bisericii Evanghelice din Germania privind stadiul dialogului teologic bilateral, în: Vestitorul Ortodoxiei 11/1998; Deisis 7-8/1998/1999.
- Comunicat al celei de a 8-a întruniri de dialog teologic dintre Biserica Ortodoxă Română şi Biserica Evanghelică din Germania, în: Vestitorul Ortodoxiei 11/1998; Deisis 7-8/ 1998-1999.
- Pr.Conf.dr. Valer Bel, A noua întrunire de dialog între Biserica Ortodoxă Română şi Biserica Evanghelică din Germania, Herrnhut 7-12 octombrie 2000, în: renaşterea 11/2000.
- Comunicat al celei de a 9-a întruniri de dialog teologic dintre Biserica Ortodoxă Română şi Biserica Evanghelică din Germania, în: Vestitorul Ortodoxiei 11/2000; renaşterea 11/2000.

L'INIZIATIVA DELL'OSPEDALE PEDIATRICO BAMBINO GESU'

Bucarest 27 settembre 2001

Nella parabola evangelica il Buon Samaritano che si trova davanti all'uomo sofferente ne ha compassione, gli si fa vicino, gli fascia le ferite... poi lo porta alla locanda e si prende cura di lui.

"Di fronte alla sofferenza dell'uomo" afferma il Papa Giovanni Paolo II nella Savifici Doloris "non è lecito passare oltre con indifferenza, ma dobbiamo fermarci accanto a lui ...essere sensibili alla sofferenza altrui e portare aiuto in quanto possibile efficace". E qui il Papa fa notare com il Buon Samaritano "mette il suo cuore, ma non risparmia neanche i mezzi materiali".

Il messaggio evangelico e l'incitamento del Santo Padre hanno evidentemente una portata universale che supera le differenze confessionali, ma constituiscono le fondamenta etiche e la missione per un ospedale che appartiene alla Santa Sede, l'Ospedale Bambino Gesù di Roma, il più grande policlinico pediatrico italiano.

(DIA con i tre punti)

Proprio per fornire un concreto supporto alla sofferenza di chi non ha mezzi che il nostro Ospedale si impegna da anni in programmi di aiuto umanitario internazionale poiché un ospedale cattolico moderno deve necessariamente operare sui tre livelli dell'assistenza e cura del malato, della ricerca scientifica, ma anche dell'impegno sociale e umanitario internazionale.

(DIA località)

Negli anni passati l'Ospedale Bambino Gesù è intervenuto in diversi Paesi in situazioni di pace ma anche in emergenza, come nel caso del conflitto nella Ex-Jugoslavia, dando assistenza alle famiglie dei profunghi.

Ma è proprio in Romania che l'Ospedale è riuscito a realizzare il suo progetto più complesso e articolato nel tempo, un progetto nato per caso, da una semplice consulenza infettivologica, che si è sviluppato ed esteso ormai a gran parte della Romania, coinvolgendo in una rete sempre più ampia ed efficace numerose organizzazione romene e internazionali.

(DIA dati pediatrici)

E' dalla fine del 1995 che si stanno portando avanti progetti in Romania per bambini con l'HIV. E' noto che questa regione europea ha il triste primato europeo del numero di bambini abbandonati e con infezione da HIV-AIDS. Oltre la metà dei bambini con AIDS d'Europa (circa 6000 secondo l'OMS) sono stati segnalati in questra regione. (DIA dati Italia e Romania) La carenza di

assistenza e di possibilità di cura è facilmente spiegata dalla enorme differenza di risorse economiche rispetto agli altri paesi occidentali e dal ritardo provocato dagli anni di chiusura ai contatti internazionali.

(DIA elenco ONG)

I vari programmi illustrati in seguito sono stati portati avanti in stretta collaborazione con organizzazioni nazionali e internazionali non governative (ONG) quali l'italiana AVSI (Associazione Volontari per il Servizio Internazionale) le Romene Fundatia pentru Dezvoltarea Popoarelor, e Romanian Angel Appeal, con il supporto della Fondazione Moschino, UNICEF, UNAIDS e recentemente del Governo Italiano.

(DIA: obiettivi)

L'obiettivo di tutti i programmi realizzati e in corso è quello di migliorare la qualità di vita dei bambini con HIV tramite un supporto alle istituzioni e agli operatori locali nell'assistenza, cura e prevenzione di questa malattia, oltre che attraverso la formazione del personale sanitario (sia in loco, sia tramite stage in Italia), l'informazione e il coinvolgimento delle istituzioni governative.

(DIA: interventi)

Tutto il programma è sempre stato finalizzato all'integrazione con la realtà locale, intervenendo dall'esterno solo inizialmente e nel caso di carenza o rifiuto, come primo momento per l'attivazione di una collaborazione. Quindi di presa in carico da parte delle istituzioni locali e adeguamento agli standard assistenziali europei. La scelta di un impegno all'inizio prevalentemente dedicato all'AIDS era motivata, oltre che dalla problematicità di questa malattia nei bambini di questa regione, anche dale convincimento che dedicarsi ad una malattia tra le più impegnative, discriminate e considerate tra quelle che 'non vale la pena di curare' potesse constituire un esempio.

(DIA Doru)

La prima parte del programma è consistita nella ristrutturazione del padiglione Doru dell'ospedale V. Vabes dedicato ai bambini con HIV. Parallelamente sono state attivate iniziative di formazione del personale medico e paramedico. In seguito è iniziata una attività di supporto sociale e di reinserimento che negli anni ha prodotto la deistituzionalizzazione di molti bambini.

(DIA casa avsi)

Grande impegno è stato posto, in particolare dalle ONG cattoliche, nel recupero delle famiglie ai bambini abbandonati o nella costituzione di nuovi nuclei di famiglie allargate e adottive. Infatti recentemente è stata avviata qui a Bucarest una ulteriore casa accoglienza a gestione familiare che accoglie 8 bambini con HIV. (DIA: Enciclica Evangelium Vitae) Questo come momento fondamentale di una attività di supporto sociale ai piccoli abbandonati in istituti,

nell'intento ancora di seguire l'esortazione del Papa Giovanni-Paolo II alle "famiglie che, al di là del loro quotidiano servizio alla vita, "debbono saper" aprirsi all'accoglienza di bambini abbandonati, di ragazzi e giovani in difficoltà, di persone portatrici d'handicap, di anziani rimasti soli".

(DIA interveni)

Parte del programma di intervento comprende il trattamento delle lesioni cutanee nei bambini con HIV ricoverati nei diversi instituti rumeni o nelle famiglie. Questa iniziativa, coordinata dalla dott.ssa Maya El Hachem, è stata avviata dagli inizi del '97 ed ha interessato nove città trattando oltre 1000 bambini con manifestazioni cutanee. (DIA centri) In tutti i Centri gli interventi si sono ripetuti più volte per risolvere i problemi legati alle recidive o per affrontare nuove affezioni dermatologiche, ma soprattutto per dare una continuità al programma specie per quanto riguarda gli aspetti formativi del personale medico e paramedico locale, oltre che fornire una testimonianza di impegno personale quale parte del messaggio formative.

Le patologie dermatologiche constituivano l'aspetto più evidente della situazione di abbandono da un lato e di immunodeficienza dall'altro ed erano spesso espressione della trascuratezza da parte del personale sanitario. Inoltre queste rappresentavano l'espressione visibile della malattia e delle sue degenerazioni.

(DIA Ionela 1 e2)...

La trascuratezza derivava sia dalla paura irrazionale dell'AIDS sia dalla rassegnazione che sanitari e istituzioni concepivano nei confronti di questi bambini, senza tanto preoccuparsi per la loro qualità di vita.

(DIA Mihai 1 e 2)... (DIA)

Parte essenziale del programma riguardava la formazione 'on the job' del personale locale. Corsi ed incontri specifici sono stati tenuti specie nei primi anni dell'attività con stage formativi anche in Italia, presso il nostro ospedale.

(DIA Shared) Parte integrante è stato il supporto telematico a distanza con la possibilità di collegamento satellitare tramite videoconferenza - proprio in questo mese riattivato - per la discussione di casi complessi e lo scambio di informazioni.

Il programma nell'anno 2000 è confluito in un progetto più ampio di cura delle dermatosi e della patologia odontoiatrica di tutti i bambini romeni con HIV (DIA U.M.) Questo è stato possibile grazie all'allestimento di una Unità Mobile constituita da un grande container su camion, diviso in due stanze di dermatologia e odontoiatria, che vienne oggi portato avanti completamente da operatori rumeni. La gestione di tale Unità è garantita da un finanziamento della Fondazione Moschino e dall'ottimo coordinamento dell'ONG Romanian Angel Appeal con la colla borazione degli operatori dell'OBG. L'obiettivo è quello di fornire una assistenza in loco spostandosi nelle diverse aree del Paese, utiliz-

zando ove possibile i medici locali che in seguito dovranno seguire questi pazienti nei loro ambulatori (DIA sintesi trattati) Ad oggi oltre 2000 bambini sono stati visitati e curati.

Le attività che si sono venute a creare con questa rete di interventi tra il nostro Ospedale, l'AVSI, le Organizzazioni romene, gli ospedali ed i medici romeni impegnati in questo campo in questi ultimi 5 anni di intervento hanno portato ad un netto cambiamento delle condizioni di accudimento e cura dei bambini sieropositivi, in particolare influendo positivamente, insieme, sugli atteggiamenti degli operatori sanitari e sulla mentalità generale nei confronti di questa malattia. Tali cambiamenti sono stati rilevati anche a livello delle istituzioni locali che continuano a sollecitare l'ampliamento dei nostri interveni.

(DIA risultati)

Le condizioni cliniche e di ingiene personale di questi bambini sono migliorate enormemente e sono accresciute le attenzioni agli aspetti psicologici e sociali della vita dei bambini e non solo a quelli sanitari, con conseguente e significativo miglioramento della loro qualità di vita.

(DIA futuro)

La solidarietà in campo sanitario internazionale constituisce dunque un settore e un impegno molto rilevante nell'ambito di programmi dell'Ospedale Bambino Gesù di Roma. Attualmente sono in fase di avvio altre iniziative in Romania tra cui:

1. un programma del MAE (finanziato con 750.000$) che si occuperà degli aspetti dell'emergenza AIDS, cura dei malati e prevenzione della trasmissione dell'HIV madrefiglio.

2. il coinvolgimento nell'ambito delle iniziative promosse dalla Fondazione Moschino a supporto dell'Unità Mobile tramite:

a) la formazione permanente dei dermatologi e stomatologi dell'Unità Mobile

b) l'ampliamento delle attività in ambito formativo agli aspetti del trattamento e cura farmacologica del bambino con HIV tramite un corretto uso degli antiretrovirali che saranno disponibili a basso costo anche in questa regione.

3. l'ampliamento degli interventi di formazione ed interscambio culturale ai moderni aspetti della cardiochirurgia ed anestesiologia pediatrica (Osp. E. Malan).

Roma 12. 09. 2001

ÎNCHEIERE

FAMILIA ŞI VIAŢA

Comunicat final

Congresul internaţional, *"Familia şi viaţa la începutul unui nou mileniu"*, organizat din raţiuni de ordin pastoral, ecumenic şi social, la iniţiativa Bisericii Ortodoxe Române şi a Bisericii Romano-Catolice, sub patronajul Preşedintelui României, a avut loc la Bucureşti între 25 şi 27 septembrie 2001. La şedinţa de deschidere a Congresului din Aula Palatului Patriarhiei, au participat Prea Fericitul Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Eminenţa Sa Cardinalul Alfonso Lopez Trujillo, Preşedintele Consiliului Pontifical pentru Familie, Înalt Prea Sfinţitul Ioan Robu, Arhiepiscop şi Mitropolit Romano-Catolic al Bucureştilor şi Excelenţa Sa Domnul Ion Iliescu, Preşedintele României.

În alocuţiunile rostite cu acest prilej, s-a subliniat rolul şi importanţa familiei pentru viitorul omenirii. În decursul celor opt sesiuni ale Congresului, numeroşi vorbitori din rândul ierarhilor, teologilor, preoţilor, specialiştilor din partea Bisericii Ortodoxe Române şi a Bisericii Catolice şi miniştrilor din guvernul ţării, Domnul Răzvan Teodorescu, ministrul Culturii şi Cultelor, şi Doamna Daniela Bartoş, ministrul Sănătăţii şi Familiei, precum şi senatorilor din Parlamentul României şi a altor reprezentanţi ai organismelor europene au prezentat comunicări şi contribuţii valoroase referitoare la problemele familiei şi ale vieţii în societatea contemporană.

În cadrul lucrărilor, participanţii au evidenţiat fundamentul biblic al familiei, arătând că Dumnezeu l-a creat pe om ca bărbat şi femeie, ca să se întregească reciproc. Aşa cum Dumnezeu nu e o singură persoană, ci Dumnezeul iubirii şi al comuniunii treimice, nici omul nu ar fi cu adevărat chipul lui Dumnezeu, dacă ar rămâne o monadă închisă în ea însăşi, fără să reflecte comuniunea specifică Creatorului său. Acesta este motivul principal pentru care Dumnezeu a zis: *"nu e bine ca omul să fie singur"* (Geneză 2, 18) şi a creat-o pe Eva din Adam, ca să-i ferească de singurătate; iar Sfântul Ciril al Alexandriei spune: "Dumnezeu a creat coexistenţa". Căsătoria, ca legătură naturală pe viaţă dintre un bărbat şi o femeie, se întemeiază pe faptul că aceştia alcătuiesc împreună familia, cu binecuvântarea lui Dumnezeu, de a creşte, de a se înmulţi şi de a stăpâni pământul. Această binecuvântare conferă familiei dimensiunea ei spirituală şi coezi-

unea interioară prin puterea harului divin. În această lumină se explică şi cuvintele Mântuitorului, Care cere ca *"omul să nu despartă, ceea ce Dumnezeu a împreunat"* (Matei 19, 4-6). La originea familiei se află legătura indisolubilă dintre fire şi har.

Participanţii au scos apoi în evidenţă cauzele care conduc la dezintegrarea familiei în societatea contemporană, sub mai multe aspecte. Mai întâi, este vorba de individualismul care determină membrii familiei să pună interesul personal deasupra celui familial şi să contribuie la dizolvarea vieţii de familie prin căutarea plăcerii erotice, prin lipsa de interes faţă de educaţia copiilor sau prin abandonul lor, prin violenţa părinţilor contra copiilor sau a copiilor contra părinţilor, prin scăderea natalităţii provocată de contraceptive sau de numărul îngrijorător de mare al avorturilor, care constituie un adevărat măcel al inocenţilor. Apoi, este vorba de modele de familie alternative, consensuale, monoparentale sau de alte orientări, care nu ţin seama de legătura firească a căsătoriei dintre bărbat şi femeie. Se practică chiar şi colectivismul sexual, care transformă omul în sclavul instinctelor dereglate de păcat. Copiii sunt transformaţi adesea în instrumente menite să risipească solitudinea cuplurilor de acelaşi sex, iar embrionul uman este scos din mediul lui natural, pentru a fi transformat în obiect de manipulări genetice, care subminează fiinţa umană şi familia. În cele din urmă, este vorba de procesul de globalizare care nu mai vede în comunitatea internaţională o familie de popoare, ci un spaţiu destinat schimburilor economice şi financiare, care ignoră identitatea popoarelor şi pe cea a familiei. Asistăm astfel, în moduri diferite, la un proces generalizat de dezintegrare a familiei, provocat de absenţa dimensiunii spirituale, care lipseşte familia de trăinicia coeziunii ei interioare.

Participanţii au reliefat apoi căile care pot contribui la restaurarea familiei şi a vieţii, la început de nou mileniu. Mai întâi, s-a subliniat că familia îşi descoperă fundamentul ei natural şi supranatural în taina Treimii mai presus de fire. După cuvântul Mântuitorului Care a spus că *"Tatăl şi cu Mine Una suntem"* (Ioan 10, 30), în chip asemănător, bărbatul şi femeia, prin căsătoria lor, alcătuiesc o singură fiinţă. Dar aşa după cum Tatăl şi cu Fiul sunt Una după fiinţă, însă rămân două Persoane distincte, tot astfel, deşi bărbatul şi femeia alcătuiesc, prin căsătorie, o singură fiinţă, rămân totuşi doi. Prin căsătorie, familia caută să depăşească divizarea naturii după persoane, ca să adâncească comuniunea din-

tre membrii ei, după chipul Sfintei Treimi. Taina familiei nu rezidă doar în ea însăşi, ci în comuniunea treimică, mai presus de fire.

Participanţii au arătat că prima icoană cerească a familiei creştine o aflăm în Nazaretul Galileii, acolo unde bătrânul Iosif lucra, Maica Domnului păstra în inima ei cuvintele Fiului, iar Pruncul Mântuitor le era supus (Luca 2, 51). Iubirea Maicii Domnului faţă de Fiul Său a fost atât de profundă, încât L-a urmat până la piciorul Crucii. Iar de pe Crucea suferinţei Sale negrăite, Fiul şi-a arătat iubirea faţă de Maica Sa, lăsând-o în grija Apostolului iubit. Familia Maicii Domnului, cinstită ca Născătoare de Dumnezeu, constituie mediul sfânt prin care Tatăl din ceruri şi-a manifestat iubirea Sa faţă de lume, prin jertfa Fiului prea iubit. Familia Maicii Domnului rămâne peste veacuri modelul familiei creştine în care se plămădesc virtutea şi martirii, care socotesc că lumea nu se schimbă prin violenţă şi terorism, ci prin dăruire şi jertfă de sine, asemenea lui Hristos.

În fine, participanţii au mai arătat că Biserica este, în Hristos, spaţiul în care se zămisleşte familia creştină, sub lucrarea Duhului Sfânt şi bunăvoirea lui Dumnezeu Tatăl. Mântuitorul a instituit Taina Cununiei la Nunta din Cana Galileii, prin transformarea minunată a apei în vin, pentru ca această minune să constituie simbolul prefacerii spirituale care converteşte egoismul din fiinţa celor care se căsătoresc în comuniune şi dăruire reciprocă. Mântuitorul ne ajută să evităm o abordare secularizată a familiei, care duce la individualism, fiindcă uită de Dumnezeu, după cum ne ajută să evităm o abordare religioasă exclusivistă a familiei, care duce la despotism, fiindcă uită de om. În Hristos, Dumnezeu şi om adevărat, familia se înfăţişează ca o comuniune menită să spiritualizeze relaţia dintre bărbat şi femeie, să adâncească iubirea lor reciprocă, care nu este posibilă fără înfrângerea egoismului fiecăruia. În Hristos, Biserica păstrează familia în adevărata ei unitate şi comuniune.

Pentru punerea în practică a acestor recomandări spirituale şi duhovniceşti, participanţii cer instituţiilor de învăţământ teologic, profesorilor de religie din şcolile publice sau private, asistenţilor sociali, asociaţiilor creştine şi parohiilor să pună în evidenţă dimensiunea spirituală a familiei şi să organizeze cateheze pentru tinerii care se căsătoresc, ca şi pentru naşii lor. Participanţii consideră că este benefic ca Biserica să coopereze cu instituţiile publice abilitate pentru protecţia şi susţinerea familiei, prin alocaţii familiale decente, sprijin real pentru familiile aflate în dificultate, recunoaşterea demnităţii mamei, şcolarizarea calitativă a copiilor, servicii medicale accesibile şi ocrotirea bătrânilor. Instituţiile publice abilitate, organizaţiile non-guvernamentale şi mass-media sunt chemate

la un parteneriat viabil pentru promovarea familiei şi a vieţii. Participanţii cer Bisericii să angajeze un dialog constructiv cu Ministerele Educaţiei şi Cercetării, Sănătăţii şi Familiei, Culturii şi Cultelor şi Muncii şi Solidarităţii Sociale pentru a identifica mijloacele licite sau ilicite care promovează sau afectează viaţa de familie. Aceasta cu atât mai mult cu cât ştiinţa, care odinioară era împotrivă, astăzi ne apropie de Dumnezeu.

Tot atât de importantă este şi cooperarea Bisericilor cu Comunitatea europeană şi considerăm că este oportună întemeierea unui Consiliu Ecumenic Naţional pentru apărarea vieţii, care să deschidă calea aderării noastre la forumul corespunzător din Parlamentul european. Suntem recunoscători raportorului Parlamentului european, Baroneasa Emma Nicholson, pentru mesajul adresat Congresului nostru şi pentru solicitudinea şi sprijinul acordat în vederea promovării vieţii de familie şi pentru protecţia copilului. În fine, participanţii consideră că Bisericile sunt chemate să coopereze cu ONU, pe temeiul declaraţiei referitoare la drepturile omului, în care se precizează că familia constituie "elementul natural şi fundamental al societăţii şi are dreptul la protecţie din partea societăţii şi a statului" (Art.l6). Cât priveşte globalizarea, aceasta va deveni viabilă şi folositoare în măsura în care dimensiunea ei economică sau financiară va fi însoţită şi de o dimensiune culturală şi spirituală, care să-i permită să ţină seama de identitatea fiecărui popor şi să contribuie la promovarea vieţii şi a familiei.

La început de nou mileniu, participanţii la congres se angajează în lupta pentru restaurarea familiei în societatea contemporană, cu ajutorul lui Dumnezeu. Biserica lui Hristos nedespărţită din primul mileniu a luptat pentru renaşterea familiei în societatea antică. Astăzi, Bisericile noastre îşi unesc glasurile, în demers ecumenic, pentru a protesta atât împotriva terorismului, care sacrifică oameni nevinovaţi, cât şi împotriva procesului de dezintegrare a familiei la care asistăm.

Dorim să contribuim hotărât la renaşterea spirituală şi morală a familiei în societatea contemporană, fiindcă suntem convinşi că familia este darul lui Dumnezeu şi reprezintă viitorul omului şi al întregii lumii, destinată să devină cer nou şi pământ nou în Împărăţia lui Dumnezeu.

Co-moderatori ai congresului

Biserica Ortodoxă Română	Biserica Catolică din România
† *Nifon*	† *Ioan Robu*
Arhiepiscopul Târgoviştei	Arhiepiscop şi Mitropolit al Bucureştilor

LA FAMILLE ET LA VIE

Communiqué final

Le Congrès international *"La Famille et la Vie à l'aube d'un nouveau millénaire"*, organisé pour des raisons d'ordre pastoral, oecuménique et social à l'initiative de l'Église Orthodoxe Roumaine et de l'Église Romain-Catholique, sous le patronage du Président de la Roumanie, s'est tenu à Bucarest, du 25 au 27 septembre 2001. À la séance d'ouverture, dans la salle de festivités du Palais Patriarcal, ont participée Sa Béatitude Théoctiste, Patriarche de l'Eglise Orthodoxe Roumaine, Son Éminence le Cardinal Alfonso Lopez Trujillo, Président du Conseil Pontifical de la Famille, Son Excellence Mgr. Ioan Robu, Archevêque Métropolite Catholique de Bucarest et Son Excellence Monsieur Ion Iliescu, Président de la Roumanie. Dans les allocutions prononcées à cette occasion, on a souligné le rôle et l'importance de la famille pour l'avenir de l'humanité. Au cours des huit sessions du Congrès, de nombreux conférenciers appartenant aux deux Églises, prélats, théologiens, spécialistes, de même que des ministres du gouvernement, M. Răzvan Theodorescu, Ministre de la Culture, et Mme Daniela Barto°, Ministre de la Santé et de la Famille, des sénateurs du Parlement de la Roumanie ou des représentants des organismes européens ont présenté des communications et des interventions de grande valeur concernant les problèmes de la famille et de la vie dans la société contemporaine.

Dans le cadre des travaux, le Congrès a mis en évidence le fondement biblique de la famille, en montrant que Dieu a créé l'être humain – homme et femme – pour qu'ils se complètent réciproquement. Dieu n'est pas lui non plus une seule personne, mais le Dieu de l'amour et de la communion trinitaire. Et l'homme lui non plus ne serait pas vraiment à l'image de Dieu, s'il restait une monade fermée sur elle-même, sans refléter la communion spécifique à son Créateur. C'est la principale raison pour laquelle Dieu a dit : *"il n'est pas bon que l'homme soit seul"* (Gen 2,18) et il a créé Ève à partir d'Adam, pour les sauver de la solitude. Ou, pour citer saint Cyrille d'Alexandrie, *"Dieu a créé la coexistence"*. Le mariage comme lien naturel pour la vie entre un homme et une femme se fonde sur ce que les deux forment ensemble la famille, avec la bénédiction de Dieu, afin de croître, de se multiplier et de dominer la terre. C'est cette bénédiction qui confère à la famille sa dimension spirituelle et la cohésion intérieure par la force de la grâce divine. C'est dans cette lumière qu'il faut

également comprendre la parole du Sauveur qui demande que *"ce que Dieu a uni, l'homme ne doit point le séparer"* (Mt. 19, 4-6). À l'origine de la famille se trouve le lien indissoluble entre la nature et la grâce.

Le Congrès a mis ensuite en évidence les causes qui contribuent à la désintégration de la famille dans la société contemporaine, sous plusieurs aspects. Il s'agit d'abord de l'individualisme, qui détermine les membres de la famille à mettre l'intérêt personnel au-dessus de l' intérêt familiale et de contribuer à la disolution de la vie familiale par la recherche du plaisir érotique, par la manque d' intérêt pour l'éducation des enfants ou par l'abandon de ces derniers, par la violence des parents contre les enfants ou des enfants contre les parents, par la chute de la natalité, provoquée par des contraceptifs ou par le nombre inquiétant des avortements, représentant un véritable *"massacre des innocents"*. Il s'agit ensuite des modeèles de *" familles alternatives"*, consensuelles, monoparentales ou d'autres orientations, qui ne tiennent plus compte du lien naturel du mariage entre l'homme et la femme. On pratique également le collectivisme sexuel, qui transforme l'homme en esclave de ses instincts, déréglés par le péché. Les enfants sont souvent réduits au statut d'intruments destinés à dissiper la solitude des couples du même sexe, et l'embryon humain est enlevé à son ambiance naturelle pour être transformé en objet de manipulations génétiques qui minent l'être humain et la famille. Enfin, il s'agit du processus de globalisation ou de mondialisation, qui ne voit plus dans la communauté internationale une famille des peuples, mais un espace destiné aux échanges économiques et financiers, ignorant l'identité des peuples et celle de la famille. Nous assistons aujourd'hui, de plusieurs manières, à un processus généralisé de désintégration de la famille, provoqué par l'absence d'une dimension spirituelle, qui prive la famille de sa cohésion intérieure inébranlable.

Le Congrès a relevé ensuite les voies susceptibles de contribuier à la restauration de la famille et de la vie, au début de ce nouveau millénaire. On a souligné toud d'abord que la famille découvre son fondement naturel et surnaturel dans le mystère surnaturel de la Trinité. Selon la parole du Sauveur, qui a dit que *"Moi et le Père nous sommes Un"* (Jn 10, 30), de même l'homme et la femme, par la mariage, forment un seul être. Mais comme le Père et le Fils son Un selon l'être, tout en restant deux Personnes distinctes, de même l'homme et la femme forment, par le mariage, un seul être, en restant toutefois deux. Par le mariage, la famille tend à dépasser la division de la nature selon les personnes, afin d'approfondir la communion entre ses membres, à l'image de la Sainte Trinité. Le mystère de la famille ne réside pas seulement en elle-même, maais dans la communion trinitaire, surnaturelle.

Le Congrès a montré que la première image concrète de la famille chrétienne se retrouve à Nazareth, en Galilée, là où le vieux Joseph travaillait, la Mère de Dieu gardait dans son cœur les paroles du Fils et l'Enfant Sauveur leur était soumis (cf.Lc 2, 51). L'amour de la Mère de Dieu pour son Fils a été si profond qu'elle a suivi son Fils jusqu'au pied de la Croix. Et, sur la Croix de sa souffrance ineffable, le Fils a montré son amour pour sa Mère, en la confiant au Disciple bien-aimé. La famille de Notre Dame, honorée comme Mère de Dieu, constitue l'ambiance sainte à travers laquelle le Père des cieux a manifesté son amour pour le monde, par le sacrifice du File bien-aimé. La famille de Nazareth reste, par delà les siècles, le modèle de la famille chrétienne où se forment la vertu et le martyrs, qui croient que le monde ne change pas par la violence et le terrorisme, mais par le don de soi et le sacrifice, dont le Christ est le modèle.

Enfin, le Congrès a encore rappelé que l'Église est, dans le Christ, l'espace où se forme la famille chrétienne, selon l'inspiration de l'Esprit Saint et selon la bienveillance de Dieu le Père. Le Sauveur a institué le Sacrement du Mariage aux noces de Cana, en Galilée, par la transformation miraculeuse de l'eau en vin, pour que cette merveille constitue le symbole de la transformation spirituelle qui convertit l'egoïsme de l'être de ceux qui se marient en communion et en don réciproque. Le Sauveur nous aide ainsi à éviter à la fois une perspective exclusivement naturelle sur la famille, qui mène à l'individualisme parce qu'elle oublie Dieu, et une perspective purement surnaturelle de la famille, qui conduit au despotisme, parce qu'elle oublie l'homme. Dans le Christ, vrai Dieu et vrai homme, la famille se présente comme communion appelée à spiritualiser la relation entre l'homme et la femme, à approfondir leur amour réciproque, lequel n'est pas possible sans la victoire sur l'egoïsme de chacun. Dans le Christ, l'Eglise garde la famille dans sa véritable unité et communion.

Pour traduire en pratique ces exhortations spirituelles, le Congrès demande aux institutions d'enseignement théologique, aux professeurs de religion des écoles publiques ou privées, aux assistants sociaux, aux associations chrétiennes et aux paroisses de mettre en évidence la dimension spirituelle de la famille et d'organiser des catéchèses pour les jeunes qui se préparent au mariage de même que pour leur témoins (accompagnateurs). Le Congrès considère qu'il est bénéfique que l'Église coopère avec les institutions publiques habilitées pour protéger et soutenir la famille par des allocations familiales décentes, un appui réel aux familles en difficulté, la reconnaissance de la dignité des mères, la bonne qualité de la formation scolaire des enfants, des soins médicaux accessibles et la

protection des personnes âgées. Les institutions publiques habilitées, les organisations non-gouvernementales et les médias sont appelés à un parteneriat viable pour promouvoir la famille et la vie. Le Congrès demande à l'Église d'engager un dialogue constructif avec les Ministères de l'Éducation, de la Santé, de la Culture, du Travail et de la Solidarité Sociale, pour identifier les moyens licites ou illicites qui promeuvent ou affectent la vie familiale. Ceci d'autant plus que la science, qui jadis s'opposait à Dieu, nous rapproche maintenant de Lui.

Tout aussi importante est la coopération des Églises avec la Communauté Européenne, et nous considérons opportun de créer un conseil oecuménique national pour défendre la vie, afin d'ouvrir la voie à l'adhésion au Forum européen pour la vie du Parlement Européen. Nous savons gré au rapporteur du Parlement Européen pour la Roumanie, la baronne Emma Nicholson, pour le message adressé à notre Congrès, pour son appui, pour la sollicitude manifestée à l'égard de la protection de l'enfant et pour la promotion de la vie familiale. Le Congrès considère enfin que les Églises sont appelées à coopérer avec l'ONU, se fondant sur la Déclaration des Droits de l'Homme, où l'on précise que la famille constitue "l'élément naturel et fondamental de la société, ayant droit à la protection de la société et de l'État" (Art.16). En ce qui concerne la globalisation, elle pourra devenir viable et utile dans la mesure où elle prendra en compte, en plus de l'aspect économique ou financier, la dimension culturelle et spirituelle, qui lui permette de respecter l'identité de chaque peuple et de contribuer à la promotion de la vie et de la famille.

À l'aube du nouveau millénaire, le Congrès s'engage, aidé par Dieu, à combattre pour restaurer la famille dans la societé contemporaine. L'Église du Christ, une au cours du premier millénaire, a milité en faveur de la renaissance de la famille dans la societé antique. Aujourd'hui, nos Églises unissent leurs voix dans une démarche oecuménique, pour protester tant contre le terrorisme, qui sacrifie des innocents, que contre la désintégration de la famille, à laquelle on assiste actuellement. Nous souhaitons contribuer de façon décisive à la renaissance spirituelle et morale de la famille dans la societé contemporaine, parce que nous sommes persuadés que la famille est le don de Dieu et représente l'avenir de l'humanité et du monde entier, appelée à devenir ciel nouveau et terre nouvelle, dans le Règne de Dieu.

CO-MODÉRATEURS DU CONGRÈS

L'Eglise Orthodoxe Roumaine — **L'Eglise Catholique de Roumanie**

† NIFON — *† IOAN ROBU*

ARCHEVÊQUE DE TÂRGOVIŞTE — ARCHEVÊQUE ET MÉTROPOLITE DE BUCAREST

CUVÂNTARE LA ÎNCHIDEREA LUCRĂRILOR CONGRESULUI INTERNAȚIONAL *FAMILIA ŞI VIAȚA LA ÎNCEPUTUL UNUI NOU MILENIU CREŞTIN*

† Prea Fericitul Părinte Teoctist
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Eminența Voastră,
Excelențele Voastre,
Înalt Prea Sfinți și Prea Sfinți Părinți,
Onorată asistență,

Doresc, mai întâi, să-mi exprim prețuirea față de toți participanții la acest Congres internațional. Reprezentanților Facultăților de teologie din România, celor de la alte Universități din țară, participanților de peste hotare și, în mod deosebit, Eminenței Sale Cardinalul Alfonso Lopez Truhillo, Președintele Consiliului Pontifical pentru Familie, le exprim – totodată – bucuria noastră, a slujitorilor și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române, pentru posibilitatea oferită de aceste trei zile ale Congresului de a reafirma calea pe care trebuie să meargă Biserica Mântuitorului Iisus Hristos, călăuzindu-i spre viața cea veșnică pe fiii și fiicele ei.

Sunt convins că, împreună, cele două mari Biserici creștine – cei doi plămâni ai lumii creștine, cum au fost numite Biserica Romano-Catolică și Biserica Ortodoxă – respirând și dând mereu prospețime gândirii noastre, pot să revigoreze organismul spiritual al vieții bisericești: familia creștină. Poate că niciodată omenirea, în existența ei multimilenară, nu a simțit atâta nevoie de aer împrospător și de «apa cea vie» a lui Hristos, pentru sănătatea și apărarea familiei, ca în zilele noastre. Ascultând comunicările prezentate aici, ne-am dat seama de câte capcane este pândită, astăzi, omenirea întreagă mai ales dacă familia creștină – izvor de viață al umanității – «se îmbolnăvește», schimbându-și menirea dată ei de la Dumnezeu și binecuvântată de Biserică. Congresul nostru are, așadar, și un rol educativ în ceea ce privește gândirea universal-creștină în această privință, dincolo de curajul de a aborda, de acum înainte, și alte aspecte din viața Bisericilor noastre.

Biserica Ortodoxă Română, prin originea ei apostolică, este – aşa cum a caracterizat-o Sanctitatea Sa Papa Ioan Paul al II-lea – «de cultură latină, occidentală şi de puternică tradiţie bizantină», iar pentru că ne-a dat acest dar, care dintru început ne-a aşezat în Europa, trebuie să mulţumim Atotputernicului Dumnezeu.

Acest Congres pe care acum îl încheiem ne-a oferit tuturor posibilitatea ca, în comuniune de gândire, să reflectăm profund la responsabilităţile de acum şi de mâine ale Bisericilor noastre faţă de familie şi să căutăm împreună să punem în lucrare ceea ce ne apropie pentru apărarea vieţii şi a familiei ca binecuvântări ale lui Dumnezeu pentru fiecare neam şi Biserică.

BUCUREŞTI – PALATUL PATRIARHIEI, 27 SEPTEMBRIE 2001

CUVÂNT LA ÎNCHIDEREA CONGRESULUI INTERNAȚIONAL *FAMILIA ŞI VIAȚA LA ÎNCEPUTUL UNUI NOU MILENIU CREŞTIN*

† E.S.Cardinal Alfonso Lopez Trujillo
Preşedintele Consiliului Pontifical pentru Familie

Prea Fericite Părinte Patriarh Teoctist,

Onorați frați Arhiepiscopi şi Episcopi,

Distinşi participanți,

Aş dori să mulţumesc din inimă Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, pentru că am fost primiți cu multă căldură şi generozitate şi purtăm în inimă o experiență de neuitat.

Ieri, Prea Fericirea Sa, ne-a făcut, cu foarte multă generozitate, câteva daruri, între care această cruce pe care o port cu multă onoare. Mi-a dăruit, de asemenea, o carte despre România, pe care am început să o citesc cu multă plăcere. Am citit deja un capitol, Le *Byzance après le Byzance*.

România are acea cultură creştină care aparține celei mai bune tradiții bizantine, dar şi altor tradiții, fiind o națiune, o Biserică care a fost de la început fructul activității apostolice – aşa cum ştim, Sfântul Apostol Andrei a predicat Evanghelia în Sciția Minor, pe teritoriul de astăzi al României.

Am citit o lucrare a Patriarhului Teoctist care mi s-a părut foarte interesantă, în care se vorbeşte despre bogăția duhului, a sufletului, despre multe frumuseți ale artei, precum şi ale bisericilor din România. Se spune că aceste biserici sunt expresia mărturiilor, măreției şi gloriei poporului român, profundei sale smerenii şi credințe, ca şi sensibilității şi bogăției sale spirituale. Este ceea ce am trăit în aceste zile, aici, la Bucureşti.

Prea Fericirea Sa mi-a mai făcut un dar frumos, o carte - *Trei zile dintr-un mileniu* - care este o sinteză a momentelor istorice ale vizitei Sfântului Părinte în România, întâlnirea dintre Sanctitatea Sa şi Prea Fericirea Voastră. M-a impresionat o fotografie în care apărea schimbul de daruri. Erau potire goale, ca o pre-

vestire a rugăciunii care urmează Rugăciunii Domnului *Ut Unum Sint – Ca toţi să fie una*, o unitate, un singur suflet, un singur viitor, dorit atât de mult de toţi.

Erau potire goale, care vor fi într-o zi umplute de sângele lui Hristos, atunci când El ne va face darul minunat al deplinei unităţi. Mă gândeam că, în aceste zile, aici se face un fel de pregătire istorico-liturgică, prin aceste activităţi. În acest efort comun pentru cauze atât de importante, începem să pregătim aceste potire cu vinul nou, care într-o zi va fi marele dar al lui Hristos şi pentru care Sfântul Părinte şi Prea Fericirea Voastră sunteţi atât de mult preocupaţi.

În aceste zile, am ascultat o sinteză care este fructul unei munci atât de intense şi entuziaste, la care au participat mulţi profesori, precum şi specialişti cu o bogată experienţă în domeniul familiei şi vieţii.

Ieri ne-am rugat, în timpul slujbei vecerniei oficiată de Prea Fericirea Voastră, în cadrul căreia fiecare dintre noi am învăţat să ne rugăm şi pentru familie, adică a invoca pe Tatăl cu încrederea unui copil capabil să spună *Avva* (Părinte).

Familia nu este numai locul unde se naşte viaţa, ca dar al dragostei reciproce şi rodnice, ci şi locul unde creşte viaţa, după chipul lui Dumnezeu Însuşi şi unde, prin credinţă, începem să descoperim chipul părintesc al lui Dumnezeu, care este strălucitor. Suntem capabili să-L descoperim prin intermediul chipurilor părinţilor noştri, care sunt primii evanghelizatori, adică purtătorii Bunei -vestiri în familie.

Ce frumos ar fi ca acest efort comun să fie mai profund în viitor, mai stabil, cu iniţiativele care au fost propuse şi pe care le-am ascultat pe parcursul acestei pledoarii (pastorale) pentru familie. Apărarea acestei instituţii fundamentale, familia pe care a dorit-o Dumnezeu, în care se naşte viaţa şi care ne conduce înspre familia din Nazareth, trebuie să fie o realitate.

În cultura dumneavoastră, în Biserica Ortodoxă, se distinge într-un mod deosebit smerenia faţă de Maica Domnului, Maica Bisericii. În biserici, peste tot, admirăm cea mai bogată iconografie a Sfintei Fecioare în diferite ipostaze: Maica Domnului *Odigitria*, aceea care ne arată calea şi propriul său Fiu, Fecioara Tinereţii şi multe altele.

Eu port, de foarte mulţi ani, o dragoste deosebită pentru Maica Domnului deoarece, în seminarul unde am fost format, se afla icoana Maicii Domnului care propune întregii lumi mântuirea prin Fiul său. Cred că aceasta reprezintă cea mai

mare bogăție a națiunii dumneavostră, bogăția credinței dumneavostră, aceeași bogăție în spațiile fundamentale și aceeași credință și speranță pentru viață și pentru familie.

Papa spunea în Enciclica *Evangelium Vitae* aceste cuvinte: *Evanghelia dragostei lui Dumnezeu față de oameni, Evanghelia demnității față de persoana umană, Evanghelia vieții sunt o unică și indivizibilă Evanghelie.*

Îmi amintesc cum anul trecut, în anul jubiliar, din încredințarea (Bisericii) Maicii Domnului, Sfântul Părinte spunea că, într-un anumit sens, în mâinile noastre, ale tuturor, există posibilitatea de a face din întreaga lume o grădină, dar din păcate, și posibilitatea de a duce lumea la ruină și am văzut cu durere în zilele trecute cum această ultimă posibilitate nu este întru totul ireală.

Dar aici am semănat, împreună cu Prea Fericirea Voastră, cu Înalt Prea Sfinții și cu Prea Sfinții Episcopi ai acestei națiuni, ai Bisericii Ortodoxe Române și Bisericii Romano-Catolice, am răspândit aceste semințe ale marii speranțe pentru viitor, cele pentru un angajament reînnoit pentru familie și pentru viață, cele pentru o viitoare grădină frumoasă, grădină care este reprezentată, mai întâi de toate, de copii.

Jubileul nostru a avut ca temă copiii, primăvara familiei și a societății și îmi place foarte mult să văd chiar și în această aulă foarte mulți tineri. Copiii și tinerii conduc împreună viitorul umanității și îl vor purta cu bucurie și generozitate, conduși de mâinile credincioșilor.

Aș dori ca în încheiere, să exprim cea mai adâncă mulțumire și recunoștință Prea Fericirii Voastre și Arhiepiscopului Ioan Robu, pentru toate străduniile și pentru toată munca depusă împreună cu ceilalți participanți la lucrări, atât din partea Bisericii Ortodoxe, cât și din partea Bisericii Catolice.

La începutul întâlnirii am avut onoarea de a dărui Prea Fericirii Voastre această plăcuță a Sfintei Familii din Nazareth și acum, la sfârșitul sesiunilor, vreau să fac același lucru cu Arhiepiscopul Romano-Catolic de București, Ioan Robu, încredințând toate familiile din România acelui izvor de dragoste, de tinerețe, acelui exemplu sublim care este Sfânta Familie din Nazareth: Sfânta Fecioară să binecuvânteze toate familiile voastre.

București – Palatul Patriarhiei, 27 septembrie 2001

CRONICA CONGRESULUI

La Palatul Patriarhiei din Bucureşti a avut loc, în perioada 25 – 27 septembrie 2001, Congresul internaţional *"FAMILIA ŞI VIAŢA LA ÎNCEPUTUL UNUI NOU MILENIU CREŞTIN"*. Evenimentul a fost organizat, în premieră, de Patriarhia Bisericii Ortodoxe Române, în colaborare cu Biserica Catolică din România. Congresul s-a desfăşurat sub înaltul patronaj al preşedintelui României, Excelenţa Sa, Domnul Ion Iliescu şi s-a bucurat de prezenţa a numeroase personalităţi, clerici şi mireni, din ţară şi din străinătate, cu responsabilităţi şi preocupări în domeniile abordate. Numerosul auditoriu participant la cele trei zile de lucrări a fost format din tineri preoţi ortodocşi şi catolici, elevi şi studenţi de la instituţiile de învăţământ teologic ale celor două Biserici şi de la alte instituţii de învăţământ public, tinere familii de la parohii ortodoxe şi catolice din Bucureşti şi din ţară, precum şi responsabili pe probleme pastorale din cadrul celor două Biserici.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române, au susţinut comunicări: Mitropolitul Daniel Ciobotea al Moldovei şi Bucovinei, Arhiepiscopul Andrei Andreicuţ al Alba Iuliei, Episcopul Casian Crăciun al Dunării de Jos, Pr.Prof. Univ.Nicolae Necula, decanul Facultăţii de Teologie Ortodoxă "Patriarhul Justinian" a Universităţii din Bucureşti, Pr.Conf.Univ.Bel Valer, prodecanul Facultăţii de Teologie Ortodoxă a Universităţii Babeş Bolyai din Cluj-Napoca, Pr.Prof.Univ.Dumitru Popescu, Pr.Prof.Univ.Constantin Galeriu, Pr.Prof. Univ.Ilie Moldovan, Pr.Conf.Univ.Gheorghe Remete şi Pr.Asist.Univ.Doru Costache, Pr.Prof.Milea Mihail.

Din partea Bisericii Romano Catolice au conferenţiat: Mons.Jean Claude-Périsset, Nunţiu Apostolic în România, Mons.Francisco Gil Hellin, Secretarul Consiliului Pontifical pentru Familie, Mons.Michel Schooyanis, Consultant la Consiliul Pontifical pentru Familie, Pr.Prof.Univ.Mons.Vladimir Petercă, rectorul Institutului Teologic "Sfânta Tereza" din Bucureşti, Mons.Maurizio Gagliardini din cadrul Diecezei de Novara (Italia), Mons.Laszló Biró, Episcop auxiliar de Budapesta (Ungaria), Mons.Virgil Bercea, Episcop de Oradea, Mons. Petru Gherghel, Episcop de Iaşi, Mons.Aurel Percă, Episcop auxiliar de Iaşi,

Părintele Abelardo Lobato, rectorul Facultății de Teologie din Lugano (Elveția) și Pr.Prof.Univ.Wilhelm Dancă.

În cadrul lucrărilor congresului au susținut comunicări *nume de prestigiu ale vieții academice și universitare din România*: Dl.Academician Răzvan Theodorescu, ministrul Culturii și Cultelor, Doamna Prof.Univ.Daniel Bartoș, ministrul Sănătății și Familiei, Dl.Marian Sârbu, ministrul Muncii și Solidarității Sociale, Dl.Lect.Univ.Laurențiu Tănase, Secretar de Stat pentru Culte, Doamna Senator Simona Marinescu, Doamna Prof.Univ.Maria Voinea și Dl.Prof. Univ.Ilie Bădescu de la Facultatea de Sociologie a Universității din București, Doamna cercetător științific Violeta Barbu de la Institutul de Istorie "Nicolae Iorga" al Academiei Române. Acestora li s-au adăugat și nume prestigioase ale *vieții publice din străinătate*, precum: Baroneasa Emma Nicholson de Winterbourne (Anglia), raportor al Parlamentului European, Dl.Peter Harrach, ministrul Familiei din Ungaria, Doamna Elizabeth Montfort (Franța), deputat în Parlamentul European, Doamna Maria Teresa da Costa Macedo (Portugalia), președinta CIP-UIOF care a trimis o comunicare și Dl.Dr.Guido Castelli Gattinara, medic la Spitalul "Bambino Gesu" din Roma (Italia).

Din discuțiile celor trei zile, ca și din concluziile finale, a reieșit că acest congres a fost organizat din rațiuni de ordin pastoral, social ecumenic și din necesitatea de a răspunde, din perspectiva Evangheliei Mântuitorului Iisus Hristos, tuturor căutărilor și provocărilor omului contemporan, la începutul celui de al treilea mileniu creștin.

Ziua întâi – 25 septembrie 2001

Congresul internațional *"Familia și viața la începutul unui nou mileniu creștin"* a debutat printr-o **sesiune solemnă de deschidere**, moderată de Arhiepiscopul Nifon al Târgoviștei, la care au luat parte: Prea Fericitul Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Eminența Sa Cardinalul Alfonso Lopez Trujillo, președintele Consiliului Pontifical pentru Familie și Președintele României, Excelența Sa Domnul Ion Iliescu. În alocuțiunile rostite cu acest prilej, înaltele oficialități au subliniat importanța familiei pentru societatea contemporană și pentru viitorul întregii omeniri. Astfel, Prea Fericitul Patriarh Teoctist, Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, arătat că *"lumea noastră, în tot ce are ea mai bun și mai nobil, este rodul modelării vieții familiale după legea divină, împărtășită nouă de Mântuitorul Hristos"*. La rândul

său, Cardinalul Alfonso Lopez Trujillo, a reliefat că *"un rol decisiv pentru viitorul umanităţii îl au tinerii care au datoria de a permanentiza prin viaţa lor mesajul Evangheliei"*. În cuvântul său, Preşedintele Ion Iliescu a considerat că *"viaţa în secolul 21 va fi cu adevărat viaţă, doar în măsura în care lumea creştină va reuşi să-şi re-găsească puterea de acum două milenii"*. Sesiunea inaugurală s-a încheiat cu citirea Mesajului trimis de Baroneasa Emma Nicholson de Winterbourne, în cuprinsul căreia s-a subliniat că *"Biserica, considerată – după cum reiese din toate statisticile – cea mai credibilă instituţie a poporului român, trebuie să joace un rol vital, împreună cu autorităţile locale şi central-guvernamentale, în ajutorarea României la redobândirea demnităţii de naţiune europeană şi viitoare membră a Uniunii Europene"*.

Prima sesiune de comunicări a congresului, moderată de Mons.Ioan Robu, Arhiepiscop şi Mitropolit de Bucureşti, a debutat prin alocuţiunile Mons.Jean-Claude Périsset, Nunţiul Apostolic în România şi a Dl.Acad.Răzvan Theodorescu, ministrul Culturii şi Cultelor, care au accentuat importanţa bunei colaborări dintre confesiunile creştine pentru depăşirea problemelor cu care se confruntă astăzi familia. A urmat conferinţa susţinută de Mitropolitul Daniel al Moldovei şi Bucovinei, intitulată *"Familia creştină – Speranţa României"*, în cuprinsul căreia s-a vorbit despre criza cu care se confruntă familia în întreaga Europă şi au fost expuse câteva "speranţe" ce se constituie ca soluţii pentru depăşirea acestei crize. Ultimul vorbitor al acestei sesiuni a fost Doamna Prof.Univ.Daniela Bartoş, ministrul Sănătăţii şi Familiei care în comunicarea intitulată *"Sănătatea femeii şi copilului; protecţia familiei în viziunea Ministerului Sănătăţii şi Familiei din România"* a prezentat câteva strategii ale acestui minister pentru protecţia familiei.

Sesiunea a doua, moderată de Pr.Prof.Univ.Dumitru Popescu, a abordat câteva subiecte extrem de interesante în raport cu tema congresului. Primul vorbitor, Pr.Prof.Univ. Nicolae Necula, în cuprinsul comunicării *"Implicaţiile pastorale şi ecumenice ale căsătoriilor mixte"*, a prezentat problemele delicate cu care se confruntă preotul atunci când păstoreşte o asemenea familie, dar şi unele soluţii practice şi ecumenice. A urmat conferinţa cu titlul *"Sacramentul căsătoriei ca dar"*, prezentată de Mons.Francisco Gil Hellin în cuprinsul căreia s-au făcut consideraţii pe marginea aspectelor concrete ce decurg din Taina Cununiei pentru sănătatea familiei. A treia conferinţă cu tema *"Familia între individualism, colectivism şi comuniune"* a fost susţinută de Arhiepiscopul Andrei al Alba

Iuliei şi a analizat familia din perspectivă individualistă, colectivistă şi din perspectiva creştină a comuniunii dintre soţi, după măsura aceleia dintre Hristos şi Biserica Sa. Ultimul dintre vorbitorii acestei sesiuni a fost Mons.Virgil Bercea care a prezentat comunicarea *"Familia, cămin de sfinţenie – martirii secolului XX"*.

În cadrul celei de **a treia sesiuni**, care a avut ca moderator pe Mons.Aurel Percă, Episcop Auxiliar de Iaşi, au fost prezentate următoarele comunicări: *"Familia–sanctuar şi leagăn al vieţii"*, susţinută de Mons.Petru Gherghel, Episcop de Iaşi şi care a fundamentat biblic familia ca leagăn al vieţii; *"Familia şi societatea într-o lume secularizată"*, prezentată de Dl. Lect.Univ.Laurenţiu Tănase, secretar de stat pentru culte, în care s-a făcut o pertinentă analiză sociologică a impactului secularizării asupra familiei contemporane; *"Situaţia demografică în Europa"*, susţinută de Mons.Michel Schooyanis în cuprinsul căreia a fost prezentată o riguroasă analiză ştiinţifică a problemei demografice în Europa şi consecinţele pentru familia creştină; *"Familia în societatea de tranziţie"*, susţinută de Doamna Prof.Univ.Maria Voinea, care a prezentat pericolele ce planează asupra familiei în societăţile în tranziţie, dar şi unele soluţii pentru depăşirea lor.

Ziua a doua – 26 septembrie 2001

În cea de-a doua zi a congresului, cea mai densă prin numărul de comunicări susţinute, s-a continuat şirul conferinţelor legate de familie şi viaţă, prezentate de personalităţi laice şi religioase din ţară şi din străinătate.

Sesiunea a patra, care l-a avut ca moderator pe Episcopul Casian al Dunării de Jos, a debutat cu comunicarea *"Protecţia familiei în România"*, elaborată de Dl.Marian Sârbu, ministrul Muncii şi Solidarităţii Sociale şi prezentată de un delegat, în cuprinsul căreia au fost evidenţiate strategiile acestui minister în vederea creării unui mediu favorabil dezvoltării instituţiei familiei în România. A doua comunicare cu tema *"Angajamentul creştin în viaţa politică"* a fost prezentată de Doamna Elizabeth Montfort, care a susţinut necesitatea unui puternic angajament creştin în viaţa politică, pledând pentru o activă implicare a creştinului în viaţa cetăţii. Următoarele două comunicări intitulate *"Familia şi legislaţia europeană"*, susţinută de Doamna senator Simona Marinescu şi *"Familia – subiect de drept"*, prezentată de Părintele Abelardo Lobato, au fun-

damentat preocupările europene legislative şi de drept pentru ocrotirea şi susţinerea familiei.

Sesiunea a cincia, moderată de Doamna Violeta Barbu, a avut ca prim vorbitor pe Pr. Prof.Univ.Ilie Moldovan care a prezentat comunicarea *"Valori creştine ale familiei în România şi practici contrare acestora"*, care a avut în centrul atenţiei valorile creştine ale familiei în România şi practicile contrare acestora, precum şi prezentarea unor soluţii pentru stoparea acestora. A continuat Mons.Laszló Biró, Episcop auxiliar de Budapesta, care a prezentat comunicarea *"Familia în preocupările Bisericii Catolice din Ungaria"*, după care Dl.Peter Harrach, ministrul Familiei din Ungaria a prezentat comunicarea *"Politici familiare în Ungaria"*. Pr.Prof.Univ.Constantin Galeriu a susţinut conferinţa *"Rolul familiei preotului în parohie"*, în cuprinsul căreia a abordat aspectele pastorale ale familiei determinate de modelul concret al familiei preotului ortodox. Sesiunea s-a încheiat cu prezentarea comunicării *"Familia în învăţătura Noului Testament"*, susţinută de Prof.Univ.Mons.Vladimir Petercă, o relevantă fundamentare biblică a problemei familiei creştine în diferitele ei ipostaze.

Sesiunea a şasea, moderată de Doamna Prof.Univ.Maria Voinea, a reunit patru personalităţi cunoscute în ţară şi în străinătate, pentru vasta experienţă în domeniile despre care au vorbit. Prima comunicare cu tema *"Liniile unei etici a adopţiei"*, elaborată în comun de Dl. Prof.Univ.Ilie Bădescu şi Pr.Dr.Mihail Milea, a expus câteva coordonate ştiinţifice, sociologice şi morale ale eticii creştine a adopţiei în zilele noastre. A urmat expunerea iniţiativei pastorale *"Asociaţia apărarea vieţii cu Sfânta Maria"*, prezentată de Mons.Maurizio Gagliardini şi comunicarea *"Respectul faţă de persoana umană şi transplantul de organe"*, prezentată de Pr.Prof.Univ.Wilhelm Dancă. Ultima conferinţă, cu tema *"Familia şi plannig-ul familial"* a fost expusă de Pr.Conf.Univ. Gheorghe Remete şi a pus în discuţie problema planning-ului familial, din perspectivă ortodoxă.

În **sesiunea a şaptea**, moderată de Pr.Conf.Univ.Wilhelm Dancă, au fost prezentate câteva teme de larg interes. Prima dintre ele cu titlul *"Familia şi cultura secularizantă"* a fost susţinută de Pr.Prof.Univ.Dumitru Popescu, care a analizat câteva repere doctrinare şi morale ale acestei grave probleme cu care se confruntă bisericile astăzi, subliniind influenţa majoră pe care o are acest tip de cultură asupra familiei creştine. Mons.Aurel Percă, Episcop Auxiliar de Iaşi,

în comunicarea *"A trăi în sfinţenie astăzi în familie: metode naturale"*, a conturat doctrina romano-catolică despre metodele naturale de contracepţie, singurele îngăduite de Biserica Romano-Catolică. Pr.Asist.Doru Costache a prezentat comunicarea *"Rolul familiei în educaţia copiilor"*, o ilustrativă frescă a importanţei familiei în educarea copiilor ca viitori membri ai Bisericii şi societăţii. Ultimul vorbitor, Dl.DrGuido Castelli Gattinara, a prezentat iniţiativa pastorală *"Experienţa medicilor catolici din spitalul Sfântului Părinte Ioan Paul II, Bambino Gesu din Roma"* în care a punctat rolul pastoral al medicilor în privinţa familiei.

Cea de-a doua zi a congresului s-a încheiat în atmosfera de rugăciune a **Vecerniei ortodoxe săvârşite în Catedrala Patriarhală**, la care au participat delegaţiile celor două Biserici participante la Congres şi în cadrul căreia un preot ortodox şi un preot romano-catolic au lecturat texte biblice adecvate temei Congresului.

La sfârşitul slujbei, în cuvântul adresat participanţilor la congres şimulţimii de credincioşi, ***Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*** a spus:

"La începutul acestui nou secol şi mileniu, când omenirea - în general – şi familia – în special – caută să scape de asaltul din ce în ce mai diversificat şi mai accentuat al diavolului – vrăjmaşul binelui, Biserica Ortodoxă Română şi Biserica Romano-Catolică din ţara noastră au hotărât să organizeze la Bucureşti un Congres cu participare internaţională, cu tema *Familia şi viaţa la începutul unui nou mileniu creştin.* Este o mare bucurie pentru noi să auzim ierarhi şi laici autorizaţi ai celor două Biserici unindu-şi glasurile întru apărarea vieţii şi a familiei, cerând cu insistenţă apărarea mamei şi a copilului şi arătând lumii că viitorul ei depinde în măsură covârşitoare de consolidarea şi trăinicia familiei, model fiind familia creştină aşa cum este ea prezentată în Sfânta Scriptură şi în Sfânta Tradiţie. Ne bucurăm, de asemenea, că – prin bunăvoinţa şi lucrarea Înalt Prea Sfinţitului Arhiepiscop romano-catolic de Bucureşti Ioan Robu – la acest Congres este prezent Eminenţa Sa Cardinalul Alfonso Lopez Trujillo, Preşedintele Consiliului Pontifical pentru Familie, care ne-a adus nouă, Patriarhiei Române, şi tuturor celorlalţi participanţi mesajul plin de încredere şi speranţă al Sanctităţii Sale, Papa Ioan Paul al II-lea. Considerăm că această întrunire binecuvântată de Dumnezeu este şi o urmare rodnică firească a vizitei de acum doi ani a Suveranului Pontif în ţara noastră, atunci rugându-ne împreună, chiar în această sfântă catedrală, pentru buna-înţelegere dintre Bisericile noastre surori.

Cele două zile ale Congresului s-au dovedit extrem de utile, iar mâine – când se vor încheia lucrările – va fi dat publicităţii Mesajul final. Am socotit – de comun acord – să fim acum împreună în Catedrala Patriarhiei Române pentru o rugăciune comună de mulţumire către Bunul Dumnezeu, care ne-a învrednicit să fim părtaşi la această manifestare semnificativă, prima care aduce împreună, după multă vreme, cele două mari Biserici din ţara noastră, Biserica Ortodoxă şi Biserica Catolică. Trebuie să vă spunem că noi, credincioşii ortodocşi români, săvârşim în această seară slujba de priveghere a unui mare martir al Bisericii noastre, Mitropolitul – cărturar Antim Ivireanul (1708–1716), unul dintre vrednicii înaintaşi în acest scaun de cârmuire a ortodoxiei române, prăznuit ca sfânt – în calendarele noastre – la data de 27 septembrie. Ştim că Dumnezeu lucrează prin sfinţii Săi care – cu rugăciunile de mijlocire ale lor – ne ajută neîncetat. Aceste rugăciuni ne sunt de mare folos pentru a înainta pas cu pas, cu demnitate, pe calea slujirilor noastre faţă de Biserică, faţă de Ţară, faţă de întreaga omenire. Am convingerea că ideile acestui Congres vor pătrunde în adâncul inimilor credincioşilor, chemându-i la o viaţă demnă în familie; iar instituţia familiei va fi privită de cât mai mulţi creştini ca Taină a Bisericii şi ca temelie a societăţii.

Este, aşadar, o binecuvântare a lui Dumnezeu că suntem împreună în această catedrală voievodală, rugându-ne şi chibzuind împreună, slujind şi lăudând pe Mântuitorul Iisus Hristos, pe Preacurata Sa Maică dimpreună cu toţi sfinţii, cărora le încredinţăm viaţa noastră, atât cea de familie cât şi cea de slujitori ai Altarului şi credincioşi fideli ai Bisericii.

Mulţumim din suflet Eminenţei Sale, Cardinalul Trujillo şi întregului Consiliu Pontifical pentru Familie, tuturor participanţilor la lucrările Congresului, precum şi Înalt Prea Sfinţitului Arhiepiscop Ioan Robu şi celorlalţi colaboratori ai săi, pentru conlucrarea cu adevărat frăţească în slujirea acestui ideal sfânt: familia creştină.

Bunul Dumnezeu să binecuvinteze osteneala tuturor, pentru rugăciunile Preacuratei Maicii Sale, ale Sfântului Ierarh Antim Ivireanul şi ale tuturor sfinţilor Săi. Amin!"

În cuvântul rostit, ***Eminenţa Sa, Cardinalul Alfonso Lopez Trujillo*** a spus:

"Se cuvine, Prea Fericite Părinte Patriarh Teoctist să vă mulţumim din toată inima pentru această ospitalitate plină de dragoste, de duh şi de frăţietate, care

ne încurajează în această cauză comună pentru care suntem împreună, în zilele acestea la Bucureşti, ca oaspeţi ai Bisericii Ortodoxe Române.

Un moment într-adevăr solemn a fost participarea la această rugăciune, o rugăciune a credinţei noastre, o rugăciune care ne poartă la Dumnezeul familiei şi la Dumnezeul vieţii. Noi suntem, spuneam, împreună cu Arhiepiscopul Ioan Robu, cu ceilalţi fraţi Episcopi din România, dar cei cărora trebuie să mulţumim din toată inima sunt Arhiepiscopii şi Episcopii Bisericii Ortodoxe, de fapt tuturor celor care participă la acest Congres.

Vizitând România, se văd multe lucruri frumoase, dar mergând mai în profunzime se descoperă lucruri deosebite, cum ar fi această minunată slujbă a Vecerniei, care iradiază de forţă, de duh, de binecuvântări, de bogăţie, o bogăţie a vocaţiilor, a familiei. Se reflectă în această Liturghie o credinţă care ne poartă într-adevăr la rădăcina familiei, la ceea ce reprezintă familia în planul lui Dumnezeu, la ceea ce înseamnă viaţa pentru întreaga omenire, pentru întreaga societate.

A păzi şi a promova valorile familiei înseamnă a păzi şi a promova valorile societăţii noastre. Familiile sunt cele care au apărat prin credinţa lor tezaurul nostru, transmiţându-l generaţiilor viitoare.

Sfântul Irineu de Lyon spunea "Gloria Dei, vivens homo. Vita hominis visione Dei" (S.Irineo di Lyon, Adversus haereses, IV, 20, 7). Şi dacă în aceste zile ne-am concentrat asupra sfinţeniei vieţii, această cauză fundamentală devine o obligaţie pentru noi toţi, de a duce înainte acest dar fără de care popoarele nu pot trăi.

Credincioşii şi necredincioşii deopotrivă sunt chemaţi să apere acest adevăr al vieţii. Însă noi, care avem şi tezaurul credinţei, o putem face cu mai mare convingere şi mult mai profund.

Să ne rugăm ca viaţa care acum este ameninţată de diferite primejdii şi catastrofe, să fie apărată împreună cu tezaurul credinţei ca să poată creşte din ce în ce mai mult în viitor. Trebuie să lucrăm împreună, să ne unim forţele în rugăciune, pentru ca pântecul mamelor să nu devină mormântul copiilor, ci un izvor al vieţii, al bucuriei, al speranţei şi al viitorului.

Sfântul Irineu de Lyon adăuga că adevărata viaţă este întâlnirea cu Dumnezeu şi acest lucru este foarte important, pentru apropierea omului de chipul lui Dumnezeu.

Avem posibilitatea de a povesti Sfântului Părinte despre această înălţătoare şi pilduitoare experienţă trăită la Bucureşti. O experienţă care este continuarea întâlnirii pe care Sanctitatea Sa a avut-o cu Prea Fericirea Voastră.

În această unitate a inimii, în această uniune a credinţei, avem cu toţii posibilitatea de a ne ruga pentru apărarea tezaurului vieţii. Această experienţă, Prea Fericirea Voastră, va fi şi pentru Sanctitatea Sa un exemplu de a face acest lucru şi în alte ţări."

După slujbă a urmat o cină făţească oferită la reşedinţa patriarhală, în timpul căreia Prea Fericitul Părinte patriarh Teoctist l-a distins pe Cardinalul Trujillo cu *"Crucea Patriarhală"* pentru arhierei şi i-a oferit în dar medalia jubiliară *"Centenarul naşterii Patriarhului Justinian Marina"*, albumul *"Trei zile dintr/un mileniu"*, cuprinzând vizita Papei Ioan Paul II în România, precum şi un album cu mânăstirile din România.

Ziua a treia – 27 SEPTEMBRIE 2001

Ultima zi a congresului a debutat cu **a opta sesiune** de comunicări, moderată de Pr.Prof.Univ.Nicolae Necula, în cuprinsul căreia au fost prezentate următoarele comunicări: *"Problema eutanasiei, avortului şi SIDA în Europa de Est"*, elaborată de Mons.Jacques Seadeau şi susţinută de Părintele Claudiu Bărbuţ, un amplu şi dens studiu, reprezentând punctul de vedere catolic asupra acestor grave probleme cu care se confruntă familia creştină astăzi; *"Impactul mass-mediei asupra familiei"*, susţinută de Episcopul Casian al Dunării de Jos şi *"Familia văzută în mass-media"*, susţinută de Doamna Violeta Barbu, ambele evidenţiind în mod echilibrat, pe de o parte impactul negativ al mass-media asupra familiei, iar pe de altă parte, rolul mass-media pentru promovarea valorilor autentice ale familiei creştine; *"Familia şi Biserica"*, susţinută de Pr.Conf.Univ.Bel Valer.

În cadrul **sesiunii de închidere**, moderată de Arhiepiscopul Nifon al Târgovişte şi Mons.Ioan Robu, Arhiepiscop şi Mitropolit de Bucureşti, a fost citit *MESAJULUI FINAL* al Congresului, în cuprinsul căruia au fost consemnate principalele concluzii şi soluţii propuse societăţii româneşti de acest congres.

Conferinţa de presă a fost ultimul moment al acestei reuniuni ecumenice şi ştiinţifice internaţionale, cu prilejul căreia a fost transmis mass-mediei mesajul final al congresului, ce afirmă fundamentul sacru al familiei şi speranţa pe care o asigură lumii familia în acest nou mileniu al lumii creştine, aşa cum se exprima unul dintre vorbitori: *"dimensiunea divino-umană a familiei ne poate dărui curajul de a spera că această instituţie binecuvîntată de Dumnezeu va trece de impasurile în care se află"*.

B.M.M.B.
2003-2004

FAMILIA ŞI VIAŢA
LA ÎNCEPUTUL UNUI NOU MILENIU CREŞTIN - 390 p.
Format 16/70x100. Coli de tipar 24.5. Comanda 284

TIPOGRAFIA INSTITUTULUI BIBLIC ŞI DE
MISIUNE AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
Intrarea Patriarhiei 6; 70526 Bucureşti
Telefon 00-40-1-3372279; 00-40-1-3363577
Fax: 00-40-1-3360059

BIBLIOTECA M.M.B.
PROVENIENŢĂ | PREŢ
RMF 312 | 70.000 Rei

TIPOGRAFIA INSTITUTULUI BIBLIC ŞI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE